Rättsvetenskapliga studier
vid Karlstads universitet | NR 2

Värdering vid upprättande av kontrollbalansräkning

En aktiebolagsrättslig och redovisningsrättslig studie

Sebastian Lindroos-Moll

Värdering vid upprättande av kontrollbalansräkning

En aktiebolagsrättslig och redovisningsrättslig studie

Sebastian Lindroos-Moll

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Juridik - Civilrätt

DOKTORSAVHANDLING | Karlstad University Studies | 2020:16

Juridikbok.se

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

• Kopiera och vidaredistribuera materialet oavsett medium eller format

• Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

• Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed, och inte på ett sätt som ger en bild av att licensgivaren stödjer ett specifikt användande.

• Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.

• Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att gör något som licensen tillåter.

Se även information på
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv

När det gäller verk av författare som avlidit för mer än 70 år sedan finns enligt svensk lag inte längre någon upphovsrätt. Sådana arbeten kan användas helt fritt och slutanvändarlicensen som annars skulle ha gällt för verk som tillhandahålls från juridikbok.se gäller inte sådana verk. Observera dock att det kan finnas flera rättigheter knutna till ett verk. Exempelvis kan medförfattare och illustratörer ha egna rättigheter till verket. I dessa fall kan verket vara upphovsrättsligt skyddat trots att upphovsrätten har upphört för en författare.

http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:juridikbokse-f460b

Värdering vid upprättande av kontrollbalansräkning

En aktiebolagsrättslig och redovisningsrättslig studie

Sebastian Lindroos-Moll

DOKTORSAVHANDLING | Karlstad University Studies | 2020:16

Värdering vid upprättande av kontrollbalansräkning - En aktiebolagsrättslig och redovisningsrättslig studie

Sebastian Lindroos-Moll

DOKTORSAVHANDLING

Karlstad University Studies | 2020:16

urn:nbn:se:kau:diva-77104

ISSN 1403-8099

ISBN 978-91-7867-099-4 (tryck)

ISBN 978-91-7867-109-0 (pdf)

Rättsvetenskapliga studier vid Karlstads universitet nr 2

© Författaren

Distribution:
Karlstads universitet
Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap
Handelshögskolan
SE-651 88 Karlstad
+46 54 700 10 00

Tryck: Universitetstryckeriet, Karlstad 2020

WWW.KAU.SE

Till Götilda, Levi och Frans

Förord

Tanken att påbörja forskarstudier väcktes under mina sista veckor som student på juristprogrammet vid Örebro universitet. Handledaren för min examensuppsats, professor Eleonor Kristoffersson, uppmuntrade mig att satsa på forskarstudier. Eleonor kom att inledningsvis bli huvudhandledare för det avhandlingsprojekt som härmed avrapporteras. Professor Stefan Olsson var den som introducerade mig till forskningsuppgiften och var först min bihandledare. Stefan blev huvudhandledare i samband med att det inrättades en forskarutbildning i juridik vid Karlstads universitet. Stefan och Eleonor har på olika sätt, men båda mycket konkret, väglett mig på denna resa och möjliggjort för mig att nå detta mål. Ett särskilt stort tack till er för uppmuntran att påbörja detta projekt och stöttning hela vägen fram!

Under arbetets gång har det klarnat för mig hur stor del av forskarutbildningen som är just en utbildning och att avhandlingen endast är en del av resultatet. Den forskarmiljö som har växt fram vid ämnet juridik vid Karlstads universitet under tiden jag varit doktorand har gjort denna utbildning stimulerande och utmanande. Professorerna Håkan Gustafsson, Anders Hultqvist och Marie Karlsson-Tuula har alla bidragit till att skapa denna forskarmiljö, läst delar av mitt manus och med sitt engagemang bidragit med givande diskussioner på såväl seminarier som i korridoren. Tack!

Tack till alla doktorandkollegor och övriga kollegor på avdelningen som både bidragit till textens framväxt men även gjort skrivandet lustfyllt och stöttat när arbetet känts som svårast. Särskilt tack till doktorand Fredrik Hjorth som i slutskedet läst och kommenterat manus.

Tack till universitetslektor Hanna Almlöf som agerat särskild granskare på mitt halvtidsseminarium, universitetslektor Johan Adestam som agerat särskild granskare på mitt textseminarium samt professor Jan Andersson som agerat särskild granskare på mitt slutseminarium.

Professor Jukka Mähönen, Oslo Universitet, har läst och gett kommentarer på avsnitten om den finländska rätten. Stort tack för detta. Tack även till bibliotekarie Berit Hjort som alltid varit hjälpsam och snabbt funnit det jag sökt efter.

Slutligen ett stort tack till min familj och särskilt min fru Götilda och mina barn Levi och Frans. Avhandlingen har upptagit en stor del av

min tankeverksamhet de senaste åren. Tack vare er jag fått perspektiv på tillvaron. Tack mamma. Tack pappa, som även hjälpt till med korrekturläsning.

Sakregister har avsiktligt utelämnats. Det är min uppfattning att läsaren kan skapa sig en bättre bild av innehållet genom att använda den fritt tillgängliga digitala versionen, än vad som kan åstadkommas genom det urval ett sakregister innebär.

Doktorandstudierna har finansierats genom ett stipendium från Torsten Söderbergs stiftelse. Tryckningsbidrag har erhållits från Emil Heines stiftelse. Stort tack för dessa generösa bidrag.

I undersökningen har material fram t.o.m. den 1 januari 2020 beaktats.

Karlstad i februari 2020

Sebastian Lindroos-Moll

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD 2

FÖRKORTNINGAR 10

1 INTRODUKTION 13

1.1 ÄMNET 13
1.2 SYFTE 16
1.3 METOD OCH MATERIAL 17
1.3.1 Forskningsansats och rättsdogmatisk metod 17
1.3.2 Material 19
1.3.3 Ändamålsöverväganden 20
1.3.4 Arbetsmetod 26
1.3.5 Internationell utblick 28
1.4 AVGRÄNSNINGAR 35
1.5 FORSKNINGSLÄGET 37
1.5.1 Aktiebolagsrätt 37
1.5.2 Redovisning 39
1.5.3 Forskningsluckan 41
1.6 DISPOSITION 42

2 KAPITALBRIST 44

2.1 INLEDNING 44
2.2 KAPITALBRISTREGLERNAS UTVECKLING I SVENSK RÄTT 46
2.2.1 1848 års förordning 46
2.2.2 ABL 1895 47
2.2.3 ABL 1910 49
2.2.4 ABL 1944 52
2.2.5 ABL 1975 före inträde i EU 57
2.2.6 ABL 1975 efter inträde i EU 63
2.2.7 ABL 2005 65
2.2.8 Kapitaldirektivet 2012 66
2.2.9 Konsolideringsdirektivet 67
2.3 KAPITALBRISTREGLERNAS FUNKTION 69
2.3.1 Inledning 69
2.3.2 Borgenärsskydd och aktiekapital 69
2.3.3 Kapitalbristreglerna och skyddet av borgenärerna 77
2.3.4 Kapitalbristreglerna och skyddet av aktieägarna 88
2.4 SKYLDIGHET ATT UPPRÄTTA KONTROLLBALANSRÄKNING 89
2.4.1 Skäl att anta att den kritiska gränsen har passerats 89
2.4.2 Resultatlöst utmätningsförsök 93

2.4.3 Kollektivt ansvar *94*
2.4.4 Bevisbörda och beviskrav *95*
2.4.5 Genast upprätta kontrollbalansräkning *97*
2.4.6 Kritisk kapitalbrist och återhämtning *101*
2.4.7 Granskad av bolagets revisor *105*
2.5 KONTROLLBALANSRÄKNINGENS INNEHÅLL 108
2.5.1 Balansdag *108*
2.5.2 Justeringar *110*
2.5.3 Justerade värden förenliga med god redovisningssed samt pensionsåtaganden *111*
2.5.4 Värdering till nettoförsäljningsvärde *115*
2.5.5 Skulder på grund av statligt stöd *115*
2.5.6 Obeskattade reserver *116*
2.6 FÖRSTA KONTROLLSTÄMMA 117
2.6.1 Kontrollbalansräkningen visar kritisk kapitalbrist *117*
2.6.2 Kallelsens innehåll *121*
2.6.3 Rekvisitet snarast möjligt *121*
2.6.4 På stämman *122*
2.7 ANDRA KONTROLLSTÄMMA 123
2.7.1 Rådrumsfristen *123*
2.7.2 Läka kapitalbristen *128*
2.7.3 På stämman *132*
2.8 BESLUT OM TVÅNGSLIKVIDATION 133
2.9 PERSONLIGT BETALNINGSANSVAR FÖR BOLAGETS FÖRETRÄDARE OCH AKTIEÄGARE 136
2.9.1 Inledning *136*
2.9.2 Styrelseledamots ansvar *136*
2.9.3 Andra bolagsföreträdares ansvar *140*
2.9.4 Aktieägares ansvar *141*
2.9.5 Ansvarsperioden inleds *142*
2.9.6 Rättelse *144*
2.9.7 Exculpering *147*
2.9.8 Fordrans uppkomst *153*
2.10 ANSVARSPERIODENS SLUT 159
2.11 DANMARK 164
2.12 NORGE 166
2.13 FINLAND 169
2.13.1 Inledning *169*
2.13.2 Lag om aktiebolag (734/1978) *169*
2.13.3 Aktiebolagslag (21.7.2006/624) *174*
2.13.3.1 Centrala drag i FABL 174

2.13.3.2 Utbetalning av medel ... 177
2.13.3.3 Upplösning av bolag ... 178
2.13.3.4 Skadestånd ... 182
2.13.4 Avskaffande av aktiekapital ... 183
2.14 SAMMANFATTANDE SLUTSATSER ... 185

3 REDOVISNING OCH REDOVISNINGSRÄTT ... 192

3.1 INLEDNING ... 192
3.2 REDOVISNING SOM FORSKNINGSÄMNE ... 193
3.2.1 Redovisningsteori och redovisningens uppgifter ... 193
3.2.2 Redovisningstraditioner ... 197
3.2.3 Mätteori/värdering ... 199
3.3 REDOVISNINGSPRINCIPER ... 201
3.3.1 Inledning ... 201
3.3.2 Redovisningsprinciper i ÅRL ... 203
3.3.2.1 Rättvisande bild ... 203
3.3.2.2 Väsentlighetsprincipen ... 206
3.3.2.3 Fortlevnadsprincipen ... 207
3.3.2.4 Jämförbarhetsprincipen ... 207
3.3.2.5 Försiktighetsprincipen ... 208
3.3.2.6 Realisationsprincipen ... 209
3.3.2.7 Periodiseringsprincipen ... 209
3.3.2.8 Post-för-post värdering ... 209
3.3.2.9 Bruttoredovisningsprincipen/kvittningsförbudet ... 209
3.3.2.10 Kontinuitetsprincipen ... 210
3.3.2.11 Anskaffningsutgiftsprincipen ... 210
3.3.2.12 Verkligt värde ... 210
3.3.3 Ej lagfästa redovisningsprinciper ... 212
3.3.3.1 Matchningsprincipen ... 212
3.3.3.2 Objektivitetsprincipen ... 212
3.3.3.3 Substance over form ... 212
3.4 RAMLAGSTIFTNING ... 213
3.4.1 Inledning ... 213
3.4.2 Ramlagstiftningens kännetecken ... 213
3.4.3 Bokföringslagen ... 218
3.4.4 Årsredovisningslagen ... 220
3.4.5 BFL och ÅRL som ramlag ... 222
3.5 GOD REDOVISNINGSSED ... 224
3.5.1 Inledning ... 224
3.5.2 Producenter av redovisningsnormer ... 226
3.5.2.1 Bokföringsnämnden ... 226

3.5.2.2 IASB 226
3.5.2.3 Rådet för finansiell rapportering 228
3.5.2.4 FAR 229
3.5.3 Utveckling av god redovisningssed 230
3.5.3.1 Fram till och med 1929 års bokföringslag 230
3.5.3.2 1976 års bokföringslag 231
3.5.3.3 Årsredovisningslagen och 1999 års bokföringslag 234
3.5.3.4 IAS-förordningen 236
3.5.3.5 Direktiv 2013/34/EU 237
3.5.3.6 K-projektet 238
3.5.3.7 BFN:s allmänna råd 2012:1, K3 239
3.5.3.8 BFN:s allmänna råd 2016:10, K2 241
3.5.4 Konstitutionell status 243
3.5.4.1 Normgivningsmakt 243
3.5.4.2 Allmänna råd 249
3.5.4.3 God redovisningssed och konstitutionell status 251
3.6 SAMMANFATTANDE SLUTSATSER 260

4 VÄRDERING VID UPPRÄTTANDE AV KONTROLLBALANSRÄKNING 264

4.1 INLEDNING 264
4.2 FORTSATT DRIFT 267
4.2.1 Fortlevnadsprincipen i redovisningen 267
4.2.2 Fortsatt drift vid upprättande av kontrollbalansräkning 270
4.3 TILLGÅNGAR, AVSÄTTNINGAR, SKULDER OCH EGET KAPITAL 272
4.3.1 Tillgång, avsättning och skuld i kapitalbristreglerna 272
4.3.2 Definitioner i IASB:s föreställningsram och IAS 272
4.3.3 Reglering av tillgångar, avsättningar, skulder och eget kapital i ÅRL 274
4.3.4 Tillgång enligt K3 och K2 275
4.3.4.1 Tillgång enligt K3 275
4.3.4.2 Tillgång enligt K2 277
4.3.4.3 Skillnader i tillgångsdefinitionen 280
4.3.5 Skuld enligt K3 och K2 281
4.3.6 Avsättning enligt K3 och K2 281
4.3.7 Eget kapital eller skuld – kapitaltillskott 283
4.3.7.1 Gränsdragningen 283
4.3.7.2 Eget kapital och kapitaltillskott i ÅRL, K3 och K2 284
4.3.7.3 Kapitaltillskott i kontrollbalansräkning 285
4.4 MATERIELLA ANLÄGGNINGSTILLGÅNGAR, JUSTERAD VÄRDERING FÖRENLIG MED GOD REDOVISNINGSSED I KONTROLLBALANSRÄKNING 287

4.4.1 ÅRL 287
4.4.2 K3 289
4.4.2.1 Materiella anläggningstillgångar enligt K3 289
4.4.2.2 Komponenter 291
4.4.2.3 Tillkommande utgifter 292
4.4.3 K2 293
4.4.3.1 Materiella anläggningstillgångar enligt K2 293
4.4.3.2 Komponenter 295
4.4.3.3 Tillkommande utgifter 295
4.4.4 Materiella anläggningstillgångar i kontrollbalansräkning med K3 och K2 296
4.5 IMMATERIELLA ANLÄGGNINGSTILLGÅNGAR, SÄRSKILT UTVECKLINGSARBETEN, JUSTERAD VÄRDERING FÖRENLIG MED GOD REDOVISNINGSSED I KONTROLLBALANSRÄKNING 299
4.5.1 ÅRL 299
4.5.2 K3 300
4.5.3 K2 306
4.5.4 Immateriella anläggningstillgångar, särskilt utvecklingsarbeten, i kontrollbalansräkning med K3 och K2 308
4.6 OMSÄTTNINGSTILLGÅNGAR, SÄRSKILT VARULAGER, JUSTERAD VÄRDERING FÖRENLIG MED GOD REDOVISNINGSSED I KONTROLLBALANSRÄKNING 310
4.6.1 ÅRL 310
4.6.2 K3 312
4.6.3 K2 315
4.6.4 Omsättningstillgångar, särskilt varulager, i kontrollbalansräkning med K3 och K2 318
4.7 NETTOFÖRSÄLJNINGSVÄRDE I KONTROLLBALANSRÄKNINGEN 319
4.7.1 Definition i ABL, ÅRL, K3 och K2 319
4.7.2 Marknadsvärde 320
4.7.2.1 Definition inom företagsekonomi 320
4.7.2.2 Marknadsvärde som nettoförsäljningsvärde 321
4.7.2.3 Observerbart nettoförsäljningsvärde existerar inte 323
4.7.3 Verkligt värde 325
4.7.3.1 Verkligt värde i ÅRL 325
4.7.3.2 Verkligt värde och marknadsvärde 326
4.7.4 Marknadsvärde och verkligt värde i kontrollbalansräkningen 331
4.7.5 Nyttjandevärde 333
4.7.6 Försäljningskostnad 335
4.8 BYTE MELLAN K-REGELVERK 335
4.8.1 BFN:s allmänna råd 2012:4 335

4.8.2 Övergångsregler i K3 336
4.8.3 Övergångsregler i K2 339
4.8.4 Övergångsreglernas tillämplighet när kontrollbalansräkning upprättas 341
4.9 BLANDA K-REGELVERK 343
4.10 VÄRDERING POST-FÖR-POST I KONTROLLBALANSRÄKNING 348
4.11 VÄRDERINGSREGLER I FINLÄNDSKA ABL 350
4.12 SAMMANFATTANDE SLUTSATSER 355

5 AVSLUTNING 362

5.1 UNDERSÖKNINGEN 362
5.2 KAPITALBRISTREGLERNAS FUNKTION 362
5.3 GOD REDOVISNINGSSED OCH KONSTITUTIONELLA FRÅGOR 364
5.4 K3 OCH K2 VID KAPITALBRIST 369
5.4.1 God redovisningssed 369
5.4.2 Bokslutet 369
5.4.3 Kapitaltillskott 370
5.4.4 Materiella anläggningstillgångar 371
5.4.5 Immateriella anläggningstillgångar 371
5.4.6 Omsättningstillgångar, särskilt varulager 372
5.5 VÄRDERING TILL NETTOFÖRSÄLJNINGSVÄRDE 372
5.6 BYTE MELLAN K-REGELVERK 375
5.7 VÄRDERING POST-FÖR-POST 376
5.8 DANSK, NORSK OCH FINLÄNDSK RÄTT 376
5.9 REFLEKTIONER *DE LEGE FERENDA* 380

ENGLISH SUMMARY 386

AIM OF STUDY 386
SWEDISH COMPANIES ACT 387
SWEDISH GAAP 388
VALUATION IN DRAWING UP BALANCE SHEET FOR LIQUIDATION PURPOSES 389
DENMARK, NORWAY AND FINLAND 390
CONCLUSION 391

KÄLLFÖRTECKNING 393

Förkortningar

AAA	American Accounting Association
ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
ABL 1848	Kongl. Förordning om lag om aktiebolag d. 6 okt 1848 (1848:43)
ABL 1895	Lag (1895:65) om aktiebolag
ABL 1910	Lag (1910:88) om aktiebolag
ABL 1944	Lag (1944:705) om aktiebolag
ABL 1975	Aktiebolagslag (1975:1385)
APB	Accounting Principles Board
ApS	Anpartsselskab, Danmark
AS	Aksjeselskap, Norge
ASA	Allmennaksjeselskap, Norge
ASAL	Lov om allmennaksjeselskaper 1997-06-13-45, Norge
ASL	Lov om aksjeselskaper 1997-06-13-44, Norge
A/S	Aktieselskab, Danmark
BFL	Bokföringslag (1999:1078)
BFL 1929	Bokföringslag (1929:117)
BFL 1976	Bokföringslag (1976:125)
BFN	Bokföringsnämnden
BFNAR	Bokföringsnämndens allmänna råd
DKK	Dansk krona
Ds	Departementsserien
EEG	Europeiska ekonomiska gemenskapen
EG	Europeiska gemenskapen
EkUB	Ekonomiutskottets betänkande, Finland
EMCA	European Model Company Act
EU	Europeiska unionen
FABL	Aktiebolagslag 2006 (624/2006), Finland
FABL 1978	Lag om aktiebolag 1978 (734/1978), Finland
FAR	Branschorganisation för revisorer redovisningskonsulter, skatterådgivare, lönekonsulter och specialister (fram till 2001 Föreningen Auktoriserade Revisorer, 2006–2010 FAR-SRS)
FRekL	Lag om företagsrekonstruktion (1996:764)

FRL	Förmånsrättslag (1970:979)
GKöpL	Lag (1905:38 s.1) om köp och byte av lös egendom, upphävd genom lag 1990:931
GmbH	Gesellschaft mit beschränkter Haftung, Tyskland
HB	Handelsbalk (1736:1232)
HD	Högsta domstolen
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
HovR	Hovrätt
IAS	International Accounting Standard
IASB	International Accounting Standards Board
IASC	International Accounting Standards Committee
IFRS	International Financial Reporting Standards
IL	Inkomstskattelag (1999:1229)
IVS	Iværksætterselskab, Danmark
IVSC	The International Valuation Standards Council
JP	Juridisk Publikation
JT	Juridisk Tidskrift
KL	Kommunalskattelagen (1928:370)
KonkL	Konkurslagen (1987:672)
K2	BFNAR 2016:10, Årsredovisning i mindre aktiebolag
K3	BFNAR 2012:1, Årsredovisning och koncernredovisning
LAF	Lag (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, upphävd genom lag (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avdelning 1
NOK	Norsk krona
NOU	Norges offentlige utredninger
NTS	Nordisk Tidsskrift for Selskabsret
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen (1974:152)
RFR	Rådet för finansiell rapportering
RH	Rättsfall från hovrätterna
RP	Regeringsproposition, Finland
RR	Redovisningsrådet
RÅ	Regeringsrättens årsbok

SARL	Société à responsabilité limitée, Frankrike
SL	Lov om aktie- og anpartsselskaber från den 29 maj 2009, Danmark
SMEs	Small and medium-sized enterprises, små och medelstora företag
SN	Skattenytt
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
SvSkT	Svensk Skattetidning
UB	Utsökningsbalk (1981:774)
vd	Verkställande direktör
ÅRL	Årsredovisningslag (1995:1554)

1 Introduktion

1.1 Ämnet

Föremålet för denna studie är värdering vid upprättande av kontrollbalansräkning enligt 25 kap. 13–14 §§ aktiebolagslagen (2005:551) (ABL). Det framgår av 25 kap. 13 § ABL att styrelsen genast ska upprätta och låta bolagets revisor granska en kontrollbalansräkning när det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. En kontrollbalansräkning ska upprättas enligt tillämplig lag om årsredovisning[1] men vid beräkningen av det egna kapitalets storlek får ett antal justeringar göras. Enligt 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL får tillgångar tas upp till ett högre värde och avsättningar och skulder tas upp till ett lägre värde än i den ordinarie redovisningen om de värderingsprinciper som används vid upprättande av kontrollbalansräkningen är förenliga med *god redovisningssed*. Enligt 25 kap. 14 § 1 st. 2 p. ABL är det även tillåtet att i en kontrollbalansräkning redovisa tillgångar till *nettoförsäljningsvärdet*.

Kapitalbristreglerna, som är ett samlingsnamn för 25 kap. 13–20 a §§ ABL, stadgar att styrelse och vd samt i förlängningen aktieägare har en handlingsplikt. Om styrelse och vd underlåter att efterkomma skyldigheterna som stadgas i 25 kap. 13–17 §§ ABL svarar de solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget under den tid som underlåtenheten består, 25 kap. 18 § ABL. Även aktieägare kan bli betalningsansvariga om de underlåter att rösta för likvidation av bolaget när de enligt 17 § är skyldiga att göra så, 25 kap. 19 § ABL. Om styrelse och vd inte följer reglerna i 25 kap. 13–17 §§ ABL ska allmän domstol efter ansökan enligt 17 § besluta att bolaget ska gå i likvidation.

Kapitalbristreglerna har i olika former funnits i alla aktiebolagslagar sedan 1895. I förarbetena till ABL anges idag att syftet med kapitalbristreglerna är att ”skydda bolagets borgenärer mot att bolagets hela kapital konsumeras, innan avvecklingen av bolaget inleds.”[2] Vidare anges att kontrollbalansräkningens funktion är att skilja ut de bolag

[1] I allmänhet avses årsredovisningslagen (1995:1554) (ÅRL), men i bankaktiebolag och värdepappersbolag tillämpas lagen (1995:1559) om årsredovisning för kreditinstitut och värdepappersbolag.

[2] Prop. 2000/01:150, s. 35.

som inte har ekonomiska förutsättningar att fortsätta verksamheten från de som har sådana förutsättningar.[3] Sufficiensprövningen i kontrollbalansräkningen är det sätt på vilket bolagens livsduglighet mäts. Tanken är att styrelse, vd och aktieägare antingen ska vidta åtgärder för att stärka bolagets ställning eller inleda en ordnad avveckling av bolaget.[4]

I och med hänvisningen till god redovisningssed i 25 kap. 14 § ABL är s.k. kompletterande normer, normer vid sidan av lagar och förordningar framtagna av såväl offentliga som privaträttsliga organ, av betydelse för vilka värderingsprinciper som är tillåtna vid upprättande av en kontrollbalansräkning. Sveriges medlemskap i EU innebär att direktiv är styrande för de svenska redovisningslagarna.[5] Dessa lagar har i sin tur formen av ramlagar vilka fylls ut av kompletterande normer vid tillämpningen. Normerna på redovisningsområdet, med god redovisningssed i centrum, har i Sverige förändrats från att i stort ha inneburit en tillämpning av branschpraxis till att idag i stor utsträckning utgöras av skrivna regelverk, endast delvis i form av lagar. Bokföringsnämnden (BFN) ansvarar för utvecklingen av god redovisningssed, 8 kap. 1 § bokföringslagen (1999:1078) (BFL), och har därför särskilt stor betydelse. Enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1606/2002 av den 19 juli 2002 om tillämpning av internationella redovisningsstandarder (IAS-förordningen) ska alla bolag vars aktier är noterade på en reglerad marknad i något medlemsland från och med 2005 tillämpa International Accounting Standards Boards (IASB) redovisningsstandarder.[6] Standarderna kallas International Financial Reporting Standards (IFRS).[7] Av BFN:s allmänna råd 2012:3 framgår att företag som omfattas av artikel 4 i IAS-förordningen i sin årsredovisning ska tillämpa Rådet för finansiell rapporterings (RFR)

---

[3] Prop. 2000/01:150, s. 37.

[4] Prop. 2000/01:150, s. 35. Det kan redan här anmärkas att handlingsplikten inte är kopplad till insolvens eller soliditet.

[5] Idag gällande redovisningsdirektiv är Europaparlamentets och Rådets direktiv 2013/34/EU av den 26 juni 2013 om årsbokslut, koncernredovisning och rapporter i vissa typer av företag (dir. 2013/34/EU).

[6] Art. 4, IAS-förordningen.

[7] Fram till 2001 kallade International Accounting Standards (IAS).

rekommendation RFR 2 Redovisning för juridiska personer.[8] Avseende privata aktiebolag har BFN utvecklat allmänna råd om årsredovisning och koncernredovisning, BFNAR 2012:1 (K3), samt årsredovisning i mindre aktiebolag, BFNAR 2016:10 (K2).[9] Det anges i K3 och K2 att företag ska tillämpa valt regelverk i sin helhet, vilket innebär att andra normer endast ska tillämpas när det uttryckligen framgår av det allmänna rådet.[10] Det finns även ett allmänt råd som anger förutsättningarna för när det är förenligt med god redovisningssed att byta från ett allmänt råd till ett annat.[11]

Det har förekommit varierande kritik mot utformningen av kapitalbristreglerna. Danielsson anförde redan 1952 att de förändringar som skett i lagstiftningen kring likvidationsplikt vid kapitalbrist möjligtvis inte alltid var vederbörligen genomtänkta och att ett tydligt syfte inte gick att finna.[12] Idag hävdar många att kapitalbristreglerna inte bara har spelat ut sin roll utan dessutom är hämmande för näringslivet.[13] Det har angetts att regelverket skapar incitament som är direkt skadliga på individ-, företags- och samhällsnivå samt att reglerna allvarligt försvårar svenska aktiebolags möjlighet att på ett konkurrenskraftigt sätt agera på den internationella marknaden för kompetenta styrelseledamöter.[14] Att uppdragen som styrelseledamot och vd attraherar kompetenta individer är en viktig faktor för att aktiebolaget fortsatt ska

---

[8] För redovisning i koncern finns även RFR 1 Kompletterande redovisningsregler för koncerner.

[9] K3 och K2 är de delar av det så kallade K-regelverket för privata aktiebolag. K1 tillämpas av enskilda näringsidkare, ideella föreningar och registrerade trossamfund. Med BFN:s kategorisering kallas de noterade bolagens redovisning för K4.

[10] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 1.4, K2, p. 1.4.

[11] BFNAR 2012:4, Bokföringsnämndens allmänna råd om byte mellan K-regelverk.

[12] Danielsson, Aktiekapitalet, s. 49 ff.

[13] Se exempelvis Forsebäck, Det aktiebolagsrättsliga borgenärsskyddet i EU: hög tid för reform, JT 2008/09 nr 1 s. 205 f., Leffler, Kontrollbalansräkning, ansvar och ansvarstalan, JT 2008/09 nr 4 s. 826, debatten som fördes mellan Engerstedt/Svernlöv och Oppenheimer i Balans nr 4, 5, 6–7 och 10 2009, Stattin, Några frågor om personligt betalningsansvar i aktiebolag, JT 2009/10 nr 1 s. 126 ff., Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, Dotevalls pm för tillväxtanalys, PM 2015:12, Den internationella utvecklingen på området aktiebolagsrätt, Karlsson-Tuula, Bolagsledningens ansvar vid ett företags ekonomiska problem i svensk rätt de lege ferenda, i Edlund m.fl. (red.), Festskrift till Stefan Lindskog, s. 367 ff.

[14] Johansson, Tvångslikvidation på grund av kapitalbrist, i Edlund m.fl. (red.), Festskrift till Stefan Lindskog, s. 337.

vara en bolagsform som underlättar bedrivandet av näringsverksamhet. Uppdragen bör då inte vara förknippade med oförutsebara risker. Det är bland annat av denna anledning viktigt att det finns en förutsebarhet i hur kapitalbristreglerna ska tillämpas.

Värderingsregeln i 25 kap. 14 § ABL, som hänvisar till god redovisningssed och nettoförsäljningsvärde, gör att frågan om hur värderingen genomförs är avgörande för hela kapitalbristregelverkets tillämpning. Exempelvis kan en felaktig värdering i kontrollbalansräkningen betraktas som att någon kontrollbalansräkning aldrig har upprättats. Bland annat med anledning av att innebörden av god redovisningssed har förändrats i särskilt hög utsträckning de senaste tio åren, är det angeläget att värderingsfrågan utreds grundligt.[15]

1.2 Syfte

Undersökningens syfte är att utreda hur värderingen enligt svensk rätt ska genomföras vid upprättande av kontrollbalansräkning, samt om och i så fall hur värderingsreglerna i synnerhet och kapitalbristreglerna i allmänhet behöver ändras.

Värderingsreglerna i 25 kap. 14 § 1 st. ABL infördes år 2001.[16] För att uppfylla syftet och bättre förstå hur värderingen ska ske måste kapitalbristreglerna som helhet behandlas. Därför undersöks och analyseras **för det första** de aktiebolagsrättsliga reglerna om likvidationsplikt vid kapitalbrist från ett nutida och ett historiskt perspektiv. **För det andra** undersöks och analyseras den roll som BFN:s allmänna råd har och vad de har för konstitutionell status i normgivningshänseende. Det utreds i vilken utsträckning de allmänna råden måste följas vid upprättande av kontrollbalansräkning och om detta i så fall följer av att dessa normer har fått bindande karaktär eller är ett uttryck för vad som i varje fall är god redovisningssed, samt om det kan finnas utrymme för andra sätt att redovisa enligt god redovisningssed.

För det tredje undersöks och analyseras centrala delar i värderingen vid upprättande av kontrollbalansräkning. Utgångspunkten i denna del är fortlevnadsprincipen samt tillämpliga definitioner av tillgångar, avsättningar och skulder. Inom ramen för 25 kap. 14 § 1 st. 1 p.

---

[15] Jfr Olsson, God redovisningssed i speciallagstiftning, SN 2012, s. 272.

[16] 13 kap. 13 § ABL, lag 2001:932.

ABL undersöks särskilt hur tillgångsslagen materiella anläggningstillgångar, immateriella anläggningstillgångar (särskilt utvecklingsarbeten) samt omsättningstillgångar (särskilt varulager) ska värderas i privata aktiebolag. Vidare utreds vad värderingsregeln i 25 kap. 14 § 1 st. 2 p. ABL, nettoförsäljningsvärde, innebär, samt hur värderingsregeln i 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL förhåller sig till värderingsregeln i 25 kap. 14 § 1 st. 2 p. ABL.

För att kontrastera de svenska reglerna och ge ytterligare substans åt uttalanden *de lege ferenda* undersöks och analyseras **för det fjärde** kapitalbristreglerna i Danmark, Norge och Finland, med särskilt fokus på Finland. Den finländska aktiebolagslagen uppvisade stora likheter med den svenska mellan åren 1978 och 2005, även avseende kapitalbristreglerna. Sverige fick en ny aktiebolagslag sommaren 2005 och i Finland trädde en ny aktiebolagslag i kraft ett år senare. Den svenska lagen innebar stora redaktionella ändringar men i sak är lagen lik aktiebolagslagen (1975:1385) (ABL 1975). Den finländska lagen innebar en förhållandevis kraftig omarbetning. Kapitalbristreglerna så som de tidigare sett ut avskaffades. Sedan dess har kravet på lägsta aktiekapital avskaffats för privata aktiebolag och tanken om aktiekapitalet som ett borgenärsskydd i privata bolag har officiellt övergetts.[17] Den finländska lagen utgör med sin gemensamma historia och nutida förändringar ett intressant jämförelseobjekt till den svenska regleringen. Betydelsen av och svårigheten att utforma värderingsregler är särskilt intressant att granska i jämförelse med den finländska lagen eftersom de inledningsvis togs bort, för att kort därefter återkomma.

1.3 Metod och material

1.3.1 Forskningsansats och rättsdogmatisk metod

Forskningsuppgiften i denna studie utgår från en rättsregel som analyseras i syfte att fastställa hur den ska tillämpas i olika situationer. Undersökningens ansats är att fastställa gällande rätt. Området kring regeln systematiseras och det granskade objektets funktion klargörs.

[17] RP 238/2018 rd, s. 10.

Med utgångspunkt i det upptäckta, *de lege lata,* förs resonemang *de lege ferenda*.[18]

Undersökningen genomförs med hjälp av rättsdogmatisk metod. Rättsdogmatikens grundantaganden är enligt Peczenik fyra: 1. den juridiska argumentationen baserar sig på gällande rätt. Gällande rätt är rättsdogmatikens forskningsobjekt. 2. Varje rättsdogmatisk metod måste basera sig på någon rättskälla. 3. Rättsdogmatikens arbetsmetod bestäms av vissa argumentationsnormer.[19] 4. De juridiska slutsatserna bör vara i hög grad förutsebara samt etiskt godtagbara, d.v.s. materiellt rättssäkra.[20] Ett grundantagande inom juridiken är att rättssystemet utgör en enhet. Den juridiska tolkningen syftar till att undvika och lösa kollisioner mellan rättsnormer och därmed öka rättsordningens inre sammanhang. Detta utgör den rättsdogmatiska tolkningens ändamål.[21] Vidare går vetenskaplig verksamhet i stort ut på att finna nya svar och bättre lösningar.[22]

Johanssons avhandling är ett exempel på hur den juridiska metoden med rättsdogmatisk prägel tillämpas inom aktiebolagsrätten. Johansson beskriver sin forskningsuppgift som ”att med hjälp av lagtext, rättspraxis, lagförarbeten och doktrin analysera hur olika frågor löses inom aktiebolagslagens ram.”[23] Vid sidan av detta behandlar Johansson rättspolitiska överväganden och *de lege ferenda*-aspekter.

Hellner har gett uttryck för att ett rättsvetenskapligt arbete som håller sig strikt inom rättsdogmatikens gränser kan vara begränsat i genomförandet.[24] Sandgren menar att det inom rättsvetenskapen accepteras en ganska fri argumentation där rättskälleanalysen kan förenas med ändamålssynpunkter, extern specialkunskap samt forskarens allmänna erfarenheter och kunskap på området.[25] Min uppfattning är att juridisk argumentation grundad i rättsdogmatisk metod kan gå utanför

---

[18] Jfr Påhlsson, Riksskatteverkets rekommendationer, s. 21, Tuula, Rekonstruktion av företag inom insolvenslagstiftningens ramar, s. 31.

[19] Där de viktigaste är hur analogier och motsatsslut används.

[20] Peczenik, Om den förvaltningsrättsliga forskningen och rättsdogmatiken, Förvaltningsrättslig tidskrift, häfte nr 2 1990, s. 44 f., Peczenik, Rätten och förnuftet, s. 102 ff.

[21] Peczenik, Vad är rätt?, s. 278 ff.

[22] Jareborg, Rättsdogmatik som vetenskap, SvJT 2004, s. 4.

[23] Johansson, Bolagsstämma, s. 20.

[24] Hellner, Metodproblem i rättsvetenskapen, s. 29 f.

[25] Sandgren, Är rättsdogmatiken dogmatisk?, i Sandgren, Vad är rättsvetenskap?, s. 121.

tolkningen av gällande rätt[26] och inkludera exempelvis rättspolitiska överväganden och *de lege ferenda*-aspekter, som Johansson gör.[27]

1.3.2 Material

Urvalet av materialet i denna undersökning har gjorts med utgångspunkt i att det ska underlätta förståelsen för innebörden av 25 kap. 14 § ABL. Den svenska rättskälleläran är mycket flexibel, vilket gör att urvalet av källor inte har begränsats av den rättsdogmatiska metoden.[28] Enligt Peczenik kan rättskällorna delas in i sådan som *ska*, *bör* och *får* åberopas som auktoritetsskäl. Lagar *ska* beaktas medan förarbeten och prejudikat *bör* beaktas.[29] Utgångspunkten vid värdering när en kontrollbalansräkning upprättas är lagar, förarbeten och prejudikat. För att avgöra vad som är god redovisningssed och hur nettoförsäljningsvärde bestäms, vilket är centralt vid värderingen, måste även kompletterande normer och ibland utomrättsligt material användas. Redovisningsrättens rättskällor består av bland annat allmänna råd, redovisningsrekommendationer och praxis som inte utgör bindande föreskrifter enligt 8 kap. regeringsformen (1974:152) (RF). Även avgöranden och uttalanden från privaträttsliga institutioner kan vara vägledande för förståelsen av god redovisningssed, exempelvis från FAR[30] och IASB. Dessa källor torde kunna hänföras till den kategori normer som *får* åberopas med Peczeniks kategorisering.[31] Jag skriver torde eftersom de rättskällor som Peczeniks menar får beaktas inte helt uppenbart innefattar allt det material som varit nödvändigt att använda i denna undersökning. Peczenik anför att den rättsvetenskapliga litteraturen får användas. I undersökningen har det varit nödvändigt att i

---

[26] Även om jag som Peczenik är av uppfattningen att tolkningen av gällande rätt kan ses som juridikens huvuduppgift, Peczenik, Vad är rätt?, s. 5.

[27] Jfr Jareborg, Rättsdogmatik som vetenskap, SvJT 2004, s. 4.

[28] Peczenik, Om den förvaltningsrättsliga forskningen och rättsdogmatiken, Förvaltningsrättslig tidskrift, häfte nr 2 1990, s. 47.

[29] Peczenik, Rätten och förnuftet, s. 200 ff., Peczenik, Om den förvaltningsrättsliga forskningen och rättsdogmatiken, Förvaltningsrättslig tidskrift, häfte nr 2 1990, s. 47 f., Peczenik, Vad är rätt?, s. 214 f.

[30] Svensk branschorganisation för revisorer, redovisningskonsulter, skatterådgivare, lönekonsulter och specialister verksamma på redovisnings- eller revisionsbyråer.

[31] Peczenik, Rätten och förnuftet, s. 204 f., Peczenik, Om den förvaltningsrättsliga forskningen och rättsdogmatiken, Förvaltningsrättslig tidskrift, häfte nr 2 1990, s. 48, Peczenik, Vad är rätt?, s. 215 ff.

begränsad utsträckning komplettera med företagsekonomisk litteratur för att belysa innebörden av den rättsliga terminologin.[32] Vidare är medlemskapet i EU 1995 och IAS-förordningen omständigheter som innebär att normer från utländska privata organ används. Peczenik anger att utländsk rätt är en rättskälla som får användas. Det är inte självklart att normer från utländska privata organ kan anses falla under utländsk rätt.

Med utgångspunkt i Peczeniks beskrivning av den svenska rättskällelärans stora flexibilitet är det min uppfattning att de i undersökningen använda rättskällorna går att passa in i Peczeniks *får*-kategori. Det kan redan här konstateras att rättskällematerialet som används och frågan om vilken status det har är centralt för undersökningen.[33]

Ytterligare en rättskälla som *får* tillämpas är domar från underrätter. Rättsfall från hovrätterna används vid några tillfällen i undersökningen. Dessa används där det saknas avgöranden i högsta instans. Flera av de refererade hovrättsfallen hänvisas även till i förarbeten.

1.3.3 Ändamålsöverväganden

Varje rättsregel antas ha ett ändamål, *ratio legis*. Med detta som utgångspunkt kan man fråga efter syftet med varje regel.[34] Idén att lagtolkningens huvudsyfte är att utläsa lagstiftarens vilja har getts uttryck för upprepade gånger genom historien.[35] ”Lagstiftarens vilja” kan inte förstås på så sätt att lagstiftaren är en individ, istället ska det ses som ett teoretiskt begrepp där innebörden i juridisk mening är densamma som ”lagens ändamål”.[36] Ändamålsöverväganden kan innefattas i olika metodläror. Med funktionella förklaringar avses att en regel kan förklaras genom sina verkningar. Med utgångspunkt i en regels syfte avses ett ställningstagande av lagstiftare eller motsvarande. Teleologisk tolkning beskrivs av Peczenik som ett specialfall av konsekvensinriktad

---

[32] Jfr t.ex. Wiklander, Kommunal redovisning, s. 25 f., Johansson, Substance over form, s. 48 f., Thorell, Skattelag och affärssed, s. 46 ff.

[33] Se avsnitt 3.5.

[34] Hellner, Metodproblem i rättsvetenskapen, s. 45.

[35] Se Peczenik, Vad är rätt?, s. 242 med där angivna hänvisningar.

[36] Peczenik, Vad är rätt?, s. 243 ff.

(målrationell) argumentation och Hellner anger att teleologisk betyder målbestämd.[37]

Inom den aktiebolagsrättsliga forskningen har det utvecklats särskilt tydliga ändamålsresonemang och det är idag en utbredd uppfattning att ändamålsöverväganden passar rättsområdet väl.[38] Även HD har i flera rättsfall valt att lösa aktiebolagsrättsliga frågor med hjälp av resonemang kring aktiebolagslagens ändamål och bestämmelsernas syften.[39]

Inom den aktiebolagsrättsliga forskningen har Ekelöfs teleologiska metod spelat en viktig roll. Få menar att de tillämpar Ekelöfs teleologiska metod fullt ut, men de flesta som använder sig av ändamålsresonemang förhåller sig till metoden på något sätt. Ekelöfs teleologiska metod innebär att det avgörande för en regels rätta tolkning inte är dess innebörd enligt vanligt, eventuellt juridiskt, språkbruk, utan vad man kallar för stadgandets ändamål, den praktiska funktion stadgandet fyller i rättsordningen.[40] Materiella regler ska tillämpas på så sätt att rättsskipningen medverkar till att reglernas ändamål förverkligas.[41] Det viktigaste momentet i den teleologiska metoden enligt Ekelöf är fastställandet av ändamålet. Att granska stadgandets historia kan vara det enklaste sättet att få en inblick i dess faktiska funktion. Anges det i förarbeten att ett stadgande har en viss funktion läggs detta ofta till grund för stadgandets tillämpning. Men förarbeten är inte alltid tydliga på denna punkt och de är dessutom inte bindande utan endast vägledande. Vid sidan av förarbeten finns domstolarnas verksamhet som verktyg för att fastställa lagens ändamål.[42] I Ekelöfs teleologiska metod tas utgångspunkt i tillämpningen av ett lagrum i s.k. klara fall. I de

---

[37] Peczenik, Vad är rätt?, s. 362, Hellner, Metodproblem i rättsvetenskapen, s. 207.

[38] Andersson, Om vinstutdelning från aktiebolag, s. 37 ff., 125 ff., Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten, s. 34., Stattin, Företagsstyrning, s. 38 ff., Svernlöv, Ansvarsfrihet, s. 29 ff., Almlöf, Bolagsorganens reglering och dess ändamålsenlighet, s. 31 ff., Östberg, Styrelseledamöters lojalitetsplikt, s. 28 f., 48 ff.

[39] Se exempelvis NJA 1995 s. 742, NJA 1997 s. 418, NJA 2005 s. 792, NJA 2012 s. 858, NJA 2013 s. 725, NJA 2014 s. 892, NJA 2014 s. 948, NJA 2018 s. 602, NJA 2018 s. 1038 samt HD mål nr T 1274-19 meddelad den 3 december 2019.

[40] Ekelöf, Är den juridiska doktrinen en teknik eller en vetenskap?, s. 23.

[41] Ekelöf m.fl., Rättegång, första häftet, s. 99 ff., Lehrberg sammanfattar Ekelöfs teleologiska metod i Förutsättningsläran, s. 64 ff.

[42] Ekelöf, Är den juridiska doktrinen en teknik eller en vetenskap?, s. 28 f.

klara fallen råder det ingen tvekan om att de täcks av stadgandets ordalydelse. I dessa fall uppfylls stadgandets handlingsdirigerande funktion. De klara fallen används som utgångspunkt när situationer av mer säregen typ, problematiska fall, ska lösas. Används en regel anpassad för de klara fallen när problematiska fall ska lösas finns det en risk att bedömningen inte blir ändamålsenlig. I denna situation ska enligt Ekelöfs teleologiska metod de oklara fallen avgöras på ett sådant sätt att det bidrar till det ändamål som tillgodoses i de klara fallen.[43] Ekelöfs teleologiska metod utvecklades till att främst avse domarens arbete med att tillämpa materiell rätt.[44] Frågan om metoden kunde användas för att vidareutveckla rättssystemet så att mer preciserade regler kunde uppställas till ledning för domstolarna, lämnades dock öppen.[45]

En kritik mot Ekelöfs metod är att lagens ändamål bestäms utifrån den verkan som enligt den tolkandes omdöme är av godo. Att med säkerhet veta vilka verkningar som är av godo respektive ondo i exempelvis en komplicerad skattelagstiftning kan vara svårt.[46] Vidare kräver Ekelöfs metod att lagens faktiska verkningar kan fastställas. Ett problem är därför att lagens verkningar så som de presenteras i förarbeten, endast är lagstiftarens uppfattning om dessa. Förarbetena ger vidare endast upplysningar om de tänkta verkningarna i vissa fall, nämligen de som ligger till grund för lagens utformning.[47]

Lehrberg tog i sin avhandling avstamp i Ekelöfs teleologiska metod men anpassade den för att passa avhandlingens syfte som var att från förutsättningslärans övergripande perspektiv undersöka betingelserna i gällande svensk rätt för att förutsättningsläran skulle tilläggas rättslig relevans. Lehrberg konstaterade att debatten om hur domstolarna skulle avgöra oreglerade fall hade gett uttryck för diverse ställningstaganden. Lehrberg undersökte vilka ändamålssynpunkter som därvid tillmättes betydelse och om principer av mer allmän räckvidd kunde härledas ur dem.[48] Lehrberg använde sig i sitt andra verk, som är en

---

[43] Ekelöf m.fl., Rättegång, första häftet, s. 101 ff., Lehrberg, Förutsättningsläran, s. 65.
[44] Lehrberg, Förutsättningsläran, s. 64.
[45] Lehrberg, Förutsättningsläran, s. 68.
[46] Peczenik, Vad är rätt?, s. 370.
[47] Peczenik, Vad är rätt?, s. 374.
[48] Lehrberg, Förutsättningsläran, s. 28.

aktiebolagsrättslig studie, av i stort sett samma metod som vid författandet av avhandlingen.[49]

Andersson betecknar sin metod som en självständig och fri ändamålsvärdering i jämförelse med t.ex. Ekelöfs metod.[50] Enligt Ekelöf fastställs en regels ändamål med utgångspunkt i den inverkan som regelns tillämpning i de klara fallen har på folks beteende.[51] Andersson menar att en rättsregels ändamål snarare bör uttryckas som den inverkan rättsregeln syftar till, än den inverkan den faktiskt åstadkommer.[52]

Anderssons arbetsmetod utgår från vissa antaganden om rättsordningen och rättsreglernas funktion i samhället, där ändamålet med all lagstiftning ytterst är att bidra till samhällsutvecklingen. Därför kan man utgå från att varje lagstiftningsprodukt fyller en eller flera funktioner i samhället. Andersson delar in lagstiftningsprodukternas ändamål i övergripande och underliggande sådana.[53] De ekonomiska faktorer som framstår som aktiebolagets huvudsakliga bidrag till samhällsutvecklingen benämns av Andersson som övergripande ändamål. Dessa är främjandet av aktiebolagets förmåga att attrahera riskvilligt kapital, att underlätta näringsverksamhet samt att gagna omsättningen av varor och tjänster.[54] De underliggande ändamålen har till syfte att förverkliga de övergripande ändamålen och det är till dessa som det hänvisas i förarbeten och litteratur.[55]

Hellner använder en liknande systematik och skiljer mellan ultimärmål och primärmål. Primärmålen eftersträvas på grund av sitt egenvärde medan ultimärmålen är medel för att nå de förra.[56]

Åhman använder Ekelöfs teleologiska metod i sin avhandling.[57] Åhman utgår från de olika intressen utifrån vilka aktiebolagsrättsliga regler brukar diskuteras och analyseras. Aktieägarnas intresse av vinst,

---

[49] Lehrberg, I aktiebolagens skymningsland, s. 24.

[50] Andersson, Om vinstutdelning från aktiebolag, s. 37 ff., 125 ff.

[51] Ekelöf m.fl., Rättegång, första häftet, s. 107, jfr Andersson, Om vinstutdelning från aktiebolag, s. 37.

[52] Andersson, Om vinstutdelning från aktiebolag, s. 37 f.

[53] Andersson, Om vinstutdelning från aktiebolag, s. 39.

[54] Andersson, Om vinstutdelning från aktiebolag, s. 39, 129.

[55] Andersson, Om vinstutdelning från aktiebolag, s. 130.

[56] Hellner, Lagstiftning inom förmögenhetsrätten, s. 174 f., Hellner, Metodproblem i rättsvetenskapen, s. 88 ff.

[57] Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten, s. 35 f.

minoritetsaktieägarnas intresse av att inte utsättas för maktmissbruk, borgenärernas intresse av säkerhet för sina fordringar och ledande befattningshavares intresse av att inte sväva i ovisshet om eventuell ansvarsfrihet är exempel på dessa intressen.[58] En regels ändamål låter sig sällan omformuleras i termer av förekommande intressen i samhället. Det finns heller inte något vedertaget tillvägagångssätt för att avgöra vilka intressen de aktiebolagsrättsliga reglerna är avsedda att skydda. Intresseterminologin kan betraktas som ett framställningstekniskt hjälpmedel. Att dela upp de aktiebolagsrättsliga reglernas funktion utifrån denna ”intresseterminologi” är enligt Åhman starkt förenklat, men ändå ett ändamålsorienterat förhållningssätt till rättsreglerna.[59]

Stattin förenar i sin avhandling rättsvetenskapliga och rättsekonomiska ansatser.[60] Han tillämpar en objektiv teleologisk metod som bygger på förverkligandet av övergripande ändamål med aktiebolagsrätten.[61] Metoden möjliggör enligt Stattin ”både tillämpning och tolkning i linje med de iakttagbara syftena med aktiebolagsrätten (övergripande ändamål) och hänsyn till aktuella intressenter (underliggande ändamål).”[62] Övergripande och underliggande ändamål bakom den aktiebolagsrättsliga regleringen identifieras. Enskilda aktiebolagsrättsliga regler analyseras med hjälp av de underliggande ändamålen aktieägarintressen med minoritetsintressen, borgenärsintressen och omsättningsintressen. Analysen av underliggande ändamål kopplas till de övergripande ändamålen. Vid sidan av detta använder sig Stattin av ett rättsekonomiskt perspektiv för att berika framställningen. Ekonomisk argumentation används för att utvärdera och föreslå förändringar i gällande rätt utifrån ändamålen.[63]

Det övergripande perspektivet i Svernlövs avhandling är rättsdogmatiskt. Med hjälp av lag, förarbeten, praxis och doktrin fastställs gällande rätt. För att tolka och tillämpa lagstadganden i enlighet med deras ändamål tillämpas i avhandlingen Ekelöfs teleologiska metod. Svernlöv beskriver metoden som objektiv såtillvida att ändamålet inte

---

[58] Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten, s. 36 f.
[59] Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten, s. 37 ff.
[60] Stattin, Företagsstyrning, s. 74.
[61] Stattin, Företagsstyrning, s. 41 ff., 51.
[62] Stattin, Företagsstyrning, s. 41.
[63] Stattin, Företagsstyrning, s. 41, 74.

nödvändigtvis sammanfaller med det subjektiva syfte som lagstiftaren en gång kan ha haft. Metoden skiljer sig därför från rent subjektiva metoder som går ut på att bestämma lagstiftarens syfte, men även från rent objektiva metoder som söker tolka ett stadgande efter ordalydelsen. På grund av att det mer sällan går att identifiera enkla och allmängiltiga ändamål bakom ett lagstadgande använder sig Svernlöv av en teleologisk metod som är starkt inspirerad av Ekelöfs, men som inte följer den strikt.[64]

Almlöf utvärderar i sin avhandling lagreglers ändamålsenlighet och förespråkar likt Andersson en användning av ändamål i bemärkelsen lagstiftningens avsedda funktioner.[65] För att identifiera ändamålen använder Almlöf en variant av teleologisk metod där en avvägning sker mellan subjektivitet och objektivitet vid identifieringen av ändamålen. Almlöf menar att metoden blir rent objektiv om ändamålen söks direkt ur lagarna. En subjektiv variant av metoden är istället att söka lagstiftarens intentioner. Balansen dem emellan söks genom att utgå från perspektivet att betrakta lagstiftaren som en institution och inte en eller flera individer. Därför menar Almlöf att det är mer rättvisande att tala om lagstiftningens snarare än lagstiftarens ändamål, vilket innebär att utgångspunkten för avhandlingens teleologiska metod är aktiebolagslagens avsedda funktioner.[66]

Östberg använder en traditionell, rättsdogmatisk metod där det främsta syftet är att så långt det är möjlig fastställa gällande rätt. Metoden beskrivs av Östberg som sammanvägande där ändamålsöverväganden får förhållandevis stort utrymme.[67] Avseende ändamålsöverväganden anges bland annat följande:

> ”Vid tolkningen, tillämpningen eller utformningen av en konkret regel identifieras vilket intresse regeln primärt avser att skydda. Regeln tolkas, tillämpas eller utformas sedan så att det identifierade intresset tillgodoses. Samtidigt beaktas att samtliga skyddsregler ytterst syftar till att främja aktiebolagsrättens övergripande ändamål – att främja och underlätta näringsverksamhet.
>
> Utformningen eller tillämpningen av rättsregler kräver en avvägning av de olika intressen som gör sig gällande i ett enskilt fall, eller en enskild typsituation. Det är således ofta inte tillräckligt att konstatera att en viss lösning är ändamålsenlig

[64] Svernlöv, Ansvarsfrihet, s. 27 ff.

[65] Almlöf, Bolagsorganens reglering och dess ändamålsenlighet, s. 33.

[66] Almlöf, Bolagsorganens reglering och dess ändamålsenlighet, s. 34.

[67] Östberg, Styrelseledamöters lojalitetsplikt, s. 28.

med hänsyn till exempelvis aktieägarskyddet, ändamålsbedömningen måste istället ofta kompletteras med en avvägning av ett motstående intresse det kan vara fråga om borgenärsskyddet, intresset av att skydda omsättningen […]”[68]

I sin avhandling Aktieägaravtal anger Arvidsson att som förhållningssätt är en teleologisk eller funktionalistisk rättssyn en närmast självklar del av förmögenhetsrätten. Om en rättsnorm har ett ändamål ska den tolkas i ljuset av detta. En logisk relation råder mellan ändamålet och de begrepp som används för att artikulera den aktuella rättsnormen. Samtidigt anger Arvidson att för att en rättsnorm ska kunna sägas ha ett ändamål krävs det att rättskällorna tillskriver den ett sådant. I likhet med sociala institutioner menar han att även rättsliga institut kan växa fram spontant snarare än genom rationella beslutsprocesser.[69] Dessa normer saknar inte funktioner, de har fortfarande en verkan i rättssystemet, men denna blir inte nödvändigtvis samma som lagstiftningens avsedda funktioner, som exempelvis återges i förarbeten.

Arvidsson hänvisar till de aktiebolagsrättsliga regelverkens ändamål, men menar samtidigt att långt ifrån alla rättsnormer har något ändamål ”vare sig i rättslig mening eller i den meningen att normerna tillkommit genom, och således kan förklaras som ett utflöde av, en strävan efter att tillgodose ett eller annat syfte.”[70] I likhet med Andersson anger Arvidsson att det måste skiljas på rättsnormers ändamål och de incitament och beteendeeffekter som tillämpningen av normerna ger upphov till.[71]

1.3.4 Arbetsmetod

Rättsdogmatiken, som är undersökningens övergripande arbetssätt, rymmer såväl de ändamålsresonemang inom aktiebolagsrätten som förs, de delar som analyserar och systematiserar normerna *de lege lata*, resonemang *de lege ferenda,* samt de redovisningsrättsliga delarna där konstitutionella frågor och rättskällornas hierarki behandlas.[72]

---

[68] Östberg, Styrelseledamöters lojalitetsplikt, s. 48 f.

[69] Arvidsson, Aktieägaravtal, s. 48 f.

[70] Arvidsson, Aktieägaravtal, s. 48.

[71] Arvidsson, Aktieägaravtal, s. 49. Jfr även Agell, Rationalitet och värderingar i rättsvetenskapen, SvJT 2002 s. 249.

[72] För tydlighetens skull kan nämnas att även andra ändamålsresonemang, som inte används i denna undersökning, ryms inom ramen för vad jag betraktar som rättsdogmatik.

Det har i svensk aktiebolagsrättslig forskning under de senaste årtiondena tillämpats variationer av ändamålsinriktade metoder där den minsta gemensamma nämnaren tycks vara att om en rättsnorm har ett ändamål så ska den tolkas i ljuset av detta. Att en lags ändamål beaktas är rimligt. Lagen består av normer och en norms syfte är att tjäna sitt ändamål.[73] Ekelöfs teleologiska metod används inte i denna undersökning. Klara fall används inte för att lösa säregna fall.

Undersökningens ansats är att fastställa gällande rätt. Om lagtexten är oklar söks ledning i övriga rättskällor. I de fall där rättskällorna inte ger någon klar ledning tas utgångspunkt i aktiebolagslagens ändamål, i bemärkelsen lagstiftningens avsedda funktioner.[74] I denna undersökning ifrågasätts eller analyseras inte Anderssons, Svernlövs, Stattins, Almlöfs och Östbergs utgångspunkter om de övergripande ändamålen med aktiebolaget som bolagsform.[75] Författarna hanterar bestämmandet av övergripande ändamålen med aktiebolaget som bolagsform på något varierande sätt, men alla enas i att åtminstone underlättande av näringsverksamhet är ett övergripande ändamål. De ändamål som söks i denna undersökning liknar de underliggande ändamålen. De underliggande ändamålen har till syfte att förverkliga de övergripande ändamålen och det är till dessa som det hänvisas i förarbeten och litteratur.[76] I avsnitt 2.3 söks kapitalbristreglernas funktion. De i avsnitt 2.3 identifierade avsedda funktionerna, är i undersökningen vägledande i tolkningen av gällande rätt. Om tillämpningen av en lagregel tycks stå i strid med den identifierade avsedda funktionen används dessa även för resonemang *de lege ferenda*. Ändamålsöverväganden används alltså både som en tolkningsmetod och som en utvärderingsmetod. I tolkningsförfarandet avseende enskilda normer bör underliggande, eller mer regelnära ändamål vara lämpligast. Vilken vägledande funktion

---

[73] Peczenik, Vad är rätt?, s. 362 f.

[74] Almlöf, Bolagsorganens reglering och dess ändamålsenlighet, s. 33.

[75] Andersson, Om vinstutdelning från aktiebolag, s. 39, 129, Svernlöv, Ansvarsfrihet, s. 119, Stattin, Företagsstyrning, s. 51 ff., Almlöf, Bolagsorganens reglering och dess ändamålsenlighet, s. 94 f., Östberg, Styrelseledamöters lojalitetsplikt, s. 48 f.,

[76] Andersson, Om vinstutdelning från aktiebolag, s. 130.

i tolkningshänseende de övergripande ändamålen kan ha, har med rätta ifrågasatts.[77]

Undersökningen är inte rent aktiebolagsrättslig utan till stor del även redovisningsrättslig. Några av de mer komplicerade lagtolkningsfrågorna finns i skärningspunkten mellan aktiebolagsrätten och redovisningsrätten och är av konstitutionell art. I analysen av den roll som BFN:s allmänna råd har och vad de har för konstitutionell status i normgivningshänseende[78] är rättskälleläran och olika normers status avgörande.

Ytterligare en metodfråga avser urvalet av tillgångsslag som undersöks i avsnitt 4.4–4.6. I avsnitten undersöks materiella anläggningstillgångar, immateriella anläggningstillgångar (särskilt utvecklingsarbeten) samt omsättningstillgångar (särskilt varulager). Genom att täcka in materiella-, immateriella- samt omsättningstillgångar är undersökningen bred och stora delar av balansräkningens tillgångsposter inkluderas. Tillgångsslagen har valts ut för att de sinsemellan visar på flera tillämpningsproblem som uppstår när justering av värdena i en kontrollbalansräkning görs. Hur urvalet genomförts kommenteras närmare under avgränsningar i avsnitt 1.4 och i inledningen till kapitel 4.

1.3.5 Internationell utblick

Det skiljs ibland mellan rättsvetenskapliga arbeten som har en direkt komparativ inriktning och sådana där det egna rättssystemet står i förgrunden.[79] I de förstnämnda jämförs den utländska rätten på samma nivå som den svenska och den sägs ibland ha ett härskande syfte. För denna typ av jämförelser krävs mycket god insikt i de utländska rättssystemen.[80] Om syftet med den utländska rätten är att ge perspektiv på och förståelse för den svenska rätten, samt hämta inspiration till alternativa tillämpningar eller utformningar av lagstiftningen, anges ibland att den främmande rätten har en tjänande roll i förhållande till den

---

[77] Hellner, Metodproblem i rättsvetenskapen, s. 210, Andersson, Om vinstutdelning från aktiebolag, s. 129 f., Almlöf, Bolagsorganens reglering och dess ändamålsenlighet, s. 68.
[78] Avsnitt 1.2.
[79] Strömholm, Användning av utländskt material i juridiska monografier, SvJT 1971, s. 251 ff.
[80] Kristoffersson, Något om komparativ metod i skatterätten, SvSkT 2010:3, s. 279.

svenska.[81] Det kan då sägas vara fråga om en internationell utblick. I denna undersökning har den främmande rätten en tjänande roll i förhållande till den svenska. Strömholm har angett att det vid dessa studier är viktigt att de slutsatser som dras från studiet av utländsk rätt står i rimlig proportion till omfattningen den utländska rätten presenteras i.[82] Detta torde dock inte vara unikt för komparativa studier utan ett krav på alla framställningar med vetenskapliga ambitioner.

Såväl Portalis[83] som Savigny[84] var av uppfattningen att det vid tolkningen av de nationella koderna kunde vara nödvändigt att gå utanför den nationella rätten.[85] De menade att ”a national code needed to be based on a legal scholarship which was not limited to national materials; and that while interpreting such a code it would be important to benefit from a European legal scholarship.”[86] Om komparativa argument används normativt i förarbeten eller av domstolar kan legitimitetsproblem uppstå. Skäl för att ändå använda komparativa argument presenteras av Smits:

> ”The obvious answer is that the use of foreign law is permissible as it would be counter-productive to deal with a (new) problem without taking into account the experience elsewhere. This answer presupposes that law is not national in nature, but that there is an international common ’fund’ of solutions from which anyone may draw.”[87]

Var lösningarna härstammar från är med Smits resonemang mindre viktigt. Skälen för att resonera komparativt när ny lag tillkommer kan även vara andra. Ett skäl kan vara att det sparar tid och pengar att använda en lösning som redan finns i ett annat land. Utvecklingsländer

---

[81] Strömholm, Användning av utländskt material i juridiska monografier, SvJT 1971, s. 251 ff., Kristoffersson, Något om komparativ metod i skatterätten, SvSkT 2010:3, s. 279.

[82] Strömholm, Användning av utländskt material i juridiska monografier, SvJT 1971, s. 251 ff.

[83] Jean-Étienne-Marie Portalis var en fransk jurist och politiker. Han är bland annat känd för att på uppdrag av Napoleon vara en av redaktörerna till Code civil.

[84] Friedrich Carl von Savigny var en tysk jurist och historiker. Savigny är en av den historiska skolans mest kända företrädare.

[85] Gordley, Comparative Legal Research: Its Function in the Development of Harmonized Law, The American Journal of Comparative Law, Vol. 43, No. 4, s. 556 f.

[86] Smits, Comparative law and its influence on national legal systems, i Reimann, Zimmermann (red.), The Oxford handbook of comparative law, s. 514.

[87] Smits, Comparative law and its influence on national legal systems, i Reimann, Zimmermann (red.), The Oxford handbook of comparative law, s. 514.

kopierar ofta lagar från västländer när exempelvis miljö- eller hälsolagar skapas. En vanlig anledning till att ett land tar över lagar från utlandet är politiska påtryckningar. Ett exempel på detta är att Internationella valutafonden kan sätta införande av viss lagstiftning som motkrav för att ge lån till en stat.[88]

En begränsning i användandet av komparativt material åskådliggörs av Posner i artikeln No thanks, we already have our own laws: The court should never view a foreign legal decision as a precedent in any way.[89] Posner riktar in sig på frågan huruvida United States Supreme Court ska kunna ta hänsyn till utländska domstolars avgöranden. Han ser inget problem i att Supreme Court använder sig av utländskt material i argumentativt syfte men ställer sig avvisande till att utländska domstolars avgöranden skulle ha någon prejudicerande verkan. För detta ger han fyra argument. För det första är den utländska rätten inte officiellt publicerad i landet. För det andra härstammar den utländska rätten ur en komplex sociohistorisk, politisk och institutionell bakgrund som domaren är nästan helt okunnig om. För det tredje innebär tillämpning av utländsk rätt ett demokratiproblem. Slutligen, för det fjärde, kan användning av utländsk rätt snarare vara ett sätt att dölja det faktum att domaren skapar ny rätt utan att vilja skriva under med sitt eget namn. Posner var när artikeln skrevs domare i USA[90] och hans inställning bör ses i ljuset av att principen *stare decisis* gäller i anglosaxisk rätt. Principen gäller inte i Sverige. Prejudikat är, till skillnad från i USA, vägledande, inte bindande. Posners slutsats är dock relevant även här: Utländskt material kan användas i argumentativt syfte men har ingen prejudicerande verkan.

Zweigert och Kötz menar att all komparativ rätt utgår från det faktum att varje samhälle ställs inför liknande problem. Dessa löses på olika sätt men ofta med liknande resultat. Den metodologiska utgångspunkten ska därför vara funktionalitet. Zweigert och Kötz uppmanar rättsvetenskaparen att lyfta blicken från sitt eget rättssystem och inte

---

[88] Smits, Comparative law and its influence on national legal systems, i Reimann, Zimmermann (red.), The Oxford handbook of comparative law, s. 517.

[89] Posner, No thanks, we already have our own laws: The court should never view a foreign legal decision as a precedent in any way, Legal Affairs, July–Aug. 2004, s. 40 ff.

[90] Fram till 2017 var Posner domare i den federala domstolen United States Court of Appeals for the Seventh Circuit.

bli fast i de invanda lösningarna på givna problem. Ett nybörjarmisstag inom komparativ forskning är att leta efter en specifik regel i det utländska rättssystemet på den plats där den återfinns i det egna rättssystemet. När någon regel inte återfinns dras slutsatsen att den specifika frågan inte regleras i den utländska rättsordningen. Enligt den funktionella metoden bör det då övervägas om frågan är felställd. Möjligen finns problemet även i den utländska rättsordningen men det kan vara löst på ett annat sätt.[91]

De metodologiska frågorna kring den funktionella komparativa metoden utvecklas inte mer av Zweigert och Kötz än att det relativt kortfattat behandlas i ett kapitel.[92] Förklaringen kan stå att finna i att fokus riktas så tydligt mot undersökningarnas resultat:

> ”For when it comes to evaluation, to determining which of the various solutions is the best, the only ultimate criterion is often the practical evidence and the immediate sense of appropriateness.”[93]

En mer välutvecklad metodbeskrivning än den Zweigert och Kötz tillhandahåller är önskvärd för att genomföra undersökningar av god kvalitet.[94] Michaels presenterar olika funktionella metoder på ett överskådligt sätt,[95] hur de kan användas samt dess begränsningar.[96] Syftet med många komparationer sägs vara att finna uppslag *de lege ferenda*. Inom den funktionella metoden behandlar Michaels detta under rubriken The evaluative function: Determining the better law.[97] Att inse de komparativa metodernas begränsning är avgörande för resultatet. Det empiriska materialet som är insamlat av komparatisten har inte någon juridisk auktoritet, de funktionella metoderna innehåller helt enkelt

---

[91] Zweigert, Kötz, An introduction to comparative law, s. 34 f.

[92] Zweigert, Kötz, An introduction to comparative law, s. 32–47.

[93] Zweigert, Kötz, An introduction to comparative law, s. 33.

[94] Kötz metodsyn har även ifrågasatts i grunden av Legrand. Legrand tycks inte hålla med Kötz i ett av grundantagandena, att den funktionella metoden är eftersträvansvärd, eller ens fungerar. Legrand är vidare kritisk till det sätt på vilket Kötz funktionella metod uppmanar till jämförelse av företeelser utan att ha förståelse för det studerade samhället i stort. Legrand, Paradoxically, Derrida: For a comparative legal studies, 27 Cardozo Law Review, 2005, s. 653 ff.

[95] Det finns inte bara en, utan flera.

[96] Michaels, The Functional Method of Comparative Law, i Reimann, Zimmermann (red.), The Oxford handbook of comparative law, s. 345 ff.

[97] Michaels, The Functional Method of Comparative Law, i Reimann, Zimmermann (red.), The Oxford handbook of comparative law, s. 379 ff.

mycket begränsade verktyg för utvärdering. När en viss funktion har identifierats och undersökts i olika rättsordningar, kan inte samma funktion användas för att utvärdera vilken lösning som är bäst. För att avgöra detta krävs någon form av externt fastställd måttstock. Här går skiljelinjen mellan juridisk komparativ forskning och stiftande av lag. De funktionella metoderna kan med andra ord visa på alternativ och skapa möjligheter för välinformerade politiska beslut, men de kan inte ersätta desamma.[98]

För att bidra till den rättsliga förståelsen av 25 kap. 13–20 a §§ ABL används den funktionella metoden inom den komparativa rätten i undersökningen. Syftet är att anlägga ett utifrånperspektiv på den svenska regleringen och finna uppslag *de lege ferenda* avseende reglerna om likvidationsplikt vid kapitalbrist i 25 kap. ABL.

Den grundläggande frågan vid valet av jämförelseobjekt är vad som är jämförbart.[99] Amerikansk, brittisk och australiensisk aktiebolagsrätt har övergett modellen med ett lagstadgat krav på ett aktiekapital.[100] Dessa länders aktiebolagsrätt avviker i stor utsträckning från den svenska. Olika europeiska rättsordningar kan på ett övergripande plan vara intressanta för en komparativ aktiebolagsrättslig studie, exempelvis avseende borgenärsskydd. Det finns europeiska länder vars lagar förutom att kräva kallelse till bolagsstämma när det egna kapitalet understiger aktiekapitalet med mer än hälften[101] dessutom föreskriver att bolaget ska återkapitaliseras eller likvideras.[102] För att bidra till förståelsen av kapitalbristreglerna i 25 kap. ABL i allmänhet och värderingsreglerna i 25 kap. 14 § i synnerhet, är våra grannländer dock bättre lämpade för en jämförelse.

Ett nära samarbete mellan de nordiska länderna föregick stiftandet av ABL 1975.[103] Aktiebolagslagarna i Sverige, Danmark, Finland och Norge har fortfarande stora likheter trots att det inte längre finns något

---

[98] Michaels, The Functional Method of Comparative Law, i Reimann, Zimmermann (red.), The Oxford handbook of comparative law, s. 379 ff.

[99] Kristoffersson, Något om komparativ metod i skatterätten, SvSkT 2010:3, s. 280.

[100] SOU 2008:49, s. 66.

[101] Vilket är ett krav enligt art. 58 Europaparlamentets och Rådets direktiv (EU) 2017/1132 av den 14 juni 2017.

[102] Gerner-Beuerle, Schuster, The Evolving Structure of Directors' Duties in Europe, European Business Organization Law Review 15 (EBOR), (2014), s. 227.

[103] SOU 1971:15, s. 75 ff.

samarbete i lagstiftningsfrågor. Av dessa länder är den finländska rätten av särskilt intresse i denna undersökning. Finlands lag om aktiebolag (734/1978) (FABL 1978) innehöll tills för drygt tio år sedan bestämmelser om upprättande av kontrollbalansräkning och likvidationsplikt vid kapitalbrist som var närmast identiska med de i Sverige nu gällande reglerna. Strax efter att ABL trädde i kraft i Sverige fick Finland en ny aktiebolagslag (624/2006) (FABL) som innebar flertalet förändringar, även avseende kapitalskyddsreglerna. Även dansk och norsk rätt är intressanta referenspunkter. En avgörande skillnad är att Danmark och Norge inte har haft kombinationen av personligt betalningsansvar och likvidationsplikt kopplat till kapitalbrist, varför de i undersökningen behandlas översiktligt. Att den finländska lagstiftningen fram till lagändringen 2006 var mycket lik den svenska, i kombination med nytänkandet i FABL gör en jämförelse med Finland särskilt väl lämpad som utgångspunkt för resonemang *de lege ferenda*.

De nordiska länderna kan från ett utländskt perspektiv ses som en egen rättsfamilj.[104] Inom de rättsområden där man strävat efter att uppnå en nordisk rättslikhet har det tidigare ifrågasatts om dansk, finländsk och norsk rätt ska betraktas som utländsk. Detta kunde möjligen tidigare anses gälla på aktiebolagsrättens område eftersom tanken bakom det nordiska samarbetet som föregick ABL 1975 var att rättslikhet skulle uppnås på området.[105] Strömholm skrev: ”Inom t.ex. immaterialrätten, där långtgående uniformitet uppnåtts genom modern lagstiftning, är en framställning av t.ex. svensk rätt i dag knappast fullständig om icke kompletterande nordiskt material redovisas, och det ter sig här snarast onaturligt att uppfatta samtida nordisk praxis eller doktrin som ’utländsk’.”[106] En komparation mellan svensk, dansk, norsk och finländsk rätt skulle möjligen tidigare ha kunnat kritiserats på denna grund. Under senare årtionden har det europeiska samarbetet mer eller mindre ersatt det nordiska. FABL är ett tydligt exempel på detta. Numera är finländsk rätt att betrakta som utländsk rätt. Inom aktiebolagsrätten finns det stora historiska likheter mellan de nordiska länderna, men det finns även avgörande skillnader. I denna studie är

---

[104] Zweigert, Kötz, An introduction to comparative law, s. 276 ff.

[105] Dotevall, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör, s. 27.

[106] Strömholm, Användning av utländskt material i juridiska monografier, SvJT 1971, s. 254.

likheterna en tillgång såtillvida att det ur exempelvis förarbeten framgår att reglernas funktion är densamma, men att olika lösningar ibland valts på detaljnivå. Att det råder liknande samhällsförhållanden gör undersökningens resultat mer tillförlitliga. Argumenten *de lege ferenda* får därför den tyngd som är önskvärd.

Ervo har behandlat några metodfrågor som särskilt avser jämförelser mellan Sverige och Finland.[107] I Finland är det vanligt med jämförelser med svensk rätt som syftar till att hämta inspiration ifrån och följa det svenska exemplet om det har visat sig framgångsrikt. Detta sägs ofta vara riskfritt med hänvisning till likheterna i samhället, kulturen och sättet att tänka. Ervo menar att denna slutsats kanske stämmer på makro-nivå, men att det på micro-nivå kan ifrågasättas. Forskare borde enligt Ervo i större utsträckning överväga samhälleliga och kulturella kontexter innan slutsatser dras, i synnerhet om jämförelserna avser micro-nivån.[108]

> ”Far too often it has been taken for granted that Finland and Sweden share similar societies, culture and even legal mentality and single articles in legal documents have been compared directly without first placing them in their domestic context. Very often there is a shared or similar jurisprudence, sometimes even identical single legal rules in Finland and Sweden. Procedural law, for instance, is very similar on the whole. And yet, *interpretations* may vary more than we think owing to those differences that exist at micro level in the two cultures' ways of thinking.”[109]

Ervo behandlar skillnader och likheter länderna emellan under rubrikerna historia, samhälle, kultur, mentalitet och moral. Den gemensamma historien och likvärdiga moralen underlättar jämförelser. På de samhälleliga, kulturella och mentala nivåerna är skillnaderna större vilket komparatisten bör vara uppmärksam på.[110] Med reservation för de skillnader som finns men ofta bortses ifrån, menar Ervo att

---

[107] Ervo, Comparative analysis between East-Scandinavian countries, i Bernitz, Mahmoudi, Bakardjieva Engelbrekt (red.), Scandinavian studies in law, volume 61, s. 135 ff.
[108] Ervo, Comparative analysis between East-Scandinavian countries, i Bernitz, Mahmoudi, Bakardjieva Engelbrekt (red.), Scandinavian studies in law, volume 61, s. 136.
[109] Ervo, Comparative analysis between East-Scandinavian countries, i Bernitz, Mahmoudi, Bakardjieva Engelbrekt (red.), Scandinavian studies in law, volume 61, s. 140 f.
[110] Ervo, Comparative analysis between East-Scandinavian countries, i Bernitz, Mahmoudi, Bakardjieva Engelbrekt (red.), Scandinavian studies in law, volume 61, s. 150.

förutsättningarna för jämförelser mellan ländernas rättssystem ändå är unika.[111]

Jämförelserna i denna studie avser micro-nivån. Ervos analys är därför viktig att ta hänsyn till. Ett exempel på det Ervo skriver om är reglerna om personligt ansvar som är kopplade till kapitalbristreglerna. De svenska och finländska reglerna var närmast identiska i ABL 1975 och FABL 1978, men tillämpningen skilde sig åt något.[112] Jag är alltså medveten om de eventuella risker som finns med en komparativ undersökning.[113] Fördelarna överväger dock riskerna och dessutom står slutsatserna som dras från studiet av den finländska rätten i proportion till omfattningen den presenterats i.[114]

Det använda finländska materialet har till största del bestått av det material som finns tillgängligt på det svenska språket. Lagar och förarbeten finns i officiella versioner tillgängliga på svenska via öppna databaser.[115] Praxis är författad på det språk vilket målet anhängiggjorts på. Majoriteten av den aktiebolagsrättsliga praxisen från högsta instans är författad på finska. Kortare sammanfattningar finns tillgängliga på svenska. Viss doktrin är författad på svenska eller har blivit översatt från finska till svenska. Finskspråkig praxis och doktrin har använts i viss utsträckning och hjälp har då tagits av webb-baserade översättningstjänster.

1.4 Avgränsningar

I den utsträckning bestämmelserna om bundet aktiekapital i aktiebolag och övriga kapitalskyddsregler behandlas är det på grund av att kapitalbristreglerna, som är en del av kapitalskyddet, ska sättas i sitt

---

[111] Ervo, Comparative analysis between East-Scandinavian countries, i Bernitz, Mahmoudi, Bakardjieva Engelbrekt (red.), Scandinavian studies in law, volume 61, s. 138.

[112] Se avsnitt 2.13.2.

[113] Det ”nybörjarmisstag” Zweigert och Kötz skriver om, där den funktionella metoden anger att problemet och inte regeln ska vara utgångspunkt, är inte en riskfaktor i denna studie eftersom det av såväl lag som förarbeten till ABL 1975 och FABL 1978 samt ABL och FABL framgår vad syftet med reglerna är. Zweigert, Kötz, An introduction to comparative law, s. 34 f.

[114] Strömholm, Användning av utländskt material i juridiska monografier, SvJT 1971, s. 251 ff.

[115] https://www.finlex.fi/sv och riksdagens websida https://www.eduskunta.fi/SV innehåller mycket användbart material för den som endast behärskar det svenska språket.

sammanhang. Övriga aspekter av kapitalskyddet, inklusive förslag på nya sätt att hantera borgenärsskydd vid sidan av kapitalsystemet, faller utanför syftet. Det skulle krävas ett helhetsgrepp med avstamp i åtminstone aktiebolagsrätt och insolvensrätt, men sannolikt även straffrätt och redovisningsrätt för att utreda borgenärsskyddet på ett adekvat sätt. Av dessa skäl avgränsas andra aspekter av borgenärsskyddet bort.

Alla typer av straffrättsliga påföljder för vd, styrelse och aktieägare faller utanför syftet. Även övriga ansvarsregler vid sidan av kapitalbristreglerna faller utanför syftet och behandlas inte.

Över 99 % av alla aktiebolag är privata aktiebolag som enligt BFN ska tillämpa K3 eller K2.[116] Samtidigt utgör de noterade bolagen med anledning av sin storlek en stor del av det svenska näringslivet mätt i exempelvis antal anställda, omsättning och vinst. De noterade bolagen har stor betydelse för samhället och det är viktigt att det finns fungerande och tydliga redovisningsregler för dessa företag. Frågan om god redovisningsseds konstitutionella status i normgivningshänseende är dock främst intressant avseende privata aktiebolag. Att IFRS ska tillämpas för noterade bolag framgår av RFR 2 och BFN:s allmänna råd 2012:3 som båda hänvisar till IAS-förordningen. God redovisningssed för noterade bolag baseras alltså på en förordning, men för privata bolag är utgångspunkten BFN:s allmänna råd. Med anledning av BFN:s allmänna råds konstitutionella status i normgivningshänseende, samt att K3 och K2 är förhållandevis nya inriktas undersökningen i delar särskilt på K-regelverken. Undersökningen av olika tillgångsslag i avsnitt 4.4–4.6 samt övriga delar som behandlar K-regelverken avgränsas till de normer som tillämpas av privata bolag. I övrigt är undersökningen inte avgränsad avseende bolagsform.

K3 och K2 omfattar tillsammans med tillhörande vägledning närmare 700 sidor. En fullständig genomgång av regelverken hade redan av detta skäl inte varit möjligt. Urvalet av de tre tillgångsslagen har gjorts för att stora delar av det som typiskt sett utgör ett företags tillgångar ska finnas med. I ÅRL skiljs på anläggningstillgångar och

[116] Av de ca 600 000 aktiebolag som fanns registrerade 2019 var endast drygt 1000 publika bolag som får vända sig till allmänheten för kapitalanskaffning.

omsättningstillgångar.[117] Undersökningen behandlar materiella anläggningstillgångar och omsättningstillgångar. Immateriella anläggningstillgångar har valts ut för att värderingen av tillgångsslaget i kontrollbalansräkning i doktrin och debattartiklar identifierats som problematisk.[118] Övriga tillgångsslag avgränsas bort i denna del av undersökningen.

Skulder och avsättningar behandlas i mindre omfattning i kapitel 4. Det är främst för att avgöra vad som är att betrakta som en tillgång i balansräkningen som dessa poster behandlas. Gränsdragningen mellan eget kapital och skuld är ett sådant exempel.

1.5 Forskningsläget

1.5.1 Aktiebolagsrätt

Lindskog behandlar likvidationsplikt vid kapitalbrist i sin kommentar till 25 kap. 13–20§§ ABL.[119] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff behandlar i boken Företag i kris reglerna i 25 kap. 13–20 a §§ ABL. I den s.k. ”ormen” presenteras lagens hållpunkter på ett översiktligt sätt i form av ett flödesschema.[120] Merparten av verket utgörs av en rättsfallsöversikt avseende mål där regelverket figurerar.[121] Malmborg behandlar likvidationsplikt vid kapitalbrist i sin lagkommentar till 25 kap. ABL.[122] Nerep skriver om kapitalbristreglernas uppbyggnad som en del av verket Aktiebolagsrättslig analys.[123] Löfgren m.fl. innehåller ett kapitel dedikerat till likvidation vid kapitalbrist.[124] Svernlöv behandlar tvångslikvidation vid kapitalbrist i ett avsnitt i boken Aktiebolagslagen.[125] Nerep-Samuelsson[126] samt Nerep-Adestam-

---

[117] 4 kap. 1 § ÅRL.

[118] Oppenheimer, Kontrollbalansräkning: Nya RedR 2 behöver ett förtydligande, Balans nr 6 2015, s. 32, Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 51, Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkning, s. 49.

[119] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag.

[120] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 24 ff.

[121] Sammanlagt 301 st. rättsfallskoncentrat från HD, hovrätterna och tingsrätterna.

[122] Malmborg, Likvidation av aktiebolag.

[123] Nerep, Aktiebolagsrättslig analys, 469 ff.

[124] Löfgren m.fl., Personligt ansvar, kap. 4.

[125] Svernlöv, Aktiebolagslagen, s. 183 ff.

[126] Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslagen, Karnov.

Samuelsson[127] behandlar liksom Andersson-Johansson-Skog[128] kapitalbristreglerna i sina respektive lagkommentarer. Danielsson kommenterar likvidationsplikt på grund av kapitalbrist utifrån lagen (1944:705) om aktiebolag (ABL 1944).[129] Folkessons Företaget i ekonomisk kris innehåller ett kapitel om bestämmelserna i 25 kap. ABL.

Forsebäck,[130] Leffler[131] och Stattin[132] har var för sig behandlat frågor om kontrollbalansräkning, kopplingen till kapitalskyddet samt ansvarsfrågor. Andersson[133], Dotevall[134] och Johansson[135] har samtliga författat bidrag i Festskrift till Stefan Lindskog som behandlar kapitalbristreglerna. Karlsson-Tuula skriver i samma festskrift om bolagsledningens ansvar bland annat utifrån kapitalbristreglerna.[136]

Anderssons avhandling Om vinstutdelning från aktiebolag, samt läroboken Kapitalskyddet i aktiebolag behandlar kapital- och borgenärsskyddet.

Dotevalls avhandling Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör, samt Bolagsledningens skadeståndsansvar, anknyter till förevarande studie i och med betydelsen av det personliga ansvaret som regleras i 25 kap. 18–19 §§. På samma grund finns en koppling till Svernlövs forskning. Främst avseende avhandlingen Ansvarsfrihet, samt läroboken Styrelse- och VD-ansvar i aktiebolaget.

---

[127] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13–20 a §§, Lexino.
[128] Andersson, Johansson och Skog, Aktiebolagslagen.
[129] Danielsson, Aktiekapitalet.
[130] Forsebäck, Det aktiebolagsrättsliga borgenärsskyddet i EU: hög tid för reform, JT 2008/09 nr 1, s. 200 ff.
[131] Leffler, Kontrollbalansräkning, ansvar och ansvarstalan, JT 2008/09 nr 4, s. 803 ff.
[132] Stattin, Några frågor om personligt betalningsansvar i aktiebolag, JT 2009/10 nr 1, s. 126 ff., Stattin, Recension av Stefan Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag. Kommentar till kap. 25:13–20 ABL, Norstedts Juridik, 2008, 231 s., JT 2009/10 nr 1, s. 157 ff.
[133] Andersson, Styrelseledamots kapitalbristansvar, i Edlund m.fl. (red.), Festskrift till Stefan Lindskog, s. 1 ff.
[134] Dotevall, Något om lagval och personligt ansvar i aktiebolag, i Edlund m.fl. (red.), Festskrift till Stefan Lindskog, s. 145 ff.
[135] Johansson, Tvångslikvidation på grund av kapitalbrist, i Edlund m.fl. (red.), Festskrift till Stefan Lindskog, s. 337 ff.
[136] Karlsson-Tuula, Bolagsledningens ansvar vid ett företags ekonomiska problem i svensk rätt de lege ferenda, i Edlund m.fl. (red.), Festskrift till Stefan Lindskog, s. 367 ff.

Rekonstruktions- och insolvensdirektivet, dir. (EU) 2019/1023, trädde i kraft i juni 2019.[137] Under hösten 2019 tillsattes en särskild utredare som ska ta ställning till hur direktivets regler ska genomföras i Sverige.[138] I direktivets artikel 19 anges under rubriken ”företagsledares skyldigheter när det råder sannolikhet för insolvens” att:

”Medlemsstaterna ska säkerställa att företagsledare när det råder sannolikhet för insolvens tar vederbörlig hänsyn till i vart fall

a) de intressen som företräds av borgenärer, andelsinnehavare och andra intressenter,

b) behovet av att vidta åtgärder för att undvika insolvens, och

c) behovet av att undvika uppsåtligt eller grovt oaktsamt handlande som hotar företagets livskraft.”

Artikel 19 tycks vara en form av wrongful trading-regel. Den särskilda utredaren ska redovisa uppdraget senast i februari 2021.[139] Artikel 19 öppnar upp för ny lagstiftning där insolvensrätten och aktiebolagsrätten kopplas samman på ett sätt som tidigare inte skett i Sverige.

1.5.2 Redovisning

Det finns lite skrivet om redovisningens betydelse för upprättande av kontrollbalansräkning.[140] Thorell, Melin Jakobsson och Grip skrev 2009 boken Kontrollbalansräkningen. Boken innehåller en översikt av kapitalbristreglerna men större delen av verket behandlar kontrollbalansräkningens innehåll och olika redovisningsrättsliga aspekter. Förutom den mindre omfattningen har boken flera likheter med denna studie, men den författades innan K-regelverken var i kraft fullt ut.

Redovisningens koppling till beskattningen har under en längre tid varit ett uppmärksammat område. Thorell var 1984 först med sin

---

[137] Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1023 av den 20 juni 2019 om ramverk för förebyggande rekonstruktion, om skuldavskrivning och näringsförbud och om åtgärder för att göra förfaranden rörande rekonstruktion, insolvens och skuldavskrivning effektivare samt om ändring av direktiv (EU) 2017/1132.

[138] Kommittédirektiv 2019:60, Nya regler om företagsrekonstruktion.

[139] Kommittédirektiv 2019:60, s. 1.

[140] Se Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.2–4.5, Nerep, Aktiebolagsrättslig analys, s. 487 ff., Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 14 §, Lexino 2019-07-01.

avhandling.[141] Thorell har även behandlat Rätten att inskränka tillämpningen av uttryckliga lagregler i den kompletterande normgivningen på redovisningsområdet i ett utlåtande till BFN med just den titeln.[142] Utlåtandet behandlar K-regelverkens förhållande till ÅRL. Även Bjuvberg behandlar i sin avhandling redovisningens koppling till beskattningen.[143]

Olssons genomgång av sanktioner vid avvikelser från god redovisningssed behandlar en del av redovisningen som ligger nära vad som faller under förevarande studies syfte.[144] Olsson sammanfattar även redovisningsrätten i stort och introducerar läsaren till ett flertal områden i läroboken Redovisningsrätt – en introduktion.

Johanssons avhandling är en redovisningsrättslig studie där principen *substance over form* och ekonomisk verklighet i redovisningsrätten behandlas.[145]

Jukka Mähönen är en av få bolagsrättare som under lång tid skrivit om redovisningsrätt. Sedan avhandlingen Tulo ja pääoma: Kirjanpidon merkitys osakeyhtiön sääntelyssä [Income and Capital: The Role of Accounting in Corporate Regulation] har Mähönen skrivit åtskilligt om bland annat redovisning,[146] kapitalskydd,[147] rättsekonomi i bolagsrätten[148] och corporate governance.[149]

---

[141] Thorell, Skattelag och affärssed. Se även Thorells övriga verk där exempelvis EU behandlas, Thorell, EG:s Redovisningsrätt, samt Thorell, Redovisning och juridik, där en samling uppsatser behandlar olika aspekter på redovisningen och juridiken.

[142] Thorell, Utlåtande till bokföringsnämnden 2006-07-05, Rätten att inskränka tillämpningen av uttryckliga lagregler i den kompletterande normgivningen på redovisningsområdet, i Thorell, Redovisning och juridik, s. 195 ff.

[143] Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen.

[144] Olsson, Sanktioner vid avvikelser från god redovisningssed.

[145] Johansson, Substance over form.

[146] Villiers, Mähönen, Accounting, auditing, and reporting: supporting or obstructing the sustainable companies objective?, i Sjåfjell, Richardson (red.), Company Law and Sustainability: Legal Barriers and Opportunities, s. 175 ff.

[147] Mähönen, Capital maintenance and distribution rules in modern European company law, i Krüger Andersen, Engsig Sørensen (red.), Company law and finance.

[148] Mähönen, Do we need law and economics in company law?, NTS 2009:1–2, s. 146 ff.

[149] Sjåfjell, Mähönen, Upgrading the Nordic Corporate Governance Model for Sustainable Companies, European Company Law, 11(2), s. 58 ff., Mähönen, Finland: corporate governance: Nordic tradition with American spices, i: Fleckner, Hopt, (red.), Comparative Corporate Governance: A Functional and International Analysis, s. 393 ff.

Hagers avhandling Värderingsrätt behandlar värderingsfrågor med särskild inriktning mot ersättning vid expropriation. Ett kort avsnitt om värdering vid tvångsinlösen av aktier finns med, men i övrigt är framställningen inte inriktad på bolagsrätt.[150]

I Värdering av tillgångar vid insolvens behandlas frågan om värdering av tillgångar från det redovisningsrättsliga perspektivet, det insolvens- och exekutionsrättsliga perspektivet liksom det bolagsrättsliga, skatterättsliga och det kommunalrättsliga.[151] Särskilt Bjuvbergs[152] samt Lorentzons och Maneschiölds[153] kapitel är av relevans för denna undersökning.

1.5.3 Forskningsluckan

Kapitalbristreglerna har i olika former funnits i svensk rätt i 124 år. Trots kritik har regelverket överlevt fyra aktiebolagslagar. Det har under denna tid inte skrivits någon avhandling kring reglerna. Redan detta gör att ämnet är intressant att närma sig i en mer omfattande undersökning. Doktrinen om kapitalbristreglerna är däremot omfattande, men det finns ännu inget enskilt verk som samtidigt behandlar kapitalbristreglerna och värderingen på ett omfattande sätt. Värderingen i kontrollbalansräkningen är som nämnt ovan över huvud taget inte omskriven i någon större utsträckning.[154]

Vid en sökning i juridiska databaser framstår det som att antalet tingsrättsdomar som behandlar kapitalbristreglerna ökade under 2010-talet.[155] Takten med vilken avgöranden från högsta instans kommer är även den förhållandevis hög och visar att området, trots reglernas ålder, ännu är föremål för oklarheter.

Betydelsen av värderingen är även stor för den profession som i stor utsträckning arbetar med värdering – revisorerna. FAR, den branschorganisation som företräder bland annat revisorer, har under 2010-

---

[150] Hager, Värderingsrätt, Särskilt om ersättning och värdering vid expropriation.

[151] Karlsson-Tuula (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens.

[152] Bjuvberg, Tillförlitliga och relevanta värden, i Karlsson-Tuula (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, s. 19 ff.

[153] Lorentzon, Maneschiöld, Redovisningsinformation och värdering av fastigheter till verkligt värde – hur påverkas aktiekursen?, i Karlsson-Tuula (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, s. 77 ff.

[154] Avsnitt 1.5.1.

[155] Avsnitt 2.3.3.

talet flera gånger uppdaterat sin rekommendation, RedR 2, för hur kontrollbalansräkningen ska upprättas. Särskilt hur tillgångar ska värderas har varit föremål för förändringar. BFN:s allmänna råd K3 och K2 är det främsta skälet till dessa förändringar.

Förarbetenas uttalanden om att justeringsregeln i 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL, värdering förenlig med god redovisningssed, ska öka möjligheten att byta redovisningsprinciper i kontrollbalansräkningen,[156] stämmer inte överens med den utveckling som god redovisningssed har haft i och med BFN:s allmänna råd, där valmöjligheterna istället begränsas.

Mot denna bakgrund är det lämpligt att på ett sammanhållet sätt behandla kapitalbristreglerna samt värderingen i en undersökning.

1.6 Disposition

Efter det inledande kapitlet presenteras i **kapitel två** kapitalbristreglerna i ABL. Kapitlet inleds med ett avsnitt om kapitalbristreglernas historiska utveckling följt av ett avsnitt där kapitalbristreglernas funktion identifieras. De följande avsnitten går igenom respektive paragraf i 25 kap. 13–20 a §§ ABL. Kapitel två innehåller tre avsnitt om den danska, norska respektive finländska rätten, med störst fokus på Finland. Kapitlet avslutas med sammanfattande slutsatser.

I **kapitel tre** behandlas redovisning och redovisningsrätt. Redovisning som forskningsämne inom företagsekonomi introduceras. Redovisningsteori och redovisningens uppgifter följs av en genomgång av i Sverige lagstadgade samt icke lagstadgade redovisningsprinciper. Ramlagar som lagstiftningsteknik samt BFL och ÅRL som ramlagar behandlas sedan. Slutligen behandlas god redovisningssed, dess utveckling och konstitutionella status. Kapitlet avslutas med sammanfattande slutsatser.

I **kapitel fyra** undersöks värderingen när en kontrollbalansräkning upprättas. Fortlevnadsprincipens tillämpning i kontrollbalansräkningen presenteras följt av definitioner av tillgångar, avsättningar, skulder och eget kapital samt betydelsen detta har för värderingen. Hur värderingen genomförs när en kontrollbalansräkning upprättas exemplifieras genom att värderingen av tre tillgångsslag i K3 respektive

[156] Prop. 2000/01:150, s. 37 ff.

K2 analyseras. Tillgångsslagen är: materiella anläggningstillgångar, immateriella anläggningstillgångar (särskilt utvecklingsarbeten) samt omsättningstillgångar (särskilt varulager). Värdering till nettoförsäljningsvärde analyseras i det efterföljande avsnittet. Möjligheterna att byta K-regelverk samt blanda K-regelverk analyseras. Dessutom analyseras hur justerade värden som är förenliga med god redovisningssed förhåller sig till värdering till nettoförsäljningsvärden. Slutligen presenteras hur värderingsreglerna hanteras i finländska ABL. Kapitlet avslutas med sammanfattande slutsatser.

I det avslutande **kapitel fem** presenteras de viktigaste slutsatserna samt förslag *de lege ferenda*.

2 Kapitalbrist

2.1 Inledning

Aktiebolagsformen karaktäriseras av att aktieägarna inte har något personligt ansvar för bolagets skulder.[157] Denna frihet balanseras genom regler som är avsedda att garantera att bolaget alltid har tillgångar som minst motsvarar bolagets förpliktelser.[158] Reglerna om tvångslikvidation på grund av kapitalbrist i 25 kap. 13–20 a §§ ABL är ett komplement till övriga kapitalskyddsregler som är tänkta att skydda borgenärerna genom att förhindra att bolaget drivs vidare trots att det saknas tillräckligt eget kapital.[159] Kravet att alla aktiebolag ska ha ett aktiekapital skulle framstå som meningslöst om det vore fritt att låta täckningen för aktiekapitalet sjunka hur lågt som helst.[160] Kapitalbristreglerna är inte ett absolut hinder mot att driva verksamheten vidare, men att verksamheten inte längre drivs under ansvarsfrihet torde vara ett starkt incitament för aktieägare och styrelse att inleda en likvidation eller tillskjuta kapital.

Kapitalbristreglerna anger hur i första hand styrelse och vd och i andra hand aktieägarna ska agera när det finns skäl att anta att det egna kapitalet understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. Att det egna kapitalet understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet benämns i denna framställning som kritisk kapitalbrist. ”Kapitalbrist” är en oprecis term som kan betyda att ett bolag i största allmänhet har brist på kapital.[161] I den här studien används termen kapitalbrist för att beskriva den situation att det egna kapitalet understiger det registrerade aktiekapitalet, men inte så mycket som med hälften, men även då det är konceptet kapitalbrist i mer generella termer som avses.[162]

Flera kommentarer har författats om kapitalbristreglerna. Lindskogs Kapitalbrist i aktiebolag, Oppenheimer, Blomberg och

---

[157] 1 kap. 3 § ABL.

[158] Prop. 2000/01:150, s. 33 f., prop. 1975:103, s. 217.

[159] Prop. 2000/01:150, s. 34, prop. 1975:103, s. 217.

[160] Prop. 2009/10:61, s. 6, prop. 2019/20:21, s. 6.

[161] Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 114 f.

[162] I vissa sammanhang har kapitalbrist och kritisk kapitalbrist använts synonymt, exempelvis NJA 1988 s. 620. Lindskog. Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 1.1.2.

Mandorffs Företag i kris,[163] Nerep, Adestam och Samuelssons Lexino-lagkommentar, Andersson, Johansson, Skogs Norstedts Juridik-lagkommentar, Nerep och Samuelssons Karnov-lagkommentar, Malmborgs Likvidation av aktiebolag samt ett avsnitt i Personligt ansvar av Löfgren m.fl.[164] Detta kapitel är inte en uttömmande lagkommentar av 25 kap. 13–20 a §§ även om alla paragrafer behandlas i olika utsträckning. För att uppfylla undersökningens syfte[165] ges i kapitlet en överblick av kapitalbristreglernas historiska utveckling, funktioner[166] och tillämpning[167]. I kapitlet läggs stor vikt vid att först identifiera vilka funktioner kapitalbristreglerna är avsedda att ha. Dessa framgår inte av lagtext. I förarbeten behandlas detta, men ofta på ett mindre preciserat sätt. Reglernas avsedda funktioner har även utvecklats i praxis och doktrin. Kapitalbristreglernas avsedda funktioner identifieras och jämförs i kapitlet med reglernas konstruktion. Särskilt i ljuset av den förändrade synen på aktiekapitalet som borgenärsskydd utvärderas slutligen om kapitalbrisreglernas tillämpning återspeglar de avsedda funktionerna.

I avsnitt 2.2 behandlas kapitalbristreglernas utveckling från 1848 års förordning fram till nu gällande ABL. I avsnitt 2.3 identifieras kapitalbristreglernas funktion tillsammans med en diskussion om aktiekapitalet som borgenärsskydd. I avsnitt 2.4 till och med 2.10 behandlas 25 kap. 13–20 a §§ ABL, paragraf för paragraf. Därpå följer en utblick mot och jämförelse med den danska, norska och finländska aktiebolagsrätten, med störst fokus på Finland. Kapitlet avslutas med sammanfattande slutsatser i avsnitt 2.14.

---

[163] I den s.k. ”ormen” presenteras hållpunkterna för styrelse och aktieägares ageranden på ett översiktligt sätt i form av ett flödesschema. Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 24 ff.

[164] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13–20 a §§, Lexino, Andersson, Johansson, Skog, Aktiebolagslagen (2005:551), Norstedts Juridik, lagkommentar till 25 kap. 13–20 a §§ ABL, Juno, Nerep, Samuelsson, Aktiebolagslagen – en lagkommentar, Karnov Internet, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, Löfgren m.fl., Personligt ansvar, s. 32 ff.

[165] Se avsnitt 1.2.

[166] Reglernas verkningar, varvid det är möjligt att skilja mellan avsedd funktion och verklig funktion.

[167] Praxis, samt hur reglerna lagtekniskt är uppbyggda och vilket utrymme som därmed ges för tolkning.

2.2 Kapitalbristreglernas utveckling i svensk rätt

2.2.1 1848 års förordning

Någon likvidationsplikt på grund av kapitalbrist fanns inte i 1848 års förordning, Kongl. Förordning om lag om aktiebolag d. 6 okt 1848 (1848:43) (ABL 1848). Av de resonemang som fördes i förarbeten och i doktrin framgår emellertid att det fanns en tilltro till aktiekapitalet som ett skydd mot förlustbringande affärer.[168] Majoriteten av Högsta domstolens ledamöter ansåg vid granskningen av förslaget till ABL 1848 att bolagsmännen före bolagets upplösning borde förbjudas att verkställa utdelning av vinst annat än vid lämnande av borgen för återbetalningsskyldighet. Skälet för detta var att borgenärernas intresse inte skulle riskeras.[169] Något krav på borgen för återbetalningsskyldighet införlivades aldrig, men även efter lagens ikraftträdande diskuterades i vilken utsträckning vinstutdelning var möjlig. Den enligt Hagströmer korrekta tolkningen av 9 § ABL 1848, som begränsade vinstutdelningen, gavs uttryck för i vissa bolagsordningar. Det kunde exempelvis stadgas att vinstutdelning inte fick vara större än att den återstående behållningen utöver skulderna motsvarade minst det inbetalda aktiekapitalet plus två procent.[170]

Det fanns inget uttryckligt skadeståndsansvar, men av 8 § ABL 1848 framgick att en eller flera sysslomän skulle utses till bolagets styrelse.[171] Att de betraktades som sysslomän innebar att 18 kap. handelsbalken (1736:1232) (HB) gällde för dem. Enligt vad som antyds i 18 kap. 1 § HB hade styrelseledamöterna en allmän omsorgsplikt gentemot bolaget. I brist på avtal om annat svarade de dessutom i mån av vållande för skada som bolaget lidit, jfr 18 kap. 3–4 §§ HB.[172] Skulle styrelseledamöterna bryta mot sina förpliktelser och därigenom orsaka bolaget skada var de skyldiga att ersätta denna. Även om det inte framgick av lagen förklarade Hagströmer att ersättningsskyldigheten i

[168] Hagströmer, Om aktiebolag enligt svensk rätt, s. 254 ff.
[169] Hagströmer, Om aktiebolag enligt svensk rätt, s. 254.
[170] Hagströmer, Om aktiebolag enligt svensk rätt, s. 260.
[171] Jfr Hagströmer, Om aktiebolag enligt svensk rätt, s. 240 f.
[172] Jfr exempelvis H. Persson, Saf, Mellanmän, s. 21 ff.

förlängningen var mot aktieägarna, men att det var bolagskassan som skulle tillföras eventuella skadestånd.[173]

2.2.2 ABL 1895

I motiven till ABL 1895 angavs det att det låg i aktiebolagets karaktär att varje delägare endast var ansvarig för bolagets förbindelser med sin från början utfästa insats. Denna insats, aktiekapitalet, utgjorde grundvalen för bolagets existens.[174] Justitierådet Herslow yttrade att aktiebolaget i många avseenden hade varit till gagn för samhället. Bolagsformen innebar att kapital kunde samlas från skilda håll för att investeras där det bäst behövdes. Det konstaterades att bolagsformen genererat många arbetstillfällen och gynnade såväl enskilda som samhället i stort, kapitalisten och arbetaren. Likväl hade bolagsformen missbrukats och främst i utlandet använts för att lura en lättrogen allmänhet.[175] Aktiebolaget spelade en viktig roll under den industriella revolutionen. Övergången från hantverk till storskalig industri hade närmast föranletts genom upptäckten av ångkraften, men övergången underlättades av aktiebolaget som ansågs vara ”utomordentligt väl egnadt att förmå kapitalet att räcka industrien en hjelpsam hand”.[176]

Till skillnad från 1848 års förordning var ABL 1895 influerad av tysk rätt och lagens grundstruktur med ett aktiekapital känns igen i dagens lag.[177] I motiven till ABL 1895 synliggörs aktiekapitalets betydelse där det refereras till som bolagets ”enda kreditbas”.[178] Aktiekapitalet sattes till 5 000 kr, 3 § ABL 1895.[179]

---

[173] Hagströmer, Om aktiebolag enligt svensk rätt, s. 245 f.

[174] Förslag till lagar om enkla bolag och handelsbolag, om aktiebolag samt om föreningar för ekonomisk verksamhet m.m., i Bihang till Riksdagens protokoll vid lagtima riksdagen i Stockholm år 1895. Andra samlingen. 2:dra afdelningen. Första bandet. Komitébetänkanden m.m., s. 108.

[175] Prop. 1895:6, s. 115 f.

[176] Prop. 1895:6, s. 116.

[177] SOU 1971:15, s. 81 f.

[178] Förslag till lagar om enkla bolag och handelsbolag, om aktiebolag samt om föreningar för ekonomisk verksamhet m.m., i Bihang till Riksdagens protokoll vid lagtima riksdagen i Stockholm år 1895. Andra samlingen. 2:dra afdelningen. Första bandet. Komitébetänkanden m.m., s. 109.

[179] Vilket mätt med konsumentprisindex motsvarar ca 359 000 kr i 2020 års penningvärde. Edvinsson, Söderberg, A consumer price index for Sweden, 1290–2008, Review of Income

I 54 § ABL 1895 infördes regler om likvidationsskyldighet vid kapitalbrist:

> ”Har enligt vederbörligen prövad balansräkning aktiekapitalet till två tredjedelar eller till den mindre del, som kan vara i bolagsordningen bestämd, gått förloradt, skall, där ej inom tre månader tillräckligt antal aktieägare inträder eller bristen i aktiekapitalet fylles, bolaget upplösas och likvidation verkställas, vid äfventyr att de, som med vetskap om förhållandet deltaga i beslutet om fortsättande af bolagets verksamhet eller handla å dess vägnar, svara för uppkommande förbindelser, en för alla och alla för en.”

Motiveringen till bestämmelsen var summarisk. Ett aktiebolag skulle ”såsom grundval för sin verksamhet äga ett visst rörelsekapital”. Av detta följde att om ”någon större del av aktiekapitalet gått förlorad, bolaget icke vidare äger rättslig grund för sin tillvaro och följaktligen bör upplösas”.[180] Källan till kunskapen om huruvida aktiekapitalet ”gått förlorat” var bolagets prövade balansräkning, alltså ordinarie balansräkning.[181] Något utrymme för justeringar fanns inte, vilket framgår av 54 §.[182]

I NJA 1912 s. 425 konstaterades att om en prövad balansräkning visade att aktiekapitalet var förlorat med två tredjedelar, var enda vägen för att undvika personligt ansvar att skaffa tillskott eller likvidera bolaget. I fallet hade aktiekapitalet i G. Wiechels Trikåfabriksaktiebolag i Norrköping gått förlorat så att det understeg en tredjedel av det registrerade aktiekapitalet. Bolaget anförde att åtgärder vidtagits så att aktiekapitalet ökats och med marginal översteg en tredjedel av det ursprungliga aktiekapitalet. HD slog fast att det inte räckte med att tillskottet minskade bristen utan menade att det ursprungliga aktiekapitalet var tvunget att återställas fullt ut. I fallet ålades en styrelseledamot betalningsskyldighet. Domen belyser hur viktigt aktiekapitalet ansågs såsom grund för bolagets verksamhet i ABL 1895. Danielsson angav i sin avhandling att uppvärdering av bolagets tillgångar inte kunde

---

and Wealth, Vol. 57 (2), s. 270 ff., http://www.historicalstatistics.org/Jamforelsepris.htm, hämtad 2019-12-05.

[180] Förslag till lagar om enkla bolag och handelsbolag, om aktiebolag samt om föreningar för ekonomisk verksamhet m.m., i Bihang till Riksdagens protokoll vid lagtima riksdagen i Stockholm år 1895. Andra samlingen. 2:dra afdelningen. Första bandet. Komitébetänkanden m.m., s. 126.

[181] Danielsson, Aktiekapitalet, s. 49.

[182] Danielsson, Aktiekapitalet, s. 50.

upphäva det faktum att den prövade balansräkning utvisade en brist på två tredjedelar.[183] I hans analys visas att 1895 års regler inte tog hänsyn till bolagets faktiska ställning. Istället var det fråga om en bortre gräns för bolagets verksamhet vilken styrelse och aktieägare hade att förhålla sig till. Eftersom det var den prövade balansräkningen som skulle ställas i förhållande till aktiekapitalet var en eventuell kapitalbrist lätt att förutse.

ABL 1895 innehöll även de första uttryckliga reglerna om skadeståndsansvar i svensk aktiebolagsrätt. I 65 § ABL 1895 stadgades:

> ”Öfverträda styrelseledamöter, liqvidatorer eller aktieegare denna lag eller bolagsordningen, svare de för all deraf uppkommande skada, en för alla och alla för en.”

I motiven kommenterades denna regel med att det tydligt borde framgå att överträdelse av de föreskrifter i lagen som inte var straffrättsligt sanktionerade, alltid medförde civilt ansvar gentemot såväl bolaget som tredje man för all skada orsakad av överträdelsen.[184]

2.2.3 ABL 1910

Omkring sekelskiftet framställdes önskemål om ändring i lagen bland annat i syfte att ge allmänheten bättre skydd mot osunda bolagsformer, att försäkra aktieägarna större trygghet mot att styrelsen missbrukade sin ställning och att åstadkomma skydd för minoriteten i aktiebolag.[185] En kommitté tillsattes 1905, vars förslag som avlämnades 1908 utmynnade i lag (1910:88) om aktiebolag (ABL 1910). Bland förslagen i utredningen återfanns publicitetsbestämmelser gällande grundläggande förhållanden för aktiebolagets bildande och ökning av aktiekapital. Vidare diskuterades grunderna för upprättande av balansräkning, främst med syfte att aktieägare skulle få verklig inblick i bolagets ställning, men även med hänsyn till tredje man.

---

[183] Danielsson, Aktiekapitalet, s. 50.

[184] Förslag till lagar om enkla bolag och handelsbolag, om aktiebolag samt om föreningar för ekonomisk verksamhet m.m., i Bihang till Riksdagens protokoll vid lagtima riksdagen i Stockholm år 1895. Andra samlingen. 2:dra afdelningen. Första bandet. Komitébetänkanden m.m., s. 129.

[185] Motiv till ABL 1910, Förslag till lag om aktiebolag äfvensom till andra därmed sammanhängande författningar, i Kommitté betänkanden 1910, 2 saml. 2 afd. 1 band, s. 3.

Betydelsen av aktiekapitalet i ABL 1910 framgår i NJA 1937 s. 87 som vid tiden för avgörandet var av stort principiellt intresse.[186] Frågan i fallet var vid vilken tidpunkt nytecknade men endast delvis inbetalda aktier skulle bokföras som aktiekapital eller som skuld.[187] Styrelsen hade underlåtit att jämlikt 98 § meddela bolagsstämman om att bokslutet upprättat i november 1932 utvisat att så gott som hela aktiekapitalet var förbrukat. Istället hade ett nytt bokslut upprättats av en annan bokförare, där kapitalet endast var förbrukat till drygt hälften, alltså inte under gränsen på 2/3 i 97 §. I det bokslutet hade en nyemission som beslutats ett år tidigare tagits i beaktande. Ett belopp om 10 000 kr hade tecknats men endast delvis erlagts. Nyemissionen var dessutom inte registrerad enligt aktiebolagslagen. Nyemissionen var även beslutad av styrelsen under förutsättning av bolagsstämmans godkännande. Detta gavs först i december 1932, alltså efter att det första bokslutet som visade på kapitalbrist hade upprättats. Danielsson menade att det avgörande i fallet måste ha varit huruvida skuldposten i den första balansräkningen verkligen var en skuld eller om den skulle tas upp som eget kapital. HD bedömde att hänsyn inte skulle tas till nytecknat aktiekapital innan ”jämlikt 45 § lagen om aktiebolag för registrering anmälts, huru många av de nytecknade aktierna till fullo inbetalts”. Tidpunkten för när de inbetalda medlen skulle ha omvandlats från skuld till aktiekapital var när registrering skett enligt ABL. Slutsatserna i fallet följer idag av nu gällande ABL där det anges att det är det registrerade aktiekapitalet som det egna kapitalet ska jämföras med.[188] I 97 § ABL 1910 angavs endast att ”då aktiekapitalet […] gått förloradt”, skulle bolagsstämman meddelas därom. HD:s uttalande att det registrerade aktiekapitalet ska fälla avgörandet förstärker bilden av aktiekapitalets dåvarande stora betydelse för bolagets existens.

Likvidationsskyldighet vid kapitalbrist reglerades i 97 § 1 p. ABL 1910:

”…skall aktiebolag träda i likvidation 1) då aktiekapitalet till två tredjedelar eller den mindre del, som kan vara bestämd i bolagsordningen, gått förloradt och ej

---

[186] Se även Danielsson, Aktiekapitalet, s. 57 ff. och Nial, Svensk rättspraxis. Obligationsrätt 1936–1940, SvJT 1942, s. 219.

[187] Nytecknade men inte ännu registrerade aktier, se NJA 2012 s. 858.

[188] 25 kap. 13 § ABL.

inom tre månader, efter det bolagsstämman erhållit meddelande därom, bristen blifvit fylld."

Enligt 98 § 1 st. ABL 1910 var styrelsen skyldig att ofördröjligen meddela bolagsstämman om aktiekapitalet gått förlorat så som beskrivet i 97 §. Styrelsen var enligt 98 § 2 st. skyldig att "när helst anledning yppas till antagande, att bolaget gjort förluster i den omfattning, hvarom ovan förmäles, ofördröjligen upprätta bokslut för utrönande af bolagets ställning." ABL 1895 reglerade förvisso skadeståndsansvar för styrelsen, men i 1910 års lag infördes ansvar vid underlåtenheten att följa kapitalbristreglerna. Underlät styrelsen att följa reglerna blev ledamöterna personligt och solidariskt ansvariga för bolagets uppkomna förbindelser, 98 § 4 st.[189]

Dagens regler i 25 kap. 13–20 a §§ ABL är stränga vid en internationell jämförelse.[190] Att så var fallet även i 1910 års ABL framgår av Nial:

"Den svenska rättens regler om tvångslikvidation vid förlust av viss del av aktiekapitalet äro i och för sig stränga; de flesta utländska lagar sakna över huvud dylika regler (och anse sålunda de allmänna konkursreglerna innefatta tillräckligt skydd mot att aktiebolag fortsätta sin verksamhet med alltför starkt försämrad förmögenhetsställning). Detta förhållande är ägnat att påkalla en viss försiktighet vid tillämpningen av de svenska reglerna, så att de icke komma att verka onödigt hårt."[191]

I ABL 1910 infördes en värderingsregel för beräkning av kapitalbrist. I 98 § ABL 1910 angavs att:

"Vid förlustens beräkning skola tillgångarna upptagas till sina verkliga värden; dock att tillgångar, afsedda till stadigvarande bruk för bolaget, må, äfven om verkliga värdet är lägre, upptagas till det belopp, som motsvarar kostnaderna för deras anskaffning eller tillverkning med afdrag af den värdeminskning, för hvilken enligt 56 § afskrivning bort äga rum."

Nyheten var att denna värdering avvek från värderingen som gjordes i ordinarie balansräkning. Avseende den löpande redovisningen angavs i 56 § ABL 1910: "Bolagets tillgångar må ej upptagas vare sig öfver sina verkliga värden eller till högre belopp än som motsvara kostnaderna för deras anskaffning eller tillverkning." Dessa regler var uppställda för

---

[189] Motiv till ABL 1910, Förslag till lag om aktiebolag äfvensom till andra därmed sammanhängande författningar, i Kommitté betänkanden 1910, 2 saml. 2 afd. 1 band, s. 69.

[190] Jfr Dotevall, Aktiebolagsrätt, s. 488.

[191] Nial, Två aktiebolagsrättsliga prejudikat, SvJT 1943, s. 704.

att förhindra obehörig vinstutdelning och kunde därmed innebära en värdering av bolagets tillgångar som understeg det verkliga värdet. Motiveringen till värdering till verkligt värde i 98 § var kortfattat att det var uppenbart att man inte kunde värdera tillgångarna på samma sätt som vid den löpande redovisningen.[192] I tidigare förarbeten hade det inte uppmärksammats att balansräkningen inte nödvändigtvis motsvarade det verkliga värdet och att den därmed var mindre lämpad att använda vid den beräkning som föregår en eventuell tvångslikvidation. Vad som avsågs med verkliga värden framgick däremot inte. Hagströmer skrev 1872 avseende aktiebolagens bokföring följande:

”För så vidt emellertid ett bokslut skall läggas till grund för en vinstutdelning, skall densamma ovillkorligen utvisa den ställning, som bolaget vid dess uppgörelse verkligen eger [...] Bolagets tillgångar måste upptagas till det värde, de vid balansens uppgörande verkligen ega. Följaktligen böra bolagets tillhörigheter icke upptagas till deras inköpspris, utan den minskning i värde, de genom förslitning kunna anses hafva lidit, bör från det ursprungliga värdet afskrifvas. Aktier och andra värdepapper får icke upptagas högre än till dess dåvarande kurs, och osäkra fordringar alls icke eller till det belopp, som de efter all sannolikhet skola inbringa.”[193]

Jag har inte funnit termen ”verkligt värde” i lagstiftning före ABL 1910, men Hagströmers resonemang, som avser ABL 1848, påminner om de resonemang som senare kom att föras i förarbetena till bokföringslagen (1929:117) (BFL 1929) och ABL 1944.

2.2.4 ABL 1944

Inför 1944 års lag övervägde lagberedningen i sitt betänkande att för mindre bolag införa en annan bolagsform fri från personligt ansvar för deltagarna. Särskilt tyska Gesellschaft mit beschränkter Haftung (GmbH) och franska société à responsabilité limitée (SARL) granskades. Det angavs att i såväl Tyskland som Frankrike hade dessa bolagsformer visat sig förenade med betydande faror för bolagens borgenärer. Bristen på kontroll- och publicitetsföreskrifter ansågs särskilt framträdande, särskilt i fråga om enmansbolag. Lagberedningen slutsats var att dessa bolagsformer innebar alltför stora risker för

[192] Motiv till ABL 1910, Förslag till lag om aktiebolag äfvensom till andra därmed sammanhängande författningar, i Kommitté betänkanden 1910, 2 saml. 2 afd. 1 band, s. 69.
[193] Hagströmer, Om aktiebolag enligt svensk rätt, s. 270.

borgenärerna varför förslaget tills vidare slopades.[194] Det kom att dröja ända till 1 januari 1995 innan den svenska lagstiftningen fick en distinktion mellan privata och publika aktiebolag.[195] Idag är både GmbH och SARL jämförbara med svenska privata aktiebolag.

Den ödeläggande Kreugerkraschen på 1930-talet satte djupa spår i samhället. Som i många andra europeiska länder som gått igenom liknande kriser kom detta att återspeglas i lagstiftningen. För att motverka bolagsbildning på vad man kallade bedräglig eller osund bas infördes i 1944 års ABL utförliga regler om formerna för bolagsbildning och publicitet. Som en följd av den historiska utvecklingen ställdes högre krav på konsolideringen i bolagen. Kravet på avsättning till reservfond utökades därför 1944.[196] Vidare ökade kraven på redovisningen samtidigt som revisorns ställning stärktes. Att dessa förändringar kan härledas till Kreugerkraschen framgår vid en jämförelse med de övriga nordiska länderna. Där infördes nämligen inte tillnärmelsevis så vidlyftiga föreskrifter som i Sverige.[197]

Det kan även anmärkas att det var så tidigt som 1944 som möjligheten att förse aktier med röstvärde satt till en tusendels röst togs bort. Karaktäristiskt för lagen var omfattningen och detaljrikedomen som stod i kontrast till de tidigare tämligen kortfattade aktiebolagslagarna.[198]

I ABL 1944 fick aktiekapitalet en definition i 27 §. Aktiekapitalet beskrivs där som ”det tecknade belopp, för vilket tilldelning av aktier ägt rum, efter avdrag för aktier, som må ha förklarats förverkade”. I 1910 års lag återfanns samma regel mera indirekt i anslutning till ansökan om registrering, 23 § 4 st. 4 p. ABL 1910. Danielsson ansåg inte denna förklaring vara tillräcklig. Trots att paragrafen fick formen av en definition så anger den inte vad aktiekapitalet är. Snarare handlar det om en räkneregel för att fastställa aktiekapitalet. Tillsammans med övriga regler om aktiekapitalet gjorde han ändå antagandet att aktiekapitalet hade en funktion i tryggandet av aktiebolagets förmögenhet.[199]

---

[194] SOU 1941:9, s. 5.
[195] SOU 1992:83, s. 11. Avsnitt 2.2.6.
[196] Kravet på avsättning till reservfond avskaffades vid införandet av ABL.
[197] SOU 1971:15, s. 110.
[198] SOU 1971:15, s. 83 ff.
[199] Danielsson, Aktiekapitalet, s. 19 ff., prop. 1910:54, s. 115.

Flera av förändringarna i ABL 1944 kan härledas till det uppvaknande som den ekonomiska krisen på 1930-talet innebar. I motsats till många andra lagändringar i ABL 1944 innebar ändringarna i reglerna om likvidationsplikt vid kapitalbrist inte en skärpning. I förarbetena framhölls att likvidationsplikten var ”ägnad att befordra sundhet inom aktiebolagsväsendet”.[200] Regeln ansågs alltför sträng varför lagberedningen föreslog att kapitalbrist skulle kunna läkas även genom nedsättning av aktiekapitalet.[201] Detta kan jämföras med ABL 1848 då nedsättning av aktiekapitalet som huvudregel var förbjudet oavsett skälen därför.[202] Reglerna blev mindre restriktiva i ABL 1895 där nedsättning tilläts under vissa omständigheter förutsatt att det vid aktiebolagets bildande gjorts förbehåll därom, 25 § ABL 1895. Samma regel återfanns i 49–50 §§ ABL 1910. Likvidationsplikt vid kapitalbrist reglerades i 142 och 146 §§ ABL 1944. När det fanns anledning att anta att aktiekapitalet till två tredjedelar, eller den mindre del som kunde vara bestämd i bolagsordningen, gått förlorat, var styrelsen och vd skyldiga att låta upprätta det som då kallades likvidationsbalansräkning. Jämlikt 148 § ansvarade styrelseledamöterna och vd ”en för alla och alla för en, såsom för egen skuld”, vid underlåtelse att uppfylla de i 146 § stadgade kraven.

I likvidationsbalansräkningen skulle omsättningstillgångar tas upp till verkligt värde, 146 § 2 st. Med det avsågs försäljningsvärde efter avdrag för försäljningskostnaderna, om inte på grund av tillgångens beskaffenhet eller andra omständigheter annat värde borde sättas jämlikt allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased, 100 § 4 mom. 2 st. Anläggningstillgångar fick tas upp till det högsta av verkligt värde och anskaffnings- eller tillverkningskostnad med avdrag för värdeminskning, 146 § 2 st.

I förarbetena framhölls att det ofta var svårt att fastställa ett försäljningsvärde på begagnade anläggningstillgångar. Så länge en sådan tillgång kunde brukas för bolagets verksamhet ansågs inte försäljningsvärdet ge uttryck för tillgångens värde för bolaget. Om anläggningstillgångar inte fick tas upp till högre belopp än försäljningsvärdet angavs att likvidationsskyldighet skulle kunna uppkomma för bolag vars

---

[200] SOU 1941:9, s. 567.

[201] SOU 1941:9, s. 567 f.

[202] Hagströmer, Om aktiebolag enligt svensk rätt, s. 250.

förmögenhet från företagsekonomisk synpunkt var fullt tillfredsställande. Anläggningstillgångar skulle därför, även om försäljningsvärdet var lägre, få tas upp till återanskaffnings- eller tillverkningskostnader med avdrag för eventuell värdeminskning.[203] Avseende den löpande bokföringen i ABL 1944 gällde lägsta värdets princip. Omsättningstillgångar fick inte tas upp vare sig över sina verkliga värden eller över sina tillverknings- eller anskaffningskostnader. Detta hänfördes direkt till vad som idag kallas försiktighetsprincipen[204] med det uttalade syftet att förhindra vinstutdelningar som riskerade att skada bolagets soliditet.[205]

I 1944 års lag fick verkliga värden således en tydligare definition. Det var nu fråga om försäljningsvärde efter avdrag för försäljningskostnader, *om inte på grund av tillgångens beskaffenhet eller andra omständigheter annat värde hade bort sättas jämlikt allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased*, [min kursivering] 146 § 2 st. och 100 § 4 mom. 2 st. Av lagtexten framgår inte om den kursiverade delen ska förstås som en del av verkligt värde eller om det är fråga om en alternativ värderingsregel vid sidan av verkligt värde.

Vad som avsågs med verkligt värde i 1910 års lag förtydligades varken i lagstiftning eller i förarbeten.[206] Värdering till verkligt värde användes även i 9 § BFL 1929. I förarbetena till BFL 1929 anges följande:

> ”Bland de många frågor, som möta på bokföringsområdet, torde väl knappast någon varit föremål för så stor uppmärksamhet och så mycken meningsskiljaktighet som just värderingsproblemen.”[207]

Det angavs att det inte var lagstiftningens uppgift att lösa frågan om vad som borde vara den rätta värderingsprincipen. Den frågan skulle överlåtas till ”det praktiska affärslivet och ekonomisk forskning.”[208] Lagstiftningen i BFL skulle endast tillse att borgenärerna och andra av rörelsen intresserade inte skulle bli vilseledda.[209]

---

[203] SOU 1941:9, s. 573.
[204] 2 kap. 4 § ÅRL, avsnitt 3.3.2.5.
[205] SOU 1941:9, s. 388.
[206] Se även Olsson, Rättsvetenskaplig termbildning – några exempel, SN nr 1 2018, s. 15 ff.
[207] Prop. 1929:189, s. 100.
[208] Prop. 1929:189, s. 100 f.
[209] Prop. 1929:189, s. 100 f.

Det ansågs endast aktuellt att lagfästa ett fåtal värderingsregler, där den första som nämndes var att ”tillgångarna icke får upptagas över sina verkliga värden”[210] Tillgångar avsedda för stadigvarande bruk fick värderas till sitt anskaffningsvärde trots att det överskred det verkliga värdet. Osäkra fordringar skulle endast tas upp till det belopp som de beräknades inbringa och värdelösa fordringar skulle inte tas upp alls.[211] Det framgår inte heller av ABL 1910 och BFL 1929 med tillhörande förarbeten huruvida ”om inte på grund av tillgångens beskaffenhet eller andra omständigheter annat värde hade bort sättas jämlikt allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased”[212] ska tolkas som en del av verkligt värde eller inte. I ABL 1944 tycks gällande rätt ha lagfästs, men betydelsen av verkligt värde 1910 och 1929 kan inte klarläggas helt. Det dröjer till ABL 1975 innan ytterligare klargöranden görs.[213]

I ABL 1944 infördes ett krav på revisorsgranskning, så kallad likvidationsrevisor, av likvidationsbalansräkningen innan styrelsen kallade ägarna till stämma, 146 § 3 st. Syftet med denna granskning framkommer inte i förarbetena och det fanns heller inte med i ABL 1975.[214] Ytterligare en nyhet i 1944 års lag var att det personliga ansvaret endast bestod under den tid grund för likvidationsplikt faktiskt förelåg enligt 146 §.[215]

Under den tid som ABL 1944 var i kraft meddelades endast en dom från högsta instans som rörde kapitalbrist.[216] I NJA 1970 s. 3. var frågan huruvida en fordran på en styrelseledamot grundat i 148 § ABL 1944 hade samma förmånsrätt som huvudfordran ägde i bolagets konkurs. HD menade att anspråket på styrelseledamoten inte var förenad med den förmånsrätt som huvudfordringen ägde. Det kan anmärkas att HD angav att svaranden, trots obestånd, underlåtit att upprätta likvidationsbalansräkning. Obestånd är inte, och har aldrig varit, grund

---

[210] Prop. 1929:189, s. 101.
[211] Prop. 1929:189, s. 100 f.
[212] 100 § 4 mom. 2 st. ABL 1944.
[213] Se nästkommande avsnitt.
[214] Prop. 1944:5, s. 197.
[215] Prop. 1944:5, s. 374.
[216] NJA 1985 s. 439 meddelads förvisso tio år efter att ABL 1975 trädde ikraft, men avser ABL 1944.

för att upprätta likvidationsbalansräkning/kontrollbalansräkning. Insufficiens bör vara den avsedda termen.[217]

2.2.5 ABL 1975 före inträde i EU

Arbetet med att förnya ABL inleddes redan 1953 när chefen för justitiedepartementet gav professor Håkan Nial uppdraget att göra en förberedande utredning av möjligheterna att förenkla aktiebolagslagen.[218] Vid denna tid arbetades det även med nya aktiebolagslagar i de nordiska grannländerna. År 1960 yttrade chefen för justitiedepartementet att likformighet på aktiebolagsrättens område ”[f]ör det nordiska samarbetet inom näringslivet skulle […] innebära påtagliga fördelar med hänsyn till den viktiga roll som aktiebolagen spelar ej minst när det gäller internationella ekonomiska förbindelser.”[219] Detta resulterade i ett samarbete där Danmark, Finland, Norge, Sverige och till viss del Island gemensamt arbetade fram ny lagstiftning.[220] Samarbetet innebar uppoffringar för alla inblandade parter där även välgrundade ståndpunkter fick överges.[221] Likheterna mellan de nordiska aktiebolagslagarna från 1970-talet gav anledning att tala om en nordisk modell för bolagsrätt. Danmarks inträde i EG 1973 innebar ett avbräck för samarbetet då Danmark valde att gå mot den kontinentaleuropeiska modellen för aktiebolag, med en distinktion mellan stora och små bolag.[222] Även om reformer har genomförts på olika sätt i de nordiska länderna finns idag spår kvar av samarbetet.[223] Lagstiftningen i de nordiska länderna har på många områden än i dag stora likheter.[224]

---

[217] Det är fullt möjligt att obestånd inträffar parallellt med insufficiens, men det finns inte med nödvändighet ett orsakssamband dem emellan.

[218] SOU 1971:15, s. 75 ff.

[219] SOU 1971:15, s. 75.

[220] Ett samarbete mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige inleddes redan 1933, men efter fem år blev detta avbrutet av rysk-finska kriget och världskriget.

[221] SOU 1971:15, s. 107.

[222] Neville, Nordic company law reforms in an international regulatory perspective, i Neville, Engsig Sørensen (red.), The regulation of companies, s. 44 ff.

[223] Neville, Nordic company law reforms in an international regulatory perspective, i Neville, Engsig Sørensen (red.), The regulation of companies, s. 47 f.

[224] För vidare läsning om arbetet som ledde fram till de gemensamt utarbetade aktiebolagslagarna, se Nial, En nordisk aktielag?, i Abitz (red.), Festskrift til professor, dr. juris O. A. Borum 30. juli 1964, 323 ff.

Det system av formföreskrifter och publicitetsbestämmelser som utmärkte ABL 1944 var präglade av sin tid. Särskilt utförliga var reglerna i fråga om aktiebolags bildande och i fråga om ökning av aktiekapitalet.[225] Den tidsandan var överspelad på 1960- och 70-talet och dessa föreskrifter ansågs som onödigt tidskrävande både för företag och för myndigheter. Något effektivt skydd gav de inte heller. Från att på 1930- och 40-talet ha setts som en farlig företagsform genom vilken allmänheten lätt kunde luras hade uppfattningen i samhället vänt. Bildande av aktiebolag sågs snarare som en normal affärstransaktion. Som en konsekvens av detta skars lagens formalitets- och publicitetsregler ned kraftigt.

Även vid arbetet med ABL 1975 dryftades förslaget om det för mindre företag borde införas någon annan bolagsform under vilken ekonomisk verksamhet kunde drivas utan personligt ansvar. Med hänvisning till tidigare argument avfärdades återigen förslaget efter samråd med övriga nordiska länder.[226]

I utredningen föreslogs att aktiekapitalet skulle ökas till 20 000 kr, en ungefärlig anpassning till den penningvärdesutveckling som skett sedan tillkomsten av ABL 1944.[227] När lagen antogs hade kapitalkravet ökat till 50 000 kr efter att ett flertal remissinstanser framfört sina invändningar.[228] Höjningen från 5 000 till 50 000 innebar en betydande förändring. Omräknat från 1975 års penningvärde motsvarar 50 000 kr ca 284 000 kr år 2020 mätt med konsumentprisindex.[229]

Som en följd av den kraftiga höjningen av minimiaktiekapitalet framfördes krav, framförallt från småföretagare, att det borde lagstiftas om ett alternativ till aktiebolaget.[230] Redan under hösten 1974 tillsatte riksdagen en utredning som skulle pröva behovet av en särskild bolagsform för mindre företag. Bolagskommittén lade 1978 fram sitt betänkande SOU 1978:66. Utredningen konstaterade att mindre företag

---

[225] SOU 1971:15, s. 110.
[226] SOU 1971:15, s. 120.
[227] SOU 1971:15, s. 121.
[228] Prop. 1973:93, s. 53 ff., 85 ff.
[229] Edvinsson, Söderberg, A consumer price index for Sweden, 1290–2008, Review of Income and Wealth, Vol. 57 (2), s. 270 ff., http://www.historicalstatistics.org/Jamforelsepris.htm, hämtad 2019-09-12.
[230] SOU 1978:66, s. 91 f.

skulle gynnas av särskilt anpassade regler avseende exempelvis insynsrätt, minoritetsskydd och minimikapital. Kommittén menade att det förvisso var lagtekniskt möjligt att införa de nödvändiga förändringarna i aktiebolagslagen, men att det skulle leda till att aktiebolagslagen blev än mer svåröverskådlig. Förslaget genomfördes aldrig efter att ha utsatts för omfattande kritik vid remissbehandlingen. De mindre företagens särskilda problem ansågs kunna lösas lika väl inom ramen för aktiebolagslagen.[231]

I och med ABL 1975 flyttades bestämmelserna om tvångslikvidation vid kapitalbrist till 13 kap. 2 §. Detta ledde till att de under lång tid refererades till som 13:2-bestämmelserna.

De formella föreskrifterna genomgick en liberalisering i ABL 1975, så även reglerna om tvångslikvidation. Tidigare var bolaget skyldigt att träda i likvidation om det inte fanns täckning för minst en tredjedel av aktiekapitalet och detta inte åtgärdades inom en kort frist. Den kritiska gränsen behölls men rådrumsfristen som i tidigare lagstiftning varit tre eller fyra månader löpte i ABL 1975 istället fram till nästkommande ordinarie bolagsstämma. Då var kapitalet tvunget att uppgå till minst hälften av det registrerade aktiekapitalet för att undvika likvidationsplikt.

Liberaliseringen av reglerna om tvångslikvidation föregicks av relativt omfattande kritik mot de gamla reglerna.[232] I specialmotiveringen i aktiebolagsutredningen angavs att tanken om aktiekapitalet som ersättare för delägarnas personliga ansvar var riktig. Om aktiekapitalet helt eller delvis inte längre var täckt borde verksamheten därmed inte kunna fortsätta med personlig ansvarsfrihet. Däremot ansågs reglerna innebära praktiska betänkligheter. I både nystartade företag (med initialt stora utgifter) och äldre företag (med verksamhet i behov av modernisering) ansågs reglerna vara så strängt utformade att konsekvenserna kunde bli att fullt livsdugliga företag drabbades av likvidationsskyldighet. En risk med detta ansågs vara att bolagsledningen lockades till alltför omfattande aktiveringar av organisationskostnader. Vid en jämförelse med tysk, norsk och dansk rätt betonades att förlust av viss del av aktiekapitalet i dessa länder inte utgjorde grund för

[231] SOU 1992:83, s. 111.
[232] SOU 1971:15, s. 326 f.

tvångslikvidation.[233] Utredningen stannade vid att förlust av viss del av aktiekapitalet skulle kunna medföra tvångslikvidation, men att reglerna därom skulle göras avsevärt mindre stränga och komplicerade. På vissa punkter mjukades 1975 år lag upp med exempelvis generösare tidsfrister. Regelverkets grundläggande struktur behölls trots att denna i stor utsträckning låg till grund för aktiebolagsutredningens kritik.

Det personliga ansvaret för styrelseledamöter som inte agerade i enlighet med lagens bud reglerades i 13 kap. 2 § 4 st. ABL 1975. Att verkställande direktör i 1975 års lag inte längre angavs som möjlig ansvarig innebar ingen förändring i sak. Ett tillägg i 1975 års lag innebar att även annan som handlade på bolagets vägnar med vetskap om styrelsens underlåtenhet blev solidariskt ansvarig med densamma.

I 13 kap. 2 § ABL 1975 var utgångspunkten vid värderingen ”försäljningsvärdet med avdrag för försäljningskostnaderna”. I ABL 1944 innebar verkligt värde försäljningsvärde efter avdrag för försäljningskostnader, *om inte på grund av tillgångens beskaffenhet eller andra omständigheter annat värde hade bort sättas jämlikt allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased* [min kursivering], 146 § 2 st. och 100 § 4 mom. 2 st. ABL 1944. Som nämnt i avsnittet ovan klargjordes det aldrig huruvida den kursiverade delen skulle förstås som en del av verkligt värde eller inte. I bokföringslagen (1976:125) (BFL 1976) kom förtydligandet. Lägsta värdets princip återfanns i 14 § BFL 1976. Om en tillgångs verkliga värde på balansdagen var lägre än anskaffningsvärdet fick tillgången inte tas upp över det verkliga värdet. I 14 § 2 st. angavs att med verkligt värde avsågs försäljningsvärdet för omsättningstillgången efter avdrag för beräknad försäljningskostnad. Om rörelsens förhållanden, tillgångens beskaffenhet eller andra omständigheter gav anledning därtill, fick verkliga värdet bestämmas till återanskaffningsvärde, *eller till annat värde som är förenligt med god redovisningssed.* [min kursivering]. I förarbetena anges att nettoförsäljningsvärde var huvudregeln.[234] Nettoförsäljningsvärde definierades i förarbetena till BFL 1976.

”Som verkligt värde anses enligt andra stycket i första hand nettoförsäljningsvärdet (försäljningspris minskat med försäljningskostnader).

---

[233] SOU 1971:15, s. 327.

[234] Prop. 1975:104, s. 221.

[...]

I formuleringen 'försäljningsvärdet efter avdrag för försäljningskostnaderna' åsyftas med försäljningsvärdet det pris som rörelsen uppnår vid normal försäljning i den löpande verksamheten. I försäljningskostnaderna bör inräknas skälig andel av rörelsens administrationskostnader."[235]

Det kan i efterhand fastslås att innebörden av verkligt värde i ABL 1944 var en huvudregel om värdering till försäljningspris minskat med försäljningskostnader, alternativt värdering till återanskaffningsvärde eller annat värde i enlighet med allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased (som idag motsvaras av god redovisningssed).

I dess helhet angavs i 13 kap. 2 § 2 st. ABL 1975 att:

"Vid beräkningen av det egna kapitalets storlek tillägges inom linjen en post utvisande den ökning av tillgångarnas sammanlagda värde som skulle följa, om de redovisades till försäljningsvärdet med avdrag för försäljningskostnaderna. Beträffande sådana anläggningstillgångar, som undergår fortlöpande värdeminskning, gäller dock att de upptages till anskaffningsvärdet minskat med erforderliga avskrivningar och nedskrivningar, om därigenom erhålles ett högre värde."[236]

Kontrollbalansräkningen upprättades enligt sedvanliga redovisningsprinciper. Av 11 kap. 1 § 3 st. ABL 1975 framgår att god redovisningssed skulle följas. I förarbetena angavs att uttrycket god redovisningssed infördes som en modernare och kortare term för det begrepp som i ABL 1944 och bokföringslagen uttrycks med orden allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased.[237] I och med att god redovisningssed inte var ett sammanhållet regelverk var detta förenat med stor valfrihet i och med att kontinuitetsprincipen inte behövde upprätthållas i kontrollbalansräkningen.[238] I doktrinen diskuterades det huruvida det fanns ett behov av att begränsa valfriheten när kontrollbalansräkningen upprättades. Valfriheten ansågs vara så stor att det kunde utgöra ett hot mot borgenärsskyddet.[239]

I NJA 1993 s. 484 uttalade HD att någon extra försiktighet inte behövde vidtas när kontrollbalansräkning upprättades. Att med en

---

[235] Prop. 1975:104, s. 221.

[236] 13 kap. 2 § 2 st. ABL 1975.

[237] SOU 1971:15, s. 277.

[238] Lindskog, Aktiebolagslagen, s. 219, 221.

[239] Lindskog, Aktiebolagslagen, s. 219. Denna diskussion framstår som främmande idag eftersom god redovisningssed snarare innebär en begränsning. Se vidare i kapitel 3 och 4.

uppenbart överdriven försiktighet åstadkomma en onödig avveckling och därmed värdeförstöring ansågs kunna stå i strid med styrelsens allmänna vårdplikt.[240]

Startpunkten vid värderingen av tillgångar i en kontrollbalansräkning i ABL 1975 var således god redovisningssed, inte som en justeringsregel, utan baserat på de krav som gällde på årsredovisningen, 11 kap. 1 § 3 st. ABL 1975. Omvärdering av tillgångarna tilläts genom särreglerna i 13 kap. 2 § 2 st. ABL 1975.

Särregeln i 13 kap. 2 § 2 st. 1 men. ABL 1975 som tillät värdering till nettoförsäljningsvärde innebar att alla tillgångar var tvungna att tas upp till nettoförsäljningsvärde. Värderingsregeln skulle alltså tillämpas på alla poster i kontrollbalansräkningen, vilket framgår av lagtexten.[241]

Den andra särregeln i 13 kap. 2 § 2 st. 2 men. ABL 1975 innebar att anläggningstillgångar som undergick fortlöpande värdeminskning fick tas upp till anskaffningsvärdet minskat med erforderliga avskrivningar och nedskrivningar, om ett högre värde därigenom erhölls. Den andra särregeln innebar att även begagnade anläggningstillgångar som det inte kunde fastställas något försäljningsvärde för kunde få ett högre värde i kontrollbalansräkningen.

Efter att i omgångar ha liberaliserats skärptes regleringen något 1 januari 1992. Varken i lagtexten eller i förarbetena nämndes tidigare något om revisorsgranskning.[242] Rodhe uttalade avseende kontrollbalansräkningen att ”[n]ågot krav på att den skall ha blivit granskad av revisorerna uppställer lagen inte (se däremot 13 kap. 2 § 4 st.); det förefaller dock naturligt om så sker.”[243] När Betalningsansvarskommittén höll en hearing i frågan framkom från främst praktiker att reglerna om tvångslikvidation inte tillräckligt effektivt kunde hindra förlustbringande företag att fortsätta sin verksamhet till skada för borgenärerna. I framförallt fåmansbolag misstänkte man att regelverket missbrukades med antedaterade kontrollbalansräkningar.[244] I vissa fall

---

[240] Jfr Frigell, Kontrollbalansräkning – en viktig angelägenhet för styrelsen, Advokaten 1993 s. 323, Gometz, Huldén, Likvidationsplikt och kontrollbalansräkning, Balans nr. 5 1983.

[241] Jfr Lindskog, Aktiebolagslagen, s. 221.

[242] Vid sidan av den granskning som enligt 146 § 3 st. ABL 1944 skulle äga rum. Men vad denna innebar framgick alltså varken av lagtext eller förarbeten.

[243] Rodhe, Aktiebolagsrätt, 1987, s. 271.

[244] Prop. 1990/91:198, s. 8.

hade det till och med förekommit att ”man med ansvarsbefriande verkan nödgats acceptera små papperslappar med nedkrafsade siffernoteringar.”[245] En bidragande orsak till detta ansågs vara att revisorerna inte hade med upprättandet av kontrollbalansräkningen att göra. Det uttalades att krav på offentliggörande av upprättad kontrollbalansräkning inte var möjligt av affärsmässiga skäl. Redan själva upprättandet skulle kunna uppfattas som en krissignal som blir en självuppfyllande profetia.[246] Följden av detta blev att det i 13 kap. 2 § infördes ett krav på att kontrollbalansräkningen skulle granskas av revisor.[247]

2.2.6 ABL 1975 efter inträde i EU

I rådets andra direktiv 77/91/EEG av den 13 december 1976, även kallat andra bolagsrättsdirektivet eller kapitaldirektivet, angavs i artikel 6 att medlemsstaternas lagstiftning skulle föreskriva att ett kapital på minst 25 000 europeiska beräkningsenheter[248] skulle tecknas för att bolaget skulle få bildas eller få tillstånd att börja sin verksamhet. I artikel 17 angavs att vid betydande förlust av det tecknade kapitalet skulle kallelse inom den tid som angavs i medlemsstaternas lagstiftning ske till en bolagstämma, som skulle pröva om bolaget skulle upplösas eller om andra åtgärder skulle vidtas. Gränsen för den betydande förlusten fick i medlemsstaternas lagstiftning inte sättas högre än till hälften av det tecknade kapitalet.

Kapitaldirektivet var i kraft när Sverige blev medlem i EU 1 januari 1995. Direktivet gällde, liksom efterföljande direktiv, endast publika bolag. Reglerna om likvidationsplikt vid kapitalbrist ändrades inte som en följd av att kapitaldirektivet blev en rättskälla i Sverige. Närmast föregående ändring av 13 kap. 2 § ABL 1975 hade trätt i kraft 1992. Revisorernas granskning av kontrollbalansräkningen gjordes då obligatorisk och en bestämmelse infördes så att resultatlöst utmätningsförsök likställs med skäl att anta att bolagets eget kapital understeg hälften av

---

[245] SOU 1987:59, s. 144.
[246] SOU 1987:59, s. 144.
[247] Lag 1991:1734.
[248] Europeiska monetära systemet var ett samarbete inom EEG som föregick Europeiska centralbanken och euro-samarbetet. Euron infördes 1 januari 1999 och i nyare direktiv anges det minsta aktiekapitalet i euro.

det registrerade aktiekapitalet. Ändringarna var inte kopplade till det förestående inträdet i EU.[249]

En nyhet i ABL 1975 som var en följd av medlemskapet var att distinktionen mellan privata och publika aktiebolag slutligen infördes.[250] Den svenska lagen anpassades med denna förändring till övriga EU där varje medlemsstat erbjöd minst två alternativ för den som i bolag önskade bedriva verksamhet utan personligt ansvar.[251]

En större revidering av ABL 1975 trädde i kraft 1999 med lag 1998:760. Reformen syftade bland annat till en förstärkning av ägarfunktionen för att därigenom bidra till ett effektivare resursutnyttjande i företagen och näringslivet. Vidare hade översynen av lagen som syfte att skapa bättre förutsättningar för att utkräva ansvar av försumliga bolagsföreträdare. Utöver detta föranledde det åttonde bolagsrättsliga direktivet[252] förändringar av reglerna om revision.[253]

De förändringar som infördes i ABL 1975 år 2001 är upphävda i och med ABL, men de är relevanta ännu idag eftersom ABL 2005 inte innebar någon förändring i sak avseende kapitalbristreglerna.[254] Under 1990-talets slut ansågs reglerna om likvidation i huvudsak ha fungerat väl under den långa tid de varit oförändrade. Enskildheter i regleringen hade kritiserats, främst just reglerna om likvidation på grund av brist på kapital.[255] I och med lag 2001:932 om ändring i ABL 1975 infördes därför ett nytt 13 kap. Liksom tidigare uttalades att syftet med bestämmelserna var att se till att aktieägarna i aktiebolag med alltför låg konsolideringsgrad utan dröjsmål antingen vidtog åtgärder för att stärka bolagets ställning eller inledde en ordnad avveckling av bolaget. Detta för att skydda bolagets borgenärer mot att bolagets hela kapital konsumerades.[256] Upprättande av kontrollbalansräkning ansågs av utredningen vara en adekvat åtgärd för att klarlägga bolagets ekonomiska ställning. Ändringarna var en del av den pågående översynen av

---

[249] Prop. 1990/91:198, s. 16.
[250] Lag 1994:802.
[251] SOU 1992:83, s. 120.
[252] Rådets åttonde direktiv 84/253/EEG av den 10 april 1984 om godkännande av personer som har ansvar för lagstadgad revision av räkenskaper.
[253] Prop. 1997/98:99, s. 1.
[254] Prop. 2000/01:150, lag 2001:932.
[255] Prop. 2000/01:150, s. 31.
[256] Prop. 2000/01:150, s. 35.

aktiebolagslagen och syftade huvudsakligen till att förtydliga de redan gällande bestämmelserna.[257]

I prop. 2000/01:150 lyftes termen god redovisningssed in i den föreslagna lagtexten.[258] Anledningen till att termen togs med i lagtexten var att det ansågs nödvändigt att ange att byte av redovisningsprincip skulle vara möjligt vid upprättande av en kontrollbalansräkning:

> ”Om en annan värderingsprincip leder till ett större eget kapital än de värderingsprinciper som har tillämpats i årsredovisningen, bör således den förstnämnda principen kunna tillämpas. Det gäller t.ex. då ett bolag har underskattat livslängden på en anläggningstillgång.”[259]

Termen lyftes alltså in i lagtext i en tid då redovisning i överensstämmelse med god redovisningssed innebar stor flexibilitet. Den då föreslagna lagtexten, som sedermera lagfästes i 13 kap. 13 §,[260] har samma formulering som idag gällande 25 kap. 14 § ABL.

I lagändringen 2001 användes termen kontrollbalansräkning för första gången i lagtext. Likvidationsbalansräkning eller särskild balansräkning var benämningen i ABL 1944. I ABL 1975 användes termen särskild balansräkning. I förarbeten och praxis förekom termen kontrollbalansräkning redan på 1980-talet och lagändringen var därför en anpassning till ett rådande rättsläge snarare än en förändring av detsamma.[261]

2.2.7 ABL 2005

ABL 1975 ersattes år 2005. Under de 30 åren genomfördes en rad ändringar. Till slut förlorade lagen en del av sin struktur, sin överskådlighet och sin begriplighet. I förarbetena ansågs redan detta motivera en samlad översyn av det aktiebolagsrättsliga regelverket. Till detta kom förändringarna i svenskt näringsliv. Några decennier tidigare hade fysiska personer ägt merparten av aktierna i de svenska börsnoterade bolagen. Dessa hade fått se sitt inflytande kraftigt reducerat till förmån för fonder, försäkringsbolag och andra institutioner. Den ökade internationaliseringen ställde även nya krav på lagstiftningen. Särskilt

---

[257] Prop. 2000/01:150, s. 1.

[258] Prop. 2000/01:150, s. 11.

[259] Prop. 2000/01:150, s. 39.

[260] Lag 2001:932.

[261] Se exempelvis prop. 1982/83:94, s. 54 f. och NJA 1987 s. 120.

under senare delen av 1990-talet ökade det utländska ägandet väsentligt i börsnoterade svenska aktiebolag. Det svenska medlemskapet i EU innebar vidare att lagstiftningen skulle stå i överensstämmelse med EU-rätten. Dessutom ökade betydelsen av att den svenska aktiebolagslagen framstod som konkurrenskraftig i jämförelse med regelverk i andra EU-stater. Möjligheterna för svenska företag att kunna skaffa kapital på den internationella kapitalmarknaden blev även av större betydelse.[262] ABL 2005 är längre än någonsin tidigare, men har trots en ny kapitelindelning många likheter med 1975 års lag i dess slutliga form. Ett exempel på det sistnämnda är reglerna om likvidationsplikt vid kapitalbrist, 25 kap. 13–20 a §§ ABL, som vid ABL:s ikraftträdande innehållsmässigt överensstämde med ABL 1975. När ABL 2005 presenterades beskrevs den som en språklig och systematisk modernisering. Avsikten var vidare att åstadkomma större flexibilitet för företagen, exempelvis gällande möjligheterna att reglera frågor i bolagsordningen.[263]

2.2.8 Kapitaldirektivet 2012

Det var först 2012 som direktiv 77/91/EEG ersattes. I preambeln till Europaparlamentets och Rådets direktiv 2012/30/EU av den 25 oktober 2012 angavs att det gamla direktivet av tydlighetsskäl behövde omarbetas med anledning av nya ändringar.[264] I artikel 6 angavs att medlemsstaternas lagstiftning skulle föreskriva att ett kapital på minst 25 000 euro skulle tecknas för att bolaget skulle få bildas eller få tillstånd att börja sin verksamhet.

I artikel 19 angavs att vid betydande förlust av det tecknade kapitalet skulle kallelse inom den tid som angavs i medlemsstaternas lagstiftning ske till en bolagsstämma, för att pröva om bolaget skulle upplösas eller om andra åtgärder skulle vidtas. Gränsen för betydande förlust fick i medlemsstaternas lagstiftning inte sättas högre än till hälften av det tecknade kapitalet.

---

[262] Prop. 2004/05:85, s. 197 f.
[263] Prop. 2004/05:85, s. 1.
[264] Dir. 2012/30/EU, preambeln p. 1.

2.2.9 Konsolideringsdirektivet

I preambeln till Europaparlamentets och Rådets direktiv (EU) 2017/1132 av den 14 juni 2017, även kallat konsolideringsdirektivet, anges att kapitalskyddsreglerna ska samordnas inom EU ”[f]ör att aktieägarna och borgenärerna ska kunna garanteras ett minimum av likvärdigt skydd.”[265] Direktivet innebar att sex bolagsrättsliga direktiv fördes samman.[266] De sex direktiven hade ändrats flera gånger på väsentliga punkter och en kodifiering ansågs nödvändig för att skapa klarhet och överskådlighet.[267]

Artikel 58 är identisk med artikel 19 i kapitaldirektivet från 2012.

”1. Vid betydande förlust av det tecknade kapitalet ska kallelse inom den tid som anges i medlemsstaternas lagstiftning ske till en bolagsstämma, som ska pröva om bolaget ska upplösas eller om andra åtgärder ska vidtas.

2. Gränsen för betydande förlust enligt punkt 1 får i medlemsstaternas lagstiftning inte sättas högre än till hälften av det tecknade kapitalet.”

På vilket sätt förlusten ska beräknas anges inte. Krav på personligt ansvar för styrelse eller aktieägare vid betydande förlust finns heller inte i direktivet. Bolagsstämman ska enligt direktivet pröva om bolaget ska upplösas, men något krav på likvidation finns inte.

---

[265] Dir. (EU)2017/1132, preambeln p. 3. Samma formulering återfinns i preambeln till såväl Rådets direktiv nr 77/91/EEG av den 13 december 1976 som Europaparlamentets och Rådets direktiv 2012/30/EU av den 25 oktober 2012.

[266] Rådets sjätte direktiv 82/891/EEG av den 17 december 1982 grundat på artikel 54.3 g i fördraget om delning av aktiebolag, Rådets elfte direktiv 89/666/EEG av den 21 december 1989 om krav på offentlighet i filialer som har öppnats i en medlemsstat av vissa typer av bolag som lyder under lagstiftningen i en annan stat, Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/56/EG av den 26 oktober 2005 om gränsöverskridande fusioner av bolag med begränsat ansvar, Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/101/EG av den 16 september 2009 om samordning av de skyddsåtgärder som krävs i medlemsstaterna av de i artikel 48 andra stycket i fördraget avsedda bolagen i bolagsmännens och tredje mans intressen, i syfte att göra skyddsåtgärderna likvärdiga inom gemenskapen, Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/35/EU av den 5 april 2011 om fusioner av aktiebolag, Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/30/EU av den 25 oktober 2012 om samordning av de skyddsåtgärder som krävs i medlemsstaterna av de i artikel 54 andra stycket i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt avsedda bolagen i bolagsmännens och tredje mans intressen när det gäller att bilda ett aktiebolag samt att bevara och ändra dettas kapital, i syfte att göra skyddsåtgärderna likvärdiga.

[267] Dir. (EU) 2017/1132, preambeln p. 1.

Även om den svenska lagen inte har ändrats i någon större utsträckning avseende likvidationsplikt vid kapitalbrist sedan inträdet i EU, är det viktigt att understryka den principiella förändring som inträdet innebar.[268] I artikel 288 i EU-fördraget anges att ”[e]tt direktiv ska med avseende på det resultat som ska uppnås vara bindande för varje medlemsstat till vilken det är riktat, men ska överlåta åt de nationella myndigheterna att bestämma form och tillvägagångssätt för genomförandet.” Svensk lag ska tolkas direktivkonformt, vilket innebär att nationella domstolar, vid tillämpningen av nationell rätt och i synnerhet de bestämmelser i en nationell lag som har införts särskilt för genomförandet av ett direktiv, är skyldiga att tolka den nationella rätten mot bakgrund av direktivets ordalydelse och syfte.[269] Direktivkonform tolkning ska göras i den utsträckning det är möjligt, oavsett om det rör sig om bestämmelser som antagits före eller efter direktivet.[270] Även om direktivkonform tolkning inte är begränsad till nationell lag som införts som en följd av implementerade direktiv, så gör sig principen om direktivkonform tolkning särskilt gällande för den nationella domstolen om en medlemsstat har gjort bedömningen att redan gällande bestämmelser i nationell rätt motsvarar kraven i det berörda direktivet.[271] I normalfallet torde den nationella lagtexten vara i överensstämmelse med EU-rätten och lämna utrymme för en direktivkonform tolkning. Den direktivkonforma tolkningen förutsätter samtidigt att tolkningsutrymme finns i den nationella rätten.[272] Principen begränsas av allmänna rättsprinciper, särskilt av principerna om rättssäkerhet och förbud mot retroaktiv lagstiftning, och nationell rätt får heller inte tolkas *contra legem*.[273] Direktivkonform tolkning kan alltså inte ersätta en korrekt implementering av ett direktiv. En medlemsstat kan inte hänvisa till att den nationella rätten kommer att tolkas direktivkonformt, om oklarheter har uppstått vid implementeringen.[274]

---

[268] Se vidare Dotevall, Aktiebolagsrätt, s. 51 f.
[269] C-14/83, *Von Colson*, p. 26.
[270] C-106/89, *Marleasing*, p. 8.
[271] C-334/92, *Wagner Miret*, p. 21.
[272] Kellgren, Mål och metoder vid tolkning av skattelag, s. 52, Dotevall, Aktiebolagsrätt, s. 52.
[273] C-212/04, *Adeneler*, p. 110.
[274] C-144/99, *Kommissionen mot Nederländerna*, Dotevall, Aktiebolagsrätt, s. 52.

2.3 Kapitalbristreglernas funktion

2.3.1 Inledning

Reglers ändamål, funktion, syften eller intressenter som reglerna är avsedda att skydda är fyra olika sätt att ge uttryck för i stora drag samma sak.[275] I metodkapitlet ovan anges att ändamålsöverväganden är en del av undersökningen.[276] Med en regels syfte avses ett bestämt ställningstagande hos exempelvis lagstiftare. Med en regels funktion avses att den kan förklaras genom sina verkningar. När Hellner skriver om detta är rubriken ”Ändamålsöverväganden”.[277] HD har i flera fall rörande kapitalbristreglerna använt denna sorts resonemang. I NJA 2005 s. 792 skrivs om reglernas övergripande syfte och ändamål. I NJA 2012 s. 858 hänvisas till reglernas syfte, med vidare hänvisning till förarbetena. I NJA 2013 s. 725 avgörs frågan ”med beaktande av syftet med regleringen”.[278] I NJA 2014 s. 892 resoneras kring reglernas syfte och i en skiljaktig mening om deras funktion. I NJA 2014 s. 948 nämns reglernas syfte och i en skiljaktig mening resoneras kring vad som är ändamålsenligt. I NJA 2018 s. 602 och NJA 2018 s. 1038 hänvisas till reglernas syfte och funktion. I mål nr T 1274-19 meddelad den 3 december 2019 hänvisar HD till det övergripande syftet med kapitalbristreglerna och den handlingsdirigerande funktionen. I ett tillägg hänvisas till det borgenärsskyddande ändamålet med lagstiftningen om kapitalbrist.

I detta avsnitt identifieras kapitalbristreglernas avsedda funktioner, vilka agerar utgångspunkt för fastställandet av gällande rätt samt reflektioner *de lege ferenda*.

2.3.2 Borgenärsskydd och aktiekapital

Gemensamt för borgenärsskyddsreglerna är att de syftar till att främja ett fungerande kreditliv. Detta är i sin tur avgörande för rättssystemet och det ekonomiska systemet.[279] Aktieägarnas önskan om att få vinstutdelning måste vägas mot andra intressenters behov av skydd.

---

[275] I varje fall använder HD terminologin på ett sätt så att orden framstår som sinsemellan utbytbara.

[276] Avsnitt 1.3.3.

[277] Hellner, Metodproblem i rättsvetenskapen, s. 207.

[278] NJA 2013 s. 725, domskälen p. 9.

[279] Nerep, Aktiebolagsrättsliga Studier, s. 1 f.

Samtidigt som det inte är önskvärt att erbjuda borgenärerna för lite skydd får de heller inte beredas för mycket skydd på bekostnad av andra intressenter.[280] Aktieägare får aldrig vidta dispositioner som strider mot de bestämmelser i ABL som är uppsatta i borgenärernas intresse. Detta anses vara en aktiebolagsrättslig rättsgrundsats och framgår även i NJA 1951 s. 6 I och II, Sueciafallet.

Den grundläggande strukturen i ABL, såväl historiskt som i nutid, utgår från aktiekapitalet och dess betydelse för bolagets existens. Ett aktiebolags kapital är uppdelat i det fria kapital som aktieägarna kan förfoga fritt över samt bundet kapital, bland annat bestående av aktiekapital, som ska utgöra skyddet för bolagsborgenärerna.[281] Till reglerna om skydd för bolagets bundna kapital i svensk rätt hör 17–20 kap. ABL. Reglerna begränsar aktieägarnas möjligheter att göra värdeöverföringar från bolaget, det vill säga transaktioner där utflödet av värden är större än inflödet av värden. Det främsta skyddet mot aktieägarnas dispositioner finns i 17 kap. ABL där det anges på vilka sätt värden får föras ut ur bolaget. Värdeöverföringar, så som de definieras i 17 kap. 1 § ABL, får endast äga rum om de ryms inom bolagets fria egna kapital. Det bundna egna kapitalet får inte minska som följd av en värdeöverföring, 17 kap. 3 § ABL.[282] Förutom beloppsspärren i 3 § begränsas ägarnas kapitalanvändningsdispositioner av försiktighetsregeln som anger att en värdeöverföring endast får genomföras om den framstår som försvarlig med hänsyn till de krav som verksamhetens art, omfattning och risker ställer på storleken av det egna kapitalet samt bolagets konsolideringsbehov, likviditet och ställning i övrigt, 17 kap. 3 § 2 st. ABL. Reglerna i 17 kap. ABL är inte ett komplett skydd mot bolagets bundna egna kapital. Definitionen av värdeöverföring i 17 kap. 1 § ABL tar exempelvis inte hänsyn till dåliga affärer som tömmer bolaget på kapital.

---

[280] Armour, Legal capital: An outdated concept?, European Business Organization Law Review, March 2006, Vol. 7, Iss. 1, s. 5.

[281] 3 kap. 10 a § ÅRL.

[282] I 3 kap. 10 a § ÅRL anges att bundet eget kapital utgörs av aktiekapital, uppskrivningsfond, reservfond, kapitalandelsfond och fond för utvecklingsutgifter. Fritt eget kapital eller ansamlad förlust utgörs av fria fonder, var för sig, balanserad vinst eller förlust och vinst eller förlust för räkenskapsåret.

I förarbetena till ABL 1975 anfördes att aktieägarnas kapitalinsats måste vara betydande för att de skulle kunna uppfylla sina förpliktelser gentemot anställda, det allmänna och andra borgenärer.[283] I samband med införandet av privata och publika aktiebolag 1995 höjdes kravet på lägsta aktiekapital i privata bolag från 50 000 till 100 000 kr.[284] Det framhölls att höjningen ansågs innebära ett förstärkt borgenärsskydd, även om aktiekapitalets storlek inte ensamt ansågs avgörande.[285]

I samband med att kravet på lägsta aktiekapital sänktes tillbaka till 50 000 kr år 2010 angavs i förarbetena att aktiekapitalet är en grundläggande del av kapitalskyddet och syftar till att säkerställa att det finns en marginal mellan bolagets tillgångar och skulder.[286] Argumenten från förarbetena till 1975 och 1995 års lagändringar lyftes när aktiekapitalet sänktes 2010. Sänkningen motiverades med att den främjar företagande. Regeringens bedömning var att en sänkning av kapitalkravet kunde bidra till att fler personer ville och vågade starta företag.[287] Aktiekapitalets betydelse nämndes i historiska ordalag och i propositionen ifrågasattes aktiekapitalets funktion som borgenärsskydd. Det uttalades att borgenärer i allmänhet fäster större vikt vid faktorer som kassaflöde och likviditet. Skälen för att aktiekapitalet inte sänktes till 20 000 eller 0 kr var att vissa remissinstanser ställde sig tveksamma till en för stor sänkning.[288]

I den 73 punkter långa överenskommelsen mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Miljöpartiet och Liberalerna för att kunna utse socialdemokraten Stefan Löfven till statsminister och regeringsbildare efter riksdagsvalet 2018, ingick att aktiekapitalet skulle sänkas till 25 000 kr. I överenskommelsen angavs att ”för att säkra en god ekonomisk utveckling, vårt framtida välstånd och en god välfärd i framtiden krävs en politik som prioriterar jobben och främjar näringslivets hållbara omställning och konkurrenskraft.” Sänkningen av aktiekapitalet

---

[283] Prop. 1973:93, s. 86.

[284] Vilket mätt med konsumentprisindex motsvarar ca 135 000 kr i 2020 års penningvärde. Edvinsson, Söderberg, A consumer price index for Sweden, 1290–2008, Review of Income and Wealth, Vol. 57 (2), s. 270 ff., http://www.historicalstatistics.org/Jamforelsepris.htm, hämtad 2019-12-05.

[285] Prop. 1993/94:196, s. 82.

[286] Prop. 2009/10:61, s. 5.

[287] Prop. 2009/10:61, s. 9 f.

[288] Prop. 2009/10:61, s. 10, SOU 2008:49, s. 10.

var en av åtgärderna som var med i överenskommelsen under rubriken ”Bättre villkor för företagande och entreprenörer”.[289]

Aktiekapitalet som en spärr mot oseriös verksamhet har lyfts fram i förarbeten under många år.[290] Aktiekapitalet betraktas med detta synsätt som en spärr mot ogenomtänkt och oseriöst företagande. Att aktieägaren själv satsar kapital har antagits minska benägenheten hos företagaren att ta alltför stora risker i verksamheten. Vidare anses aktiekapitalet utgöra ett visst hinder mot att aktiebolagsformen utnyttjas för att nå skattemässiga fördelar eller för ekonomisk brottslighet.[291] Eftersom skillnaden i kronor räknat är så liten, anges i förarbetena att det inte är troligt att en sänkning av kravet på aktiekapital från 50 000 kronor till 25 000 kronor får annat än försumbara effekter på i vilken utsträckning aktiebolagsformen kommer att användas vid ekonomisk brottslighet eller för andra icke skyddsvärda syften.[292]

Inför sänkningen till 25 000 kr angavs i förarbetena att erfarenheterna från sänkningen 2010 visat att ett lägre ställt krav på aktiekapital för privata aktiebolag gjort aktiebolagsformen tillgänglig för fler som ville starta företag. Eftersom kravet på lägsta tillåtna aktiekapital saknar koppling till det enskilda bolagets kapitalbehov eller riskerna med verksamheten, anses aktieägarna tillsammans med ledning vara bäst skickade att avgöra hur verksamheten i det enskilda bolaget ska bedrivas.[293] Under lång tid var den svenska synen på behovet av att i ABL reglera minsta tillåtna storlek på aktiekapitalet i samklang med uppfattningen i Kontinentaleuropa. I och med att det i majoriteten av EU:s medlemsstater går att bilda privata aktiebolag eller motsvarande bolag utan aktiekapital, eller med ett kapital på 1 euro eller motsvarande, har den svenska lagstiftningen framstått som alltmer avvikande och i otakt med tiden. Sänkningen till 25 000 kr illustrerar den nya uppfattningen att kravet på aktiekapital inte bör vara högre än nödvändigt.[294] I och

---

[289] Januariöverenskommelsen, https://www.socialdemokraterna.se/globalassets/aktuellt/utkast-till-sakpolitisk-overenskommelse.pdf, hämtad 2019-12-09.

[290] Prop. 1973:93, s. 88, prop. 1993/94:196, s. 82, prop. 2009/10:61, s. 7, 11, prop. 2019/20:21, s. 5, 7, 9, 12.

[291] Prop. 2019/20:21, s. 5, 7, 12, 18, prop. 2009/10:61, s. 11.

[292] Prop. 2019/20:21, s. 18.

[293] Prop. 2019/20:21, s. 10, Ds 2019:6, s. 5.

[294] Prop. 2019/20:21, s. 11, Ds 2019:6, s. 5 f., 12 f.

med sänkningen anges uttryckligen i förarbetena att ett så lågt aktiekapital som 25 000 kr i praktiken utgör ett klent skydd för borgenärerna och att aktiekapitalets funktion som borgenärsskydd kan ifrågasättas.[295]

Erfarenheter från andra länder och tillgängliga empiriska studier talar för att bolagslagstiftning kan bidra till att främja entreprenörskap. Sänkt minimikapital har visats öka nyföretagandet, men för att gynna företagandet krävs även andra reformer, inte bara sänkt aktiekapital.[296] Kravet på aktiekapital och dess storlek samt vilken betydelse det har är något som har diskuterats under lång tid både nationellt[297] och internationellt.[298] Det har dröjt ända till 2010-talet innan aktiekapitalet som borgenärsskydd ifrågasätts i svenska förarbeten. Danielsson skrev redan 1952 följande avseende aktiekapitalets funktion:

> ”Ett sätt att förklara aktiekapitalets funktion är att säga, att aktiekapitalet innebär en garanti eller fyller en garantifunktion. Vari garantin består och vem som svarar för den är dock ganska oklart, åtminstone hos författare, vilka anse aktiebolaget vara en juridisk person. Det är icke uteslutet, att bolaget självt antas vara garant. I så fall synes dock garantin bli meningslös, eftersom den kommer att vila på samma förmögenhet som de förbindelser den ska trygga.”[299]

Sacklén liknar ABL:s borgenärsskyddsregler vid tre sammanhängande moduler: regler om tillskottsplikt, begränsning av bolagets rätt att disponera över kapitalet samt reglerna om tvångslikvidation. Sacklén anser att en genomgång av borgenärsskyddsreglerna ger intrycket att balansgången mellan aktieägarnas och bolagsborgenärernas intressen

---

[295] Prop. 2019/20:21, s. 11, Ds 2019:6, s. 5 f., 15 ff.

[296] Neville, Engsig Sørensen, Promoting Entrepreneurship – The new company law agenda, European Business Organization Law Review, Vol. 15, Iss. 4, December 2014 , s. 584.

[297] Se exempelvis Andersson, Om vinstutdelning från aktiebolag, SOU 2008:49, Aktiekapital i privata aktiebolag, prop. 2019/20:21, Lägre kapitalkrav för privata aktiebolag.

[298] Se exempelvis Armour, Legal Capital: An Outdated Concept?, European Business Organization Law Review, March 2006, Vol. 7, Iss. 1, s. 5 ff., Neville, Engsig Sørensen, Promoting Entrepreneurship – The new company law agenda, European Business Organization Law Review, Vol. 15, Iss. 4, December 2014. I European Model Companies Act anges att ”[t]he Group shares the view that companies should be allowed wide discretion in deciding how to organize the capital structure of the company. Such rules must at the same time secure shareholder influence and control without ignoring the interests of creditors.” Andersen m.fl., European Model Company Act (EMCA), First Edition, 2017, Nordic & European Company Law Working Paper No. 16-26, s. 11.

[299] Danielsson, Aktiekapitalet, s. 12, noter utelämnade.

snarast resulterat i en urvattnad kompromiss.[300] I den nu 25 år gamla artikeln framfördes även kritik mot uppfattningen att bolagets borgenärer skulle vara i behov av statens skydd och inte själva ha möjlighet att genom avtal eller på annat sätt tillvarata sina intressen.[301]

Andersson beskriver kapitalkrav, kapitaluppbyggnad och kapitalskydd som tre pelare i en byggkonstruktion. Han menar att kravet på minsta aktiekapital inte fyller någon meningsfull funktion som borgenärsskydd. Eftersom kapitalsystemet som helhet inte kan vara starkare än den svagaste pelaren argumenterar Andersson att det följer av logiken att kapitalsystemets andra två pelare, kapitaluppbyggnad och kapitalskydd, inte fyller någon meningsfull funktion. Istället menar han att bolagets borgenärer skyddar sig själva, eller i varje fall skulle kunna göra det samt att kostnaderna under alla omständigheter med råge överstiger nyttan.[302]

Ytterligare en kritik mot kravet på minsta aktiekapital har varit att summan är godtyckligt bestämd. Storleken på ett bolags aktiekapital har inte nödvändigtvis någon relation till företagets behov av att behålla en reserv för att säkerställa att riskerna för borgenärerna reduceras till en acceptabel nivå.[303]

Borgenärsskyddsregler bidrar till att minska riskerna för den som rättshandlar med bolaget,[304] men ibland kan termen borgenärsskydd vara missvisande eftersom alla borgenärer inte har ett skyddsbehov. Den terminologi som har utvecklats i detta avseende kan vara till hjälp för att förstå kritiken mot aktiekapitalet som borgenärsskydd. Det görs en distinktion mellan frivilliga och ofrivilliga borgenärer samt anpassade och ickeanpassade borgenärer.[305] Frivilliga och ofrivilliga borgenärer benämns i den amerikanska litteraturen volontary– och

---

[300] Sacklén, Om skyddet för aktiebolagets borgenärer, SvJT 1994, s. 137 f. Se även Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 116 f.

[301] Sacklén, Om skyddet för aktiebolagets borgenärer, SvJT 1994, s. 152 f.

[302] Andersson, Kapitalskyddet i aktiebolag, s. 35, 60.

[303] Rickford, Legal Approaches to Restricting Distributions to Shareholders: Balance Sheet Tests and Solvency, European Business Organization Law Review, Vol. 7, Iss. 1, s. 141.

[304] Prop. 2004/05:85, s. 196.

[305] Se Andersson, Kapitalskyddet i aktiebolag, s. 54 ff., Sacklén, Om skyddet för aktiebolagets borgenärer, SvJT 1994, s. 152 ff.

nonvolontary creditors,[306] medan anpassade och ickeanpassade borgenärer benämns adjusting– och nonadjusting creditors.[307] Vidare har termerna strong och weak creditors använts.[308]

Frivilliga borgenärer syftar på de som avtalsvägen har möjlighet att säkra sina intressen och har en kontraktuell relation till gäldenären. Motsatsvis uppkommer ofrivilliga borgenärers fordran på annat sätt än avtal, exempelvis som utomobligatoriska skadestånd.[309]

Med anpassade borgenärer avses de som i förhållande till varje enskild gäldenär självmant förändrar termerna på vilka de lämnar krediter. Ickeanpassade borgenärer gör inte det.[310] En typisk frivillig anpassad borgenär är en bank. Den både kan[311] och lånar självmant[312] ut pengar samtidigt som den är beredd att betala priset för att samla in information om och förhandla med den enskilda gäldenären för att komma fram till de villkor som står i förhållande till den risk (att inte få igen sin fordran) som den enskilde gäldenären för med sig. En frivillig, men ickeanpassad borgenär kan vara en konsument, en anställd eller en mindre kund/leverantör som frivilligt ingått i relationen men på grund av exempelvis bristande information, vilja eller ren okunnighet inte anpassar villkoren. Staten i egenskap av skatteborgenär har inte möjlighet att välja vilka fordringsförhållanden som ingås och är ett exempel på en ofrivillig och icke-anpassad borgenär.[313]

---

[306] Bebchuk, Fried, The Uneasy Case for the Priority of Secured Claims in Bankruptcy, The Yale Law Journal, Vol. 105, No. 4, s. 857 ff.

[307] Armour, Legal capital: An outdated concept?, European Business Organization Law Review, March 2006, Vol. 7, Iss. 1. Armour använder terminologin från Bebchuk, Fried, The Uneasy Case for the Priority of Secured Claims in Bankruptcy, The Yale Law Journal, Vol. 105, No. 4, s. 857 ff.

[308] Enricues, Macey, Creditors versus Capital Formation: The case against the European Legal Capital Rules, Cornell Law Review, Vol. 86, 2001, s. 1188 ff., Mähönen, Capital maintenance and distribution rules in modern European company law, i Krüger Andersen, Engsig Sørensen (red.), Company law and finance, s. 121.

[309] Andersson, Kapitalskyddet i aktiebolag, s. 54, Bebchuk, Fried, The Uneasy Case for the Priority of Secured Claims in Bankruptcy, The Yale Law Journal, Vol. 105, No. 4, s. 880 ff.

[310] I SOU 2008:49 används endast denna terminologi. Se s. 12, 83 f.

[311] Alltså frivillig borgenär.

[312] Alltså anpassad borgenär.

[313] Armour, Legal capital: An outdated concept?, European Business Organization Law Review, March 2006, Vol. 7, Iss. 1, s. 6, Andersson, Kapitalskyddet i aktiebolag, s. 54 f.

Att vissa borgenärer skyddar sig själva är ett faktum. Även ickeanpassade borgenärer kan i viss mån åka snålskjuts på de anpassade borgenärerna och de villkor de kan uppnå genom förhandling. En kritik mot reglerna om minsta aktiekapital är att inte ens de ickeanpassade och ofrivilliga borgenärerna med denna syn skulle vara i behov av det skydd som krav på minsta aktiekapital eventuellt ger. Ytterligare en kritik mot tvingande regler som ett fast minsta aktiekapital är att de inte är kostnadsbesparande för företagen.[314]

När aktiekapitalet höjdes 1995 användes bland annat argument att strängare borgenärsskyddsregler kan förenkla för bolag att få krediter, vilket ligger i ägarnas intresse.[315] Grundtanken är riktig. Väl fungerande borgenärsskyddsregler gynnar även aktieägarna, men som angivet ovan ifrågasätts det idag till och med i förarbetena till ABL om kravet på minsta aktiekapital utgör ett borgenärsskydd.

Inför sänkningen av kravet på lägsta aktiekapital till 25 000 kr angavs att vid en låg nivå på aktiekapitalet är det särskilt viktigt att det finns verkningsfulla regler som förhindrar att aktieägarna på ett vårdslöst och för borgenärerna skadligt sätt fortsätter att driva verksamheten.[316] Redan vid sänkningen till 50 000 kr angavs att en översyn av kapitalbristreglerna var befogad.[317] I samband med sänkningen till 25 000 kr anges att det ännu finns anledning att överväga en översyn av kapitalbristreglerna.[318] Den förändrade synen på aktiekapitalets borgenärsskyddande funktion borde leda till följdändringar av övriga borgenärsskyddsregler, däribland kapitalbristreglerna. Fram till att det inträffar är det relevant att analysera på vilket sätt kapitalbristreglerna har ansetts utgöra ett borgenärsskydd.

---

[314] Enricues, Macey, Creditors versus Capital Formation: The case against the European Legal Capital Rules, Cornell Law Review, Vol. 86, 2001, s. 1192 f., Armour, Legal capital: An outdated concept?, European Business Organization Law Review, March 2006, Vol. 7, Iss. 1, s. 17 f.

[315] Prop. 1993/94:196, s. 82, prop. 2009/10:61, s. 7, Sacklén, Om skyddet för aktiebolagets borgenärer, SvJT 1994, s. 152 ff.

[316] Prop. 2019/20:21, s. 13, Ds 2019:6, s. 20.

[317] Prop. 2009/10:61, s. 13.

[318] Prop. 2019/20:21, s. 13 f., Ds 2019:6, s. 20.

2.3.3 Kapitalbristreglerna och skyddet av borgenärerna

I förarbeten anges att kontrollbalansräkningens primära funktion är att utgöra ett kontrollinstrument och beslutsunderlag för aktieägarna och styrelseledamöterna.[319] Vidare lyfts bolagens överlevnadsförmåga fram som centralt vid upprättande av kontrollbalansräkning. Att livsdugliga bolag inte ska tvingas i likvidation om de har dolda reserver anges som anledningen till att det vid upprättande av kontrollbalansräkning är de ”verkliga” värdena som ska upptas.[320] Å ena sidan är det ineffektivt att låta dödsdömda bolag drivas över ruinens brant. Å andra sidan är det viktigt att regleringen inte resulterar i att livsdugliga bolag likvideras. Detta vore inte endast negativt rent samhällsekonomiskt utan även ett allvarligt ingrepp i näringsfriheten.

I SOU 1941:9 framhölls att ”[d]en svenska regeln om skyldighet för aktiebolag att träda i likvidation vid förlust av viss del av aktiekapitalet är ägnad att befordra sundhet inom aktiebolagsväsendet.”[321] I SOU 1971:15 angavs det att

> ”[d]essa regler bygger på den enligt utredningens mening riktiga tanken att eftersom reglerna om det bundna kapitalet skall ersätta delägarnas personliga ansvarighet för bolagets skulder så bör ett aktiebolag ej utan ansvar för delägarna och bolagsorganen kunna fortsätta sin verksamhet, om aktiekapitalet helt eller till väsentliga delar ej längre är täckt av tillgångar.”[322]

Det är en logiskt acceptabel slutsats att då aktieägarnas ansvarsfrihet ersatts av aktiekapitalet kan behov finnas av vissa regler för att säkra att aktiekapitalet inte förbrukas. Problemet är att citaten ovan inte endast syftar på handlingsplikten, utan även på medansvaret. Logiken i att styrelse och vd ska ha ett medansvar vid underlåtenhet att följa kapitalbristreglerna som en följd av att aktieägarna åtnjuter ansvarsfrihet i bolagsformen haltar. I de fall där styrelse och aktieägare är samma personer hänger resonemanget samman,[323] i övriga fall är detta tveksamt.

I SOU 1987:59 angavs avseende kapitalbristreglerna att ”[y]tterst kan reglerna sägas syfta till att ingen skall behöva riskera att göra

---

[319] Prop. 2004/05:85, s. 873.

[320] Prop. 2000/01:150, s. 39, prop. 1975:103, s. 500 f.

[321] SOU 1941:9, s. 567 f.

[322] SOU 1971:15, s. 327.

[323] I undantagsfall finns även doktrinen om ansvarsgenombrott som direkt riktas mot aktieägarna.

affärer med ett bolag som redan har en alltför svag ekonomisk ställning."[324] Kapitalbrist är alltså i SOU:n synonymt med "svag ekonomisk ställning" och resonemanget bygger därmed på antagandet om att borgenärerna faktiskt erhåller ett skydd genom aktiekapitalet, vilket idag kraftigt ifrågasätts.[325]

Förarbetenas resonemang om reglernas syften riktar främst in sig på varför ett borgenärsskydd i form av aktiekapital är nödvändigt. Att reglerna om likvidationsplikt vid kapitalbrist främst finns till för att skydda borgenärerna framgår.[326] Däremot framkommer det inte varför borgenärerna bäst skyddas genom kravet på upprättande av kontrollbalansräkning med efterföljande kontrollstämmor, likvidationsplikt och personligt ansvar.

När Danielsson utvärderade kapitalbristbestämmelserna gjorde han inte någon skillnad mellan olika borgenärsgrupper och konstaterade att följderna av bestämmelserna skulle kunna vara olika för olika borgenärer, men att någon analys av vad detta skulle kunna vara inte hade företagits i förarbetena.[327] Vidare uttalar Danielsson att det lika gärna kunde skada borgenärerna att verksamheten likviderades som att den drevs vidare.[328]

I doktrinen har resonemang kring skyddet av borgenärerna getts mycket utrymme. Skyddsfunktionen har delats upp i skyddet av de befintliga borgenärerna som gynnas av en snabb avveckling så att hela bolagets kapital inte konsumeras, samt tillkommande borgenärer som varnas om kapitalbristen och därmed får möjlighet att undvika att ingå i fordringsförhållande med bolaget.

Ett av de mer centrala uttalandena i förarbetena avseende kapitalbristreglernas syfte är att de ska "skydda bolagets borgenärer mot att bolagets hela kapital konsumeras, innan avvecklingen av bolaget inleds."[329] Det är alltså de befintliga bolagsborgenärerna som har ett

---

[324] SOU 1987:59, s. 144 f.
[325] Avsnitt 2.3.2.
[326] Prop. 2000/01:150, s. 34, prop. 1975:103, s. 217. Se även avsnitt 2.2.
[327] Danielsson, Aktiekapitalet, s. 51 f.
[328] Danielsson, Aktiekapitalet, s. 52.
[329] Prop. 2000/01:150, s. 35.

intresse av en snabb avveckling om framtidsutsikter saknas.[330] I NJA 2018 s. 602 upprepar HD att det i lagen föreskrivna handlingsmönstret anses tillgodose ett avvecklingsintresse som innebär att underkapitaliserade bolag som inte kan konsolideras ska avvecklas innan bolagets hela kapital har förbrukats.[331] Även i NJA 2018 s. 1038 anges att reglerna är ägnade att skydda bolagets borgenärer mot att bolagets hela kapital konsumeras innan avvecklingen av bolaget inleds.[332] *Om* aktiekapitalet och skyddet av detsamma var viktigt, borde alltså kapitalbristreglerna konstrueras så att en snabb avveckling främjas. I de kommande avsnitten presenteras hur kapitalbristreglerna tillämpas. Slutsatsen om reglerna främjar en snabb avveckling dras i avsnitt 2.14.

Något som redan i detta skede kan ifrågasättas är användningen av termen ”konsolideringsgrad”. I prop. 2000/01:150 anges som ovan nämnt att kapitalbristreglerna ska påskynda en ordnad avveckling eller stärka bolag med ”alltför låg konsolideringsgrad”.[333] Detta upprepas i exempelvis NJA 2018 s. 602 och NJA 2018 s. 1038.[334] Konsolideringsgraden är ett mått på företags förmåga att klara framtida förluster, det vill säga dess långsiktiga överlevnadsförmåga. Hur stor andel av ett företags tillgångar som finansierats med eget kapital visas av nyckeltalet soliditet. Soliditeten visar företagets långsiktiga betalningsförmåga. Aktiekapitalet måste vara minst 25 000 kr i privata bolag och 500 000 kr i publika bolag. Försiktighetsregeln i 17 kap. 3 § 2 st. ABL ställer krav på kapitalbindningen i förhållande till skuldsättningen. Vid sidan av detta står det i princip aktieägarna fritt att bestämma storleken på de bundna posterna. Att tala om konsolideringsgrad avseende kapitalbristreglerna leder resonemanget fel eftersom kapitalbristreglerna inte aktiveras med utgångspunkt i bolagets soliditet.[335] Ett bolag med en balansomslutning på 1000, aktiekapital på 350 och skulder på 650 har en soliditet på 35 %. Om bolaget gör dåliga affärer så att tillgångarna minskar till precis under 825, uppstår kritisk kapitalbrist i och med att

---

[330] Med Lindskogs terminologi avvecklingsintresset. Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 1.1.4.

[331] NJA 2018 s. 602, domskälen p. 15.

[332] NJA 2018 s. 1038, domskälen p. 9.

[333] Prop. 2000/01:150, s. 35, avsnitt 2.2.6.

[334] NJA 2018 s. 602, domskälen p. 15–16, NJA 2018 s. 1038, domskälen p. 9.

[335] Lindskog, Aktiebolagslagen, s. 15, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 1.1.4.

aktiekapitalet understiger 175, då med en soliditet på 21,2 %. Med en bibehållen soliditet skulle detta bolag kunna minska aktiekapitalet till 175 och helt undvika kapitalbrist. Skulle bolaget sedan låna upp 175 så att balansomslutningen åter var 1000, skulle soliditeten sjunka ytterligare till 17,5 %, utan att vare sig kapitalbrist eller ännu mindre kritisk kapitalbrist förelåg. Tidpunkten för när styrelsens handlingsplikt inträder har alltså inte något samband med soliditeten, och soliditet är ett bättre mått för att bedöma bolagets ekonomiska ställning, för att använda samma ord som i SOU 1987:59.[336] Att med utgångspunkt i sufficiensprövningen som kapitalbristreglerna innebär uttala sig om bolagets ställning och eventuella behov av avveckling leder alltså även det tanken fel.

Borgenärerna kan mycket riktigt ha ett intresse av en ordnad avveckling om framtidsutsikter inte finns. Att kapitalbristreglerna är avsedda att tillgodose detta intresse framgår av såväl förarbeten som praxis och doktrin. Givet reglernas konstruktion är det dock svårt att se att reglerna har möjlighet att fylla denna avsedda funktion eftersom kapitalbrist inte nödvändigtvis är ett bra instrument för att mäta ett bolags överlevnadsförmåga.

I förarbeten framstår intresset som nuvarande borgenärer har av en ordnad avveckling som prioriterat. Nerep, Adestam och Samuelsson samt Lindskog ger istället uttryck för att skyddet av de tillkommande borgenärerna[337] är prioriterat.[338] En skarp skiljelinje mellan borgenärsgrupper är svår att göra, befintliga borgenärer är samtidigt potentiella framtida borgenärer eftersom ett avtal kan förlängas etc.[339] Uppdelningen är dock vedertagen i förarbeten, praxis och doktrin. Tanken med skyddet för tillkommande borgenärer är att de ska uppmärksammas på kapitalbristen och utifrån den informationen kunna avgöra om de vill ingå i ett fordringsförhållande med bolaget.

---

[336] SOU 1987:59, s. 144 f.

[337] Med Lindskogs terminologi varningsintresset. Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 1.1.4.

[338] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.1, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 1.1.4.

[339] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.1.

När kravet på revisorsgranskning infördes 1992 konstaterades det i förarbetena att krav på offentliggörande av kontrollbalansräkningen inte kunde bli aktuellt av affärsmässiga skäl.[340] Något entydigt krav på offentliggörande av kontrollbalansräkningen eller pågående kritisk kapitalbrist finns inte. I BFN:s allmänna råd K3 och K2 anges att om kontrollbalansräkning har upprättats under året eller om skyldighet att göra det föreligger, måste detta framgå av förvaltningsberättelsen. Enligt K2 ska det anges i noterna till årsredovisningen om kontrollbalansräkning har upprättats eller om skyldighet att göra det föreligger efter räkenskapsårets slut.[341] Att borgenärer skulle få en varning på förhand stämmer alltså inte. Lindskog menar att varningen kommer, men att den dröjer ända till likvidationen.[342] Termen varningsintresse är därför missvisande om varningen kommer efter den händelse den är avsedd att varna för.

Högsta domstolen har i NJA 2013 s. 725 och NJA 2014 s. 948 konstaterat att någon varning för borgenärer inte finns i och med reglernas konstruktion. I NJA 2013 s. 725 konstaterades att medansvaret utgör ett påtryckningsmedel för att få styrelsen att följa det handlingsmönster som lagen föreskriver.

> ”Regleringen är däremot inte konstruerad så att befintliga eller blivande borgenärer varnas för bolagets kapitalbrist. Någon generell skyldighet för styrelsen att, i syfte att undvika medansvar, varna nya borgenärer för att ingå förbindelser med bolaget eller befintliga borgenärer för att öka sin risk kan inte utläsas av 25 kap. 18 § aktiebolagslagen.”[343]

I NJA 2014 s. 948 upprepades att styrelsen inte har någon skyldighet att varna borgenärer. HD angav även att om en borgenär trots allt fått någon sorts varning, så kan denne i efterhand inte göra medansvaret gällande mot en felande styrelseledamot:

> ”En borgenär som har vetskap om att ett bolag befinner sig i en prekär ekonomisk situation och att en ansvarsperiod löper, men som ändå väljer att ingå en förbindelse med bolaget i tyst förlitan på styrelseledamöternas medansvar, kan inte anses vara påtagligt skyddsvärd […] en styrelseledamot som har underlåtit

---

[340] SOU 1987:59, s. 144, prop. 1990/91:198, s. 8.

[341] K3, p. 3.11, K2, p. 5.7 och 18.22. I vilken utsträckning K3 och K2 får eller ska följas diskuteras i avsnitt 3.5. Att avvika från K3 och K2 är i varje fall inte en ansvarsgrundande avvikelse enligt 25 kap. 18 § ABL.

[342] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 1.1.4.

[343] NJA 2013 s. 725, domskälen p. 8.

att vidta åtgärd som avses i 25 kap. 18 § aktiebolagslagen inte är solidariskt ansvarig med bolaget för förpliktelser som uppkommit för bolaget under den tid som underlåtenheten består (ansvarsperioden), när borgenären har haft vetskap om underlåtenheten och inte har förbehållit sig rätten att göra det solidariska ansvaret gällande."[344]

En viss grupp tillkommande borgenärer kan trots detta få informationen om bolagets ekonomiska situation. Exempelvis banker och kreditgivningsinstitut torde vid långivning kunna ställa krav på att få information om exempelvis upprättad kontrollbalansräkning. Förekomsten av en sådan skulle kunna vara en varningssignal. Ett sådant informationsutbyte är inte beroende av kapitalbristreglerna. Upprättande av kontrollbalansräkning är bara en av många faktorer av betydelse vid ingående av nya affärsförbindelser. Dessa frivilliga anpassade borgenärer erhåller därför ett "skydd" som de inte är i behov av.[345] Reglernas syfte, så som de tillkännagivits i förarbeten, att *ingen* ska behöva riskera att göra affärer med ett företag som har för svag ekonomisk ställning, tycks inte infrias heller avseende tillkommande borgenärer.[346]

I NJA 2018 s. 602 upprepar HD att det i lagen föreskrivna handlingsmönstret anses tillgodose ett varningsintresse som innebär att borgenärer och aktieägare ska bli varskodda om bolagets prekära situation.[347] Med hänsyn till vad som uttalas i NJA 2013 s. 725 är uttalandet svårtolkat. Nerep, Samuelsson och Adestam kommenterar detta med att varningsintresset, såvitt det kan sägas angå borgenärerna, snarare måste avse borgenärers intresse av att undvika att erhålla förpliktelser mot bolaget genom att bolaget likvideras.[348] Det är fler än jag som är av uppfattningen att termen inte återspeglar reglernas funktion.[349]

Kapitalbristreglerna ska ha en handlingsdirigerande funktion. Avsikten är inte att borgenärerna ska skyddas genom att eventuell skada repareras via medansvaret. Istället ska medansvaret fungera som ett

---

[344] NJA 2014 s. 948, domskälen p. 5 och 7.

[345] Avsnitt 2.3.2 avseende frivilla, ofrivilliga samt anpassade och icke anpassade borgenärer.

[346] SOU 1987:59, s. 144 f.

[347] NJA 2018 s. 602, domskälen p. 16.

[348] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 18 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.7.1.

[349] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 18 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.7.1, Pehrson, Högsta domstolen tolkar bestämmelserna om tvångslikvidation på grund av kapitalbrist, JT 2005/06 nr 3, s. 671.

påtryckningsmedel så att regelsystemet följs.[350] Avseende vilken reparativ funktion kapitalbristreglerna har är det intressant att se på mängden tingsrättsavgöranden. Det finns inte någon sammanställning av domar rörande betalningsansvar grundat på kapitalbristreglerna som är fullständig. Oppenheimer, Blomberg och Mandorff har gjort en utförlig sammanställning av domar från Högsta domstolen, hovrätterna och tingsrätterna mellan åren 1985 och 2013. Sammanställningen är ett resultat av uppsökande verksamhet, olika tips och visst detektivarbete.[351] Författarna anger att de funnit fler avgöranden än de hade kunnat tänka sig och att påfallande många bifallits.[352]

Almlöf har i sin aktiebolagsrättsliga rättsfallskartläggning undersökt samtliga aktiebolagsrättsliga mål som tagits upp i någon av landets sex hovrätter eller i HD åren 2013–2017. Kartläggningen visar att talan i drygt hälften av målen riktas mot en styrelseledamot eller vd och att så mycket som en tredjedel av rättsfallen rör ledningens personliga betalningsansvar enligt 25 kap. ABL.[353]

Sammanställningen av Oppenheimer, Blomberg och Mandorff innefattar 133 st. domar från tingsrätterna från år 1985 till 2013. Av dessa bifölls yrkandet om ersättning i 103 fall.[354]

Tabell 2.3.3.1, Sammanställning av Oppenheimers, Blombergs och Mandorffs undersökning

Årtal	**Antal avgöranden**
1985	1
1986	5
1987	3
1988	2
1991	1

[350] Prop. 2000/01:150, s. 43, prop. 2012/13:65, s. 7, NJA 2013 s. 725, domskälen p. 8, NJA 2018 s. 602, domskälen p. 15, HD mål nr T 1274-19, domskälen p. 15, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 1.2.4, Johansson, Tvångslikvidation på grund av kapitalbrist, i Edlund m.fl. (red.), Festskrift till Stefan Lindskog, s. 348, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 18 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.7.1.

[351] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 110 ff.

[352] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 111.

[353] Almlöf, Aktiebolagsrätt i domstol – En rättsfallsstudie, JT 2017/18 nr 4, s. 786.

[354] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 119 ff.

1992	1
1995	1
1996	3
1997	5
1998	3
1999	2
2000	3
2001	5
2002	6
2003	2
2004	8
2005	3
2006	8
2007	5
2008	6
2009	23
2010	10
2011	17
2012	9
2013	1[355]

Används databaser för att identifiera tingsrättsdomar där frågor om kapitalbrist i aktiebolag avgjorts är förutsättningarna något annorlunda. För att söka i en databas kan ett flertal sökord användas. Gemensamt för den stora majoriteten av fall som rör kapitalbrist tycks vara termen kontrollbalansräkning. Sökningar på termer och meningar som ”personligt betalningsansvar”, ”kapitalbrist”, ”egna kapitalet understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet”, ”25 kap. ABL” ger få sökträffar. Det finns inte någon synonym till termen kontrollbalansräkning varför den torde förekomma i alla fall som rör regelverket. Övriga relevanta termer kan uttryckas på alternativa sätt vilket gör dem olämpliga som sökord. Både databaserna Juno och Infotorg juridik innehåller praxis från tingsrätterna. Enligt Juno är databasen av

[355] Boken gavs ut hösten 2013.

tingsrättsdomar komplett från och med 2013.[356] Enligt uppgift från Infotorg juridik är deras databas avseende tingsrättsdomar komplett från och med 2012. Båda databaserna innehåller ett urval av äldre tingsrättsdomar. Hur omfattande det urvalet är har inte gått att få information om varför äldre data utelämnas här.

Databasen Infotorg juridik ger följande antal träffar på sökordet kontrollbalansräkning:[357]

Tabell 2.3.3.2, Infotorg juridik

Årtal	**Antal avgöranden**
2012	97
2013	93
2014	141
2015	89
2016	97
2017	78
2018	70
2019	48

Sökningen på Infotorg juridik har genomförts med en fritextsökning på termen kontrollbalansräkning. Träffarna har sedan avgränsats till kategorierna avgöranden och tingsrätterna. Resultatet har sorterats efter publiceringsdatum.

Databasen Juno ger följande antal träffar på sökordet kontrollbalansräkning:[358]

Tabell 2.3.3.3, Juno

Årtal	**Antal avgöranden**
2013	91
2014	142
2015	86
2016	91

[356] Databasen innehåller ett urval av domar 2008–2012, https://www.nj.se/juno/rattsfall, hämtad 2019-12-09.
[357] Sökning genomförd 2020-01-07.
[358] Sökning genomförd 2020-01-07.

2017	70
2018	66
2019	55

Sökningen på Juno har genomförts med en fritextsökning på termen kontrollbalansräkning inom kategorin praxis/allmänna domstolar/tingsrätterna.

Tidsmässigt tar Juno och Infotorg juridik över där domarna från Oppenheimer Blomberg och Mandorff slutar. Antalet träffar varierar något mellan Juno och Infotorg juridik men det handlar endast om ett fåtal domar i differens. Vad som framgår tydligt är att sökträffarna på Juno och Infotorg juridik är avsevärt fler än de domar som Oppenheimer, Blomberg och Mandorff identifierat från 1985 till 2013. Orsakerna till det går inte att uttala sig om med detta material som underlag. En faktor att ta hänsyn till skulle kunna vara förekomsten av företag som med ledning av uttalanden i konkursförvaltarnas förvaltarberättelser systematiskt förvärvar fordringar på grund av personligt betalningsansvar, eller åtar sig att driva in sådana fordringar.[359]

Förekomsten av sökordet kontrollbalansräkning säger inte något om huruvida styrelseledamot eller vd funnits ansvarig enligt ABL 25 kap. (eller 13 kap. ABL 1975). Trots att närmare slutsatser inte kan dras av dessa databassökningar, är följande reflektioner relevanta:

Inför skärpningen av reglerna 1992[360] konstaterades att antalet fall där styrelseledamot blivit personligen betalningsansvarig för bolagets förbindelser på grund av att regeln om upprättande av kontrollbalansräkning inte följts var anmärkningsvärt litet.[361] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff anger att de funnit fler avgöranden än de hade kunnat tänka sig och att påfallande många bifallits.[362] Det antal domar som identifierat i Infotorg juridiks respektive Junos databaser är vidare betydligt högre. Frågan om det är många eller få domar beror på utgångspunkten. Om referenspunkten är att styrelseledamöter i aktiebolag rimligtvis borde veta om sina skyldigheter och följa relevanta regelverk

[359] Prop. 2012/13:65, s. 7.
[360] Lag 1991:1734.
[361] Prop. 1990/91:198, s. 9.
[362] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 111.

i tid är det riktigt att domarna kan betraktas som påfallande många. Handlingsplikten i 25 kap. 13–17 §§ ABL består av formella krav på att vissa dokument ska upprättas och presenteras för ägarna. Reglerna borde därför vara förhållandevis enkla att följa, särskilt ställt i relation till konsekvenserna för den enskilde ledamoten som inte agerar rätt och i tid. Om reglerna istället betraktas som ett borgenärsskydd som ska skydda enskilda borgenärer är antalet domar få, även om alla identifierade domar skulle vara fällande.

Ett stort antal regler samverkar för att ge borgenärer ett skydd. Även om reglerna om likvidationsplikt vid kapitalbrist inte främst ska ha en reparativ effekt så är det ett regelverk av flera som en borgenär vid en gäldenärs konkurs eventuellt kan vara behjälpt av. En situation då borgenärer typiskt sett drabbas är vid konkurs. Ställt i förhållande till antalet konkurser i aktiebolag framstår antalet domar om personligt ansvar vid kapitalbrist som få, oberoende av om de jämförs med antalet domar från Oppenheimer, Blomberg och Mandorff eller antalet domar från Juno/Infotorg juridik:

Tabell 2.3.3.4, Antal konkurser

Årtal	**Företagskonkurser**	**Konkurser i aktiebolag**
2009[363]	7638	6428
2010[364]	7274	5704
2011[365]	6958	5539
2012[366]	7471	6163
2013[367]	7701	6483
2014[368]	7158	6017
2015[369]	6433	5484
2016[370]	6019	5270

[363] Tillväxtanalys, Statistik 2010:01, Konkurser och offentliga ackord 2009, s. 2.
[364] Tillväxtanalys, Statistik 2011:02, Konkurser och offentliga ackord 2010, s. 3.
[365] Tillväxtanalys, Statistik 2012:01, Konkurser och offentliga ackord 2011, s. 4.
[366] Tillväxtanalys, Statistik 2013:03, Konkurser och offentliga ackord 2012, s. 2.
[367] Tillväxtanalys, Statistik 2014:02, Konkurser och offentliga ackord 2013, s. 4.
[368] Tillväxtanalys, Statistik 2015:01, Konkurser och offentliga ackord 2014, s. 7.
[369] Tillväxtanalys, Statistik 2016:02, Konkurser och offentliga ackord 2015, s. 7.
[370] Tillväxtanalys, Statistik 2017:01, Konkurser och offentliga ackord 2016, s. 9.

2017[371]	6394	5528
2018[372]	7599	6086

Antalet konkurser för respektive år kan inte direkt jämföras med antal domar i tingsrätterna eftersom konkurs och efterföljande dom om medansvar sannolikt inte infaller samma år. Förarbetenas uttalanden om att kapitalbristreglerna främst har en handlingsdirigerande funktion, inte reparativ,[373] återspeglas dock generellt i förhållandet mellan konkurser och domar om personligt ansvar vid kapitalbrist. Antalet tingsrättsdomar, oavsett valt årtal, är inte i närheten av antalet konkurser som rapporterats mellan åren 2009 och 2019. Borgenärerna i dessa konkurser tycks ha inte fått eventuellt åsamkad skada reparerad i någon större utsträckning med hjälp av medansvaret i kapitalskyddsreglerna. Majoriteten av dessa borgenärer har inte fått del av någon reparativ funktionen, precis som det är tänkt.

2.3.4 Kapitalbristreglerna och skyddet av aktieägarna

Aktieägarna är den andra intressegruppen som är avsedd att skyddas av kapitalbristreglerna.[374] Det är i aktieägarnas intresse att få rådrum att genomföra lämpliga åtgärder.[375] Aktieägare som blir kallade till en kontrollstämma blir upplysta om att åtgärder måste vidtas för att rädda bolaget.[376] Styrelsen informerar aktieägarna om situationen och ägarna får sedan möjlighet att besluta om likvidation, tillskjuta kapital eller ge styrelsen i uppdrag att vidta åtgärder så att ekonomin i bolaget vänder. I förarbetena anges att aktieägarnas intresse är att ”i tid bli varskodda om bolagets situation för att kunna överväga vilka åtgärder som lämpligen bör vidtas”.[377]

---

[371] Tillväxtanalys, Statistik 2018:01, Konkurser och offentliga ackord 2017, s. 10.

[372] Tillväxtanalys, Statistik 2019:01, Konkurser och offentliga ackord 2018, s. 8.

[373] Prop. 2000/01:150, s. 43, prop. 2012/13:65, s. 7.

[374] Med hänsyn tagen till uppdelningen av borgenärerna den tredje gruppen. Med Lindskogs terminologi kallas detta för rådrumsintresset. Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 1.1.4.

[375] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 1.1.4., Nerep, Aktiebolagsrättslig analys, s. 470 ff. Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.1.

[376] Prop. 1975:103, s. 501, prop. 2000/01:150, s. 35.

[377] Prop. 2000/01:150, s. 35.

Av direktivet framgår att vid förlust av det tecknade aktiekapitalet ska ägarna kallas till en bolagsstämma som ska pröva om bolaget ska upplösas eller om andra åtgärder ska vidtas.[378] Att ägarna informeras är tydligt i både direktivet och den svenska regeln. Av regelns utformning i direktivet framstår skyddet av borgenärerna vara mindre kopplat till aktiekapitalet än vad det är i Sverige i och med att någon likvidationsplikt eller personligt ansvar inte finns.

Majoriteten av medlemsstaterna har implementerat vad som nu är artikel 58 på så sätt att det endast finns en skyldighet att kalla till bolagsstämma. Ett antal länder har gått längre och valt att dessutom kräva åtgärder för återkapitalisering samt likvidation. Gerner-Beuerle och Schuster identifierade år 2014 sådana lagar i, förutom Sverige, Tjeckien, Estland, Frankrike, Italien, Lettland, Litauen, Portugal och Spanien.[379]

Från ett EU- och delvis europeiskt perspektiv kan det alltså ifrågasättas om artikel 58 över huvud taget ska betraktas som en borgenärsskyddsregel. Givet artikelns utformning framstår skyddet av aktieägarna, genom krav på information, vara det centrala.

Kapitalbristreglerna innebär att aktieägare informeras, främst genom det signalvärde som en upprättad kontrollbalansräkning har. I företag där en kris uppstår plötsligt på grund av omständigheter utanför företagets kontroll fungerar kapitalbristreglerna som en varningssignal till aktieägarna. En kontrollbalansräkning innehåller däremot inte lika mycket information som en årsredovisning (även om de justerade värdena förvisso saknas i årsredovisningen) och anger heller inte vilka åtgärder som bör vidtas.

2.4 Skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning

2.4.1 Skäl att anta att den kritiska gränsen har passerats

Styrelsens handlingsplikt inleds vid den tidpunkt då ”det finns skäl att anta att bolagets eget kapital, beräknat enligt 14 §, understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet.”[380] Vid tidpunkten då det finns ”skäl

[378] Dir. (EU) 2017/1132, art. 58.
[379] Gerner-Beuerle, Schuster, The Evolving Structure of Directors' Duties in Europe, European Business Organization Law Review 15 (EBOR), (2014), s. 227.
[380] 25 kap. 13 § ABL.

att anta" är det fråga om befarad kritisk kapitalbrist och styrelsen ska då genast upprätta och låta bolagets revisor granska en kontrollbalansräkning. Orden "skäl att anta" infördes 1981.[381] Ändringen var ett förtydligande av gällande rätt då lagrummets tidigare lydelse hade orsakat missförstånd. "Skäl att anta" innebär att det finns anledning att anta att kritisk kapitalbrist föreligger. Då ska styrelsen ofördröjligen upprätta en kontrollbalansräkning.[382] I mer nutida förarbeten kommenteras inte betydelsen av "skäl att anta" närmare.

Från den tidpunkten då förmögenhetsnettot täcker mindre än hälften av det registrerade aktiekapitalet till dess att det finns skäl för styrelsen att anta detsamma kan det gå någon tid. Hur lång tid som är acceptabelt avgörs från fall till fall beroende på omständigheterna. Beror den befarade kritiska kapitalbristen på dåliga affärer är en utgångspunkt att affärshändelser enligt 5 kap. 1 § BFL ska bokföras senast påföljande arbetsdag, men det är inte säkert att styrelsen får informationen omgående. Det kan tänkas att styrelsen allra senast det datum då momsinbetalningen ska ske torde ha möjlighet att inse vad som skett månaden innan. Om det är uppenbart att det finns övervärden i bolaget behöver inga vidare åtgärder vidtas – då finns helt enkelt inte *skäl att anta*. Ur bevissynpunkt är det då klokt att notera dessa överväganden i ett styrelseprotokoll eller upprätta en hypotetisk/preliminär/provisorisk kontrollbalansräkning. Om kritisk kapitalbrist vid en senare tidpunkt skulle inträffa, kan detta förberedande arbete underlätta för styrelsen att uppfylla tidsfristen "genast".[383] En liknande bevisfråga aktualiseras om ett dotterbolag under verksamhetsåret konsumerar moderbolagets årliga kapitaltillskott. Även detta är ur bevissynpunkt klokt att kommentera i exempelvis ett styrelseprotokoll.

Av ordalydelsen i 25 kap. 13 § ABL följer att det skulle räcka med att det objektiv sett finns skäl, inte att styrelsen uppmärksammat det.[384]

---

[381] Lag 1980:1104, trädde i kraft 1 juli 1981.

[382] Prop. 1979/80:143, s. 86.

[383] Prop. 2000/01:150, s. 91, Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 26, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.5, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 122, 135 f., 173 f.

[384] Två tidiga rättsfall av betydelse är NJA 1919 s. 23 och NJA 1936 A 247. I NJA 1919 s. 23 var fråga om vid vilken tidpunkt det fanns kännedom om att aktiekapitalet gått förlorat. Det var 98 § ABL 1910 som tillämpades. Styrelsen gick fri från ansvar. I NJA 1936 A 247 utdömdes istället ansvar. Liksom i 1919 års fall var det fråga om vad som krävs för att

Det framgår av praxis att rekvisitet ska läsas som att någon i styrelsen *insett eller bort inse* att täckningen för aktiekapitalet nedgått till mindre än hälften.[385] Rekvisitet är objektivt. Det är vad en normalt aktsam styrelseledamot med adekvat kompetens skulle ha dragit för slutsatser som ska bedömas.[386] En styrelseledamots okunskap kan inte ursäkta denne. Rekvisitet slår även åt andra hållet och nytillträdda ledamöter kan ursäktas.[387]

Angående vad styrelsen bort inse framgår av 8 kap. 4 § ABL att en av styrelsens huvuduppgifter är att fortlöpande bedöma bolagets ekonomiska situation. Styrelseledamöter och vd är skyldiga att hålla sig underrättade och det förutsätts att bolagets ekonomiska rapportering fungerar normalt.[388] Styrelsen ska följa upp periodrapporter och information från bolaget och översiktligt kontrollera att allt är i ordning.[389] I allmänhet måste styrelsen vara uppmärksam på signaler om negativ ekonomisk utveckling i bolaget, som att en affär går fel, förändringar i marknaden, ökade förluster, minskade intäkter, vikande kundunderlag, ned- eller avskrivningsbehov, varaktig nedgång på fastighetsmarknaden eller ökning av kostnader.[390] Tidigare förluster eller vetskap om att man ligger nära den kritiska gränsen är ytterligare omständigheter som ska föranleda extra uppmärksamhet från styrelsen.[391] Även en årsredovisning som visar förluster, men inte kritisk kapitalbrist, kan vara en signal till styrelsen att framöver följa utvecklingen extra noggrant.[392]

---

styrelsen ska anses ha haft kännedom om att aktiekapitalet gått förlorat till viss del. Se även Danielsson, Aktiekapitalet, s. 56.

[385] NJA 2009 s. 210, på s. 219, Nerep, Aktiebolagsrättslig analys, s. 478, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 3.1.5.

[386] NJA 1988 s. 620, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.3, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 139.

[387] NJA 2012 s. 858.

[388] Prop. 2000/01:150, s. 100, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.3.

[389] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 26.

[390] Nerep, Aktiebolagsrättslig analys, s. 478, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 3.1.3, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.3.

[391] Löfgren m.fl., Personligt ansvar, s. 35, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 3.1.3.

[392] Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 138.

I NJA 1988 s. 620, Helens Rör, förtydligade HD innebörden av rekvisitet skäl att anta. Redan den situationen att bolaget går med förlust innebär att styrelsens uppföljningsplikt ökar. ”Sålunda måste åtgärder vidtas redan när styrelsen har kännedom om att bolagets ekonomi försämrats och misstanke finns att aktiekapitalet har gått förlorat”.[393]

Handlingsplikten inträder alltså när styrelsen har skäl att anta att den kritiska gränsen har passerats. I 25 kap. 18 § ABL anges att det solidariska betalningsansvaret omfattar de av bolagets förbindelser som uppkommer efter det att åtgärd skulle ha vidtagits. Handlingspliktens inträde får därmed betydelse för frågan om vilka av bolagets förbindelser som ansvaret omfattar. HD angav i NJA 1988 s. 620, utifrån stadgandets tillkomsthistoria,[394] att bestämmelsen inte kan ges den innebörden att betalningsansvar skulle uppkomma trots att bolagets eget kapital inte faktiskt underskridit den kritiska gränsen.[395] Bevisning i efterhand om bolagets faktiska förhållanden ska alltså tillmätas betydelse.

Att personligt betalningsansvar endast kan uppstå vid faktisk, kritisk kapitalbrist bekräftades även i NJA 1993 s. 484. Med utgångspunkt i att reglerna ursprungligen kom till för att skydda det bundna kapitalet, vore det ologiskt att döma ut ansvar när aktiekapitalet aldrig varit påverkat. Domstolens förvisso rimliga ställningstagande stred faktiskt mot lagens ordalydelse vid tidpunkten för avgörandet. Idag framgår det av 25 kap. 18 § 4 st. ABL att ansvaret endast gäller om bolagets eget kapital faktiskt understeg hälften av bolagets registrerade aktiekapital.

För ansvar krävs både faktisk, kritisk kapitalbrist och att styrelsen haft skäl att anta detsamma. Om styrelsen haft skäl att anta, inte agerar, men det vid en senare tidpunkt i en upprättad kontrollbalansräkning visar sig att den kritiska gränsen inte passerats, kan ansvar inte utdömas. Om den kritiska gränsen faktiskt passerats, men det i efterhand inte går att visa att styrelsen haft skäl att anta att så var fallet, så kan ansvar inte heller utdömas.[396]

En tänkbar situation är att styrelsen har haft skäl att anta att kritisk kapitalbrist föreligger. Vidtar styrelsen adekvata åtgärder och det

---

[393] NJA 1988 s. 620, på s. 643.

[394] Prop. 1944:5, s. 374.

[395] NJA 1988 s. 620, på s. 643 f.

[396] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 27.

under arbetet uppdagas att det inte föreligger någon kritisk kapitalbrist kan verksamheten fortsätta som vanligt utan att någon kontrollbalansräkning har upprättats. Det är en god idé att bevara underlaget för framtiden, om kritisk kapitalbrist vid en senare tidpunkt faktiskt skulle uppstå.[397]

2.4.2 Resultatlöst utmätningsförsök

Regelverket kräver aktivitet från styrelsen vid två situationer. Dels då det finns skäl att anta att bolagets egna kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet, 25 kap. 13 § 1 p. ABL, dels då det vid verkställighet enligt 4 kap. utsökningsbalken (1981:774) (UB) har visat sig att bolaget saknat tillgångar till full betalning av utmätningsfordringen, 25 kap. 13 § 2 p. ABL. Punkt två infördes i och med lag 1991:1734 och ska förstås som en del av punkt ett. Ett resultatlöst utmätningsförsök ska likställas med situationen att det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. Såväl de situationer när utmätningsförrättning skett som när gäldenären utan sådan förrättning har befunnits sakna utmätningsbara tillgångar till betalning av utmätningsfordran omfattas av paragrafen.[398] Ett misslyckat utmätningsförsök innebär inte nödvändigtvis att bolaget saknar täckning för aktiekapitalet. Bolaget kan exempelvis ha ej utmätningsbara tillgångar i form av balansgilla kostnader för forskning och utveckling,[399] tillgångar utomlands som inte är åtkomliga via UB[400] eller icke utmätningsbar livförsäkring, hyresrätt samt arbetsredskap som behövs för näringsverksamheten.[401] Malmborg menar att det är sällan ett bolag har tillgångar som inte är utmätningsbara men som ändå har ett värde.[402] Likväl måste styrelse och vd följa regelverket på samma sätt som om det initierats genom misstanke att det egna kapitalet understiger det registrerade aktiekapitalet med hälften.

---

[397] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 28.
[398] Prop. 1990/91:198, s. 16.
[399] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 47.
[400] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 3.2.1.
[401] Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 134.
[402] Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 134.

2.4.3 Kollektivt ansvar

Skyldigheten att fortlöpande bedöma bolagets ekonomiska situation åvilar styrelsen som kollektiv, 8 kap. 4 § ABL. Arbetsfördelning mellan ledamöterna kan ske genom arbetsordningen, men för den slutliga bedömningen av bolagets utveckling svarar styrelsen som helhet.[403] Den handlingsplikt som inleds när *skäl att anta* i 25 kap. 13 § ABL föreligger, vilar likaledes på styrelsen som kollektiv.[404] Fram till och med ABL 1975 utgick lagtexten från att det var *styrelseledamöternas* underlåtenhet som grundade ansvar, 13 kap. 2 § ABL 1975. Styrelseledamöterna svarade solidariskt med de andra som med vetskap om underlåtenheten handlade på bolagets vägnar. Skrivningen tycks ge uttryck för att varje styrelseledamots underlåtenhet skulle bedömas var för sig, och att dessa svarade solidariskt med övriga som handlat på bolagets vägnar. Att ansvaret var individuellt innebar att det prövades på samma sätt som fråga om styrelseledamots skadeståndsansvar. I den sista versionen av ABL 1975 angavs istället att om *styrelsen* underlåtit, styrelsens ledamöter svarade solidariskt. Denna formulering kvarstår idag, 25 kap. 18 § ABL. Skiftet från individuellt till kollektivt ansvar inleddes enligt Lindskog med exculperingsregelns införande för att arbetstagarledamöterna som inte fått del av väsentlig information om företagets ställning inte skulle krävas på betydande belopp avseende skulder som de själva inte känt till existerade.[405] Det ansågs vara en skälig avvägning mellan bolagsborgenärernas och styrelseledamöternas intressen, om betalningsansvar för en styrelseledamot inträdde i princip endast då styrelseledamoten varit försumlig.[406] I förarbetena framstår det som att ansvaret uppfattades som individuellt. Det anges att personligt betalningsansvar i princip ska inträda för en styrelseledamot ”om han av försummelse har underlåtit att vidta de åtgärder som åligger honom enligt 13 kap. 2 § ABL.”[407]

Idag är det de omständigheter som styrelsen som kollektiv borde ha känt till som ska ligga till grund för bedömningen om rekvisitet *skäl att anta* är uppfyllt. Det är här fråga om de objektiva förutsättningarna för

---

[403] Prop. 1997/98:99, s. 206.
[404] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 1.3.
[405] Prop. 1987/88:10, s. 69, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 1.3.
[406] Prop. 1987/88:10, s. 70.
[407] Prop. 1987/88:10, s. 68.

personligt betalningsansvar – huruvida styrelsen har underlåtit att fullgöra sin skyldighet. Det kollektiva ansvaret innebär att det är tillräckligt att någon i styrelsekretsen insett eller bort inse risken för kapitalbrist. En ledamot kan inte skylla på bristande information eller kunskap för att undgå ansvar.[408]

2.4.4 Bevisbörda och beviskrav

I tvistemål där endast en av parterna har omedelbar tillgång till dokumenterad information har ena parten bevismöjligheter som motparten saknar. En parts tillgång till skriftlig information är ett gott skäl för att lägga bevisbördan på denne om dokumentationen kan bevisa de tvistiga sakförhållandena. Tillgång till ekonomisk redovisning ska enligt Heuman vara bevisbördegrundande om domstolen anser att dokumentationen typiskt sett är tillförlitlig.[409] Om bevisbördan ändå skulle läggas på den part som saknar tillgång till motpartens ekonomiska dokumentation utgör dennes bevissvårigheter ett starkt skäl för att sänka beviskravet. Om utgången av en tvist beror på vem som har bevisbördan avseende omständigheter som belyses av ena partens bokföring läggs bevisbördan typiskt sett på den bokföringsskyldiga parten.[410]

I NJA 1988 s. 620[411] och NJA 1993 s. 484[412] anger HD, utan någon närmare motivering, att bevisbördan för de omständigheter som gör att skäl har funnits för att upprätta en kontrollbalansräkning åvilar borgenären. Denne åtnjuter viss bevislättnad jämfört med vad som normalt gäller i tvistemål. I NJA 2009 s. 210 anges att ”[d]et ankommer på den som gör gällande personligt betalningsansvar att visa att de objektiva förutsättningarna för sådant ansvar föreligger.”[413] Käranden måste styrka att denne lidit skada. Denna bevisbördeplacering med tillhörande sänkta beviskrav kan göra sig gällande även i mål om olovlig

---

[408] Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 142.

[409] Heuman, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, s. 342 f.

[410] Heuman, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, s. 345.

[411] NJA 1988 s. 620, på s. 647: ”Även om Helens Rör bör åtnjuta viss lättnad i bevishänseende till följd av att det är lättare för styrelseledamöterna att förebringa utredning i saken, kan vad Helens Rör anfört inte anses innefatta tillräckligt stöd för att värdet på goodwillen var lägre än vad som motsvarade ingångsvärdet efter 10% årlig avskrivning”.

[412] NJA 1993 s. 484, på s. 503: ”Det åligger i princip J & W International att visa att Trancoms aktiekapital i nov 1983 hade gått förlorat i den utsträckning som det är fråga om.”

[413] NJA 2009 s. 210, på s. 220.

vinstutdelning.[414] Det kan vara svårt för en bolagsborgenär att leda i bevis att det egna kapitalet understigit den kritiska gränsen. Omständigheter, objektiva förutsättningar, som kan vara svåra för en utomstående att visa kan exempelvis vara om utvecklingskostnader får aktiveras, om en fordran finns eller hur högt ett lager kan värderas. Vidare är den exakta tidpunkten för varje inträffad händelse av avgörande betydelse. Eftersom styrelseledamöterna är de som har tillgång till bokföringen vore det inte orimligt att lägga bevisbördan där och låta dem visa att det egna kapitalet inte understigit den kritiska gränsen.[415] Förklaringar till varför bevisbördan ligger på borgenären kan vara principen att den part som kräver ersättning för något ska styrka grunden för sin talan. Vidare kan man eventuellt hindra styrelseledamöter från att sätta bolaget i likvidation i onödan för att undvika personligt ansvar. Att kapitaltillskott varit villkorslösa och därmed ökar det egna kapitalet är upp till styrelsen att visa och är en motvikt till borgenärernas bevisbörda.[416]

Borgenären har att bevisa att faktisk, kritisk kapitalbrist förelegat, men även att styrelsen haft skäl att anta detsamma.[417] I NJA 2009 s. 210 meddelades prövningstillstånd endast för frågan huruvida svarandena, styrelseledamöterna i bolaget, var bevisskyldiga för sitt påstående att de saknade skäl att anta att kritisk kapitalbrist förelåg.[418] HD uttalade att ”[f]ör att bevisbördan för att det fanns skäl att anta en kapitalbrist skall anses vara fullgjord är det i praktiken ofta tillräckligt att borgenären visar att det förelegat en faktisk kapitalbrist.”[419] Beviskravet är således lågt ställt. Beroende på vad som utlöst kapitalbristen kan styrelsen ha olika starka skäl för misstanke. Trots HD:s uttalande går det att tänka sig situationer där kritisk kapitalbrist förelegat men att styrelsen inte enligt 25 kap. 13 § ABL ska anses ha haft skäl för

---

[414] Prop. 2000/01:150, s. 48 f., Heuman, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, s. 346 f.

[415] Heuman, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, s. 347, jfr Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 3.1.2.

[416] NJA 1988 s. 620, på s. 645, Heuman, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, s. 348.

[417] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 8.1.5, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 140, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.3.

[418] Jfr Stattin, Några frågor om personligt betalningsansvar i aktiebolag, JT 2009/10 nr 1, s. 126 ff.

[419] NJA 2009 s. 210, på s. 220.

misstanke. Lindskog menar att den bevislättnad som borgenären har gäller för omständigheterna för att visa på kapitalbristen men inte avseende styrelsens ”skäl att anta”.[420] Lindskogs tolkning stämmer överens med HD:s uttalanden i NJA 1988 s. 620 och NJA 1993 s. 484. Även om HD i NJA 2009 s. 210 tycks mena att beviskravet är lågt ställt motsägs inte Lindskogs uppfattning.[421]

2.4.5 Genast upprätta kontrollbalansräkning

När det finns *skäl att anta* att kritisk kapitalbrist föreligger ska styrelsen *genast upprätta* en kontrollbalansräkning. Även om styrelsen initierar processen kan det delegeras till företagsledningen eller annan att upprätta kontrollbalansräkningen. Handlingsplikten består i att styrelsen ska tillse att kontrollbalansräkningen upprättas och övervaka skeendet.[422]

Tidpunkten när styrelsen har *skäl att anta* kritisk kapitalbrist är inte nödvändigtvis samma tidpunkt då styrelsen faktiskt misstänker detsamma. Detta gör innebörden av *genast* något svårtillgänglig. Från det att styrelsen har skäl att misstänka kritisk kapitalbrist till dess att styrelsen på ett möte beslutar om att upprätta en kontrollbalansräkning kan det gå någon tid. Viss förberedelse inför mötet torde krävas för att styrelsen ska ha underlag för beslut.[423] Lindskog menar att upprättandefristen ska löpa från det styrelsemöte då beslut om att upprätta kontrollbalansräkning borde ha fattats och inte från den tidpunkt det funnits skäl att anta. Eftersom plikten ligger på styrelsen som kollektiv, och detta möte är den första åtgärd styrelsen kan vidta, argumenterar Lindskog för att fristen måste starta här. Det innebär att det finns ett tidsspann mellan *skäl att anta* och att tidsfristen börjar löpa. Resonemanget utgår från att det är styrelsens agerande som utlöser medansvar och inte den enskilde ledamotens. Lindskogs hypotetiska

---

[420] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 3.1.2.

[421] NJA 2009 s. 210, på s. 220.

[422] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 3.1.4, Båvestam, Aktiebolagsstyrelsens möjligheter att delegera sina uppgifter med ansvarsreducerande verkan, JT 2001/02 nr 2, s. 273.

[423] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.5, Andersson, Johansson, Skog, Aktiebolagslagen (2005:551), Norstedts Juridik, lagkommentar till 25 kap. 13 § ABL, Juno, avsnitt 3.

resonemang förefaller, med hans egna ord, vara långsökt. Det är förvisso styrelsens agerande som helhet som är medansvarsgrundande. Å andra sidan tillgodoräknas hela styrelsen varje enskild ledamots *skäl att anta*. Upprättandefristen borde därför anses börja löpa vid misstanketidpunkten.[424] Denna tidpunkt är alltså då styrelsen *borde* agera. Den rimliga tolkningen bör vara att arbetet genast ska inledas, och sedan ska varje steg ske skyndsamt.[425]

Styrelsens plikt är att genast *upprätta* en kontrollbalansräkning. Därmed måste det avgöras när kontrollbalansräkningen är att betrakta som upprättad. Det kan framstå som olika uttryckssätt för samma sak, men förutom att bestämma upprättandefristens längd, är upprättandefristens slutpunkt relevant för att avgöra om en återhämtning som bryter styrelsens handlingsplikt har ägt rum,[426] samt vid vilken tidpunkt som styrelsen är skyldig att kalla till första kontrollstämma.[427] En rimlig slutpunkt är styrelsens undertecknande av kontrollbalansräkningen, 25 kap. 14 § 4 st. Frågan är om revisorsgranskningen ska ingå i den tidsfrist som förekommer upprättandet. Av formuleringen i 13 § tycks följa att revisorsgranskningen inte ingår utan att upprättandet sker först och granskningen sedan: ”genast upprätta och låta bolagets revisor granska”.[428] Bedömningen av om en eventuell fördröjning ska tillskrivas revisorn eller styrelsen skulle försvåras om revisorsgranskningen var en del av upprättandefristen.

I förarbetena vid införandet av obligatorisk revisorsgranskning samt i NJA 2005 s. 792 anges att om en kontrollbalansräkning upprättats men inte revisorsgranskats så är det att betrakta som att någon kontrollbalansräkning inte alls upprättats.[429] Detta bör däremot inte påverka placeringen av upprättandefristens slutpunkt. Istället ska det ses i sitt sammanhang, där fokus i såväl prop. 1990/91:198 som NJA 2005 s. 792 är styrelseledamöternas handlingsplikt och personliga ansvar. Fristens start- eller slutpunkt samt längd är inte det centrala i vare sig förarbetsuttalandena eller rättsfallet.

---

[424] Jfr Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 3.5.2.
[425] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 29.
[426] Avsnitt 2.4.6.
[427] Avsnitt 2.6.
[428] Se annorlunda Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 158.
[429] Prop. 1990/91:198, s. 8, 16.

I förarbeten och i doktrin ligger stort fokus på hur lång fristen *genast* är. Start- och slutpunkt är utelämnat. Klart är att fristens längd ska bedömas från fall till fall.[430] Bedömningen ska utgå från de förhållanden som styrelser i allmänhet har, med hänsyn tagen till företagsspecifika förhållanden. Omständigheterna i det enskilda bolaget kan vara bolagets omfång, innehåll, karaktären av de skäl som orsakat misstanke om kritisk kapitalbrist samt tid under räkenskapsåret. Exempelvis kan det tänkas att det vare sig är praktiskt eller teoretiskt möjligt att i början av semestertider få en kontrollbalansräkning upprättad eller att en nödvändig lagerinventering tar tid i anspråk.[431]

I RH 1989:43 angav Göta hovrätt att en tidsutdräkt på en månad kunde anses acceptabelt. I prop. 2000/01:150 hänvisades till hovrättsdomen och det konstaterades att det kunde bli fråga om högst någon eller ett par månader.[432] I mål nr T 3553/04 (2005–06–16) ansåg Svea hovrätt att två veckor var fullt tillräckligt. I mål nr T 2480/06 (2007–11–22) ansåg Hovrätten för Västra Sverige istället att två månader motsvarade *genast*, trots att svårigheterna att få fram korrekta och verifierade uppgifter som orsakade tidsåtgången skulle anses vara inom styrelsens kontroll. Styrelsen kunde alltså inte tillgodoräknas de interna svårigheterna i fråga om kontrollbalansräkningen hade upprättats genast eller inte. I NJA 2005 s. 792 var det ostridigt att bolagets egna kapital varit helt förbrukat. Underinstanserna menade att kontrollbalansräkning skulle ha varit upprättad inom en och en halv till två månader. HD frångick inte denna bedömning.

Nerep, Adestam och Samuelsson menar att dagens informationsteknologi och andra instrument för bolagets redovisning och kontroll av bolagets verksamhetsutveckling gör att en frist på upp till två månader är alltför lång. De förespråkar en frist på 2–6 veckor, där tidsfristen 2–3 veckor bör vara förbehållen bolag som under en tid redan befunnit sig i en negativ utvecklingsfas och som har en mindre komplicerad

---

[430] Prop. 2000/01:150, s. 49.

[431] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.5, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 145, Andersson, Johansson, Skog, Aktiebolagslagen (2005:551), Norstedts Juridik, lagkommentar till 25 kap. 13 § ABL, Juno, avsnitt 3.

[432] Prop. 2000/01:150, s. 49, 91, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 144.

verksamhetsbild.[433] Tidsaspekten är relevant eftersom många kapitalbristtvister rör frågan om kontrollbalansräkning blivit upprättad i rätt tid, eller om den aldrig blivit upprättad, när det skulle ha skett.

Även om en alltför lång tidsfrist inte kan accepteras givet att det i lagen står *genast*, skulle en kort och generellt tillämpbar tidsgräns orsaka svårigheter för vissa bolag. Den rimliga hållningen är att det måste bli fråga om bedömningar i de enskilda fallen.[434] Rimligheten i en alltför strikt tidsfrist kan samtidigt ifrågasättas.[435]. Att i efterhand alltför nitiskt ifrågasätta styrelsens agerande under upprättandefasen (som kan leda till personligt betalningsansvarig), framstår som oproportionerligt eftersom lagen ändå tillåter att det går ytterligare upp till tio månader[436] från att kontrollbalansräkningen ska vara upprättad tills dess att bolaget eventuellt måste likvideras.

Nerep, Adestam och Samuelsson sammanfattar innebörden av ”genast” på ett överskådligt sätt där fokus inte ligger på exakta tidsangivelser:

> ”Initiativet till styrelsemöte ska tas ’genast’ efter det att ’skäl att anta’ föreligger. Styrelsemöte ska hållas ’genast’ därefter. I anslutning härtill ska en kontrollbalansräkning ’genast’ upprättas. Ett eventuellt nytt styrelsemöte ska hållas ’genast’ därefter. Slutligen ska styrelsen – i förekommande fall – ’genast’ låta bolagets revisor granska kontrollbalansräkningen. Vad denna mångdimensionella tidsfrist sammantaget ska anses omfatta är sedan avhängigt av olika faktorer.”[437]

Lindskog menar att om en kontrollbalansräkning har upprättats borde utgångspunkten vara att styrelsens överväganden och tidsåtgången för deras utredningsarbete ska godtas. Istället skulle styrelsens ambitionsnivå i hanteringen av ärendet kunna vara ledande. Schabloner, som det i praxis ofta blir fråga om,[438] skulle kunna tillämpas i de fall då

---

[433] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.5.

[434] Prop. 2000/01:150, s. 49, 91, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 3.5.4.

[435] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 3.5.4.

[436] Revisors granskning, kallelsefrist till första kontrollstämma, rådrumsfrist på åtta månader samt ytterligare två veckor innan ansökan om likvidation.

[437] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.5.7.

[438] Även om det i praxis, som de ovan återgivna hovrättsfallen samt NJA 2005 s. 792, går att utläsa vissa tidsfrister, är det svårt att dra några generella slutsatser om hur tidsåtgången ska påverka utgången i enskilda mål.

kontrollbalansräkning inte har upprättats.[439] Detta är mer i överensstämmelse med lagstiftningens åsyftade handlingsdirigerande effekt. Ett problem med bedömningar där fokus ligger på exakta tidsfrister (för att avgöra om talan om medansvar ska bifallas till fördel för en enskild borgenär), är att fokus då tas från den handlingsdirigerande effekten som kan vara till hela borgenärskollektivets nytta på marknaden som helhet. Så som medansvaret (förmodligen av nödvändighet i de enskilda fallen) bedöms idag riskerar den handlingsdirigerande verkan att hamna i skuggan av de berörda borgenärernas intresse av ersättning. Vidare kan det ifrågasättas om en styrelse som tvingas agera för att undvika personligt ansvar nödvändigtvis är en garant för att de ser till verksamhetens bästa.

Avseende sammankallande av styrelsen gäller generellt att denna är beslutsför om minst hälften av dess ledamöter skriver under handlingar, 8 kap. 35 § ABL.[440] Kontrollbalansräkningen ska undertecknas av styrelsen, 25 kap. 18 § 4 st. ABL. Ska det då tillåtas tid för att sammankalla hela styrelsen, eller endast mer än hälften?[441] I SOU 1999:36 föreslogs att kontrollbalansräkningen likt årsredovisningen skulle undertecknas av hela styrelsen, 2 kap. 7 § ÅRL. Ett sådant krav skulle dock kunna försena upprättandet av kontrollbalansräkningen och har inte införts.[442] Om styrelsen skyndsamt sammankallas och tillvägagångssätt samt tidsåtgång för detta inte framstår som avvikande från normalt beteende givet förutsättningarna i bolaget, borde det accepteras och därmed inte kunna leda till medansvar.

2.4.6 Kritisk kapitalbrist och återhämtning

I 25 kap. 18 § 1 st. ABL anges tre ansvarsgrunder. Dessa är underlåtenhet att i enlighet med 13 § upprätta och låta bolagets revisor granska en kontrollbalansräkning, i enlighet med 15 § sammankalla en första

---

[439] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 3.5.4, jfr Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, med där redovisad praxis.

[440] I aktiebolagsutredningen, SOU 1999:36 s. 36, föreslogs att kontrollbalansräkningen likt årsredovisningen skulle undertecknas av hela styrelsen, 2 kap. 7 § ÅRL. Ett sådant krav skulle dock kunna försena upprättandet av kontrollbalansräkningen och har inte införts. Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 174.

[441] Jfr prop. 2000/01:150, s. 42.

[442] SOU 1999:36 s. 36, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 174.

kontrollstämma eller i enlighet med 17 § ansöka hos tingsrätten om att bolaget ska gå i likvidation. För att underlåtenhet ska kunna leda till ansvar krävs att bolagets egna kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet vid den tidpunkt då styrelsens skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning uppkom. Ansvaret gäller inte om bolagets eget kapital hade stigit över denna gräns efter den angivna tidpunkten men innan kontrollbalansräkningen senast skulle vara upprättad, 25 kap. 18 § 4 st. ABL. Särskilt två tidpunkter är alltså relevanta för medansvar. Den första tidpunkten är den då styrelsen haft skäl att anta kritisk kapitalbrist. För ansvar måste kritisk kapitalbrist konstateras vid denna tidpunkt. Den andra tidpunkten är den då kontrollbalansräkningen senast skulle vara upprättad. Om kritisk kapitalbrist, av någon anledning, inte föreligger när upprättandefristen går ut, upphör styrelsens handlingsplikt och ansvar kan inte utdömas.

Som angivet ovan[443] framgår det av NJA 1988 s. 620 och NJA 1993 s. 484 och numera i 25 kap. 18 § 4 st. ABL att medansvar endast kan utdömas om faktisk kritisk kapitalbrist förelegat. Avseende återhämtning och de relevanta tidpunkterna anges det vidare i NJA 2005 s. 792 att en faktisk återhämtning som äger rum sedan en kontrollbalansräkning senast skulle ha upprättats, inte i sig befriar styrelseledamöterna från medansvar.[444]

Av samma skäl som personligt ansvar inte kan aktualiseras om kritisk kapitalbrist inte förelegat, upphör styrelsens handlingsplikt om kapitalbristen läks innan kontrollbalansräkningen skulle ha varit upprättad. Vid vilken tidpunkt en kontrollbalansräkning är att anse som upprättad är följaktligen av betydelse. Som framgår i avsnitt 2.4.5 ovan ska kontrollbalansräkningen betraktas som upprättad när den undertecknats av styrelsen.[445] Om kapitalbristen kan konstateras ha läkts innan styrelsen senast ska underteckna kontrollbalansräkningen, innan den lämnas över till bolagets revisor, faller således vidare handlingsplikt. Att läkning inte kan ha en ansvarsbefriande verkan efter upprättandet beror på ansvarsreglernas utformning i 25 kap. 18 § 4 st. 2 men. ABL.[446]

---

[443] Avsnitt 2.4.1.

[444] NJA 2005 s. 792, på s. 803 f.

[445] Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 145 f.

[446] NJA 1988 s. 620, på s. 644: ”Om ett bolags eget kapital underskridit den kritiska gränsen men ställningen därefter, fram till dess att kontrollbalansräkning enligt 13 kap. 2 § 1 st första

Efter att kontrollbalansräkningen har upprättats, är styrelsens ansvar inte längre beroende av kapitalbristen som initierat handlingsplikten. Styrelsens plikt består då i att låta aktieägarna på en kontrollstämma ta ställning till om bolaget ska likvideras. Att kapitalbristen läkts befriar efter upprättandefristens utgång inte styrelsen från skyldigheten att ta ärendet vidare till stämman. En alternativ uppfattning, som inte är gällande rätt, är att den avgörande tidpunkten borde vara när likvidationsfrågan senast skulle ha behandlats av aktieägarna, eftersom själva upprättandet endast är ett förstadium till stämmans ställningstagande. Om ett tillskott läker kapitalbristen efter det att kontrollbalansräkningen senast skulle ha upprättats, men innan den första kontrollstämman senast skulle ha hållits, så kan det tyckas att skäl för ansvarsgrund saknas.[447] Fördelen med dagens reglering är att ärendet ”tvingas” till stämman och alla aktieägares direkta kännedom. Från ”skäl att anta” till upprättad kontrollbalansräkning framgår av praxis att det ofta kan gå en till två månader. Från upprättad kontrollbalansräkning, via revisorsgranskning, till stämmans ställningstagande om likvidation kan det gå ytterligare en eller möjligen två månader. Det finns en poäng i att låta stämman, trots att kapitalbristen faktiskt är läkt, få utvärdera situationen och ta ställning till likvidationsfrågan, om styrelsen inte lyckas lösa kapitalbristen redan under den första, korta perioden. En kris som lyckas lösas på en till två månader kan vara av mindre intresse för stämman att ta del av, än en kris som lyckas lösas, men på en tidsutdräkt precis under fem månader.

Frågan om i vilken utsträckning helt eller delvist läkt aktiekapital påverkade ansvaret behandlades redan i NJA 1942 s. 696. Efter försäljning i mars 1936 av bolagets tillgångar långt under bokfört värde hade bolagets skulder överstigit dess tillgångar med närmare 100 000 kr. Aktiekapitalet var då helt förbrukat. Vid försäljning ålåg det därför styrelsen att ofördröjligen lämna meddelande om detta till

---

meningen aktiebolagslagen skall ha upprättats, har förbättrats så att kapitalet överstiger gränsen, kan styrelsen inte rimligen vara skyldig att vidta någon i samma stycke angiven åtgärd för att undgå ansvar för bolagets förbindelser.”, prop. 2000/01:150, s. 50, Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 33, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 3.4.1.

[447] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 3.4.1.

bolagsstämman.[448] Så hade inte skett och bolaget trädde sedermera i likvidation i maj 1937. Under tiden från försäljningen fram till likvidation ökade aktiekapitalet igen så att det översteg den då gällande gränsen på 1/3. Aktiekapitalet blev inte helt intakt vid någon tidpunkt. Fråga i målet var om styrelsen var personligt och solidariskt ansvarig för den förbindelse som uppkommit i januari 1937, då bristen minskats så att den inte längre uppgick till 2/3 av aktiekapitalet. En minoritet i HD ansåg att ansvar var aktuellt för förbindelser som uppkommit innan bristen i aktiekapitalet var helt läkt. Även HD:s majoritet ålade styrelseledamöterna ansvar men med motiveringen att det av utredningen inte ansågs framgå att vid tidpunkten för förbindelsen ”sådan förändring varaktigt inträtt i bolagets ställning att skyldighet icke längre förelåg för styrelsen att å bolagsstämma lämna meddelande varom i 98 § första stycket aktiebolagslagen sägs”.[449] Nial kommenterade fallet i SvJT och skrev att med hänsyn till i 97 och 98 §§

> ”måste det anses klart, att styrelsens skyldighet att lämna meddelande till stämman upphör, ifall den en gång inträffade bristen i aktiekapitalet blivit till fullo täckt, innan meddelande gjorts. Meddelandet har i sådant fall icke sin av lagen avsedda mening att tvinga bolagsstämman till saneringsåtgärder eller likvidation: bolaget är redan sanerat.”[450]

Innebörden av 25 kap. 18 § 4 st. ABL är att bolagets egna kapital kontinuerligt måste understiga hälften av det registrerade aktiekapitalet från misstanketidpunkten ända fram till upprättandet. Stiger det över hälften, avbryts styrelsens handlingsplikt. Skulle det egna kapitalet återigen understiga hälften av det registrerade aktiekapitalet innebär det att en ny handlingsplikt uppstår med ny tidsfrist. En dylik återhämtning innebär i princip att ett företag under lång tid kan ”balansera” på den kritiska gränsen. Ny tidsfrist inleds varje gång kritisk kapitalbrist uppstår, men upprepade kapitalbristsituationer som snabbt läkts innebär att styrelsen måste vara särskilt uppmärksam. Skäl att anta inträffar då direkt vid, eller mycket nära inpå den tidpunkt då kritisk kapitalbrist faktiskt uppstått.

---

[448] Idag ska styrelsen kalla till kontrollstämma som ska besluta om bolaget ska likvideras eller inte. I 98 § ABL 1910 bestod styrelsens plikt i att ofördröjligen meddela bolagsstämman om kapitalbristen.

[449] NJA 1942 s. 696, domslutet. Se vidare Danielsson, Aktiekapitalet, s. 57.

[450] Nial, Två aktiebolagsrättsliga prejudikat, SvJT 1943, s. 704.

2.4.7 Granskad av bolagets revisor

Revisorsgranskningen innebär att revisorn ska granska den av styrelsen upprättade kontrollbalansräkningen. Revisorn får en redan upprättad kontrollbalansräkning på sitt bord. Det är inte revisorns ansvar att upprätta densamma.[451] För att arbetet ska löpa så smidigt som möjligt kan det vara en god idé att redan under tiden styrelsen arbetar med att upprätta kontrollbalansräkningen meddela revisorn att denne snart förväntas granska densamma. Denna önskan om skyndsamhet ska inte förväxlas med de krav som ställs på styrelsen. Om revisorn inte på förhand informerats kan detta aldrig leda till ansvar för styrelseledamöterna enligt 25 kap. 18 § ABL.[452]

Kravet på revisorsgranskning infördes 1992 och motiverades med att en mindre nogräknad bolagsstyrelse annars skulle kunna fuska med kontrollbalansräkningen genom att tillämpa oriktiga värderingsregler eller antedatera en för sent upprättad handling.[453] Det angavs vidare att en upprättad, men inte granskad, kontrollbalansräkning skulle betraktas på samma sätt som om någon kontrollbalansräkning över huvud taget inte hade upprättats.[454] I NJA 2005 s. 792, Signator, bekräftades att så är fallet. Styrelsen åberopade en handling som kontrollbalansräkning vilken var upprättad inom den av domstolarna i efterhand fastställda upprättandefristen. Kontrollbalansräkningen var inte granskad av bolagets revisor varför HD hänvisade till förarbetena och uttalade att en handling som inte granskats av revisor betraktas på samma sätt som om någon kontrollbalansräkning aldrig har upprättats.

Förenkling för mindre aktiebolag har varit ett återkommande tema i senare års lagändringar. Som ett led i denna förenklingssträvan är det sedan 2010 valfritt för vissa mindre aktiebolag att ha en revisor, 9 kap. 1 § ABL.[455] Revisorsgranskningen är idag endast obligatorisk om aktiebolaget enligt lag ska ha revisor, eller ändå har valt att ha revisor, 1 kap.

---

[451] Prop. 1990/91:198, s. 16.

[452] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 29, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 148.

[453] Prop. 1990/91:198, s. 8.

[454] Prop. 1990/91:198, s. 16.

[455] Lag 2010:834.

12 b § ABL.[456] Det innebär att kontrollbalansräkningen inte i alla fall kommer att granskas av en revisor, 9 kap. 1 § ABL.[457] Diskussionen som föregick införandet av revisorsgranskningen av kontrollbalansräkningen riktades tydligt mot fåmansbolag. I förarbetena angavs att ett utbrett missbruk av reglerna om kontrollbalansräkning förekom i framförallt fåmansbolag. En orsak ansågs vara att revisorerna inte hade något med kontrollbalansräkningen att göra.[458] Det är intressant att den kategori aktiebolag där det största missbruket ansågs förekomma, men även där det största behovet av hjälp torde föreligga, inte längre behöver ha en revisor. Förutsättningarna för att upprätthålla den kontroll som krävs för att inte riskera ansvar enligt 25 kap. ABL har därmed blivit något sämre för vissa aktiebolag.

NJA 2005 s. 792 är ännu gällande rätt. Bolag som ska ha eller har valt att ha en revisor måste låta denne granska en upprättad kontrollbalansräkning. Eftersom revisorsgranskning inte längre är obligatoriskt framstår HD:s hänvisning till förarbetena om att ”en handling som inte granskats av revisor betraktas på samma sätt som om någon kontrollbalansräkning aldrig upprättats” som mycket hårt. Denna ”strikta” bedömning förstås bäst med utgångspunkt i reglernas handlingsdirigerande syfte. Vad som i det enskilda fallet framstår som en hård bedömning är ägnat att skydda borgenärskollektivet som helhet.

När det blev frivilligt för vissa privata aktiebolag att ha revisor angavs det i förarbetena att om ett bolag saknade revisor skulle granskningen av en kontrollbalansräkning förvisso kunna utföras av vilken kvalificerad revisor som helst. Kravet på skyndsamhet skulle göra det svårt för en ny revisor att sätta sig in i bolagets verksamhet och vidta relevanta granskningsåtgärder, varför en sådan lösning inte ansågs ändamålsenlig.[459] Det är alltså inte tillåtet att låta en annan revisor än bolagets granska en kontrollbalansräkning, något som emellertid inte är att betrakta som ett problem utan något som leder till en snabbare granskningsprocess. Visar det sig i efterhand att ett bolag som inte har revisor ändå uppfyller villkoren för att bolaget ska ha revisor, innebär det att en upprättad kontrollbalansräkning (som därmed inte

[456] Prop. 2009/10:204, s. 82.
[457] Lag 2010:834.
[458] SOU 1987:59, s. 144.
[459] Prop. 2009/10:204, s. 82.

granskats av bolagets revisor) måste betraktas som att någon kontrollbalansräkning aldrig upprättats.[460]

Även en kontrollbalansräkning som har upprättats efter ett resultatlöst utmätningsförsök måste granskas av revisor. Följden av att bryta mot detta är densamma som om ingen granskning sker av kontrollbalansräkning upprättad på grund av kapitalbrist.

Själva granskningsuppdraget går ut på att undersöka om kontrollbalansräkningen är upprättad i överensstämmelse med de värderingsregler och tillåtna justeringar som anges i 25 kap. 14 § ABL. FAR:s rekommendation RevR 1, Granskning av kontrollbalansräkning, är en vägledning om god revisionssed vid granskning av en kontrollbalansräkning. Där anges att en översiktlig granskning av uppgifterna är tillräcklig och att revisorn endast ska uttala sig med begränsad säkerhet, RevR 1 p. 3.2. Skillnaden från granskningen av en årsredovisning är att resultaträkningen och styrelsens och vd:s förvaltning inte granskas samt att dokumentationen inte är fullt så omfattande som vid årsbokslut. FAR menar i sin rekommendation att det av situationens krav på skyndsamhet följer att revisorn inte kan ta ställning till alla de förhållanden som skulle ha kommit fram vid en revision av motsvarande årsredovisningsmaterial, RevR 1, p. 3.3. Samtidigt bör det framhållas att detta skyndsamhetskrav på revisorn följer av FAR:s uppfattning om god revisionssed, och inte av ABL.[461] Nerep och Malmborg menar att granskningen av kontrollbalansräkningen inte ska vara mindre noggrann än granskningen av en ordinarie balansräkning.[462]

Ett rättsfall som är relevant i anslutning till revisorsgranskningen är NJA 2011 s. 621. Fråga i målet var om ett i konkursen bevakat belopp avseende revisors granskning av kontrollbalansräkning var förenad med förmånsrätt i konkursen. Frågan som HD hade att avgöra var därför om revisorsgranskningen av en kontrollbalansräkning var att anse som sådan ”revision som är föreskriven i lag”. Konkursboet ansåg inte att så var fallet eftersom allmän förmånsrätt följer på sådan revision samt för uppdrag som avser upprättande av räkenskapsmaterial till fullgörande av bokföringsskyldighet som är föreskriven i lag, 10 a §

---

[460] Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 148.

[461] Se även Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 36.

[462] Nerep, Aktiebolagsrättslig analys, s. 508, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 149.

förmånsrättslagen (1970:979). HD:s avgörande kom drygt ett år efter att revisionsplikten för privata aktiebolag upphört. Bestämmelser om författningsföreskriven revision i aktiebolag finns i 9 kap. ABL med hänvisningar till bland annat 25 kap. ABL. Vid tiden för tillkomsten av revisors förmånsrätt hade en revisors tvingande arbetsfält utvidgats och revisorn löpte därmed risk att inte få betalt för sitt arbete.[463] En granskning enligt 25 kap. 13 § ABL, i den mån granskning krävs enl. 1 kap. 12 b §, kan endast göras av bolagets revisor. Revisorn är skyldig att utföra en granskning om bolagets styrelse begär det. HD menade därför att granskning enl. 25 kap. ABL omfattades av förmånsrätt enl. 10 a § förmånsrättslagen.[464]

2.5 Kontrollbalansräkningens innehåll[465]

2.5.1 Balansdag

En kontrollbalansräkning ska upprättas enligt ÅRL, 25 kap. 14 § ABL. Det innebär att en balansräkning tas fram utifrån bolagets ordinarie redovisningsprinciper per samma dag som kontrollbalansräkningen ska upprättas.

Reglerna är utformade på så sätt att en kontrollbalansräkning aldrig visar en sämre ställning än en balansräkning upprättad enligt årsredovisningsreglerna per samma dag.[466] Samtidigt och korrekt upprättade kontroll- och ordinarie balansräkning ska visa på en bättre ställning i kontrollbalansräkningen.[467] Däremot kan en kontrollbalansräkning visa en sämre ställning än en tidigare upprättad ordinarie

---

[463] Prop. 1986/87:90, s. 174 f.

[464] Se även Malmborg, Likvidation i aktiebolag, s. 154 f.

[465] Detta avsnitt presenterar mer översiktligt vad en kontrollbalansräkning ska innehålla. I kapitel 4 fördjupas detta i undersökningen om hur värderingen ska genomföras. Vissa upprepningar är oundvikliga, men har bedömts som nödvändiga för att hela regelverket, 13–20 a §§, här i kapitel 2 ska kunna behandlas i ett sammanhang.

[466] NJA 2012 s. 858, vid punkt 12, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.2.2, Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 51, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 14 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.1, FAR, RedR 2, p. 4.5.

[467] Denna uppfattning har inte alltid varit självklar, jfr Lindskog, Aktiebolagslagen, s. 219, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 14 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.1.

balansräkning, exempelvis på grund av en faktiskt försämrad ställning eller tidigare gjorda övervärderingar.[468]

Det anges inte i 14 § något om värderingstidpunkten. Balansdagen ska under alla omständigheter ligga mellan dagen då styrelsens misstanke uppstått och dagen för första kontrollstämma. I författningskommentaren angavs att den kontrollbalansräkning som styrelsen lägger till grund för sitt beslut att kalla till stämma så långt som möjligt ska avse situationen på själva stämmodagen.[469] I SOU 1999:36 anges istället att balansdagen ska ligga så nära det styrelsesammanträde på vilket kontrollbalansräkningen ska behandlas som möjligt, men att det därutöver vid stämman kan behövas justeringar för att kontrollbalansräkningen ska spegla förhållandena på stämmodagen.[470] Avseende revisorns granskning rekommenderar FAR en värderingstidpunkt som inte ligger mer än fyra och en halv månad tidigare än första stämman:

> ”Om värderingstidpunkten ligger alltför långt tillbaka kan kontrollbalansräkningen ge aktieägarna en felaktig information om hur mycket kapital som i slutändan kan komma att behöva tillskjutas för att bolagets kapital ska vara återställt. Eftersom kontrollbalansräkningen ska upprättas enligt reglerna i årsredovisningslagen anser FAR att en revisor normalt kan godta en värderingstidpunkt som ligger fyra och en halv månad tillbaka i tiden. Är värderingstidpunkten placerad tidigare än så bör detta normalt föranleda en anmärkning i yttrandet över kontrollbalansräkningen.”[471]

En balansdag fyra och en halv månad innan stämman skulle i de flesta fall innebära att balansdagen ligger före den tid då styrelsen haft skäl att anta kritisk kapitalbrist.[472] En sådan placering av balansdagen är

---

[468] Redan i det periodiska bokslut som ligger till grund för kontrollbalansräkningen ska nödvändiga nedskrivningar eller avsättningar göras. Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkningen, s. 37.

[469] Prop. 2000/01:150, s. 94. Andersson, Johansson, Skog, Aktiebolagslagen (2005:551), Norstedts Juridik, lagkommentar till 25 kap. 14 § ABL, Juno, avsnitt 11. Se även Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 160.

[470] SOU 1999:36, s. 93, 112.

[471] FAR, RevR 1 Granskning av kontrollbalansräkning, p. 4.3.

[472] Från misstanke om kritisk kapitalbrist till första kontrollstämma kan det i vissa fall gå så lång tid som fyra och en halv månad – upprättandefrist, revisorsgranskning och kallelse till stämma, där upprättandefristen kan variera stort från bolag till bolag. Det går inte att utesluta att än längre tid skulle kunna accepteras, även om det är osannolikt. En avsevärt kortare upprättandefrist torde kunna förväntas i majoriteten av fall, vilket innebär att en balansdag så långt tillbaka i tiden som fyra och en halv månad skulle infinna sig före tidpunkten för styrelsens misstanke.

aldrig tillåten. Trots att den av FAR föreslagna tidigaste balansdagen i många fall skulle ligga för långt bak i tiden utgår rekommendationen från vad FAR anser är acceptabelt enligt ÅRL. Som framkommer i förarbeten och av FAR:s rekommendation kan det finnas goda skäl att lägga balansdagen nära inpå stämman. Alla dagar från misstankedagen fram till stämman måste dock accepteras. Det är i linje med att varje återhämtning av det egna kapitalet under den tidpunkten befriar styrelsen från vidare handlingsplikt.[473]

2.5.2 Justeringar

Vid upprättandet av kontrollbalansräkning angavs det i förarbetena att det ansågs naturligt att utgå från sedvanliga redovisningsprinciper vilka normalt antogs ge en rättvisande bild av bolagets ställning, men med vissa justeringar. En generell tillämpning av ÅRL kunde leda till att i och för sig livsdugliga bolag tvingades vidta åtgärder som egentligen inte var nödvändiga. Därför skulle vissa avsteg tillåtas för att säkerställa att livsdugliga bolag inte tvingades i likvidation.[474] De idag tillåtna justeringarna är enligt 25 kap. 14 § ABL de följande:

”1. Tillgångar får tas upp till ett högre värde och avsättningar och skulder tas upp till ett lägre värde än i den ordinarie redovisningen, om de värderingsprinciper som används vid upprättande av kontrollbalansräkningen är förenliga med god redovisningssed. Pensionsåtaganden som enligt 8 a § lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m. har redovisats under en delpost under rubriken Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser får dock inte tas upp till lägre belopp än vad som är tillåtet enligt 7 § samma lag.

2. Tillgångar får redovisas till nettoförsäljningsvärdet.

3. Skulder på grund av statligt stöd för vilket återbetalningsskyldigheten är beroende av bolagets ekonomiska ställning behöver inte redovisas, om stödet, i händelse av konkurs eller likvidation, skall betalas tillbaka först sedan övriga skulder har betalats.”

Det anges i 25 kap. 14 § 3 st. ABL att de företagna justeringarna ska redovisas särskilt. Det anges inte närmare i paragrafen hur detta ska genomföras. I prop. 2000/01:150 anges att det i praxis sedan länge finns principer för hur en kontrollbalansräkning kan utformas, med särskild hänvisning till FAR Förslag till rekommendation,

---

[473] Lindskog Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.2.1.

[474] Prop. 2000/01:150, s. 37.

Kontrollbalansräkning, idag FAR, RedR 2. Enligt bruttometoden redovisas förslagsvis först balansräkningen enligt reglerna för årsredovisning, därefter justeringarna och i den sista kolumnen själva kontrollbalansräkningen.[475] Vad de gjorda justeringarna har grundats på ska även framgå av noter.[476] Nettometoden är en förenklad version av bruttometoden och innebär i detta fall en direkt justering av det egna kapitalet. Eftersom justeringar ska redovisas särskilt, framstår bruttometoden vara den korrekta uppställningsmodellen.[477]

Den justerade kontrollbalansräkningen ska vidare undertecknas av minst hälften av styrelsens ledamöter, varvid den är upprättad, 25 kap. 14 § 4 st. ABL.

2.5.3 Justerade värden förenliga med god redovisningssed samt pensionsåtaganden

Eftersom en kontrollbalansräkning inte är avsedd för att möjliggöra jämförelser mellan olika räkenskapsår utan enbart att mäta bolagets eget kapital vid en viss given tidpunkt, behöver inte kontinuitetsprincipen i 2 kap. 4 § 1 st. 2 p. ÅRL upprätthållas.[478] Byte av redovisningsprincip i en kontrollbalansräkning är alltså tillåtet så som det anges under 14 § 1 p. Begränsningen består i att värderingsprinciperna måste vara förenliga med god redovisningssed.[479]

Mot bakgrund av kontrollbalansräkningens speciella syfte gör sig inte heller försiktighetsprincipen, 2 kap. 4 § 1 st. 3 p. ÅRL, gällande på samma sätt som vid ordinarie bokföring. I NJA 1993 s. 484, Trancom, var det fråga om i vilken utsträckning bolagets utvecklingskostnader skulle få aktiveras istället för att bokföras som kostnader och därmed tas upp som en tillgång i bolagets kontrollbalansräkning. I fallet var bolagets likviditet dålig. HD uttalade att det finns en risk att komma in på rena obeståndsbedömningar om hänsyn tas till bolagets likviditet. Å andra sidan ansågs det inte kunna utgöra god bokföringssed att

---

[475] FAR, RedR 2, p. 4.6.

[476] FAR, RedR 2, p. 4.5.

[477] FAR, RedR 2, Lindskog Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.6.1, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 14 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.5, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 165.

[478] Se vidare avsnitt 3.3 om redovisningsprinciper.

[479] Prop. 2000/01:150, s. 38 f.

aktivera utvecklingskostnader som en tillgång om det framstod som osannolikt att utvecklingsarbetet skulle komma att slutföras inom en något så när överskådlig tid. Av domskälen framgår att kravet på fortlevnadsförmåga är lågt ställt, men att det måste finnas ekonomiska förutsättningar för att verksamheten ska kunna drivas vidare. Av FAR:s RedR 2 framgår att försiktighetsprincipen tillämpas mindre konsekvent vid upprättande av kontrollbalansräkning till förmån för en redovisning av bolagets ställning som i större utsträckning baseras på försäljningsvärden.[480]

Trots att bolaget befinner sig i ekonomisk knipa ska värderingen i en kontrollbalansräkning utgå från fortlevnadsprincipen, 2 kap. 4 § 1 st. 1 p. ÅRL. Om tillgångarnas slaktvärde[481] tillämpades skulle många bolag som i och för sig har goda möjligheter att på ett framgångsrikt sätt fortsätta sin verksamhet drabbas av likvidationsplikt eftersom slaktvärden oftast understiger såväl bokförda värden som marknadsvärden.[482] Fortlevnadsprincipen, eller principen om *going concern,* gavs stort utrymme i NJA 1993 s. 484. Av rättsfallet framgår att ett bolag ska betraktas som *going concern* även under förhållandevis svåra ekonomiska omständigheter. I fallet var det fråga om huruvida utvecklingskostnader skulle få aktiveras. Det har sagts att det i princip ska bortses från bolagets likviditet när tillgångarna värderas eftersom det annars blir fråga om en ren obeståndsbedömning.[483] Vid bedömningen av om utvecklingskostnaderna skulle kunna aktiveras uttalade HD att det inte helt kan bortses från bolagets finansiella ställning och dess möjligheter att skaffa nya resurser.[484] Om likviditeten är låg och bedömningen är att ytterligare medel inte kan skaffas fram torde det innebära att företaget inte längre kan värdera tillgångarna utifrån fortlevnadsprincipen. Det i sin tur skulle påverka kapitalbristens storlek.[485]

---

[480] FAR, RedR 2, p. 4.1.

[481] Termen används i förarbetena. Med slaktvärden torde avses nettoförsäljningsvärde vid en snabb avveckling av verksamheten. Jfr prop. 2000/01:150, s. 37, Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkningen, s. 44, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 168.

[482] Prop. 2000/01:150, s. 37.

[483] Jfr Gometz, Huldén, Likvidationsplikt och kontrollbalansräkning, Balans nr. 5 1983.

[484] NJA 1993 s. 484, på s. 506.

[485] Jfr Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.2.1.

Fortlevnadsprincipen får alltså tillämpas vid upprättande av kontrollbalansräkning om inte avveckling eller likvidation är i det närmaste oundviklig.[486]

Vid upprättande av en kontrollbalansräkning görs en sufficiensprövning. Justerade värden på tillgångarna ställs mot justerade värden på skulderna. Insufficiens föreligger om skulderna överstiger tillgångarna. I 1 kap. 2 § konkurslagen (1987:672) (KonkL) anges att en gäldenär som är på obestånd efter egen eller en borgenärs ansökan ska försättas i konkurs. Med obestånd (insolvens) avses att gäldenären inte rätteligen kan betala sina skulder och att denna oförmåga inte är endast tillfällig. Insolvensprövningen innehåller en mängd parametrar. I förarbeten anges att en gäldenär kan vara solvent trots att insufficiens föreligger. Undantagsvis kan också en gäldenär vara insolvent utan att vara insufficient.[487] Den sufficiensprövning som en kontrollbalansräkning innebär kan alltså påverkas av företagets insolvens. Om bolaget bedöms vara insolvent talar mycket för att fortlevnadsprincipen inte längre kan tillämpas och värderingen av tillgångarna måste då sannolikt skrivas ned.

Exempel på justeringar är då ett bolag har skrivit av en tillgång enligt en avskrivningsplan som har visat sig bygga på en felaktig uppfattning om tillgångens livslängd. I kontrollbalansräkningen kan tillgången då tas upp till det värde som den skulle ha bokförts till om en mer korrekt avskrivningsplan hade tillämpats. En tillgång kan även tas upp i kontrollbalansräkningen trots att den över huvud taget inte har tagits upp i årsredovisningen, under förutsättning att så hade kunnat ske. Om bolaget tidigare har kostnadsfört utgifter, vilka enligt god redovisningssed hade kunnat aktiveras och tas upp som en tillgång, får bolaget i kontrollbalansräkningen göra en sådan aktivering. Det anges i förarbetena att den möjligheten bör utnyttjas med försiktighet, men tillämpningen preciseras inte mer än så.[488]

---

[486] Prop. 2000/01:150, s. 38, prop. 1995/96:10, del 2, s. 183 f., Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 14 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.3, 2,5, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 167 f. Se vidare avsnitt 4.2.

[487] Prop. 1975:6, s. 71.

[488] Prop. 2000/01:150, s. 93.

De justeringar som är tillåtna enligt god redovisningssed kan innebära, och har historiskt inneburit, en stor frihet vid värderingen.[489] Denna frihet är en nödvändighet för att de berörda företagen ska ha möjlighet att visa på sin överlevnadsförmåga. Denna frihet har kommit att påverkas, och möjligen inskränkas, av att redovisning enligt god redovisningssed i allt större utsträckning kräver följsamhet med skrivna regelverk som är mindre flexibla än vad som tidigare varit fallet. Hur god redovisningssed har utvecklats och hur detta påverkar värderingen utvecklas närmare i kapitel 4.

Pensionsåtaganden, som är en avsättning, behandlas som huvudregel på samma sätt som övriga tillgångar, avsättningar och skulder. I ÅRL finns inget krav på att pensionsåtaganden skuldförs. De kan redovisas inom linjen som ansvarsförbindelser, jfr 3 kap. 9 § ÅRL. I förarbetena angavs det att i den utsträckning god redovisningssed medger att pensionsåtaganden inte redovisas som avsättning – och därmed inte heller behöver påverka storleken av det egna kapitalet – borde det också kunna utelämnas i kontrollbalansräkningen. Det ansågs vara en lämplig ordning att det i ABL framgick att det även i kontrollbalansräkningen var tillåtet att utelämna pensionsavsättningar.[490]

Vissa pensionsutfästelser tas dock upp under en delpost under rubriken Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser, 8 a § lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m. Om en sådan post har redovisats så får den inte tas upp till lägre belopp än vad som är tillåtet enligt 7 § samma lag. Den nedre gränsen för värderingen kan härledas till lagens syfte som framgår av 1 §:

”Arbetsgivares utfästelse om pension till arbetstagare eller arbetstagares efterlevande kan tryggas enligt denna lag genom särskild redovisning av pensionsskuld eller avsättning av medel till pensionsstiftelse.”

25 kap. 14 § 1 st. 1 p. 2 men. ABL innebär alltså att den lägsta nivån för värdering som framgår av 7 § lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m. även gäller i kontrollbalansräkningen. I förarbetena angavs att det tidigare framgick av praxis att en

---

[489] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.2.3, Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 47 ff.

[490] Prop. 2000/01:150, s. 42. Se även Andersson, Johansson, Skog, Aktiebolagslagen (2005:551), Norstedts Juridik, lagkommentar till 25 kap. 14 § ABL, Juno, avsnitt 5.

pensionsförpliktelse som hade redovisats på det sättet inte fick utelämnas. Det ansågs lämpligt att det även kom till uttryck i lagen.[491]

2.5.4 Värdering till nettoförsäljningsvärde

Den andra möjligheten till justering i kontrollbalansräkningen är att tillgångar enligt 25 kap. 14 § 1 st. 2 p. ABL får redovisas till nettoförsäljningsvärdet. Nettoförsäljningsvärde avser försäljningsvärde med avdrag för försäljningskostnader.[492]

”Med ordet ’tillgångar’ avses i detta sammanhang inte endast sådana tillgångar som enligt god redovisningssed får redovisas i den offentliga redovisningen utan också andra resurser som har ett påvisbart värde för bolaget. Användandet av ordet ’nettoförsäljningsvärde’ är inte avsett att förhindra att en tillgång eller skuld tas upp till ett uppskattat nettoförsäljningsvärde i de fall ett observerbart sådant inte existerar.”[493]

I 1944 års förarbeten uttalades även att ”anläggningstillgångar må, även om försäljningsvärdet är lägre, upptagas till det belopp som motsvarar kostnaderna för deras anskaffning eller tillverkning.”[494] Termen nettoförsäljningsvärde har haft en genom åren skiftande innebörd.[495] I avsnitt 4.7 behandlas såväl termens innebörd samt närmare om värderingen av tillgångar till nettoförsäljningsvärde vid upprättande av kontrollbalansräkning.

2.5.5 Skulder på grund av statligt stöd

Den tredje punkten i 25 kap. 14 § 1 st. ABL har följande lydelse:

”3. Skulder på grund av statligt stöd för vilket återbetalningsskyldigheten är beroende av bolagets ekonomiska ställning behöver inte redovisas, om stödet, i händelse av konkurs eller likvidation, skall betalas tillbaka först sedan övriga skulder har betalats.”

Det är fråga om skulder med en efterställningsklausul. Skulderna som avses är sådana som har uppkommit genom lån som har lämnats av hänsyn till sysselsättningen eller av andra näringspolitiska skäl. Avsikten med stöden ska ha varit att ge kapitaltillskott för att undanröja ett

---

[491] Prop. 2000/01:150, s. 42.

[492] Jfr prop. 2000/01:150, s. 39.

[493] Prop. 2000/01:150, s. 93.

[494] SOU 1941:9, s. 573.

[495] Olsson, Rättsvetenskaplig termbildning - några exempel, SN nr 1 2018, s. 15 ff.

likvidationshot som har uppkommit genom kapitalförbrukning i förlustlägen. Det angavs i förarbetena att avsikten med det statliga stödet skulle förfelas om det krävdes att skulden ograverat skulle tas in i kontrollbalansräkningen.[496]

Undantagsregeln innebär en exklusiv möjlighet för staten att rädda ett bolag från tvångslikvidation vid kapitalbrist och samtidigt villkora återbetalning direkt mot bolaget. Denna möjlighet har inte privata finansiärer.[497]

Bestämmelsen är avsedd att omfatta inte bara stöd som har lämnats direkt från staten utan också stöd som har lämnats genom andra organisationer som fullgör uppgifter inom den statliga stödverksamheten.[498]

Det angavs i förarbetena att bestämmelsen visserligen skulle medföra att kontrollbalansräkningen ger en oriktig bild av bolagets verkliga egna kapital, men att detta med hänsyn till lånens karaktär inte torde innebära några olägenheter.[499] Eftersom bestämmelsen endast är tillämpbar på stöd i form av statligt lån med efterställningsgaranti är betydelsen av bestämmelsen begränsad och då lånen som träffas av bestämmelsen inte alls ska tas med i kontrollbalansräkningen torde tillämpningssvårigheterna vara begränsade.

2.5.6 Obeskattade reserver

Det anges i 25 kap. 14 § 2 st. ABL att obeskattade reserver ska delas upp på eget kapital och uppskjuten skatteskuld. Resultatmätningen i redovisningen och beskattningen hanteras olika. De obeskattade reserverna är resultatet av detta. En obeskattad reserv är en mellanform av främmande och eget kapital.[500] I förarbetena angavs att vid upprättande av kontrollbalansräkning torde situationen ofta vara den att bolaget är berättigat till underskottsavdrag i en sådan omfattning att en upplösning av den obeskattade reserven inte föranleder någon beskattning. I de fallen ska hela det belopp som redovisas som obeskattad reserv

---

[496] Prop. 2000/01:150, s. 40.
[497] Prytz, Tamm, Tillskott utan aktieteckning, s. 50 f. Avsnitt 2.7.2.
[498] Prop. 2000/01:150, s. 94.
[499] Prop. 2000/01:150, s. 40.
[500] Liliedahl, Norberg, Thorell, Företagens redovisning, s. 83.

hänföras till eget kapital.[501] Om det ändå är möjligt att förutse att bolaget i framtiden kommer att bli skyldigt att betala skatt ska den uppskjutna skatten tas upp som skuld i kontrollbalansräkningen i den utsträckning den enligt god redovisningssed ska redovisas i den offentliga redovisningen.[502]

2.6 Första kontrollstämma

2.6.1 Kontrollbalansräkningen visar kritisk kapitalbrist

Det anges i 15 § att om kontrollbalansräkningen utvisar att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet, ska styrelsen snarast möjligt utfärda kallelse till en bolagsstämma som ska pröva om bolaget ska gå i likvidation.

Eftersom brott mot plikten att sammankalla stämma i enlighet med 15 § är ansvarsgrundande, 18 § 1 st. 2 p., så är det av vikt att bestämma vid vilken tidpunkt kallelseplikten uppstår, med andra ord när kontrollbalansräkningen kan anses utvisa att kritisk kapitalbrist föreligger. Ur lagtexten kan det utläsas att om bolaget inte har någon revisor infaller denna tidpunkt direkt då styrelsen undertecknat och därmed upprättat en kontrollbalansräkning som visar kritisk kapitalbrist, alternativt vid den senaste tidpunkten då detta rättidigt skulle ha skett. Om kontrollbalansräkningen upprättats i tid, innan den senaste upprättandetidpunkten, måste styrelsen i bolag utan revisor snarast möjligt utfärda kallelse till stämma vid den tidpunkt då kontrollbalansräkningen faktiskt är upprättad, vilket alltså blir före den tidpunkt då den senast skulle ha varit upprättad.

Styrelsens handlingsplikt faller om återhämtning sker (kritisk kapitalbrist föreligger inte) före den tidpunkt då kontrollbalansräkning senast skulle ha varit upprättad. I dessa fall bör styrelsen tillse att väl dokumentera den läkta kapitalbristen. Om det i efterhand visar sig att styrelsens bedömning i denna fråga varit felaktig – någon läkning ägde aldrig rum – så löper ansvarsperioden enligt 18 §. Rekvisitet ”skäl att anta” gör sig bara gällande avseende styrelsens misstanke om kritisk kapitalbrist. Den omständighet att styrelsen varit av uppfattningen att

---

[501] Prop. 2000/01:150, s. 94.

[502] Andersson, Johansson, Skog, Aktiebolagslagen (2005:551), Norstedts Juridik, lagkommentar till 25 kap. 14 § ABL, Juno, avsnitt 8.

kapitalbristen läkts, trots att så inte är fallet, är inte en omständighet som gör att handlingsplikten stoppas.

Om bolaget har revisor uppstår frågan om utfärdande av kallelse ska ske före eller efter revisorsgranskningen. I författningskommentaren anges att det åligger styrelsen att, så snart kontrollbalansräkningen har granskats av revisorerna, ta ställning till om en bolagsstämma ska sammankallas.[503] Flertalet rättsvetare är även av uppfattningen att skyldigheten att kalla infaller efter revisorns granskning.[504] Styrelsen är inte förhindrad att parallellt med revisorns granskning utfärda kallelse till första kontrollstämma.[505] Om kontrollbalansräkningen visar på kritisk kapitalbrist direkt när den är upprättad, och det inte råder några tvivel om att detta är korrekt, uppstår frågan om det inte redan vid denna tidpunkt är så att ”kontrollbalansräkningen utvisar att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet”, 15 §. Risken med att vänta tills efter revisorsgranskning med att kalla till första stämman är att styrelsen i en efterföljande process anses ha brutit mot 15 §. Lindskog är av uppfattningen att kallelse ska ske innan revisorsgranskningen om kontrollbalansräkningen utvisar kritisk kapitalbrist.[506]

Betydelsen av ”utvisar kapitalbrist” kan kommenteras på följande sätt: Råder det tvivel om vilken värdering som ska användas, och huruvida kapitalbrist föreligger, torde kontrollbalansräkningen inte kunna sägas utvisa kritisk kapitalbrist. Om styrelsen har upprättat en kontrollbalansräkning som inte visar kritisk kapitalbrist, kan styrelsen i syfte att försäkra sig om att ansvarsperioden har upphört, ändå låta revisorn genomföra en granskning och därefter kalla till kontrollstämma. Skulle denna granskning visa att kritisk kapitalbrist faktiskt föreligger har styrelsen uppfyllt sin handlingsplikt trots sin initiala

---

[503] Prop. 2000/01:150, s. 95.

[504] Dotevall, Aktiebolagsrätt, s. 494, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.2.3, Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 38, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 192 f.

[505] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 15 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.6.

[506] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 5.1.3.

felbedömning. Vid osäkerhet om kapitalbristens existens kan styrelsen alltså alltid låta revisorn granska och senare kalla till stämma.[507]

Innebörden av detta torde vara att om styrelsen anser sig ha behov av en revisorsgranskning för att avgöra om kritisk kapitalbrist föreligger eller inte (oavsett vad den upprättade kontrollbalansräkningen tyder på), så ska detta accepteras i efterhand. Kallelseplikten uppstår då efter revisorsgranskningen precis så som anges i författningskommentaren.

Om revisorsgranskningen av någon anledning drar ut på tiden uppstår frågan om styrelseledamöterna kan hållas ansvariga för revisorns försening. Vad som skulle betraktas som en försening är svårt att bedöma, eftersom det är oklart om kravet på skyndsamhet även gäller revisorns arbete.[508] När revisorn ska granska årsredovisningen anges det i 8 kap 2 § ÅRL att styrelsen ska lämna över årsredovisningen till revisorn senast sex veckor innan årsstämman. Av 9 kap. 28 § ABL framgår att revisionsberättelsen skall lämnas till bolagets styrelse senast tre veckor före årsstämman. Eftersom reglerna om upprättande av årsredovisning är utgångspunkten även för kontrollbalansräkningen, torde revisorn ha maximalt tre veckor på sig att granska även kontrollbalansräkningen, eventuellt mindre om krav på skyndsamhet finns.[509] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff menar att kravet på skyndsamhet som ges uttryck för i 25 kap. 13 § ABL, att styrelsen genast ska upprätta och låta bolagets revisor granska en kontrollbalansräkning, innebär att arbetet genast ska inledas och sedan ska varje steg ske skyndsamt.[510]

---

[507] Syftet med revisorsgranskningen att förhindra att styrelseledamöter fuskar med värderingen eller antedaterar en för sent upprättad kontrollbalansräkning för att slippa ansvar. Prop. 1990/91:198, s. 8, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.7.1. Revisorsgranskningen är därför i bevishänseende av intresse särskilt i de fall då kritisk kapitalbrist *inte* föreligger.

[508] Att det finns ett krav på skyndsamhet framhålls i: Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.7.2, FAR, RevR 1, p. 3.3, Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 36. Annorlunda Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2018-06-26.

[509] Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 150.

[510] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 29, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.5.7. Se avsnitt 2.4.5.

Har ärendet lämnats till revisorn måste styrelsen följa upp och se till att revisorn fullföljer sitt uppdrag.[511]

Typiskt sett är revisorn informerad i ett tidigt skede och kan förbereda granskningen. Revisorn är i regel väl insatt i bolagets verksamhet och har ofta medverkat i tidigare revisioner av bolagets årsredovisning, vilket underlättar granskningsarbetet.[512] Detta kan medverka till en granskningsarbetet inte drar ut på tiden. Precisa krav på revisorns arbete avseende skyndsamhet torde dock vara svårt att ställa.

Om styrelsen underlåter att följa upp revisorns arbete när det drar ut på tiden bryter de mot 25 kap. 15 § ABL. Om revisorns granskning försenas ska styrelsen ändå kalla till första kontrollstämma och låta aktieägarna ta ställning till likvidationsfrågan.[513] Att en icke granskad kontrollbalansräkning läggs fram hindrar inte att stämman ändå tar till sig kapitalbristen och att rådrumsfristen inleds.[514] Om den upprättade kontrollbalansräkningen utvisar kritisk kapitalbrist, men osäkerhet råder om exempelvis värderingen, kan styrelsen vänta med kallelse tills efter granskningen. Vid någon tidpunkt måste styrelsen dock besluta att trots revisorns försening ändå kalla till stämma. Om styrelsen inte hade denna skyldighet skulle hela regelverket stanna upp vid denna flaskhals utan att en ansvarsperiod för styrelsen inleddes, och utan att likvidationsfrågan överlämnats till aktieägarna. Om en sådan situation tilläts fortgå skulle det strida mot regelverkets syfte. Trots att det inte direkt framgår av lagen, får lösningen på en sådan situation anses vara att styrelsen ska agera och kalla till första kontrollstämma trots utebliven revisorsgranskning. Det ligger en svårighet i att avgöra vid vilken tidpunkt detta ska ske. De tre veckor som nämnts ovan torde kunna vara en utgångspunkt. Samtidigt avser 8 kap. 2 § ÅRL och 9 kap. 28 §

---

[511] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 3.5.5.

[512] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.6.

[513] Detta gör att revisorn sannolikt inte skulle kunna hållas ansvarig enligt 29 kap. ABL, trots att denne försummat sitt granskningsarbete. För ansvar skulle det krävas att skada har uppkommit som en följd av revisorns felaktiga agerande. Eftersom styrelsen trots utebliven revisorsgranskning ska kalla till kontrollstämma och aktieägarna ta ställning till likvidationsfrågan, är möjligheterna för att en skada skulle uppkomma som en följd av revisorns agerande små.

[514] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 5.5.2, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 192 f., 195.

ABL årsredovisningen varför det är svårt att med säkerhet säga att ett överskridande av denna tid under alla omständigheter inleder en ansvarsperiod.

2.6.2 Kallelsens innehåll

Det framgår av 25 kap. 5 § ABL att kallelsen till kontrollstämman ska ange det huvudsakliga innehållet i förslaget till beslut om likvidation. I övrigt gäller 3–6 §§ avseende förslaget till beslut. Aktieägarna har rätt till samma beslutsunderlag som inför ett helt frivilligt beslut om likvidation.[515] Ett fullständigt förslag till beslut om likvidation med de uppgifter som anges i 3 § ska upprättas av styrelsen även om dess primära förslag skulle vara att bolaget inte ska gå i likvidation.[516]

Kallelse ska skickas med post till varje aktieägare vars postadress är känd för bolaget, 7 kap. 23 § 1 st. 2b) p. ABL.

2.6.3 Rekvisitet snarast möjligt

I ABL 1975 bestod styrelsens plikt i att ”till bolagsstämma hänskjuta fråga om bolaget ska träda i likvidation”, 13 kap. 2 §. Eftersom styrelsens plikt idag är att utfärda kallelse till första kontrollstämma och därvid upprätta vissa handlingar, kan viss tid behövas för detta. I doktrinen har denna tid angetts till två till tre veckor.[517]

Hela kallelsefristen om maximalt sex veckor får utnyttjas, 7 kap. 20 § ABL.[518] Det finns inte något krav på detta, men kallelsetiden kan anpassas till tidsåtgången för revisorns granskningsarbete och tidsåtgången för upprättandet av de handlingar som styrelsen ska

---

[515] Andersson, Johansson, Skog, Aktiebolagslagen (2005:551), Norstedts Juridik, lagkommentar till 25 kap. 15 § ABL, Juno, avsnitt 1.

[516] Prop. 2000/01:150, s. 95, Andersson, Johansson, Skog, Aktiebolagslagen (2005:551), Norstedts Juridik, lagkommentar till 25 kap. 15 § ABL, Juno, avsnitt 1.

[517] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 15 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.5, Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 38, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 5.2.1.

[518] Under förutsättning att en kortare kallelsefrist inte anges i bolagsordningen. Malmborg anger att endast bolag med flera aktieägare kan utnyttja hela kallelsefristen. Bolag med endast en ägare, eller bolag där samtliga styrelseledamöter är aktieägare, kan hålla stämman omedelbart utan kallelseförfarande. Min uppfattning är att ansvarsperioden trots detta inte börjar löpa tidigare. Malmborg, Likvidation i aktiebolag, s. 159, 227.

tillgängliggöra innan stämman.[519] Att förkorta ledtiderna till ett minimum är en ambition styrelsen borde ha trots att en ansvarsperiod inte nödvändigtvis börjar löpa om detta inte efterlevs.

Om ordinarie bolagsstämma är nära förestående, det vill säga att den ska hållas inom sex-åtta veckor från tidpunkten för styrelsens plikt att kalla, kan kontrollbalansräkningen sannolikt läggas fram på denna stämma istället.[520] Om årsredovisningens balansräkning ersätter kontrollbalansräkningen ska detta framgå av förvaltningsberättelsen. I dessa fall måste även kallelsen till den ordinarie stämman innehålla information om att stämman även har att fatta de beslut som den första kontrollstämman normalt ska fatta.[521]

2.6.4 På stämman

På stämman ska kontrollbalansräkningen och ett yttrande av revisorn över denna läggas fram, 15 § 2 st.[522] Det är kontrollbalansräkningen som läggs fram på stämman som är utgångspunkten för stämmans prövning. Eftersom situationen kan ha förändrats sedan kontrollbalansräkningens upprättande kan stämman justera densamma så att den återspeglar förhållandena på stämmodagen.

Om den på stämman justerade kontrollbalansräkningen utvisar att bolagets egna kapital överstiger den kritiska gränsen ska det skiljas på tre möjliga situationer. Om bolaget genererat vinst eller fått kapitaltillskott så att det egna kapitalet minst motsvarar det registrerade aktiekapitalet följer det av 16 § att ytterligare åtgärder inte behöver vidtas. Om det egna kapitalet i den på stämman justerade kontrollbalansräkningen överstiger den kritiska gränsen, men inte når upp till hela det registrerade aktiekapitalet återstår två situationer. Om det läkta aktiekapitalet beror på ny information om bolagets ekonomiska förhållanden innan tidpunkten då kontrollbalansräkningen senast skulle ha varit upprättad, behöver några ytterligare åtgärder inte vidtas. Styrelsen skulle inte ha behövt sammankalla någon kontrollstämma om den

---

[519] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 15 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.4, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 5.2.1, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 148 f.

[520] Prop. 2000/01:150, s. 95, prop. 1975:103, s. 500.

[521] FAR, RevR 1, bilaga 2.

[522] Under förutsättning att bolaget har en revisor.

redan från början hade haft tillgång till korrekt information.[523] I den tredje situationen återspeglar justeringarna en partiell återhämtning efter tidpunkten för kallelse till den första kontrollstämman. Om aktiekapitalet som i detta fall en gång har understigit den kritiska gränsen krävs för undvikande av skyldighet att försätta bolaget i likvidation att en balansräkning som visar att kapitalet är fullt återställt läggs fram på en bolagsstämma (jfr 16 § 1 st. och 17 § 1 st. 2 p.).[524]

Om stämman överväger sådana justeringar av kontrollbalansräkningen som har kommenterats ovan, bör revisorn yttra sig även över dessa.[525] HD anförde i NJA 2005 s. 792 att om att en återhämtning genom kapitaltillskott inträffat bör det ställas högre krav på bevisning om tillskottet inte är revisorsgranskat.[526]

2.7 Andra kontrollstämma

2.7.1 Rådrumsfristen

I 16 § anges att om kontrollbalansräkningen vid den första kontrollstämman inte utvisar att det egna kapitalet vid tiden för stämman uppgick till minst det registrerade aktiekapitalet och stämman inte har beslutat att bolaget ska gå i likvidation, ska aktieägarna inom åtta månader från den första kontrollstämman på en andra kontrollstämma pröva frågan om bolaget ska gå i likvidation. Utgångspunkten är att

---

[523] I SOU 1999:36, s. 112 f. antyds eventuellt något ytterligare i följande passage: ”Antag att den justerade kontrollbalansräkningen visar att aktiekapitalet inte är helt täckt men dock täckt till mer än hälften. Om justeringarna avser poster som upptagits redan i den kontrollbalansräkning som styrelsen behandlat, framstår åtgärden att kalla till en första kontrollstämma närmast som ett misstag och då torde en andra kontrollstämma inte behöva sammankallas.” Resonemanget antyder att även förhållanden som inträffat efter utfärdandet av kallelsen, som vid stämman utvisar att faktisk kapitalbrist inte vid stämmotidpunkten föreligger, skulle medföra att kallelsen till stämman är ett misstag. Uttalandet ska inte tolkas på det sättet. Det som gäller är att vidare åtgärder inte behövs om det konstateras att kritisk kapitalbrist inte vid någon tidpunkt har förelegat.

[524] Prop. 2000/01:150, s. 49 f., prop. 2000/01:150, s. 95 f., Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 15 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.3, Andersson, Johansson, Skog, Aktiebolagslagen (2005:551), Norstedts Juridik, lagkommentar till 25 kap. 15 § ABL, Juno, avsnitt 3, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 199 f.

[525] Prop. 2000/01:150, s. 96.

[526] NJA 2005 s. 792, på s. 804.

rådrumsfristen börjar löpa från stämmodagen, även om denna äger rum innan den tidpunkt då den senast skulle ha hållits.[527]

Dagen då stämman hålls är alltså rådrumsfristens startpunkt. Med utgångspunkt i att det är i både aktieägarnas och borgenärernas intresse att rådrumsfristen börjar löpa så snart som möjligt menar Lindskog däremot att rådrumsfristen borde börja löpa redan om aktieägarna fått klarhet i den uppstådda situationen, oberoende av om någon stämma avhållits eller inte.[528] Frågan om rådrumsfristens inträde är viktig då den påverkar inträdet av både personligt betalningsansvar och likvidationsplikt (slutet på rådrumfristen). Lindskogs argumentation baseras på att det är den handlingsdirigerande verkan som är det centrala i regelverket och att det är vid rådrumsfristens slut som det verkliga borgenärsskyddet, likvidationsplikten, finns. Om rådrumsfristen inte började löpa skulle styrelsen kunna förhindra att likvidationsplikten uppkom, förvisso under personligt betalningsansvar.

På kontrollstämman ska aktieägarna antingen likvidera bolaget eller verka för att aktiekapitalet läks och bolaget drivs vidare. I aktiebolag med en liten ägarkrets där alla aktieägare även sitter i styrelsen kan samtliga aktieägare samtycka till att frångå vissa av formföreskrifterna, exempelvis vid kallelse till ordinarie bolagsstämma. Frågan är om rättsläget är detsamma avseende kontrollstämma.[529] Frågan är alltså i vilken utsträckning rådrumsfristen kan utlösas såväl formlöst som konkludent. Å ena sidan är själva stämman endast ett verktyg som ska leda till att aktieägarna informeras om situationen. Å andra sidan har en kontrollstämma särskilda rättsverkningar knutna till sig i 25 kap. 18–19 §§ ABL. Lindskog menar att om det för samtliga aktieägare står klart att kritisk kapitalbrist föreligger och att aktieägarna så att säga

---

[527] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 5.5.1.

[528] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 5.5.2.

[529] I RH 2003:15 hade styrelsen brutit mot formföreskrifterna, främst med avseende på kallelseförfarandet. Enligt hovrättens mening innebar inte detta att bolagsstämman kunde frånkännas verkan i alla avseenden. Frågan om en bolagsstämma eller på denna fattade beslut skall anses ogiltiga får i stället avgöras efter en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. Hovrätten löste fallet med utgångspunkt i syftet med regeln om personligt betalningsansvar. Svea hovrätt uttalade i mål nr T 709/02 (2003–04–16) att när det gäller fåmansbolag anses det att bolagstämman i vissa fall kan ersättas av ett formlöst förfarande om samtliga aktieägare är införstådda med att det föreligger en kritisk kapitalbrist. Se även RH 1992:41 och RH 1996:114.

äger frågan, då börjar rådrumsfristen löpa oberoende av ett formenligt överlämnande av frågan från styrelsen.[530] Resonemanget är rimligt, men problemet består alltså i hur det förhåller sig till 18–19 §§. Ett exempel som Lindskog menar är att gå för långt är när en ensam ägare och styrelseledamot formlöst överlämnar likvidationsfrågan till sig själv och beslutar att driva bolaget vidare under rådrumsfristen (som alltså skulle inletts så fort överlämnande från styrelse till aktieägare skedde) för att efter sju månader inse att bolaget måste försättas i konkurs. Ett påstående om detta skeende, som skulle kunna vara en efterhandskonstruktion, ska enligt Lindskog förmodligen kunna godtas endast om det kan styrkas av yttre omständigheter, exempelvis en upprättad kontrollbalansräkning.[531]

Nerep, Adestam och Samuelsson framhåller att om stämman försenas eller uteblir ska åttamånadersfristen beräknas från den tidpunkten den borde ha hållits.[532] Lindskog menar istället att rådrumsfristen endast kan börja löpa om styrelsen lämnar över kapitalbristfrågan till aktieägarna på en stämma, eller om aktieägarna ändå tar frågan till sig.[533] Det synsättet innebär att åttamånadersfristen börjar löpa då den första kontrollstämman faktiskt hållits,[534] oavsett när den borde ha ägt rum, medan underlåtenhetsansvaret utlöses vid den tidpunkt som stämman borde ha hållits. Författarna är här av motsatta uppfattningar.[535] Om Lindskog har rätt är jag i likhet med Nerep, Adestam och Samuelsson av uppfattningen att detta rättsläge inte är bra. Om rådrumsfristen inte löper, men ansvarsperioden gör det, skulle borgenärerna endast erhålla ett skydd av styrelsens underlåtenhetsansvar, alltså möjligheten att stämma ledamöterna någon gång i framtiden. Det primära skyddet, handlingsplikten som ska leda till likvidation eller att kapitalbristen

---

[530] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 5.5.2.

[531] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 5.5.2. För att kunna utgöra den typ av bevisning som styrker aktieägarens/styrelseledamotens utsaga torde det krävas att det är fråga om en revisorsgranskad kontrollbalansräkning.

[532] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 15 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.8.

[533] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 5.5.3.

[534] Med konsekvensen att likvidationspliktens inträde skjuts framåt. Observera att en kontrollstämma kan ha avhållits trots att formföreskrifter har negligerats.

[535] Jfr till det följande Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 15 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.8.

läks, får dessa borgenärer inte del av. Processen stannar helt enkelt av. Underlåtenhetsansvaret är inte avsett att skydda bolagsborgenärerna i samma utsträckning som ett rättidigt fullgörande av skyldigheterna i likvidationsbestämmelserna avser att göra och det är sannolikt inte likgiltigt för borgenärerna när åttamånadersfristen inleds och kapitaltäckning (alternativt likvidation) slutligen sker. Styrelsens eventuella ansvar kan förvisso i de enskilda fallen eventuellt reparera skada som åsamkats borgenärerna, men regelverket har inte varit avsett att ha en reparativ funktion, endast handlingsdirigerande.[536] Nerep, Adestam och Samuelsson menar att Lindskogs lösning är oförenlig med lagtexten.[537] Förvisso framgår inte Lindskogs lösning direkt av lagtexten, men om styrelsens skyldigheter så som de framgår av 15, 16 och 17 §§ läses gemensamt med ansvarsgrunderna i 18 § kan visst stöd för Lindskogs lösning anas.

Problemet med Lindskogs lösning är att tillämpningen dels framstår som stridande mot reglernas ändamål, dels som opraktisk. Reglerna om likvidationsplikt vid kapitalbrist i 13–20 a §§ är till delar svårtolkade. Frågan om rådrumsfristens start i de fall en kontrollstämma inte hålls är en sådan svårtolkad omständighet. Jag är av uppfattningen att reglerna, där det är möjligt, ska tolkas på så sätt att ett inre sammanhang skapas och reglernas ändamål i så stor utsträckning som möjligt tillgodoses. Formuleringen i 17 § 2 st. kan användas i detta sammanhang som stöd vid tolkningen av rådrumsfristens inträde. Där anges att:

> ”Ansökan skall göras inom två veckor från den andra kontrollstämman eller, om en sådan inte har hållits, från den tidpunkt då den senast skulle ha hållits.”

Jag menar att detta ska betraktas som stöd för att rådrumsfristen inleds vid ”den tidpunkt då den senast skulle ha hållits”, där ”den” får avse första kontrollstämman. Detta talar mot Lindskogs resonemang. Att rådrumsfristen inleds när konstrollstämman skulle ha ägt rum uppfattar jag som i linje med Lindskogs argument om att rådrumsfristen

---

[536] Prop. 2000/01:150, s. 43, prop. 2012/13:65, s. 7, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 1.2.4, Johansson, Tvångslikvidation på grund av kapitalbrist, i Edlund m.fl. (red.), Festskrift till Stefan Lindskog, s. 348. Avsnitt 2.3.3.

[537] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 18 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.2.5.

bör kunna inledas formlöst och konkludent. *Att* rådrumsfristen inleds är viktigt för att slutpunkten, likvidationsplikt, ska kunna nås varför tolkningar som främjar detta står bättre i överensstämmelse med regelverkets borgenärs- och aktieägarskyddande funktion.

Min uppfattning är att rådrumsfristen sannolikt kan börja löpa trots att en kontrollstämma i traditionell mening inte hållits. Att den kan börja löpa såväl formlöst som konkludent framstår som mer tveksamt. Avgörande för hur rådrumsfristen kan börja löpa är vad som kan betraktas som en kontrollstämma. Avseende ordinarie bolagsstämma gäller att eftersom formkraven i princip är aktieägarskyddsregler kan dessa bortses från förutsatt att alla aktieägare samtycker. Skillnaden med kontrollbalansräkningen är att kontrollstämmans form är nära förknippad med ansvarsregeln i 18 §, och i detta fall är det fråga om en borgenärsskyddsregel.

I likhet med Nerep, Samuelsson och Adestam menar jag att rådrumsfristen börjar löpa vid den tidpunkt då första kontrollstämman rättidigt ska ha avhållits. Om alla formföreskrifterna inte har följts, *kan* kontrollstämman ändå ha ägt rum. Det föreligger i så fall krav på bevisning om detta som kan jämställas med revisorsgranskad kontrollbalansräkning och protokoll från kontrollstämma. Det ska inte uteslutas att detta kan ordnas, men det framstår som att situationen i praktiken måste vara mycket sällan förekommande.

De lege ferenda kan följande sägas. Nerep, Adestam och Samuelsson menar att åttamånadersfristen kan sättas in i ett längre tidsperspektiv där de åtta månaderna kan betraktas som en förlängning av en tidsaxel som börjar med rekvisitet ”skäl att anta” och tidsfristen ”genast”, revisors granskning som följs av ”snarast möjligt” och en kallelsetid fram till den första kontrollstämman. De menar att det från rättssäkerhetssynpunkt hade varit fördelaktigt om den oprecisa delen av tidsaxeln ersattes av en bestämd tidsfrist så att t.ex. en tiomånadersfrist hade löpt från utgångspunkten ”skäl att anta”. Ett argument mot detta kan vara att variationen i aktiebolagens verksamhet, omfattning, komplexitet m.m. kräver en större flexibilitet.[538] Lindskog menar även att en ordning med rådrumsfrist som börjar löpa oberoende av vad styrelse gör

[538] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 15 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.8.

och stämma beslutar vore värd att överväga om medansvarspåföljden avskaffades.[539] För att öka förutsebarheten är det min uppfattning att en fast tidsram som inte är beroende av styrelsens och stämmans agerande är att föredra. Argumentet att variationen bland aktiebolag kräver större flexibilitet kan i princip bortses från. Regelverket är redan idag mycket likriktat i och med att krav på lägsta aktiekapital är godtyckligt satt liksom att tidpunkten då bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet används för att mäta företaget överlevnadsförmåga. Detta är generaliseringar som inte tar hänsyn till ”variationen i aktiebolagens verksamhet, omfattning, komplexitet m.m.”[540] En fast tidsram skulle inte ta hänsyn till variationen bland aktiebolag, men en tydlig frist skulle vara enklare att förhålla sig till. Förlusterna för de bolag som har en mer omfattande verksamhet skulle vara ett pris värt att betala för den vunna förutsebarheten. Även de bolag som möjligen skulle tvingas arbeta något mer intensivt under en period skulle tjäna på en sådan ordning då möjligheten att planera verksamheten skulle öka.

Ett annat sätt att öka förutsebarheten är att förtydliga ansvarsgrunderna i 18 och 19 §§, på samma sätt som bestämmelserna om ansvarsperiodens slut år 2013 kompletterades med 25 kap. 20 a § ABL. Att första kontrollstämman inte hålls är exempelvis inte en uttalad ansvarsgrund. Om styrelsen underlåter att kalla till stämman kan de hållas ansvariga för detta.[541] Vad som sker om aktieägarna inte agerar på denna kallelse är inte reglerat. Priset för att öka förutsebarheten på detta sätt är att regelverket skulle bli än mer komplext och lapptäcket av regler än mer omfattande. Att lösa detta problem med mer reglering är alltså en tveksam lösning.

2.7.2 Läka kapitalbristen

Om den första kontrollstämman inte beslutar att likvidera bolaget, ska inom rådrumsfristen på åtta månader en andra kontrollstämma hållas, 25 kap. 16 § ABL. Inför denna ska en ny kontrollbalansräkning

---

[539] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 5.5.3.

[540] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 15 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.8.

[541] Av 25 kap. 3–6 §§ och 15 § 2 st. ABL framgår att styrelsen förutom att kalla till bolagsstämman ansvarar för att densamma även förbereds.

upprättas och kallelse skickas ut. Rådrumsfristen är avsedd att ge möjlighet för aktieägare att vidta åtgärder för att läka kapitalbristen. Vid den andra kontrollstämman måste det egna kapitalet motsvara minst hela det registrerade aktiekapitalet för att stämman inte ska vara skyldig att besluta om likvidation. Den andra kontrollstämman är till för att slutligt ska avgöra om bolaget ska gå i likvidation eller om bolaget kan drivas vidare.[542]

Kapitalbristen kan läkas på ett flertal sätt där flera åtgärder kan kombineras.[543] Balansräkningens aktivsida kan ökas, dess passivsida kan minskas eller så ändras relationen mellan det egna kapitalet och registrerat aktiekapital.[544] Goda affärer, koncernbidrag och nyemission till överkurs kan läka en kapitalbrist. Överkursen avsätts till en överkursfond och är fritt eget kapital, 3 kap. 5 a § ÅRL. Överkursen påminner om ovillkorade tillskott såtillvida att överkursen utgör eget kapital men inte i sig grundar någon aktierätt för tecknaren.[545] Minskning av aktiekapitalet kan även täcka en kapitalbrist, 20 kap. ABL. Minskning av aktiekapitalet kan endast ske ner till det lagstadgade minimikapitalet och ändring av bolagsordningen kan behövas. Eftersom nyemission och minskning av aktiekapital beslutas på en bolagsstämma måste frågan initieras i tid så att alla nödvändiga åtgärder har vidtagits inom åttamånadersfristen. Dessa åtgärder måste registreras för att kunna beaktas vid återställande av kapitalbristen, registrering av nyemission i 13 kap. 27–30 §§ ABL och minskning av aktiekapital i 20 kap. 20 § ABL. Om aktieteckningen är förenad med villkor som innebär att tillskottet ska genomföras oberoende av om emissionen fullföljs eller inte,

---

[542] Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 207.

[543] Avseende skulder med efterställningsvillkor får statliga sådana bortses från vid upprättande av kontrollbalansräkning, 25 kap. 14 § ABL. Frågan om en nedvärdering även av icke-statliga fordringar kan ske är inte helt tydlig, se prop. 2000/01:150, s. 41, NJA 1988 s. 620, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 16 §, Lexino 2019-07-02, avsnitt 2.2.2, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.5.3, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 123 ff.

[544] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 16 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.2.1.

[545] Prytz, Tamm, Tillskott utan aktieteckning, s. 39.

bör åtagandet kunna läka en kritisk kapitalbrist på samma sätt som ett tillskott utan aktieteckning.[546]

Tillskott av ytterligare medel är det praktiskt mest betydelsefulla sättet att läka en kapitalbrist.[547] Aktieägartillskott, eller tillskott av annan, kan ske i form av tillskott av pengar eller sakvärden, som kapitaltäckningsgaranti, eftergift av fordran, eller med en fordran som tillskott.[548] Vid tillskott av pengar är värderingen av tillskottet i princip oproblematiskt såtillvida att det nominella värdet är känt. Vid osäkerhet om tillskottgivarens förmåga att infria löfte om tillskott torde samma gälla som för ordinära fordringar. Om anläggningstillgångar har ett lägre värde än det bokförda ska det skrivas ned, 4 kap. 5 § ÅRL. Vid tillskott av sakvärden bör värderingen följa samma principer som vid apport i samband med nyemission.[549] Tillskott måste värderas så att dess värde från bolagets synpunkt fastställs. Vid tillskott av en fordring måste gäldenärens betalningsförmåga bedömas.[550]

Villkorade tillskott kräver särskild uppmärksamhet. Lån, även om de är villkorade eller efterställda, måste i princip skuldföras. En villkorad fordran karakteriseras av att någon särskild omständighet måste inträffa för att fordran ska kunna göras gällande. Eftersom det fortfarande är bolaget som ska återbetala beloppet måste skulden tas upp i balansräkningen. Från detta skiljer sig tillskotten.[551] Utgångspunkten är att tillskottet inte får vara villkorat mot bolaget om det ska kunna läka en kapitalbrist eftersom det då skulle skapa en skuld. Ett villkor om återbetalning medför att kapitaltäckning inte uppnås. I NJA 1988 s. 620 framgår att om villkoret inte har uppställts i förhållande till bolaget utan gentemot dess aktieägare, blir en återbetalning från bolaget beroende av framtida beslut av bolagsstämman.[552] Det innebär att

---

[546] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.5.2, 106, Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 27.

[547] Andersson, Johansson, Skog, Aktiebolagslagen (2005:551), Norstedts Juridik, lagkommentar till 25 kap. 16 § ABL, Juno, avsnitt 3.

[548] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.5, Prytz, Tamm, Tillskott utan aktieteckning, s. 56 f.

[549] Prytz, Tamm, Tillskott utan aktieteckning, s. 61.

[550] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 16 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.2.2.

[551] Prytz, Tamm, Tillskott utan aktieteckning, s. 47 ff.

[552] Avseende återbetalningens form se Prytz, Tamm, Tillskott utan aktieteckning, s. 65 ff.

återbetalningsförpliktelse för bolaget inte föreligger förrän efter det att i enlighet med 17 kap. ABL på stämma fattats beslut om att återbetalning ska ske eller att belopp för återbetalning ska uppföras som skuld.[553] Det är aktieägarna som äger frågan om hur vinst ska disponeras, först efter deras beslut uppstår därför en skuld. Vid ett villkorat tillskott måste alltså bolagets aktieägare vara motpart, inte själva bolaget.[554]

Tillskott är särskilt lämpliga när det råder tidsbrist. I motsats till exempelvis nyemission till överkurs är förfarandet formlöst. En fordringsägare, särskilt till oprioriterade fordringar, kan vidare välja att omvandla fordran till ett mot aktieägarna villkorat tillskott om bolaget är på väg mot konkurs. Om gäldenären genom tillskottet räddas från konkurs kan det även innebära att borgenären får bättre utsikter att få sin fordran betald.[555]

En kapitaltäckningsgaranti innebär inte nödvändigtvis ett tillskott utan det är ett sätt att säkerställa att ett tillskott i framtiden kommer ske.[556] Garantin läker en kapitalbrist när bolaget påkallar den, alternativt succesivt allteftersom nya förluster åsamkas bolaget. Det är lämpligt att utforma kapitaltäckningsgarantin på så sätt att den utlöses automatiskt vid kapitalbrist.[557] Garantin måste vara oåterkallelig för att ha avsedd verkan. Det är däremot inte nödvändigt att den utlovade kapitaltäckningen faktiskt betalas ut Det räcker med att tillskottsgivaren inte kan återkalla utfästelsen och att denne har förmåga att betala för att den ska få tas upp i en kontrollbalansräkning.[558] I NJA 2005 s. 792 understryks betydelsen av att en kapitaltäckningsgaranti är korrekt utformad för att kunna åberopas.

---

[553] NJA 1988 s. 620, på s. 645. Se även Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.5.4, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 16 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.2.2.

[554] Prytz, Tamm, Tillskott utan aktieteckning, s. 47 f.

[555] Prytz, Tamm, Tillskott utan aktieteckning, s. 54.

[556] Prytz, Tamm, Tillskott utan aktieteckning, s. 83.

[557] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 69, Prytz, Tamm, Tillskott utan aktieteckning, s. 86.

[558] Se vidare Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 16 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 3.1, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.5.5, 6.3.1.

Nials uttalanden från 1943 är ännu av visst intresse i fråga om att läka kapitalbrist.[559] I NJA 1942 s. 696 förelåg kapitalbrist i det aktuella företaget och det hade tidigare varit fråga om kritisk kapitalbrist. Aktiekapitalet översteg nu varaktigt den kritiska gränsen, utan att vara helt intakt. Detta var en situation som gjorde att ansvarsperioden för styrelseledamöterna löpte fram tills dess att styrelseledamöterna vidtog de i lagen stadgade åtgärderna. Omständigheterna påminner om de för ett företag som har kapitalbrist men som aldrig varit under den kritiska gränsen. Ett sådant företag behöver inte vidta åtgärder som en följd av kapitalbristreglerna.[560] Nial antyder att i bolag som tidigare legat under den kritiska gränsen, men varaktigt överstiger densamma, måste medansvar inte nödvändigtvis utdömas. Eftersom bolaget i praktiken är sanerat finns en logik i resonemanget. Tankegången återges kortfattat i NJA 2005 s. 792, men i fallet anges att även om det där ifrågasatta aktieägartillskottet skulle ha lämnats, kan det inte befria styrelsen från skyldigheten att upprätta en revisorsgranskad kontrollbalansräkning för att undvika medansvar. I ABL 1910 fanns inte dagens krav på att det återställda aktiekapitalet ska dokumenteras genom en kontrollbalansräkning.[561] Idag är rättsfallet från 1942 överspelat. Ansvarsperioden upphör inte endast av det faktum att det egna kapitalet varaktigt överstiger hälften av det registrerade aktiekapitalet, men understiger hela.[562]

2.7.3 På stämman

På den andra kontrollstämman ska en ny revisorsgranskad kontrollbalansräkning läggas fram. Liksom med den första kontrollbalansräkningen ska den andra så långt det är möjligt avse förhållandena på stämmodagen. I NJA 2012 s. 858, Trollhotellen, prövades ansvaret för två nytillträdda styrelseledamöter som inträtt i ett bolag där aktiekapitalet var förbrukat till mer än hälften. Någon kontrollbalansräkning upprättades aldrig, men inom en godtagbar tidsutdräkt efter att de

---

[559] Nial, Två aktiebolagsrättsliga prejudikat, SvJT 1943, s. 704 ff.

[560] Vid misstanke om att en mindre kapitalbrist närmar sig den kritiska gränsen kan det i bevishänseende vara klokt att dokumentera de överväganden som leder till att åtgärder inte vidtas som en försiktighetsåtgärd inför en eventuell framtida kapitalbrist.

[561] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 6.4.1.

[562] Se dock preskriptionsreglerna i 25 kap. 20 a § ABL, avsnitt 2.10.

inträdde i bolaget fastställdes en årsredovisning på bolagsstämma som visade att kapitalbristen läkts. HD uttalade att detta skulle godtas som framläggande av en andra kontrollbalansräkning. Eftersom årsredovisningen aldrig kan visa ett högre eget kapital än en kontrollbalansräkning skulle en reviderad årsredovisning som utvisade att ingen kapitalbrist förelåg vid tillämpning av kapitalbristreglerna vara att likställa med en andra kontrollbalansräkning.[563] Fastställandet av den reviderade årsredovisningen innebar därför slutpunkten för ansvarsperioden.

Eftersom faktisk kritisk kapitalbrist inte förelåg utdömdes inte något ansvar för styrelseledamöterna i NJA 1988 s. 620. HD hänvisade till reglernas syfte, trots att det skedde i strid med lagens ordalydelse.[564] Samma argumentation skulle kunna användas om kapitalbrist inte föreligger vid tidpunkten för den andra kontrollstämman, men en andra kontrollbalansräkning inte har upprättats eller formkrav har åsidosatts. Lindskog menar att poängen är att kapitalbristen är läkt, inte sättet på vilket detta demonstreras. Att lyckas styrka att kapitalbristen är läkt utan en årsredovisning eller andra kontrollbalansräkning bör dock vara mycket svårt.[565] Min bedömning är att det är möjligt för HD att döma på det sätt Lindskog anger, men att det skulle innebära ytterligare ett undantag från lagens ordalydelse. Det är inte en önskvärd utveckling.

2.8 Beslut om tvångslikvidation

När beslut om likvidation fattas vid den första kontrollstämman är det fråga om frivillig likvidation. Beslut om tvångslikvidation fattas av allmän domstol och blir aktuellt först om den andra kontrollstämman inte hålls inom den åtta månader långa rådrumsfristen eller om den kontrollbalansräkning som läggs fram vid den andra kontrollstämman inte har granskats av bolagets revisor eller inte utvisar att det egna kapitalet

---

[563] I NJA 2005 s. 792, kommenterat i Pehrsson, Högsta domstolen tolkar bestämmelserna om tvångslikvidation på grund av kapitalbrist, JT 2005/06 nr 3, s. 672, finns detta resonemang med.

[564] Avsnitt 2.4.1.

[565] Precis som i NJA 1988 s. 620 vore det i strid med lagen, 25 kap. 20 § ABL. Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 6.4.5.

uppgår till minst det registrerade aktiekapitalet. Det följer av 25 kap. 17 § 1 st. ABL att:

”Allmän domstol skall besluta att bolaget skall gå i likvidation, om

1. någon andra kontrollstämma inte hålls inom den tid som anges i 16 § första stycket, eller

2. den kontrollbalansräkning som har lagts fram vid den andra kontrollstämman inte har granskats av bolagets revisor eller inte utvisar att det egna kapitalet, beräknat enligt 14 §, vid tiden för stämman uppgick till minst det registrerade aktiekapitalet och stämman inte har beslutat att bolaget skall gå i likvidation.”

I 25 kap. 17 § 2 st. ABL anges att:

”I sådana fall som avses i första stycket skall styrelsen ansöka hos tingsrätten om beslut om likvidation. Ansökan skall göras inom två veckor från den andra kontrollstämman eller, om en sådan inte har hållits, från den tidpunkt då den senast skulle ha hållits. Frågan om likvidation kan även prövas på ansökan av en styrelseledamot, den verkställande direktören, en revisor i bolaget eller en aktieägare.”

Likvidationsplikten inträder när den åtta månader långa rådrumsfristen har löpt ut.[566] Behörig att söka om likvidation är alltså styrelseledamot, vd, revisor i bolaget eller aktieägare.[567] Endast styrelse har en plikt att söka bolaget i likvidation, underlåter styrelsen att göra detta inleds en ansvarsperiod.[568] De får endast söka om likvidation efter det att den andra kontrollstämman hållits eller borde ha hållits. Före denna

---

[566] Jfr avsnitt 2.7.1 avseende rådrumsfristens inledande. Med Lindskogs uppfattning kan det tänkas situationer då rådrumsfristen aldrig inleds. För egen del menar jag att lagtexten bör tolkas på så sätt att rådrumsfristen inleds vid den tidpunkt då första kontrollstämman senast skulle ha ägt rum. Oberoende av uppfattning i fråga om rådrumsfristens start bör allmän domstol efter ansökan kunna tvångslikvidera bolaget. Om bolaget inte kan likvideras enligt 25 kap. 17 § ABL på den grund att rådrumsfristen inte löper kan en ägarminoritet ändå använda sig av 25 kap. 21 § ABL, tvångslikvidation och inlösen på grund av majoritetsmissbruk, vid den omständigheten att en ägarmajoritet som utgör styrelsen inte vill kalla till första kontrollstämma. Borgenärer är inte behöriga att söka om likvidation. Deras skydd begränsas till rätten att söka bolaget i konkurs om de inte får betalt för sina fordringar, 1 kap. 2 § KonkL.

[567] Andersson, Johansson, Skog, Aktiebolagslagen (2005:551), Norstedts Juridik, lagkommentar till 25 kap. 17 § ABL, Juno, avsnitt 2.

[568] Lindskog noterar att det inte är en skyldighet i absolut mening eftersom bolaget faktiskt kan drivas vidare med personligt ansvar. Att inte söka om likvidation ska därför inte betraktas som ett brott mot ABL som kan leda till skadeståndsansvar enligt 29 kap. ABL, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 7.2.2, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 214.

tidpunkt är endast styrelsen behörig att ansöka om likvidation.[569] För att styrelsen ska vara behörig att fatta ett sådant beslut måste de vara bemyndigade av bolagsstämman.[570]

Att styrelsen har två veckor på sig att ansöka om likvidation hos tingsrätten grundas i den tidsfrist som i 7 kap. 49 § ABL anger när stämmoprotokollet ska hållas tillgängligt för aktieägarna.[571]

Likvidationsgrundens upphörande behandlas i 25 kap. 17 § 3 st.:

”Beslut om likvidation skall inte meddelas, om det under ärendets handläggning vid tingsrätten visas att en kontrollbalansräkning som utvisar att bolagets eget kapital, beräknat enligt 14 §, uppgår till minst det registrerade aktiekapitalet har granskats av bolagets revisor och lagts fram på en bolagsstämma.”

Likvidationsgrunden bör kunna upphöra ända fram till dess att tingsrätten fattat beslut i likvidationsärendet.[572] Bevisningen om detta måste läggas fram innan tingsrätten skiljer sig från ärendet.[573] När tingsrättens beslut väl är fattat kan det inte upphävas enbart på den grunden att den som har ansökt om likvidation har återkallat sin talan.[574] I 25 kap. 17 § 4 st. ABL anges att:

”Beslutet om likvidation gäller omedelbart.”

I NJA 2002 s. 112 angavs att andra rättsägare kan ha förlitat sig på likvidationsbeslutet, och i NJA 1992 s. 518 I och II uttalades att de ändamål som tvångslikvidationen är avsedd att tillgodose starkt talar för att beslut om sådan likvidation och om utseende av likvidator bör få effekt utan hinder av att de överklagats.

---

[569] Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 17 §, Lexino 2019-07-01 avsnitt 2.3.
[570] NJA 2002 s. 112.
[571] SOU 1999:36, s. 114, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 214.
[572] Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 17 §, Lexino 2019-07-01 avsnitt 2.4.
[573] Andersson, Johansson, Skog, Aktiebolagslagen (2005:551), Norstedts Juridik, lagkommentar till 25 kap. 17 § ABL, Juno, avsnitt 3.
[574] NJA 2002 s. 112.

2.9 Personligt betalningsansvar för bolagets företrädare och aktieägare

2.9.1 Inledning

Det personliga ansvaret för styrelse, vd och aktieägare i 25 kap. 18–19 §§ ABL sticker ut internationellt.[575] Utlösande för styrelse och vd:s medansvar är de i 18 § uppräknade ansvarsgrunderna. Ansvaret kan endast utlösas om styrelsen brutit mot dessa. Den som handlar på bolagets vägnar, med vetskap om styrelsens underlåtenhet, svarar solidariskt med styrelsens ledamöter, 18 § 2 st. Slutligen ansvarar aktieägare för förpliktelser som uppkommer efter den tidpunkt då skyldighet att likvidera bolaget uppstått, om aktieägaren haft vetskap om att bolaget är skyldigt att gå i likvidation enligt 17 § 1 st. och deltar i ett beslut att fortsätta verksamheten, 19 §. Tre personkategorier kan alltså hållas ansvariga på något varierande grunder. Ansvaret är strängare än det skadeståndsansvar som styrelseledamöterna har enligt 29 kap. ABL eftersom ansvaret inte är beroende av att någon skada kan härledas till försummelsen.[576]

2.9.2 Styrelseledamots ansvar

Ansvarsgrunderna för styrelsens ledamöter är enligt 25 kap. 18 § 1 st. ABL de följande:

”Om styrelsen har underlåtit att

1. i enlighet med 13 § upprätta och låta bolagets revisor granska en kontrollbalansräkning enligt 14 §,

2. i enlighet med 15 § sammankalla en första kontrollstämma, eller

3. i enlighet med 17 § ansöka hos tingsrätten om att bolaget skall gå i likvidation

---

[575] Dotevall skriver att någon motsvarighet till kapitalbristreglerna inkluderat det personliga betalningsansvaret saknar motsvarighet i andra rättsordningar, Dotevall, Aktiebolagsrätt, s. 488. I Finland fanns fram till och med år 2006 regler som liknade de nu gällande svenska. Dessa avskaffades/omarbetades i den nya finländska aktiebolagslagen som trädde i kraft 2006, lag 2006/624. I de finländska förarbetena hänvisas även till att Frankrike i viss mån har motsvarande bestämmelser om likvidationsplikt, men det personliga ansvaret nämns inte. RP 109/2005 rd., s. 29. Se närmare om den finländska rätten i avsnitt 2.13 och 4.11.

[576] Andersson, Johansson, Skog, Aktiebolagslagen (2005:551), Norstedts Juridik, lagkommentar till 25 kap. 18 § ABL, Juno, avsnitt 1.

svarar styrelsens ledamöter solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget under den tid som underlåtenheten består.”

Styrelsen ansvarar som helhet och underlåtenhet att agera i enlighet med ansvarsgrunderna kan tillgodoräknas hela styrelsen. Det räcker att en ledamot exempelvis haft skäl att anta kritisk kapitalbrist för att styrelsens handlingsplikt ska uppstå. Varje ledamot har sedan var och en möjlighet att exculpera sig. Prövningen sker i två led. Först prövas ansvarsgrund och därefter en eventuell ansvarsfrihetsgrund.[577] Detta bekräftas av HD i NJA 2009 s. 210,[578] NJA 2012 s. 858[579] och NJA 2014 s. 892.[580] Förekomsten av faktisk, kritisk kapitalbrist är en ansvarsförutsättning. Frånvaron av faktisk, kritisk kapitalbrist är därmed inte en ansvarsfrihetsgrund.[581] Att styrelsesuppleant som inte tjänstgjort i styrelsen inte kan hållas ansvarig framgår av NJA 1979 s. 30, NJA 1985 s. 439 och RH 1993:115. Först när suppleanten inträtt i styrelsen och uppträder som ordinarie ledamot behöver suppleanten exculpera sig för att undvika ansvar.[582] Gränsdragningen mellan styrelsesuppleant som inte i formell mening inträtt i styrelsen, som inte kan vara med och besluta, och därmed inte kan hållas ansvarig, och s.k. *shadow director* kan ibland vara svår att avgöra.[583] En *shadow director* som är med i beslutsfattandet kan hållas ansvarig.

Gränsdragningen mellan ansvarsgrund och ansvarsfrihetsgrund är viktig även avseende styrelseledamots avgång, nytillträdd ledamot och ordinarie styrelseledamots återinträde. Dessa frågor ska inte nödvändigtvis lösas inom ramen för styrelseledamots eventuella ansvarsfrihetsgrund. För att avgöra på vilket sätt en styrelseledamot kan gå fri från ansvar måste det konstateras när i tiden handlingsplikt uppstått, och om den aktuella ledamoten formellt varit en del av styrelsen vid denna tidpunkt. För en och samma ledamot kan det därmed avseende

---

[577] Se dock NJA 2014 s. 948 avseende prövning i tre led. Avsnitt 2.9.7.

[578] Domskälen s. 219.

[579] Domskälen p. 7.

[580] Domskälen p. 7.

[581] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 8.1.2.

[582] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 8.2.2, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 18 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.5.4, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 143.

[583] Stattin, Företagsstyrning, s. 390 ff., Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 79, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 8.2.2.

en viss förpliktelse vara fråga om att exculpera sig, men för en annan senare uppkommen förpliktelse vara fråga om att det inte finns någon ansvarsgrund från första början.[584] Lindskog beskriver detta som att ansvarsgrunden för styrelseledamot ”inte är knuten till ett momentant handlande utan vad som skulle kunna kallas ett underlåtenhetsförlopp. Det föranleder frågan hur *ansvarskretsen* skall bestämmas.”[585]

När styrelseledamöter varken tillkommit eller avgått under ansvarsperioden så är lagtexten tydlig. Då ska en prövning i två steg göras. Vad som gäller när styrelseledamot tillkommer eller avgår är inte reglerat i lagtext. Av förarbetena framgår att rättsläget är oklart, att frågan borde bedömas med beaktande av ledamotens agerande i det enskilda fallet samt att frågan överlämnas till rättstillämpningen.[586] Hovrätten för Västra Sverige uttalar i mål T 4430/11[587] att lagstiftarens avsikt tycks ha varit att någon absolut regel inte ska gälla, utan att omständigheter i det enskilda fallet ska vara styrande. Vid styrelseledamots avgång under löpande ansvarsperiod menade hovrätten att eftersom reglerna om betalningsansvar utgör ett påtryckningsmedel kunde det ifrågasättas om fördelarna med att låta det personliga betalningsansvaret kvarstå motiverade att en avgående styrelseledamot, som i princip berövats sin möjlighet att påverka bolaget situation, ska hållas ansvarig för skulder som uppkommit efter utträdet. Hovrätten menade å andra sidan att det inte skulle vara tillfredsställande med en ordning där betalningsansvar enkelt kunde undvikas genom att styrelseledamot väljer att avgå. Hovrätten menade att en bedömning av alla omständigheter i det aktuella fallet skulle göras, vari storleken på risken för förlust som framtida borgenärer kan lida, samt vilka åtaganden den avgående styrelseledamoten undgår om ansvaret upphör, ingick. När fallet kom till HD, NJA 2014 s. 892, bedömdes den avgående styrelseledamotens ansvar

---

[584] Jfr situationen då en aktieägare på andra kontrollstämman reserverar sig mot beslutet att fortsätta verksamheten. Det är ett agerande som innebär att aktieägaren inte kan hållas ansvarig, ansvarsgrund saknas. För en styrelseledamot kan ett liknande agerande, om det är kraftfullt nog, utgöra en ansvarsfrihetsgrund.

[585] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 8.2.6.

[586] Prop. 2000/01:150, s. 44.

[587] Hovrättens för Västra Sverige mål T 4430/11 överklagades och ledde vidare till NJA 2014 s. 892.

genom tudelningen ansvarsgrund/ansvarsfrihetsgrund. Med hänvisning till förarbetena uttalade HD att

”när en ansvarsperiod löper föreligger det en ansvarsgrund som träffar även styrelseledamöter som avgår under perioden. Detta gäller också förpliktelser som uppkommer efter avgången, om det inte finns någon grund för ansvarsfrihet för styrelseledamoten.”[588]

För att en avgående styrelseledamot inte skulle anses som försumlig menade HD att det ålåg denne att försöka åstadkomma vad som fordrades av styrelsen. Innebörden av detta var att den berörda styrelseledamoten hade att bevisa de omständigheter som åberopas till stöd för att denne inte varit försumlig.

En styrelseledamot med avvikande uppfattning behöver inte avgå för att undvika betalningsansvar. Det kan snarare krävas av styrelseledamoten att denne blir *mer* aktiv vid en kapitalbrist för att undgå ansvar. Lagen är utformad så att styrelseledamöterna ska driva styrelsearbetet i linje med lagbestämmelserna till skydd för bolagsborgenärerna. Så är lagen avsedd att fungera, och Nerep, Adestam och Samuelsson drar en skiljelinje mellan vad lagen ställer upp som ideal (reservation men inte avgång) och vad en styrelseledamot i vissa situationer bör rekommenderas att göra (avgå för att undvika risk för personligt betalningsansvar).[589]

Lindskog anser att den tudelade bedömning med ansvarsgrund/ansvarsfrihet är alltför stelbent. Han förespråkar en mer individualiserad bedömning som med en culparegel, i likhet med hovrättens och justitierådet Moores skiljaktiga mening i HD. Lindskogs resonemang är intressant. För att bedöma om en ledamot över huvud taget ska anses ingå i styrelsen finns inget i lagtext eller förarbeten som tyder på en bundenhet till ansvarsgrunderna. Sandströms analys av hovrättsfallet framstår som träffsäker och är relevant även för att förstå HD:s dom:

”Till saken hör att lagstiftaren i lagtext och motivuttalanden lagt ned krut på ansvarsperiodens inträde och upphörande, men däremot lämnat frågan om ställningen i ledningsorgan närmast obesvarad. Jag tror att man måste försöka skilja tidsproblemet från ställningsaspekten, ty det är klart att frågan om ansvar för en avträdande styrelsedamot [sic!] endast blir intressant i perspektivet av att en oläkt kapitalbrist inträffat. Detta talar för att den aktuella tvisten bör lösas

[588] NJA 2014 s. 892, domskälen p. 9.

[589] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 18 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.5.8.

i enlighet med hovrättens domsmotivering. Frågan om ett ansvarsinträde över huvud taget har skett för W står alltså i centrum. Ska med andra ord W anses ha lämnat ställningen som styrelseorgan under förutsättningar som är betryggande enligt 25:13-20 ABL?”[590]

Att HD i NJA 2014 s. 892 tydligt gör medansvarsprövningen i två led, kan ses som en indikation på att HD föredrar den något förenklade tolkningen. Det bör inte förhindra att det andra synsättet kan tillämpas vid andra omständigheter.

För nytillträdd styrelseledamot gäller att den som inträder i styrelsen omedelbart kan hållas ansvarig vid en löpande ansvarsperiod. Den nytillträdde har sedan någon tid för att vidta rättelse.[591] HD uttalade i NJA 2012 s. 858 att det inte kan begäras att nytillträdd ledamot ska vara fullt insatt i bolagets förhållanden från dag ett. Beroende på omständigheterna har ledamoten ett visst utrymme att sätta sig in i dessa, även om det inte kan bli fråga om en betydande tid. Vidare angav HD:

”Med utgångspunkt i regelsystemets konstruktion måste dock ordningen vara att i och med att ansvarsperioden löper föreligger det en ansvarsgrund som träffar alla styrelseledamöter, också den som är nytillträdd. Huruvida ett medansvar föreligger för den nytillträdde ledamoten blir därför en ansvarsfrihetsfråga.”[592]

Vid ordinarie styrelseledamots återinträde i styrelsen, efter en period då suppleant trätt in i styrelsen, är det inte fråga om exculpering.[593] På grund av bevissvårigheter kan det vara svårt att avgöra vem som ska hållas ansvarig, men den principiella frågan är inte svårare än att ansvaret ska bäras av den som fungerat som ordinarie ledamot vid den tidpunkt då underlåtenheten börjat löpa.[594]

2.9.3 Andra bolagsföreträdares ansvar

Förutom styrelse och vd:s ansvar enligt 25 kap. 18 § 1 st. ABL så blir den som med vetskap om styrelsens underlåtenhet handlar på bolagets

---

[590] Sandström, Ansvaret för kapitalbrist i aktiebolag – växling av styrelseledamöter, 2013-06-12, www.infotorg.se, hämtad 2020-01-26.

[591] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 8.2.7, 10.4.2.

[592] NJA 2012 s. 858, domskälen p. 18.

[593] Frågan behandlas dock under den rubriken av Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 18 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.5.

[594] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 18 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.5.5.

vägnar solidariskt ansvarig med styrelsens ledamöter för de förpliktelser som därigenom uppkommer för bolaget, 25 kap. 18 § 2 st. ABL. Att någon handlar på bolagets vägnar innebär främst att vederbörande företräder bolaget utåt i samband med att en rättshandling företas. Även den som deltar i ett beslut om att bolaget skall företa en rättshandling med annan anses handla för bolagets räkning, oavsett om det är någon annan som företräder bolaget när rättshandlingen företas.[595] Denna bedömning är enklare än den i 18 § 1 st. eftersom det inte är fråga om ett underlåtenhetsförlopp. De personer som i första hand avses är vd, särskilda firmatecknare och ombud,[596] men stadgandet träffar alla företrädare i bolaget.[597] Förutsättningen för ansvar är att en ansvarsperiod för styrelseledamöterna löper vid tidpunkten för handlandet. Vidare framgår det uttryckligen av lagtexten att ansvaret endast avser de förpliktelser som uppstår som en följd av handlandet, 25 kap. 18 § 2 st. ABL.

Bestämmelsen är exempelvis tillämplig då vd fortsätter att driva bolaget med vetskap om styrelsens underlåtenhet. Företrädare som har en underordnad ställning i bolaget bör regelmässigt undgå ansvar därför att de saknat vetskap om styrelsens underlåtenhet eller därför att de med hänsyn till omständigheterna inte kan anses ha varit försumliga.[598] Det kan tänkas att även styrelseledamöter kan hållas ansvariga enligt denna bestämmelse. En styrelseledamot som reserverat sig mot att inte upprätta en kontrollbalansräkning kan undgå ansvar enligt första stycket. Om denne ändå företräder bolaget kan ansvar uppstå enligt andra stycket.[599]

2.9.4 Aktieägares ansvar

För att aktieägare ska kunna hållas ansvarig krävs att denne har vetskap om att bolaget är skyldigt att gå i likvidation enligt 17 § 1 st.[600] Vidare krävs att aktieägaren deltar i ett beslut att fortsätta bolagets

---

[595] Prop. 2000/01:150, s. 99.
[596] Prop. 2000/01:150, s. 45.
[597] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 18 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.6.
[598] Prop. 2000/01:150, s. 99.
[599] Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 229 f.
[600] 25 kap. 19 § ABL.

verksamhet. Om dessa förutsättningar är uppfyllda kan aktieägare hållas solidariskt ansvarig med styrelseledamöter, vd och andra bolagsföreträdare. Aktieägare kan endast hållas ansvarig för de förpliktelser som uppkommer för bolaget efter den tidpunkt då styrelsen skulle ha ansökt hos tingsrätten om beslut om likvidation. Ansökan ska göras inom två veckor från den andra kontrollstämman eller, om en sådan inte har hållits, från den tidpunkt då den senast skulle ha hållits. Frågan om likvidation kan även prövas på ansökan av en styrelseledamot, den verkställande direktören, en revisor i bolaget eller en aktieägare.

Aktieägares vetskap syftar på de faktiska förhållandena, inte vetskap om den rättsliga bedömningen som leder till slutsatsen att likvidatonsplikt föreligger.[601] Dessa förhållanden är att rådrumsfristen har utlösts i och med att första kontrollstämma har ägt rum,[602] att de åtta månaderna är till ända, samt att aktiekapitalet inte har konstaterats läkt genom att den kontrollbalansräkning som lagts fram vid den andra kontrollstämman inte granskats av bolagets revisor trots att så krävts eller inte utvisar full kapitaltäckning.[603] Vidare måste aktieägaren ha deltagit i beslutet för att kunna hållas ansvarig. Det innebär att aktieägaren ska ha närvarat vid bolagsstämman och inte reserverat sig mot beslutet att fortsätta bolagets verksamhet, trots vetskap om omständigheterna.[604] Aktieägare har inte möjlighet att exculpera sig, men det räcker med reservation mot bolagsstämmans beslut för att undgå ansvar.[605]

2.9.5 Ansvarsperioden inleds

Att inte upprätta en kontrollbalansräkning är en ansvarsgrund för styrelsen. Det innebär i sin tur att en ansvarsperiod inleds när kontrollbalansräkningen senast skulle ha varit upprättad. Styrelsens underlåtenhet påbörjas i praktiken innan den tidpunkt då

---

[601] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 8.4.1.

[602] I de fall då första kontrollstämma ägt rum utan att formföreskrifterna följts kan det bli svårare att visa på aktieägares vetskap.

[603] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 8.4.1, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 19 §, Lexino 2019-07-01.

[604] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 19 §, Lexino 2019-07-01.

[605] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 19 §, Lexino 2019-07-01. En reservation från en styrelsemedlem är däremot att betrakta som att ledamoten exculperar sig.

kontrollbalansräkningen senast skulle ha varit upprättad (upprättandet tar rimligen någon tid i anspråk). Först när detta manifesteras i avsaknaden av upprättad kontrollbalansräkning inleds ansvarsperioden. Ansvarsperioden inleds på samma sätt om kontrollbalansräkningen upprättas för sent. I styrelsens ansvar som det anges i 18 § 1 st. 1 p. ingår även den omständighet att kontrollbalansräkning har upprättats i tid, men att den är felaktig och därmed inte i överensstämmelse med 14 §. Innebörden av detta är att någon kontrollbalansräkning inte anses upprättad och att ansvarsperioden löper till dess att åtgärderna i 20 § vidtas.[606] Det kan tänkas att vissa felaktigheter inte innebär att styrelsen brutit mot sin handlingsplikt. Om värderingen i kontrollbalansräkningen är felaktig utan att det påverkar resultatet, det vill säga huruvida kritisk kapitalbrist föreligger eller ej, bör denna felaktighet inte ligga styrelsen till last.[607]

Underlåtenhet att kalla till första kontrollstämma, 18 § 1 st. 2 p., är den andra ansvarsgrunden. Det följer av NJA 2009 s. 221 att ansvarsperioden inleds vid den tidpunkt då första kontrollstämma senast skulle ha hållits. Ansvarsgrunden i 18 § 1 st. 2 p. innefattar inte endast själva kallelsen till kontrollstämma, utan även de förberedelser som krävs därtill, 3–6 §§ och 15 § 2 st. Det är endast om tillkortakommanden avseende dessa förberedelser leder till att kontrollstämman hålls för sent som ansvarsperioden inleds.

Om en kontrollbalansräkning är upprättad, men revisorns granskning drar ut på tiden, bör styrelsen ändå kalla till första kontrollstämma.[608] Den omständighet att styrelsen kallat till kontrollstämma trots att kontrollbalansräkningen inte är revisorsgranskad, bör inte leda till att en ansvarsperiod inleds om orsaken till granskningens försening ligger hos revisorn. Rådrumsfristen kan även inledas trots att styrelsen avvikit från vissa formkrav.[609] Dessa tolkningar stödjer sig på att det är i aktieägarnas och borgenärernas intresse att processen inte avstannar vid någon tidpunkt.[610] Det är riktigt att det ligger i

---

[606] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 18 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.2.2.

[607] Jfr Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.1.2, 8.2.3.

[608] Avsnitt 2.6.1.

[609] Avsnitt 2.7.1.

[610] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 5.5.2.

borgenärernas intresse att rådrumsfristen inleds så att nedräkningen mot återkapitalisering eller likvidation inleds, men för att en medansvarsperiod inte ska inledas måste det finnas bevisning för att en första kontrollstämma faktiskt avhållits. Det kan finnas tolkningsutrymme avseende vilken form denna kontrollstämma måste ha, men den måste ha ägt rum.

Den tredje ansvarsgrunden är plikten att ansöka om likvidation. Ansvarsperioden inleds två veckor efter rådrumsfristens utgång om styrelsen underlåter att följa denna plikt, 18 § 1 st. 3 p.

2.9.6 Rättelse

Ansvarsperioden avslutas på så sätt som beskrivs i 20 §. Det innebär inte att alla förpliktelser som uppkommer fram till den tidpunkten är förpliktelser som styrelsen kan bli personligt betalningsansvariga för. Det definitiva slutet sätts i 20 §, men ansvarsperioden kan även avslutas genom rättelse.[611] Detta kan utläsas ur 18 § 1 st. där det anges att styrelsens ledamöter svarar

”för de förpliktelser som uppkommer för bolaget under den tid som underlåtenheten består.”

Detta avser inte de situationer då en åtgärd vidtas i tid. Ett exempel på detta är om en kritisk kapitalbrist åtgärdas så att bolagets egna kapital ökar till minst hälften av det registrerade aktiekapitalet innan kontrollbalansräkning senast skulle ha upprättats. Då inleds över huvud taget inte någon ansvarsperiod. Stadgandet i 18 § 1 st. innebär att rättelse kan ske på så sätt att den åtgärd som vid tillfället i fråga redan skulle ha vidtagits, nu vidtas.[612] Exempelvis innebär en kontrollbalansräkning som upprättas *efter* den kritiska tidpunkten att en inledd ansvarsperiod avbryts. I NJA 2012 s. 858 argumenterar HD på ett sätt som kan uppfattas vara i strid med detta.

I NJA 2012 s. 858 var det fråga om ett bolag, Trollhotellen, vars egna kapital under år 2001 kom att understiga hälften av det registrerade aktiekapitalet. Styrelseledamöterna upprättade trots detta inte någon

---

[611] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 10.3.4, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 18 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.1, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 243.

[612] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 10.3.4.

kontrollbalansräkning och en ansvarsperiod började därmed löpa. Ansvarsperioden löpte alltjämt när Å.N. och S.N. tillträdde som styrelseledamöter i december 2003. Under perioden 31 mars–3 juni 2004 köpte bolaget varor, som aldrig betalades. Dessa kom att bli grund för stämningsansökan. Av utredningen framgick vidare att i samband med ägarbytet, som föregick de nya styrelseledamöternas tillträde, beslutades om en nyemission. Teckning och tillskott skedde vid ägarbytet den 29 december 2003 och enligt årsredovisningen, som fastslogs den 4 maj 2004, förelåg det per den 31 december 2003 full täckning för aktiekapitalet. HD konstaterade att denna tidpunkt under alla omständigheter utgjorde slutpunkten på ansvarsperioden. Frågan var om de som nya styrelseledamöter hade varit försumliga i sitt agerande från tillträdet i styrelsen den 29 december 2003 till och med bolagsstämman den 4 maj 2004. HD angav följande:

”En nyinträdd styrelseledamot kan i regel inte anses vara försumlig om han med den skyndsamhet som kan begäras vidtar en adekvat åtgärd med anledning av den kritiska kapitalbrist som har utlöst ansvarsperioden. I det aktuella fallet var de mest närliggande åtgärderna att söka bolaget i likvidation respektive att åtgärda kapitalbristen och därefter upprätta en andra kontrollbalansräkning. Det senare handlingsalternativet måste - med hänsyn till att Å.N. och S.N. var nya i styrelsen - godtas trots att en kritisk kapitalbrist hade förelegat under en mycket lång tid och trots att åtgärden borde, när nu bolaget inte gick i likvidation, ha vidtagits långt innan Å.N. och S.N. trädde in i styrelsen.”[613]

HD ansåg att styrelseledamöterna inte hade varit försumliga under den tid som fordringarna uppkom och talan om medansvar ogillades.

De uttalanden som gjort rättsfallet svårtolkat återfinns i HD:s domskäl p. 2 och 26. I punkt 2 anges:

”Ett slut på ansvarsperioden förutsätter, med vissa i målet inte aktuella andra möjligheter, att en andra kontrollbalansräkning som utvisar att bolagets eget kapital uppgår till det registrerade aktiekapitalet har granskats av bolagets revisor och lagts fram på bolagsstämma.”[614]

De i målet inte aktuella andra möjligheterna är de som anges i 25 kap. 20 § ABL. Vidare anges i punkt 26:

”I fråga om de åtgärder som bolagets situation motiverade har Olssonbolaget gjort gällande att en kontrollbalansräkning borde ha upprättats omgående. Det

[613] NJA 2012 s. 858, domskälen p. 27.
[614] NJA 2012 s. 858, domskälen p. 2.

hade emellertid inledningsvis varit en åtgärd utan betydelse för ansvarsfrågan, eftersom ansvarsperioden redan hade utlösts."[615]

Av dessa uttalanden framstår det som att rättelse genom att upprätta en första kontrollbalansräkning inte längre är möjligt. Enda möjligheten att avsluta ansvarsperioden skulle vara de i 25 kap. 20 § ABL angivna. Detta stämmer inte överens med 25 kap. 18 § 1 st. ABL där det anges att ansvaret endast gäller "för de förpliktelser som uppkommer för bolaget under den tid som underlåtenheten består." Det är inte möjligt för HD att begränsa möjligheten att avsluta ansvarsperioden på så sätt att 18 § 1 st. inte längre skulle gälla.

Nerep, Adestam och Samuelsson anger att HD:s uttalanden knappast kan uppfattas i enlighet med sin lydelse. Möjligheten att avsluta ansvarsperioden genom rättelse framgår av lagen. HD:s uttalande tar inte sikte på frågan om en upprättad kontrollbalansräkning medförde att ansvarsperioden upphörde utan om ett aktsamt agerande hade krävt att en kontrollbalansräkning upprättades när ansvarsperioden löpte.[616] Med den tolkningen påverkas inte möjligheten att vidta rättelse.

Lindskog har i efterhand bekräftat att rättsfallet innehåller en oklarhet i p. 26. Det anges där att upprättande av kontrollbalansräkningen hade varit utan betydelse eftersom ansvarsperioden redan hade utlösts. Lindskog skriver att vad som rätteligen borde ha framhållits är att upprättande av en första kontrollbalansräkning hade varit utan betydelse eftersom rådrumsfristen hade löpt ut.[617] Under de omständigheterna återstår helt riktigt endast åtgärderna i 20 §.

Innebörden av 18 § 1 st., att styrelsens ledamöter svarar solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget under den tid som underlåtenheten består, kvarstår därmed opåverkad av NJA 2012 s. 858. Rättelse är möjlig, och ska avse den åtgärd som är rätt vid den tidpunkten. Detta framgår även i NJA 2018 s. 602 där det i p. 17 anges att

"Den medansvarsperiod som utlöses enligt 25 kap. 18 § aktiebolagslagen avslutas genom att styrelsen vidtar den åtgärd som den är i dröjsmål med. Om styrelsen har underlåtit att upprätta och låta en revisor granska en första kontrollbalansräkning samt kalla till en första kontrollstämma, upphör alltså medansvarsperioden när den vidtar de dittills försummade åtgärderna (dock kan

[615] NJA 2012 s. 858, domskälen p. 26.

[616] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 18 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.2.7.

[617] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 10.3.4.

upprättandet av en första kontrollbalansräkning inte bryta det medansvar som kan ha uppkommit genom försummelser efter rådrumsfristens inträde, jfr ”Trollhotellen” NJA 2012 s. 858).”

Förutom de i 20 § uppräknade omständigheterna som gör att medansvarsperioden avslutas anger HD i NJA 2018 s. 602 p. 19 att ”[ä]ven andra situationer är tänkbara då det, mot bakgrund av bestämmelsernas syften och funktion samt annan lagstiftning, inte är rimligt att medansvarsperioden löper vidare.”

Exakt vid vilken tidpunkt som rättelse innebär att ansvarsperioden avslutas har diskuterats i doktrin. Lindskog menar att det förmodligen är det riktiga att ta fasta på den första adekvata åtgärden som har lett till den genomförda rättelsen.[618] Malmborg menar istället att ansvarsperiodens slut bör vara knuten till att rättelsen är fullbordad. En styrelse skulle annars kunna vänta till den tidpunkt då kontrollbalansräkningen senast skulle ha varit upprättad och först då, med ansvarsbefriande verkan, påbörja upprättandet.[619] I förarbetena besvaras frågan om ansvaret ska gälla även de förpliktelser som uppkommer efter det att styrelsen har börjat agera på följande sätt:

”Enligt vår uppfattning bör den frågan bedömas mot bakgrund av det personliga betalningsansvarets syfte. Tanken är att bestämmelserna om personligt ansvar skall sätta press på styrelsen att följa det handlingsmönster som lagen föreskriver. Detta syfte befrämjas inte av att ansvaret fortsätter att gälla även efter att styrelsen har avhjälpt en tidigare försummelse. Tvärtom kan en ordning som innebär att ansvaret omfattar endast de fordringar som uppkommer under den tid som underlåtenheten består vara ett incitament för styrelsen att agera så snart som möjligt.”[620]

För egen del menar jag att ansvarsperioden rimligtvis avslutas när styrelsen börjar agera i enlighet med lagen, vilket leder till fullbordad rättelse. I den situation som Malmborg beskriver där styrelsen medvetet tycks förhala upprättandet kan möjligen bedömningen bli en annan, även om det får anses vara en undantagssituation.

2.9.7 Exculpering

Styrelsens tre ansvarsgrunder definieras i 18 § 1 st. Detta ansvar kan inte göras gällande för den som visar att han eller hon inte har varit

---

[618] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 10.3.5.

[619] Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 243.

[620] Prop. 2000/01:150, s. 44.

försumlig. Ansvarsgrunden för den som handlar på bolagets vägnar samt aktieägare som röstar mot likvidation på andra kontrollstämman baseras inte på underlåtenhet utan på aktivt handlande och vetskap.[621] Ansvarsfrihetsgrunderna som behandlas nedan berör därför styrelseledamöterna. Avseende ansvarsgrunden är det upp till borgenären att visa att denna förelegat. Att en ansvarsfrihetsgrund finns är upp till den enskilde styrelseledamoten att bevisa. Bedömningen sker alltså individuellt.[622] Det är fråga om en omkastad bevisbörda varför det även benämns exculpering. I förarbetena och i praxis har det beskrivits som ett presumtionsansvar.[623] Av nyare praxis, NJA 2012 s. 858 och NJA 2014 s. 892, framgår att det snarare är fråga om en bevisbörderegel. I NJA 2012 s. 858 anges:

”När det gäller frågan huruvida en styrelseledamot har varit försumlig i här aktuellt hänseende ska en omkastad bevisbörda tillämpas. Den omkastade bevisbördan innebär ingen presumtion för försumlighet utan endast att den berörde styrelseledamoten har att bevisa de omständigheter som han lägger till grund för att han inte har varit försumlig respektive att motbevisa de påståenden som bolagsborgenären gör. Beroende på omständigheterna kan en mindre eller större bevislättnad föreligga.”[624]

I NJA 2014 s. 892 uttalade HD följande:

”Det förhållandet att det ankommer på den som anspråket riktas mot att visa att han eller hon inte har varit försumlig innebär inte en presumtion för försumlighet i den nu angivna meningen. Det betyder i stället att den berörde styrelseledamoten har att bevisa de omständigheter som åberopas till stöd för att han eller hon inte har varit försumlig. Beroende på omständigheterna kan en mindre eller större bevislättnad föreligga. Vad som är att anse som försumligt vid prövningen av om en enskild styrelseledamot har ett medansvar enligt de aktiebolagsrättsliga kapitalskyddsreglerna ska utgå från ledamotens agerande i det enskilda fallet och med beaktande av den speciella situation som många gånger kan föreligga i dessa sammanhang. En helhetsbedömning av samtliga förhållanden ska göras och avse huruvida den berörde styrelseledamoten på det hela taget har agerat försvarligt.”[625]

---

[621] Aktieägare som deltar på andra kontrollstämma där något likvidationsbeslut inte fattas, anses ha deltagit i beslut att fortsätta verksamheten, varför ansvar uppstår även då. Detta kräver aktieägarens vetskap om skyldigheten att träda i likvidation. En ohederlig styrelse som försöker ge sken av att det är fråga om en årsstämma för att på så sätt sprida ut ansvaret även på aktieägarna, kan inte nå framgång med en sådan strategi.

[622] Prop. 1987/88:10, s. 71 f., prop. 2000/01:150, s. 99 f.

[623] Prop. 1987/88:10, s. 71, NJA 2009 s. 221.

[624] NJA 2012 s. 858, domskälen p. 20.

[625] NJA 2014 s. 892, domskälen p. 13.

Möjligheten till exculpering betraktas av Andersson i en analys av NJA 2014 s. 892 som huvudregel om icke ansvar eller åtminstone som en ansvarsregel med ytterst mild försvarlighetsprövning.[626] Av Oppenheimer, Blomberg och Mandorffs omfattande genomgång av praxis framgår att det föreligger svårigheter för en styrelseledamot att visa att denne inte varit försumlig.[627] Exempelvis har allvarlig sjukdom i ett hovrättsavgörande endast betraktats som en ansvarsfrihetsgrund om styrelseledamoten varit helt oförmögen att skaffa och kontrollera information.[628] Till skillnad från ansvarsgrunderna är ansvarsfrihetsgrunderna inte uttömmande uppräknade i lagtexten och sjukdom är endast en av många ansvarsfrihetsgrunder.

I NJA 2009 s. 221 bekräftas att varje styrelseledamot förutsätts ha kompetens att bedöma bolagets ekonomiska ställning och därmed även huruvida ställningen har försämrats så som anges i 25 kap. 13 § ABL.[629] Vare sig passivitet eller okunskap kan med framgång anges som en ansvarsfrihetsgrund.[630]

Bedömningen av vad som är att anse som försumligt ska enligt NJA 2012 s. 858 sättas i relation till den ifrågavarande situationen. En helhetsbedömning av samtliga förhållanden ska göras. Historik i bolaget, kompetens och arbetsfördelning mellan styrelseledamöterna kan exempelvis ha betydelse. Vidare angav HD att försumlighetsprövningen inte borde vara inriktad på formalitetsspörsmål utan på frågan huruvida styrelseledamoten har på det hela taget agerat försvarligt i den situation som bolaget befann sig i. Så länge styrelseledamoten har

---

[626] Andersson, Formalians materialisering (II) – betydelsen av den materiella culpabedömningen vid formellt löpande ansvarsperiod i kapitalbristsammanhang, 2015-08-19, www.infotorg.se, hämtad 2020-02-13.

[627] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 76. Detta avser förvisso de fall som gått till domstol. En genomgång av praxis säger inte något om omfattningen av fall där förlikning skett eller borgenären initialt bedömt att de ansvariga har giltiga ansvarsfrihetsgrunder så att en process är lönlös.

[628] Oppenheimer Blomberg och Mandorff, HovR 69, Göta Hovrätt T 1743/05. I fallet hade en styrelseledamot under längre perioder lidit av depression och ångestattacker som lett till att denne inte längre kunnat driva bolaget som planerat. Läkarexpertis intygande vid vittnesförhör att styrelseledamoten var hypomanisk, vilket innebär att man är mycket företagsam i perioder följt av perioder av depression. Styrelseledamoten ansågs ändå ha varit tillräckligt aktiv i bolaget för att ansvar skulle uppstå.

[629] Jfr 8 kap. 4 § 2 st. ABL.

[630] Prop. 1987/88:10, s. 71.

uppfyllt rimliga krav när det gäller att hålla sig informerad och att göra en seriös utvärdering av situationen, menade HD att det sällan finns anledning att sätta i fråga de ställningstaganden som styrelseledamoten kom fram till. De svåra beslutsfrågor styrelsen ställs inför, anger HD slutligen, motiverar att man vid en efterhandsbedömning har en förhållandevis generös och förstående syn på vad som borde ha gjorts.[631]

I förarbetena anges att för exculpering kan exempelvis krävas att styrelseledamoten har reserverat sig mot styrelsens beslut att inte upprätta någon kontrollbalansräkning.[632] I NJA 2014 s. 892 bekräftas detta då det angavs att en ansvarsfrihetsgrund är att ”ledamoten själv har försökt åstadkomma vad som åligger styrelsen. Här kan, i bolag med flera styrelseledamöter, t.ex. en reservation mot ett styrelsebeslut visa på sådana försök.”[633]

Arbetsfördelning i styrelsen och delegation kan orsaka vissa problem vid ansvarsbedömningen.[634] En ansvarsfördelning i styrelsen som innebär att endast vissa ledamöter har att följa bolagets ekonomiska utveckling och omständigheter som tyder på kapitalbrist är inte en giltig ansvarsfrihetsgrund.[635] Av NJA 2009 s. 221 framgår att varje styrelseledamot är ansvarig för att styrelseuppdragets elementära uppgifter fullgörs. Detta hindrar inte att en delegering som har skett med *omsorg* kan få ansvarsbefriande verkan. I dom T 2383/06 från Hovrätten för Västra Sverige ansågs styrelseledamöterna inte ha varit försumliga då de omsorgsfullt överlåtit till ekonomichefen att övervaka plikten att upprätta kontrollbalansräkning, fortlöpande haft styrelsemöten och samrått med bank och revisor.[636]

I avsnitt 2.9.6 behandlas styrelseledamöternas möjlighet till rättelse för att undgå medansvar. Om en styrelseledamot har försökt agera så att en rättelse kommer till stånd, men misslyckas, bör detta kunna betraktas som att styrelseledamoten inte agerat försumlig, förutsatt att

---

631 NJA 2012 s. 858, domskälen p. 21–22.
632 Prop. 2000/01:150, s. 44.
633 NJA 2014 s. 892, domskälen p. 10.
634 Avsnitt 2.4.3.
635 Prop. 1997/98:99, s. 206, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 18 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.5.3.
636 Oppenheimer Blomberg och Mandorff, HovR 74, Hovrätten för Västra Sverige, T 2383/06.

försöket till rättelse skett med tillräckligt kraftfulla och adekvata åtgärder.[637] Detta resonemang kan endast tillämpas på enskilda ledamöter och inte en hel styrelse.

Nerep, Adestam och Samuelsson skriver avseende den tid då underlåtenheten består följande:

> ”Ett bolags styrelse och verkställande ledning bör av naturliga skäl, och redan på grund av osäkerhet om tidsfristens längd, iaktta stor försiktighet med att låta bolaget åta sig nya förpliktelser som kan föranleda personligt ansvar, när väl skäl att anta faktisk, kritisk kapitalbrist befunnits föreligga och upprättandet av balansräkningen fortskrider långsamt.”[638]

Uttalandet angår inte exculpering direkt, men det illustrerar vilken försiktighet som kan vara nödvändig från ledamöternas sida för att undgå ansvar. Uttalandet åskådliggör den potentiella konflikten mellan ett eventuellt behov av att satsa sig ur en kris och styrelseledamöternas intresse av att undvika personligt ansvar. Att företag ges de bästa förutsättningarna för att överleva är av betydelse för både aktieägare och borgenärer, men även samhället i stort. Ett bolag som fortsätter sin verksamhet har potential att vara långt mer fördelaktigt för borgenärer (och aktieägare) än utdelning vid eventuell likvidation/konkurs. Kapitalbristreglernas konstruktion riskerar att lägga band på styrelsen så att de agerar för att undgå personligt ansvar och inte utifrån bolagets bästa. Det finns därför goda skäl för att inte i efterhand ompröva styrelsens affärsmässiga beslut, i linje med NJA 2012 s. 858.

I NJA 2014 s. 948 klargjorde HD vad som gäller om styrelsen underlåter att vidta föreskrivna åtgärder med anledning av kapitalbrist, men en borgenär med vetskap om detta fortsätter att utföra tjänster åt bolaget. HD:s dom innebär att om styrelsen upplyser borgenärer om underlåtenheten men borgenären inte förbehåller sig rätten att vid en senare tidpunkt göra medansvaret gällande, utesluter det möjligheten att det senare kan påfordras. Domen innebär en indirekt upplysningsplikt för styrelsen, där styrelsen kan sägas exculpera sig, alltså inte ha agerat försumligt, om de informerat borgenären.[639] Resonemanget att

---

[637] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 9.4.2.

[638] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 13 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.5.7.

[639] Detta liknar de resonemang Sandström förde när han förespråkade någon form av flaggning avseende upprättad kontrollbalansräkning i kombination med en presumtion om

betrakta detta som en ansvarsfrihetsgrund haltar något eftersom borgenären kan få denna vetskap från annat håll än från styrelsen. Rättsfallet kan tolkas som att prövningen inte längre ska ske i två led, utan tre: ansvarsgrunder, ansvarsfrihetsgrunder samt övriga omständigheter inklusive sådana hänförliga till borgenären.[640] Rättsfallet ger styrka åt argumentet att prövningen inte nödvändigtvis måste ske i två led utan att andra omständigheter kan bli avgörande.[641]

Situationen med avgående styrelseledamots ansvar har behandlats under avsnitt 2.9.2. Liknande de resonemang Sandström och Lindskog för, menar jag att det för avgående styrelseledamöter inte endast är fråga om ansvarsgrund och ansvarsfrihetsgrund.[642] Det måste först avgöras om den avgående styrelseledamoten är att betrakta som en del av styrelsen vid den relevanta tidpunkten, först efter detta kan medansvarsprövningen göras i två led.

Lindskog menar att medansvar endast bör aktualiseras i de fall där ansvar verkligen antas ha den handlingsdirigerande funktion det är avsett att ha.[643] Även om viss restriktivitet skulle kunna vara önskvärd vid bedömning av styrelseledamots medansvar, är det frågan hur långt denna restriktivitet kan sträcka sig utan att en domstol gör våld på lagens bud. Det är trots allt inte lagens ändamål – handlingsdirigerande effekt – som ska tillämpas, utan lagen. Om kontrollbalansräkningen upprättas för sent (ansvarsgrund), men styrelsen uppmärksammar detta tillkortakommande och innan åttamånadersperioden rättidigt är till ända (räknat utifrån när kontrollbalansräkning skulle ha upprättats) likviderar bolaget, har borgenärerna inte lidit någon egentlig skada. De handlingsdirigerande reglernas slutpunkt, likvidation,[644]

---

ansvarsfrihet, Sandström, Analys av två domar om kapitalbrist i aktiebolag, 2009-06-08, www.infotorg.se, hämtad 2020-02-10.

[640] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 18 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.8.

[641] Exempelvis avgående styrelseledamots ansvar. Jfr Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 9.3.4.

[642] Sandström, Ansvaret för kapitalbrist i aktiebolag – växling av styrelseledamöter, 2013-06-12, www.infotorg.se, hämtad 2020-01-26, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 9.3.4.

[643] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 9.1.2. Lindskog anger även att eftersom medansvaret är en sträng påföljd så finns det anledning att tillämpa rekvisiten med viss restriktivitet, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 8.1.1.

[644] Alternativt återkapitalisering, men det är inte relevant i exemplet.

nåddes i tid. Lindskog argumenterar för att en ansvarsfrihetsgrund skulle kunna föreligga trots att detta resonemang står i strid med lagtexten.[645] Trots att resonemanget ligger i linje med att reglerna ska vara handlingsdirigerande och inte i första hand reparera uppkommen skada, ligger en dylik tillämpning enligt min mening för långt från lagtexten. Om HD skulle mena att medansvaret inte är tillräckligt nära kopplat till den handlingsdirigerande effekten bör den istället uppmärksamma den lagstiftande församlingen på att lagändringar behövs.

2.9.8 Fordrans uppkomst

Ansvarsperiodens början och slut definierar tidpunkterna mellan vilka en borgenärs fordran måste ha uppkommit för att den ska omfattas av ansvaret enligt 18 §. Omvänt förutsätter det att fordrans uppkomst tidsmässigt befinner sig inom detta tidsspann, eller som det formuleras i lagtexten att styrelsens ledamöter endast svarar ”för de förpliktelser som uppkommer för bolaget under den tid som underlåtenheten består”, 25 kap. 18 § 1 st. ABL.

I lag finns det inte några generella regler om fordrans uppkomst. Fordrans uppkomst är istället beroende av vilken avtalstyp det är fråga om och av omständigheterna i sammanhanget.[646] I 5 kap. 1 § KonkL anges att en fordran, med några undantag, endast får göras gällande i konkursen om den har uppkommit innan konkursbeslutet meddelades. I förarbetena anges det i anslutning till denna regel att det i doktrinen har formulerats en allmän princip enligt vilken den väsentliga grunden för fordringsanspråket måste föreligga vid tidpunkten för konkursbeslutet för att fordringen ska få göras gällande. Huvudprincipen anges i förarbetena vara att den som vid tidpunkten för en rättshandling som är i fråga för återvinning har en fordran som får göras gällande i konkurs är att anse som borgenär redan vid den tidpunkten.[647] Fordrans uppkomst är även relevant för att avgöra vilka fordringar som omfattas av ett offentligt ackord. Endast de borgenärer vilkas fordringar uppkommit före ansökan om företagsrekonstruktion deltar i ackordsförhandling, 3 kap. 3 § LFR. Fordrans uppkomst har även betydelse för att

---

[645] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 9.4.3.
[646] H. Persson, Karlsson-Tuula, Företagsrekonstruktion, s. 138.
[647] Prop. 1986/87:90, s. 123.

avgöra om det är fråga om en konkursfordran, 5 kap. 1 § KonkL, eller en massafordran, 14 kap. 2 § KonkL. I kommentaren till lagen om företagsrekonstruktion anger Hellners och Mellqvist att ”en fordran uppkommer, förenklat uttryckt, när avtal träffas.”[648] Principen om den väsentliga grunden avser just avtalets ingående.[649] Vid sidan av denna princip finns den så kallade ändamålsprincipen som slogs fast i NJA 2009 s. 291. HD angav där att det inte finns någon för alla fall gällande princip för att bestämma när en fordran ska anses ha uppkommit. Vidare:

> ”Att fordringen inte sällan sägs ha uppkommit när den ’väsentliga grunden’ för den förelåg kan inte uppfattas som en tillämpning av en styrande rättsprincip, utan det torde närmast vara att förstå som ett sätt att legitimera eller bekräfta en slutsats som vilar på de överväganden som det särskilda fallet föranleder.”[650]

Ytterligare två principer finns. Principen om att en aktiv fordran uppkommer först när den kan göras gällande i en domstol, samt principen om varaktiga avtal. Den senare innebär att fordrans uppkomst i varaktiga avtal hänförs till när en prestation fullgörs.[651]

Tidpunkten för fordrans uppkomst är helt utslagsgivande för att avgöra huruvida ansvar enligt 25 kap. 18–19 §§ ABL kan aktualiseras. I insolvensrätten används termen fordrans uppkomst. I aktiebolagsrätten används istället termen uppkommande eller nya förpliktelser i diskussioner om styrelseledamöters ansvar. Vad som är en uppkommande förpliktelse behandlas i ett stort antal avgöranden.[652] Lindskog menar att samma principer som vid konkurs bör kunna vara vägledande i fråga om medansvar.[653]

Som nämns ovan finns flera metoder genom vilka frågan om fordrans uppkomst kan lösas. I NJA 2013 s. 725 tillämpades ändamålsprincipen. I målet var parterna överens om vid vilken tidpunkt som styrelsen skulle ha upprättat en kontrollbalansräkning. Tvistefrågan var om den hyra samt hyresgästanpassning som Kosmiska Ocean inte erlagt

---

[648] Hellners, Mellqvist, Lagen om företagsrekonstruktion, s. 172.

[649] H. Persson, Karlsson-Tuula, Företagsrekonstruktion, s. 138.

[650] NJA 2009 s. 291.

[651] H. Persson, Karlsson-Tuula, Företagsrekonstruktion, s. 138, Hägge, Fordrans uppkomst vid offentligt ackord, 3 kap. 3 § lagen om företagsrekonstruktion, SvJT 2011, s. 290 ff.

[652] I Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 535 återfinns en mängd avgöranden under sökordet ”uppkommande förpliktelser”.

[653] Lindskog, Aktiebolagslagen, s. 242. Se även Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 235.

till Centrumhuset skulle omfattas av styrelseledamotens ansvar. Hyran avsåg den tid då ansvarsperioden löpte. Hyresgästanpassningen hade beställts och genomförts innan ansvarsperioden inleddes, men fakturerades under ansvarsperioden. Frågan var om dessa skulder var att anse som uppkomna under den tid som underlåtenheten att upprätta kontrollbalansräkning bestod. HD hänvisade till NJA 2009 s. 291 där det angavs att frågan huruvida fordringen ska anses ha uppkommit före eller vid en viss tidpunkt, trots att inte alla för fordringens slutliga tillblivelse nödvändiga omständigheter förelegat vid det tillfället, i hög grad är beroende av ändamålet med den regel som ska tillämpas. Det övergripande syftet med 25 kap. 13–20 a §§ menades vara att skydda bolagsborgenärerna. HD angav vidare att syftet med bestämmelserna är att de ska verka handlingsdirigerande.

”Ett effektivt sätt att uppnå detta syfte skulle vara att styrelsen ådrog sig ett medansvar för samtliga de borgenärsprestationer som bolaget tillgodogörs under medansvarsperioden […] En sådan avsikt hos lagstiftaren kan emellertid inte utläsas ur bestämmelsen eller förarbetena. Ett generellt verkande medansvar för sådana situationer ter sig också som en alltför långtgående tolkning av bestämmelsen i 25 kap. 18 § aktiebolagslagen. Det bör i stället beaktas vilka rättsliga och faktiska möjligheter att påverka avtalsförhållandet som funnits under medansvarsperioden.”[654]

HD angav vidare att:

”Vid en tillämpning av 25 kap. 18 § aktiebolagslagen bör det av ändamålsskäl få betydelse om bolaget har haft en avtalsenlig rätt att under medansvarsperioden avbeställa prestationen utan att ådra sig någon ersättningsskyldighet. Starka skäl talar då för att styrelsen ska bära ett medansvar för de bolagsförpliktelser som inte hade uppstått om bolaget hade använt en sådan avbeställningsrätt under medansvarsperioden.”[655]

Avseende det aktuella hyresavtalet menade HD att skyldigheten att erlägga hyra inte var avhängig nyttjandet av hyresrätten eftersom hyresgästen inte kunde frigöra sig från denna skyldighet genom att avflytta i förtid. Hyresvärden kunde heller inte innehålla sin prestation, men han kunde säga upp avtalet till upphörande i förtid på grund av obetald hyra. HD angav att en hyresfordran som avser tid efter inträdet av en medansvarsperiod är ett utflöde av den risk som uppkom för hyresvärden redan vid ingåendet av hyresavtalet. Att hyresfordran avsåg

[654] NJA 2013 s. 725, domskälen p. 9.
[655] NJA 2013 s. 725, domskälen p. 10.

nyttjande av hyresobjektet under medansvarsperioden skulle därmed inte anses innebära att förpliktelsen vid en tillämpning av 25 kap. 18 § ABL skulle anses ha uppkommit under den period som hyran avsåg.[656]

Resonemanget utgår från den riskexponering borgenären utsätts för. Om risken ökar skulle det motsatsvis vara ett argument för att fordran ska omfattas av medansvaret, om borgenären inte frivilligt har ökat sin riskexponering.[657] Problemet med resonemanget om riskexponering är att HD i p. 10 tidigare angav att bolagets möjlighet att förhindra skuldens uppkomst skulle vara styrande. Innebörden av den blir att de som är exponerade för medansvar måste verka för att bolagets rättigheter under vissa förhållanden inte tas i anspråk. Detta i sin tur skulle kunna vara oförenligt med reglerna om återvinning i konkurs, där ett avstående från att utnyttja en rättighet kan bli föremål för återvinning.[658]

Ersättningen för hyresgästanpassningen ansågs vara en förpliktelse av annan karaktär. Omständigheterna av betydelse för fordrans uppkomst ansågs bero på utformningen av avtalet. Om hyresgästen under medansvarsperioden inte hade haft en avtalsenlig rätt att avbeställa arbetena utan ersättningsskyldighet så skulle betalningsförpliktelsen anses uppkomma redan vid beställningen. Om hyresgästen istället hade haft en avbeställningsrätt men inte utnyttjat den så skulle förpliktelsen anses ha uppkommit under medansvarsperioden.

Avgörandet har tolkats som att HD utformat en huvudregel vilken innebär att fordringar kopplade till avtal tecknade före tiden för underlåtelsen sällan kommer att omfattas av ansvaret.[659] En tumregel kan enligt Oppenheimer, Blomberg och Mandorff vara att en ”ny förpliktelse uppkommer redan när avtal träffas om leverans av vara eller tjänst under förutsättning att gäldenären inte har en avtalsenlig rätt att avbeställa prestationen utan att ådra sig någon ersättningsskyldighet.”[660]

---

[656] NJA 2013 s. 725, domskälen p. 11–12.

[657] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 11.1.3, Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 62.

[658] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 11.1.4.

[659] Nyman, NJA 2013 s. 725 Styrelsens medansvar, JP 1/2014, s. 153.

[660] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 61.

Bolagets möjligheter att påverka avtalsinnehållet är alltså styrande där utgångspunkten är borgenärernas intresse. Det anges inte uttryckligen i fallet, men det kan tänkas vara i borgenärernas intresse att inte ådras förpliktelser gentemot ett kapitalsvagt bolag. Samtidigt kan det ifrågasättas om det gynnar bolagets överlevnadsförmåga att ge styrelsen incitament att avbryta avtalsförhållanden med borgenärer där det är möjligt.[661] Att avsluta vissa avtalsförhållanden kan mycket väl påverka företagets framtida intjäningsförmåga. Om bolaget sedermera går i konkurs kan det i efterhand möjligen konstateras att de kostnader som avtalet inneburit eftersom det inte sagts upp varit onödiga. Samtidigt kan styrelsen inte klandras för att de försökt satsa sig ur en kapitalbristsituation.

I mål nr T 1274-19 meddelad den 3 december 2019 krävde en hyresvärd betalning för ett aktiebolags hyresskuld av en med bolaget medansvarig styrelseledamot. Frågan i målet var om medansvaret för hyresskulden hade upphört på grund av att talan mot den ensamma ledamoten hade väckts för sent. Det fanns en kapitalbrist i bolaget under åren 2010 till 2013 och bolaget försattes i konkurs 2014. Kapitalbristen läktes inte vid något tillfälle och någon kontrollbalansräkning upprättades aldrig.

Efter att käranden på våren 2013 hade väckt talan mot svarandebolaget främst avseende en hyresskuld träffade parterna i oktober samma år en förlikning som stadfästes av Stockholms tingsrätt. Betalningsplanen följdes inledningsvis, men under hösten 2014 upphörde betalningarna varvid återstående kapitalskuld om knappt två miljoner den 31 oktober 2014 förföll till betalning.

I juni 2016 väckte hyresvärden talan mot den tidigare styrelseledamoten i hyresgästbolaget och gjorde gällande att ledamoten hade ett personligt betalningsansvar enligt 25 kap. 18 § ABL för den förpliktelse som uppkommit för bolaget till följd av den stadfästa förlikningen.

Ledamoten bestred talan och menade att fordran var preskriberad eftersom talan väckts mer än tre år efter det att den förpliktelse som ansvaret avsåg hade uppkommit, 25 kap. 20 a § ABL.[662] Frågan i HD

---

[661] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 18 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.7.1.

[662] Avsnitt 2.10.

var vid vilken tidpunkt som fordran hade uppstått. Om fordran inte skulle anses ha uppkommit genom förlikningen, hade det personliga betalningsansvaret upphört på grund av preskription, 25 kap. 20 a § ABL.

Med hänvisning till NJA 2009 s. 291 och NJA 2013 s. 725 angav HD att uppkomsttiden för en förpliktelse vid tillämpningen av 18 § ska bestämmas med beaktande av ändamålet med regleringen. Till skillnad från det personliga betalningsansvaret enligt 18 § syftar talefristerna i 20 a § inte till att skydda borgenärerna, utan till att tydliggöra och mildra betalningsansvaret för de ansvariga styrelseledamöterna.[663] HD menade att det övergripande syftet med regelverket ändå skulle vara styrande, vilket innebär att en förpliktelses uppkomsttidpunkt enligt 20 a § ska bestämmas på samma sätt som enligt regelverket i stort.[664]

HD behandlade uppkomsten av hyresfordran på samma sätt som i NJA 2013 s. 725.[665] HD bekräftade att en förpliktelse att betala hyra som grundas på ett hyresavtal som ingåtts före ansvarstidens början i allmänhet ska anses ha uppkommit redan genom avtalet.

HD angav att en förlikning under vissa förutsättningar kan innebära att en ny förpliktelse ersätter den gamla, vilket får till följd att en ny talefrist börjar löpa enligt 20 a §. Utgångspunkten för bedömningen av när en förpliktelse, som omfattas av en senare träffad förlikning, ska anses ha uppkommit är de materiella skillnader som inträtt genom förlikningen.[666] Främst om de materiella förändringarna är väsentliga, varvid det kan få betydelse vilken riskökning de har inneburit, kan det bli fråga om att en ny förpliktelse har uppkommit.[667] Betydelsen av förändringarna ska slutligen bedömas med utgångspunkt i vilka faktiska och rättsliga möjligheter att påverka avtalsförhållandet som förelegat vid tidpunkten för förlikningen (jfr NJA 2013 s. 725 p. 9).[668]

I fallet konstaterades att förlikningen innebar en slutgiltig reglering av det mellan bolagen tidigare rådande hyresförhållandet. Förlikningsavtalet preciserade endast hur en redan befintlig skuld skulle betalas,

---

[663] HD, mål nr T 1274-19, domskälen p. 17.
[664] HD, mål nr T 1274-19, domskälen p. 18.
[665] NJA 2013 s. 725, domskälen p. 12.
[666] HD, mål nr T 1274-19, domskälen p. 21–22.
[667] HD, mål nr T 1274-19, domskälen p. 24.
[668] HD, mål nr T 1274-19, domskälen p. 25.

varför någon materiell förändring inte ansågs föreligga. Talan hade därför inte väckts i rätt tid.

HD har nu i två avgöranden[669] bekräftat att den principiella utgångspunkten för fordrans uppkomst vid tillämpning av 25 kap. 18 § ABL bör vara de tillämpade reglernas syfte.[670] Även om frågor om fordrans uppkomst i övriga rättsområden inte kan betraktas som slutgiltigt lösta, torde förändringar av rättsläget i fråga om tillämpning av 25 kap. 18 § ABL kräva praxis från HD.

2.10 Ansvarsperiodens slut

Av 25 kap. 20 § framgår att ansvaret enligt 18 och 19 §§ inte omfattar förpliktelser som uppkommer sedan

”1. en ansökan enligt 17 § andra stycket har gjorts,

2. en kontrollbalansräkning som utvisar att bolagets eget kapital, beräknat enligt 14 §, uppgår till det registrerade aktiekapitalet har granskats av bolagets revisor och lagts fram på bolagsstämma, eller

3. bolagsstämman, Bolagsverket eller domstol har beslutat om likvidation.”

Slutpunkten för medansvaret sätts i och med styrelsens agerande i överensstämmelse med dessa punkter. Som angivits ovan kan slutpunkten sättas tidigare genom exempelvis rättelse.[671]

De rättstvister där personligt betalningsansvar aktualiseras äger i regel rum efter att bolaget i fråga likviderats eller gått i konkurs. Först när fordringsägarna inte får full utdelning får de anledning kräva styrelsen personligen. Detta har historiskt kunnat inträffa lång tid efter att de ansvarsgrundande händelserna ägt rum. Att bevisfrågor under lång tid har haft stor betydelse kan delvis förklaras med att det tidigare var de allmänna reglerna i preskriptionslagen (1981:130) som gällde, vilket innebar tioårig preskriptionstid. I och med tillkomsten av 25 kap. 20 a § ABL kan dessa frågor eventuellt komma att ta mindre plats i framtida processer.[672]

---

[669] NJA 2013 s. 725 och HD mål nr T 1274-19.

[670] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 18 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.7.1, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 11.1.4.

[671] Avsnitt 2.9.6.

[672] Lag 2013:143.

Sedan 2013 upphör det personliga betalningsansvaret att gälla tre år efter uppkomsten av den förpliktelse som ansvaret avser (den primära talefristen) eller inom ett år från det att förpliktelsen senast skulle ha fullgjorts (den sekundära talefristen), 25 kap. 20 a § ABL. Syftet med lagändringen är att underlätta för företagare vars aktiebolag har gått i konkurs eller likvidation att återgå till att driva näringsverksamhet.[673]

> ”Väsentligt i sammanhanget är vidare att det numera finns företag som med ledning av uttalanden i konkursförvaltarnas förvaltarberättelser systematiskt förvärvar fordringar på grund av personligt betalningsansvar, eller åtar sig att driva in sådana fordringar. Detta förfarande ger anledning att se bestämmelserna i ett nytt ljus.”[674]

Det anges uttryckligen i 20 a § tredje stycket att preskriptionslagen inte gäller för ansvaret enligt 18 § (med undantag för ansvaret för regress). Det betyder att talefristerna i 20 a § inte kan förlängas genom preskriptionsavbrott, 5 § preskriptionslagen. Borgenären kan inte heller använda en fordran till kvittning om det personliga ansvaret för denna har upphört, 10 § preskriptionslagen.[675]

Processer om personligt ansvar har historiskt i stor utsträckning inletts många år efter att kapitalbristen inträffat och möjligen även läkts. Lagändringen innebar därför en begränsning av ansvaret som ligger i linje med att ge företag en andra chans.[676]

I mål nr T 1274-19 meddelad den 3 december 2019 prövades 20 a § för första gången av HD. Det var fråga om medansvar för hyresskuld hade upphört på grund av att talan mot ledamoten hade väckts för sent.[677]

Senare års praxis från HD har även medverkat till att ansvarsperiodens slut tidigarelagts. I NJA 2012 s. 858 angav HD att en fastställd årsredovisning som visar att kapitalbristen är helt läkt kan likställas med en andra kontrollstämma enligt 25 kap. 20 § 2 p. ABL. Ett argument i 2012 års fall var att en årsredovisning aldrig kan visa ett högre eget kapital än en kontrollbalansräkning och därför kan fylla samma

---

673 Prop. 2012/13:65, s. 1.

674 Prop. 2012/13:65, s. 7.

675 HD, mål nr T 1274-19 meddelad den 3 december 2019, domskälen p. 13.

676 SOU 2016:72, Entreprenörskap i det tjugoförsta århundradet, s. 3, 17, 24 f., 129.

677 Avsnitt 2.9.8.

funktion. Alltså ett dokument som är "minst" likvärdigt med en kontrollbalansräkning.

I NJA 2018 s. 602 prövades frågan om ansvaret enligt 25 kap. 18 § 1 st. 1 p. ABL omfattar förpliktelser som uppkommit sedan bolaget försatts i konkurs. I NJA 2018 s. 602 anger HD, med hänvisning till NJA 2012 s. 858, att vad som sägs i 20 § inte bör förstås så att det enbart är de där angivna omständigheterna samt att styrelsen vidtar den åtgärd som den är i dröjsmål med som kan medföra att en medansvarsperiod avslutas. HD uttalar i NJA 2018 s. 602 att även andra situationer är tänkbara då det mot bakgrund av bestämmelsernas syften och funktion samt annan lagstiftning inte är rimligt att medansvarsperioden löper vidare.[678]

Vid likvidation ersätts styrelsen av likvidatorn och styrelsen kan varken dra på bolaget nya förpliktelser eller vidta åtgärderna som anges i 25 kap. 13–17 §§ ABL.[679] HD anger vidare att de avvecklings- och varningsintressen som motiverar bestämmelserna i 25 kap. 13–20 §§ tillgodoses vid ett likvidationsförfarande.[680] HD identifierar vissa likheter och skillnader mellan en likvidation och konkurs. Vid konkurs företräds fortfarande bolaget som konkursgäldenär av den styrelse som bolaget hade vid konkursutbrottet, 25 kap. 49 § ABL. Till skillnad från vid likvidation har styrelsen i en konkurs ännu vissa möjligheter att ådra konkursbolaget förpliktelser. Konkursförvaltaren råder över den egendom som ingår i konkursboet varför styrelsen har begränsade möjligheter till detta.[681] HD anger vidare att ett konkursbeslut på samma sätt som en likvidation innebär att handlingsmönstret i 25 kap. 13–17 §§ ABL förlorar sin praktiska betydelse.

”De åtgärder som enligt 18 eller 20 §§ skulle kunna bryta ansvarsperioden – upprättandet av en kontrollbalansräkning, stämmobehandling för utlösande av rådrumsfristen samt ansökan eller beslut om likvidation – framstår efter konkursutbrottet som både opraktiska och meningslösa. De intressen som har motiverat regleringen i 13–17 §§ tillgodoses genom konkursförfarandet.”[682]

---

[678] NJA 2018 s. 602, domskälen p. 19.

[679] Prop. 2000/01:150, s. 47, NJA 2018 s. 602, domskälen p. 20.

[680] NJA 2018 s. 602, domskälen p. 21.

[681] NJA 2018 s. 602, domskälen p. 22.

[682] NJA 2018 s. 602, domskälen p. 24.

HD konstaterar att det i ett aktiebolagsrättsligt perspektiv är naturligt att en medansvarsperiod enligt 25 kap. 18 § avslutas i och med konkursbeslutet. Domen är en välkommen begränsning av ansvarsreglerna.

I NJA 2018 s. 1038 angav HD att en löpande medansvarsperiod enligt 25 kap. 18 § ABL inte avslutas genom beslut om företagsrekonstruktion. Beviljad företagsrekonstruktion är alltså inte en sådan annan situation, vid sidan om de i 25 kap. 20 § ABL angivna omständigheterna, som beskrivs i NJA 2018 s. 602.

Resonemangen i HD:s båda avgöranden från 2018 liknar varandra. Att domsluten skiljer sig åt kan möjligen förklaras med att tyngdpunkten i argumentationen skiljer något mellan avgörandena. I NJA 2018 s. 602 ligger stort fokus på regelverkets praktiska betydelse, domskälen p. 24. I domskälen p. 22–23 behandlas möjligheterna för styrelsen att ådra konkursbolaget nya förpliktelser. Dessa är vid en konkurs begränsade. Att de inte är begränsade vid en företagsrekonstruktion tycks i NJA 2018 s. 1038 ha tagits till intäkt för att borgenärerna inte åtnjuter det skydd som är behövligt för att kunna avsluta medansvarsperioden. Det är riktigt att borgenärer i en företagsrekonstruktion kan ta skada i en efterföljande konkurs som en följd av skulder som bolaget dragit på sig under en rekonstruktion. Med det resonemanget förbises dessvärre syftet med en rekonstruktion. Att en rekonstruktion kan sluta i en konkurs med mer skulder ändrar inte på det faktum att syftet med rekonstruktionen precis som syftet med kapitalbristreglerna är en form av sanering, exempelvis genom återkapitalisering. HD lyfter riktigt fram att en företagsrekonstruktion skiljer sig från likvidation och konkurs i fråga om syfte och funktion samt även rättsverkningar. Att gäldenärens rådighet över sin egendom formellt inte är inskränkt under en rekonstruktion, medan så är fallet under konkurs och likvidation är riktigt,[683] men för att få svar på frågan om en företagsrekonstruktion kan avbryta en medansvarsperiod är denna jämförelse mindre relevant. Jämförelsen borde istället göras mellan företagsrekonstruktionens syfte, funktion och rättsverkningar och de syften, funktioner och rättsverkningar som kapitalbristreglerna har. I den jämförelsen framstår företagsrekonstruktionens och kapitalbristreglernas syften överlappa varandra

[683] Jfr NJA 2018 s. 1038, domskälen p. 24.

eftersom det yttersta målet för båda regelverken är olika former av sanering av bolaget.[684] Att alternativet till återkapitalisering i en kapitalbristsituation är likvidationsplikt ändrar inte på detta.

HD uttalar i NJA 2018 s. 1038 att kapitalbristreglerna i ABL i sig utgör ett etablerat och sammanhängande system i fråga om skyddet för aktiekapitalet. Det är riktigt att systemet är etablerat och i någon utsträckning sammanhängande, men att systemet skulle innebära förutsebarhet för olika intressenter kan ifrågasättas.[685]

Eftersom kapitalbristreglerna inte ska ha en reparativ funktion utan verka handlingsdirigerande och genom detta skydda borgenärerna kan det ifrågasättas om så stor vikt ska läggas vid regelverkets reparativa funktion som HD gör. Den reparativa funktionen är en bieffekt av den handlingsdirigerande, vilket förbises i detta fall.

HD:s slutsats av följande uttalande är att medansvarsperioden inte kan avslutas av en företagsrekonstruktion. I själva verket borde slutsatsen, med samma uttalande som grund, vara den motsatta:

> ”Att i rättstillämpningen frångå det handlingsmönster som lagen anger och ersätta det med andra åtgärder måste kräva att dessa till syfte och funktion rättsligt är att jämställa med de lagreglerade åtgärderna, så att de intressen som motiverar reglerna blir tillgodosedda.”[686]

HD har rätt i att en kontroll av aktiekapitaltäckningen såsom den i kontrollbalansräkningen varken utgör en förutsättning för eller en följd av ett beslut om företagsrekonstruktion. Eftersom kontrollbalansräkningen inte fyller någon funktion i sig själv utan är ett led i att återkapitalisera bolaget, alternativt leda till tvångslikvidation, bör detta inte betraktas som ett problem. Jag hade hellre sett att HD fokuserat på kapitalbristreglernas syften att i mer generella termer skydda borgenärer eftersom en väl genomförd företagsrekonstruktion torde innebära

---

[684] Se vidare Moll, Upprättande av kontrollbalansräkning under pågående företagsrekonstruktion, InraTi 2/2017, s. 22 ff., där en jämförelse görs med den finländska rätten. Finlands aktiebolagslag och lag om företagssanering är mycket lika de svenska motsvarigheterna. Redan i förarbetena till lagen om företagssanering angavs att kapitalbristreglerna inte behövde tillämpas vid företagssanering eftersom reglerna hade samma syfte. I förarbetena till lagen om företagsrekonstruktion i Sverige, som kom ett år efter den finländska, nämns inte kapitalbristreglerna.

[685] Jfr NJA 2018 s. 1038, domskälen p. 23.

[686] NJA 2018 s. 1038, domskälen p. 23.

förbättrade framtidsutsikter för ett företag på ett sätt som en aldrig så korrekt upprättad kontrollbalansräkning skulle göra.[687]

2.11 Danmark

I Danmark behandlar lov om aktie- og anpartsselskaber (selskabsloven, SL) två typer av bolag. Den första typen av bolag är *aktieselskaber* (A/S), vilket är motsvarigheten till ett svenskt publikt AB. Den andra typen av bolag är *anpartsselskaber* (ApS), vilket är motsvarigheten till ett svenskt privat AB. Båda betecknas som kapitalselskaber, 1 § SL. Aktiekapitalet ska minst utgöra 400 000 DKK för A/S[688] och 40 000 DKK för ApS, 4 § SL. Det danska folketinget beslutade i april 2019 att avskaffa den tidigare möjligheten att starta ett bolag, motsvarande ett privat aktiebolag, med ett aktiekapital om 1 DKK, så kallade *iværksætterselskab* (IVS). Samtidigt beslutades att kapitalkravet för ApS skulle sänkas från 50 000 till 40 000 DKK.[689]

IVS-bolagen infördes 2014 för att underlätta för entreprenörskap. Bolagsformen var avsedd att sänka tröskeln för att starta bolag med begränsat ansvar samtidigt som en hög grad av insyn kunde upprätthållas. Bolagsformen var välanvänd. Mellan 2014 och 2017 stiftades nästan 42 000 bolag. Även om bolagsformen tycktes ha medfört ett positivt samhällsekonomiskt bidrag, kunde slutsatsen inte dras att den positiva utvecklingen hade uteblivit utan bolagsformen.[690] När bolagsformen utvärderades 2018 konstaterades att antalet tvångslikvidationer efter införandet av bolagsformen ökat mer än förväntat, vilket medfört ökade omkostnader för det offentliga. I utredningen angavs även att IVS-bolagen medfört ökade risker för bedrägerier samt att andelen skatteskulder för IVS-bolagen var nästan dubbelt så höga som för enskilda firmor.[691]

---

[687] En företagsrekonstruktion borde ersätta reglerna om kapitalbrist, vilket argumenteras för i Moll, Upprättande av kontrollbalansräkning under pågående företagsrekonstruktion, InraTi 2/2017, s. 22 ff. I artikeln anges att min uppfattning är att det ligger inom räckhåll för HD att ändra praxis. Sedan NJA 2018 s. 1038 återstår, en nödvändig, lagändring. Även Lindskog är av uppfattningen att en företagsrekonstruktion borde ersätta reglerna om kapitalbrist, se Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 10.3.3.

[688] Kravet sänktes från 500 000 till 400 000 DKK 1 juli 2018. Lov nr 675 af 29/05/2018.

[689] Lov nr 445 af 13/04/2019, prop. 2019/20:21, s. 7.

[690] Erhvervsstyrelsen, Analyse af iværksætterselskaber, s. 3.

[691] Erhvervsstyrelsen, Analyse af iværksætterselskaber, s. 4.

Det finns två former av ledningsstrukturer att välja mellan i 111 § SL. Ledningen består antingen av bestyrelse och direktion, eller endast av direktion. Om ledningen består av bestyrelse och direktion, ansvarar bestyrelsen för övergripande och strategiska frågor, medan direktionen ansvarar för den dagliga driften. Består ledningen endast av en direktion tillsätts denna av ett tilsynsråd. Bestyrelsen, eller i förekommande fall tilsynsrådet, ansvarar bland annat för att bolagets

”kapitalberedskab til enhver tid er forsvarligt, herunder at der er tilstrækkelig likviditet til at opfylde kapitalselskabets nuværende og fremtidige forpligtelser, efterhånden som de forfalder […] således til enhver tid forpligtet til at vurdere den økonomiske situation og sikre, at det tilstedeværende kapitalberedskab er forsvarligt.”[692]

I 119 § SL stadgas att

”[l]edelsen i et kapitalselskab skal sikre, at generalforsamling afholdes, senest 6 måneder efter at det konstateres, at selskabets egenkapital udgør mindre end halvdelen af den tegnede kapital. På generalforsamlingen skal det centrale ledelsesorgan redegøre for kapitalselskabets økonomiske stilling og om fornødent stille forslag om foranstaltninger, der bør træffes, herunder om kapitalselskabets opløsning.”

I förarbetena angavs att regeln gäller oavsett storleken på aktiekapitalet och att den inte berör ledningens övriga skyldigheter enligt 115–117 §§ SL om forsvarlig kapitalberedskab och likviditet.[693]

Någon regel om personligt ansvar vid underlåtenhet att följa detta finns ej. Skadeståndsansvar för ledningen regleras i 22 kap. SL. I likhet med 29 kap. 1 § ABL anges det i 361 § SL att

”[s]tiftere og medlemmer af ledelsen, som under udførelsen af deres hverv forsætligt eller uagtsomt har tilføjet kapitalselskabet skade, er pligtige til at erstatte denne. Det samme gælder, når skaden er tilføjet kapitalejere eller tredjemand.”

I förarbetena till SL angavs att ledningens skadeståndsansvar i utgångspunkt skulle baseras på en traditionell culpanorm.[694] Även om ansvar enligt 361 § SL kan utdömas som en följd av att ledningen underlåtit att följa regeln i 119 § SL, finns det inte någon särskild ansvarsregel i SL kopplad till 119 §, på så sätt som 25 kap. 18 § ABL är utformad.

---

[692] 115 och 116 §§ SL. 115 § avser bestyrelsen och 116 § avser tillsynsrådet.

[693] Betænkning nr. 1498/2008, Modernisering af selskabsretten, s. 901.

[694] Betænkning nr. 1498/2008, Modernisering af selskabsretten, s. 41.

2.12 Norge

I Norge regleras *aksjeselskap* (AS) i lov om aksjeselskaper, 1997-06-13-44 (ASL). Dessa bolag kan ej börsnoteras och har ett minsta aktiekapital på 30 000 NOK, 3 kap. 1 § ASL. I 3 kap. 4 § stadgas att ett AS vid varje tidpunkt måste ha ett eget kapital och en likviditet som är försvarlig i förhållande till risken och omfattningen av verksamheten.[695] För att avgöra om det egna kapitalet är försvarligt ska enligt förarbetena en samlad värdering av företagets kapitalbas göras. Det innebär att förhållandet mellan eget kapital och skuld, skuldernas sammansättning och villkoren för dessa är en del av bedömningen.[696]

I förarbetena formuleras syftet med bestämmelsen i 3 kap. 4 § ASL på följande sätt:

”Hovedformålet med aksjeloven § 3-4 er […] å gi selskapets ledelse en påminnelse og en oppfordring til å foreta fortløpende vurderinger av selskapets økonomiske stilling og til å iverksette nødvendige tiltak. Bestemmelsen har en preventiv funksjon.”[697]

I 3 kap. 5 § regleras styrelsens handlingsplikt då det egna kapitalet är lägre än försvarligt:

”(1) Hvis det må antas at egenkapitalen er lavere enn forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet, skal styret straks behandle saken. Styret skal innen rimelig tid innkalle generalforsamlingen og gi den en redegjørelse for selskapets økonomiske stilling. Dersom selskapet ikke har en forsvarlig egenkapital i samsvar med § 3-4, skal styret på generalforsamlingen foreslå tiltak for å rette på dette.

(2) Hvis styret ikke finner grunnlag for å foreslå tiltak som nevnt i første ledd tredje punktum, eller slike tiltak ikke lar seg gjennomføre, skal det foreslå selskapet oppløst.”

Skadestånd regleras i 17 kap. där det i 1 § anges följande:

”(1) Selskapet, aksjeeier eller andre kan kreve at daglig leder, styremedlem, medlem av bedriftsforsamlingen, uavhengig sakkyndig, gransker eller aksjeeier erstatter skade som de i den nevnte egenskap forsettlig eller uaktsomt har voldt vedkommende.”

---

[695] Selskapet skal til enhver tid ha en egenkapital og en likviditet som er forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet. 3 kap. 4 § ASL.

[696] NOU 1996:3, s. 102, prop. 111 L (2012–2013), s. 75.

[697] Prop. 111 L (2012–2013), s. 77.

Ansvar vid underlåtelse att följa reglerna i 3 kap. regleras inte särskilt. Istället är skadeståndsreglerna i 17 kap. tillämpliga.[698] Enligt dom LB-2013-170795 i lagmannsretten (Norges motsvarighet till hovrätt) anges att ett åsidosättande av handlingsplikten i 3 kap 5 § ASL inte automatiskt medför grund för skadeståndsansvar:

”Brudd på handleplikten etter aksjeloven § 3-5, jf. § 3-4, fører ikke uten videre til erstatningsplikt. For at det skal oppstå erstatningsansvar, må det påvises at ledelsens vurdering av situasjonen har vært uaktsom, jf. aksjeloven § 17-1. Det må videre foreligge årsakssammenheng mellom pliktbruddet og tapet.”[699]

Rättsfallet hänvisas till i NOU 2016:22.[700]

I NOU 2016:22 föreslogs att kravet på lägsta aktiekapital skulle sänkas till 1 NOK.[701] Departementet delade inte den uppfattningen och kravet kvarstår idag på 30 000 NOK. Samtidigt som negativa effekter av sänkt krav på aktiekapital inte kunde identifieras kunde heller inte positiva effekter påvisas.[702]

Efter en utredning kompletterades 3 kap. 4 § ASL 2013 med ett krav på att bolaget skulle ha tillräcklig likviditet.[703] Kompletteringen torde ha varit mer av pedagogisk betydelse då likviditeten redan innan lagändringen var av betydelse för att avgöra om bolaget hade försvarligt eget kapital.[704]

I NOU 2016:22 hade utredningen i uppdrag att utreda om styrelsens handlingsplikt i 3 kap. 5 § ASL skulle ändras eller upphävas.[705] Regeln upphävdes inte men kravet på agerande när det egna kapitalet sjunker under hälften av aktiekapitalet ströks. Det angavs i förarbetena att det inte var ändamålsenligt att knyta handlingsplikten till halva aktiekapitalet med ett så lågt lägsta aktiekapital som 30 000 NOK. För bolag med ett aktiekapital som närmar sig lägstanivån skulle handlingsplikten inträda så snart att regeln skulle bli svår att förhålla sig till.[706]

---

[698] NOU 2016:22, s. 122.
[699] LB-2013-170795.
[700] NOU 2016:22, s. 122.
[701] NOU 2016:22, s. 10 f., 58 ff.
[702] Prop. 112 L (2016–2017), s. 58.
[703] Justis- og politidepartementet, Forenkling og modernisering av aksjeloven (Knudsen-utredningen), s. 96, Prop. 111 L (2012–2013), s. 77.
[704] NOU 2016:22, s. 77.
[705] NOU 2016:22, s. 122.
[706] NOU 2016:22, s. 127.

Vidare framhävdes att storleken på företagets aktiekapital bestäms av hur mycket aktieägarna har valt att betala in, vilket inte har något nödvändigt samband med företagets finansiella ställning.[707]

Allmennaksjeselskaper (ASA) regleras i lov om allmennaksjeselskaper, 1997-06-13-45 (ASAL). Dessa ska ha ett minsta aktiekapital på 1 000 000 NOK, 3 kap. 1 § ASAL. ASA är främst avsedda att spridas till en större krets av ägare. Kravet på försvarligt aktiekapital är utformat på samma sätt som i ASL, 3 kap. 4 § ASAL. I 3 kap. 5 § ASAL finns följande tillägg i förhållande till 3 kap. 5 § ASL: ”Det samme gjelder hvis det må antas at selskapets egenkapital er blitt mindre enn halvparten av aksjekapitalen.” I dessa fall ska bolagsstämman sammankallas inom sex månader. För publika bolag är ASAL alltså anpassad till direktivet.[708] Skadestånd regleras i 17 kap. på samma sätt som i ASL.

Reglerna liknar de svenska kapitalbristreglerna, med några avgörande skillnader. Gränsen för handlingsplikt är inte längre halva aktiekapitalet för privata bolag, utan försvarligt eget kapital. Bedömningen är alltså friare och anpassningsbar till det enskilda företaget. Vidare är personligt betalningsansvar inte reglerat separat och kopplat till reglerna om försvarligt eget kapital. De vanliga aktiebolagsrättsliga skadeståndsreglerna i 17 kap. gäller.

I 3 kap. 5 § ASL anges att om styrelsen ska föreslå att bolaget likvideras ”[h]vis styret ikke finner grunnlag for å foreslå tiltak som nevnt i første ledd tredje punktum, eller slike tiltak ikke lar seg gjennomføre”. Första stycket tredje meningen anger följande: ”Dersom selskapet ikke har en forsvarlig egenkapital i samsvar med § 3-4, skal styret på generalforsamlingen foreslå tiltak for å rette på dette.” Likvidation är alltså en möjlig slutpunkt, men det är inte fråga om en skyldighet att likvidera kopplad till personligt ansvar som i Sverige, där handlingsplikten dessutom är kopplad till halva aktiekapitalet och inte försvarligt eget kapital som i Norge.

[707] Prop. 112 L (2016–2017), s. 60.
[708] Prop. 112 L (2016–2017), s. 60.

2.13 Finland

2.13.1 Inledning

Finländska aktiebolagslagen, FABL, reglerar privata och publika aktiebolag. Frågan om kapitalbrist i finländsk rätt behandlas i 20 kap. 23 § FABL. Paragrafen innehåller värderingsregler av tillgångar och krav på olika typer av agerande om det egna kapitalet är negativt eller utgör mindre än hälften av aktiekapitalet. Handlingsplikten varierar beroende på om det är fråga om ett publikt bolag eller inte. Några ansvarsregler för styrelse finns inte kopplade direkt till regleringen. I 22 kap. FABL behandlas skadeståndsfrågor generellt. I FABL 1978 fanns kapitalbristregler liknande de nu gällande svenska.

2.13.2 Lag om aktiebolag (734/1978)

FABL 1978 hade stora likheter med Sveriges och Norges lagar och ersatte en lag som i väsentliga delar härstammade från 1895.[709] Minimiaktiekapital infördes för första gången i FABL 1978. Den gamla lagen från 1895 liknade Storbritanniens *Companies Act* eller Förenta staternas delstaters bolagslagar, men förarbetena till 1895 års svenska lag var även viktiga.[710] Vid införandet av ett aktiekapital ansågs det att en avvikande reglering jämfört med övriga nordiska länder kunde ge intryck av ett svagare borgenärsskydd.[711] I FABL 1978 var minimikapitalet 15 000 mark (ca 2 500 euro) för nystartade bolag. Kapitalkravet ansågs internationellt sett mycket lågt och det bedömdes täcka kostnaderna i bildningsskedet för mindre bolag.[712]

I den omfattande delreformen 1997 delades aktiebolagen in i privata och publika aktiebolag. Bakgrunden till reformen var en anpassning till EU-rätten där utgångspunkt var kapitaldirektivet. Kapitalkravet för privata aktiebolag höjdes i enlighet med förändringen i penningvärdet och med beaktande av det nya kapitalkravet för publika aktiebolag. Kapitalkravet för privata aktiebolag blev 50 000 mark, vilket då motsvarade det gängse värdet på det ursprungliga kravet på 15 000 mark. Det nominella värdet enligt 2001 års euroomräkningskurs var ca 8 400

[709] RP 1977 rd. Nr. 27, s. 1, Mähönen, Villa, Aktiebolag I, s. 18.
[710] Mähönen, Villa, Aktiebolag I, s. 22.
[711] Kommittébetänkande 1969: A20, s. 64.
[712] RP 238/2018 rd, s. 3.

euro. För publika aktiebolag tiodubblades kravet för tydlighetens skull till 500 000 mark. I samband med att kapitalkraven omvandlades till euro föreskrevs att minimikapitalkravet för privata aktiebolag var 8 000 euro och för publika aktiebolag blev kravet 80 000 euro.[713]

Avseende likvidation och upplösning stadgades i 13 kap. 2 §:

”Finner styrelsen vid uppgörande av bokslut eller eljest, att bolagets eget kapital understiger en tredjedel av aktiekapitalet, skall styrelsen så snart som möjligt sammankalla bolagsstämma för att behandla frågan om bolagets trädande i likvidation. Bolaget skall träda i likvidation, om ej på bolagsstämma, där bokslutet för ifrågavarande räkenskapsperiod behandlas, vid fastställande av balansräkningen kan konstateras, att bolagets eget kapital uppgår till minst hälften av aktiekapitalet. Om bolagsstämman icke fattar beslut om att bolaget skall träda i likvidation, skall styrelsen hos domstol ansöka om sådant beslut. Ansökan kan göras även av revisor eller aktieägare, vilka innehar minst en tiondedel av alla aktier.

Vid ovan nämnda beräkning av förhållandet mellan det egna kapitalet och aktiekapitalet får bolagets tillgångar uppskattas till högst det sannolika överlåtelsepriset med avdrag för de särskilda kostnader överlåtelse medför. Överstiger tillgångarnas sammanlagda värde härvid värdet enligt balansräkningen, kan skillnaden uppges utom kolumn och vid beräkning av nämnda förhållande läggas till det egna kapital som balansräkningen utvisar.”

Reglerna baserades på ABL 1944 och ABL 1975. I förarbetena hänvisas till svenska ABL och principen att ett aktiebolag skulle träda i likvidation i god tid innan aktiekapitalet gått helt förlorat, eftersom risken för att borgenärerna skadas annars skulle vara stor.[714] Man ansåg att samma principer borde gälla även i Finland.[715] I likvidationsbalansräkningen fick eventuella dolda reserver, övervärden, tas upp. Den värdering som var aktuell var överlåtelsepris med avdrag för överlåtelsekostnader, alltså det som i Sverige idag kallas nettoförsäljningsvärde. I den delen var FABL 1978 identisk med ABL 1975. Den kanske viktigaste skillnaden mellan de svenska och finländska reglerna var att 13 kap. 2 § FABL 1978 ursprungligen saknade en exakt tidsangivelse för när likvidationsbalansräkningen skulle upprättas.[716]

---

[713] RP 238/2018 rd, s. 4.

[714] Jokinen, Osakeyhtiölain uudistunut selvitystilasääntely ja pääoman vähenemistä koskeva sääntely, Edilex 2012-01-03, s. 26.

[715] RP 1977 rd. Nr. 27, s. 93.

[716] Jokinen, Osakeyhtiölain uudistunut selvitystilasääntely ja pääoman vähenemistä koskeva sääntely, Edilex 2012-01-03, s. 28.

Om styrelsen underlät att uppfylla sina skyldigheter kunde de bli skadeståndsansvariga enligt de allmänna aktiebolagsrättsliga skadeståndsreglerna i 15 kap. FABL 1978. Till skillnad från ABL 1975 reglerades inte något medansvar direkt i anslutning till reglerna om kapitalbrist.[717]

I 15 kap. 1 § FABL 1978 angavs att:

> ”Stiftare, styrelsemedlem, medlem av förvaltningsrådet och verkställande direktör är skyldiga att ersätta skada, som de vid fullgörande av sitt uppdrag uppsåtligen eller av vållande förorsakat bolaget. Detsamma gäller skada, som förorsakats aktieägare eller annan genom överträdelse av denna lag eller bolagsordningen.”

Paragrafen är identisk med 15 kap. 1 § ABL 1975 sånär som på att det i ABL 1975 i sista meningen angavs att förutom vid överträdelse av ABL eller bolagsordningen, överträdelse av tillämplig lag om årsredovisning kunde leda till ansvar.

I Sverige används inte de allmänna skadeståndsreglerna för att hålla styrelseledamöter ansvariga vid underlåtenhet att följa kapitalbristreglerna. Trots att skadeståndsreglerna i och för sig skulle vara tillämpliga är det enklare att använda sig av kapitalbristreglerna. Att det är fråga om skadeståndsskyldighet och tillämpning av 15 kap. 1 § FABL 1978 framgår av finländsk rättspraxis.

I HD 1990:177 hade ett bolags egna kapital beräknat enligt 13 kap. 2 § FABL 1978 reducerats till mindre än en tredjedel av aktiekapitalet ett

---

[717] En mycket intressant lagändring kom genom lag (48/1993) då 13 kap. 2 a § infördes. Där stadgades följande:
”Är bolagets ekonomiska ställning sådan att bolagsstämman enligt 2 § borde fatta beslut om likvidation, föreligger denna skyldighet inte, om bolaget är föremål för förfarande enligt lagen om företagssanering (47/93) eller om ansökan om inledande av sådant förfarande görs senast när beslutet om likvidation borde fattas och ansökan leder till att saneringsförfarande inleds genom underrättens beslut.
Ett bolag skall träda i likvidation, om inte en sådan enligt 2 § 2 mom. uppgjord balansräkning som bolagets revisorer granskat och som gäller situationen vid den tidpunkt saneringsförfarandet upphörde visar att bolagets eget kapital utgör minst hälften av aktiekapitalet. Styrelsen skall härvid sammankalla en bolagsstämma senast inom två månader från det saneringsförfarandet upphörde för att fatta beslut om att bolaget skall träda i likvidation. Om bolagsstämman inte fattar ett sådant beslut, tillämpas 2 § 1 mom.”
Några liknande regler vid företagsrekonstruktion finns inte i svensk rätt. Se vidare Moll, Upprättande av kontrollbalansräkning under pågående företagsrekonstruktion, InraTi 2/2017, s. 22 ff.

år i tid före bolagets konkurs. Styrelsen underlät att kalla till bolagsstämma för att hantera frågan om bolagets eventuella likvidation. HD uttalade att vd med vetskap om kapitalbristen fortsatt verksamheten som ledde till konkurs och förlust för borgenärerna. Redan på denna grund skulle styrelseledamöterna kunna bli ansvariga jämlikt 15 kap. 1 § FABL 1978.

I HD 1991:55 hade ett bolag fortsatt sin verksamhet och på våren 1984 upptagit, trots att det redan hösten innan blivit likvidationsmoget, ny gäld bland annat hos käranden till ett sammanlagt belopp om 203 546,67 mark. Bolagets styrelse hade genom en redovisning tvärtemot bokföringsnämndens utlåtande och i strid med bokförings- och aktiebolagslagstiftningen uppsåtligen dolt den faktiska förlusten av aktiekapitalet och därmed gett ett sken av att något likvidationshot inte förelegat. Styrelsen hade följaktligen även underlåtit att sammankalla bolagstämman för att behandla frågan om bolagets trädande i likvidation. Detta borde styrelsen i enlighet med 13 kap. 2 § 1 mom. FABL 1978 ha gjort så snart som möjligt efter det den vid räkenskapsperiodens utgång hade insett förlusten av aktiekapitalet. Stämmans uppgift hade då varit att besluta, att bolaget antingen skulle träda i likvidation eller vidta saneringsåtgärder för att täcka sina förluster och öka det egna kapitalet. Sedan bolagets konkurs hade lånen om 203 546,67 mark lämnats obetalda. På grund av konkursboets ringa tillgångar hade borgenärerna inte erhållit någon utdelning i konkursen.

HD angav att den skada som kärandebolaget lidit i konkursen var en direkt följd av att styrelsens i strid med 13 kap. 2 § FABL 1978 trots vetskap om förlusten av bolagets aktiekapital och bolagets betalningsoförmåga hade fortsatt verksamheten utan att sammankalla bolagsstämman för beslut om antingen likvidation eller tvångssanering. Enligt 15 kap. 1 § samma lag var styrelsen solidariskt ansvarig för den vållade skadan.

I HD 1996:46 hade i revisionsberättelsen ett aktiebolags styrelse uppmanats att vidta de i 13 kap. 2 § FABL 1978 avsedda åtgärderna eftersom bolagets eget kapital hade förbrukats. Styrelsen framlade inte ärendet för bolagsstämman. Bolagsstämman fastställde bokslutet och beviljade styrelsen ansvarsfrihet, men behandlade inte frågan om bolagets trädande i likvidation. Frågan i fallet var huruvida en aktieägare, som hade varit närvarande vid bolagsstämman, var skyldig att ersätta en kreditförlust som bolagets varuleverantör påstods ha lidit till följd

av att bolagsstämman inte hade beslutat om en likvidation, utan att bolaget istället hade fortsatt sin verksamhet och sedermera gått i konkurs.

I HD 2000:106 var fråga om orsakssammanhanget mellan styrelsens förfarande och borgenärens skada, då en del av de fordringar som sedermera förblev obetalda hade uppkommit redan efter den första underlåtenheten men innan bolaget borde ha trätt i likvidation. Med hänvisning till HD 1990:177 och HD 1991:55 fastslogs återigen att om styrelsen försummar att kalla till bolagstämma enligt 13 kap. 2 § FABL 1978 så ansvarar styrelsen gentemot fordringsägarna för skador de orsakats. Beloppet bestäms utifrån den period då bolaget bedrivit sin verksamhet i strid med aktiebolagslagen. Utifrån de allmänna skadeståndsreglerna i 15 kap. 1 § ansågs alltså en borgenärs förlust vara orsakad av styrelsens agerande om de inte följt 13 kap. 2 § FABL 1978.

HD 2012:65 är det sista rättsfallet som avser skadestånd enligt 13 kap. 2 § och 15 kap. 1 § FABL 1978. I fallet hade styrelsemedlemmen och enda aktieägaren i ett bolag underlåtit att vidta åtgärder för att sätta bolaget i likvidation trots att bolagets eget kapital gått förlorat och styrelseledamoten haft möjlighet att upptäcka bolagets kapitalförluster. Till skillnad från övriga rättsfall ovan var det inte fråga om en borgenär som yrkade ersättning, utan konkursboet självt. Eftersom styrelseledamotens underlåtenhet var ett brott mot en sådan skyldighet som i lagen hade föreskrivits till skydd för bolagets borgenärer men inte för bolaget självt, bifölls inte talan.

Framförallt i äldre praxis från HD har försummelse från styrelsens sida föranlett att de ställts inför ett skadeståndsansvar som i det närmaste var lika strängt som ett direkt ansvar för bolagets skulder. I förarbetena till FABL beskrevs senare års praxis åter ha närmat sig de allmänna skadeståndsprinciperna.[718] Trots att 13 kap. 2 § FABL 1978 inte var identisk med 13 kap. 2 § ABL 1975 har medansvar för styrelseledamöter dömts ut på liknande sätt, men med olika bestämmelser som grund.

[718] RP 109/2005 rd, s. 29.

2.13.3 Aktiebolagslag (21.7.2006/624)

2.13.3.1 Centrala drag i FABL

I och med totalreformen 2006 sänktes kapitalkravet för privata aktiebolag till 2 500 euro,[719] vilket i fråga om nominellt värde motsvarade kapitalkravet i 1978 års aktiebolagslag.[720] Motiveringen var att det skulle underlätta företagsetableringar.[721] Att sänka kravet på aktiekapital i publika aktiebolag var inte aktuellt i reformen.[722]

Den finländska aktiebolagslagen av år 2006 är till skillnad från sin föregångare principbaserad.[723] De i lagen intagna principerna ska främst skydda aktieägarminoriteten samt borgenärerna från egenmäktigt förfarande från bolagsledningens och majoritetsaktieägarnas sida. De viktigaste allmänna principerna i lagens första kapitel. Av 1 kap. 5 § FABL framgår att syftet med bolagets verksamhet är att bereda vinst åt aktieägarna. Av 1 kap. 8 § FABL framgår att bolagets ledning omsorgsfullt ska främja bolagets intressen. Slutligen framgår också av 1 kap. 7 § FABL att alla aktier medför lika rätt i bolaget.[724] Förutom likställighetsprincipen finns i 1 kap. 7 § 2 men. FABL en generalklausul som anger att bolagsstämman, styrelsen, verkställande direktören eller förvaltningsrådet inte får fatta beslut eller företa någon annan åtgärd som är ägnad att ge en aktieägare eller någon annan en otillbörlig fördel till nackdel för bolaget eller någon annan aktieägare. Bestämmelsen kombinerar de två generalklausulerna i 8 kap. 14 § och 9 kap. 16 § FABL 1978. Sammanslagningen syftade till att tydligare än förr betona likställighetsprincipens betydelse.[725]

Den nya lagen innebär en förskjutning mot ett investeringscentrerat bolagsrättsligt tankesätt liknande det angloamerikanska. Av förarbetena framgår att det är aktieägarnas intresse på lång sikt som avses i 1 kap. 5 § FABL:

---

[719] Krav på lägsta aktiekapital finns inte längre för privata aktiebolag, 1 kap. 3 § FABL. Se avsnitt 2.13.4.
[720] RP 238/2018 rd, s. 4.
[721] EkUB 7/2006 rd.
[722] RP 238/2018 rd, s. 4.
[723] RP 109/2005 rd, s. 17, Mähönen, Villa, Aktiebolag I, s. 3.
[724] Mähönen, Villa, Aktiebolag I, s. 3 f.
[725] RP 109/2005 rd, s. 18, Mähönen, Villa, Aktiebolag I, s. 388.

”Bestämmelsen innebär inte någon skyldighet att producera största möjliga utdelningsbara belopp på kort sikt, utan vinstgenereringen måste ses på längre sikt.

[…]

Investeringarna och andra åtgärder med långtidsverkan skall naturligtvis syfta till att förbättra bolagets förmåga att generera vinst. Samtidigt som bolagets förmåga att generera vinst blir bättre ökar också bolagets värde, vilket på en fungerande marknad leder till ett högre aktievärde.

En förutsättning för att bolaget skall generera vinst på längre sikt och för att värdet på dess aktier skall stiga är ofta att bolaget iakttar samhälleligt acceptabla förfaranden också i situationer där lagstiftningen inte tvingar bolaget till detta. T.ex. bolagets profilering utåt kan ha en stor betydelse för dess verksamhet och värdet på dess aktier. Det är sålunda ofta förenligt med vinstsyftet att bolaget bedriver välgörenhet och ger sedvanliga gåvor. Frågan om att generera vinst måste bedömas utifrån den helhet som bildas av alla åtgärder sammantaget.”[726]

Denna syn på bolagets syfte kallas i internationell litteratur *enlightened value maximation*, där värdemaximering ses ur ett långsiktigt perspektiv.[727]

Ledningens omsorgsplikt och lojalitet regleras i 1 kap. 8 § FABL. I förarbetena anges att ledningens omsorgsplikt innebär att den ska handla omsorgsfullt men också att den är skyldig att främja bolagets och inte t.ex. endast vissa centrala ägargruppers intressen.[728] Omsorgsplikten har betydelse främst vid bedömning av skadeståndsansvar. Vid bedömningen av vilken omsorg som kan krävas anges i förarbetena att hänsyn ska tas till att beslut inom affärslivet ofta måste fattas under osäkra förhållanden samt att risktagande hör till all företagsverksamhet.[729]

Innebörden av likställighetsprincipen i 1 kap. 7 § FABL är att bolagets medel ska betalas ut i enlighet med aktieinnehaven och bolagsordningen och att de inte på olika sätt överförs till majoriteten av aktieägarna.[730]

Revideringen av de aktiebolagsrättsliga lagarna som inleddes i såväl Norge som Sverige i början av 1990-talet gjorde att man i förarbetena

---

[726] RP 109/2005 rd, s. 39.

[727] Mähönen, Villa, Aktiebolag I, s. 5.

[728] RP 109/2005 rd, s. 18.

[729] RP 109/2005 rd, s. 41.

[730] RP 109/2005 rd, s. 18.

till FABL menade att det inte längre gick att tala om någon egentlig samnordisk lagstiftning om aktiebolag. Trots detta ansågs de nordiska bolagsrättsliga systemen ha flera gemensamma drag som kunde läggas till grund för både lagberedningen och för lagtolkningen. Vid beredningen av propositionen som ledde till FABL fästes därför avseende vid de nordiska ländernas lagstiftning om aktiebolag, i synnerhet totalrevisionen i Sverige, som kom att leda till ABL.[731]

I förarbetena lyftes de bolagsrättsliga lagarnas betydelse som en konkurrensfaktor fram. Vid arbetet med nya FABL pågick på olika håll i världen projekt som gick ut på att reformera aktiebolagsrätten. Ett gemensamt kriterium för dessa var bolagens och bolagsrättens konkurrenskraft. Syftet med den nya lagen var att åstadkomma ett konkurrenskraftigare regleringssystem.[732]

Ett större behov av flexibilitet identifierades där konkurrensen var en faktor. Att finansieringen i allt större utsträckning skedde på marknadens villkor, som innebar en uppdelad ägarstruktur där investeringarna sprids ut och börskurserna får en allt större betydelse för bedömningen av de publika aktiebolagens verksamhet, var ytterligare en faktor. Att allt fler mindre bolag drevs som aktiebolag ställde även nya krav. För de mindre bolagen var de administrativa kostnaderna samt olika utrednings- och osäkerhetsrelaterade kostnader relativt sett högre än för stora bolag. Dessa förändringar samt internationaliseringen ökade behovet att söka nya bolagsrättsliga verksamhetsmodeller.[733]

Vidare angavs att redovisningsbestämmelserna som förändrats i väsentliga avseenden, i synnerhet de internationella redovisningsstandarderna, hade en avgörande betydelse också för de bolagsrättsliga regleringarna t.ex. när det gällde det egna kapitalet.[734]

För att öka bolagens effektivitet och gynna deras konkurrenskraft ansågs det viktigt att utöka bolagens verksamhetsmöjligheter under kontrollerade former. I FABL gjordes detta bland annat genom att vissa begränsningar och formbestämmelser lindrades eller slopades.[735]

---

[731] RP 109/2005 rd, s. 9.
[732] RP 109/2005 rd, s. 34.
[733] RP 109/2005 rd, s. 15.
[734] RP 109/2005 rd, s. 15.
[735] RP 109/2005 rd, s. 16 f.

2.13.3.2 Utbetalning av medel

I likhet med vad som stadgas i 17 kap. 1 § ABL anges i 13 kap. 1 § FABL följande:

”Bolagets medel kan betalas ut till aktieägarna endast enligt vad som i denna lag föreskrivs om

1) utbetalning av vinst (vinstutdelning) och utbetalning från en fond som hänförs till det fria egna kapitalet,

2) minskning av aktiekapitalet enligt 14 kap.,

3) förvärv och inlösen av egna aktier enligt 3 och 15 kap., samt om

4) upplösning och avregistrering av bolaget enligt 20 kap.

Bolagets verksamhet kan i enlighet med 9 § i detta kapitel ha ett annat syfte än att bereda vinst åt aktieägarna. I 8 § föreskrivs om gåvor.

Som olaglig utbetalning av medel anses andra affärshändelser som utan någon affärsekonomisk grund minskar bolagets tillgångar eller ökar dess skulder.

Medel får inte betalas ut förrän bolaget har registrerats.”

Av 13 kap. 5 § framgår att bolaget får dela ut fritt eget kapital. Även i FABL 1978 i sin slutgiltiga form var utgångspunkten att det fria egna kapital som balansräkningen utvisade med vissa undantag kunde delas ut till aktieägarna som vinst. Ledningens omsorgsplikt innebar emellertid att den var skyldig att försäkra sig om att bolaget var solvent efter utbetalningen.[736]

I förarbetena angavs att en internationell jämförelse visade att solvensbedömningar i flera länder spelar en central roll när det gällde bestämmelserna om utbetalning av medel. Dessutom ansågs den internationella utvecklingen gå i en sådan riktning att ett borgenärsskyddssystem som är baserat på aktiekapitalets s.k. bufferteffekt ifrågasattes, samtidigt som vikten av bolagets solvens efter en utbetalning underströks.[737]

En av de mer centrala ändringarna i FABL återfinns därför i 13 kap. 2 §:

---

[736] RP 109/2005 rd, s. 24 f., 126.

[737] RP 109/2005 rd, s. 25.

”Medel får inte betalas ut ur bolaget, om det då betalningsbeslutet fattades var känt eller borde ha varit känt att bolaget var insolvent eller att utbetalningen skulle leda till insolvens.”

Syftet med regeln är att säkerställa att bolaget bibehåller sina verksamhetsförutsättningar samt att effektivisera borgenärsskyddet.[738] Någon försiktighetsregel likt den i 17 kap. 3 § 2 st. ABL finns inte i FABL. Istället innehåller den finländska lagen alltså en direkt koppling till det insolvensrättsliga begreppet.

Bestämmelsen gäller samtliga situationer där medel betalas ut, men i typfallet är det fråga om vinstutdelning.[739] Det poängteras i förarbetena att enbart den omständigheten att bolaget blir insolvent kort efter utbetalningen inte bevisar att bestämmelsen har överträtts. Av väsentlig betydelse är vad som var känt eller borde ha varit känt när beslutet fattades, inte vad som framkommit efter beslutet.[740]

Solvenskravet är en avvägning mellan borgenärernas intresse av att erhålla skydd och att det inte ställs orimliga krav på ledning, aktieägare eller revisorer när det gäller bedömningen av bolagets solvens.[741]

2.13.3.3 Upplösning av bolag

Ett bolag som har försatts i konkurs anses upplöst om det inte finns något överskott när konkursen avslutas eller om det under konkursen har bestämts hur det ska användas, 20 kap. 1 § FABL. Vidare ska registermyndigheten avregistrera ett bolag i stället för att försätta det i likvidation om bolagets tillgångar inte förslår till betalning av likvidationskostnaderna eller om uppgifter om tillgångarnas storlek inte kan fås och ingen aktieägare, borgenär eller annan tar på sig ansvaret för likvidationskostnaderna, 20 kap. 2 § FABL. Det anges i 20 kap. 3 § FABL att det är bolagsstämman som beslutar om likvidation. Av 20 kap. 4 § FABL framgår att ett bolag ska likvideras eller avregistreras om:

”1) bolaget inte har någon i registret införd behörig styrelse,

---

[738] RP 109/2005 rd, s. 25.
[739] RP 109/2005 rd, s. 126.
[740] RP 109/2005 rd, s. 127.
[741] RP 109/2005 rd, s. 127.

2) bolaget inte har någon sådan i registret införd företrädare som avses i 6 § i lagen angående rätt att idka näring (122/1919),

3) bolaget trots registermyndighetens uppmaning inte har anmält sina bokslutshandlingar för registrering enligt 8 kap. 10 § inom ett år från utgången av räkenskapsperioden, eller om

4) bolaget har försatts i konkurs som har förfallit på grund av brist på medel.

Ett förordnande om likvidation eller avregistrering skall utfärdas, om det inte innan ärendet avgörs visas att det inte längre finns någon grund för detta."

Likvidationsförfarandets syfte framgår av 20 kap. 7 § FABL:

"Syftet med likvidationsförfarandet är att utreda bolagets ekonomiska ställning, realisera en behövlig mängd egendom och betala bolagets skulder samt att betala ut överskottet till aktieägarna eller andra, enligt vad som föreskrivs i bolagsordningen. Bolagsstämman kan i enlighet med 19 § besluta avsluta likvidationen och fortsätta med bolagets verksamhet samt fatta de beslut som är nödvändiga i anslutning till detta.

Om likvidationsbolagets tillgångar inte förslår till betalning av dess skulder, skall likvidatorerna ansöka om att bolaget försätts i konkurs."

Förfarandet är endast avsett att användas när företagets tillgångar överstiger dess skulder. För övriga fall finns konkursförfarandet.[742] 20 kap. 7 § FABL syftar till att avyttra bolaget genom ett frivilligt beslut från bolagsstämman.[743] De svenska närmaste motsvarigheterna till dessa regler är de i 25 kap. ABL. Den tydliga förklaringen till likvidationsförfarandets syfte och hänvisningen till konkursförfarandet i 20 kap. 7 § FABL finns emellertid inte i 25 kap. ABL.

Först i 20 kap. 23 § FABL nämns minskning av bolagets tillgångar, under samma rubrik som sanering och konkurs. När FABL trädde i kraft hade paragrafen följande lydelse:

"Om bolagets styrelse konstaterar att bolagets eget kapital utgör mindre än hälften av aktiekapitalet, skall styrelsen utan dröjsmål upprätta ett bokslut och en verksamhetsberättelse för att klarlägga bolagets ekonomiska ställning. Om bolagets eget kapital enligt balansräkningen utgör mindre än hälften av aktiekapitalet, skall styrelsen utan dröjsmål sammankalla bolagsstämman för att besluta om sanering av bolagets ekonomi. Bolagsstämman skall hållas inom tre månader från det att bokslutet upprättats. På framläggande av bokslutet och

---

[742] Jokinen, Osakeyhtiölain uudistunut selvitystilasääntely ja pääoman vähenemistä koskeva sääntely, Edilex 2012-01-03, s. 33.

[743] Jokinen, Osakeyhtiölain uudistunut selvitystilasääntely ja pääoman vähenemistä koskeva sääntely, Edilex 2012-01-03, s. 42.

verksamhetsberättelsen och sändandet av dem till aktieägarna tillämpas 5 kap. 21 §.

Om styrelsen konstaterar att bolagets eget kapital är negativt, skall den utan dröjsmål göra en registeranmälan om förlusten av aktiekapitalet. Registeranteckningen om förlusten av aktiekapitalet kan strykas till följd av bolagets registeranmälan, om bolagets eget kapital enligt en till registeranmälan fogad balansräkning som undergått revision utgör över hälften av aktiekapitalet. Kapitallån som avses i 12 kap. hänförs i den beräkning som avses i detta moment till det egna kapitalet."

I förarbetena angavs att reglerna i FABL 1978 om tvångslikvidation avvek från den allmänna insolvensrättsliga linjen, eftersom skyldigheten att försätta ett bolag i likvidation baserades på en schematisk bedömning av bolagets ställning enligt balansräkningen och inte på insolvens. Bestämmelserna ansågs inte ha motsvarat de behov som ställts på dem. Vidare var bestämmelserna baserade på presumtionen att aktiekapitalet fungerar som en effektiv buffert som skyddar borgenärernas fordringar. Det angavs att bolag som försatts i likvidation på grund av kapitalbrist i regel också försatts i konkurs där borgenärernas skiftesandelar blivit obefintliga. Vidare ansågs skadeståndspåföljderna för brott mot bestämmelserna ha varit stränga från bolagsledningens synpunkt. Det framhävdes även att det internationellt sett är sällsynt med bestämmelser om tvångslikvidation. I förarbetena angavs att av EU-länderna hade Sverige samt i viss mån Frankrike[744] motsvarande bestämmelser.[745]

Regleringen i 20 kap. 23 § beskrevs som en tvåstegsreglering i regeringspropositionen. Dels skulle en bolagsstämma hållas om över hälften av aktiekapitalet gått förlorat, utan tvingande åtgärdsalternativ. Om bolagets hela aktiekapital gått förlorat skulle bolaget omedelbart göra en registeranmälan om det.[746] Frågan om eventuell skadeståndsskyldighet till följd av försummelse av skyldigheterna skulle avgöras enligt allmänna principer, där en förutsättning för utdömande av skadestånd dels var att en skada orsakats och dels att det kunde påvisas

[744] Det anges inte i det finländska förarbetet, men i Code de commerce, article L. 223-42 samt L225-248 regleras kapitalbrist. Jfr även Gerner-Beuerle, Schuster, The Evolving Structure of Directors' Duties in Europe, European Business Organization Law Review 15 (EBOR), (2014), s. 227. Avsnitt 2.3.4.

[745] RP 109/2005 rd, s. 29.

[746] RP 109/2005 rd, s. 29 f.

ett samband med ledningens lagstridiga förfarande och skadan.[747] Tvångslikvidationen ersattes därmed med en informationsplikt där syftet var att informera framförallt bolagets intressegrupper om bolagets ekonomiska situation.[748]

Paragrafen ändrades efter bara något år. Skyldigheten att hålla en bolagsstämma till följd av minskning av bolagets eget kapital begränsades och gäller idag endast publika aktiebolag. Vidare ändrades paragrafen så att det vid bedömningen av förutsättningarna för en anmälan till handelsregistret om förlust av aktiekapital kan beaktas att bolagets kapitalsituation är bättre än vad bokslutet visar. Om vissa villkor är uppfyllda räknas detta som en ökning av bolagets eget kapital.[749]

Den nuvarande lydelsen i 20 kap. 23 § FABL är:

”Om bolagets styrelse konstaterar att bolagets eget kapital är negativt, ska den utan dröjsmål göra en registeranmälan om förlusten av aktiekapitalet. Registeranteckningen om förlusten av aktiekapitalet kan strykas till följd av en registeranmälan från bolaget, om bolagets eget kapital på det sätt som framgår av en till registeranmälan fogad balansräkning och annan utredning enligt 2 mom. utgör över hälften av aktiekapitalet. Om bolaget enligt lag eller bolagsordningen är skyldigt att välja en revisor, ska balansräkningen och utredningen vara reviderade.

När beloppet av eget kapital beräknas enligt 1 mom. hänförs kapitallån som avses i 12 kap. till det egna kapitalet. Den ackumulerade differensen mellan bokförda och planenliga avskrivningar på bolagets egendom (avskrivningsdifferens) samt frivilliga reserver ska dessutom beaktas som ökning av bolagets eget kapital. Om det sannolika överlåtelsepriset på bolagets egendom inte bara tillfälligt är betydligt högre än bokföringsvärdet, får även skillnaden mellan det sannolika överlåtelsepriset och bokföringsvärdet beaktas som ökning av det egna kapitalet. Vid dessa ökningar av det egna kapitalet ska särskild försiktighet iakttas och en motiverad redogörelse om dem lämnas i verksamhetsberättelsen eller med stöd av 8 kap. 5 § 1 mom. i noter till balansräkningen.

Om styrelsen i ett publikt aktiebolag konstaterar att bolagets eget kapital utgör mindre än hälften av aktiekapitalet, ska styrelsen utan dröjsmål upprätta ett bokslut och en verksamhetsberättelse för att klarlägga bolagets ekonomiska ställning. Om bolagets eget kapital enligt balansräkningen utgör mindre än hälften av aktiekapitalet, ska styrelsen utan dröjsmål sammankalla bolagsstämman för att besluta om eventuell sanering av bolagets ekonomi. Bolagsstämman ska hållas inom tre månader från det att bokslutet upprättats. På framläggande av bokslutet och verksamhetsberättelsen och sändandet av dem till aktieägarna tillämpas 5 kap. 21 §.”

---

[747] RP 109/2005 rd, s. 29 f., 191.

[748] RP 109/2005 rd. s. 182, 191.

[749] RP 103/2007 rd, s. 56 f.

Av sista stycket framgår att publika bolag (innan ändringen gällde detta även privata) i praktiken fått en tyngre börda än i FABL 1978. Istället för att endast upprätta en likvidationsbalansräkning ska styrelsen idag utan dröjsmål upprätta ett bokslut och en verksamhetsberättelse för att klarlägga bolagets ekonomiska ställning, vari en balansräkning ingår.

Under åren 2014—2017 gjorde cirka tusen aktiebolag per år anmälan om förlust av aktiekapitalet till handelsregistret. Cirka en femtedel av bolagen (155—197) anmälde att situationen korrigerades under samma år. I juli 2018 fanns en anteckning i handelsregistret om förlust av aktiekapitalet för cirka 6 400 aktiebolag. Anteckningarna har varit i kraft i genomsnitt nästan tre år. Information om huruvida bolagen utan dröjsmål anmäler förlusten av aktiekapitalet för registrering finns inte.[750]

2.13.3.4 Skadestånd

Bestämmelserna om skadestånd är baserade på samma principer som i FABL 1978. Skadeståndsbestämmelserna hade i regel ansetts fungera väl.[751]

I 22 kap. 1 § FABL anges:

”En styrelseledamot, en förvaltningsrådsledamot och verkställande direktören skall ersätta skada som de i sitt uppdrag, i strid med den omsorgsplikt som föreskrivs i 1 kap. 8 §, uppsåtligen eller av oaktsamhet har orsakat bolaget.

En styrelseledamot, en förvaltningsrådsledamot och verkställande direktören skall också ersätta skada som de i sitt uppdrag annars i strid med denna lag eller bolagsordningen uppsåtligen eller av oaktsamhet har orsakat bolaget, en aktieägare eller någon annan.

Om skadan har orsakats genom överträdelse av denna lag på annat sätt än endast genom överträdelse av de principer som avses i 1 kap. eller om skadan har orsakats genom överträdelse av en bestämmelse i bolagsordningen, anses skadan ha orsakats genom oaktsamhet, om inte den som är ansvarig för förfarandet visar att han eller hon har handlat omsorgsfullt. Detsamma gäller skada som har orsakats genom en åtgärd till förmån för en sådan bolaget närstående person som avses i 8 kap. 6 § 2 mom.”

I tredje stycket framgår att det vid överträdelser av FABL eller bolagsordningen presumeras att ledningen varit oaktsam. Det har ännu inte

[750] RP 238/2018 rd, s. 6.

[751] RP 109/2005 rd, s. 31, 195.

kommit någon praxis från högsta instans där 20 kap. 23 § FABL har tillämpats.

Kraven på styrelsen är baserade på presumtionen att även ett litet aktiekapital fungerar som en skyddande buffert för borgenärernas fordringar.[752] Påföljden för försummelse att iaktta anmälningsskyldigheten bedöms dock enligt normala skadeståndsrättsliga grunder. Vid bedömningen ska det därför exempelvis beaktas vad en avtalspart vid ingången av avtal känt till om bolagets kapitalsituation och att ett litet aktiekapital inte har någon betydelse med avseende på borgenärens risk.[753]

Den avgörande skillnaden vid en jämförelse med 25 kap. 18 § ABL är att det för att ledande befattningshavare vid underlåtenhet att följa 20 kap. 23 § FABL krävs att skada har uppstått för att skadestånd ska kunna bli aktuellt. Principerna för att bedöma detta är desamma som i FABL i övrigt.

2.13.4 Avskaffande av aktiekapital

Den 1 juli 2019 trädde 1 kap. 3 § FABL i kraft:

”Ett publikt aktiebolag ska ha ett aktiekapital på minst 80 000 euro.”

Den tidigare lydelsen var:

”Bolaget skall ha ett aktiekapital. Ett privat aktiebolag skall ha ett aktiekapital på minst 2 500 euro och ett publikt aktiebolag ett aktiekapital på minst 80 000 euro.”

Kravet på lägsta aktiekapital i privata bolag är alltså inte sänkt, utan helt avskaffat i Finland.

Syftet med lagändringen är att underlätta yrkesutövning och annan mikroföretagsverksamhet och småföretagsverksamhet utan personligt ansvar. Avskaffandet av aktiekapitalet gör det enligt utredningen lättare att använda ett privat aktiebolag när nya mikroföretag bildas samt stärker också annars förutsättningarna för företagsverksamhet.[754] Arbetet med att förenkla den elektroniska registeranmälan för aktiebolag

[752] RP 109/2005 rd. s. 29, RP 238/2018 rd, s. 4 f.
[753] RP 109/2005 rd, s. 189, RP 238/2018 rd, s. 5.
[754] RP 238/2018 rd, s. 1.

skulle förenklas eftersom utredning om betalning av aktiekapitalet inte behövs.[755]

I propositionen anges att finansiärer, tjänsteleverantörer, avtalspartner och andra i första hand skaffar information från kreditinformationsföretag för att bedöma ett företags kreditvärdighet. Inte heller för nystartade aktiebolag har aktiekapitalet någon väsentlig betydelse med tanke på kreditvärdighetsklassificeringen. Bakgrundsinformation om de ansvariga i företaget som personliga betalningsstörningar och positiva uppgifter samt de ansvarigas företagskopplingar är istället relevant. Vidare har företagens bokslutsuppgifter samt betalningsbeteende central betydelse för kreditvärdigheten.[756]

Som jämförelse anges i propositionen att privata aktiebolag eller motsvarande bolag med begränsat ansvar kan grundas utan minimikapital eller med ett kapital på 1 euro eller motsvarande kapital i 19 av EU:s medlemsstater: Danmark, Estland, Tyskland, Frankrike, Belgien, Luxemburg, Nederländerna, Spanien, Portugal, Italien, Irland, Storbritannien, Tjeckien, Grekland, Bulgarien, Cypern, Kroatien, Lettland och Litauen. I en del av dessa stater ska bolaget medan verksamheten pågår öka aktiekapitalet med en del av vinsterna upp till ett visst minimibelopp (Danmark, Tyskland, Belgien, Luxemburg, Spanien och Lettland).[757]

Kapitalkravet på 2 500 euro som avskaffades ansågs vid avskaffandet inte ha någon praktisk betydelse med avseende på borgenärsskyddet. Borgenärerna erhåller istället skydd genom aktuella bokslutsuppgifter och andra öppenhetskrav, balanstest och solvenstest som är förutsättningar för utdelning, samt ledningens och delägarnas ansvar. Att uppgifter om ledningen är lättillgängliga för alla via handelsregistret bedömdes även vara av betydelse med avseende på borgenärerna.[758]

Reglerna om anmälan till handelsregistret när det egna kapitalet blivit negativt ändrades inte i samband med avskaffandet av krav på aktiekapital. Flera remissinstanser motsatte sig ändringar av dessa regler då det skulle innebära ett försämrat borgenärsskydd. I maj 2019 inleddes en snabbutredning som allmänt ska bedöma utvecklingsbehov och

[755] RP 238/2018 rd, s. 10.
[756] RP 238/2018 rd, s. 8.
[757] RP 238/2018 rd, s. 9.
[758] RP 238/2018 rd, s. 10.

alternativ i fråga om borgenärsskyddet i aktiebolag.[759] Syftet med utredningen, som drivs som ett projekt vid Tammerfors universitet och Lapplands universitet, är att tillhandahålla information om borgenärsskydd som kan användas i lagstiftningsarbetet. Behovet av information om borgenärskydd anges vara uppenbart inte bara för lagstiftaren utan också för borgenärer, särskilt banker.[760] Tanken är att projektet ska tillhandahålla en omfattande rättslig ram avseende borgenärsskydd. Undersökningen, som drivs av experter, kommer bland annat analysera effekterna av förändringar i borgenärsskyddet på de mindre företagens verksamhet. Projektet ska ge konkreta rekommendationer för åtgärder baserade på aktuell forskning som kan användas särskilt vid utarbetandet av FABL.[761]

2.14 Sammanfattande slutsatser

Som det anges i inledningen till detta kapitel framhålls det i förarbetena att kravet att alla aktiebolag ska ha ett aktiekapital skulle framstå som meningslöst om det vore fritt att låta täckningen för aktiekapitalet sjunka hur lågt som helst.[762] Eftersom aktiekapitalet nu sänkts till rekordlåga 25 000 kr, kan det motsatsvis hävdas att med ett så lågt aktiekapital är det kapitalbristreglerna som bör ifrågasättas. I de tidiga aktiebolagslagarna hade aktiekapitalet en framskjuten roll.[763] När ABL 1975 infördes var kravet på lägsta aktiekapital 50 000 kr, vilket 2020 motsvarar ca 284 000 kr uppräknat med konsumentprisindex.[764] Sedan dess har kravet succesivt minskat.[765] Aktiekapitalets historiska betydelse som borgenärsskydd återspeglas i kapitalbristreglerna

---

[759] RP 238/2018 rd, s. 12.

[760] Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet, Osakeyhtiön velkojiensuojan selventäminen ja suojamenettelyiden helpottaminen, https://tietokayttoon.fi/hankkeet/hankeesittely/-/asset_publisher/osakeyhtion-velkojiensuojan-selventaminen-ja-suojamenettelyiden-helpottaminen, hämtad 2019-12-09.

[761] Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet, Osakeyhtiön velkojiensuojan selventäminen ja suojamenettelyiden helpottaminen, https://tietokayttoon.fi/hankkeet/hankeesittely/-/asset_publisher/osakeyhtion-velkojiensuojan-selventaminen-ja-suojamenettelyiden-helpottaminen, hämtad 2019-12-09.

[762] Avsnitt 2.1.

[763] Avsnitt 2.2.1, 2.2.2, 2.2.3, 2.2.4.

[764] Avsnitt 2.2.5.

[765] Höjningen från 50 000 till 100 000 kr 1995 innebar en minskning jämfört med penningvärdet 1975. Avsnitt 2.3.2.

eftersom det är just minskning av det egna kapitalet i förhållande till det registrerade aktiekapitalet som används för att mäta bolagets överlevnadsförmåga.

Enligt förarbetena syftar kapitalbristreglerna främst till att skydda borgenärerna. Det är inte lika tydligt varför borgenärerna bäst skyddas genom kravet på upprättande av kontrollbalansräkning med efterföljande kontrollstämmor, likvidationsplikt och personligt ansvar. Ursprungligen bygger reglerna på tanken att eftersom det bundna kapitalet ska ersätta delägarnas personliga ansvar så bör ett aktiebolag ej utan ansvar för delägarna och bolagsorganen kunna fortsätta sin verksamhet om aktiekapitalet inte längre är täckt av tillgångar.[766]

Det skeende som inleds med att styrelsen ska upprätta en kontrollbalansräkning ska leda till antingen återkapitalisering eller likvidation av bolaget. I förarbetena och i praxis anges att kapitalbristreglerna ska skydda borgenärerna mot att bolagets hela kapital konsumeras innan avvecklingen av bolaget inleds. Som nämns i avsnitt 2.3.3 borde kapitalbristreglerna vara konstruerade så att en snabb avveckling främjas om aktiekapitalet och skyddet av detsamma är viktigt. Skyddet i detta hänseende utgår från en avvecklande funktion, ofta kallat avvecklingsintresset. Det är inte möjligt att exakt ange hur lång tid det kan gå från inträffad kritisk kapitalbrist till dess att bolaget ska likvideras om kapitalbristen inte läks. Från det att den kritiska kapitalbristen inträffar till dess att styrelsen har skäl att anta detsamma bör några veckor kunna passera.[767] Att genast upprätta kontrollbalansräkningen kan ta allt från några veckor upp till ca två månader.[768] Revisorsgranskningen bör kunna ta ytterligare tre veckor i anspråk.[769] På det kommer kallelsefristen på maximalt sex veckor.[770] Efter första kontrollstämman löper rådrumsfristen på åtta månader.[771] Om det på andra kontrollstämman konstateras att kapitalbristen inte är läkt, ska ansökan om likvidation göras inom två veckor. Från den tidpunkt att det egna kapitalet (som enligt reglernas konstruktion ska skydda borgenärerna) understiger

[766] Avsnitt 2.3.3.
[767] Avsnitt 2.4.1.
[768] Avsnitt 2.4.5.
[769] Avsnitt 2.4.7.
[770] Avsnitt 2.6.3.
[771] Avsnitt 2.7.1.

hälften av det registrerade aktiekapitalet, kan det alltså gå ca ett år innan bolaget rättidigt likvideras. Om skyddet av borgenärerna består i att de får möjlighet till utdelning i en tvångslikvidation som äger rum ett år efter att signalen om ekonomiska problem uppstått, är skyddet mycket svagt. På grund av att lång tid kan gå från faktisk kritisk kapitalbrist fram till likvidationsplikt finns en inte obetydlig risk för att obestånd med efterföljande rekonstruktion eller konkurs inträffar före likvidationsplikten.

Danielsson angav redan 1952 att det lika gärna kunde skada borgenärerna att verksamheten likviderades som att den drevs vidare.[772] Även om det i (främst) förarbeten, praxis och (delvis) doktrin anges att skyddet av borgenärerna förverkligas genom avvecklingsfunktionen, är det min uppfattning att borgenärerna erhåller ett svagt, om ens något, skydd i detta hänseende.

Kapitalbristreglerna har även ansetts innebära ett skydd för tillkommande borgenärer genom att dessa varnas, en varningsfunktion, även kallat varningsintresset. Kontrollbalansräkningen, eller förekomsten av en sådan, måste enligt de aktiebolagsrättsliga reglerna inte offentliggöras, men det följer av K3 och K2 att om kontrollbalansräkning har upprättats under året, eller om skyldighet att göra det föreligger, detta måste framgå av förvaltningsberättelsen. Att inte följa K3 och K2 är dock inte ansvarsgrundande enligt 25 kap. 18 § ABL varför någon skyldighet att offentliggöra denna information inte finns enligt ABL. Det framgår vidare av praxis från HD att skyldighet att offentliggöra inte finns.[773] Någon varnande funktion finns alltså inte inom ramen för aktiebolagsrätten.

Att enskilda borgenärer kan erhålla ett skydd genom regelverket är uppenbart i de fall då personligt ansvar utdöms. Det är dock först om styrelsen bryter mot handlingsplikten i de regler som är uppsatta till skydd för borgenärerna som borgenärer i de enskilda fallen skyddas i en efterföljande konkurs eller likvidation.[774] I förhållande till antalet konkurser är antalet domar om personligt ansvar vid kapitalbrist dessutom mycket litet.[775]

---

[772] Avsnitt 2.3.3.

[773] Avsnitt 2.3.3, 2.9.7.

[774] Vilket kan framstå som något av en paradox.

[775] Avsnitt 2.3.3.

På första kontrollstämman informeras aktieägarna om bolagets situation och de tar ställning till om bolaget ska likvideras. Kallelse till kontrollstämma är en tydlig varningssignal.[776] Att aktieägarna informeras framstår som det primära i direktivet där likvidationsplikt inte nämns.[777] I den svenska doktrinen där aktieägarnas rådrum, eller rådrumsintresset, diskuteras, tycks istället fokus ligga på att aktieägarna får tid att överväga åtgärder innan bolaget måste likvideras.[778] I förarbetena framhålls att aktieägarna har ett intresse av att i tid bli varskodda om bolagets situation för att kunna överväga vilka åtgärder som lämpligen bör vidtas. Uttrycket ”i tid” torde syfta på likvidationsplikten: i tid innan bolaget måste likvideras.[779]

Att den tid som går mellan första och andra kontrollstämma ska betraktas som i aktieägarnas intresse (rådrumsintresset) bygger helt på att tvångslikvidation är slutpunkten vid icke åtgärdad kapitalbrist.[780] Även aktieägarnas intresse av kapitalbristreglerna leder alltså tillbaka till aktiekapitalet, eftersom likvidationspliktens existens baseras på tanken att aktiekapitalet har ersatt aktieägarnas personliga ansvar.[781] I de gamla aktiebolagslagarna där aktiekapitalet utgjorde basen för bolagets hela existens var den synen rimlig. Det är riktigt att det är av intresse för aktieägarna att få betänketid. Men frågan är i förhållande till vad. Ett tänkbart alternativ till rådrum är nämligen inte omedelbar likvidation. Dagens syn på aktiekapitalet som borgenärsskydd innebär att uppfattningen kring vad aktieägarna har för intresse av kapitalbristreglerna borde omprövas. Kapitalbristreglerna och rådrummet bör inte betraktas som ett skydd för aktieägarna, utan som en rättslig realitet givet nuvarande lagstiftning.

Att kapitalbristreglernas syfte är att skydda borgenärer kan inte ifrågasättas, det framgår av förarbeten. Kapitalbristreglernas avsedda funktioner har beskrivits genom uppdelningen i en avvecklande

---

[776] Förutsatt att styrelse och aktieägare inte utgörs av samma personer, då de i egenskap av styrelseledamöter redan är informerade.

[777] Avsnitt 2.2.6, 2.2.8, 2.2.9.

[778] Avsnitt 2.3.4, 2.7.1.

[779] Avsnitt 2.3.4.

[780] Tvångslikvidation är definitionsmässigt aldrig i aktieägarnas intresse. Vill de likvidera står det i ägarnas makt att göra det på frivillig väg.

[781] Avsnitt 2.2.

funktion, en varnande funktion och en rådrumsfunktion. Som presenterats ovan är det är min uppfattning att det kan ifrågasättas om reglernas avsedda funktioner så som de har beskrivits faktiskt sammanfaller med reglernas verkningar så som rättsläget ser ut idag.

Det bör vara i form av ett påtryckningsmedel som reglerna i bästa fall kan skydda borgenärer. I bästa fall eftersom det i 25 kap. 13–20 a §§ ABL inte finns något som stadgar vad styrelsen ska göra för att få företagets ekonomi att vända. Styrelsen är alltid skyldig att fullgöra sina plikter som de framgår av 8 kap. 4 § ABL. Bryter styrelsen mot detta kan det utgöra grund för skadeståndsansvar enligt 29 kap. ABL. För att undvika medansvar räcker det att styrelsen följer reglerna i 25 kap. 13–17 §§ ABL. Där finns inga krav på aktivitet för att vända bolagets ekonomi. Borgenärerna kan ha en förhoppning om att styrelsen agerar för att strukturera om verksamheten, göra bättre affärer eller förmå aktieägare att komma med kapitaltillskott. Om så inte blir fallet kan ett enskilt bolags borgenärer inte anses erhålla något skydd av kapitalbristreglerna.

I NJA 1988 s. 620 och NJA 1993 s. 484 angav HD att betalningsansvar endast kunde uppkomma om bolagets eget kapital faktiskt underskridit den kritiska gränsen. HD hänvisade till kapitalbristreglernas tillkomsthistoria och förarbetena till ABL 1944.[782] Resonemangen i rättsfallen bygger i grunden på att ägarnas frihet från ansvar endast kan bestå så länge aktiekapitalet består. Med ett lägsta aktiekapital på 25 000 kr och en omvärld där aktiekapitalet på många håll har avskaffats[783] är det tid att i grunden ompröva utformningen av de svenska kapitalskyddsreglerna. I takt med att aktiekapitalets borgenärsskyddande funktion ifrågasätts allt mer blir resonemang som hänvisar till kapitalbristreglernas syften eller ändamål svårare att tillämpa och förhålla sig till. För att reglerna ska få legitimitet skulle grunden för dess existens behöva förtydligas från den lagstiftande församlingen.

Samarbetet mellan Sverige, Danmark, Norge och Finland resulterade i aktiebolagslagar som på 1970-talet uppvisade stora likheter.[784] Sedan dess har tre av länderna blivit medlemmar i EU och

[782] Avsnitt 2.4.1.
[783] Avsnitt 2.3.2.
[784] Avsnitt 2.2.5.

aktiebolagslagarna har utvecklats åt olika håll. I både Danmark och Norge finns kapitalbristregler. I Danmark ska styrelsen se till att bolagsstämma hålls om det egna kapitalet minskar under hälften av aktiekapitalet. Någon likvidationsplikt finns däremot inte och inte heller regler om personligt betalningsansvar. De aktiebolagsrättsliga skadeståndsreglerna gäller.[785] I Norge inträder styrelsens handlingsplikt då det egna kapitalet är lägre än försvarligt. De ska då kalla till bolagsstämma. Liksom i Danmark finns ingen plikt att likvidera och inte heller regler om personligt betalningsansvar. Även här gäller de aktiebolagsrättsliga skadeståndsreglerna.[786]

Bestämmelserna om tvångslikvidation vid kapitalbrist avskaffades i finländska ABL år 2006. Reglerna som avskaffades var närmast identiska med de ännu gällande svenska. I förarbetena uttalades att bestämmelserna inte ansågs ha motsvarat de behov som ställts på dem och att reglerna avvek från den allmänna insolvensrättsliga linjen, eftersom skyldigheten att försätta ett bolag i likvidation inte baserades på insolvens. Reglerna kritiserades för att baseras på presumtionen att aktiekapitalet fungerar som en effektiv buffert till skydd för borgenärerna, samtidigt som bolag vilka har försatts i likvidation på grund av kapitalbrist i regel också försatts i konkurs där borgenärernas skiftesandelar blivit obefintliga. Skadeståndspåföljderna för brott mot bestämmelserna ansågs även ha varit stränga från bolagsledningens synpunkt.[787]

En av de mer centrala ändringarna som infördes i finländska ABL 2006 återfinns i 13 kap. 2 § där det anges att ”[m]edel får inte betalas ut ur bolaget, om det då betalningsbeslutet fattades var känt eller borde ha varit känt att bolaget var insolvent eller att utbetalningen skulle leda till insolvens.” Det angavs i förarbetena att solvensbedömningar vid värdeöverföringar ansågs kunna spela en central roll vid en internationell utveckling där borgenärsskyddssystem baserade på aktiekapitalets s.k. bufferteffekt ifrågasätts.[788]

I linje med tidigare kritiska uttalanden om aktiekapitalets effekt av buffert som skyddar borgenärerna avskaffades kravet på aktiekapital i

---

[785] Avsnitt 2.11.
[786] Avsnitt 2.12.
[787] Avsnitt 2.13.3.3.
[788] Avsnitt 2.13.3.2.

privata aktiebolag i Finland den 1 juli 2019. Den utredning som har inletts för att göra en bred utredning av borgenärsskydd i aktiebolag torde kunna vara av intresse även för svenskt vidkommande.[789]

[789] Avsnitt 2.13.4.

3 Redovisning och redovisningsrätt

3.1 Inledning

Inom redovisningen skiljs det mellan intern och extern redovisning. Med den interna redovisningen avses åtgärder som vidtas inom företaget för att underlätta företagsledningens styrning av verksamheten, vilket ofta kallas ekonomistyrning. Denna är inte lagreglerad och måste heller inte offentliggöras. Till den externa redovisningen hör den löpande bokföringen och de offentliga rapporterna, exempelvis årsbokslutet.[790] Om inte annat anges syftar begreppet redovisning i denna framställning på den externa redovisningen.

Thorell ställde den retoriska frågan vad redovisning har med juridik att göra.[791] Det är lagstiftning i form av årsredovisnings- och bokföringslagarna som reglerar bokföringsskyldighet samt upprättande och offentliggörande av årsredovisning, koncernredovisning och delårsrapport, men det är främst yrkesgrupper inom det företagsekonomiska området som arbetar med den praktiska tillämpningen av redovisningen. Jurister arbetar däremot med redovisning inom exempelvis skatterätten (beskattningen ska följa redovisningen) och bolagsrätten. Under lång tid har redovisningsregler i olika former utgjort en del av aktiebolagsrätten. Fram till ÅRL:s tillkomst 1995 innehöll ABL redovisningsregler.[792] Årsredovisningens innehåll reglerades då direkt i ABL med hänvisning till då gällande BFL.[793] Detta avspeglas i att flera äldre aktiebolagsrättsliga läroböcker innefattar redovisningsrättsliga avsnitt. Bland några böcker kan nämnas Rodhes Aktiebolagsrätt (1961)[794] och Svensk associationsrätt i huvuddrag (1985).[795] Även i

---

[790] Jfr Liliendahl, Norberg, Thorell, Företagens redovisning, s. 18.

[791] Thorell, Redovisning och juridik, s. 17.

[792] Se 56 § ABL 1910, 98–104 §§ ABL 1944 och 11 kap. ABL 1975.

[793] Före bokföringslagens tillkomst 1929 hänvisades till 1855 års förordning angående handelsböcker och handelsräkningar, se ABL 1910 56 §.

[794] 1961 års upplaga innefattar ett längre kapitel titulerat ”Årsredovisningen”. Rodhe, Aktiebolagsrätt, 1961, kap. 8. I och med 1975 års lag utelämnades kapitlet i sin tidigare form. Rodhe, Aktiebolagsrätt, 1976, kap. 9. Från 1976 års upplaga kortades kapitlet kraftigt. Kapitel 9 finns ännu kvar i 2018 års upplaga.

[795] I 1985 års upplaga av Nial, Svensk associationsrätt i huvuddrag, behandlas redovisningen i kap. 17. Tre decennier senare, i 2018 års upplaga av Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag, finns detta kapitel fortfarande kvar.

nyare verk, som Sandströms Svensk aktiebolagsrätt[796] återkommer sådana kapitel. På grund av de aktiebolagsrättsliga reglerna om skyddet av bolagets egna kapital är redovisningen en helt nödvändig parameter för att det bolagsrättsliga borgenärsskyddet ska fungera.

Thorell menade att den relevanta frågan i kopplingen mellan redovisning och juridik var vilka rättsliga konsekvenser det fick att ett företag redovisade på det ena eller andra sättet. Svaret skulle vara beroende av med vilken säkerhet man kunde uttala sig om vad som var god redovisningssed och vilken koppling detta hade till den aktuella rättsfrågan.[797]

Syftet med detta kapitel är främst att bringa klarhet i vilken konstitutionell status i normgivningshänseende som BFN:s allmänna råd har. För att göra det inleds kapitlet i 3.2 med en utblick över redovisningen som företagsekonomiskt forskningsämne. Grundläggande frågor som redovisningens syfte och olika redovisningstraditioner behandlas. I avsnitt 3.3 presenteras de för all redovisning grundläggande principerna, såväl lagreglerade som icke-lagreglerade. Under 3.4 behandlas frågor om ramlagstiftning samt lagarna ÅRL och BFL, där grunden för vad som är god redovisningssed läggs. I avsnitt 3.5 behandlas god redovisningssed. BFN, IASB, Rådet för finansiell rapportering och FAR är fyra exempel på organ som idag producerar olika former av redovisningsnormer. Dessa organ presenteras följt av en historisk utblick över utvecklingen av god redovisningssed. Avsnitt 3.5 avslutas med RF:s regler om normgivningsmakt, allmänna råd och slutsatser om vilken konstitutionell status BFN:s allmänna råd har. Kapitlet avslutas med sammanfattande slutsatser i 3.6.

3.2 Redovisning som forskningsämne

3.2.1 Redovisningsteori och redovisningens uppgifter

För att kunna tolka normer på redovisningsområdet krävs kunskaper i bokföring samt i terminologi och bakomliggande tankesätt, det vill säga redovisningsteori.[798] Redovisningen som sådan kan spåras tillbaka tusentals år men det var då främst fråga om minnesanteckningar.

---

[796] Se kap. 6, Affärsredovisningens elementa i Sandström, Svensk aktiebolagsrätt.

[797] Thorell, Redovisning och juridik, s. 17.

[798] Artsberg, Redovisningsteori -policy och -praxis, 2005, s. 41.

Dagens problem med värdering är förhållandevis nytt.[799] Det var i och med den franska ”Ordonnance de Commerse” från 1673 det för första gången infördes ett krav på att upprätta inventarium och balansräkning. Några principer för hur mätningen (värderingen) skulle gå till angavs aldrig, men i Savarys (tjänstemannen som skrev lagen) kommentarer angavs att varulager skulle värderas efter lägsta värdets princip.[800] I och med de nya bolagsformernas inträde, varav aktiebolaget i västvärlden kom att bli störst, blev beräkningen av resultatet viktig eftersom det är avgörande för hur stor utdelning investerarna kan få. Från ett redovisningsteoretiskt perspektiv är detta svårt att beräkna eftersom ett exakt resultat för en kortare period är beroende av företagets fortlevnad och tillgångarnas framtida värde. För att få ett exakt resultat måste istället en beräkning göras avseende företagets hela livslängd.[801]

Redovisningens uppgift var inledningsvis att beräkna resultat. Med tiden har redovisningen även fått till uppgift att tillhandahålla intressenter med information. Utvecklingen mot det moderna informationssamhället har lett till detta. Syftet med informationsgivningen är inte främst att presentera historiska resultat, utan att hjälpa intressenter att bedöma företagets framtida förmåga till vinstgenerering.[802] Exempel på intressenter kan vara ägare, lagstiftare, långivare, medarbetare, kunder och leverantörer.[803] Frågan om redovisningens syfte är omdebatterad och det finns ingen egentlig samsyn om vad som är redovisningens huvudsyfte, det vill säga om det är resultatberäkning eller informationsgivning.[804]

Det finns flera exempel på hur redovisningsforskningen genom åren har definierat redovisningens syfte på olika sätt.

Paton och Littelton skrev 1940:

---

[799] Artsberg, Redovisningsteori -policy och -praxis, 2005, s. 13 f.

[800] Holmquist, Lundin och Sundin, Förhandla mer räkna mindre, s. 10, Artsberg, Normbildning och redovisningsförändring, s. 75 f.

[801] Artsberg, Redovisningsteori -policy och -praxis, 2005, s. 13 f.

[802] Artsberg, Redovisningsteori -policy och -praxis, 2005, s. 15.

[803] Liliendahl, Norberg, Thorell, Företagens redovisning, s. 19.

[804] Se Artsberg, Redovisningsteori -policy och -praxis, 2005, s. 16, Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 23 f.

”The purpose of accounting is to furnish financial data concerning a business enterprise, complied and presented to meet the needs of management, investors and the public.”[805]

Moonitz skrev 1961:

”Support the calculations needed to make rational economic decisions. These decisions involve the identification of the alternative lines of action that are open, the determination of the consequences which will flow from each line of action, and the selection of the action which will in fact be taken.”[806]

Grady skrev 1965:

”This Inventory of generally accepted accounting principles deals primarily with the standards for meeting fiduciary responsibilities to investors and others, outside management, having bona fide interests in the business entity.”[807]

American Accounting Association (AAA) skrev 1966:

”The objectives of accounting are to provide information for the following purposes: 1. Making decisions concerning the use of limited resources, including the identification of crucial decision areas, and determination of objectives and goals. 2. Effectively directing and controlling a organization’s human and material resources. 3. Maintaining and reporting on the custodianship of resources. 4. Facilitating social functions and control.”[808]

Accounting Principles Board anger i APB nr 4:

”The basic purpose of financial accounting and 1 is to provide financial information about individual business enterprises that is useful in making economic decisions.”[809]

Financial Accounting Standards Board (FASB) är ett amerikanskt, privat organ som ger ut Financial Accounting Standards (FAS).[810] FAS är i sin tur är en del av Generally Accepted Accounting Principles (GAAP eller US GAAP). Av de nationella organisationerna är FASB den som har störst internationell påverkan. I FASB:s första begreppsmässiga

---

[805] Paton, Littleton, An introduction to corporate accounting standards, 1940.

[806] Moonitz, The basic postulates of accounting, 1961.

[807] Grady, Inventory of generally accepted accounting principles for business enterprises, 1965.

[808] AAA, A Statement of Basic Accounting Theory, 1966.

[809] APB, Basic concepts and accounting principles underlying financial statements of business enterprises, statement nr 4, 1970.

[810] Se vidare Olsson, De internationella redovisningsnormernas rättsliga betydelse i Sverige, i Bjuvberg, Monsenego (red.), Vänbok till Bertil Wiman, s. 251 ff.

ramverk, som gavs ut 1978 och inte längre är ikraft, angavs som första punkt att:

”Financial reporting is not an end in itself but is intended to provide information that is useful in making business and economic decisions.”[811]

Vidare avseende redovisningens syfte:

”Financial reporting should provide information that is useful to present and potential investors and creditors and other users in making rational investment, credit, and similar decisions.”[812]

Informationen som åsyftas är främst riktad till kapitalplacerare på de finansiella marknaderna.[813] FASB:s ramverk var det första där redovisningsteoriernas olika delar samlades i en modell. Det idag gällande ramverket anger att:

”The objective of general purpose financial reporting is to provide financial information about the reporting entity that is useful to existing and potential investors, lenders, and other creditors in making decisions about providing resources to the entity.”[814]

Det privata organet IASB[815] anger följande i sitt ramverk, som även kallas Conceptual Framework:

”The objective of general purpose financial reporting is to provide financial information about the reporting entity that is useful to existing and potential investors, lenders and other creditors in making decisions relating to providing resources to the entity. Those decisions involve decisions about:

(a) buying, selling or holding equity and debt instruments;

(b) providing or settling loans and other forms of credit; or

(c) exercising rights to vote on, or otherwise influence, management’s actions that affect the use of the entity’s economic resources.”[816]

---

[811] FASB, Statement of Financial Accounting Concepts No. 1, as issued 1978, s. 4.

[812] FASB, Statement of Financial Accounting Concepts No. 1, as issued 1978, s. 5.

[813] FASB, Statement of Financial Accounting Concepts No. 1, as issued 1978, s. 4. ff., Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 24.

[814] FASB, Statement of Financial Accounting Concepts No. 8 September 2010, OB2.

[815] Fram till 2001 International Accounting Standards Committee (IASC). IASB:s normgivning och dess betydelse för svensk del behandlas närmare i avsnittet om god redovisningssed, 3.5.2.

[816] IFRS, Conceptual Framework for Financial Reporting, mars 2018, p. 1.2.

IASB:s ramverk skiljer sig inte nämnvärt från FASB:s.[817] IASB är av störst intresse från ett europeiskt perspektiv i och med IAS-förordningen.[818] Ramverket, Conceptual Framework, ingår inte i IFRS såsom de antagits av EU.

3.2.2 Redovisningstraditioner

Uppdelningen i kontinentala och anglosaxiska system är vanlig när internationell redovisningspraxis i de industrialiserade länderna behandlas.[819] De två traditionerna bottnar i den kontinentala civilrättsliga traditionen med sina rötter i den romerska rätten samt den anglosaxiska civilrättsliga traditionen karaktäriserad av *case law* som går tillbaka till det medeltida England.[820] I den anglosaxiska redovisningstraditionen har den s.k. självregleringen stor betydelse. Det är alltså fråga om privata, starka intressegrupper som vid sidan av de statliga organen deltar i normgivningen.[821]

Det föreligger alltså skillnader i hur finansiell rapportering genomförs i olika länder. Även beskrivningarna av redovisningens syfte varierar. Orsakerna till detta är svårare att identifiera. Det finns många exempel inom redovisningsforskningen där man sökt systematisera och presentera generella teorier om detta.[822] Ett sätt att förklara varför redovisningstraditionerna skiljer sig åt är att undersöka hur företag typiskt sett har finansierats. De större kontinentaleuropeiska företagen, främst i Tyskland och Frankrike, har länge vänt sig till banker för finansiering. Amerikanska och brittiska företag har av tradition i större

---

[817] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 24 f.

[818] I art. 4 IAS-förordningen anges att alla bolag vars aktier var noterade på en reglerad marknad i något medlemsland från och med 2005 ska tillämpa IFRS.

[819] Nobes, A judgemental international classification of financial reporting practices, Journal of Business Finance & Accounting, Vol. 10, Iss. 1 1983, Artsberg, Normbildning och redovisningsförändring, s. 77, Nobes, Towards a General Model of the Reasonsfor International Differences in Financial reporting, ABACUS, Vol. 34, No. 2, 1998, s. 181 ff.

[820] Smith, Brännström, Jansson, Redovisningens språk, s. 123 f.

[821] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 13 f., Olsson, De internationella redovisningsnormernas rättsliga betydelse i Sverige, i Bjuvberg, Monsenego (red.), Vänbok till Bertil Wiman, s. 251 f.

[822] Se Nobes, Towards a General Model of the Reasons for International Differences in Financial reporting, ABACUS, Vol. 34, No. 2, 1998, s. 162 f., och där angivna hänvisningar.

utsträckning vänt sig till den privata kapitalmarknaden.[823] Nobes sammanställer stora delar av tidigare forskning och föreslår utifrån det en generell förklaringsmodell till internationella skillnader i redovisningspraxis. Istället för att använda dussintals parametrar, föreslås i modellen två förklarande faktorer för indelningen i två redovisningsklasser.

”The first variable is the type of country culture and the second is the strength of the equity outsider financing system.”[824]

”Culture (defined by Hofstede as ”the collective programming of the mind”) is clearly a plausible cause of accounting differences[…] However, the attempt to use cultural variables entails large problems[…] culture can at least be seen as one of the background factors leading to more direct causes of accounting differences (such as the finance system).”[825]

”For culturally self-sufficient countries, it is suggested that the class of predominant accounting system depends on the strength of the equity-outsider market.”[826]

Nobes modell innebär att för ”culturally self-sufficient countries” har aktiemarknadens grad av inflytande stor betydelse. Om aktiemarknaden står för en stor del av företagens finansiering kommer det påverka redovisningen. Nobes använder IAS som ett exempel på redovisning som kommer från den anglosaxiska familjen där aktiemarknaden spelar stor roll.[827]

Fram till tiden för andra världskriget var den svenska redovisningen influerad av den tyska redovisningstraditionen där lagstiftning spelade en viktig roll. De första professorerna i ämnet företagsekonomi i Sverige var tyskar. Efterkrigstiden kom att präglas av ekonomiska kontakter med andra länder. Flera av de personer som kom att utses till

---

[823] Denna förklaring, som alltså är en av flera, lyfts fram av Nobes, Towards a General Model of the Reasonsfor International Differences in Financial reporting, ABACUS, Vol. 34, No. 2, 1998, s. 183 f., Artsberg, Normbildning och redovisningsförändring, s. 79, och Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 13 f.

[824] Nobes, Towards a General Model of the Reasons for International Differences in Financial reporting, ABACUS, Vol. 34, No. 2, 1998, s. 177.

[825] Nobes, Towards a General Model of the Reasons for International Differences in Financial reporting, ABACUS, Vol. 34, No. 2, 1998, s. 175.

[826] Nobes, Towards a General Model of the Reasons for International Differences in Financial reporting, ABACUS, Vol. 34, No. 2, 1998, s. 183.

[827] Nobes, Towards a General Model of the Reasons for International Differences in Financial reporting, ABACUS, Vol. 34, No. 2, 1998, s. 181.

professorer hade även tillbringat längre eller kortare perioder i USA. Följden av detta var att redovisningen i Sverige i högre grad fick influenser från England och USA.[828] Självregleringen har haft stor betydelse även i Sverige.

I förarbetena till ÅRL framgår att syftet med den externa redovisningen är att den ska redovisa företagets ekonomiska utveckling och ställning vid bestämda tidpunkter. Års- och koncernredovisningen syftar främst till att tillhandahålla företagets intressenter med information.[829] Historiskt sett har normerna på redovisningsområdet i Sverige varit utformade främst för att uppfylla borgenärernas behov av information.[830] Alla borgenärer har det gemensamt att de inte har del i gäldenärsföretagets vinst, varför deras informationsbehov avviker från exempelvis ägarnas.[831] Redovisningen är inte längre i första hand inriktad på borgenärsskydd. Istället är aktörerna på den internationella kapitalmarknaden de viktigaste intressenterna.[832]

3.2.3 Mätteori/värdering

Mätteori i redovisning brukar struktureras i tre nivåer. Längst ned finns mät-/värderingsregler vilka kan återföras till en redovisningsprincip. Redovisningsprincipen kan i sin tur återföras till ett postulat, av vissa kallat axiom.[833] Ett postulat är ett grundläggande antagande om affärslivet som inte ifrågasätts. Dessa postulat kan inte bevisas genom logisk härledning men förutsätts gälla utifrån antaganden om företaget och dess omgivning samt redovisningens syfte.[834] Antagandena om redovisningens syfte grundar sig i sin tur på den redovisningsteoretiska forskningen. I den nutida redovisningsteoretiska forskningen

---

[828] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 14, Holmquist, Lundin och Sundin, Förhandla mer räkna mindre, s. 11 ff., 20.

[829] Prop. 1995/96:10, del 1, s. 174.

[830] Prop. 1995/96:10, del 1, s. 175, se även Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 44.

[831] Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 44.

[832] Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 85.

[833] Se Artsberg, Normbildning och redovisningsförändring, s. 85, Artsberg, Redovisningsteori -policy och -praxis, s. 177, Wolk, Dodd, Rozycki, Accounting theory: conceptual issues in a political and economic environment, s. 139 ff.

[834] Se Wolk, Dodd, Rozycki, Accounting theory: conceptual issues in a political and economic environment, s. 146 f.

ligger fokus på redovisningens syfte i egenskap av att ge information om företags ekonomiska ställning och resultat.[835] Någon enighet bland redovisningsforskare avseende terminologi samt exakt till vilken nivå de olika begreppen ska hänföras finns inte.[836] Inom litteraturen används terminologin på skiftande sätt.[837] I stora drag är postulaten i den anglosaxiska traditionen de följande:[838]

- *Going concern* innebär att så länge motsatsen inte är bevisad, ska det förutsättas att företaget kommer fortsätta sin verksamhet i oändlig tid. Detta innebär bland annat att slaktvärden under normala omständigheter står i strid med postulatet.[839] Antagandet ska ligga som grund för värdering av företagets tillgångar och skulder och det ska förutsättas att resurserna ska kunna utnyttjas fullt ut samtidigt som förpliktelser ska infrias.[840]
- *Avgränsad mätperiod*. Ett företag bedriver sin verksamhet löpande. Trots att det är en konstruktion måste det finnas en tidsmässig avgränsning för att mäta ett företags ekonomiska ställning. Den avgränsade mätperioden har bland annat skapat förutsättningarna för matchningsprincipen.[841]
- *Redovisningsenheten*. Företaget ska betraktas som en fristående enhet som är skild från ägare och andra intressenter. Utan denna grundförutsättning går det inte att avgöra vilka affärshändelser som ska vara med i bokföring och bokslut.[842]
- *Gemensam mätenhet*. Det måste finnas en samsyn om vad som ska mätas. I redovisningen är det pengar som mäts, inte t.ex.

---

[835] Se exemplen ovan: Paton och Littelton, Moonitz, Grady, AAA 1966, APB nr 4, FASB, IASB.

[836] Se Artsberg, Normbildning och redovisningsförändring, s. 85, Wolk, Dodd, Rozycki, Accounting theory: conceptual issues in a political and economic environment, s. 139 f.

[837] Se Artsberg, Normbildning och redovisningsförändring, s. 85, Se Wolk, Dodd, Rozycki, Accounting theory: conceptual issues in a political and economic environment, s. 147, Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 34.

[838] Se Wolk, Dodd, Rozycki, Accounting theory: conceptual issues in a political and economic environment, s. 146 ff., Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 34 f.

[839] Wolk, Dodd, Rozycki, Accounting theory, s. 148.

[840] Kellgren, Bjuvberg, Redovisning och beskattning, s. 29.

[841] Wolk, Dodd, Rozycki, Accounting theory, s. 149.

[842] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 35.

ädla metaller eller sädesslag. Ett bokslut uttrycks därför i termer av monetära enheter angivet i en valuta, i Sverige typiskt sett svenska kronor eller Euro.[843]

Ur postulaten kan i sin tur redovisningsprinciperna härledas. Ett sätt att beskriva principerna på är att de ger uttryck för beprövad erfarenhet, förnuft, sedvana och praktisk nödvändighet.[844] Principerna innehåller inte detaljregler men kan vara en teoretisk hjälp och vägledning när detaljerade normer skapas.[845]

Liksom Artsberg menade i sin avhandling ser jag för denna studie inte något syfte med att närmare utreda innebörden i postulaten samt de variationer med vilka olika teoretiker beskriver strukturen.[846] Det som är relevant att förmedla i denna framställning är att redovisningsforskningen existerar parallellt med de svenska reglerna om redovisning som instiftas av Sveriges riksdag. Det får exempelvis konsekvensen i denna framställning att *going concern* från ett redovisningsteoretiskt perspektiv presenteras som ett postulat, men från ett svenskt juridiskt perspektiv betraktas som en redovisningsprincip.[847]

3.3 Redovisningsprinciper

3.3.1 Inledning

En metod för att systematisera redovisningsprinciperna utgår från *input*- och *output*-orientering.[848] *Input*-orienterade principer fokuserar främst på allmänna riktlinjer eller regler för framställning av redovisningsrapporterna och deras innehåll. *Output*-orienterade principer handlar om jämförbarheten av finansiella rapporter mellan olika

---

[843] Wolk, Dodd, Rozycki, Accounting theory, s. 149 f.
[844] Wolk, Dodd, Rozycki, Accounting theory, s. 150.
[845] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 38.
[846] Artsberg, Normbildning och redovisningsförändring, s. 85, Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 33 f.
[847] Artsbergs anger att det inte är möjligt att vara helt konsekvent i användningen av termer eftersom mycket litteratur som refereras har olika terminologi. I sin framställning försöker hon hålla sig till ett visst språkbruk, men konstaterar att hon kommer i konflikt med svensk policy i form av Redovisningsrådets rekommendationer i sin definition av termerna. Artsberg, Redovisningsteori -policy och -praxis, s. 177.
[848] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 38 f.

företag. De grundläggande redovisningsprinciperna kan även delas in i två kategorier. Den första kategorin innehåller principer som ger uttryck för redovisningens kvalitativa utgångspunkter eller målsättningar, av Bjuvberg kallat målsättningsprinciper.[849] Hit brukar hänföras principerna om begriplighet, relevans, tillförlitlighet och jämförbarhet.[850] Den andra kategorin innehåller framförallt grundläggande värderingsprinciper.[851] Eftersom denna framställnings syfte är att utreda hur värderingen ska genomföras vid upprättande av kontrollbalansräkning är framställningen av redovisningsprinciper i det följande disponerad utefter principernas förekomst i svensk rätt.

Svensk rätt har traditionellt byggt huvudsakligen på försiktighets-, matchnings- och realisationsprincipen.[852] Detta har inneburit att värderingen av anläggningstillgångar har skett i huvudsak till historiska anskaffningsvärden, vilka kostnadsförs genom årliga värdeminskningsavdrag. För omsättningstillgångar har det inneburit värdering till det lägsta av anskaffningsvärdet och nettoförsäljningsvärdet, lägsta värdets princip, 4 kap. 9 § 1 st. ÅRL. Redovisning baserad på dessa principer är primärt resultaträkningsorienterad. Balansräkningen ska då främst ge en rättvisande bild av företagets transaktioner med omvärlden, dess intäkter och kostnader. Den svenska redovisningen har under de senaste decennierna i allt större utsträckning kommit att präglas av redovisningens internationalisering. Redovisningsdirektivet 2013/34/EU och IAS-förordningen har inneburit att redovisningen alltmer gått från att ha varit resultatorienterad till att bli balansorienterad, där fokus vid upprättande av resultaträkningen istället ligger på förändringar av företagets förmögenhet. Ett resultat av detta är bland annat att värdering till verkligt värde (avsnitt 3.3.2.12) införts i den svenska rättsordningen.[853]

---

[849] Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 81.

[850] Thorell, Skattelag och affärssed, s. 93 ff., Artsberg, Redovisningsteori, s. 165 ff., Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 81.

[851] Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 81 f.

[852] Bjuvberg, Tillförlitliga och relevanta värden, i Karlsson-Tuula (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, s. 21.

[853] Bjuvberg, Tillförlitliga och relevanta värden, i Karlsson-Tuula (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, s. 22 f., Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 46, 85 ff.

Om avsnitt 3.2 kan betraktas som en redovisningsteoretisk snabbgenomgång befinner sig avsnitt 3.3 åter på mer svenska juridiska domäner.

3.3.2 Redovisningsprinciper i ÅRL

3.3.2.1 Rättvisande bild

Rättvisande bild är en övergripande målsättning för redovisningen och framgår av 2 kap. 3 § ÅRL:

> ”Balansräkningen, resultaträkningen och noterna skall upprättas som en helhet och ge en rättvisande bild av företagets ställning och resultat. Om det behövs för att en rättvisande bild skall ges, skall det lämnas tilläggsupplysningar.
>
> Om avvikelse görs från vad som följer av allmänna råd eller rekommendationer från normgivande organ, skall upplysning om detta och om skälen för avvikelsen lämnas i en not.”

Rättvisande bild, eller *true and fair view*, kommer ursprungligen från engelsk rätt där den engelska bolagsrättsliga lagstiftningen innehöll liknande bestämmelser redan på mitten av 1800-talet.[854] I Companies Act 2006 anges i 393 § att:

> ”The directors of a company must not approve accounts for the purposes of this Chapter unless they are satisfied that they give a true and fair view of the assets, liabilities, financial position and profit or loss…”

Kravet syftar på att redovisningen som helhet ska ge en rättvisande bild av företagets ställning. Storbritannien fick vid inträdet i EU med en skrivning om detta i det fjärde bolagsrättsdirektivet.[855] På den vägen har rättvisande bild även blivit en del av svensk rätt. Det är inte fråga om ett enhetligt begrepp utan innebörden av rättvisande bild, *true and fair view* eller *fair presentation*, är beroende av vilket sammanhang det förekommer i.[856]

---

[854] Thorell, Redovisning och juridik, s. 41, Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 174.

[855] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 49.

[856] För en beskrivning av begreppet i engelsk rätt, se Thorell, Redovisning och juridik, s. 41ff., 141 ff.

I det nu gällande redovisningsdirektivet 2013/34/EU, artikel 4 anges att:[857]

”3. Årsbokslutet ska ge rättvisande bild av företagets tillgångar, skulder, ekonomiska ställning och resultat. Om tillämpningen av detta direktiv inte räcker till för att ge en rättvisande bild av företagets tillgångar, skulder, ekonomiska ställning och resultat ska alla ytterligare upplysningar som är nödvändiga för att uppfylla detta krav lämnas i noterna till de finansiella rapporterna.

4. Om tillämpningen av en bestämmelse i detta direktiv undantagsvis är oförenlig med den skyldighet som föreligger enligt punkt 3, ska avsteg göras från denna bestämmelse för att ge en rättvisande bild av företagets tillgångar, skulder, ekonomiska ställning och resultat. Varje sådant avsteg ska anges i noterna till de finansiella rapporterna med upplysning om skälen för avsteget och om den inverkan som detta har på uppgifterna om företagets tillgångar, skulder, ekonomiska ställning och resultat.”

Förenklat kan innebörden sägas vara tudelad.[858] Dels ska ytterligare upplysningar lämnas om tillämpningen av bestämmelserna i direktivet inte räcker till för att ge en rättvisande bild.[859] Dels innebär den så kallade *overriding-regeln* att om tillämpningen av en föreskrift i direktivet skulle vara oförenligt med kravet på rättvisande bild, avsteg från denna föreskrift ska göras.[860] I och med det s.k. moderniseringsdirektivet[861] närmade sig det materiella innehållet i direktiven IAS/IFRS standarden.

I och med Sveriges inträde i EU blev bestämmelserna om rättvisande bild svensk rätt. Följande angavs i förarbetena till ÅRL:

”Syftet med direktivet är att i samtliga medlemsstater skapa likvärdiga rättsliga minimikrav vad avser omfattningen av den ekonomiska information som konkurrerande bolag skall vara skyldiga att låta allmänheten ta del av [...] Det

---

[857] I sin ursprungliga lydelse i det fjärde bolagsrättsdirektivet, dir. 78/660/EEG, artikel 2, angavs att:
”…3. Årsbokslutet skall ge en rättvisande bild av bolagets tillgångar, skulder, ekonomiska ställning och resultat.
4. När tillämpningen av bestämmelserna i detta direktiv inte räcker till för att ge en rättvisande bild enligt punkt 3, skall ytterligare upplysningar lämnas.
5. Om undantagsvis tillämpningen av en föreskrift i detta direktiv är oförenlig med den skyldighet som föreligger enligt punkt 3, skall avsteg göras från den förstnämnda föreskriften så att en rättvisande bild enligt punkt 3 kan ges…”.

[858] Olsson, Redovisningsrätt, s. 24.

[859] Dir. 2013/34/EU, art. 4, p. 3.

[860] Dir. 2013/34/EU, art. 4, p. 4.

[861] Europaparlamentets och Rådets direktiv 2003/51/EG av den 18 juni 2003 (2003/51/EG).

övergripande kravet i direktivet är att årsbokslutet skall ge en rättvisande bild av bolagets ställning och resultat."[862]

Overriding-regeln innebär en skyldighet och inte endast en rättighet att göra avsteg från en föreskrift om tillämpningen av den skulle vara oförenlig med kravet på rättvisande bild. Regeln finns inte i ÅRL och har inte heller uttryckligen införlivats i någon annan lag. ÅRL innehåller vare sig någon skyldighet eller rättighet att avvika. Principen var omdebatterad under 1990-talet.[863] Den EU-rättsliga innebörden av begreppet rättvisande bild är svår att definiera. Det var kommitténs mening att en årsredovisning som upprättats med tillämpning av gällande lag och med iakttagande av tillämpliga rekommendationer och uttalanden från auktoritativa organ som regel torde anses ge en rättvisande bild.[864] I författningskommentarerna till 2 kap. 3 § ÅRL anges följande:

"Med hänsyn till att kravet på rättvisande bild är en del av EG-rätten och inte har preciserats i direktivet är det inte möjligt att i detta sammanhang ge någon närmare vägledning om hur begreppet skall förstås. Det finns dock anledning att uppfatta kravet som en målsättning som måste vara styrande för all redovisning. Det kan visserligen antas att en tillämpning av lag, rekommendationer och allmänna råd som regel leder till en rättvisande bild. För att uppfylla kravet på rättvisande bild synes det emellertid i speciella fall inte vara tillräckligt att tillämpa dessa generella normer."[865]

Vidare uttalas i allmänmotiveringen att:

"Enligt regeringens mening bör begreppet sålunda förstås som ett övriga föreskrifter i direktivet överordnat krav på att balansräkningen, resultaträkningen och noterna i det enskilda fallet skall innehålla sådan ekonomisk information att läsaren kan få en så riktig bild som möjligt av bolagets ekonomiska situation. Ett sådant krav får givetvis betydelse för utvecklingen av redovisningspraxis och redovisningsrekommendationer. Det torde emellertid inte vara så att begreppet "rättvisande bild" är avsett att – såsom i hög grad är fallet med begreppet "god redovisningssed" – återspegla rådande praxis och rekommendationer."[866]

I SOU 2015:8 upprepades att begreppen rättvisande bild och god redovisningssed kompletterar varandra i och med att god redovisningssed återspeglar rådande praxis och rekommendationer från normgivande organ medan rättvisande bild har sin största betydelse som instrument

---

[862] SOU 1994:17, del 1, s. 102 f.

[863] Se Arden, True and fair view: a European perspective, European Accounting Review, 1997, s. 673 ff., Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 173.

[864] SOU 1994:17, del 1, s. 14.

[865] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 182.

[866] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 11.

för att tolka redovisningsreglerna i det enskilda fallet och korrigera de missvisande resultat som kan uppkomma vid en alltför formell tillämpning av de normer som ryms inom god redovisningssed.[867]

3.3.2.2 Väsentlighetsprincipen

I och med uppdateringen av ÅRL år 2015 tillkom 2 kap. 3 a § ÅRL. Där anges att:

> ”Ett företag får avvika från bestämmelserna om redovisning, uppställning, värdering, upplysningar och konsolidering i denna lag, om följden av avvikelsen inte är väsentlig.
>
> Följden av en avvikelse ska anses vara väsentlig om utelämnad eller felaktig information, ensam eller tillsammans med annan information, rimligen kan förväntas påverka de beslut som användare fattar på grundval av informationen.”[868]

Bakgrunden till denna nya paragraf är artikel 6.1 j i dir. 2013/34/EU där följande anges: ”De krav som anges i detta direktiv när det gäller redovisning, värdering, utformning, upplysning och koncernredovisning behöver inte uppfyllas om följderna av att uppfylla dem är oväsentliga.” Medlemsstaterna får enligt artikel 6.4 begränsa tillämpningsområdet av denna väsentlighetsprincip till uppställning och upplysningar.

Enligt punkten 17 i direktivets ingress bör principen styra redovisning, värdering, uppställning, upplysning och koncernredovisning i de finansiella rapporterna. Syftet med principen är att det ska vara möjligt att exempelvis slå ihop poster i resultaträkningen eller balansräkningen eller utelämna upplysningar i noterna om de berörda uppgifterna är oväsentliga.[869]

I direktivet definieras väsentlighet som

> ”beskaffenheten på information som innebär att utelämnanden av eller felaktigheter i den rimligen kan förväntas påverka de beslut som användarna fattar på grundval av företagets finansiella rapporter. Bedömningen av hur väsentliga enskilda poster är ska göras mot bakgrund av andra liknande poster.”[870]

---

[867] SOU 2015:8, s. 299.

[868] 2 kap. 3 a § ÅRL.

[869] Prop. 2015/16:3, s. 139 ff., SOU 2014:22, s. 236 f.

[870] Dir. 2013/34/EU, art. 2.16.

Detta torde överensstämma väl med hur begreppet redan tolkas i redovisningssammanhang.[871] Begreppet definieras även i IAS 1 p. 7,

I BFN:s allmänna råd 2012:1, K3, finns även en väsentlighetsprincip. Det anges i p. 2.8 att informationen i den finansiella rapporten ska vara begriplig, tillförlitlig, relevant och väsentlig. Denna skrivning i K3 fanns även innan principen infördes i ÅRL.

Vissa transaktioner anses för små för att man fullt ut ska tillämpa alla redovisningsprinciper. I förenklingssyfte kan istället schablonregler användas. Svårigheter att få fram korrekta uppgifter eller att en exakt värdering inte kan motiveras av kostnadsskäl kan vara grund till användning av schablonregler.[872]

3.3.2.3 Fortlevnadsprincipen

Det anges i 2 kap. 4 § 1 st. 1 p. ÅRL att ett företag ska förutsättas fortsätta sin verksamhet.[873] I direktivets ingress, punkterna 16 och 24 nämns fortlevnadsprincipen. I förarbetena till ÅRL finns inte någon närmare vägledning än att det är självklart att fortlevnadsprincipen inte kan tillämpas om det finns ett beslut om att ett företag skall läggas ned.[874]

3.3.2.4 Jämförbarhetsprincipen

Att samma principer för värdering, klassificering och indelning av olika poster ska tillämpas konsekvent från ett räkenskapsår till ett annat framgår av 2 kap. 4 § 1 st. 2 p. ÅRL.

Jämförbarhetsprincipen, eller *consistency*, syftar på att ett företags användning av redovisningsprinciper måste vara desamma över på varandra följande tidsperioder.[875] För att den finansiella rapporteringen ska vara pålitlig krävs att redovisningsinformationen är jämförbar såväl mellan tidsperioder, men även mellan olika företag,[876] vilket

---

[871] Prop. 2015/16:3, s. 140.

[872] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 43 f.

[873] Se även föregående avsnitt om postulat och *going concern*, men särskilt avsnitt 4.2 om going concern i kontrollbalansräkningen.

[874] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 185.

[875] Wolk, Dodd, Rozycki, Accounting theory: conceptual issues in a political and economic environment, s. 158.

[876] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 47.

även kräver att lika händelser redovisas på samma sätt.[877] Principen som helhet är alltså mer vidsträckt än vad som framgår av ÅRL. Jämförbarhet mellan företag och tidsperioder nämns återkommande i direktivet där även jämförbarhet inom unionen lyfts, ingressen i punkterna 16, 19, 29, 44 och 55.

3.3.2.5 Försiktighetsprincipen

Vid osäkerhet i fråga om värderingen framgår av försiktighetsprincipen att man ska välja en lägre värdering av tillgångar respektive en högre av skulder.[878] Principen beskrivs på flera håll som den dominerande principen i redovisningen.[879] Försiktighetsprincipen återfinns i direktivets ingress, punkterna 9 och 16, samt artikel 6 c. I Sverige framgår principen av 2 kap. 4 § 1 st. 3 p. ÅRL:

”Vid upprättandet av balansräkningen, resultaträkningen och noterna ska följande iakttas:

...

3. Värderingen av de olika posterna och, i förekommande fall, delposterna ska göras med iakttagande av rimlig försiktighet. Detta innebär särskilt att

a) endast under räkenskapsåret konstaterade intäkter får tas med i resultaträkningen,

b) hänsyn ska tas till alla ekonomiska förpliktelser som är hänförliga till räkenskapsåret eller tidigare räkenskapsår, även om dessa förpliktelser blir kända först efter räkenskapsårets utgång men före upprättandet av årsredovisningen, och att

c) hänsyn ska tas till värdenedgångar oavsett om resultatet för räkenskapsåret är en vinst eller en förlust.”

Dras försiktigheten för långt riskerar värderingen att strida mot kravet på rättvisande bild, periodiseringsprincipen och objektivitetsprincipen om den försiktiga bedömningen istället uppfattas som tendentiös eller partisk.[880]

---

[877] Johansson, Substance over form, s. 54.

[878] af Sandeberg, Årsredovisningslag (1995:1554), kommentaren till 2 kap. 4 §, Karnov internet, Juno.

[879] Wolk, Dodd, Rozycki, Accounting theory: conceptual issues in a political and economic environment, s. 153, Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 42.

[880] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 42, af Sandeberg, Årsredovisningslag (1995:1554), kommentaren till 2 kap. 4 §, Karnov internet, Juno.

3.3.2.6 Realisationsprincipen

Intäktsredovisningen styrs genom realisationsprincipen som anger när en inkomst eller utgift kan redovisas som intäkt/kostnad. Ett annat sätt att uttrycka det är att realisationsprincipen på ett mer handfast sätt anger hur problemen som uppstår ur periodiseringsprincipen ska lösas. Det finns olika stränga tillämpningar av realisationsprincipen. I svensk rätt tillämpas en strikt variant och en intäkt är realiserad när de väsentliga förpliktelserna från säljarens sida är uppfyllda, eller åtminstone när äganderättsövergången skett.[881] Av 2 kap. 4 § 1 st. 3 a) p. ÅRL framgår att endast under räkenskapsåret konstaterade intäkter får tas med i resultaträkningen.

3.3.2.7 Periodiseringsprincipen

För varje redovisningsperiod fastställs ett resultat genom att hänföra utgifter och inkomster till en avgränsad tidsperiod. Genom denna periodisering omvandlas utgifter och inkomster till kostnader och intäkter.[882] Principen är lagfäst i 2 kap. 4 § 1 st. 4 p. ÅRL där det stadgas att intäkter och kostnader som är hänförliga till räkenskapsåret ska tas med oavsett tidpunkten för betalningen. Principen återfinns även i direktivet, artikel 6.1 d samt ingressen punkt 16.

3.3.2.8 Post-för-post värdering

Enligt 2 kap. 4 § 1 st. 5 p. ÅRL ska varje tillgång och skuld värderas för sig. Kollektiv värdering är endast tillåtet om det finns stöd för det i kompletterande normer.[883]

3.3.2.9 Bruttoredovisningsprincipen/kvittningsförbudet

Tillgångar och avsättningar eller skulder får enligt 2 kap. 4 § 1 st. 6 p. ÅRL inte kvittas mot varandra, samma sak gäller för intäkter och kostnader. Förbudet framgår av direktivet 6.1 g samt ingressen punkt 16.

---

[881] Kellgren, Bjuvberg, Redovisning och beskattning, s. 30, Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 40.

[882] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 39.

[883] Se Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkningen, s. 38.

3.3.2.10 Kontinuitetsprincipen

En redovisningsperiods utgående balanser ska utgöra nästkommande periods ingående balanser.[884] Ett annat sätt att förklara principen är att ”summan av alla resultaträkningars resultat i ett företag ska överensstämma med företagets redovisade totalresultat under hela dess livstid.”[885] Principen är lagfäst i 2 kap. 4 § 1 st. 7 p. ÅRL.

3.3.2.11 Anskaffningsutgiftsprincipen

Begreppet *historical cost* är grundläggande för registrering av affärshändelser och principen är vedertagen för snart sagt all värdering. Att registrera värdet som gällde vid tiden för anskaffandet har den fördelen att det är fråga om objektiva och verifierbara värden som inte påverkas av redovisarens subjektiva uppfattning. Priset för objektivitet och verifierbarhet kan vara bristande relevans. Anskaffningsutgiften för tillgångar är inte sällan missvisande för nuvarande värden. Vissa redovisningsteoretiker har gått så långt som att hävda att oförmågan att hantera de icke realiserade vinster som redovisning till historisk kostnad i perioder kan medföra är redovisningens största misslyckande.[886] Värderingsmetoden används alltjämt flitigt och är utgångspunkten för värdering av anläggningstillgångar enligt 4 kap. 3 § ÅRL.

3.3.2.12 Verkligt värde

Som redovisningsterm ska verkligt värde förstås utifrån IFRS 13 Värdering till verkligt värde, som är antagen av EU-kommissionen genom förordning (1255/2012/EU) och ändrad genom förordning (1361/2014/EU) – antagande av Annual Improvements to IFRSs 2011–2013 Cycle.

I IFRS 13, p. 9, definieras verkligt värde som det pris som vid värderingstidpunkten skulle erhållas vid försäljning av en tillgång eller betalas vid överlåtelse av en skuld genom en ordnad transaktion mellan marknadsaktörer.

I K3 definieras verkligt värde som det belopp till vilket en tillgång skulle kunna överlåtas eller en skuld skulle kunna regleras mellan

---

[884] Kellgren, Bjuvberg, Redovisning och beskattning, s. 31.
[885] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 48.
[886] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 45 f.

kunniga parter som är oberoende av varandra och som har ett intresse av att transaktionen genomförs.[887]

Termen verkligt värde används även i ÅRL. För finansiella instrument finns en definition i 4 kap. 14 a § 2 st. ÅRL:

”Det verkliga värdet skall bestämmas på grundval av instrumentets marknadsvärde. Om något marknadsvärde inte kan bestämmas för ett instrument men däremot för dess beståndsdelar eller för ett likartat instrument, skall det verkliga värdet bestämmas på grundval av beståndsdelarnas eller det likartade instrumentets marknadsvärde. Om inte heller en sådan värdering är möjlig, skall det verkliga värdet bestämmas med hjälp av sådana allmänt accepterade värderingsmodeller och värderingsmetoder som ger en rimlig uppskattning av marknadsvärdet.”

Det finns även en annan historisk innebörd av verkligt värde av relevans för denna studie.[888] Det som idag i 25 kap. 14 § kallas nettoförsäljningsvärde, benämndes i förarbetena till BFL 1929 som verkligt värde. Där angavs bland annat att ”tillgångarna icke får upptagas över sina verkliga värden [...] dock må upptagas till det belopp, vartill kostnaderna för deras anskaffning eller tillverkning uppgått”.[889] Vad som då avsågs med verkligt värde preciserades aldrig. Utifrån diskussionen om termen i förarbetena kan man sluta sig till att det är vad som idag kallas nettoförsäljningsvärde som åsyftas, eller som man skrev i 1944 års lag, försäljningsvärdet efter avdrag för försäljningskostnaderna, 100 § 4 mom. ABL 1944.[890] Nettoförsäljningsvärde definieras idag i 4 kap. 9 § 3 st. ÅRL:

”Med nettoförsäljningsvärde avses försäljningsvärdet efter avdrag för beräknad försäljningskostnad. Om det finns särskilda skäl, får återanskaffningsvärdet, i förekommande fall med avdrag för inkurans, eller något annat värde som är förenligt med 2 kap. 2 och 3 §§ användas i stället för nettoförsäljningsvärdet.”

Tillämpningen av denna värderingsregel vid upprättande av kontrollbalansräkning samt utvecklingen av terminologin diskuteras vidare i avsnitt 4.7.

---

[887] K3, p. 2.20.

[888] Avsnitt 2.2.3, 2.2.4 och 2.2.5.

[889] Prop. 1929:189, s. 101.

[890] Prop. 1929:189, s. 100 f.

3.3.3 Ej lagfästa redovisningsprinciper

3.3.3.1 Matchningsprincipen

Matchningsprincipen utgår från ett orsak/verkan-samband.[891] Principen innebär att redovisningen ska vara intäktsorienterad. Dels fastställs periodens intäkter, därefter de kostnader som varit nödvändiga för att åstadkomma intäkterna under perioden som gått. Dels ska det bedömas huruvida det för övriga utgifter finns förväntningar om inkomster i framtiden. Om så är fallet ska aktivering ske, annars ska utgiften föras in som en förlust/kostnad.[892] Den praktiska tillämpningen av matchningsprincipen kan bli svår i branscher där utgiften ligger långt innan inkomsten. I forsknings- och utvecklingsintensiva branscher kan detta bli påtagligt.[893]

3.3.3.2 Objektivitetsprincipen

Objektivitet har i dessa sammanhang historiskt sett främst bedömts utifrån kvaliteten på den bevisning som ligger till grund för de finansiella rapporterna.[894] Idag talar man snarare om att den redovisningsskyldige ska sträva efter att redovisningsdata ska vara objektiv och verifierbar. Det ligger nära till hands att tala om ett krav på neutralitet och opartiskhet.[895]

3.3.3.3 Substance over form

Enligt *substance over form* ska den ekonomiska innebörden (*substance*) och inte transaktionens legala form (*form*) styra hur en affärshändelse ska redovisas. Var principen kommer från är inte klarlagt. Ofta anses den ha amerikanskt ursprung, men vid granskning av rättsfall har Johansson dragit slutsatsen att ursprunget troligtvis är engelsk rätt.[896] Principen används och utvecklas i praxis i såväl engelsk som amerikansk rätt men från ett redovisningsteoretiskt perspektiv är det

---

[891] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 41.
[892] Schroeder, Clark, Cathey, Financial accounting theory and analysis, s. 153.
[893] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 41.
[894] Wolk, Dodd, Rozycki, Accounting theory, s. 157.
[895] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 44 f.
[896] Johansson har i sin avhandling Substance over form inte kunnat fastställa principens ursprung trots grundliga undersökningar, Johansson, Substance over form, s. 35.

av större intresse att konstatera att principen finns upptagen IASB:s Conceptual Framework:

”Financial reports represent economic phenomena in words and numbers. To be useful, financial information must not only represent relevant phenomena, but it must also faithfully represent the substance of the phenomena that it purports to represent. In many circumstances, the substance of an economic phenomenon and its legal form are the same. If they are not the same, providing information only about the legal form would not faithfully represent the economic phenomenon (see paragraphs 4.59–4.62).”[897]

Reglerna om redovisning vid finansiell leasing är det tydligaste exemplet i vilket principen tillämpas.[898] Internationellt återfinns reglerna i IFRS 16 men de är även en del av BFN:s allmänna råd K3. Principen innebär i dessa fall att leasingavtal, som civilrättsligt är att betrakta som hyresavtal, omtolkas till avbetalningsköp eftersom den faktiska innebörden av avtalen ligger närmare just ett avbetalningsköp.

3.4 Ramlagstiftning

3.4.1 Inledning

Värdering förenlig med god redovisningssed är centralt vid upprättande av kontrollbalansräkning. För att förstå vilket innehåll god redovisningssed kan ha är det av betydelse vilken typ av lag ÅRL är. Att BFL och ÅRL är ramlagar förutsätts ofta utan någon närmare analys.

Avsnitten är disponerade på följande sätt: Kännetecken för ramlagstiftning och exempel på typisk ramlagstiftning presenteras i avsnitt 3.4.2 följt av en presentation av BFL och ÅRL i avsnitt 3.4.3 och 3.4.4. I avsnitt 3.4.5 dras slutsatser kring ÅRL:s och BFL:s karaktärer som ramlagar.

3.4.2 Ramlagstiftningens kännetecken

Ibland kan rätten ha ett så allmänt innehåll att det i princip inte går att utläsa regelns normativa budskap.[899] Den typ av rättsregler som är avfattade på detta sätt kan i princip delas upp i generalklausuler och ramlagar. En generalklausul är genom sin allmänna formulering avsedd att

---

[897] IFRS, Conceptual Framework for Financial Reporting, mars 2018, p. 2.12.

[898] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 46 f.

[899] Hydén, Rättssociologi som rättsvetenskap, s. 72.

täcka in ett så stort område av verkligheten som möjligt.[900] Ramlagen är över huvud taget inte avsedd att tillhandahålla en materiell lösning på ett reglerat problem. Istället innehåller ramlagen kompetensregler och procedurregler där det framgår hur beslut ska fattas och avgöras i vissa situationer.[901]

I förarbeten har ramlagar beskrivits som lagar med vissa allmänt hållna mål och riktlinjer. Vägledning om lagarnas tolkning ges i respektive lags förarbeten men det är först genom regeringsförordningar, myndighetsföreskrifter och praxis som det materiella innehållet blir tydligt.[902] Strömholm jämför ramlagarna med generalklausuler och så kallade portalparagrafer, där de senare ”befinner sig i ytterkanten av en fortlöpande skala, vars andra ytterända omfattar de klart preciserade detaljreglerna.”[903] Ramlagen har enligt Strömholm typiskt sett ett mycket allmänt, rentav intetsägande innehåll, till vilken sedan knytes en eller flera administrativa förordningar. Vid direkt tillämpning av en ramlag är lagens vägledningsförmåga sällan större än portalparagrafens.[904]

Tillväxten i den offentliga sektorn under efterkrigstiden och det nytänkande som krävdes i anpassningen till den moderna samhällsutvecklingen gjorde att ramlagar blev allt mer förekommande. Den nya lagstiftningstekniken var särskilt populär under 1960- och 1970-talen. Typiskt sett har det varit den kommunala verksamheten som styrts genom ramlagar. Genom detta förfarande har det överlåtits till förvaltningsmyndigheterna att fullgöra sina uppgifter utan att i detalj reglera hur den alltmer komplexa samhällsorganisationen ska styras.[905] Ett av ledorden var flexibilitet.[906] Under 1980-talet riktades kritik mot ramlagstiftningstekniken. Konstitutionsutskottet menade att det arbete som då bedrevs för att uppnå förenklingar i befintliga regelsystem som riktade sig mot kommuner, näringsliv och enskilda skulle gynnas av en

---

[900] Hydén, Rättssociologi som rättsvetenskap, s. 72.
[901] Hydén, Rättssociologi som rättsvetenskap, s. 73.
[902] Prop. 1986/87:99, s. 29.
[903] Strömholm, Rätt, rättskällor och rättstillämpning, s. 265.
[904] Strömholm, Rätt, rättskällor och rättstillämpning, s. 265.
[905] Sterzel, Författning i utveckling, s. 225, Hydén, Ds C 1984:12, s. 2 f.
[906] Sterzel, Författning i utveckling, s. 226.

minskad användning av ramlagstiftning.[907] I den allmänna debatten var det främst risken för osäkra lagtolkningar som lyftes fram som ramlagens svaghet. I och med ramlagens normativa öppenhet och den tolkningsfrihet det gav upphov till ansågs det att styrningsproblem kunde uppkomma.[908] Civilministern uttalade i prop. 1983/84:119 att ramlagen

> ”ofta förutsätter att en utfyllnad sker genom regler som beslutas av regeringen eller efter dess bemyndigande av förvaltningsmyndigheterna. I detta system finns inbyggt en risk för en detaljreglering som kan vara svår att kontrollera för statsmakterna.”[909]

Den positiva sidan av ramlagstiftningstekniken ansågs bland annat vara dess roll i förändringen och förnyelsen av samhället. Från ett rättssäkerhetsperspektiv ansågs även ramlagar gynna förutsebarheten. Med en central myndighet kopplad till lagstiftningen som meddelar föreskrifter ansågs det kunna medföra att ett stort antal tjänstemän vid lokala myndigheter runt om i landet skulle få klarare besked om hur de skulle tolka den lag eller förordning som föreskrifterna fyllde ut.[910]

Ramlagen som företeelse definieras av Sterzel på följande sätt:

> ”Den typiska ramlagen är ’målinriktad’ genom att den anger mål och riktlinjer. De materiella reglerna är begränsade och förutsätter en utfyllnad. Lagen ’sätter upp ett förvaltningsmaskineri’ genom regler och organisationer, tillsyn, tvångsmedel, överklagande, ytterligare föreskrifter etc. Utfyllnaden sker dels genom förvaltningsmyndigheterna, dels genom förvaltningsdomstolarna.”[911]

Olsson beskriver ramlagen som en typiskt sett ”kortfattad lagstiftningsprodukt som är tänkt att kompletteras med exempelvis myndighetspraxis för att vara användbar.”[912]

Den gamla socialtjänstlagen (1980:620) var en viktig milstolpe i arbetet med de målinriktade ramlagarna.[913] Rätten till bistånd och vissa regler om förskola reglerades i 6 §:

---

[907] KU 1983/84:24, s. 22. Konstitutionsutskottet kommenterar i sitt uttalande prop. 1983/84:119 om förenkling av myndigheternas föreskrifter, anvisningar och råd.

[908] Hydén, Ds C 1984:12, s. 4, 11.

[909] Prop. 1983/84:119, s. 3.

[910] Prop. 1983/84:119, s. 3 f.

[911] Sterzel, Författning i utveckling, s. 228.

[912] Olsson, Redovisningsrätt, s. 17 f.

[913] Sterzel, Författning i utveckling, s. 226.

”Den enskilde har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och sin livsföring i övrigt, om hans behov inte kan tillgodoses på annat sätt. Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans resurser att leva ett självständigt liv.”

Regeln var till skillnad från flera andra paragrafer i lagen möjlig att överklaga genom förvaltningsbesvär och Högsta förvaltningsdomstolens (HFD) prejudikatbildning spelade stor roll. Praxis blev till stor del styrande eftersom lagen inte innehöll någon vägledning i vad som var att betrakta som ”skälig levnadsnivå”. Paragrafen var därmed så gott som materiellt intetsägande.[914] Idag är socialtjänstlagen (2001:453) uppstramad och kompletterad med preciserande regler och hälso- och sjukvårdslagens bestämmelser om god vård har även fått plats i lagen.[915]

Att den numera upphävda lagen om arbetsskadeförsäkring (1976:380) (LAF) klassificerades som ramlag berodde på en enda paragraf.[916] I 2 kap. 1 § 1 st. stadgas att ”[m]ed arbetsskada förstås i denna lag skada till följd av olycksfall eller annan skadlig inverkan i arbetet.” LAF bestod av 63 paragrafer innehållande ersättnings- och procedurregler. Innebörden av 2 kap. 1 § 1 st. LAF och vilken typ av skada som berättigade till utbetalning från arbetsskadeförsäkringen skulle sedan, med viss ledning i förarbeten och vissa bevisregler, lämnas åt domstolar och myndigheter att avgöra. Hela lagens socialpolitiska och ekonomiska innebörd bestämdes därför utifrån berörda myndigheters och domstolars tolkning av denna enda paragraf. Lagen innebar vissa tillämpningsproblem och upphävdes 2011.[917]

Sterzel menar att vare sig exemplen från LAF om arbetsskador eller från gamla socialtjänstlagen om skälig levnadsnivå innebär faror för rättssäkerheten. Arbetssättet att låta lagar få sitt materiella innehåll från domstolar är inte ett nytt fenomen. Problemen som uppstod vid tillämpning av dessa paragrafer var att statsmakten utan att överväga de ekonomiska konsekvenserna för kommuner och företag gett domstolarna stora befogenheter.[918] Att med Sterzels ord ”konstruera några

---

[914] Sterzel, Författning i utveckling, s. 229.
[915] Sterzel, Författning i utveckling, s. 241.
[916] Esping, Ramlagar i förvaltningspolitiken, s. 97 f.
[917] Lag (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken.
[918] Sterzel, Författning i utveckling, s. 234 f.

allmänt hållna regler[…] samt sätta till några allmänna målsättningar som jäst i degen och sedan lämna över det hela till domstolar[…]" kan bli dyrt när det gäller förmånsregler.[919] Att påkalla domstolsprövning i en fråga leder till en rättssäker prövning, men i fallet med arbetsskador och skälig levnadsnivå så som ramlagarna var utformade kan politisk prövning eller handläggning av berörd myndighet vara ett alternativ som i större utsträckning kan leda till önskat resultat.[920]

Ytterligare ett exempel är arbetsmiljölagen (1977:1160) som i 1 kap. 1 § inleds med att "[l]agens ändamål är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet samt att även i övrigt uppnå en god arbetsmiljö". Beträffande arbetsmiljöns beskaffenhet anges att "[a]rbetsmiljön skall vara tillfredsställande med hänsyn till arbetets natur och den sociala och tekniska utvecklingen i samhället", 2 kap. 1 §. Vidare ska arbetet kunna utföras i en sund och säker miljö, 2 kap. 2 §, och arbetslokalen ska vara lämplig från arbetsmiljösynpunkt, 2 kap. 3 §. Vilka rättsliga krav som kan ställas med utgångspunkt i lagstiftningen är oklart. Vid tillämpningen av dessa regler uppstår alltså ett behov att ta ställning till vad som är att anse som tillfredsställande, sunt, säkert och lämpligt.[921]

Hydén delar in rätten i interna och externa strukturer. Indelningen utgår från rättens samhälleliga funktioner.[922] Hydén delar in rättens interna struktur utifrån vilka uppgifter rätten har. Vem som ska agera, hur det ska gå till rent formellt, samt vad som ska göras.[923] Dessa frågor leder till tre olika typer av regler:

- Konstituerande regler – vem?
- Handläggningsregler – hur?
- Handlingsregler – vad?[924]

Ett exempel på en konstituerande ramlag är kommunallagen (1991:900). Några instruktioner om ett visst beteende finns inte, men

---

[919] Sterzel, Författning i utveckling, s. 235.
[920] Jfr Sterzel, Författning i utveckling, s. 235.
[921] Hydén, Rättssociologi som rättsvetenskap, s. 73 f.
[922] Hydén, Rättssociologi som rättsvetenskap, s. 162 f.
[923] Hydén, Rättssociologi som rättsvetenskap, s. 141.
[924] Hydén, Rättssociologi som rättsvetenskap, s. 142.

lagen är en nödvändig förutsättning för det förvaltningsrättsliga systemet.[925]

3.4.3 Bokföringslagen

I BFL stadgas att all näringsverksamhet som bedrivs i landet är bokföringspliktig, 2 kap. BFL. Detta krav kan härledas till 1855 års kungliga förordning angående handelsböcker och handelsräkningar.[926] Redan 1903 framfördes i en riksdagsskrivelse att 1855 års förordning var föråldrad och ofullständig.[927] Den moderna bokföringstekniken och förändringar i näringslivet hade lett till att förordningen inte längre motsvarade de krav som ställdes på den. Förordningen hade på många sätt blivit otjänlig för sitt ändamål som var ”att befordra ordning och trygghet i affärsförbindelserna mellan enskilda och att i det allmännas intresse underlätta skattskyldighetens bestämmande.”[928]

Det främsta syftet med den första bokföringslagen (BLF 1929) var att skydda näringsidkarens borgenärer. Att undvika för låg värdering som kunde påverka skatteuttaget var inte prioriterat och ansågs ankomma på annan lagstiftning att lösa.[929] Arbetet med att se över BFL 1929 inleddes 1962, vilket resulterade i SOU 1967:49. Förslaget till ny lag fick motta kraftig kritik från remissinstanserna vilket resulterade i 1971 års utredning om bokföringslagstiftningen. Arbetet genomfördes i samråd med motsvarande utredningar i Finland och Norge samt med observatörer från Danmark.[930] Utredningens betänkande SOU 1973:57 kom att ligga till grund för BFL 1976. Utredningen konstaterade att syftena bakom BFL 1929 gjorde sig gällande med ökad styrka.[931] Den lagstadgade dokumentationen skulle vid ett eventuellt obestånd ge borgenärer möjlighet att överblicka hur rörelsen hade skötts. Eftersom bokföringsskyldigheten skapade ordning och reda möjliggjorde den även för näringsidkaren själv att ta kontroll över den ekonomiska

---

[925] Hydén, Rättssociologi som rättsvetenskap, s. 142.

[926] 1848 års kungliga förordning angående handelsboks witsord (1848:44) agerade förlaga till 1855 års förordning (1855:66). 1848 års förordning sträcker sig endast över fem paragrafer och innehåller heller inga materiella regler om bokföringsplikt.

[927] Prop. 1929:189, s. 7.

[928] Prop. 1929:189, s. 9.

[929] Prop. 1929:189, s. 100.

[930] Prop. 1975:104 s. 15.

[931] Prop. 1975:104 s. 23, prop. 1929:189, s. 9.

ställningen.[932] Vid sidan av näringsidkaren själv och företagets borgenärer identifierade 1971 års utredning om bokföringslagstiftningen anställda och i allmänna ordalag ”företagets omvärld” som intressenter för vilka bokföringen upprättades.[933]

I förarbetena till nu gällande BFL identifierades borgenärer, det allmänna, förtagets ägare, medlemmar och anställda som skyddsvärda parter.[934] Parterna som lagen har att skydda är alltså desamma idag som tidigare, men innehållet i lagen har förändrats. Nuvarande BFL innehåller inte några materiella regler utan innehåller

- kretsen av bokföringsskyldiga (2 kap.),
- räkenskapsår (3 kap.),
- bokföringsskyldighetens innebörd (4 kap.),
- löpande bokföring och verifikationer (5 kap.),
- hur den löpande bokföringen avslutas (6 kap.),
- arkivering av räkenskapsinformation m.m. (7 kap.),
- utvecklandet av god redovisningssed (8 kap.), samt
- överklagande av myndighets beslut enligt BFL (9 kap.).

För att tillämpa reglerna krävs hänvisning till kompletterande normer som ges uttryck för genom god redovisningssed.[935] Det angavs i förarbetena att det inte kunde komma ifråga att ta in alla redovisningsnormer i lag. Eftersom de frågeställningar som uppkommer på redovisningsområdet är mycket olikartade skulle lagreglerna bli synnerligen omfattande. Internationaliseringen på redovisningsområdet med följande behov av anpassning till omvärldens förhållanden ansågs inte vara möjligt inom ramen för den förhållandevis långsamma lagstiftningsprocessen.[936]

---

[932] Prop. 1975:104, s. 17.
[933] Prop. 1975:104, s. 23.
[934] Prop. 1998/99:130, s. 2. Pagineringen skiljer mellan olika versioner. Det är originaldokumentet som avses i hänvisningarna.
[935] Prop. 1998/99:130, s. 180 ff.
[936] Prop. 1998/99:130, s. 182.

3.4.4 Årsredovisningslagen

En allmän översyn av redovisningslagstiftningen inleddes i och med kommittédirektiv 1991:71. Kommittén fick i uppgift att överväga vilka åtgärder som var påkallade för att anpassa lagstiftningen till den snabba utveckling som ägt rum på redovisningsområdet såväl i Sverige som internationellt.[937] I början av 1990-talet pågick arbete parallellt inom flera rättsområden för att anpassa den svenska lagstiftningen till EU:s krav. Aktiebolagskommitténs arbete siktade mot en minimianpassning till EU-rätten på aktiebolags- och redovisningsrättens område. Vid sidan av frågorna om en eventuell EU-anpassning fanns det i Sverige ett behov av en bred översyn av redovisningslagstiftningen för att modernisera och anpassa redovisningsreglerna till den ökade internationaliseringen.[938]

Redovisningskommittén skulle inte föreslå lagändringar som hade direkt samband med de då pågående förhandlingarna om ett EES-avtal. Dessa frågor behövde utredas skyndsamt, men behovet av aktiebolagsrättslig kompetens för att utreda de redovisningsrättsliga frågorna i ett större EU-sammanhang ansågs vara så stort att dessa frågor skulle lämnas åt Aktiebolagskommittén.[939] Beslutet att Redovisningskommittén skulle bortse från de då pågående förhandlingarna om ett EES-avtal ändrades redan året efter i och med tilläggsdirektivet. Aktiebolagskommittén hade fått i uppdrag att föreslå nödvändiga lagändringar på bolagsrättens område med anledning av Sveriges förestående åtaganden gentemot EU. Redovisningskommittén skulle i och med tilläggsdirektivet[940] även lägga fram förslag till de lagändringar på redovisningsområdet som skulle komma att krävas vid en harmonisering med normer på EU-nivå. Vid sidan av det andra direktivet, kapitaldirektivet, var de aktuella direktiven det fjärde bolagsrättsdirektivet[941] som behandlar årsredovisning, sjunde bolagsrättsdirektivet[942] som

---

[937] Kommittédirektiv 1991:71.
[938] Kommittédirektiv 1991:71.
[939] Kommittédirektiv 1991:71.
[940] Kommittédirektiv 1992:19.
[941] Rådets fjärde direktiv 78/660/EEG av den 25 juli 1978 (78/660/EEG).
[942] Rådets sjunde direktiv 83/349/EEG av den 13 juni 1983 (83/349/EEG).

innehåller regler om koncernredovisning samt elfte bolagsrättsdirektivet[943] om redovisning i filialer.

Redovisningskommitténs arbete resulterade i delbetänkandet SOU 1994:17, Års- och koncernredovisning enligt EG-direktiv och prop. 1995/96:10, Årsredovisning- och koncernredovisning. Remissinstanser som Redovisningsrådet (RR)[944] och Sveriges Industriförbund (numera Svenskt näringsliv) hävdade att direktivens redovisningsnormer i flera fall avvek från modern redovisningspraxis och att en harmonisering skulle innebära ett steg tillbaka i utvecklingen av svensk redovisning.[945]

I förarbetena till ÅRL poängterades även redovisningens betydelse för borgenärernas skydd eftersom vinstutdelningens storlek i ett aktiebolag kopplats till den vinst som redovisas enligt den av bolagsstämman fastställda årsredovisningen.[946]

De fjärde och sjunde bolagsrättsliga direktiven om årsredovisning respektive koncernredovisning ersattes den 26 juni 2013 av direktiv 2013/34/EU. Målen för direktivet är att

> ”förenkla investeringar över gränserna samt att förbättra jämförbarheten inom hela unionen och stärka det allmänna förtroendet för finansiella redovisningar och rapporter genom förbättrade och konsekventa särskilda upplysningar […]”[947]

Direktivet har resulterat i en uppdatering av ÅRL.[948] Lagen har i stort samma struktur som tidigare och innehåller regler om:

- Balansräkning och resultaträkning (3 kap.),
- Värderingsregler (4 kap.),
- Noter (5 kap.),
- Förvaltningsberättelse m.m. (6 kap.),
- Koncernredovisning (7 kap.),
- Offentliggörande (8 kap.),

---

[943] Rådets elfte direktiv 89/666/EEG av den 21 december 1989 (89/666/EEG). Nu ersatt av dir. (EU)2017/1132.

[944] Nu ersatt av Rådet för finansiell rapportering, avsnitt 3.5.2.3.

[945] Prop. 1995/96:10, del 1, s. 173.

[946] Prop. 1995/96:10, del 1, s. 175.

[947] Dir. 2013/34/EU, preambeln p. 55.

[948] SOU 2014:22, prop. 2015/16:3.

- Delårsrapport (9 kap.), samt
- Överklagande (10 kap.).

3.4.5 BFL och ÅRL som ramlag

Att BFL är avsedd att vara en ramlag framgår redan av inledningen till propositionen där det anges att lagen ”skall vara utformad som en ramlag och kunna tillämpas oberoende av vilken teknik som används vid bokföringen”.[949] Varför ramlagen var en passade normgivningsform förklarades med att det fanns starka samhällsekonomiska motiv för att företagens externa redovisningsinformation skulle avlämnas i standardiserade former. Att den standardiseringen till viss del måste ske genom lagstiftning ansågs självklart där åtminstone de yttersta ramarna skulle anges, däribland de mest grundläggande redovisningsrättsliga principerna. Det var aldrig aktuellt att ta in alla redovisningsnormer i lag bland annat på grund av den omfattning reglerna skulle få och reglernas snabba förändringstakt.[950] I prop. 2015/16:3 anges avseende ÅRL att ”[l]agarna om årsredovisning har karaktär av ramlag”.[951]

Med Hydéns terminologi är BFL och ÅRL att betrakta som konstituerande ramlagar. Avseende bland annat lagen om handelsbolag skriver Hydén följande:

> ”Skälet till att vi i detta sammanhang kan tala om ramlag är dels att lagstiftningen drar upp ramarna för verksamheten utan att bestämma dess innehåll och dels att de konstituerande elementen inte är fullständigt genomreglerade utan förutsätter kompletterande beslut och regler […] De interna maktfrågorna kan i stor utsträckning överlåtas på de inblandade individerna att själva reglera. Däremot måste de externa frågorna om ställföreträdarskap och betalningsansvar lösas på ett standardiserat sätt för att transaktioner skall kunna ske på ett betryggande sätt. På samma sätt föreskrivs regler om redovisning och revision i syfte att underlätta utomstående resp. aktieägares bedömning av företagets ekonomiska situation. Dessa funktioner garanteras genom vissa minimiregler i lagstiftningen. Men därutöver utvecklas principerna för verksamheten genom drivkrafter som hör till det självreglerande systemet.”[952]

Med det självreglerande systemet avser Hydén marknaden. Kategorisering utifrån samhälleliga funktioner och den följande indelningen i ramlagar avviker från vad som brukar skrivas om ramlagar i svensk

---

[949] Prop. 1998/99:130, s. 2.

[950] Prop. 1998/99:130, s. 182.

[951] Prop. 2015/16:3, s. 127.

[952] Hydén, Rättssociologi som rättsvetenskap, s. 180 f.

doktrin och förarbeten. Olssons beskrivning av ramlagen som en ”kortfattad lagstiftningsprodukt som är tänkt att kompletteras med exempelvis myndighetspraxis för att vara användbar”[953] är mer bekant. Redovisningslagarna är förhållandevis omfattande och har delats upp i flera kapitel. Vidare innehåller de även vissa detaljregler varför bilden av dem som ramlagar enligt Olsson inte är helt rättvisande.[954] Redan vid införandet av ÅRL 1995 angavs det i förarbetena ”att den nya lagstiftningen till följd av direktivanpassningen kommer att bli mera omfattande och detaljerad än den lagstiftning som finns i dag”.[955] Detta gör sig än mer gällande i och med det nya redovisningsdirektivet som i vissa avseenden ställer krav på full harmonisering.[956]

Med den gamla socialtjänstlagen som utgångspunkt för vad en ramlag är, blir det svårt att få BFL och ÅRL att passa in i mallen. Innebörden av uttalanden i förarbetena till BFL och ÅRL som ”[d]en skall vara utformad som en ramlag”[957] och ”[l]agarna om årsredovisning har karaktär av ramlag”,[958] kommenteras inte närmare i förarbetena. Thorell menade att ”[s]åväl äldre som nu gällande bokföringsregler i BFL och ABL är ramregler”.[959] Sterzels och Olssons definitioner på vad som är en ramlag är användbara och lättförståeliga.[960] Hydéns förklaringar kan bidra till en bredare förståelse av begreppet där även andra skäl för att tala om ramlagar framgår.

Min uppfattning är att BFL och ÅRL även idag ska kategoriseras som ramlagar. Historiskt sett har det funnits relativt lite lagstiftning inom den svenska redovisningsrätten.[961] Idag innehåller ÅRL främst grundläggande principer för årsredovisningen samt vissa minimikrav. I BFL regleras bokföringsskyldigheten.

Om lagstiftningstekniken med ramlagar frångicks och redovisningslagarna istället detaljreglerades skulle en möjlig konsekvens kunna

---

[953] Olsson, Redovisningsrätt, s. 17 f.
[954] Olsson, Redovisningsrätt, s. 18.
[955] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 13.
[956] Prop. 2015/16:3, s. 129.
[957] Prop. 1998/99:130, s. 2.
[958] Prop. 2015/16:3, s. 127.
[959] Thorell, Skattelag och affärssed, s. 32. Observera att Thorell syftar på redovisningsreglerna i ABL som idag återfinns i ÅRL.
[960] Sterzel, Författning i utveckling, s. 228, Olsson, Redovisningsrätt, s. 17 f., avsnitt 3.4.2.
[961] Olsson, Redovisningsrätt, s. 17 f.

vara en lägre förändringstakt, vilket skulle kunna inverka negativt på näringslivet. Den flexibilitet som ramlagstiftningen erbjuder är i det hänseendet positiv. Detaljreglering skulle vidare kunna orsaka en osäkerhet om överrättspraxis (som kan ta flera år att få) krävdes för att få vägledning. Osäkerhet betraktas typiskt sett som negativt av marknaden. Ramlagstiftningsmodellen tillåter istället att redovisningsnormerna löpande anpassas till förhållandena i enskilda företag samt nya företeelser i affärslivet.[962]

3.5 God redovisningssed

3.5.1 Inledning

Den stora majoriteten av regler är stiftade regler och har formulerats genom en formell tillkomstprocedur. I så gott som alla rättssystem finns även regler med ett annat ursprung. De betecknas *sedvana* eller *sedvanerätt*. Då det i lagstiftning hänvisas till vad som på ett visst område är brukligt i samhället åsyftas sådan sedvana.[963] Inom civilrätten torde rättskällor som handelsbruk och sedvänja utmärka sig genom att i huvudsak uppstå genom praxis. Ordet ”sedvana” förekommer inte i svensk lagstiftning men ”sedvänja” respektive ”sed” används i flera lagregler.[964] Är det fråga om en fastare form av praxis talar man om *rättsliga standards*.[965] Exempel på detta är ”gott affärsskick” eller ”god affärssed”[966] samt ”god advokatsed” och ”god redovisningssed”.[967] Rättsliga standards är en hänvisning i lagtext till en utomrättslig norm eller en privaträttsligt framtagen normprodukt.[968] Det är den normbildning som sker utanför föreskriftsrätten i 8 kap. RF som kallas rättsliga standards. Innehållet i rättsliga standards omfattas inte av RF:s regler om normgivningsmakten, lagen där hänvisningen framgår omfattas däremot.[969] Termen rättslig standard, vars innebörd anses vara oklar,

---

[962] SOU 2014:22, s. 177.
[963] Strömholm, Rätt, rättskällor och rättstillämpning, s. 234 ff.
[964] Arvidsson, Begreppet sedvana, i Dahlman, Wahlberg (red.), Juridiska grundbegrepp, s. 196.
[965] Olsson, God sed som rättslig standard, SN nr 7–8 2017, s. 467.
[966] Strömholm, Rätt, rättskällor och rättstillämpning, s. 252.
[967] Norberg, Reglering och beskattning av banker, s. 129.
[968] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 11, Olsson, Redovisningsrätt, s. 20.
[969] Norberg, Reglering och beskattning av banker, s. 128 f.

lanserades i den rättsteoretiska diskussionen på 1920-talet för att något årtionde senare införlivas i den svenska doktrinen.[970] Rättsliga standards syftar ofta på, men är inte begränsade till, en ”yrkesetiskt eller allmänt moralisk nivå”, men det ”säger emellertid ingenting om vilken betydelse en sådan hänvisning kan ha”.[971]

I 2 kap. 2 § ÅRL anges det att årsredovisningen ska upprättas på ett överskådligt sätt och i enlighet med god redovisningssed. Det anges vidare i 4 kap. 2 § BFL att bokföringsskyldigheten ska fullgöras på ett sätt som överensstämmer med god redovisningssed. I förarbeten beskrivs god redovisningssed som en allmän rättslig standard som utöver lag grundas på redovisningspraxis samt rekommendationer och uttalanden från myndigheter och organisationer.[972] BFN har enligt 8 kap. 1 § BFL i uppdrag att utveckla god redovisningssed. I BFL uppställs inga förtydliganden om vad den goda redovisningsseden innebär. Materiella krav på redovisningen återfinns i ÅRL. Eftersom ÅRL är en ramlag måste kompletterande normer konsulteras för ledning i frågan om hur redovisningen i detalj ska utformas för att vara i överensstämmelse med god redovisningssed. Dessa normer kan vara såväl offentligrättsligt som privaträttsligt framtagna.

I detta avsnitt presenteras inledningsvis fyra centrala organ som producerar redovisningsnormer, avsnitt 3.5.2, följt av en redogörelse för den historiska utvecklingen av god redovisningssed, avsnitt 3.5.3.

BFN:s K-regelverk är en ny form av redovisningsnormer som gör anspråk på att ge uttryck för god redovisningssed. Nyheten består i att det är fråga om sammanhållna regelverk som enligt BFN ska följas i dess helhet. Uppfattningen att regelverken måste följas för att företags redovisning ska vara i överensstämmelse med god redovisning har fått stor spridning. I avsnitt 3.5.4 utreds frågan om normgivningsmakt för att avgöra hur BFN:s allmänna råd förhåller sig till RF.

---

[970] Strömholm, Rätt, rättskällor och rättstillämpning, s. 252, Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 147, Norberg, Reglering och beskattning av banker, s. 128 f.
[971] Olsson, God sed som rättslig standard, SN nr 7–8 2017, s. 467.
[972] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 11, prop. 2015/16:3, s. 127.

3.5.2 Producenter av redovisningsnormer

3.5.2.1 Bokföringsnämnden

BFN är en myndighet och statens expertorgan på redovisningsområdet.[973] BFN skapades 1975 och nämndens ledamöter utses av regeringen. Verksamheten styrs av förordning (2017:153) om instruktion för Bokföringsnämnden och huvuduppgiften är att utveckla och främja god redovisningssed i företagens bokföring och offentliga redovisning.[974] Detta sker främst genom att BFN utarbetar allmänna råd till bestämmelserna i BFL och ÅRL. Vidare deltar BFN i utredningar och yttrar sig över lagförslag samt lämnar yttranden till domstolar om vad god redovisningssed innebär.

God redovisningssed för banker, värdepappersbolag och försäkringsbolag utvecklas av Finansinspektionen, 8 kap. 1 § 1 st. BFL. Finansinspektionen kan delegeras att meddela föreskrifter, 8 kap. 1 § 2 st. BFL. Till skillnad från exempelvis Finansinspektionen och många andra myndigheter har BFN inte någon normgivningskompetens.

BFN:s allmänna råd är rekommendationer i en viss fråga. Till de allmänna råden hör ofta vägledningar som innehåller lagtext, de allmänna råden, kommentarer till såväl lagtext som det allmänna rådet samt exempel. BFN ger även ut mer begränsade uttalanden som tar upp ett särskilt sakområde och utgör preciseringar av ett allmänt råd. Det är de allmänna råden som är den viktigaste produkten. Innan 1999, då de allmänna råden infördes, gav BFN istället ut rekommendationer. De äldre rekommendationerna har allt eftersom ersatts med nya allmänna råd och vägledningar. Rekommendationerna hade samma ställning som de allmänna råden fram till 1 januari 2018 då de upphävdes.

3.5.2.2 IASB

International Accounting Standards Committee (IASC) grundades 1973 efter en överenskommelse mellan redovisningsorgan i Australien, Kanada, Frankrike, Tyskland, Japan, Mexiko, Nederländerna, Storbritannien och USA. IASC gav fram till 2001 ut standarder under namnet International Accounting Standards (IAS). Efter en omfattande

---

[973] 1 § förordning (2017:153) om instruktion för Bokföringsnämnden.

[974] 2 § förordning (2017:153) om instruktion för Bokföringsnämnden, 8 kap. 1 § BFL.

omstrukturering ombildades organisationen 2001 och bytte namn till International Accounting Standards Board (IASB).[975] IASB ger från år 2001 ut standarder under namnet International Financial Reporting Standards, IFRS. IFRS har företräde och ersätter IAS om det finns en motsättning dem emellan.[976]

IASB:s styrelse har sin operativa verksamhet i London och utvecklar självständigt IFRS-standarderna. Huvudman är den ideella stiftelsen *IFRS Foundation* (fram till juni 2010 *IASC Foundation*) med säte i Delaware. Stiftelsen har ca 20 *trustees* som överser IASB:s arbete och utser styrelsen.[977] Stiftelsen svarar i sin tur inför *IFRS Foundation Monitoring Board* som infördes 2009. *Monitoring board* består av en grupp kapitalmarknadsmyndigheter och utgör en formell koppling mellan stiftelsens *trustees* och myndigheter med syfte att öka ”public accountability” för stiftelsen.[978] Stiftelsen har alltså en *three-tier governance* struktur.[979] Stiftelsen finansieras genom bidrag från jurisdiktioner runt om i världen, donationer från redovisningsbyråer samt försäljning av egenproducerat material.

Det är IASB:s målsättning att:

> ”[…] develop IFRS Standards that bring transparency, accountability and efficiency to financial markets around the world. Our work serves the public interest by fostering trust, growth and long-term financial stability in the global economy.”[980]

Förutom stiftelsen (*IFRS Foundation*), styrelsen (IASB) och övervakningskommittén (*Monitoring Board*) består organisationen av en mängd rådgivande organ som bistår styrelsen och *trustees*. *IFRS Advisory Council* och *IFRS Interpretations Committee* har även en viktig roll vid IFRS-standardernas tillkomst och efterkommande tolkning.

---

[975] IFRS, Who we are, History, https://www.ifrs.org/about-us/who-we-are/#history, hämtad 2019-09-03.

[976] Artsberg, Redovisningsteori -policy och -praxis, s. 136.

[977] IFRS, The Trustees of the IFRS Foundation, https://www.ifrs.org/groups/trustees-of-the-ifrs-foundation/, hämtad 2019-09-03.

[978] IFRS, IFRS Foundation Monitoring Board, https://www.ifrs.org/groups/ifrs-foundation-monitoring-board/, hämtad 2019-09-03.

[979] IFRS, Our structure, https://www.ifrs.org/about-us/our-structure/, hämtad 2019-09-03.

[980] IFRS, Who we are, http://www.ifrs.org/about-us/who-we-are/, hämtad 2019-12-09.

Advisory Council är styrelsens och *trustees* formella rådgivande organ. Det består av ett stort antal representanter och träffas några gånger per år.[981]

Tolkningskommittén (*IFRS Interpretations Committee*) är styrelsens tolkningsorgan. Kommittén granskar problem som uppstår vid implementeringen av IFRS och tillhandahåller tolkningar av IFRS. Kommitténs uttalanden benämns IFRIC (tidigare SIC).[982]

Vid en förändring av IFRS eller IFRIC lämnar *European Financial Reporting Advisory Group* (EFRAG) ett råd till Kommissionen om huruvida förändringen ska godkännas av Kommissionen. EFRAG är ett fristående, rådgivande expertorgan till Kommissionen. Om Kommissionen väljer att godkänna förändringen skickas ärendet vidare till *Accounting Regulatory Committee* (ARC). ARC består av representanter från EU:s medlemsländer. Deras mandat härleds ut art. 3 IAS-förordningen. Om ARC är positiva till förändringen skickas ärendet vidare till Parlamentet och Rådet för granskning och antas efter tre månader om ingen kritik framkommer.

3.5.2.3 Rådet för finansiell rapportering

Redovisningsrådet tillkom 1989 efter initiativ från näringslivet. Rådets rekommendationer, som förkortas på samma sätt som rådet självt, RR, var kraftigt influerade av de äldre IAS-rekommendationerna och 1995 översatte rådet IASC:s föreställningsram till svenska.[983] Rådets normproduktion riktade sig främst till noterade företag. För de företag som enligt IAS-förordningen skulle tillämpa IFRS i koncernredovisningen blev 2005 rådets rekommendationer och uttalanden överflödiga.

För näringsdrivande, icke-noterade mindre och större företag samt för näringsdrivande, icke-noterade mindre och större koncerner som inte tillämpade K3 eller K2 gällde för räkenskapsår som inletts före den 1 januari 2018 BFN:s allmänna råd 2000:2 om tillämpning av Redovisningsrådets rekommendationer och uttalanden.[984] I det allmänna

---

[981] IFRS, IFRS Advisory Council, https://www.ifrs.org/groups/ifrs-advisory-council/, hämtad 2019-09-03.

[982] IFRS, IFRS Interpretations Committee, https://www.ifrs.org/groups/ifrs-interpretations-committee/, hämtad 2019-09-03.

[983] Olsson, Sanktioner vid avvikelser från god redovisningssed, s. 25.

[984] BFNAR 2000:2 upphävdes i och med BFNAR 2017:4.

rådet angavs att företag för varje område antingen skulle tillämpa ett allmänt råd från BFN som innehöll en anpassning av en redovisningsrådsrekommendation eller Redovisningsrådets motsvarande rekommendation (RR 1–RR 29). I en övergångsperiod, som alltså avslutades 2017, var det ändå möjligt för vissa företag att fortsätta att tillämpa RR. Av K3 och K2 framgår att alla icke-noterade bolag ska välja något av dem, vilket alltså är vad som gäller nu.

Redovisningsrådet lades ned 2007 och istället bildades Rådet för finansiell rapportering (RFR). Det nya rådets främsta uppgift är att utveckla god redovisningssed för noterade företag och att ”tillvarata svenska intressen internationellt i frågor kring redovisning och rapportering”.[985] Det innebär att RFR är en viktig kanal till IASB för att föra fram synpunkter på föreslagna internationella normer.[986] Enligt BFN:s allmänna råd 2012:3 ska Rådet för finansiell rapporterings rekommendation RFR 2 Redovisning för juridiska personer tillämpas av de företag som omfattas av artikel 4 i IAS-förordningen. RFR är direkt underställt paraplyorganisationen Föreningen för god sed på värdepappersmarknaden som är ett privaträttsligt organ. Huvudmännen för föreningen utgörs av Aktiemarknadsbolagens Förening, FAR, Fondbolagens Förening, Institutionella ägares förening, NASDAQ Stockholm, Svensk Försäkring, Svenska Bankföreningen, Svenska Fondhandlareföreningen och Svenskt Näringsliv.[987]

3.5.2.4 FAR

Med sina rekommendationer och uttalanden spelar FAR en viktig roll. FAR är en av de äldsta normgivarna på redovisningsområdet[988] och redan efter andra världskriget gavs de första

---

[985] Rådet för finansiell rapportering, http://www.radetforfinansiellrapportering.se/om-radet/om-radet__232, hämtad 2019-12-09.

[986] Nilsson, Redovisningens normer och normbildare, s. 77.

[987] Föreningen för god sed på värdepappersmarknaden, http://www.godsedpavpmarknaden.se/om-foreningen/om-foreningen-for-god-sed-pa-vardepapper__16, hämtad 2019-12-09.

[988] FAR omnämns ofta som den äldsta privaträttsliga normgivaren. Innan FAR började ge ut rekommendationer var dock Sveriges Mekanförbund en viktig aktör. Förbundet bildades 1911 och var en branschorganisation för verkstadsindustrin. Lundqvist, Tillämpning av redovisningsnormer, s. 84.

redovisningsrekommendationerna ut.[989] De rekommendationer och uttalanden som FAR idag ger ut syftar till att klargöra vad som är god redovisningssed i konkreta situationer samt att tolka lag. FAR är en privat branschorganisation för lönekonsulter, redovisningskonsulter, revisorer och skatterådgivare och dess normgivning är viktig för medlemmarna.

Organisationen styrs ytterst av sina medlemmar via stämman som är det högsta beslutande organet. Direkt underställd generalsekreteraren, som utses av styrelsen, finns policygrupperna. Dessa driver policy- och utvecklingsarbete inom sina respektive områden: etik, redovisning och revision. Policygrupperna utarbetar förslag till standarder, rekommendationer och uttalanden samt remissvar. Policygruppen för redovisning består av redovisningsexperter som är verksamma i branschen. Bland rekommendationerna finns RedR 1 Årsredovisning i aktiebolag, som är ämnad för K3-företag, samt RedR 2 Kontrollbalansräkning, som är avsedd att tillämpas vid upprättande av kontrollbalansräkning av aktiebolag som redovisar enligt K3 eller K2.

3.5.3 Utveckling av god redovisningssed

3.5.3.1 Fram till och med 1929 års bokföringslag

Till skillnad från kravet på rättvisande bild har den rättsliga standarden god redovisningssed, om än under annat namn, länge varit en del av svensk rätt. I 1905 års köplag (1905:38) (GKöpL) angavs det redan i första paragrafen att *handelsbruk och annan sedvänja* kunde ha företräde framför lagens ord. I kommunalskattelagen (1928:370) (KL) angavs att *allmänt vedertagen köpmannased* kunde styra över periodiseringen av en inkomst.[990] År 1929 kom den första riktiga bokföringslagen. I propositionen anförde departementschefen att den nya lagen i motsats till 1855 års förordning endast uppställdes vissa allmänna krav på bokföringens beskaffenhet. Den bokföringsskyldige fick utifrån verksamhetens behov själv bestämma vilken bokföringsmetod som skulle användas. Som inledning till den del av lagen som reglerade bokföringsskyldighetens fullgörande infördes istället det generella

[989] Olsson, Sanktioner vid avvikelser från god redovisningssed, s. 26.
[990] Anvisningar till 41 § kommunalskattelag (1928:370).

stadgandet att bokföringen skulle ske i enlighet med *god köpmannased* och *allmänna bokföringsgrunder*, 3 § BFL 1929.[991]

”De principer, varå lagförslaget sålunda vilar, medföra, att man vid avgörande av frågan, huruvida bokföringen i det speciella fallet kan anses nöjaktig, i stor utsträckning har att tillämpa allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased samt med utgångspunkt härifrån bedöma, huruvida bokföringsskyldigheten ordentligen fullgjorts eller ej.” [992]

Värderingsreglerna i 9 § var relativt kortfattade och det uttalades i motiven att:

”Det är icke lagstiftningens uppgift att lösa frågan om vad som bör vara den rätta värderingsprincipen. Det spörsmålet må överlåtas till det praktiska affärslivet och ekonomisk forskning. Den lagstiftning, varom nu är fråga, har endast att tillse, att borgenärerna och de andra av rörelsen intresserade icke behöva bliva vilseledda i för dem oförmånlig riktning.”[993]

3.5.3.2 1976 års bokföringslag

I ABL 1975 infördes föreskriften att utöver bestämmelserna i ABL skulle god redovisningssed samt bestämmelserna i bokföringslagen om årsbokslut iakttas vid upprättande av årsredovisning. Aktiebolagsutredningen löpte parallellt med utredningen om en ny bokföringslag. Begreppen i de två lagarna hade därmed samma betydelse och regelverken kompletterade varandra. Uttrycket god redovisningssed var en både modernare och kortare term än vad som tidigare hade formulerats som ”allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased”.[994] Att hänvisningen till god redovisningssed behövdes i lagen motiverades dels med att lagen inte kunde reglera alla frågor och situationer inom redovisningens område, dels med att redovisningspraxis efter hand utvecklades.[995]

Fjorton år innan BFL 1976 trädde i kraft, 1962, inleddes utredningen för att se över BFL 1929. I utredningens betänkande, SOU 1967:49, Förslag till lag om skyldighet att föra räkenskaper m. m., lanserades uttrycket god redovisningssed. Allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased ansågs sakna den entydighet som krävdes av en

---

[991] Prop. 1929:189, s. 90.
[992] Prop. 1929:189, s. 90.
[993] Prop. 1929:189, s. 100 f.
[994] SOU 1971:15, s. 277.
[995] SOU 1971:15, s. 277.

huvudregel. I NJA I hade författarna till betänkandet inte hittat ett enda rättsfall från HD där begreppen tydliggjordes. Vägledning stod heller inte att finna i litteraturen.[996] För att de som var underkastade lagstiftningen skulle få möjlighet att få klart för sig innebörden av stadgandena föreslogs att god köpmannased skulle ersättas av begreppet god redovisningssed. Problemet som uppstått var bland annat att begreppet god köpmannased hade kommit att tolkas efter modernt språkbruk. Med köpman avsågs en affärsman, speciellt detaljhandlare, och inte medlemmar i bokförings- och redovisningsbranschen. Problemet var att köpmän (detaljhandlare) med hänsyn till branschens särskilda förhållanden fick redovisa efter kontantprincipen. Detta innebar inte att bokföringsplikten nödvändigtvis skulle fullgöras på det sättet. Avsikten hade aldrig varit att sammankoppla köpmannabegreppet med bokföringsplikten, varför god redovisningssed ansågs vara ett mer rättvisande begrepp.[997] Införandet av begreppet god redovisningssed var alltså avsett som en språklig justering och inte en ändring i sak.[998]

I 1967 års betänkande var 3 § relativt omfattande.[999] Tanken var att lagtexten skulle vara till ledning vid tillämpning av lagens olika detaljregler.[1000] I 1973 års förslag[1001] valdes en annan linje där det istället föreslogs en kortfattad lagtext och att god redovisningssed skulle utvecklas av ett auktoritativt organ som kunde ge anvisningar i konkreta fall.[1002] Detta resulterade i att BFN inrättades för att tolka BFL. Motsvarigheten till 3 § BFL 1929 fick följande lydelse i 2 § BFL 1976:

”Bokföringsskyldigheten ska fullgöras på ett sätt som överensstämmer med god redovisningssed.”

Den praktiskt och teoretiskt verksamma expertisen på redovisningsområdet, exempelvis Näringslivets börskommitté och Föreningen auktoriserade revisorer, skulle få stor betydelse för att tolka god redovisningssed. Det föredragande statsrådet Lidbom menade att det inte helt kunde överlämnas åt enskilda intressen att närmare bestämma

---

[996] SOU 1967:49, s. 40.
[997] SOU 1967:49, s. 42, 44.
[998] SOU 1973:57, s. 94, prop. 1975:104, s. 148, Thorell, Redovisning och juridik, s. 61.
[999] SOU 1967:49, s. 8.
[1000] SOU 1967:49, s. 40.
[1001] SOU 1973:57.
[1002] SOU 1973:57, s. 45.

innebörden. Det ansågs angeläget att det allmänna – med stora intressen att bevaka i sammanhanget – också fick tillfälle att utöva inflytande i frågan. BFN skulle få utöva stort inflytande på hur frågor om god redovisningssed skulle bedömas, bland annat genom att anpassa praxis och därigenom utforma god redovisningssed.[1003]

Redovisningsbestämmelserna i BFL 1976 var samordnade med ABL 1975 som utfärdades drygt tre månader tidigare. Det var alltså i ABL 1975 som begreppet god redovisningssed introducerades i lag för första gången, 11 kap. 1 § 3 st. ABL 1975. I förarbetena kommenterades den förändrade terminologin med att lagen skulle moderniseras för att stå i bättre överensstämmelse med praxis och den företagsekonomiska litteraturen. Behovet av en allmän hänvisning till god redovisningssed förklarades dels med att lagen inte kunde reglera alla frågor och situationer, dels att redovisningspraxis efter hand utvecklas.[1004]

Begreppet var vid införandet i lagstiftningen väl inarbetat.[1005] Utredningens uttalande att god redovisningssed var ”en faktiskt förekommande praxis hos en kvalitativt representativ krets bokföringsskyldiga” har återgetts i många sammanhang. Citatet i sin helhet är emellertid öppet för tolkningar. Utredningen gav inte en så tydlig bild av vad god redovisningssed innebär som det i efterhand i vissa sammanhang har framhållits.

> ”Vad som är god redovisningssed *torde* enligt utredningen kunna beskrivas genom en hänvisning till att det *bör* röra sig om en faktiskt förekommande praxis hos en kvalitativt representativ krets bokföringsskyldiga.” [Min kursivering].[1006]

Thorell kommenterade detta genom att konstatera att av definitionen framstår tillämpad praxis vara styrande, något som han menade var i viss mån vilseledande eftersom lagreglerna är tvingande. ”Tillämpad praxis bör dock i dessa fall ses som en av flera aspekter som skall bedömas, varför god redovisningssed rent definitionsmässigt bör ses som resultatet av en tolkning av BFL.”[1007]

[1003] Prop. 1975:104, s. 148 f.

[1004] Prop. 1975:103, s. 152.

[1005] Prop. 1975:104, s. 31.

[1006] Prop. 1975:104, s. 31. Se även SOU 1973:57, s. 94.

[1007] Thorell, Skattelag och affärssed, s. 33.

3.5.3.3 Årsredovisningslagen och 1999 års bokföringslag

Sveriges inträde i EU 1995 har bland annat inneburit att flertalet gemenskapsrättsliga rättsakter blivit svensk lag. I synnerhet de fjärde[1008] och sjunde[1009] bolagsrättsliga direktiven, idag ersatta av redovisningsdirektivet 2013/34/EU, har inneburit förändringar på redovisningsområdet. ÅRL är delvis en produkt av detta.[1010] I och med lagens införande 1995 flyttades regleringen av företagens årsredovisning från 11 kap. ABL 1975 till ÅRL. Utredningen som föregick propositionen fokuserade på principen om rättvisande bild och utelämnade helt god redovisningssed ur författningsförslaget.[1011] Trots kommitténs ställningstagande var standarden god redovisningssed med i propositionen. I propositionen angavs att god redovisningssed kunde betecknas som ”en allmän rättslig standard grundad framför allt på - utöver lag - förekommande praxis och rekommendationer”.[1012] Regeringens uppfattning var att skillnaderna mellan begreppen var så betydelsefulla att införandet av rättvisande bild inte utan vidare innebar att kravet på iakttagande av god redovisningssed kunde utmönstras.[1013]

Flertalet nyheter vid införandet av ÅRL grundade sig på EU:s bolagsrättsdirektiv.[1014] Att redovisningen skulle överensstämma med god redovisningssed hämtades från BFL.[1015]

I förarbetena angavs att begreppet rättvisande bild inte såsom i hög grad var fallet med god redovisningssed skulle återspegla rådande praxis och rekommendationer. Det bedömdes att rättvisande bild skulle få sin största betydelse som instrument för att tolka redovisningsreglerna i det enskilda fallet och för att korrigera missvisande resultat vid en alltför formell tillämpning av generella normer.[1016]

[1008] Rådets fjärde direktiv 78/660/EEG av den 25 juli 1978 grundat på artikel 54.3 g i fördraget om årsbokslut i vissa typer av bolag.
[1009] Rådets sjunde direktiv 83/349/EEG av den 13 juni 1983 grundat på artikel 54.3 g i fördraget om sammanställd redovisning.
[1010] Prop. 1995/96:10, del 1, s. 172, SOU 1994:17, del 1, s. 13 ff.
[1011] SOU 1994:17, del 1, s. 31, 283 f.
[1012] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 11.
[1013] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 11.
[1014] Prop. 1995/96:10, del 1, s. 1.
[1015] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 181.
[1016] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 11.

Avseende god redovisningssed angavs att den givetvis innebär en skyldighet att följa lag och i lag intagna redovisningsprinciper.[1017]

Med hänvisning till prop. 1995/96:10 angavs det även i BFL:s förarbeten att god redovisningssed torde kunna beskrivas som de normer som grundas på – utöver lag och föreskrifter – redovisningspraxis och rekommendationer och uttalanden från vissa myndigheter och organisationer, framför allt BFN, Finansinspektionen och RR.[1018] Beskrivningen upprepas i förarbetena till lagstiftningen om informationskrav i noterade företag.[1019] Det var vidare i 1999 års BFL som bemyndigandet för BFN att utveckla god redovisningssed infördes. I förarbetena anges att detta bland annat innebär en skyldighet att utarbeta vägledande uttalanden i redovisningsfrågor.[1020] Nämndens huvuduppgift är att närmare konkretisera innebörden av begreppet god redovisningssed och att utöva inflytande över hur frågan om god redovisningssed ska bedömas i olika situationer.[1021]

Ett uppmärksammat rättsfall där tolkningen av god redovisningssed var avgörande är det så kallade Key Code-målet, RÅ 1999 ref. 32. Bolagets verksamhet avsåg tjänster för återlämnande av upphittade nycklar till ägaren. I målet var fråga om periodisering av årliga serviceavgifter. Bolaget ändrade vid bokslutet den 30 april 1990 sina tidigare bokföringsrutiner beträffande serviceavgifterna genom att dessa periodiserades på så sätt att serviceavgiften fördelades med lika delar på varje månad under en tolvmånadersperiod. Det innebar att sammanlagt 5 688 113 kr av under räkenskapsåret fakturerade serviceavgifter skuldfördes i bokslutet. Skattemyndigheten frångick bolagets deklaration i ett beslut året efter och tog upp beloppet 5 558 113 kr till omedelbar beskattning, varvid avdrag medgavs för framtida utgifter med 100 000 kr.

Avseende frågan om bolagets intäktsföring var förenlig med god redovisningssed anförde BFN i ett yttrande till HFD att nämnden ansåg att det var fråga om avtal som i likhet med t.ex. försäkringsavtal

---

[1017] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 181.

[1018] Prop. 1998/99:130, s. 180, Alhager, Alhager, Sambandet mellan redovisning och beskattning, s. 18.

[1019] Prop. 2006/07:65, s. 205.

[1020] Prop. 1998/99:130, s. 413.

[1021] Prop. 1998/99:130, s. 180. Avsnitt 3.5.2.1.

fullgjordes successivt under avtalsperioden, varför intäktsredovisningen kunde ske successivt, under förutsättning att det ekonomiska utfallet av avtalet kunde beräknas med tillräcklig grad av säkerhet.

HFD:s bedömning var att bestämmelserna i KL innebar att bolagets redovisning skulle ligga till grund för beskattningen förutsatt att det inte stred mot god redovisningssed.

Avseende ersättningar för tjänster som skulle utföras under en kommande period, gällde allmänt att dessa skulle intäktsföras antingen när prestationen i sin helhet var fullgjord eller löpande under perioden. Eftersom det enligt god redovisningssed fanns flera alternativ stod det bolaget fritt att välja mellan dessa. Bolagets intäktsredovisning ansågs därför inte strida mot god redovisningssed.

Av målet framgår att HFD menade att det inom ramen för god redovisningssed kunde finnas fler godkända lösningar. I detta fall förordade skattemyndigheten en lösning och bolaget hade valt en annan. Båda föll inom ramen för vad som var tillåtet.

3.5.3.4 IAS-förordningen

IAS-förordningen anger att noterade företag ska upprätta sin koncernredovisning i enlighet med IAS/IFRS standards.[1022] Detta inkluderar ännu gällande IAS-standards, IFRIC- och SIC-tolkningar, ändringar av standarder och tolkningar samt framtida standarder och tolkningar som utfärdas eller antas av IASB, art. 2. Vid sidan av att standarderna är tvingande genom förordningen är IFRS standards nödvändiga i 125 jurisdiktioner och tillåtna i ännu fler. Multinationella företag baserade i Sverige har även av det skälet anledning att följa standarden i sin redovisning. Betydelsen av IFRS för svenska företag är därför stor.

I Sverige är det endast noterade företag som måste tillämpa IFRS. Regelverket används även av dotterbolag till noterade bolag i Sverige eller utomlands samt av bolag som vill att redovisningen ska ha en kvalitet som är jämförbar med noterade bolag. Även om ett företag inte måste redovisa enligt IFRS är det möjligt att ändå välja det. Skälen för detta kan vara affärsmässiga snarare än tvingande regler.

Det totala antalet aktiebolag i Sverige var år 2019 ca 600 000. Av dessa utgör drygt 1000 publika bolag som får vända sig till allmänheten

---

[1022] IAS-förordningen art. 4.

för kapitalanskaffning. Räknat i antal är det en liten krets företag som måste följa IFRS, men med anledning av sin storlek utgör dessa bolag en betydande del av Sveriges näringsliv.

Av stor betydelse för svenskt vidkommande avseende antal berörda företag, är det förenklade och fristående IFRS for SMEs (Small and Medium-Sized Entities). Standarden är särskilt avpassad för små företag och fokuserar på informationsbehovet hos långivare, övriga borgenärer samt andra användare av finansiell information som främst är intresserade av information om kassaflöden, likviditet och solvens. Standarden tar även hänsyn till kostnaderna för företagen att framställa finansiell information. Arbetet inleddes 2003 och standarden kom ut första gången 2009. I arbetet med K-projektet använde sig BFN av IFRS for SMEs som utgångspunkt när K3 togs fram.

3.5.3.5 Direktiv 2013/34/EU

Det nya redovisningsdirektivet är ett led i EU:s strävan att förenkla regelverken för företag inom EU, framför allt för små företag.[1023] Direktivet upphävde de fjärde och sjunde bolagsrättsliga direktiven. Många bestämmelser har omdisponerats och fått en ny språklig utformning utan några ändringar i sak. Främst i fråga om kraven på små företags redovisning finns nyheter. Den kanske största förändringen är att direktivet i vissa avseenden ställer krav på full harmonisering, dvs. att medlemsstaterna inte får ställa högre krav än direktivet eller på annat sätt avvika från direktivet.

Direktivet följdes för svenskt vidkommande av Redovisningsutredningens delbetänkande SOU 2014:22 och slutbetänkande SOU 2015:8, samt prop. 2015/16:3. Där anges att de internationella redovisningsstandardernas ökade betydelse dels beror på att svenska normgivande organ anpassar sig till dessa, dels att internationella redovisningsstandarder accepteras som god redovisningssed.[1024] I delbetänkandet återfinns 242 referenser till IFRS och IAS samt 33 referenser till K3.[1025] Marton anger att Redovisningsutredningens förstahandsval när det

---

[1023] Dir. 2013/34/EU, preambeln p. 1, 20, 55, art. 14, 31, prop. 2015/16:3, s. 129.
[1024] SOU 2014:22, s. 180.
[1025] Marton, The Role and Current Status of IFRS in the Completion of National Accounting Rules – Evidence from Sweden, Accounting in Europe, Vol. 14, 2017, Iss. 1–2, s. 4.

gäller tolkning av frågor som inte specificeras i direktivet är IFRS, som sådan är IFRS av stor betydelse.[1026]

I propositionen konstaterades att direktivet inte hindrade att ÅRL även framöver skulle vara en ramlag som fylldes ut med kompletterande normer.[1027]

3.5.3.6 K-projektet

I förarbetena till BFL angavs att utvecklingen av god redovisningssed skulle ske genom kompletterande normer och att staten genom BFN bar huvudansvaret för detta. Huvudansvaret skulle till väsentlig del kunna utövas genom kontroll av att annan kompletterande normgivning fungerar.[1028] När detta skrevs 1999 fanns ännu Redovisningsrådet och i första hand skulle BFN anförtro utvecklandet av god redovisningssed avseende den offentliga redovisningen till Redovisningsrådet. Endast om rådet inte agerade eller om den normutveckling som skedde från allmänna synpunkter framstod som otillfredsställande skulle BFN ingripa.[1029]

Fram till 2004 arbetade nämnden rekommendation för rekommendation med att anpassa de internationella redovisningsreglerna för de icke-noterade företagen. I de fall nämnden beslutade om förenklingar i förhållande till vad som gällde för de noterade företagen kunde de icke-noterade företagen välja att tillämpa en mer avancerad redovisningsprincip. Valfriheten gällde på rekommendationsnivå och i flera fall för enskild redovisningsprincip. Regelverket kom att bli omfattande även för de mindre företagen. Möjligheterna att välja redovisningsprincip och därigenom styra vilket resultat som redovisas blev även stora. Den information som lämnades av de icke-noterade företagen blev därför svår att tolka.[1030]

Den ändrade riktning som BFN:s arbete tog 2004 har ändrat formatet på myndighetens kompletterande normer. BFN angav 2004 att det

---

[1026] Marton, The Role and Current Status of IFRS in the Completion of National Accounting Rules – Evidence from Sweden, Accounting in Europe, Vol. 14, 2017, Iss. 1–2, s. 5.
[1027] Prop. 2015/16:3, s. 129.
[1028] Prop. 1998/99:130, s. 1 f.
[1029] Prop. 1998/99:130, s. 1 f.
[1030] BFN, Information om ändrad inriktning på normgivningsarbetet, http://www.bfn.se/sv/om-bokforingsnamnden/k-projektet, hämtad 2019-12-09.

behövdes en helt ny inriktning på arbetet med normer för icke-noterade företag:

”BFN har konstaterat att den normgivning som idag finns för icke-noterade företag inte är ändamålsenlig och att det mot bakgrund av den internationella utvecklingen är hög tid att göra vissa grundläggande förändringar.”[1031]

Arbetet med vad som döptes till K-projektet har lett till fyra regelverk, det vill säga ett för respektive kategori av företag. Utgångspunkten för K-projektet är BFL. För kategori 1, K1, har BFN publicerat två allmänna råd: BFNAR 2006:1, Enskilda näringsidkare som upprättar förenklat årsbokslut och BFNAR 2010:1, Ideella föreningar och registrerade trossamfund som upprättar förenklat årsbokslut (K1). Avseende årsredovisning finns två allmänna råd, K3 och K2, 6 kap. 1 § BFL. För koncernredovisning kan endast K3 användas, 7 kap. 1 § ÅRL. K3 och K2 är aktuella för icke-noterade aktiebolag. K4 syftar på koncernredovisning enligt IFRS, 7 kap. 33 § ÅRL. För K4 hänvisas i BFNAR 2012:3 till rekommendationer från Rådet för finansiell rapportering.

BFN angav när arbetet inleddes att ett företag skulle kunna välja att tillämpa ett mer avancerat regelverk än det som företaget genom sin storlek primärt tillhörde, men det skulle då vara tvunget att tillämpa alla regler som gällde för den kategorin.[1032] Huvudalternativet för upprättande av årsredovisning och koncernredovisning i icke-noterade företag är K3. Mindre icke-noterade aktiebolag, 1 kap. 3 § ÅRL, kan välja att istället tillämpa det förenklade regelverket K2.

3.5.3.7 BFN:s allmänna råd 2012:1, K3

BFN beskriver K3 som en produkt av myndighetens uppdrag att verka för att den goda redovisningsseden är enkel och anpassad till användarnas behov. BFN anger att man i K3 har samlat den normgivning som ska tillämpas när årsredovisning och koncernredovisning upprättas. Vidare anges att K3 är ett principbaserat regelverk som har tagits fram inom den ram som ÅRL tillåter.[1033] När ett företag har valt att tillämpa K3 anges att regelverket ska tillämpas i sin helhet, vilket innebär

---

[1031] BFN, Information om ändrad inriktning på normgivningsarbetet, http://www.bfn.se/sv/om-bokforingsnamnden/k-projektet, hämtad 2019-12-09.

[1032] BFN, Information om ändrad inriktning på normgivningsarbetet, http://www.bfn.se/sv/om-bokforingsnamnden/k-projektet, hämtad 2019-12-09.

[1033] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, s. 10.

att andra normer endast ska tillämpas när det uttryckligen framgår av det allmänna rådet.[1034] Det framgår vidare att det allmänna rådet ska tillämpas av alla företag som tillämpar ÅRL när en finansiell rapport upprättas. IFRS-företag samt företag som valt att tillämpa K2 eller RFR 2 är undantagna.[1035]

K3 är alltså striktare i detta avseende än ÅRL som anger att avvikelser från allmänna råd och rekommendationer tillåts under förutsättning att upplysning om avvikelsen samt skälen därför anges i en not till årsredovisningen, 2 kap. 3 § 2 st. ÅRL. Mer om det i avsnittet om konstitutionell status nedan.[1036]

Bestämmelserna i K3 utgår från koncernredovisningen men ska tillämpas även på årsredovisningen i juridisk person.[1037] Om ett kapitel innehåller särskilda regler för juridisk person framgår det av den första punkten i kapitlet.[1038]

K3 är ett fristående regelverk, men till såväl struktur som i fråga om hur reglerna är utformade så har IFRS for SMEs agerat utgångspunkt. Marton beskriver K3 som ”the Swedish version of IFRS for SME.”[1039] IASB har med IFRS for SMEs kraftigt minskat valmöjligheterna i redovisningen i förhållande till IFRS. Målen med redovisningen och de allmänna koncepten avviker däremot inte från IFRS. Skälet till att IFRS for SMEs avviker är istället för att förenkla.[1040] I Sverige är K3 huvudregelverket. I förhållande till IFRS/IAS är IFRS for SMEs ett alternativregelverk. Detta kan förklara varför BFN har behållit fler valmöjligheter öppna i K3 än vad som finns i IFRS for SMEs.[1041]

Kapitel 2 i K3 är utgångspunkten för hur en finansiell rapport ska upprättas. Drefeldt och Törning kallar kapitlet en grundbult och

---

[1034] K3, p. 1.4, BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 1.4.
[1035] K3, p. 1.3.
[1036] Avsnitt 3.5.4.
[1037] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 1.4.
[1038] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, s. 10.
[1039] Marton, The Role and Current Status of IFRS in the Completion of National Accounting Rules – Evidence from Sweden, Accounting in Europe, Vol. 14, 2017, Iss. 1–2, s. 4.
[1040] Kirsch, Olsson, Specific accounting rules for small and medium-sized entities, SN akademisk årsskrift 2011, s. 109.
[1041] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 23.

föreställningsram.[1042] De grundläggande redovisningsprinciperna i kap. 2 ÅRL ska tillämpas – väsentlighetsprincipen, fortlevnadsprincipen, jämförbarhetsprincipen, försiktighetsprincipen, periodiseringsprincipen, principer om individuell värdering, principer om kvittning samt kontinuitetsprincipen.[1043] Förutom dessa lagstadgade principer ska affärshändelser enligt K3 redovisas så att den ekonomiska innebörden och inte transaktionens legala form är styrande, *substance over form*. Vidare ställs materiella krav på informationen i de finansiella rapporterna så som att den ska vara begriplig, tillförlitlig, relevant och väsentlig.[1044] Tillförlitlig är informationen om den är neutral och inte innehåller väsentliga fel.[1045] Relevant är informationen när den påverkar användarnas beslut genom att underlätta bedömningen av inträffade, aktuella och framtida händelser eller genom att bekräfta eller korrigera tidigare bedömningar.[1046]

3.5.3.8 BFN:s allmänna råd 2016:10, K2

Årsredovisning i mindre aktiebolag (K2) är namnet på BFN:s allmänna råd 2016:10. Det allmänna rådet trädde i kraft den 28:e november 2016 och ersatte BFNAR 2008:1. Det är fråga om ett allmänt råd vilket privata aktiebolag som är mindre företag enligt ÅRL *kan* välja att tillämpa vid upprättande av årsredovisning.[1047] Mindre företag som inte vill använda K2 *ska* enligt BFN tillämpa K3. Om ett företag väljer att tillämpa K2 ska det liksom fallet är med K3 tillämpas i sin helhet. K2 är ett förenklat regelverk i förhållande till K3. Mindre företag definieras i ÅRL som företag vilka inte är större företag, 1 kap. 3 § 5 st. ÅRL. Större företag är enligt 1 kap. 3 § 4 st. ÅRL:

”– företag vars överlåtbara värdepapper är upptagna till handel på en reglerad marknad eller en motsvarande marknad utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, eller

– företag som uppfyller mer än ett av följande villkor:

[1042] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 59.
[1043] Avsnitt 3.3.2.
[1044] K3, p. 2.8.
[1045] K3, p. 2.9.
[1046] K3, p. 2.10.
[1047] K2, p. 1.1.

a) medelantalet anställda i företaget har under vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppgått till mer än 50,

b) företagets redovisade balansomslutning har för vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppgått till mer än 40 miljoner kronor,

c) företagets redovisade nettoomsättning har för vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppgått till mer än 80 miljoner kronor".

Utmärkande för K2 är att det präglas av förenklingar för de mindre företagen och av försiktighetsprincipen. Regelverket har en större närhet till skatterätten än K3. Företagen tillåts använda sig av förenklade schablonlösningar parallellt med vissa begränsningar i hur företagen kan redovisa sina tillgångar och skulder. Exempelvis tillåts inte aktivering av egenupparbetade immateriella anläggningstillgångar, redovisning till verkligt värde, komponentavskrivning och redovisning av uppskjuten skatt.[1048] K3 presenteras av BFN som principbaserat. I vissa sammanhang har K2 i motsats till detta beskrivits som regelbaserat, vilket är något av en förenkling.[1049] Principerna som ÅRL bygger på är även utgångspunkten för K-regelverken. Skillnaden är att K2 byggs på med fler regler än K3.[1050]

Det allmänna rådet utgår från värderingsprinciperna i 2 kap. ÅRL – väsentlighetsprincipen, fortlevnadsprincipen, jämförbarhetsprincipen, försiktighetsprincipen, periodiseringsprincipen, principer om individuell värdering, principer om kvittning samt kontinuitetsprincipen.[1051]

Av 2 kap. 4 § 2 st. ÅRL framgår att avvikelser från värderingsprinciperna tillåts om det finns särskilda skäl därför, samt om balansräkning, resultaträkning och noter även efter avvikelsen ger en rättvisande bild av företagets ställning och resultat. I detta avseende skiljer sig K2 från ÅRL eftersom det allmänna rådet endast tillåter avvikelser från dessa värderingsprinciper om det direkt anges i det allmänna rådet.[1052]

[1048] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, s. 11, 15.

[1049] Jfr Törning, Principbaserat eller regelbaserat – vad är enklast för CFO?, CFO world, 13 november 2013, http://cfoworld.se/principbaserat-eller-regelbaserat-vad-ar-enklast-for-cfo/, hämtad 2019-12-09.

[1050] Törning, Principbaserat eller regelbaserat – vad är enklast för CFO?, CFO world, 13 november 2013, http://cfoworld.se/principbaserat-eller-regelbaserat-vad-ar-enklast-for-cfo/, hämtad 2019-12-09.

[1051] Avsnitt 3.3.2.

[1052] K2, p. 2.1.

Liksom i fallet med K3 anges det i K2 att det allmänna rådet ska tillämpas i sin helhet och utan avvikelser trots det som anges i 2 kap. 3 § 2 st. ÅRL.[1053]

Detta innebär såväl en begränsning som en frihet vid en jämförelse med ÅRL. I K2 p. 2.1–2.11 anges vilka avvikelser som är tillåtna. Exempelvis tillåts avvikelser från konsekvent tillämpning. För kommande transaktioner får ett företag byta princip för värdering till någon av de metoder som anges i det allmänna rådet.[1054] Inkomster och utgifter understigande 5 000 kr behöver heller inte periodiseras.[1055] Vidare kan schablonmässiga värderingar användas om det är svårt att få fram korrekta uppgifter eller om en mer exakt värdering inte kan motiveras av kostnadsskäl. Schablonvärderingar får användas under förutsättning att det finns ett relevant och tillförlitligt underlag för schablonen, schablonen används konsekvent och schablonen ger ungefär samma värde som en värdering med utgångspunkt från årets faktiska förhållanden.[1056] Vad dessa begränsningar innebär från ett normgivningsperspektiv behandlas i nästkommande avsnitt.

3.5.4 Konstitutionell status

3.5.4.1 Normgivningsmakt

Av 1 kap. 1 § 3 st. RF framgår att den offentliga makten utövas under lagarna. Det innebär att det offentligas maktutövning är bundet av lagarna och för beslutanderätt krävs lagstöd.[1057] Lagrummet ger uttryck för den gamla principen om all maktutövnings lagbundenhet, legalitetsprincipen.[1058] JO inkom 1973 med ett yttrade över grundlagberedningens betänkande. Vid sidan av de två grunddrag som redan fanns upptagna i RF:s portalparagraf menade JO att ytterligare ett drag framstod ”som så väsentligt och förmer än övriga att det bör nämnas vid sidan av den fria åsiktsbildningen och allmänna rösträtten, nämligen

---

[1053] K2, p. 1.4.
[1054] K2, p. 2.3.
[1055] K2, p. 2.4.
[1056] K2, p. 2.9.
[1057] Marcusson, Offentlig förvaltning utanför myndighetsområde, s. 399.
[1058] Holmberg m.fl., Grundlagarna, s. 59, Sterzel, Författning i utveckling, s. 40, Påhlsson, Riksskatteverkets rekommendationer, s. 77, Olsson, Författningsprövning i skatterätten, s. 58.

att den svenska folkstyrelsen underkastar sig lagens band."[1059] En gammal grundsats är att land skall med lag byggas, men det var först efter JO:s yttrande som legalitetsprincipen lagfästes i RF.[1060] Principen är en av de mest fundamentala för en rättsstat.[1061]

I 8 kap. RF regleras normgivningsmakten och hur denna fördelas mellan olika offentliga organ. Rubriken till 8 kap., "Lagar och andra föreskrifter", syftar på i språklig form fixerade rättsregler som beslutats av offentliga organ genom ett visst förfarande.[1062] Enligt motiven till RF kännetecknas en rättsregel av att den är bindande för myndigheter och enskilda samt att den är generellt tillämplig.[1063] Det framgår av 8 kap. 1 § RF att föreskrifter meddelas av riksdagen genom lag och av regeringen genom förordning. Efter bemyndigande av riksdagen eller regeringen kan de även meddelas av andra myndigheter än regeringen samt av kommuner. Eftersom all makt utgår från folket med riksdagen som främsta företrädare, måste en föreskrift kunna härledas till riksdagen oavsett hur den har meddelats.

Grundlagsregleringen har som främsta uppgift att fördela normgivningskompetens mellan riksdagen och regeringen. I första hand delas normgivningsmakten in i riksdagens primärområde, det s.k. primära lagområdet, och regeringens primärområde. Det primära lagområdet omfattar bland annat grundlagarna och riksdagsordningen, civilrättsliga föreskrifter, offentligrättsliga föreskrifter som är betungande för enskilda samt vissa typer av kommunalrättsliga föreskrifter. Det primära lagområdet delas in i det obligatoriska lagområdet där delegation av normgivningsmakten inte är möjlig och det fakultativa lagområdet där möjlighet till delegation finns.[1064]

I 8 kap. 2 § RF regleras det obligatoriska lagområdet.[1065] Det stadgas i 8 kap. 2 § 1 p. RF att föreskrifter ska meddelas genom lag om de avser "enskildas personliga ställning och deras personliga och ekonomiska förhållanden inbördes". Det som åsyftas är civilrättsliga regler som rör

---

[1059] JO 1973 s. 571.
[1060] JO 1973 s. 571.
[1061] Sterzel, Författning i utveckling, s. 40, 63, Wiklander, Kommunal redovisning, s. 186.
[1062] Strömberg, Normgivningsmakten enligt 1974 års regeringsform, s. 33.
[1063] Prop. 1973:90, s. 203, Nergelius, Svensk statsrätt, s. 83.
[1064] Prop. 2009/10:80, s. 216, Nergelius, Svensk statsrätt, s. 86.
[1065] Prop. 2009/10:80, s. 270.

förhållandet mellan fysiska och/eller juridiska personer. Föreskrifter ska även meddelas genom lag enligt 8 kap. 2 § 2 p. RF om de avser ”förhållandet mellan enskilda och det allmänna under förutsättning att föreskrifterna gäller skyldigheter för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden”. Det som avses i p. 2 är betungande offentligrättslig lagstiftning.[1066] Både p. 1 och p. 2 är kompetensnormer som anger att det är riksdagen som ska besluta i fråga om civil-, straff- och skatterättsliga regler. En viktig skillnad mellan p. 1 och p. 2 är att p. 2 även anses ge uttryck för legalitetsprincipen eller ett föreskriftskrav.[1067] Förutom att vara en kompetensregel utgör alltså p. 2 en rättstillämparprincip som innebär att domstol eller myndighet är förhindrad att påföra en enskild straff eller skatt utan stöd i lag.[1068]

Inom civilrätten är det en tillräcklig, men inte nödvändig, förutsättning att lagregler meddelats för att normer ska ha skapats. Civilrätten är präglad av att avtalsfrihet råder. När det kommer till skatterättsliga och straffrättsliga regler är det på grund av RF:s kompetensfördelning i 8 kap. 2 §[1069] även en nödvändig förutsättning. Skatterättsliga och straffrättsliga regler som inte har stöd i lag är därmed inte bindande.[1070]

Enligt 8 kap. 3 § RF är det vidare möjligt för riksdagen att delegera föreskriftsrätten till regeringen avseende delar av den offentligrättsliga lagstiftningen.[1071] Föreskrifterna får inte avse annan rättsverkan av brott än böter, inte heller skatt, utom tull på införsel av varor, och inte avse konkurs eller utsökning. Riksdagen kan även medge att regeringen delegerar föreskriftsrätten vidare till en förvaltningsmyndighet eller kommun, 8 kap. 10 § RF. Trots att rättsregler enligt motiven till RF ska vara bindande är det vanligt med dispositiva regler inom civilrätten.[1072] Sedan länge är det konstitutionellt accepterat att parterna

---

[1066] Nergelius, Svensk statsrätt, s. 93.
[1067] Olsson, Redovisningsrätt, s. 25 f., Påhlsson, Konstitutionell skatterätt, s. 31 f.
[1068] Olsson, Redovisningsrätt, s. 26.
[1069] Se även retroaktivitetsförbudet i 2 kap. 10 § RF.
[1070] Påhlsson, Konstitutionell skatterätt, s. 31 f.
[1071] Regeringen kan vidare självständigt besluta i vissa frågor med stöd av sin restkompetens i 8 kap. 7 § RF.
[1072] Prop. 1973:90, s. 203, Nergelius, Svensk Statsrätt, s. 83.

kan avtala bort vissa civilrättsliga regler.[1073] Eftersom civilrättsliga föreskrifter hör till det obligatoriska lagområdet kan de däremot inte delegeras. Vissa offentligrättsliga regler kan delegeras, men om så inte har skett är en offentligrättslig regel inte bindande.

Legalitetsprincipen anses ge medborgarna ett skydd mot godtyckliga ingrepp i deras personliga och ekonomiska förhållanden vid betungande beslut.[1074] Bergström menar att de rättstillämpande myndigheterna ska ha laga stöd för olika ingripanden mot medborgarna främst för att rättsskipningen ska vara fri från godtycke och för att den ska vara förutsebar.[1075] Bergström delar vidare in legalitetsprincipen i en *lagstiftarnivå* och en *rättstillämparnivå*. Med lagstiftarnivån, som ges uttryck för 1 kap. 1 § 3 st. RF, men kanske främst 8 kap. 2 § 2 p. RF, avses den offentliga maktens lagbundenhet. Ingrepp måste ske med stöd av skriven lag. Lagtexten ska vara tillräckligt begriplig och därmed förutsebar i den mening att den enskilde i möjligaste mån ska kunna förutse åtminstone i vilka typfall lagen är tillämplig. På rättstillämparnivå beskriver Bergström legalitetsprincipen med att rättstillämpningen i möjligaste mån ska vara förutsebar för den enskilde.[1076] Med detta menar Bergström inte att den enskilde medborgaren ska kunna förutse domstolarnas avgörande, men en fackman eller kunnig jurist bör kunna det.[1077] Alhager menar att i princip *borde* var och en kunna förutse den exakta beskattningsföljden av sitt agerande. Samtidigt medges att det antagligen är orealistiskt att skapa en skattelagstiftning som är tolkningsbar för var och en.[1078]

Legalitetsprincipen har fått störst uppmärksamhet på rättstillämparnivån, med innebörden ”inget straff utan lag” eller ”ingen skatt utan lag”.[1079] Hultqvist, som liksom Bergström, Alhager och Olsson behandlar frågan från ett skatterättsligt perspektiv, lägger störst vikt vid

---

[1073] Olsson, God sed som rättslig standard, SN nr 7–8 2017, s. 464.
[1074] Bergström, Förutsebarhet, s. 14.
[1075] Bergström, Skatter och civilrätt, s. 65 f.
[1076] Bergström, Förutsebarhet, s. 15.
[1077] Bergström, Förutsebarhet, s. 12.
[1078] Alhager, Dispens från inkomstskatt, s. 87.
[1079] Olsson, Författningsprövning i skatterätten, s. 58 f.

rättstillämpningens föreskriftsbundenhet.[1080] Hultqvist delar in legalitetsprincipen i fyra aspekter: 1. Föreskriftskravet, offentligt tvång måste framgå av lag. 2. Analogiförbudet, som är en logisk följd av föreskriftskravet. 3. Förbudet mot retroaktiv lagstiftning. Det infördes främst av förutsebarhetsskäl, men kan inkluderas i legalitetsprincipen.[1081] 4. Bestämdhetskravet, innebärande att det krävs klarhet i de normer som föreskriftskravet gäller.[1082]

Innehållet i ÅRL och BFL kan inte i helhet klassificeras som offentligrättsligt eller civilrättsligt.[1083] Däremot är t.ex. skyldigheten att i rätt tid sända bestyrkta kopior av årsredovisningen till registreringsmyndigheten (Bolagsverket) att betrakta som ett offentligrättsligt tvång, 8 kap. 3 § ÅRL. Följs inte denna bestämmelse ska bolaget dessutom betala förseningsavgift till staten som med påminnelser kan uppgå till maximalt 40 000 kr, 8 kap. 5–11 §§ ÅRL. Enskilda värderingsregler i ÅRL kan å andra sidan ha näringslivets intresse av information som främsta avnämare, och kan från det perspektivet betraktas som civilrättsliga bestämmelser. Lagarna innehåller alltså såväl civilrättsliga som offentligrättsliga regler. Gränsdragningen mellan civilrätt och offentligrätt är inte helt enkel att göra vilket till stor del beror på att det inte råder vattentäta skott dem emellan.[1084] I förarbetena till ÅRL angavs att det knappast kunde råda något tvivel om att åtminstone vissa föreskrifter på redovisningsområdet avser enskildas inbördes ekonomiska förhållanden. Det fästes särskilt avseende vid att det övergripande syftet med bland annat bestämmelserna om årsbokslut och årsredovisning är att förstärka borgenärernas ställning gentemot näringsidkaren.[1085]

[1080] Alhager, Dispens från inkomstskatt, s. 84, Hultqvist, Legalitetsprincipen, s. 3 ff., 112 ff., Hultqvist, Sambandet redovisning och beskattning i ett konstitutionellt perspektiv, SvSkT 2009:3, s. 251 f.

[1081] 2 kap. 10 § RF.

[1082] Hultqvist, Legalitetsprincipen, s. 3 ff., Hultqvist, Sambandet redovisning och beskattning i ett konstitutionellt perspektiv, SvSkT 2009:3, s. 251 f.

[1083] Dock SOU 1931:40, s. 230 där BFL beskrivs som civilrätt. ”I civillagstiftningen finnas bestämmelser…”, inleder ett stycke avseende värderingsregler i 1929 års bokföringslag. Hultqvist, Sambandet redovisning och beskattning i ett konstitutionellt perspektiv, SvSkT 2009:3, s. 258.

[1084] SOU 1996:157, s. 139.

[1085] Prop. 1991/92:113, s. 470, SOU 1994:17, del 1, s. 112.

I förarbetena till BFL angav Lagrådet i ett yttrande bland annat över normgivningsdelegationen i 8 kap. 1 § BFL att det inte kan bestridas att redovisningsreglerna har civilrättsliga inslag och att de föreskrifter som meddelats med stöd av de aktuella bemyndigandena har en blandad karaktär. Gränsdragningen mellan näringsrätt och civilrätt kan aldrig bli helt skarp, frågan var om den blandade karaktären skulle förhindra normdelegation därför att RF inte tillåter det. Lagrådet uttalade att man inte ville rikta någon erinran mot det sätt på vilket frågan hanterats, men att det till sist är domstolarna som tar ställning till om föreskrifterna ska tillämpas eller, eftersom lagprövningen avser tillämpningen i enskilda fall, ska sättas åt sidan exempelvis i en tvist mellan enskilda vid allmän domstol.[1086]

Norberg menar att den indelning som sker i RF bygger på en grundläggande svaghet i begreppsbildningen, som utgår från att en uppdelning kan göras i privaträttsliga och offentligrättsliga regler.[1087] Även Strömberg anger att många lagar har ett blandat innehåll.[1088] Gränsdragningen mellan civil- och offentligrätt avseende redovisningsregler är av stor betydelse eftersom civilrättsliga regler inte kan delegeras. Exempel på sådana är regler om årsbokslut och årsredovisning. Norberg och Bjuvberg hänvisar även till värderingsregler som sådana civilrättsliga regler vilka inte kan delegeras eftersom de kan uppfattas som en viktig del av borgenärsskyddet.[1089]

Finansinspektionen får meddela föreskrifter i vissa frågor avseende årsredovisning i kreditinstitut, värdepappersbolag och försäkringsföretag, 4 § förordning (1995:1600) om årsredovisning i kreditinstitut, värdepappersbolag och försäkringsföretag. I FFFS (Finansinspektionens författningssamling) 2006:17 regleras årsredovisning i försäkringsföretag, i FFFS 2011:54 regleras årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag. FFFS är en blandning mellan föreskrifter och allmänna råd. Det anges tydligt vad som är föreskrift och vad som är allmänt råd. De delar av FFFS som är föreskrifter är alltså den typ av

---

[1086] Prop. 1998/99:130, bilaga 11, s. 256 f.

[1087] Norberg, Reglering och beskattning av banker, s. 126.

[1088] Strömberg, Normgivningsmakten enligt 1974 års regeringsform, s. 64.

[1089] Norberg, Reglering och beskattning av banker, s. 140, Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 136.

regler som av Finansinspektionen betraktas som icke betungande offentligrätt, och inte civilrätt.[1090]

3.5.4.2 Allmänna råd

Allmänna råd är regler som anvisar hur en person lämpligen kan förfara i vissa hänseenden, men där det likväl står den enskilde fritt att välja en annan väg för att nå det önskade resultatet.[1091] De allmänna råden beslutas av en central tillsynsmyndighet. Inom redovisningen är BFN:s allmänna råd en viktig del av de kompletterande normerna och det sätt på vilket BFN kommunicerar utvecklingen av god redovisningssed. Författningar är ett samlat begrepp för lagar, förordningar och andra regler som i 8 kap. RF betecknas som föreskrifter, 1 § författningssamlingsförordning (1976:725). En rättsregel kännetecknas av att den är bindande för myndigheter och enskilda samt att den är generellt tillämplig.[1092] Typiskt sett anger de hur någon *ska* handla, men det förekommer att de innehåller regler om hur någon *bör* handla.[1093] I Myndigheternas föreskrifter - Handbok i författningsskrivning anges att man bör vara återhållsam med att använda bör i föreskrifter, eftersom börregler kan förväxlas med allmänna råd.[1094]

Termen allmänna råd introducerades i och med lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar och i dess förarbeten angavs följande:

> ”Regler som anvisar hur en person lämpligen kan förfara i vissa hänseenden men där det likväl står den enskilde fritt att välja en annan väg för att nå det önskade resultatet bör inte anses som författningar. Sådana regler bör i framtiden benämnas allmänna råd.”[1095]

Det angavs vidare att en lämplig gemensam term för författningar och allmänna råd rörande tillämpningen av viss författning var termen

---

[1090] Se Kammarrättens i Jönköping remissyttranden över Finansinspektionens förslag om amorteringskrav. Kammarrätten avstyrkte Finansinspektionens förslag att delegera rätten att meddela föreskrifter om amorteringskrav. I yttrandena, diarienr. 82-2015/51 samt 234-2015/51, intar Kammarrätten en restriktiv hållning i frågan om hur delegation får genomföras. Frågan om vad som är offentligrätt och civilrätt behandlas även.

[1091] Prop. 1975/76:112, s. 66. Se även Ds 1998:43, s. 25.

[1092] Prop. 1973:90, s. 203, Nergelius, Svensk statsrätt, s. 83.

[1093] Munck, Några frågor om Finansinspektionens allmänna råd, s. 2.

[1094] Ds 1998:43, s. 105. Se även prop. 1975/76:112, s. 66.

[1095] Prop. 1975/76:112, s. 66. Se även Ds 1998:43, s. 25.

regler. Orden föreskrift och bestämmelse ansågs mindre lämpliga eftersom de ansågs ha en tvingande innebörd.[1096] Avsikten med de allmänna råden var att finna en term för de icke bindande regler som myndigheter av tradition meddelar för att vägleda tillämpningen.[1097]

I 1 § författningssamlingsförordningen definieras allmänna råd som ”sådana generella rekommendationer om tillämpningen av en författning som anger hur någon kan eller bör handla i ett visst hänseende.” Att det endast är generellt utformade råd som faller in under legaldefinitionen framgår av ordalydelsen.[1098]

I Ds 1998:43 angavs att allmänna råd är regler som skiljer sig från föreskrifter genom att de inte är bindande för vare sig myndigheter eller enskilda.[1099] Ytterligare en avgörande skillnad mellan allmänna råd och föreskrifter är att en myndighet inte behöver ett särskilt bemyndigande för att få besluta allmänna råd på sitt område.[1100]

Allmänna råd är ett exempel på sådana kompletterande normer som ger ramlagen ett innehåll.[1101] I NJA 1995 s. 693 angav HD följande i sina domskäl avseende Bankinspektionens allmänna råd:

> ”Eftersom allmänna råd principiellt sett saknar bindande verkan kan enbart det förhållandet att de inte har följts i ett visst fall inte grunda skadeståndsskyldighet.
>
> Allmänna råd kan emellertid allt efter sin karaktär, såsom HovR:n funnit, ha betydelse för en bedömning av om omständigheterna i ett fall är sådana att skadeståndsgrundande vållande skall anses föreligga. Sålunda kan den som har följt ett exempel i allmänna råd ofta bedömas ha handlat med tillbörlig aktsamhet, medan det kan ligga nära till hands att anse att den som har avvikit från ett rekommenderat handlingssätt har gjort sig skyldig till vårdslöshet. Särskild betydelse kan vidare tillmätas det förhållandet att de allmänna råden har utfärdats av en myndighet som ett led i tillsynsverksamhet. Ytterligare en faktor av vikt kan vara att de allmänna råden ger uttryck för en etablerad eller önskvärd branschsedvänja.”[1102]

Av rättsfallet framgår att allmänna råd inte är bindande, men beroende på omständigheterna kan det i vissa fall vara förknippat med

---

[1096] Prop. 1975/76:112, s. 67.

[1097] Munck, Några frågor om Finansinspektionens allmänna råd, s. 2.

[1098] Påhlsson, Riksskatteverkets rekommendationer, s. 85.

[1099] Ds 1998:43, s. 25.

[1100] Prop. 1983/84:119, s. 24.

[1101] Jfr Olsson, Redovisningsrätt, s. 17 f.

[1102] NJA 1995 s. 693, på s. 705.

skadeståndsansvar att avvika från dem. Uttalandet att ”de allmänna råden ger uttryck för en etablerad eller önskvärd branschsedvänja” som en faktor att ta hänsyn till är särskilt intressant då det illustrerar att den eventuella bundenheten till allmänna råd kan finnas på flera nivåer.

Avseende författningar (som är bindande) innehållande bör-regler uttalade departementschefen följande i propositionen till lagen om kungörande av lagar och andra författningar:

> ”Formuleringen ’bör’ i stället för ’skall’ kan användas därför att förhållandena är sådana att ett absolut krav inte kan uppställas. En ’bör’-regel kan i sådana fall anses bindande i den bemärkelsen att det måste föreligga särskilda skäl för att avvikelse från regeln skall kunna anses tillåten.”[1103]

Frågan är om det krävs särskilda skäl för att avvika från allmänna råd. Om så var fallet skulle det inte föreligga någon skillnad mellan författning innehållande bör-regler och allmänna råd. Eftersom allmänna råd inte har samma valör som författning torde kravet på särskilda skäl inte kunna uppställas för att avvika från allmänna råd.[1104]

De allmänna rådens rättsliga karaktär från konstitutionell synpunkt är klar. De kan inte skapa rättsnormer och de måste inte följas. Det kan däremot finnas goda skäl för att ändå göra det. De kan exempelvis ge uttryck för en rimlig uppfattning av hur lagbestämmelser ska tillämpas och de kan bidra till en enhetlig rättstillämpning av en viss bestämmelse.[1105] Som anges i NJA 1995 s. 693 kan de även ge uttryck för en etablerad eller önskvärd branschsedvänja.

3.5.4.3 God redovisningssed och konstitutionell status

Uttalandet från mitten av 1970-talet, att god redovisningssed torde kunna beskrivas som en faktiskt förekommande praxis hos en kvalitativt representativ krets bokföringsskyldiga,[1106] en identifierad sed hos aktörerna, ligger långt från de skrivna regelverk i form av lag, allmänna råd och rekommendationer som idag bildar utgångspunkten för god redovisningssed.[1107] När termen god redovisningssed introducerades

---

[1103] Prop. 1975/76:112, s. 66.

[1104] Munck, Några frågor om Finansinspektionens allmänna råd, s. 8.

[1105] Hultqvist, Legalitetsprincipen, s. 180, 347.

[1106] Prop. 1975:104, s. 31. Se även SOU 1973:57, s. 94.

[1107] Wiklander, Kommunal redovisning, s. 165.

var det en identifierad sed hos aktörerna. Idag är utgångspunkten lagstiftning, allmänna råd och rekommendationer. Företagens praxis har istället underordnad betydelse.[1108] Vad som tidigare handlade om att kodifiera en sedvana handlar idag mer om att sätta en standard.[1109] Det har gjort att företagens inflytande är begränsat till de remissvar de har möjlighet att lämna in till producenterna av redovisningsnormer.[1110]

Den inbördes relationen mellan källorna, praxis och uttalanden från exempelvis BFN har aldrig blivit helt klarlagd och det förekommer olika uppfattningar om god redovisningssed. Begreppet saknar en precis legaldefinition och dess närmare innebörd är svår att helt klarlägga.[1111] Enligt Påhlsson kan det

> ”ifrågasättas om termen god redovisningssed inte är på väg att bli helt missvisande. Beteckningen sed, eller sedvänja, är knappast en korrekt beteckning på vad som i själva verket utgör en systematisk regelproduktion av ett slag som uppvisar den juridiska teknikens alla kännetecken. I stället framstår föreställningen om god redovisningssed i egenskap av tillämpad praxis som ideologiskt betingad.”[1112]

För att följa god redovisningssed idag förväntas i princip av aktiebolag att de följer K3, K2 eller IFRS. Påhlsson anger att det redan av instruktionen till hans uppdrag i SamRoB-utredningen framgick att de formellt oförbindande regler som ska styra de kategoriserade redovisningssederna egentligen hade ett längre gående syfte.[1113] Det angavs i hans instruktioner att

> ”[e]tt sådant system kan inte fungera om inte åtminstone de grundläggande reglerna tillämpas som om de vore bindande.... [sic!] I praktiken måste därför de allmänna råden åtminstone i de grundläggande delarna uppfattas och tillämpas som om de vore bindande.”[1114]

I likhet med Påhlsson är jag av uppfattningen att om formellt oförbindande allmänna råd används med detta syfte så ligger det nära till hands att anse förfarandet som ett kringgående av RF.[1115] Samtidigt,

---

[1108] Wiklander, Kommunal redovisning, s. 165.
[1109] Thorell, Redovisning och juridik, s. 66, 119, Wiklander, Kommunal redovisning, s. 165 f.
[1110] Kellgren, Bjuvberg, Redovisning och beskattning, s. 42.
[1111] Påhlsson, SOU 2008:80, del 2, bilaga 2, s. 623.
[1112] Påhlsson, SOU 2008:80, del 2, bilaga 2, s. 629.
[1113] Påhlsson, SOU 2008:80, del 2, bilaga 2, s. 630.
[1114] Påhlsson, SOU 2008:80, del 2, bilaga 2, s. 631.
[1115] Påhlsson, SOU 2008:80, del 2, bilaga 2, s. 631.

om redovisningen både ska vara enklare att hantera för de som upprättar den och dessutom lättare att tolka för intressenterna, så krävs det rimligtvis att ej bindande råd och rekommendationer följs i stor utsträckning. För såväl upprättaren som mottagaren finns det positiva aspekter av detta. Kostnaden för upprättande minskar, den finansiella informationen blir lättare att tolka och jämförbarheten blir större i takt med att fler redovisar på samma sätt. Likväl är det problematiskt från ett konstitutionellt perspektiv i normgivningshänseende att redovisningsrekommendationer åtnjuter en ställning som närmast är jämförbar med lag.[1116]

Bokföringsnämndens allmänna råd behandlar bland annat värderingsfrågor, vilket hör till civilrätten och därmed det primära lagområdet.[1117] BFN har inte delegerats någon föreskriftsrätt vilket innebär att distinktionen mellan civilrätt och offentligrätt i BFNAR inte är lika viktig som distinktionen i exempelvis Finansinspektionens föreskrifter, som inte får innehålla civilrätt. Eftersom BFNAR är allmänna råd är det inte ett krav att följa dem. Samtidigt anges det i förarbetena till nu gällande ÅRL att uttalanden från normgivande organ inte utgör bindande föreskrifter i RF:s mening, men att det sedan länge anses naturligt att tillmäta dem mycket stor betydelse vid bedömningar av god redovisningssed.[1118] Det är just termen ”normgivande organ” som används i propositionen.[1119] Att ange att regler inte är bindande enligt RF och senare i samma mening hänvisa till utfärdaren av regeln som ett normgivande organ kan uppfattas som motsägelsefullt. I fråga om BFN är det riktigt att myndigheten är normgivare såtillvida att de producerar allmänna råd och därmed utvecklar standarden kring vad som bör anses som god redovisningssed. Detta måste skiljas från normgivare i RF:s mening, som kan utfärda bindande föreskrifter.[1120] BFN, och övriga aktörer på redovisningsområdet, är normgivande organ i den förstnämnda betydelsen, men inte den andra.

[1116] Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 136.

[1117] Norberg, Reglering och beskattning av banker, s. 140, Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 136.

[1118] SOU 2014:22, s. 179, SOU 2015:8, s. 299.

[1119] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 6 ff.

[1120] Hultqvist, Sambandet redovisning och beskattning i ett konstitutionellt perspektiv, SvSkT 2009:3, s. 261.

von Bahr har angett att ett uttalande från BFN om innebörden av god redovisningssed väger tyngre än praxis och att berörda företag i princip är skyldiga att ändra sin redovisning och följa den norm som BFN rekommenderat.[1121] I linje med von Bahrs uttalande angavs i prop. 1995/96:10 att allmänna råd och rekommendationer av auktoritativa organ såsom BFN, och för finansiella företag Finansinspektionen, skulle tillmätas särskild betydelse för att avgöra vad som var god redovisningssed: ”På så vis kommer hänvisningen till god redovisningssed bl.a. att innebära en skyldighet för företagen att anpassa sig till den praxis som utvecklas för att fylla ut och tolka lagens regler.”[1122] Min uppfattning är att en sådan skyldighet skulle strida mot RF och att det citerade uttalandet är olyckligt formulerat. Följande uttalande i prop. 1998/99:130 är mer nyanserat och ger uttryck för de begränsningar som RF ställer upp tillsammans med behovet av anpassningsbara kompletterande normer:

> ”Det är å ena sidan inte lämpligt att godta endast de synsätt och standarder som kommer till uttryck i redan förekommande praxis som god redovisningssed. Å andra sidan är det från grundlagssynpunkt inte möjligt att låta varje uttalande från ett normgivande organ konstituera god redovisningssed; en sådan ordning skulle i själva verket innebära att det normgivande organet gavs en egen föreskriftsrätt.”[1123]

En bra utgångspunkt bör vara att god redovisningssed innebär en skyldighet att följa lag och i lag intagna redovisningsprinciper.[1124] God redovisningssed kan aldrig bryta mot lag. Vidare *kan*[1125] följsamhet med BFNAR vara det bästa sättet att uppfylla god redovisningssed, men det innebär inte att alternativa sätt att redovisa på automatiskt kan uteslutas.[1126] BFN har en särställning när det kommer till produktion av kompletterande normer. Särställningen beror dels på att deras deskriptiva framställningar håller hög kvalitet och är trovärdiga (de är ett

---

[1121] von Bahr, Beskattning, god redovisningssed och domstolspraxis, Skattenytt 1991, s. 749.

[1122] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 181.

[1123] Prop. 1998/99:130, s. 187.

[1124] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 181, von Bahr, Beskattning, god redovisningssed och domstolspraxis, Skattenytt 1991, s. 749.

[1125] Det innebär inte någon konflikt med RF.

[1126] Hultqvist, Sambandet redovisning och beskattning i ett konstitutionellt perspektiv, SvSkT 2009:3, s. 264.

expertorgan). Dels beror särställningen på myndighetens ansvar för att utveckla god redovisningssed.[1127] K-regelverken kan vidare betraktas som en deskription av vad BFN uppfattar som god redovisningssed, men även myndighetens uppfattning om vad som är på väg bland annat i och med den internationella utvecklingen. K-regelverken är med det resonemanget en reaktion på något och inte primärt normerande.

Ansvaret som framgår av BFL är inte en kompetens, utan en uppgift. BFN ska ge ut allmänna råd, men om de allmänna råden innehåller felaktigheter (vilket alltså på ett principiellt plan är tänkbart), är det möjligt att avvika från det allmänna rådet utan att för den skull bryta mot god redovisningssed.

Wiklander uttrycker förhållandet på ett kärnfullt sätt: redovisning i enlighet med lag *är* god redovisningssed och redovisning i enlighet med kompletterande normer *presumeras* ge uttryck för god redovisningssed.[1128]

Att BFN har i uppdrag att utveckla god redovisningssed utesluter inte att någon annan också kan ta på sig att utveckla rekommendationer som faller inom ramen för vad som är god redovisningssed.[1129] FAR:s rekommendationer är exempel på detta. Vad som skulle ske om ett privaträttsligt organ som FAR skulle ge ut rekommendationer som strider mot BFNAR är svårt att förutse. Frågan skulle slutligt lösas av domstol som i sista hand har att avgöra vad som är god redovisningssed.[1130] Om den ledande redovisningsexpertisen enas om ett utlåtande i en rättsfråga torde domstol ta hänsyn till detta, även om det skulle strida mot BFNAR. Häri ligger den avgörande skillnaden mellan allmänt råd, sed och föreskrift.

Med utgångspunkt i rättskällornas status är det problematiskt att det i BFN:s allmänna råd K3 anges att företag *ska* tillämpa detsamma med

---

[1127] 8 kap. 1 § BFL.

[1128] Wiklander, Kommunal redovisning, s. 166.

[1129] I FAR:s rekommendation RedR1, Årsredovisning i aktiebolag, anges under punkt 2.8 att vid tolkningen av vad som är god redovisningssed ”[s]ärskild betydelse tillmäts också allmänna råd och rekommendationer från normgivande organ *såsom* [min kursivering] BFN.”

[1130] Jfr Arvidsson, Begreppet sedvana, i Dahlman, Wahlberg (red.), Juridiska grundbegrepp, s. 235.

undantag för IFRS-företag och företag som ska tillämpa K2 eller RFR 2.[1131]

Thorell utredde på uppdrag av BFN frågan om huruvida nämndens allmänna råd avseende en viss kategori företag får inskränka eller utvidga tillämpningen av uttryckliga lagregler.[1132] Thorell gav ett exempel med immateriella tillgångar som enligt 4 kap. 2 § ÅRL fick, och delvis ännu får, aktiveras.[1133] Enligt K2 får immateriella tillgångar inte aktiveras. Det allmänna rådet inskränker alltså en uttrycklig ”får-regel” i ÅRL. Thorell menar att detta kan accepteras av följande skäl:

> ”BFN har i K2 villkorat tillämpningen av detta regelverk med att får- regeln i ÅRL inte tillämpas. Jag ser inget hinder mot ett sådant villkor (se mera om detta nedan). För företaget är det frivilligt att tillämpa K2. Om man gör det får man vissa fördelar i form av enklare regler men också vissa nackdelar genom att vissa lagregler inte får tillämpas.
>
> […]
>
> Med exemplet vill jag visa följande. Att efterleva god redovisningssed innebär att man tillämpar ett visst regelverk. Till en del är det tvingande (lag) och till en del frivilligt (kompletterande normgivning). När man gjort sitt val av den frivilliga delen skall redovisningen bedömas utifrån innehållet i regelverket.
>
> […]
>
> Att man skulle haft möjlighet att tillämpa andra regler om man valt ett annat regelpaket är en fråga som naturligtvis helt saknar intresse. Man skulle kunna beskriva valet av regelpaket som ett kontrakt mellan företaget och intressenterna.”[1134]

[1131] K3, p. 1.3.

[1132] Thorell, Utlåtande till bokföringsnämnden 2006-07-05, Rätten att inskränka tillämpningen av uttryckliga lagregler i den kompletterande normgivningen på redovisningsområdet, i Thorell, Redovisning och juridik, s. 195 f.

[1133] I sin dåvarande lydelse, lag (1999:1112) fanns det inte någon begränsning avseende aktiveringen i lagtexten. I sin nuvarande lydelse, samma paragraf, lag (2015:813), får utgifter för företagets eget utvecklingsarbete tas upp som immateriella anläggningstillgångar i aktiebolag och ekonomiska föreningar endast under förutsättning att motsvarande belopp överförs från fritt eget kapital till en fond för utvecklingsutgifter.

[1134] Thorell, Utlåtande till bokföringsnämnden 2006-07-05, Rätten att inskränka tillämpningen av uttryckliga lagregler i den kompletterande normgivningen på redovisningsområdet, i Thorell, Redovisning och juridik, s. 203 ff.

I frågan om BFN har rätt att förbjuda avvikelser från K2 gör Thorell en jämförelse med IFRS.[1135] I den IAS 1 som gällde vid utlåtandets författande år 2006, punkt 14, fanns ett krav på att företag som tillämpar IFRS ska göra ett oreserverat uttalande om detta, något som ger uttryck för att IFRS ska ses som en helhet som ska tillämpas fullt ut. Ett liknande uttalande finns idag i IFRS 1, punkt 4 A. Jag tolkar Thorells jämförelse som en förklaring till hur punkt 1.4 i K2, som förbjuder avvikelser, fungerar. Jämförelsen mellan K2 och IFRS är belysande, men riskerar delvis att bli missvisande. Eftersom IFRS vilar på IAS-förordningen har det inom EU en helt annan legitimitet än BFN:s allmänna råd. BFN har hämtat stora delar av K3 från IFRS for SMEs, men det regelverket är inte en del av IFRS så som det är antaget av EU i IAS-förordningen.

RFR anpassar och utvecklar god redovisningssed för de noterade företagen. I det allmänna rådet 2012:3 anger BFN att företag som omfattas av artikel 4 i IAS-förordningen i sin årsredovisning ska tillämpa RFR 2 Redovisning för juridiska personer. Även det privata organet RFR är alltså del i normgivningskedjan. Eftersom BFN anger att RFR:s rekommendationer ska tillämpas och rekommendationerna i sin tur hänvisar till och tolkar IFRS uppstår inte samma legitimitetsproblem som avseende BFNAR för privata bolag.

Även om det inte har någon betydelse för den konstitutionella statusen i normgivningshänseende, har IFRS inflytande utifrån argumentationens övertygande kraft:

> ”In several ways, IFRS have both an explicit and an implicit influence on financial reporting in Sweden, and the overall conclusion is that the influence of IFRS is substantial. IFRS provide a coherent framework for discussing financial reporting issues. The standards have considerable legitimacy in the Swedish setting, and they are not questioned as a point of reference when arguments are put forward.
>
> Meanwhile, the strong link between financial reporting and taxation limits the introduction of full IFRS on a broad scale in Sweden, especially in separate and individual financial statements. Furthermore, Swedish

[1135] Thorell, Utlåtande till bokföringsnämnden 2006-07-05, Rätten att inskränka tillämpningen av uttryckliga lagregler i den kompletterande normgivningen på redovisningsområdet, i Thorell, Redovisning och juridik, s. 210.

> accounting rules that are quite different from IFRS still exist and are especially used by small firms."[1136]

IFRS ska följas av vissa företag eftersom de är bindande, men det finns ytterligare företag som följer det eftersom det anses vara bättre redovisning.

Det är rimligt att K-regelverken betraktas som helheter avsedda att återspegla god redovisningssed. K2-regelverket har exempelvis försiktighetsprincipen som utgångspunkt. Vidare präglas reglerna i K2 av förenklingar med möjligheter att välja schablonlösningar. Att då kunna välja att tillämpa enstaka delar ur K2 skulle kunna innebära att redovisningen blir missvisande.

BFN anger i K-regelverken att avvikelser från ett K-regelverk inte är tillåtna. Min tolkning är att detta i princip gäller, att skälen för detta är två, samt att avvikelser ändå kan göras i vissa fall. För det första gäller att om ett företag har angett att redovisning sker enligt ett K-regelverk är företaget i förhållande till borgenärer och övriga intressenter skyldigt att följa detta eftersom redovisningen utgör företagets kommunikation till intressenterna. Att ange att ett K-regelverk tillämpas trots att så inte är fallet är direkt felaktigt i förhållande till borgenärer och övriga intressenter. För det andra kan inte avvikelser från ett K-regelverk tillåtas i den utsträckning redovisningen då skulle riskera att bryta mot exempelvis god redovisningssed, rättvisande bild, eller någon annan i ÅRL intagen redovisningsprincip. I denna del är avvikelser inte förbjudna för att BFN säger det, utan för att BFN korrekt har identifierat riskerna med sådana avvikelser. I den utsträckning avvikelser inte är tillåtna beror detta på att det skulle bryta mot god redovisningssed, inte beroende på att det skulle bryta mot ett allmänt råd.

Eftersom god redovisningssed aldrig kan bryta mot lag är avvikelser från K-regelverken inte bara tillåtna, utan nödvändiga, om en bestämmelse i BFNAR skulle bryta mot lag. Avvikelse i den delen från BFNAR är inte en avvikelse från god redovisningssed.

Ovan anges att det är min uppfattning att det är problematiskt att det i BFN:s allmänna råd K3 anges att företag ska tillämpa detsamma med undantag för IFRS-företag och företag som ska tillämpa K2 eller

---

[1136] Marton, The Role and Current Status of IFRS in the Completion of National Accounting Rules – Evidence from Sweden, Accounting in Europe, Vol. 14, 2017, Iss. 1–2, s. 10.

RFR 2.[1137] Med utgångspunkt i rättskällornas status är det däremot inte ett problem i konstitutionell mening att det anges i såväl K3 som K2 att regelverken ska tillämpas i sin helhet och att avvikelser från dem inte får göras.[1138] Med reservation för att delar av K-regelverket som eventuellt strider mot lag inte ska tillämpas, kan det accepteras att BFN vill att regelverken tillämpas som helhet.

I en promemoria som Munck skrev på uppdrag av Svenska Bankföreningen, Svenska Fondhandlarföreningen, Fondförsäkringsförbundet och Fondbolagens förening belyses vissa frågor med anknytning till Finansinspektionens allmänna råd. Avseende utarbetandet av allmänna råd anger Munck följande:

> ”Tillsynsmyndigheten kan ha den uppfattningen att praxis bör ändras för att tillämpningen ska stämma överens med lagstiftarens intentioner eller med vad som påkallas av ändrade förhållanden. Myndigheten är i så fall oförhindrad att avvika från praxis när den utformar allmänna råd.
>
> En viss reservation från det senast sagda får göras när det gäller sådana legala begrepp som är avsedda att ge uttryck för branschpraxis. Ett exempel erbjuder begreppet god redovisningssed som i olika lagförarbeten (se bl.a. prop. 1975:104 s. 148) beskrivits som en faktiskt förekommande praxis hos en kvalitativt representativ krets av bokföringsskyldiga.”[1139]

Muncks uttalande om god redovisningssed är intressant eftersom det kan tolkas som ett ifrågasättande av hur BFN har hanterat utvecklingen av god redovisningssed. Om BFN:s allmänna råd i form av K-regelverk står i strid med tidigare etablerad branschpraxis och av branschen uppfattas som ett problem, bör utrymme finnas för alternativa aktörer att kliva in och utarbeta rekommendationer som är bättre avpassade för situationen.

BFN:s möjlighet att förbjuda avvikelser från K-regelverken gäller alltså på sin höjd de fall då företaget anger att ett K-regelverk används. Även om den alternativa redovisningen rent innehållsmässigt skulle behöva vara i överensstämmelse med god redovisningssed (hur det ser ut är det svårt att uttala sig om), så strider inte själva avvikandet per automatik mot god redovisningssed.

[1137] K3, p. 1.3.

[1138] K3, p. 1.4, K2, p. 1.4.

[1139] Munck, Några frågor om Finansinspektionens allmänna råd, s. 4.

3.6 Sammanfattande slutsatser

Syftet med års- och koncernredovisningen är främst att företagets intressenter ska tillhandahållas information så att de kan få hjälp att bedöma företagets framtida förmåga till vinstgenerering.[1140] Betydelsen av självreglering varierar mellan olika länder, mycket beroende på vilken redovisningstradition landet tillhör. Sverige hör till de länder där självregleringen har stor betydelse.[1141]

I 2 kap. 3–4 §§ ÅRL finns flertalet centrala redovisningsprinciper lagfästa som ska följas när balansräkningen, resultaträkningen och noterna upprättas.[1142] Förutom de lagfästa finns exempelvis principen *substance over form* som tillämpas i IFRS och K3.

I och med internationaliseringen på redovisningsområdet har redovisningen alltmer gått från att ha varit resultatorienterad till att bli balansorienterad. Från att ha haft borgenärerna som främsta intressent har aktörerna på den internationella kapitalmarknaden blivit viktigare. Bland annat har detta medfört ökade möjligheter till verkligt värderedovisning.[1143]

ÅRL och BFL kategoriseras ofta som ramlagar utan någon närmare analys. En ramlag anger typiskt sett mål och riktlinjer. Mängden materiella regler är begränsade och vid tillämpningen förutsätts en utfyllnad genom kompletterande normer (från offentligrättsliga och privaträttsliga organ) samt domstolspraxis. Ramlagen är vidare typiskt sett kortfattad.[1144] I avsnitt 3.4.5 konstateras att ÅRL och BFL mycket riktigt är ramlagar, men att lagarna ändå är förhållandevis omfattande och delvis innehåller detaljregler.

God redovisningssed är ett exempel på en rättslig standard, en hänvisning i lagtext till en utomrättslig norm eller en privaträttsligt framtagen normprodukt. I förarbeten har god redovisningssed beskrivits som en allmän rättslig standard som utöver lag grundas på redovisningspraxis samt rekommendationer och uttalanden från myndigheter och organisationer.[1145] BFN, IASB, RFR och FAR är exempel på

[1140] Avsnitt 3.2.1–3.2.2.
[1141] Avsnitt 3.2.2.
[1142] Avsnitt 3.3.
[1143] Avsnitt 3.3.1.
[1144] Avsnitt 3.4.2.
[1145] Avsnitt 3.5.1.

producenter av redovisningsnormer som på olika områden ger uttryck för god redovisningssed.[1146]

God redovisningssed har varit en del av svensk rätt under lång tid. Redan i 1905 års köplag angavs det i första paragrafen att *handelsbruk och annan sedvänja* kunde ha företräde framför lagens ord och i 3 § BFL 1929 angavs att bokföringen skulle ske i enlighet med *god köpmannased* och *allmänna bokföringsgrunder*.[1147]

I förarbetena till BFL 1976 infördes begreppet god redovisningssed, utan att någon ändring i sak var avsedd. I förarbetena angavs att god redovisningssed torde kunna beskrivas genom en hänvisning till att det bör röra sig om en faktiskt förekommande praxis hos en kvalitativt representativ krets bokföringsskyldiga. Uttalandet har fått stor spridning genom åren.[1148]

I förarbetena till nu gällande BFL anges att utvecklingen av god redovisningssed ska ske genom kompletterande normer. Staten genom BFN bär huvudansvaret för detta, ett ansvar som till väsentlig del ska kunna utövas genom kontroll av att annan kompletterande normgivning fungerar. Fram till 2004 arbetade BFN rekommendation för rekommendation med att anpassa de internationella redovisningsreglerna för de icke-noterade företagen. Som en del av BFN:s arbete med att utveckla god redovisningssed inleddes 2004 arbetet med K-projektet som innebär att kompletta redovisningsregelverk nu finns för olika kategorier av bolag.[1149] I K3 och K2, som är de regelverk vilka är anpassade för privata aktiebolag, anges att regelverken *ska* tillämpas.[1150] När ett företag har valt regelverk ska det tillämpas i sin helhet. Innebörden av detta anges vara att andra normer endast ska tillämpas när det uttryckligen framgår av det allmänna rådet.[1151]

Av 8 kap. 1 § RF framgår att föreskrifter meddelas av riksdagen genom lag och av regeringen genom förordning men att de även kan meddelas av andra myndigheter än regeringen och av kommuner efter bemyndigande av riksdagen eller regeringen. Civilrättsliga regler hör till

---

[1146] Avsnitt 3.5.2.
[1147] Avsnitt 3.5.3.1.
[1148] Avsnitt 3.5.3.2.
[1149] Avsnitt 3.5.3.6.
[1150] Avsnitt 3.5.3.7.
[1151] Avsnitt 3.5.3.7, 3.5.3.8.

det obligatoriska lagområdet, medan icke betungande offentligrätt kan delegeras. BFN har inte delegerats någon föreskriftsrätt.[1152] Allmänna råd, vilket K3 och K2 är, är regler som anvisar hur en person lämpligen kan förfara i vissa hänseenden, men där det likväl står den enskilde fritt att välja en annan väg för att nå det önskade resultatet. De allmänna rådens rättsliga karaktär från konstitutionell synpunkt är klar, de kan inte skapa rättsnormer och de måste inte följas. Det kan ändå finnas goda skäl för att följa dem. De kan exempelvis ge uttryck för en rimlig uppfattning av hur lagbestämmelser ska tillämpas, de kan bidra till en enhetlig rättstillämpning av en viss bestämmelse samt ge uttryck för en etablerad eller önskvärd branschsedvänja.[1153] K-regelverken kan alltså innehålla såväl civilrätt som offentligrätt eftersom de inte är bindande föreskrifter.

Uttalandet från 1970-talet där god redovisningssed beskrevs som en faktiskt förekommande praxis hos en kvalitativt representativ krets bokföringsskyldiga, en identifierad sed hos aktörerna, ligger långt från dagens situation där K-regelverken kräver efterföljelse och det förväntas att aktiebolag följer antingen K3, K2 eller IFRS.

Från ett konstitutionellt perspektiv skulle det i normgivningshänseende kunna vara problematiskt att BFN:s redovisningsrekommendationer åtnjuter en ställning som närmast är jämförbar med lag. Detta blir dock inte ett problem om K-regelverken betraktas som BFN:s tolkning av vad som är god redovisningssed. De delar av K-regelverken vilka kan uppfattas som normerande (där K-regelverken innebär nya regler i förhållande till vad som tidigare betraktats som god redovisningssed) kan även betraktas som en deskription av vad BFN uppfattar är på väg i och med den internationella utvecklingen på redovisningsområdet. Då är K-regelverket en reaktion på något och inte primärt normerande.

Redovisning i enlighet med dessa kompletterande normer kan presumeras ge uttryck för god redovisningssed. Detta utesluter däremot inte att andra aktörer, vid sidan av BFN, kan utveckla rekommendationer som faller inom ramen för vad som är god redovisningssed. Med utgångspunkt i rättskällornas status är det alltså problematiskt att det

---

[1152] Avsnitt 3.5.4.1.

[1153] Avsnitt 3.5.4.2.

i BFN:s allmänna råd K3 anges att företag ska tillämpa regelverket med undantag för IFRS-företag och företag som ska tillämpa K2 eller RFR 2. Däremot är det inte ett problem i konstitutionell mening att det anges i såväl K3 som K2 att regelverken ska tillämpas i sin helhet och att avvikelser från dem inte får göras.

Det är rimligt att K-regelverken betraktas som helheter avsedda att återspegla god redovisningssed. K2-regelverket har exempelvis försiktighetsprincipen som utgångspunkt. Vidare präglas reglerna i K2 av förenklingar med möjligheter att välja schablonlösningar. Att då kunna välja att tillämpa enstaka delar ur K2 skulle kunna innebära att redovisningen blir missvisande.

BFN anger i K-regelverken att avvikelser från ett K-regelverk inte är tillåtna. Min tolkning är att detta i princip gäller, att skälen för detta sammanfattningsvis är två, samt att avvikelser ändå kan göras i vissa fall. För det första gäller att om ett företag har angett att redovisning sker enligt ett K-regelverk är företaget i förhållande till borgenärer och övriga intressenter skyldigt att följa detta eftersom redovisningen utgör företagets kommunikation till intressenterna. För det andra kan inte avvikelser från ett K-regelverk tillåtas i den utsträckning redovisningen då skulle riskera att bryta mot exempelvis god redovisningssed, rättvisande bild, eller någon annan i ÅRL intagen redovisningsprincip. I denna del är avvikelser inte förbjudna för att BFN i ett allmänt råd anger det, utan för att BFN korrekt har identifierat riskerna med sådana avvikelser. I den utsträckning avvikelser inte är tillåtna beror detta på att det skulle bryta mot god redovisningssed, inte beroende på att det skulle bryta mot ett allmänt råd.

BFN:s möjlighet att förbjuda avvikelser från K-regelverken gäller alltså på sin höjd de fall då företaget anger att ett K-regelverk används. Även om den alternativa redovisningen rent innehållsmässigt skulle behöva vara i överensstämmelse med god redovisningssed (vad detta alternativ innebär är det svårt att uttala sig om), så strider inte själva avvikandet per automatik mot god redovisningssed.[1154]

[1154] Avsnitt 3.5.4.3.

4 Värdering vid upprättande av kontrollbalansräkning

4.1 Inledning

En kontrollbalansräkning ska upprättas enligt samma regelverk som gäller för bolagets ordinarie redovisning, 25 kap. 14 § ABL. Det innebär att tillämplig lag om årsredovisning och god redovisningssed är utgångspunkten. I förarbetena anges att det är naturligt att i kontrollbalansräkningen utgå från sedvanliga redovisningsprinciper då de normalt ger en rättvisande bild.[1155] Det som kännetecknar en ordinarie balansräkning gäller alltså med vissa undantag även i en kontrollbalansräkning.[1156] Ett problem med sedvanliga redovisningsprinciper är att de inte tar hänsyn till kontrollbalansräkningens funktion. Den allmänna försiktighet som kommer till uttryck i flera av ÅRL:s bestämmelser kan medföra att bolagets fortlevnadsförmåga inte fångas upp.[1157] I kontrollbalansräkningen får därför värderingen av företagets tillgångar, avsättningar och skulder justeras.

För att upprätthålla jämförbarheten mellan ett företags årsredovisningar får ett företag inte byta redovisningsprinciper från ett år till ett annat.[1158] Eftersom syftet med en kontrollbalansräkning enbart är att mäta bolagets eget kapital vid en viss given tidpunkt gör sig behovet av jämförbarhet inte gällande. Av denna anledning kan andra värderingsprinciper än de som tillämpats i årsredovisningen eller i en tidigare kontrollbalansräkning tillåtas, under förutsättning att de inte strider mot lag eller god redovisningssed. I förarbetena anges att en redovisningsprincip som leder till ett större eget kapital bör få tillämpas, trots att den inte används i årsredovisningen.[1159] Utan möjlighet att skriva upp tillgångarna samt ta upp justeringsposten skulle i och för sig solida bolag riskera att bli skyldiga att träda i likvidation. Att justeringar med tillämpning av sedvanliga uppskrivningsregler får göras är en följd av att ÅRL tillämpas och kräver ingen egen regel i 25 kap. ABL.[1160]

[1155] Prop. 2000/01:150, s. 37.
[1156] Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkningen, s. 38.
[1157] Prop. 2000/01:150, s. 37.
[1158] 2 kap. 4 § ÅRL.
[1159] Prop. 2000/01:150, s. 38 f.
[1160] Prop. 2000/01:150, s. 39.

Orealiserade värdeökningar föranleder enligt realisationsprincipen inte någon ökning av eget kapital.[1161] Därför krävs en särskild regel för att värdering till nettoförsäljningsvärde ska vara tillåtet i kontrollbalansräkningen.[1162] Värdering till nettoförsäljningsvärde fyller en funktion i de fall möjligheterna till uppskrivning är begränsade.[1163]

I förarbetena anges att värderingen måste hållas inom ramen för vad årsredovisningslagarna och god redovisningssed medger samtidigt som företagens livsduglighet är central och ska agera utgångspunkt för vilka avsteg i värderingen som är tillåtna.[1164] Att de kompletterande normer som tillämpas idag utgörs av sammanhållna regelverk, till skillnad från förhållandena som rådde när merparten av ABL:s förarbeten författades, ställer nya krav på hur värderingen genomförs. I ABL 1910 och 1944 var värdering till verkligt värde huvudregeln i kapitalbristregelverket.[1165] I ABL 1975 angavs att försäljningsvärdet med avdrag för försäljningskostnaderna skulle användas.[1166] I 14 § BFL 1976 angavs att med verkligt värde på omsättningstillgångar avsågs försäljningsvärdet efter avdrag för beräknad försäljningskostnad. Om rörelsens förhållanden, tillgångens beskaffenhet eller andra omständigheter gav anledning därtill fick det verkliga värdet istället bestämmas till återanskaffningsvärdet eller till annat värde förenligt med god redovisningssed. Det framgår av BFL 1976 med förarbeten att någon ändring i sak inte var avsedd även om terminologin ändrades.[1167] Huvudregeln i 13 kap. 2 § ABL 1975, men även ABL 1910 och 1944, var alltså det som i 4 kap. 9 § 3–4 st. ÅRL idag benämns nettoförsäljningsvärde. Ett bokslut upprättat enligt god redovisningssed är även idag basen när kontrollbalansräkning upprättas. Värdering till nettoförsäljningsvärde, den tidigare huvudregeln, återfinns nu som punkt 2 i 25 kap. 14 § 1 st. ABL.

[1161] Avsnitt 3.3.2.6, 2 kap. 4 § ÅRL.

[1162] Prop. 2000/01:150, s. 39.

[1163] Bestämmelserna om uppskrivning av anläggningstillgångar var begränsade i ÅRL vid tiden för förarbetenas författande, eftersom en uppskrivning förutsatte att det kunde påvisas att det högre värdet var tillförlitligt och bestående samt att värdet var väsentligt högre än det bokförda värdet. Bestämmelserna om uppskrivning kunde heller inte tillämpas på omsättningstillgångar, prop. 2000/01:150, s. 39.

[1164] Prop. 2000/01:150, s. 92.

[1165] 98 § ABL 1910, 146 § ABL 1944, avsnitt 2.2.3, 2.2.4.

[1166] 13 kap. 2 § ABL 1975, avsnitt 2.2.5.

[1167] Prop. 1975:104, s. 221.

Justeringar förenliga med god redovisningssed är den första justeringsregeln.[1168]

I prop. 2000/01:150 angavs att vissa immateriella värden enligt god redovisningssed inte fick aktiveras.[1169] Det angavs att exempelvis utgifter för att internt arbeta fram ett varumärke inte fick tas upp som tillgång i den offentliga redovisningen. Likväl kunde det vara uppenbart att det upparbetade varumärket hade ett betydande försäljningsvärde. Mot bakgrund av kontrollbalansräkningens särskilda syfte ansågs det i förarbetena naturligt att den som upprättar en kontrollbalansräkning får ta hänsyn till även detta slag av resurser om de har ett påvisbart försäljningsvärde. Begreppet ”tillgång” ges alltså en vidare innebörd, vilket med hänsyn till reglernas angivna syfte ansågs så självklart att det inte särskilt behövde anmärkas i lagtexten.[1170]

En kontrollbalansräkning ska inte kunna visa en sämre ställning än en balansräkning upprättad enligt årsredovisningsreglerna per samma dag.[1171] Skillnaden i redovisat resultat och ställning mellan olika bolag kan samtidigt vara betydande beroende på vilka kompletterande normer som valts.[1172] Tanken är att denna skillnad inte ska återspeglas i kontrollbalansräkningen. Thorell, Melin Jakobsson och Grip skrev 2009:

> ”Detta får emellertid ingen betydelse för KBR eftersom syftet med denna är att alla bolag ska bedömas likartat och att utfallet således inte ska påverkas av valda redovisningsregler. Detta möjliggörs av att justeringsregeln tillåter såväl byte av redovisningsprincip som värdering till nettoförsäljningsvärde.”[1173]

Detta uttalande författades innan arbetet med K3 var slutfört.

I detta kapitel undersöks och analyseras hur värderingen genomförs i kontrollbalansräkningen. Tillämpningen av fortlevnadsprincipen i kontrollbalansräkningen behandlas i avsnitt 4.2. I avsnitt 4.3 undersöks vad som avses med tillgång, avsättning, skuld och eget kapital. I

[1168] 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL.

[1169] Prop. 2000/01:150, s. 39.

[1170] Prop. 2000/01:150, s. 39 f.

[1171] NJA 2012 s. 858, domskälen p. 12, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.2.2, Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 51, Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 14 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.1, FAR, RedR 2, p. 4.5. Avsnitt 2.5.1.

[1172] Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkningen, s. 36.

[1173] Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkningen, s. 36.

kapitlet granskas särskilt skillnader mellan K3 och K2. I föregående kapitel dras slutsatsen att K3 och K2, som är allmänna råd, från ett konstitutionellt perspektiv i normgivningshänseende inte måste följas. Alternativa sätt att redovisa på än K3 och K2 är möjliga, även om det som utgångspunkt kan presumeras att redovisning i enlighet med de kompletterande normerna ger uttryck för god redovisningssed.[1174] Majoriteten av privata aktiebolag kommer att redovisa enligt K3 och K2, även om avvikelser alltså kan vara möjliga. I avsnitt 4.4, 4.5 och 4.6 undersöks hur tre tillgångsslag värderas i K3 respektive K2, samt vilka konsekvenser eventuella skillnader regelverken emellan får i en kontrollbalansräkning.[1175] Tillgångsslagen som undersöks är materiella anläggningstillgångar (4.4), immateriella anläggningstillgångar, särskilt utvecklingsarbeten (4.5) samt omsättningstillgångar, särskilt varulager (4.6). Av utrymmesskäl har ett urval av det som typiskt sett utgör ett företags tillgångar gjort. Urvalet har även gjorts utifrån i doktrin identifierade problem.[1176] Avsnitt 4.7 behandlar värdering till nettoförsäljningsvärde. Under vilka förutsättningar det är förenligt med god redovisningssed att byta från ett allmänt råd till ett annat behandlas i avsnitt 4.8. Avsnitt 4.9 behandlar frågan om K-regelverken får blandas i en kontrollbalansräkning. Avsnitt 4.10 utreder om det är möjligt att i kontrollbalansräkningen välja värderingsprinciper post-för-post. I avsnitt 4.11 redogörs för hur bestämmelser om värdering har förändrats i den finländska lagstiftningen sedan kapitalbristreglerna avskaffades 2006. Kapitlet avslutas i 4.12 med sammanfattande slutsatser.

4.2 Fortsatt drift

4.2.1 Fortlevnadsprincipen i redovisningen

Årsredovisningen ska upprättas utifrån antagandet om fortsatt drift, 2 kap. 4 § 1 st. 1 p. ÅRL.[1177] Principen finns även i redovisningsdirektivet.[1178] Om det finns särskilda skäl kan man avvika från principen om

---

[1174] Avsnitt 3.5.4.3.

[1175] Se Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 175 ff. där ett stort antal justeringsmöjligheter i kontrollbalansräkningen översiktligt presenteras.

[1176] Jfr avgränsningen i avsnitt 1.4.

[1177] Fortlevnadsprincipen har behandlats i avsnitt 2.5.3, 3.2.3 och 3.3.2.

[1178] Dir. 2013/34/EU, preambeln p. 16, 24.

det är i överensstämmelse med god redovisningssed och inte strider mot kravet på rättvisande bild, 2 kap. 4 § 2 st. och 2–3 §§ ÅRL. I förarbetena till ÅRL kommenteras detta inte närmare än att fortlevnadsprincipen inte kan tillämpas om det finns ett beslut om att ett företag skall läggas ned.[1179]

Av K3 framgår att ett antal grundläggande redovisningsprinciper ska tillämpas när en finansiell rapport upprättas.[1180] Vilka dessa principer är framgår inte av det allmänna rådet utan av kommentaren till det allmänna rådet. I kommentaren anges att

”en finansiell rapport ska upprättas utifrån fortlevnadsprincipen, om inte företagsledningen har för avsikt att avveckla företaget eller upphöra med verksamheten eller inte har något annat realistiskt alternativ till det. Vid bedömningen av företagets förmåga att fortsätta verksamheten ska företagsledningen beakta all tillgänglig information om framtiden, vilken är minst tolv månader efter balansdagen men inte begränsad till det.

Tillämpas inte fortlevnadsprincipen ska ett företag lämna upplysning enligt 5 kap. 5 § ÅRL.”[1181]

Innebörden av fortlevnadsprincipen i K3 behandlas även i det allmänna rådet p. 2.2:

”Om det vid bedömningen av företagets fortlevnadsförmåga föreligger eller förutses händelser eller förhållanden som medför betydande tvivel om företagets förmåga att fortsätta verksamheten, ska ett större företag lämna upplysning om skälen för tvivlen.”

Principen ges samma innebörd i K3 som den har i IFRS for SMEs, p. 3.8 och 3.9. Stora likheter finns vidare med IAS 1 p. 25 och 26 som anger hur noterade företag ska förhålla sig till fortlevnadsprincipen i sin finansiella rapportering.

IAS 1 och IFRS for SMEs har inte någon självständig betydelse för fortlevnadsprincipens tillämpning i K3-företag. Vid en jämförelse av K3 med sagda regelverk blir det tydligt att BFN valt att låta delar av regleringen bli allmänt råd medan andra delar har status som kommentar. Varken allmänna råd eller tillhörande kommentarer är bindande föreskrifter. Kommentarerna kan betraktas som ett

---

[1179] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 185.

[1180] K3, p. 2.1.

[1181] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 2.1.

förtydligande av vad som enligt myndigheten utgör ett oomtvistat rättsläge.[1182] Eftersom K3 innehållsmässigt uppvisar så stora likheter med IFRS for SMEs och IAS 1 hade det varit intressant att veta om fortlevnadsprincipen är tänkt att ha en avvikande betydelse i K3 eller om uppdelningen i allmänt råd/kommentar endast är en dispositionsfråga.

I sin granskning av Riksskatteverkets rekommendationer kommenterar Påhlsson en liknande situation. I anslutning till rekommendationerna (föregångare till vad som idag kallas allmänna råd) lämnade Riksskatteverket kommentarer i referattexten. Kommentarerna hade normativ karaktär med ”skall”-uppmaningar och skulle enligt Påhlsson ha hänförts till den egentliga rekommendationen. Påhlsson angav att uttalandenas placering bidrog till intrycket att slumpen fått avgöra vad som hamnat i referattext respektive i egentliga rekommendationer.[1183] Samma anmärkning gör sig gällande avseende K3 och hanteringen av fortlevnadsprincipen i jämförelse med IFRS for SMEs.

BFN är inte bundet av IFRS vid utarbetandet av K3 och kan fritt välja vad som anges i allmänt råd respektive kommentar. Sammantaget framstår det inte som att BFN i K3 förordar en avvikande tillämpning av fortlevnadsprincipen än den som framkommer i IFRS for SMEs och IAS 1. Regleringstekniken som har valts föranleder dock vissa frågetecken, särskilt med tanke på att principens egentliga innebörd framgår av en kommentar.

I K2 presenteras fortlevnadsprincipen som en av ÅRL:s grundläggande redovisningsprinciper. I en kommentar till det allmänna rådet anges att det t.ex. följer av fortlevnadsprincipen att en maskin värderas utifrån nyttjandeperioden.[1184] I K2 p. 2.1 anges att företag endast får avvika från de grundläggande redovisningsprinciperna när det anges i det allmänna rådet. Av K2 p. 2.2 framgår att om beslut att avveckla verksamheten har fattats så ska detta tas hänsyn till när balansräkning upprättas. Konsekvensen är att fortlevnadsprincipen inte får användas och att tillgångar kan behöva skrivas ned till beräknat nettoförsäljningsvärde.[1185]

[1182] Olsson, Punktskatter, s. 215 f.

[1183] Påhlsson, Riksskatteverkets rekommendationer, s. 262.

[1184] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, s. 20.

[1185] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 2.2.

För företag som tillämpar K2 innebär det att endast vid beslut om avveckling av verksamheten ska fortlevnadsprincipen inte tillämpas. Detta är en förenkling i förhållande till K3. Skillnaden mellan K3 och K2 torde innebära att det finns fler situationer då företag som tillämpar K3 måste överväga om fortlevnadsprincipen kan tillämpas eller inte.[1186]

4.2.2 Fortsatt drift vid upprättande av kontrollbalansräkning

Utgångspunkt för en kontrollbalansräkning är ett bokslut upprättat enligt ÅRL. I bokslutet görs justeringar enligt 25 kap. 14 § ABL. Bokslutet upprättas enligt samma regler som årsredovisningen varför fortsatt drift gäller i bokslutet.[1187] Bokslutet upprättas alltså inte utifrån några avvikande redovisningsprinciper med hänvisning till kontrollbalansräkningens funktion.

När kontrollbalansräkning upprättas skiljer sig inte värderingsprinciperna innehållsmässigt från den ordinarie redovisningen, men de justeringar som är tillåtna kan innebära byten av redovisningsprinciper eller att vissa principer bortses från. Ett generellt antagande om fortsatt drift vid upprättande av kontrollbalansräkning ansågs i förarbetena inte vara lämpligt. Om det saknas vilja eller ekonomiska förutsättningar för att fortsätta verksamheten ska fortlevnadsprincipen inte tillämpas. Exempel på sådana situationer är när det finns ett beslut om att bolaget ska läggas ned eller när det står klart att bolagets ekonomiska situation är sådan att verksamheten måste läggas ned.[1188] Uttalandena om fortlevnadsprincipen i förarbetena till ABL kan lätt tolkas som att det finns en aktiebolagsrättslig version av principen.[1189] I själva verket ligger uttalandena i ABL:s förarbeten i linje med fortlevnadsprincipens innebörd i redovisningen. Det som anges i förarbetena kan betraktas som vägledande uttalanden där det vid den aktuella tidpunkten rådde viss oklarhet om principens innebörd.[1190] Vad som ska

---

[1186] Jfr Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkningen, s. 41 f.

[1187] Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkningen, s. 40., Andersson, Johansson, Skog, Aktiebolagslagen (2005:551), Norstedts Juridik, lagkommentar till 25 kap. 14 § ABL, Juno, avsnitt 1–2.

[1188] Prop. 2000/01:150, s. 37.

[1189] Jfr prop. 2000/01:150, s. 37.

[1190] Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkningen, s. 43.

tillämpas i kontrollbalansräkningen är principen så som den uttrycks i ÅRL tillsammans med god redovisningssed.[1191]

Av NJA 1993 s. 484[1192] framgår att det krävs allvarliga ekonomiska svårigheter för att bryta presumtionen om fortsatt drift. Om för stor vikt läggs vid bolagets likviditet när tillgångarna värderas skulle det bli en ren obeståndsbedömning.[1193] Vid bedömningen av om utvecklingskostnader i NJA 1993 s. 484 kunde aktiveras uttalade HD att det inte helt kan bortses från bolagets finansiella ställning och dess möjligheter att skaffa nya resurser.[1194] Om likviditeten är låg och bedömningen är att ytterligare medel inte kan skaffas fram, innebär det rimligtvis att företaget inte längre kan värdera tillgångarna utifrån fortlevnadsprincipen. Det i sin tur skulle påverka storleken på eventuell kapitalbrist.[1195] Fortlevnadsprincipen får således tillämpas när en kontrollbalansräkning upprättas, om inte avveckling eller likvidation är i det närmaste oundvikligt.[1196]

Tolkningen i NJA 1993 s. 484 och i förarbetena är i linje med K3 och IFRS. I de flesta fall ska fortlevnadsprincipen tillämpas och tillämpningsproblem uppstår då inte. I gränsfallen är det frågan om inte förenklingen i K2 gått för långt då den enda situation då principen inte ska tillämpas är när det fattats beslut om avveckling, vilket alltså inte är i överensstämmelse med NJA 1993 s. 484. En tillämpning av K2 skulle vid upprättande av en kontrollbalansräkning innebära att fortlevnadsprincipen sträcker sig så långt att kapitalbristreglernas syfte att visa på överlevnadsförmåga riskerar att förfelas.

[1191] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 14 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.3.

[1192] Avsnitt 2.5.3.

[1193] Jfr Gometz, Huldén, Likvidationsplikt och kontrollbalansräkning, Balans nr. 5 1983.

[1194] NJA 1993 s. 484, på s. 506.

[1195] Jfr Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.2.4.

[1196] Prop. 2000/01:150, s. 38, prop. 1995/96:10, del 2, s. 183 f., Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 14 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.3, 2,5, Malmborg, Likvidation av aktiebolag, s. 167 f.

4.3 Tillgångar, avsättningar, skulder och eget kapital

4.3.1 Tillgång, avsättning och skuld i kapitalbristreglerna

Det måste först slås fast vad som är en tillgång, skuld och avsättning innan en värdering kan genomföras. Gränsdragningen mellan skuld och eget kapital är även relevant. Någon allmängiltig definition av tillgång, avsättning och skuld finns inte. Inte heller i 25 kap. 14 § ABL anges vad som är en tillgång, avsättning och en skuld. I bestämmelsens förarbeten kommenteras hur begreppen tillgång och skuld ska tolkas vid upprättande av kontrollbalansräkning. Det anges att tillgångar i sammanhanget inte endast avser sådana tillgångar som enligt god redovisningssed får redovisas i den offentliga redovisningen, utan även andra resurser som har ett påvisbart värde för bolaget. Användandet av ordet ”nettoförsäljningsvärde” är inte avsett att förhindra att en tillgång eller skuld tas upp till ett uppskattat nettoförsäljningsvärde i de fall ett observerbart sådant inte existerar.[1197] Förarbetena tycks föreslå att tillgångsdefinitionen vid upprättande av kontrollbalansräkning är mer flexibel än vid normala omständigheter. Avsättningar kommenteras inte.

4.3.2 Definitioner i IASB:s föreställningsram och IAS

Varken föreställningsramen som dåvarande Redovisningsrådet översatte 2001 eller den senaste versionen från 2018 ingår i IFRS såsom de antagits av EU.[1198] På ett övergripande plan är föreställningsramens definitioner ändå intressanta eftersom definitioner saknas i svensk lag. I översättningen från 2001 definieras tillgångar, skulder och eget kapital som följer:

”De huvudgrupper som direkt har betydelse för mätningen av den finansiella ställningen är tillgångar, skulder och eget kapital. De definieras enligt följande:

a) En tillgång är en resurs över vilken företaget har det bestämmande inflytandet till följd av inträffade händelser och som förväntas innebära ekonomiska fördelar för företaget i framtiden.

[1197] Prop. 2000/01:150, s. 93.

[1198] Se även avsnitt 3.2.1, 3.5.2.2.

b) En skuld är en befintlig förpliktelse för företaget till följd av inträffade händelser, vilken förväntas ge upphov till ett utflöde från företaget av resurser som innefattar ekonomiska fördelar.

c) Eget kapital utgörs av företagets nettotillgångar, det vill säga skillnaden mellan tillgångar och skulder."[1199]

I föreställningsramen anges vidare att en tillgång ska redovisas i balansräkningen när det är sannolikt att de framtida ekonomiska fördelarna kommer att tillföras företaget och när anskaffningskostnaden eller värdet kan mätas på ett tillförlitligt sätt.[1200] På motsvarande sätt anges att en skuld ska redovisas i balansräkningen när det är sannolikt att företaget, för att uppfylla en befintlig förpliktelse, måste lämna ifrån sig en resurs som representerar ekonomiska fördelar och när beloppet kan mätas på ett tillförlitligt sätt.[1201]

Att *substance over form* gäller i föreställningsramen framgår av p. 51. Där anges att vid bedömningen av om en post utgör en tillgång, skuld eller eget kapital, hänsyn ska tas till dess underliggande verkliga ekonomiska innebörd och inte enbart till dess juridiska form. Den ekonomiska innebörden av ett finansiellt leasingavtal kan exempelvis vara att leasetagaren anskaffar det ekonomiska värde som är förknippat med användningen av tillgången under huvuddelen av dess nyttjandeperiod och ikläder sig en förpliktelse att betala för denna rätt med ett belopp som ungefärligen motsvarar tillgångens verkliga värde samt dess finansieringskostnad. Ett finansiellt leasingavtal ger alltså hos leasetagaren upphov till poster som motsvarar definitionen på tillgångar respektive skulder och som uppfyller kriterierna för att redovisas i balansräkningen.

Avseende avsättningar angavs följande i föreställningsramen:

"Vissa skulder kan mätas endast genom uppskattning. Vissa företag använder då begreppet avsättningar. I vissa länder betraktas inte sådana avsättningar som skulder, eftersom begreppet skuld där har en snävare definition och endast omfattar belopp som kan fastställas utan att behöva uppskattas. Definitionen i punkt 49 baseras på ett vidare synsätt. När sålunda en avsättning baseras på en befintlig förpliktelse, och i övrigt uppfyller definitionen, är den en skuld, även

---

[1199] IASB:s föreställningsram så som den översattes till svenska av dåvarande Redovisningsrådet år 2001, p. 49.

[1200] IASB:s föreställningsram så som den översattes till svenska av dåvarande Redovisningsrådet år 2001, p. 89.

[1201] IASB:s föreställningsram så som den översattes till svenska av dåvarande Redovisningsrådet år 2001, p. 91.

om beloppet måste uppskattas. Exempel utgörs av avsättningar för produktgarantier och avsättningar för pensionsförpliktelser."[1202]

I Conceptual framework som uppdaterades 2018 anges:

"An asset is a present economic resource controlled by the entity as a result of past events."[1203]

Avseende skulder anges vidare:

"A liability is a present obligation of the entity to transfer an economic resource as a result of past events."[1204]

Eget kapital definieras på följande sätt:

"Equity is the residual interest in the assets of the entity after deducting all its liabilities."[1205]

I IAS 37 p. 10 definieras skulder som befintliga förpliktelser som härrör från inträffade händelser och vars reglering förväntas medföra ett utflöde från företaget av resurser som utgör ekonomiska fördelar.

"En avsättning ska redovisas i rapporten över finansiell ställning när

a) ett företag har en befintlig förpliktelse (legal eller informell) som en följd av en inträffad händelse,

b) det är sannolikt att ett utflöde av resurser kommer att krävas för att reglera förpliktelsen, och

c) en tillförlitlig uppskattning av beloppet kan göras."[1206]

En avsättning definieras i IAS 37 p. 10 som en skuld som är oviss vad gäller förfallotidpunkt eller belopp.

4.3.3 Reglering av tillgångar, avsättningar, skulder och eget kapital i ÅRL

I en balansräkning presenteras ett företags tillgångar, avsättningar, eget kapital samt skulder, 3 kap. 1 § ÅRL. Eget kapital delas upp i bundet eget kapital och fritt eget kapital eller ansamlad förlust, 3 kap. 10 a

---

[1202] IASB:s föreställningsram så som den översattes till svenska av dåvarande Redovisningsrådet år 2001, p. 64.

[1203] IFRS, Conceptual Framework for Financial Reporting, mars 2018, p. 4.3.

[1204] IFRS, Conceptual Framework for Financial Reporting, mars 2018, p. 4.26.

[1205] IFRS, Conceptual Framework for Financial Reporting, mars 2018, p. 4.63.

[1206] IAS 37 Avsättningar, eventualförpliktelser och eventualtillgångar, p. 14.

§ ÅRL.[1207] Enligt 3 kap. 9 § ÅRL ska som avsättningar ”sådana förpliktelser redovisas som är hänförliga till räkenskapsåret eller tidigare räkenskapsår och som på balansdagen är säkra eller sannolika till sin förekomst men ovissa till belopp eller till den tidpunkt då de skall infrias.” Vad en tillgång eller skuld är anges inte.

4.3.4 Tillgång enligt K3 och K2

4.3.4.1 Tillgång enligt K3

I K3 definieras en tillgång som en resurs över vilken företaget har det bestämmande inflytandet till följd av inträffade händelser och som förväntas ge upphov till ett inflöde av resurser som innefattar framtida ekonomiska fördelar.[1208]

Kriterierna för att redovisa en tillgång är gemensamma med de för att redovisa en skuld, intäkt eller kostnad i balansräkningen respektive resultaträkningen:

> ”En tillgång eller skuld enligt punkt 2.12 respektive punkt 2.13 samt en intäkt eller kostnad enligt punkt 2.16 respektive punkt 2.17 ska redovisas i balansräkningen respektive resultaträkningen endast om
>
> a. de ekonomiska fördelar som är förknippade med posten sannolikt kommer att tillfalla eller lämna företaget i framtiden, samt
>
> b. postens anskaffningsvärde eller värde kan mätas på ett tillförlitligt sätt.”[1209]

Bestämmande inflytande betyder att företaget måste ha kontroll och kunna säkerställa att de framtida ekonomiska fördelarna kommer företaget till godo.[1210] *Substance over form* är en av de grundläggande principerna i K3.[1211] Den ekonomiska innebördens företräde framför den legala formen tar sig exempelvis uttryck i att egendom som innehas med finansiell leasing, det vill säga en form av hyresavtal i

---

[1207] Enligt samma paragraf tas under bundet eget kapital följande upp: aktiekapital, uppskrivningsfond, reservfond, kapitalandelsfond och fond för utvecklingsutgifter. Under fritt eget kapital eller ansamlad förlust ska följande tas upp: fria fonder, var för sig, balanserad vinst eller förlust och vinst eller förlust för räkenskapsåret. Balanserad förlust och förlust för räkenskapsåret tas då upp som avdragsposter.

[1208] K3, p. 2.12.

[1209] K3, p. 2.18.

[1210] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 403.

[1211] K3, p. 2.7.

redovisningen, ändå får tas upp som tillgång eftersom den faktiska innebörden av avtalen ligger närmare ett avbetalningsköp. I K3 definieras finansiella leasingavtal som leasingavtal enligt vilket de ekonomiska risker och fördelar som är förknippade med att äga en tillgång i allt väsentligt överförs från leasegivaren till leasetagaren.[1212] Typiska situationer är när

”äganderätten till tillgången kommer att överföras till leasetagaren vid leasingperiodens slut,

leasetagaren har rätt att köpa tillgången till ett pris som understiger förväntat verkligt värde med ett så stort belopp att det vid leasingavtalets ingående framstår som rimligt säkert att rätten kommer att utnyttjas,

leasingperioden omfattar större delen av tillgångens ekonomiska livslängd även om äganderätten inte kommer att övergå till leasetagaren,

nuvärdet av minimileaseavgifterna vid leasingperiodens början uppgår till i allt väsentligt tillgångens verkliga värde, och

den leasade tillgången är av så speciell karaktär att endast leasetagaren kan använda tillgången utan att väsentliga ändringar görs.”[1213]

I skatterätten förekommer liknande omklassificeringar inom doktrinen om verklig innebörd. I RÅ 1987 ref 166 omtolkades ett som leasingavtal betecknat avtal till kreditköp. En anläggning hade installerats på en jordbruksfastighet och utgjorde därefter fastighetstillbehör. Det uthyrande bolaget förlorade därmed alla sakrättsliga anspråk. Av omständigheterna framgick även att bolaget förlorat sina obligationsrättsliga anspråk eftersom det var åsyftat att hyrestagaren skulle bli ägare till anläggningen. HFD fann att omständigheterna att såväl de sakrättsliga som obligationsrättsliga anspråken gått förlorade gjorde att avtalet i beskattningsavseende skulle betraktas som ett kreditköp. Frågan huruvida lantbrukaren fick göra avdrag vid inkomsttaxeringen med belopp motsvarande den såsom hyresavgift betecknade årliga ersättningen för nyttjandet besvarades därför nekande.

Termen inträffade händelser utesluter att man som tillgång tar upp aktiviteter som är planerade som ännu inte föranlett något handlande

[1212] K3, p. 20.3.

[1213] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 20.3.

från företagets sida.[1214] Köp och egen produktion är typiska händelser, men även mottagande av gåva och upptäckter faller in härunder.[1215]

Framtida ekonomiska fördelar utgörs av tillgångens möjlighet att direkt eller indirekt bidra till flödet av likvida medel till företaget. Dessa kassaflöden kan komma både från användning och avyttring av tillgången. Även en kostnadsbesparing kan innebära framtida ekonomiska fördelar.[1216]

4.3.4.2 Tillgång enligt K2

Företag som följer K2 ska i balansräkningen redovisa de ”tillgångar som det äger”.[1217] *Substance over form* gäller alltså inte. Enligt K2 ska en tillgång redovisas när företaget har övertagit väsentliga risker och förmåner som är förknippade med att äga tillgången.[1218] Det framgår av kommentaren att frågan om huruvida företaget äger en tillgång normalt bedöms med ledning av köprättsliga regler om äganderättsövergång.[1219] Följande tabell i K2 p. 9.3 anger när risker och förmåner övergår:

Tabell 4.3.4.2.1, Riskens övergång

	Väsentliga risker och förmåner övergår
Tillgången hämtas av köparen	när tillgången hämtas
Tillgången transporteras till köparen på köparens risk	när tillgången överlämnas till fraktföretaget
Tillgången transporteras till köparen på säljarens risk	när fraktföretaget överlämnar tillgången till köparen
Installationen av varan utgör en väsentlig del av förvärvet	efter utförd installation

[1214] Artsberg, Redovisningsteori -policy och -praxis, 2005, s. 183.
[1215] Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 344.
[1216] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 2.12.
[1217] K2, p. 9.1–9.2.
[1218] K2, p. 9.3.
[1219] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 9.2.

Tillgångar som levereras genom delleveranser och varorna har funktionellt samband	när samtliga delleveranser är utförda
Tillgångar som levereras genom delleveranser om • tillgångarna i en delleverans saknar funktionellt samband med tillgångar i en annan leverans, och • företaget inte har andra åtaganden än garanti avseende den levererade tillgången	efter varje utförd delleverans
Fastighetsförvärv	normalt vid tillträdet
Värdepapper som utgör lager	på kontraktsdagen
Tillgångar som förvärvats genom testamente eller gåva	när tillgången har erhållits

Användandet av termerna ”äger” samt ”äganderättsövergång” komplicerar bedömningen. I K2 anges att det inom köprätten finns regler om äganderättsövergång. I motiven till RF anges att en rättsregel kännetecknas av att den är bindande för myndigheter och enskilda samt att den är generellt tillämplig.[1220] Köplagen (1990:931) innehåller inte någon lagbestämmelse om när äganderätten övergår från säljare till köpare.[1221] Frågan om när äganderätten övergår från säljare till köpare har varit omdiskuterad sedan början av 1900-talet.[1222] Uppmärksamheten berodde på att frågan om äganderättens övergång betraktades som en av köprättens viktigaste frågor.[1223]

[1220] Prop. 1973:90, s. 203, Nergelius, Svensk statsrätt, s. 83.

[1221] Se H. Persson, Förbehållsklausuler, s. 112.

[1222] Se Fehr, Två spörsmål ur svensk civilrätt, s. 9 ff., Undén, Svensk sakrätt, s. 94 ff., Göranson, Traditionsprincipen, s. 231 ff.

[1223] Hellner, Lagstiftning inom förmögenhetsrätten, s. 40, H. Persson, Förbehållsklausuler, s. 110.

Äganderättsövergången som argumentationsmodell används över huvud taget inte längre i köprätten.[1224] Hessler skrev 1973 följande:

> ”Man ställde tidigare – och gör så stundom även idag – frågan: när går äganderätten till t.ex. en lös sak över från säljaren till köparen? Och sedan man bestämt sig för att detta skulle vara vid avtalet eller vid besittningsöverlämnandet, resonerades det så att, eftersom äganderätten övergår vid den angivna tidpunkten, följer därav att köparen från den tidpunkten har rätt att kräva naturaprestation, att han vinner skydd mot säljarens borgenärer, att han är skyddad vid tvesala etc.
>
> Det finns emellertid uppenbart ingenting som alldeles för sig själv ”går över” från säljare till köpare. Vad som måste ske är att bestämma tidpunkten för inträdet av de olika rättsföljder som blir aktuella i samband med en övergång. Finner man att enligt gällande rätt skydd mot säljarens borgenärer inträder först i och med traditionen, kan man uttrycka detta så att såtillvida äganderätten sålunda övergår vid denna tidpunkt. Men detta senare konstaterande är ju då tämligen ointressant. Inget hindrar att de olika rättsföljderna kan inträda vid olika tidpunkter och vara knutna till olika fakta.”[1225]

Vad som är av intresse är de olika rättsföljder som är knutna till tidpunkten för äganderättens övergång och man försöker alltså bestämma inträdet för dessa.[1226]

I Malmströms Civilrätt (2005) behandlas vid marginalrubriken ”äganderättens successiva övergång” frågan om vid vilken tidpunkt äganderätten går över från säljare till köpare. Det anges att det är en ”sedan länge etablerad uppfattning i svensk rätt, att dessa frågor är fel ställda.”[1227] I upplaga 25 av Malmströms Civilrätt (2018) finns inte någon rubrik om äganderättens övergång. Frågan om överföring av äganderätt diskuteras istället utifrån köpeavtalets innehåll samt de viktigaste villkoren vid köp. Vem som står risken för varan beroende på vilken typ av köp det är fråga om (t.ex. hämtningsköp, transportköp) är exempel på en viktig omständighet.[1228]

Huvudprincipen i den svenska köprätten är att risken för varans förstörelse i princip ligger hos den som har varan i sin besittning. Denna princip stämmer inte överens med den romerskrättsliga principen att

---

[1224] Martinson, Claes, Ejendomsrettens overgang – Norden kontra verden, s. 5 f.

[1225] Hessler, Allmän Sakrätt, s. 18.

[1226] H. Persson, Förbehållsklausuler, s. 112.

[1227] Agell, Malmström, Sigeman, Civilrätt, 2005, s. 143.

[1228] Ramberg, Malmström, Malmströms civilrätt, s. 125 ff.

faran följer äganderätten.[1229] Den s.k. avtalsprincipen innebär att äganderätten övergår till köparen i och med avtalet.[1230]

Den tabell som återfinns i K2 p. 9.3 tyder på att BFN har utgått från rättsföljderna avseende risken för varan beroende på typ av köp. Den rimliga tolkningen av K2 p. 9.2 och 9.3 är därför att man egentligen siktar mot fareövergången och inte äganderätten. K2 har en nära koppling till beskattningen. Inom skatterätten finns hänvisningar till köplagens regler om äganderättens övergång i bland annat förarbetena till energiskattelagen.

> ”Leveransbegreppet har hittills i svensk praxis ansetts överensstämma med köplagens regler om äganderättens övergång och någon ändring föreslås inte i den delen.”[1231]

I fallet med energiskattelagen användes leveransbegreppet i samband med att skattskyldighetens inträde skulle fastställas. Den omfattande diskussionen om ägande och äganderättens övergång blandats sannolikt in i onödan när det avseende både tillgångsbegreppet och skattskyldighetens inträde är leverensbegreppet/fareövergången som avses.[1232]

4.3.4.3 Skillnader i tillgångsdefinitionen

Definitionen av vad som är en tillgång skiljer sig alltså åt mellan K3 och K2. Enligt K2 kan en tillgång exempelvis inte vara leasad. I K3 kan leasing under vissa omständigheter redovisas som en tillgång. Vid avtalets ingående ska ett leasingavtal klassificeras som ett finansiellt eller operationellt leasingavtal.[1233] Ett finansiellt leasingavtal är ett avtal enligt vilket de ekonomiska risker och fördelar som är förknippade med att äga en tillgång i allt väsentligt överförs från leasegivaren till leasetagaren.[1234] Alla leasingavtal som inte är finansiella är operationella.

[1229] Hellner, Ramberg, Speciell avtalsrätt 1, Köprätt, s. 249. Äganderätten utvecklades i den romerska rätten och ett samlat begrepp kan inte urskiljas. Det klassiskrättsliga äganderättsbegreppet i romersk rätt hade exempelvis en sträng avgränsning till besittningen, Kaser, Knütel, Romersk privaträtt, s. 189. För äganderättens övergång se vidare Kaser, Knütel, Romersk privaträtt, s. 98 ff.

[1230] Se H. Persson, Förbehållsklausuler, s. 110.

[1231] Prop. 1994/95:56, s. 115.

[1232] På skatterättens område har frågan behandlats av Bergström, Skatter och civilrätt, s. 182 ff.

[1233] K3, p. 20.3.

[1234] K3, p. 20.3.

Leasetagaren ska redovisa rättigheter och skyldigheter enligt ett finansiellt leasingavtal som tillgång respektive skuld i balansräkningen.[1235] Redovisningen av finansiella leasingavtal i K3 är ett uttryck för *substance over form*. Om det är fråga om redovisning i juridisk person,[1236] inte i koncern, får leasetagaren däremot välja om leasingavtalet istället ska klassificeras som ett operationellt leasingavtal[1237] som kostnadsförs linjärt över leasingperioden.[1238]

4.3.5 Skuld enligt K3 och K2

En skuld är enligt K3:

”…en befintlig förpliktelse för företaget till följd av inträffade händelser och som förväntas ge upphov till ett utflöde av resurser som innefattar ekonomiska fördelar.”[1239]

Skulder ska enligt K2 redovisas om:

”a) företaget har ett åtagande till följd av avtal eller offentligrättsliga regler, och

b) det förväntas att ett utflöde av resurser från företaget kommer att krävas för att reglera åtagandet.”[1240]

På tillgångssidan skiljer sig K3 och K2 åt medan skulder definieras på liknande sätt. Definitionen i K3 är vidare mycket lik föreställningsramens. Skillnaden som kan uppstå på tillgångssidan i en balansräkning beroende på om K3 eller K2 används ”balanseras” därmed inte av skuldsidan. Skillnaden kan alltså påverka det egna kapitalets storlek.

4.3.6 Avsättning enligt K3 och K2

Avsättningar är också skulder, men de är ovissa till belopp eller till den tidpunkt då de skall infrias, 3 kap. 9 § ÅRL. I K3 anges att avsättningar ska redovisas om

”a) företaget på balansdagen har en befintlig legal förpliktelse eller informell förpliktelse till följd av en inträffad händelse,

---

[1235] K3, p. 20.5.
[1236] K3, p. 20.29.
[1237] K3, p. 20.3.
[1238] K3, p. 20.13.
[1239] K3, p. 2.13.
[1240] K2, p. 17.2.

b) det är sannolikt att ett utflöde av resurser kommer att krävas för att reglera förpliktelsen, och

c) en tillförlitlig uppskattning av beloppet kan göras."[1241]

Med legal förpliktelse avses förpliktelse till följd av kontrakt, lagstiftning eller annan laglig grund.[1242] En informell förpliktelse är att företaget på grund av etablerad praxis, offentliggjorda riktlinjer eller ett tillräckligt utförligt och aktuellt uttalande har visat externa parter att det påtar sig vissa skyldigheter, samt att det därigenom har skapats en välgrundad förväntan hos dessa parter att det kommer att fullgöra sina skyldigheter.[1243]

I K2 ska en avsättning redovisas om

"a) företaget har ett åtagande till följd av avtal eller offentligrättsliga regler,

b) det är sannolikt att ett utflöde av resurser kommer att krävas för att reglera åtagandet, och

c) en tillförlitlig uppskattning av beloppet kan göras."[1244]

Definitionen av avsättningar i K3 och K2 liknar varandra. Skillnaden består i att informella förpliktelser inte redovisas enligt K2, vilket ska göras enligt K3.[1245]

Definitionen av skulder i K3[1246] och IFRS[1247] uppvisar alltså stora likheter. Enligt såväl K3[1248] som IAS 37[1249] är avsättningar skulder som är ovissa vad gäller förfallotidpunkt eller belopp. Trots samma formuleringar i allmänt råd och IAS är balansräkningar upprättade enligt respektive regelverk ibland olika. Företag som tillämpar K3 delar i balansräkningen upp avsättningar samt långfristiga- och kortfristiga skulder i olika poster.[1250] Bolag som redovisar enligt IFRS redovisar ibland avsättningar som en egen post i balansräkningen, ibland inte.

[1241] K3, p. 21.4.
[1242] K3, p. 21.5.
[1243] K3, p. 21.6.
[1244] K2, p. 16.2.
[1245] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 16.2.
[1246] K3, p. 2.13.
[1247] IFRS, Conceptual Framework for Financial Reporting, mars 2018, p. 4.26.
[1248] K3, p. 21.4.
[1249] IAS 37, p. 10.
[1250] Se FAR, RedR 1 Årsredovisning i aktiebolag, p. 5.11.

4.3.7 Eget kapital eller skuld – kapitaltillskott

4.3.7.1 Gränsdragningen

Gränsdragningen mellan skuld och eget kapital är avgörande för sufficiensbedömningen. Vid ett kapitaltillskott måste det säkerställas att det finansiella instrument som används klassificeras som eget kapital och inte som skuld. I icke-noterade bolag som tillämpar K3 och K2 är det vid kapitaltillskott typiskt sett fokus på praktiska finansieringslösningar. Betydelsen av överlevnad snarare än långsiktig finansiering gör att de rättsliga aspekterna blir viktigare än de ekonomiska.[1251] I noterade företag, där den ekonomiska sidan spelar större roll, är mer invecklade finansiella lösningar vanligare. Skatterättsligt är det fördelaktigt att få ett instrument klassat som skuld vid taxeringen men som eget kapital i redovisningen.[1252] Antalet situationer där åtskillnaden mellan eget kapital och skuld är svår att göra har blivit fler på grund av att det i ökande utsträckning ges ut svårklassificerade finansiella instrument med inslag av både eget kapital och skuld. Exempelvis kan det handla om säljoptioner på innehav utan bestämmande inflytande, konvertibla obligationer i utländsk valuta, vissa typer av preferensaktier och konvertibler som villkoras av framtida händelser.[1253] IAS 32 anger principer för klassificeringen av finansiella instrument för noterade bolag. IASB har uttalat att IAS 32 fungerar bra för de flesta finansiella instrument men att utvecklingen gör att vissa företag finner det svårt att klassificera några komplexa, kombinerade finansiella instrument.[1254]

Tillskott av kapital är ett av de viktigaste medlen för att läka en kritisk kapitalbrist.[1255] Tillskott kan ske såväl med som utan tillhörande aktieteckning. Att kapitaltillskott varit villkorslösa gentemot bolaget och därmed ökar det egna kapitalet är upp till styrelsen att visa, något som är en motvikt till borgenärernas bevisbörda.[1256] Behovet av en

---

[1251] Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkningen, s. 72.
[1252] Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkningen, s. 71, 73.
[1253] Marton, Vad är eget kapital och vad är skuld?, Balans nr 5 2018, s. 42.
[1254] IASB, IFRS Standards Discussion Paper DP/2018/1, Financial Instruments with Characteristics of Equity, s. 5.
[1255] Avsnitt 2.7.2.
[1256] Se NJA 1988 s. 620, på s. 645, Heuman, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, s. 348.

förlusttäckning kan framkomma först när hela bokslutet har upprättats och ska överlämnas för revision.[1257] För att ett tillskott ska läka en kritisk kapitalbrist är därför regler om vid vilken tidpunkt tillskottet får bokföras som en tillgång av betydelse.

4.3.7.2 Eget kapital och kapitaltillskott i ÅRL, K3 och K2

Av 6 kap. 2 § 2 st. ÅRL framgår att aktiebolag i förvaltningsberättelsen eller i egen räkning ska specificera förändringar i eget kapital jämfört med föregående års balansräkning. Vidare framgår av 3 kap. 1 § ÅRL att balansräkningen i sammandrag ska redovisa företagets samtliga tillgångar, avsättningar och skulder samt eget kapital på balansdagen.

Om ett kapitaltillskott i ett K3-företag ska kunna bokföras i ett årsbokslut krävs att det utgjort en affärshändelse under räkenskapsåret. Om ett tillskott ska bokföras retroaktivt i samband med årsbokslut krävs att det funnits en kapitaltäckningsgaranti som bolaget erhållit senast på balansdagen.[1258]

Av K3 framgår att:

> ”Ett tillskott som en ägare lämnar utan att få emitterade aktier eller andra egetkapitalinstrument i utbyte ska redovisas som en ökning av andelens redovisade värde.
>
> Ett tillskott som ett företag erhåller från en ägare utan att lämna emitterade aktier eller andra egetkapitalinstrument i utbyte ska redovisas som en ökning av eget kapital.”[1259]

I K2 p. 15.5 anges följande under rubriken Aktieägartillskott:

> ”Ett erhållet aktieägartillskott ska redovisas som en ökning av posten Balanserat resultat när utfästelsen erhålls. Om utfästelsen erhålls efter räkenskapsårets utgång men innan årsredovisningen avges får tillskottet i stället redovisas på balansdagen.”[1260]

Vid redovisning av erhållet aktieägartillskott och lämnat aktieägartillskott får enligt K2 händelser efter balansdagen beaktas.[1261]

[1257] Oppenheimer, BFN beaktar inte risken för personligt betalningsansvar enligt ABL, Balans nr 11 2009, s. 54 f.

[1258] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 67.

[1259] K3, p. 6.4.

[1260] K2, p. 15.5. Se även K2 p. 11.12, 19.5.

[1261] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 2.11.

Huvudregeln är att endast händelser efter balansdagen vilka bekräftar förhållanden som förelåg på balansdagen ska beaktas.[1262]

Aktieägartillskottet får enligt K2 p. 15.5 redovisas när *utfästelsen* erhålls. Med utfästelse förstås ett erhållet kapitaltillskott eller giltig kapitaltäckningsgaranti.[1263] Tidpunkten då *årsredovisningen avges* innebär dagen för undertecknande, det vill säga den dag årsredovisningen beslutas.[1264]

4.3.7.3 Kapitaltillskott i kontrollbalansräkning

Skillnaden mellan K3 och K2 vid aktieägartillskott består inte i innehållet i en kontrollbalansräkning, utan vad som får tas med i årsbokslutet och därmed kan förhindra att en kontrollbalansräkning över huvud taget behöver upprättas (skäl att anta kritisk kapitalbrist). Eftersom en kontrollbalansräkning aldrig visar en sämre ställning än en balansräkning i årsredovisningen upprättad enligt ÅRL kan en kontrollbalansräkning ersättas av en fastslagen årsredovisning som visar att ingen brist föreligger.[1265]

Enligt K3 krävs att tillskottet, eller utfästelsen om en kapitaltäckningsgaranti, inträffat senast på balansdagen. Om en förlust uppdagas under arbetet med bokslutet krävs därmed att en kapitaltäckningsgaranti (som utlöses automatiskt vid kapitalbrist) finns på plats för att tillskottet ska få bokföras i årsbokslutet och därmed läka kapitalbristen. Det innebär att någon kritisk kapitalbrist aldrig uppstår och upprättande av kontrollbalansräkning är inte nödvändig.

En kapitaltäckningsgaranti måste vara oåterkallelig och definitiv.[1266] En korrekt utformad kapitaltäckningsgaranti kan låta styrelsen driva ett förlustbringande företag utan att behöva bekymra sig för kritisk kapitalbrist och skyldigheterna i 25 kap. 13–17 §§ ABL. Utfärdaren av garantin måste vid varje given tidpunkt vara betalningsduglig. Annars faller garantins betydelse.[1267] En kapitaltäckningsgaranti är ett

---

[1262] K2, p. 2.11.

[1263] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 72.

[1264] K2, p. 3.11.

[1265] NJA 2012 s. 858, prop. 2000/01:150, s. 95.

[1266] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 69, Prytz, Tamm, Tillskott utan aktieteckning, s. 83 ff.

[1267] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 70.

långtgående åtagande som binder garanten. Innebörden av en kapitaltäckningsgaranti som är korrekt utformad och kan läka en kritisk kapitalbrist skulle vid mottagarbolagets eventuella konkurs sannolikt innebära att utfärdaren av garantin tvingas täcka bristen även i konkursen.[1268]

Reglerna i K2 är generösare, men för att undvika missförstånd som i värsta fall kan leda till medansvar för styrelsen krävs uppmärksamhet. Enligt K2 ska ett tillskott som erhålls innan räkenskapsårets utgång redovisas omgående. Om det finns skäl att anta kritisk kapitalbrist ska styrelsen i enlighet med ABL genast upprätta och låta revisorn granska en första kontrollbalansräkning. Under dessa omständigheter påverkar inte K2 upprättandet av en kontrollbalansräkning. Det är om bristen uppdagas, och styrelsen därmed får *skäl att anta* först när arbetet med årsbokslutet pågår, som det är viktigt att vara uppmärksam på bestämmelserna i K2.

Enligt 6 kap. 7 § BFL ska årsbokslutet färdigställas så snart det kan ske men senast sex månader efter räkenskapsårets utgång. Ordinarie bolagsstämma där styrelsen lägger fram årsredovisningen och revisionsberättelsen ska även hållas inom sex månader från utgången av varje räkenskapsår, 7 kap. 10 § ABL.

Årsredovisningen för det förflutna räkenskapsåret ska enligt 8 kap. 2 § ÅRL lämnas till revisorerna senast sex veckor före den ordinarie stämma där årsredovisningen ska behandlas. Revisorn ska granska en upprättad, det vill säga underskriven, årsredovisning. Detta innebär att om bolaget är sent ute med att lämna över årsredovisningen till revisorn och upptäcker en brist i ett sent skede, eller om revisorn upptäcker en brist,[1269] uppstår följande scenario enligt K2:

Tillskott (eller utfästelse om kapitaltäckningsgaranti) som sker efter räkenskapsårets utgång, men innan undertecknande av styrelse, får tas med i årsredovisningen. Tillskott som sker efter denna tidpunkt får inte tas med enligt K2 p. 15.5. Ett kapitaltillskott efter balansdagen men före undertecknande skulle alltså kunna läka en kapitalbrist om K2 tillämpas, men inte om K3 tillämpas. Eftersom detta inte har med

---

[1268] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 70, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.5.5.

[1269] Vilket enigt Oppenheimer, Blomberg och Mandorff inte är ovanligt, Företag i kris, s. 72.

upprättande av kontrollbalansräkning att göra, utan huruvida den ordinarie redovisningen uppvisar kapitalbrist eller inte, är byte mellan K-regelverken inte aktuellt i denna situation. 25 kap. 14 § ABL avser justerade värden i en kontrollbalansräkning. Bestämmelsen i K2 p. 15.5 tar inte sikte på upprättandet av kontrollbalansräkningen, men reglernas utformning skulle i vissa fall kunna påverka om en kontrollbalansräkning över huvud taget behöver upprättas.

Enligt K-regelverken skulle alltså valet av K3 eller K2 kunna innebära en skillnad i om styrelsen behöver upprätta en kontrollbalansräkning eller inte i de situationer då en kapitalbrist upptäcks under bokslutsarbetet. Skillnaden mellan K3 och K2 består i de något generösare reglerna i K2 för retroaktiv bokföring av aktieägartillskott.

Det finns dock ett problem med detta. K-regelverken presumeras ge uttryck för god redovisningssed. Samtidigt kan god redovisningssed inte strida mot lag.[1270] Genom att antedatera tillskotten riskerar ABL:s regler om upprättande av kontrollbalansräkning att kringgås. Att K2 tillåter retroaktivt bokförda tillskott har ingen påverkan av styrelsens skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning då man borde haft skäl att anta kritisk kapitalbrist. Att ett kapitaltillskott bokförs retroaktivt förhindrar inte att en ansvarsperiod kan ha löpt från tidpunkten då styrelsen borde ha upptäckt kapitalbristen och upprättat en kontrollbalansräkning, till dess att en på bolagsstämman fastslagen årsredovisning visar att bristen är helt läkt.

Regeln i K2 p. 15.5 är enligt min uppfattning ett exempel på att även om BFNAR kan vara det bästa sättet att redovisa på för att uppfylla god redovisningssed, så finns det situationer (såväl teoretiskt, men även som i detta fall, praktiskt påvisbart) där följsamhet med BFNAR strider mot lag, och därmed inte är att betrakta som god redovisningssed.

4.4 Materiella anläggningstillgångar, justerad värdering förenlig med god redovisningssed i kontrollbalansräkning

4.4.1 ÅRL

Skillnaden mellan anläggnings- respektive omsättningstillgångar framgår av 4 kap 1 § 1 st. ÅRL. En anläggningstillgång är en tillgång

[1270] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 181, avsnitt 3.5.4.3.

som är avsedd att stadigvarande brukas eller innehas i verksamheten. Omsättningstillgång är annan tillgång. Det är avsikten vid förvärvet som är avgörande för klassificeringen. Anläggningstillgångar delas vidare upp i materiella, immateriella respektive finansiella tillgångar. I ÅRL delas materiella anläggningstillgångar in i:

”1. Byggnader och mark

2. Maskiner och andra tekniska anläggningar

3. Inventarier, verktyg och installationer

4. Pågående nyanläggningar och förskott avseende materiella anläggningstillgångar”[1271]

Balansräkningen ska upprättas enligt uppställningsformen i bilaga 1, 3 kap. 3 § ÅRL. De fyra posterna som materiella tillgångar är uppdelade i måste redovisas i de finansiella rapporterna, men det är tillåtet att göra ytterligare uppdelningar.[1272]

Anläggningstillgångar ska i balansräkningen tas upp till anskaffningsvärdet. Avseende förvärvade anläggningstillgångar ingår utöver inköpspriset endast utgifter som är direkt hänförliga till förvärvet. För egentillverkade anläggningstillgångar ingår direkta samt indirekta tillverkningskostnader, 4 kap. 3 § ÅRL.

Anläggningstillgångar med begränsad nyttjandeperiod ska skrivas av systematiskt över denna period, 4 kap. 4 § ÅRL. Hur avskrivningen görs skiljer sig åt mellan K3 och K2 vilket utvecklas i de följande avsnitten.

Om en anläggningstillgång på balansdagen har ett lägre värde än anskaffningsvärde efter avdrag för avskrivningar ska tillgången skrivas ned till det lägre värdet, om det kan antas att värdenedgången är bestående, 4 kap. 5 § ÅRL.

Anläggningstillgångar får skrivas upp om de har ett tillförlitligt och bestående värde som väsentligt överstiger bokfört värde, 4 kap. 6 § ÅRL. De tre kraven tillförlitligt, bestående och väsentligt är avsedda att motverka växelvisa och oregelbundet återkommande uppskrivningar och nedskrivningar som skulle innebära en ryckighet i värderingen.[1273]

[1271] ÅRL, bilaga 1, Uppställningsform för balansräkningen (kontoform).

[1272] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 367.

[1273] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 202 f.

Det finns även en begränsning bestående i att uppskrivningsbeloppet måste användas för avsättning till en uppskrivningsfond alternativt ökning av aktiekapitalet genom fondemission eller nyemission, 4 kap. 6 § ÅRL. Uppskrivningsfonden får tas i anspråk antingen för ökning av aktiekapitalet genom fondemission eller nyemission, eller för täckning av förlust enligt fastställd balansräkning när förlusten inte kan täckas av fritt eget kapital, 4 kap. 7 § ÅRL.

Med utgångspunkt i de redovisningsprinciper bolaget använder kan redan dessa uppskrivningar vidtas i det bokslut som är utgångspunkt för justeringarna i en kontrollbalansräkning. Några byten av redovisningsprinciper får inte vidtas när bokslutet upprättas, då gäller fortfarande kontinuitetsprincipen. Om uppskrivningar kan vidtas redan i bokslutet beror på vad som är god redovisningssed för företaget. Det innebär exempelvis att uppskrivningarna i detta skede för K2-företag är begränsade till kategorierna byggnad och mark, och maximalt till taxeringsvärdet.[1274] Övriga tre kategorier får inte skrivas upp över huvud taget enligt K2. Om redan uppskrivningar på bokslutsstadiet är tillräckliga för att läka en kapitalbrist behöver ytterligare justeringar i enlighet med 25 kap. 14 § ABL inte genomföras.

4.4.2 K3

4.4.2.1 Materiella anläggningstillgångar enligt K3

I vägledningen till K3 hänvisas till 4 kap. 1 § ÅRL och i det allmänna rådet anges att det är avsikten vid förvärvet som är avgörande för om en tillgång är en anläggningstillgång eller omsättningstillgång.[1275]

En tillgång anses inte vara avsedd för stadigvarande bruk när:

”a) företaget avser att sälja eller förbruka tillgången under företagets normala verksamhetscykel,

b) företaget primärt har förvärvat tillgången för handelsändamål,

c) företaget avser att realisera tillgången inom tolv månader, eller

[1274] K2, p. 10.40.
[1275] K3, p. 4.4.

d) tillgången utgörs av likvida medel, om inte tillgången omfattas av restriktioner vad gäller byte eller användning för att reglera en skuld senare än tolv månader efter balansdagen."[1276]

Materiella anläggningstillgångar är fysiska tillgångar som företaget innehar för:

"a) produktion eller distribution av varor eller tjänster,

b) uthyrning till andra,

c) administrativa ändamål, eller

d) långsiktigt investeringsändamål."[1277]

Anskaffningsvärdet beräknas med utgångspunkt i 4 kap. 3 § ÅRL. Det allmänna rådet kompletterar ÅRL och innehåller exempelvis mer utförliga regler avseende indirekta tillverkningskostnader. I K3 p. 17.6 anges att indirekta tillverkningskostnader som utgör mer än en oväsentlig del av den sammanlagda utgiften för tillverkningen eller uppgår till mer än ett obetydligt belopp för företaget ska räknas in i anskaffningsvärdet för en materiell anläggningstillgång. En individuell bedömning krävs alltså. Vidare ska det belopp som företaget gjort avsättning för avseende beräknade utgifter för nedmontering, bortforsling eller återställande av plats räknas in i anskaffningsvärdet om det är fråga om koncern.[1278] I juridisk person behöver detta inte räknas in.[1279]

Enligt K3 ska en tillgång skrivas ned endast om återvinningsvärdet är lägre än tillgångens redovisade värde. Om så är fallet ska det redovisade värdet skrivas ned till återvinningsvärdet.[1280] Återvinningsvärdet enligt K3 är det högsta av verkligt värde med avdrag för försäljningskostnader och nyttjandevärdet. Terminologin i K3 kan förvirra något. Verkligt värde med avdrag för försäljningskostnader definieras som det pris ett företag beräknar kunna erhålla vid en försäljning mellan kunniga parter, som är oberoende av varandra och som har ett intresse av att transaktionen genomförs, med avdrag för sådana kostnader som är direkt hänförliga till försäljningen.[1281] Definitionen är mycket lik vad

[1276] K3, p. 4.4.
[1277] K3, p. 17.2.
[1278] K3, p. 17.7.
[1279] K3, p. 17.26.
[1280] K3, p. 27.2.
[1281] K3, p. 27.6.

som i exempelvis 4 kap. 9 § ÅRL kallas nettoförsäljningsvärde. Nettoförsäljningsvärde används i vissa punkter i K3. Termens betydelse sätts då i relation till ÅRL. I Bilaga 1 som innehåller definitioner finns nettoförsäljningsvärde inte med. Nyttjandevärde är nuvärdet av framtida kassaflöden som en tillgång eller en kassagenererande enhet väntas ge upphov till.[1282] Ett företag ska per varje balansdag bedöma om det finns någon indikation på att en tillgångs värde är lägre än dess redovisade värde.[1283] Vad som är en indikation på ett nedskrivningsbehov bedöms utifrån såväl extern som intern information. K3 innehåller en icke uttömmande lista med exempel på vad som avses.[1284]

Uppskrivningar kommenteras inte närmare i K3 än att det hänvisas till 4 kap. 6 § ÅRL.

I K3 p. 17.12 anges att avskrivning är en systematisk periodisering av en tillgångs avskrivningsbara belopp över dess nyttjandeperiod. Av betydelse för värdering i kontrollbalansräkningen är uppdelningen av tillgångar i komponenter.

4.4.2.2 Komponenter

I K3 p. 17.4 anges att en materiell tillgång ska delas upp på komponenter om skillnaden i förbrukning av dess betydande komponenter förväntas vara väsentlig. I en fastighet med tillhörande byggnad är mark en särskiljbar komponent. Själva byggnaden har även ett flertal betydande komponenter: stomme, stammar, fasad, tak m.m. De har vanligtvis olika nyttjandeperioder och byts därför ut allteftersom de förbrukas, vilket innebär en exakt kostnadsföring av tillgångens förbrukning.[1285] Det anges vidare i K3 17.11 att tillgångens anskaffningsvärde ska fördelas på de betydande komponenterna om skillnaden i förbrukning väntas vara väsentlig. Även om tillgångar har olika komponenter delas de inte alltid upp. Dels innebär kravet på ”betydande komponent” att vissa komponenter (som inte är betydande) faller utanför, dels kan nyttjandeperioden komponenterna emellan vara densamma.[1286] I båda

---

[1282] K3, p. 27.7.

[1283] K3, p. 27.3.

[1284] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 27.4.

[1285] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 17.4, Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 397.

[1286] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 397.

fallen är kraven för uppdelning i komponenter i K3 p. 17.4. inte uppfyllda. Innebörden av ”väsentligt” samt ”betydande” kommenteras inte närmare av BFN. Respektive företags förutsättningar avgör vilket innebär att uppdelningen kan variera från företag till företag.[1287]

Om en tillgång har delats upp på olika komponenter får det även konsekvenser för avskrivningen. Avskrivningar återspeglar förbrukningen av en tillgång, det vill säga en periodisering av en utgift. I K3 ska respektive komponent skrivas av separat över nyttjandeperioden. Tillgångar som inte är uppdelade på komponenter skrivs av som en helhet över nyttjandeperioden.[1288] Allteftersom de materiella tillgångarna/komponenterna minskar i värde bokförs de som en kostnad. Mark är ett undantag som i princip inte skrivs av alls.

4.4.2.3 Tillkommande utgifter

Om tillgångar delats upp i komponenter påverkar det hur framtida investeringar redovisas. Utgifter för att byta ut en komponent ska räknas in i tillgångens redovisade värde. Detta gäller även för tillkommande nya komponenter.[1289] För tillgångar som inte är uppdelade i komponenter räknas tillkommande utgifter som är väsentliga in i tillgångens redovisade värde, förutsatt att tillgångskriterierna i K3 2.18 är uppfyllda.[1290]

När en komponent byts ut presumeras den utbytta komponenten vara helt avskriven, vilket innebär att den nya komponenten förs in i balansräkningen.[1291] Den gamla komponenten tas bort ur balansräkningen och den nya komponenten aktiveras och skrivs av under hela sin nyttjandeperiod. Reparationsarbeten ska istället kostnadsföras direkt, vilket alltså inte går med komponentutbyten.[1292]

[1287] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 376.
[1288] K3, p. 17.13.
[1289] K3, p. 17.5.
[1290] K3, p. 17.5A.
[1291] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 365.
[1292] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 366.

4.4.3 K2

4.4.3.1 Materiella anläggningstillgångar enligt K2

För att avgöra om det är en anläggningstillgång eller omsättningstillgång hänvisas i K2 till 4 kap. 1 § ÅRL.[1293] Delar av en enhet ska redovisas som en anläggningstillgång om varje del är nödvändig för enhetens funktion, K2 p. 10.2 och 2 kap. 4 § 1 st. 5 p. ÅRL. Om en anläggningstillgång består av både immateriella och materiella delar ska den anses vara materiell om den materiella delen utgör minst 50 procent av det sammanlagda anskaffningsvärdet vid investeringstidpunkten.[1294]

I anskaffningsvärdet för en egentillverkad materiell anläggningstillgång finns ett antal utgifter som inte får räknas in i anskaffningsvärdet oavsett om de är direkta eller indirekta.[1295] Utgifterna är ränta, förkastade alternativ, administration, nedmontering, bortforsling och återställning, forskning, eller annan utveckling än sådan som avser produktion av ritningar eller liknande vilka är avsedda att utan vidare bearbetning kunna ligga till grund för tillverkning av tillgången. Till skillnad från K3 är det alltså inte fråga om en individuell bedömning avseende dessa utgifter, utan de får inte räknas in i anskaffningsvärdet under några omständigheter.

Till skillnad från K3 används i K2 termen nettoförsäljningsvärde. En gemensam bestämmelse för alla materiella anläggningstillgångar i K2 är att de ska skrivas ned till nettoförsäljningsvärdet om avtal om avyttring finns på balansdagen och avyttringen kommer att ge upphov till en realisationsförlust.[1296] För maskiner och inventarier gäller särskilt att de ska skrivas ned om det är uppenbart att nedskrivning behövs om de har en nyttjandeperiod om maximalt fem år.[1297] Har de en nyttjandeperiod om mer än fem år ska de skrivas ned om tillgångens nytta för företaget har minskat avsevärt till följd av en inträffad händelse som innebär att tillgångens funktion eller användbarhet i företaget har

---

[1293] Vägledning till BFNAR 2016:10, Uppdaterad 2019-12-06, s. 159.
[1294] K2, p. 10.3.
[1295] K2 p. 10.15, BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, Uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 10.15.
[1296] K2, p. 10.33.
[1297] K2, p. 10.34.

minskat. Dessutom krävs att tillgångens nytta för företaget inte kan antas bli återställd inom två år från händelsen.[1298]

Nedskrivning av byggnader och mark regleras separat i K2 p. 10.37. Om det är det uppenbart att värdet på en byggnad, markanläggning eller mark på balansdagen betydligt understiger det redovisade värdet, ska företaget göra en uppskattning av den enskilda tillgångens återstående värde i företaget och skriva ned tillgången till detta värde.

Vid uppskrivning av materiella anläggningstillgångar gäller att endast kategorin byggnad och mark får skrivas upp, maximalt till taxeringsvärdet.[1299] Huvudprincipen är värdering till anskaffningsvärdet. Skälet till att företag som redovisar enligt K2 endast får skriva upp byggnader och mark är att BFN anser det svårt att visa att övriga tillgångar har ett högre, tillförlitligt och bestående värde.[1300] Någon möjlighet att avvika från detta ges inte i K2.

Avskrivningen i K2 sker för varje tillgång för sig.[1301] Delar av en anläggningstillgång som tillsammans utgör *en* anläggningstillgång skrivs av gemensamt. Undantaget från detta är mark, markinventarier respektive övriga markanläggningar, byggnad, byggnadsinventarier och tillkommande utgifter avseende dessa tillgångar.[1302] Dessa skrivs av var för sig.[1303] Mark får inte skrivas av alls.[1304] Nyttjandeperioden för byggnad, tillbyggnad och aktiverad ombyggnad får bestämmas till vad som följer av Skatteverkets allmänna råd om värdeminskningsavdrag för byggnader.[1305]

Vissa tillgångar skrivs inte av i K2. Av förenklingsskäl får materiella anläggningstillgångar där anskaffningsvärdet understiger ett halvt prisbasbelopp, eller där den ekonomiska livslängden är högst tre år, kostnadsföras direkt.[1306] Detta återspeglar det faktum att K2 i flera

---

[1298] K2, p. 10.35.
[1299] K2, p. 10.40.
[1300] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 10.40.
[1301] K2, p. 10.21.
[1302] Termerna byggnadsinventarier och markinventarier här hämtade från IL. Se 19 kap. 19–21 §§ IL respektive 20 kap. 15–16 §§ IL.
[1303] K2, p. 10.22.
[1304] K2, p. 10.29.
[1305] K2, p. 10.31.
[1306] K2, p. 10.5–10.6.

sammanhang följer skatterätten. Motsvarande skatterättsliga regel återfinns i 18 kap. 4 § inkomstskattelagen (1999:1229) (IL).

Nyttjandeperioden för maskiner och inventarier får bestämmas till fem år.[1307] Nyttjandeperioden för en materiell anläggningstillgång är en bedömningsfråga baserad bland annat på företagets erfarenhet av hur länge liknande tillgångar tidigare använts i företaget. Att nyttjandeperioden för maskiner och inventarier får bestämmas till fem år är av förenklingsskäl. Används inte förenklingsregeln fastställs nyttjandeperioden utifrån när avskrivningsobjektet ska återanskaffas.[1308]

4.4.3.2 Komponenter

Det görs inte någon uppdelning i komponenter i K2. I BFN:s vägledning anges som exempel att ett konferensbord med tillhörande stolar räknas som en enhet eftersom de har ett naturligt inbördes samband.[1309] Ett annat exempel som tas upp är ett passersystem till en liftanläggning. Det består av både materiella (spärrar) och immateriella delar (dataprogram för liftkortshantering). Om det förvärvas i ett sammanhang är det en tillgång.[1310] Beroende på hur utgifterna fördelar sig blir hela tillgången antingen materiell eller immateriell.

4.4.3.3 Tillkommande utgifter

Avseende tillkommande utgifter hänvisas det i K2 till 4 kap. 3 § 5 st. ÅRL där det anges att ”[u]tgifter för värdehöjande förbättringar av en tillgång får räknas in i anskaffningsvärdet, om de har lagts ned under räkenskapsåret eller balanserats från tidigare år.” I K2 10.17–10.18 anges det att vad gäller byggnader och mark ska ombyggnad och tillbyggnad tas upp som tillgång. Åtgärder som återställer en byggnad till ursprungligt skick är alltså en kostnad.[1311] Utgifter för reparationer och underhåll ska precis som i K3 kostnadsföras direkt. Generellt är reglerna i överensstämmelse med IL.

”Tillkommande utgifter som hänförs till andra tillgångar än byggnad och mark ska läggas till det redovisade värdet, om tillgångens funktion eller

---

[1307] K2, p. 10.27.

[1308] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 10.27.

[1309] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 10.2.

[1310] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 10.3.

[1311] Drefeldt, Törning, Årsredovisning enligt K2, s. 192.

prestanda tydligt förbättras i förhållande till vad som gällde vid anskaffningstidpunkten eller den senare tidpunkt då tillgångens prestanda tydligt förbättrades."[1312]

Det krävs en tydlig förbättring av prestandan för att utgifterna ska aktiveras. Denna bestämmelse återspeglar att K2 bygger på förenklingar – företag ska egentligen inte behöva göra bedömningar och när det behövs ska de vara enkla att göra.[1313]

4.4.4 Materiella anläggningstillgångar i kontrollbalansräkning med K3 och K2

Redan klassificeringen av vad som är en tillgång skiljer sig åt mellan K3 och K2.[1314] Vid beräkning av anskaffningsvärdet är regelverken förhållandevis lika. Skillnaderna består till stor del av mindre variationer där det är tydligt att K2 är ett förenklat regelverk som ska innebära färre fall av bedömningar. Exempelvis avseende utgifter för pantbrev som avser en förvärvad materiell anläggningstillgång anges i K2 att denna får räknas in i anskaffningsvärdet för tillgången.[1315] I K3 anges att utgifter för pantbrev normalt uppfyller kriterierna för aktivering och får räknas in i anskaffningsvärdet för fastigheten, men att en bedömning alltid måste göras utifrån kriterierna för att redovisa en tillgång i punkt 2.18.[1316]

Vid uppskrivningar ger K3 inte någon direkt ledning då det endast hänvisas till ÅRL. I K2 begränsas uppskrivningar till kategorin byggnad och mark. I K3 är det möjligt med uppskrivningar även i övriga kategorier:

- Maskiner och andra tekniska anläggningar,
- inventarier, verktyg och installationer, samt
- pågående nyanläggningar och förskott avseende materiella anläggningstillgångar.

[1312] K2, p. 10.19.
[1313] Drefeldt, Törning, Årsredovisning enligt K2, s. 194.
[1314] Avsnitt 4.3.4.
[1315] K2, p. 10.10.
[1316] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 17.7.

Att K2 inte tillåter uppskrivningar av andra tillgångar än av byggnad och mark kan ses som en konsekvens av den generella försiktigheten som regelverket vilar på samt att det ska vara enkelt att få fram tillförlitliga uppgifter.[1317]

En kontrollbalansräkning upprättad utifrån K2 kan alltså inte innehålla någon uppvärdering av materiella anläggningstillgångar annat än byggnad och mark.

Avskrivningen i K2 sker för varje tillgång var för sig.[1318] Delar av en anläggningstillgång som tillsammans utgör en anläggningstillgång skrivs av gemensamt. Med tillämpning av K3 betraktas istället samma tillgång som uppdelad på komponenter där exempelvis en byggnad består av ett flertal betydande komponenter: stomme, stammar, fasad, tak m.m. De har vanligtvis olika nyttjandeperioder och byts ut alltefter som de förbrukas vilket innebär en exakt kostnadsföring av tillgångens förbrukning.[1319]

Att synen på vad som är en tillgång skiljer mellan regelverken återspeglas i balansräkningen och kontrollbalansräkningen. Redovisning enligt K3 ger en högre årlig avskrivning och utbyten av komponenter är balansgilla eftersom den gamla komponenten kommer att vara avskriven vid tidpunkten för utbytet. I K2 är den årliga avskrivningen lägre och byte av vad som i K3 skulle kallats komponent anses som reparation och underhåll. Detta kostnadsförs och påverkar resultatet det året.[1320]

År 2013 skrev Oppenheimer, Blomberg och Mandorff att det inte var ovanligt att en anskaffning av maskiner och inventarier kostnadsfördes direkt trots att dessa på företagsekonomiska grunder (med hänsyn till tillgångens livslängd) kunde ha tillgångsförts och blivit föremål för årlig avskrivning. En bidragande orsak till detta angavs vara skatterätten som tillåter kostnadsföring av treårsinventarier samt inventarier av

---

[1317] Drefeldt, Törning, Årsredovisning enligt K2, s. 209.

[1318] K2, p. 10.21.

[1319] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 17.4, Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 397.

[1320] Törning, Så skiljer sig K2 och K3 vid redovisning av tillgångar, CFO world, 8 september 2014, http://cfoworld.se/sa-skiljer-sig-k2-och-k3-vid-redovisning-av-tillgangar/, hämtad 2019-12-09.

mindre värde, 18 kap. 4 § IL.[1321] Dessa tillgångar är exempel på när uppskrivning kunde tänkas vara aktuell i en kontrollbalansräkning. Med K2 går detta alltså inte vilket gör att det allmänna rådet på denna punkt har sämre förutsättningar att återspegla syftena med kapitalbristreglerna.[1322]

Eftersom nettoförsäljningsvärdet enligt 25 kap. 14 § alltid får tas upp i en kontrollbalansräkning uppstår sannolikt inte de främsta problemen avseende fastigheter, som kan ha ett högre nettoförsäljningsvärde än bokfört värde. Det kan tänkas att nettoförsäljningsvärdet inte går att beräkna. Oppenheimer, Blomberg och Mandorff angav 2013 att denna situation skulle kunna lösas genom att fastigheten tas upp till nyttjandevärdet.[1323] Det framgår av prop. 1975:103 att så är tanken.[1324] En värdering till nyttjandevärde kan dock inte stödja sig på värdering enligt K2 eftersom uppskrivningar av byggnad och mark där får ske till högst taxeringsvärdet.[1325] Enligt K3 får uppskrivning ske om det högre värdet är tillförlitligt och bestående samt väsentligt överstiger bokfört värde, 4 kap. 6 § ÅRL. Vad som faller inom ramen för nettoförsäljningsvärde behandlas mer nedan, men redan här står det klart att skillnaden mellan K3 och K2 är stor.

Om den materiella anläggningstillgången innehas med ett finansiellt leasingavtal uppstår även skillnader i kontrollbalansräkningen mellan K3 och K2.[1326] Värdering till nettoförsäljningsvärde enligt 25 kap. 14 § 1 st. 2 p. ABL kan bli svårt att använda eftersom företaget inte äger tillgången (mer om nettoförsäljningsvärde nedan). I K2 redovisas finansiella leasingavtal alltid som operationella leasingavtal och kostnadsförs oavsett innebörd och form.[1327] Beroende på vad som är avtalat kan

---

[1321] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 57.

[1322] Thorell, Melin Jakobson och Grip menade 2010 att de ibland betydande övervärdena i treårsinventarier givetvis fick tas fram i en kontrollbalansräkning. I enlighet med kapitalbristreglernas syften var och är detta en riktig tolkning. Det framgick även av FAR RedR 2 (2011) att detta var tillåtet. Av K2 idag följer dock att detta inte möjligt. Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkning, s. 59.

[1323] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 49, 57.

[1324] Prop. 1975:103, s. 501.

[1325] K2, p. 10.40.

[1326] Så sent som 2011 angav FAR i RedR 2 att om en leasad tillgång omgående kunde lösas in och säljas fick bolaget ta upp ett övervärde i kontrollbalansräkningen, vilket beräknades som skillnaden mellan nettoförsäljningsvärdet och lösenvärdet.

[1327] K2, p. 7.10.

ett finansiellt leasingavtal, som alltså får användas inom ramen för K3, innebära möjlighet att äganderätten vid leasingperiodens slut överförs till leasetagaren. Det är även möjligt att leasetagaren till ett mycket förmånligt pris har rätt att köpa tillgången.[1328] Rättigheter och skyldigheter enligt ett finansiellt leasingavtal i K3 ska redovisas som tillgång och skuld i balansräkningen.[1329]

Ett åkeri som tillämpar K2 där lastbilarna är leasade är ett exempel på företag där redovisning enligt K2 skulle vara ofördelaktigt i en kontrollbalansräkning eftersom lastbilarna inte alls får tas upp som tillgång.[1330]

4.5 Immateriella anläggningstillgångar, särskilt utvecklingsarbeten, justerad värdering förenlig med god redovisningssed i kontrollbalansräkning

4.5.1 ÅRL

Goodwill, koncessioner, patent, licenser, varumärken, hyresrätter och balanserade utgifter för utvecklingsarbete är immateriella anläggningstillgångar, 4 kap. 2 § ÅRL. Vanliga exempel på immateriella anläggningstillgångar är förvärvade rättigheter att nyttja någon annans egendom, exempelvis en hyresrätt eller en licens.[1331] Utgifter för utvecklingsarbeten får tas upp som immateriella anläggningstillgångar om de är av betydande värde för rörelsen, 4 kap. 2 § ÅRL. Sedan 2016 får aktiebolag endast göra detta under förutsättning att motsvarande belopp överförs från fritt eget kapital till en fond för utvecklingsutgifter.[1332]

Före lagändringen fick förutom utvecklingsutgifter även forskningsutgifter tas upp som tillgång om de var av väsentligt värde för rörelsen, 4 kap. 2 § ÅRL, i dess lydelse enligt lag 1999:1112. I det nya redovisningsdirektivet nämns endast utgifter för utvecklingsarbeten och stöd

---

[1328] Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 20.3.

[1329] K3, p. 20.5.

[1330] I SOU 1999:36, s. 94, angavs att ”[o]m en leasad tillgång omgående kan lösas in och säljas får i kontrollbalansräkningen tas upp ett övervärde, som beräknas som skillnaden mellan nettoförsäljningsvärdet och lösenvärdet. Någon särskild bestämmelse om detta behövs inte.”

[1331] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 399.

[1332] 4 kap. 2 § ÅRL, lag 2015:813.

ges inte för att tillåta att utgifter för forskning tas upp som tillgång.[1333] Detta är även i linje med internationella redovisningsstandarder[1334] och K3[1335] som redan innan lagändringen i ÅRL innehöll begränsningar mot detta.

I direktivet görs inte någon skillnad mellan förvärvade och egenupparbetade utvecklingsutgifter. I förarbetena antogs det ändå att direktivets bestämmelser om utdelningsbegränsning enbart tog sikte på utgifter för de egenupparbetade utvecklingsarbetena. Bestämmelserna om utdelningsbegränsning utformades därför så att de inte träffade utgifter för förvärv av annans utvecklingsarbete.[1336]

Begränsningen innebar en anpassning till terminologin i direktivet och gav uttryck för en mera restriktiv syn på vad som kan aktiveras. Avsikten var att rena forskningsutgifter inte skulle kunna tas upp som tillgång.[1337]

Förutsättningen att ett belopp motsvarande aktiveringen fördes över från fritt eget kapital till en bunden fond[1338] syftade till att förhindra att belopp som ingick i denna fond i ett aktiebolag skulle bli föremål för värdeöverföring.[1339]

Precis som för materiella anläggningstillgångar vilka behandlas ovan är utgångspunkten vid värderingen av utvecklingsarbeten, eller egenupparbetade anläggningstillgångar, anskaffningsvärdet.[1340]

4.5.2 K3

Utgångspunkten i K3 är tillgångsdefinitionen i p. 2.12 där bestämmande inflytande och kontroll är avgörande. Vidare ska ett företag endast redovisa en tillgång om de ekonomiska fördelar som är förknippade med tillgången sannolikt kommer att tillfalla företaget i framtiden och

---

[1333] Dir. 2013/34/EU, art. 12.11 2 st., prop. 2015/16:3, s. 148.
[1334] IAS 38, p. 54.
[1335] K3, p. 18.11.
[1336] Prop. 2015/16:3, s. 148.
[1337] Prop. 2015/16:3, s. 209.
[1338] Fonden för utvecklingsutgifter. Av 3 kap. 10 a och 10 b §§ ÅRL framgår att denna fond utgör bundet eget kapital.
[1339] Prop. 2015/16:3, s. 209.
[1340] 4 kap. 3 § ÅRL.

tillgångens anskaffningsvärde/värde kan mätas på ett tillförlitligt sätt.[1341]

Om det är fråga om en förvärvad tillgång är anskaffningsvärdet känt. För egenupparbetade anläggningstillgångar måste det istället uppskattas. Rimliga uppskattningar är en del av bokslutsarbetet och inte något som i sig undergräver tillförlitligheten.[1342] Det är tänkbart att en tillgång endast uppfyller det första av de två kraven i K3 p. 2.18. Tillgången kan innebära att de ekonomiska fördelar som är förknippade med posten sannolikt kommer att tillfalla eller lämna företaget i framtiden. Om postens anskaffningsvärde eller värde inte samtidigt kan mätas på ett tillförlitligt sätt ska tillgången ändå inte tas upp i balansräkningen.

I K3 definieras immateriella tillgångar som en icke-monetär tillgång utan fysisk form.[1343] Kap. 18 i K3 tillämpas på identifierbara immateriella tillgångar.[1344] Identifierbar anses en tillgång vara om den

a. går att avskilja eller dela av från företaget och sälja, överlåta, licensiera, hyra ut eller byta, antingen enskilt eller tillsammans med tillhörande avtal, tillgång eller skuld, eller
b. uppkommer ur avtalsenliga eller andra juridiska rättigheter oavsett om dessa rättigheter är överlåtbara eller avskiljbara från företaget eller från andra rättigheter och förpliktelser.[1345]

Om en immateriell tillgång är förvärvad är den oftast identifierbar. Tillgången kan bestå i rätt att nyttja någon annans tillgång. Såväl rättigheten som utgiften är då identifierbara.[1346] Om det finns en aktiv marknad för den immateriella tillgången kan man åsätta den ett verkligt värde som i sin tur torde innebära att den är avskiljbar i förhållande till goodwill och andra tillgångar.[1347] Kravet på identifierbarhet gör att

---

[1341] K3, p. 2.18.
[1342] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 2.19.
[1343] K3, p. 18.2.
[1344] K3, p. 18.1.
[1345] K3, p. 18.3.
[1346] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 400.
[1347] Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 342.

immateriella tillgångar kan skiljas från goodwill.[1348] Goodwill definieras i ÅRL som ersättning som vid förvärv av rörelse överstiger det behållna värdet av de tillgångar som förvärvats och de skulder som övertagits, 4 kap. 2 § ÅRL.[1349] Det är fråga om övervärde i samband med ett förvärv när en del av köpeskillingen inte kan hänföras till någon specifik tillgång. Exempelvis kan det handla om anställdas unika kompetens, viktiga kundkontakter, bra geografiskt affärsläge etc. Förvärvad goodwill hamnar under posten Goodwill i balansräkningen medan egenupparbetad goodwill inte får tillgångsföras.[1350]

Goodwill kan uppkomma i samband med företagsförvärv och får då tas upp i balansräkningen. Anskaffningsvärdet på internt upparbetat goodwill kan inte mätas eftersom det inte går att skilja företagets utgifter från själva goodwillen, och denna får inte tas upp i balansräkningen.[1351]

Vid intern upparbetning ska följande utgifter alltid redovisas som kostnader:[1352]

”a) internt upparbetade varumärken, utgivningsrätter för tidningar och publikationer, kundregister och liknande poster,

b) etablering av verksamheter inklusive utgifter för advokatarvoden och utgifter för att bilda en juridisk person, utgifter för att etablera en ny affärs- eller företagsenhet eller utgifter för att inleda nya verksamheter eller lansera nya produkter eller processer,

c) utbildning,

d) reklam och säljfrämjande åtgärder,

[1348] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 18.3, IAS 38, p. 11.

[1349] Goodwill definieras i K3 p. 19.13 som den skillnad som uppkommer om anskaffningsvärdet enligt punkterna 19.7 och 19.9 för den förvärvade enheten är högre än värdet enligt punkt 19.10 på den förvärvade enhetens nettotillgångar.

[1350] Törning, Drefeldt, Redovisa Rätt 2019, sökord goodwill.

[1351] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 18.3, Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 404.

[1352] Att reklam och utbildning inte kan tillgångsföras beror på kravet på kontroll. Utgifter för marknadsföring eller utbildning av personal kan generera ekonomiska fördelar, men om personalen som gått utbildningen slutar får företaget inte tillbaka kunskapen, och marknadsföringsåtgärder kan inte garantera nya kunder. Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 400, 407 f.

e) omlokalisering eller omorganisation av delar av ett företag eller hela företaget, eller

f) internt upparbetad goodwill."[1353]

Ett företag väljer mellan kostnadsföringsmodellen eller aktiveringsmodellen för utgifter som avser framtagande av internt upparbetade immateriella anläggningstillgångar. Företaget ska sedan tillämpa modellen konsekvent.[1354] Det kan exempelvis vara utgifter för att ta fram ett nytt datorprogram som ska användas i företaget eller utgifter för att ta fram ett nytt läkemedel i ett läkemedelsföretag.[1355]

Enligt kostnadsföringsmodellen ska alla utgifter som avser framtagande av en internt upparbetad immateriell anläggningstillgång redovisas som kostnader när de uppkommer.[1356]

Om aktiveringsmodellen används delas arbetet med framtagandet av tillgången in i två faser. Forskningsfasen och utvecklingsfasen. Med forskning avses planerat och systematiskt sökande i syfte att erhålla ny vetenskaplig eller teknisk kunskap och insikt. Med utveckling avses att forskningsresultaten eller annan kunskap tillämpas för att åstadkomma nya eller väsentligt förbättrade material, konstruktioner, produkter, processer, system eller tjänster innan kommersiell produktion eller användning påbörjas.[1357]

Om aktiveringsmodellen används ska samtliga utgifter som uppkommer under forskningsfasen kostnadsföras när de uppkommer.[1358] Utgifter för utveckling, eller i utvecklingsfasen i ett internt projekt, ska redovisas som en tillgång endast när ett företag kan påvisa att samtliga följande förutsättningar är uppfyllda:[1359]

"a) Det är tekniskt möjligt för företaget att färdigställa den immateriella anläggningstillgången så att den kan användas eller säljas.

b) Företagets avsikt är att färdigställa den immateriella anläggningstillgången och att använda eller sälja den.

[1353] K3, p. 18.5.
[1354] K3, p. 18.7.
[1355] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 401.
[1356] K3, p. 18.8.
[1357] K3, p. 18.10.
[1358] K3, p. 18.11.
[1359] K3, p. 18.12.

c) Företaget har förutsättningar att använda eller sälja den immateriella anläggningstillgången.

d) Det är sannolikt att den immateriella anläggningstillgången kommer att generera framtida ekonomiska fördelar.

e) Det finns erforderliga och adekvata tekniska, ekonomiska och andra resurser för att fullfölja utvecklingen och för att använda eller sälja den immateriella anläggningstillgången.

f) Företaget kan på ett tillförlitligt sätt beräkna de utgifter som är hänförliga till den immateriella anläggningstillgången under dess utveckling."[1360]

För att visa att den immateriella anläggningstillgången kommer att generera framtida ekonomiska fördelar ska nyttjandevärdet beräknas. Nyttjandevärdet är nuvärdet av framtida kassaflöden som en tillgång väntas ge upphov till.[1361] Nuvärdet beräknas genom att framtida kassaflöden som tillgången förväntas ge upphov till uppskattas. Dessa framtida kassaflöden ska sedan diskonteras.[1362]

Att tillgången kommer att generera framtida ekonomiska fördelar innebär vidare att företaget ska kunna visa att det finns en marknad för det som exempelvis ska produceras. Exempelvis kan en affärsplan vara det underlag som visar att företaget har de resurser som krävs för att färdigställa, använda och dra nytta av den internt upparbetade immateriella anläggningstillgången.[1363]

Ett företag som valt aktiveringsmodellen får som anskaffningsvärde för en internt upparbetad immateriell anläggningstillgång ta upp samtliga direkt hänförbara utgifter som krävs för att skapa, framställa och färdigställa tillgången för att användas på det sätt som företagsledningen avser.[1364] I anskaffningsvärdet får inte ingå:

"a) försäljningsomkostnader, administrationsomkostnader och andra allmänna omkostnader, om inte dessa direkt kan hänföras till arbetet med att färdigställa tillgången för användning,

b) identifierade ineffektiviteter och rörelseförluster som företaget ådragit sig innan tillgången uppnår planerad prestanda, och

---

[1360] K3, p. 18.12.

[1361] K3, p. 27.7.

[1362] K3, p. 27.8.

[1363] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 18.10.

[1364] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 18.14.

c) utgifter för att utbilda personal för att använda tillgången."[1365]

I anskaffningsvärdet för en internt upparbetad immateriell anläggningstillgång ska även utgifter för en förvärvad immateriell tillgång ingå om syftet vid förvärvet är att den förvärvade delen genom eget utvecklingsarbete ska utgöra en del av en ny unik tillgång.[1366] Innebörden av ny unik tillgång är viktig för klassificeringen. I K3 anges att ett förvärvat affärssystem som genom eget arbete anpassas till företagets verksamhet inte innebär att en ny unik tillgång uppstår.[1367]

Precis som med materiella anläggningstillgångar så gäller med utgångspunkt i 4 kap. 3 § ÅRL att indirekta tillverkningskostnader som utgör mer än en oväsentlig del av den sammanlagda utgiften för internt upparbetade immateriella anläggningstillgångar, eller uppgår till mer än ett obetydligt belopp, ska räknas in i anskaffningsvärdet.[1368]

Kriterierna för när utvecklingsarbeten enligt K3 får tas upp som tillgång i balansräkningen är utförliga. Vad som inte nämns är situationen om en tillgång består av såväl materiella som immateriella anläggningstillgångar. I K2 (se nästa avsnitt) finns en särskild regel för att avgöra hur klassificeringen ska ske, men inte i K3. Det anges i K3 p. 18.2 att immateriella tillgångar saknar fysisk form. Detta kan läsas bokstavligt, med innebörden att varje tillgång som har en fysisk form kategoriskt inte är immateriell. En alternativ tolkning baseras på att det trots allt är lätt att ge exempel där en immateriell tillgång faktiskt har en fysisk form, eller allt den immateriella tillgången (som är självständigt identifierbar) i varje fall är bunden till en fysisk form. Exempel på detta är ett usb-minne innehållande programvara, juridisk dokumentation avseende en licens, ett patent eller en film. Ytterligare ett exempel är ett värdefullt konstverk i form av en tavla eller skulptur. Det kan argumenteras för att värdet av konstverket inte ligger i den fysiska formen ram, duk och färg, utan att värdet främst kommer från det sätt på vilket konstnären bearbetat materialet. Ett konstverk kan då betraktas som en immateriell tillgång. Avseende utvecklingsarbeten kan en prototyp ha en fysisk form men värdet av företagets utvecklingsarbete

---

[1365] K3, p. 18.14.
[1366] K3, p. 18.13A.
[1367] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 18.4.
[1368] K3, p. 18.13.

består främst i den immateriella biten. Ett sätt att uttrycka detta är att det finns materiella bevis för att en immateriell tillgång existerar.[1369] Immateriella tillgångar kan så att säga ikläda sig en materiell skepnad.[1370]

Ledning i frågan om de ovan förda resonemangen ska tillmätas någon betydelse kan sökas i K3 p. 1.5. Där anges att om det allmänna rådet ger otillräcklig vägledning, ytterligare vägledning i första hand ska sökas i det allmänna rådets bestämmelser avseende liknande transaktioner, händelser och förhållanden. I andra hand ska vägledning sökas i det allmänna rådets definitioner, grundläggande principer och värderingsregler i K3 kap. 2. I tredje hand får vägledning sökas i de redovisningsstandarder som anges i IAS-förordningen. I IAS 38, immateriella tillgångar, anges hur sammansatta tillgångar ska bedömas. Om en tillgång består av både immateriella och materiella delar krävs en bedömning för att fastställa vilken del som betyder mest. Programvara för en datorstyrd verktygsmaskin som inte kan fungera utan just det programmet är en integrerad del av maskinvaran och behandlas därför som en del av verktygsmaskinen. Samma sak gäller för en dators operativsystem. En programvara som inte är en integrerad del av maskinvaran behandlas som en immateriell tillgång.[1371] Forsknings- och utvecklingsverksamheter tas särskilt upp i IAS 38 p. 5. Verksamheterna syftar till att utveckla kunskap. Även om dessa verksamheter kan resultera i en tillgång med fysisk form, som en prototyp, är den fysiska delen mindre viktig än den immateriella delen, varför den ska bokföras som immateriell tillgång. I fallet med tavlan skulle det konstnärliga värdet få avgöra vilken sorts tillgång det är fråga om.[1372]

4.5.3 K2

I K2 finns ingen definition av vad som är en materiell eller immateriell anläggningstillgång. Utgångspunkt får tas i ÅRL där fyra kategorier materiella anläggningstillgångar anges i bilaga 1. I 4 kap. 2 § ÅRL namnges flertalet exempel på immateriella anläggningstillgångar.

[1369] Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 358.
[1370] Bjuvberg, Redovisningens betydelse för beskattningen, s. 337.
[1371] IAS 38, p. 4.
[1372] Johansson, Substance over form, s. 280 f.

Utgångspunkten för all redovisning enligt K2 är som ovan nämnt att företaget ska redovisa de tillgångar som det äger.[1373] Förvärvade immateriella anläggningstillgångar samt utgifter som är direkt hänförliga till förvärvet ska räknas in i anskaffningsvärdet.[1374] Egenupparbetade immateriella anläggningstillgångar är undantagna från huvudregeln och får inte redovisas som tillgång trots att 4 kap. 2 § ÅRL ger viss möjlighet till det. Utgifter som kan hänföras till en egenupparbetad immateriell anläggningstillgång ska istället redovisas som kostnad.[1375]

För att det ska vara fråga om utvecklingsarbete ska en ny unik tillgång ha skapats. Om en tillgång består både av en förvärvad och en egenupparbetad immateriell del, ska helheten betraktas som egenupparbetad immateriell anläggningstillgång, om syftet vid förvärvet av den förvärvade delen var att den, genom eget utvecklingsarbete, skulle utgöra en del av en ny unik tillgång.[1376] Detta gäller oavsett om det är företagets anställda eller externa konsulter som har utfört arbetet. Avgörande är således om tillgången är egenupparbetad eller förvärvad av extern part, t.ex. i form av rättigheter eller goodwill, och inte om utgifterna är interna eller externa. Inte heller den förvärvade delen får då tas upp som tillgång eftersom den blir en oskiljaktig del av den nya tillgången. En ny unik tillgång uppstår inte om ett företag köper ett affärssystem som företagets egen personal anpassar. Affärssystemet är en förvärvad immateriell tillgång, vilket gäller för såväl utgiften för inköpet som för utgiften för anpassningen.[1377]

I K2 framgår att delar av en enhet tillsammans utgör en anläggningstillgång om varje del är nödvändig för att enheten ska kunna fungera i enlighet med sin grundläggande funktion.[1378] Att K2 inte tillåter att företag delar upp tillgångar i komponenter är en anpassning till skatterätten.[1379] En anläggningstillgång som består av både immateriella och materiella delar anses vara materiell om den materiella delen utgör 50 procent eller mer av det sammanlagda anskaffningsvärdet vid

---

[1373] K2, p. 9.2. Avsnitt 4.3.4.2.
[1374] 4 kap. 3 § ÅRL, K2, p. 10.9.
[1375] K2, p. 10.4.
[1376] K2, p. 10.4.
[1377] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 10.4.
[1378] K2, p. 10.2.
[1379] Drefeldt, Törning, Årsredovisning enligt K2, s. 182.

investeringstidpunkten.[1380] Regeln i K2 är tydlig och lämnar till skillnad från regeln i IAS 38 lite utrymme för tolkning.

4.5.4 Immateriella anläggningstillgångar, särskilt utvecklingsarbeten, i kontrollbalansräkning med K3 och K2

Företag som tillämpar K2 får aldrig ta upp egenupparbetade immateriella tillgångar i balansräkningen. Denna begränsning av 4 kap. 2 § ÅRL finns inte i K3, men företagen måste där välja mellan aktiveringsmodellen eller kostnadsföringsmodellen. Ett företag som tillämpar K3 och har valt aktiveringsmodellen har möjligen vissa värden tillgångsförda sedan tidigare om skyldighet att upprätta en kontrollbalansräkning uppstår, vilket alltså påverkar storleken på det egna kapitalet. Ett K3-företag som har tillämpat kostnadsföringsmodellen har i enlighet med 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL möjlighet att byta redovisningsprincip och i kontrollbalansräkningen använda aktiveringsmodellen. Detta höjer däremot inte värdet på tillgångarna eftersom det anges i K3 p. 18.15 att utgifter för en immateriell tillgång som har kostnadsförts tidigare räkenskapsår inte därefter får ingå i anskaffningsvärdet. Regeln gäller även vid byte av redovisningsprincip från kostnadsföringsmodellen till aktiveringsmodellen. För att få aktivera utvecklingskostnader enligt ÅRL krävs det vidare att motsvarande belopp överförs från fritt eget kapital till en fond för utvecklingsutgifter. Eftersom fritt eget kapital alltid är förbrukat när skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning inträffar har K3-företag aldrig någon möjlighet att skriva upp utvecklingskostnader. Ytterligare ett problem som kan förhindra byte av redovisningsprincip är att det underlag som skulle behövas för att tillämpa en alternativ redovisningsprincip kan saknas.[1381]

För att utvecklingsarbeten ska finnas med i en kontrollbalansräkning måste således företaget redovisa enligt K3 och från början välja aktiveringsmodellen. Det är utvecklingsarbeten som redan finns redovisade som en tillgång i bokslutet som kan göra skillnad i

---

[1380] K2, p. 10.3.

[1381] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 51, Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkning, s. 49.

kontrollbalansräkningen. Uppskrivningsregeln i 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL bör i princip inte kunna tillämpas på dessa tillgångar.[1382]

Om K3 och K2 utan avvikelser tillämpas som helheter även i kontrollbalansräkningen[1383] innebär det att immateriella tillgångar värderas högre med K3 än med K2, men att exempelvis materiella anläggningstillgångar kan värderas lägre på grund av komponentavskrivningar och andra nedskrivningsregler i K3 jämfört med K2.[1384]

Som illustrerats ovan har begreppet ny unik tillgång betydelse för hur utvecklingsarbete redovisas i både K3 och K2. Företagets intentioner med utvecklingsarbetet styr klassificeringen. Eftersom förvärvade immateriella tillgångar får tas upp som tillgångar får klassificeringen återverkningar även i kontrollbalansräkningen. Företaget måste redan från början ha bestämt om det rör sig om en ny unik tillgång eller inte.[1385] Hur företagen definierar ny unik tillgång blir därför avgörande för vad som får tas upp i en kontrollbalansräkning enligt både K3 och K2.

Förutom skillnader i vilka utgifter som får aktiveras i K3 respektive K2 så skiljer sig regelverken i klassificeringsfrågan. Om en tillgång klassificeras som materiell eller immateriell anläggningstillgång är relevant eftersom värderingsprinciperna varierar mellan tillgångsslagen, men främst eftersom materiella anläggningstillgångar faktiskt får tas upp i balansräkningen. Klassificeringen av en anläggningstillgång som består av både immateriella och materiella delar bestäms i K2 av anskaffningsvärdet där 50 %-regeln är ensamt utslagsgivande. I K3 får företaget istället bedöma vilken del som betyder mest för företaget. Bedömningen i K3 är alltså mer flexibel.

[1382] Jfr BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 18.24 där det anges att de immateriella anläggningstillgångarnas karaktär gör att det endast i undantagsfall är möjligt att skriva upp en sådan tillgång. Normalt är uppskrivning möjlig bara om den immateriella tillgången har uppkommit ur avtalsenliga eller andra juridiska rättigheter.

[1383] Se vidare avsnitt 4.9.

[1384] FAR, RedR 2, punkt 5.7.

[1385] Drefeldt, Första säsongen med nya K2, Balans nr 6 2017, s. 26.

4.6 Omsättningstillgångar, särskilt varulager, justerad värdering förenlig med god redovisningssed i kontrollbalansräkning

4.6.1 ÅRL

Med omsättningstillgång förstås annan tillgång än anläggningstillgång.[1386] Om tillgången inte är avsedd att stadigvarande brukas i företagets verksamhet är den en omsättningstillgång. Huvudregeln är att omsättningstillgångar tas upp till det lägsta av anskaffningsvärdet och nettoförsäljningsvärdet, lägsta värdets princip.[1387] Reglerna i ÅRL är identiska med skattereglerna i IL. Av 17 kap. 2 § IL framgår att innebörden av anskaffningsvärde, nettoförsäljningsvärde och återanskaffningsvärde är densamma i IL som i ÅRL. Huvudregeln om värdering enligt lägsta värdets princip framgår även av 17 kap. 3 § IL.

Anskaffningsvärde beräknas på samma sätt som för anläggningstillgångar och som huvudregel ingår utgifterna för tillgångens förvärv eller tillverkning.[1388]

Utöver inköpspriset beräknas anskaffningsvärdet på utgifter som är direkt hänförliga till förvärvet. I anskaffningsvärdet för en tillverkad tillgång får, utöver sådana kostnader som direkt kan hänföras till produktionen av tillgången, en skälig andel av indirekta tillverkningskostnader räknas in. Ränta på kapital som har lånats för att finansiera tillverkningen av en tillgång får räknas in i anskaffningsvärdet till den del som räntan hänför sig till tillverkningsperioden.[1389]

Nettoförsäljningsvärde avser försäljningsvärdet efter avdrag för beräknad försäljningskostnad. Om det finns särskilda skäl, får återanskaffningsvärdet, i förekommande fall med avdrag för inkurans, eller något annat värde som är förenligt med god redovisningssed och rättvisande bild användas i stället för nettoförsäljningsvärdet.[1390]

[1386] 4 kap. 1 § ÅRL.
[1387] 4 kap. 9 § 1 st. ÅRL.
[1388] 4 kap. 9 § 2 st. och 3 § 2–4 st. ÅRL.
[1389] 4 kap. 3 § 2–4 st. ÅRL.
[1390] 4 kap. 9 § 3 st. ÅRL.

Med återanskaffningsvärde avses det belopp som motsvarar den utgift för anskaffandet som företaget skulle ha haft, om tillgången anskaffats på balansdagen.[1391]

Särskilda regler gäller för värdering av pågående arbeten, 10 §, varulager, 11 §, redovisning till bestämd mängd och fast värde, 12 § samt 13 a §, 14 a § och 14 e § avseende vissa andelar i intresseföretag, finansiella instrument och värdering av säkrade poster. Nedan behandlas reglerna om värdering av varulager närmare.

Av 2 kap. 4 § 1 st. 5 p. ÅRL framgår att de olika beståndsdelar som balansräkningens poster och, i förekommande fall, delposter består av ska värderas var för sig, så kallad post-för-post värdering.[1392] Om det finns särskilda skäl och är i överensstämmelse med god redovisningssed och rättvisande bild får avvikelser göras, 2 kap. 4 § 2 st. ÅRL.[1393]

Avseende varulager i den ordinarie balansräkningen är det beräkningen av anskaffningsvärdet som kan avvika från huvudregeln i 4 kap. 3 § 2–4 st. ÅRL.[1394] I 4 kap. 11 § ÅRL anges att anskaffningsvärdet för varulager av likartade tillgångar får beräknas enligt först-in-först-ut-principen, enligt vägda genomsnittspriser eller enligt någon annan liknande princip. Sist-in-först-ut-principen får inte tillämpas. Varulager avser det som i balansräkningen redovisats under någon av punkterna Råvaror eller förnödenheter eller Färdiga varor och handelsvaror.[1395] Med likartade tillgångar menas främst massartiklar och partivaror som inte låter sig individualiseras.[1396] Med ”någon annan liknande princip” menas värderingsmetoder som i sina principiella huvuddrag överensstämmer med först-in-först-ut-principen eller med en beräkning med hjälp av vägda genomsnittspriser, s.k. nominella värderingsprinciper, dvs. den totala kostnaden för produkter i lager dividerat med antalet produkter. Även allmänna regler om beräkning av anskaffningsvärde,

---

[1391] 4 kap. 9 § 4 st. ÅRL.

[1392] Avsnitt 3.3.2.8.

[1393] När dessa avvikelser är tillåtna anges i K3 och K2.

[1394] För djupare kommentarer om redovisning av varulager se RR 2:02, Varulager, och BFNAR 2000:3, Redovisning av varulager.

[1395] af Sandeberg, Årsredovisningslag (1995:1554), kommentaren till 4 kap. 11 §, Karnov internet, Juno.

[1396] af Sandeberg, Årsredovisningslag (1995:1554), kommentaren till 4 kap. 11 §, Karnov internet, Juno.

9 §, kan tillämpas.[1397] Först-in-först-ut-principen gäller även när det skattemässiga anskaffningsvärdet ska bestämmas.[1398]

Av 4 kap. 12 § ÅRL framgår att råvaror och förnödenheter som omsätts och vilkas sammantagna värde är av underordnad betydelse för företaget, får tas upp till en bestämd mängd och ett fast värde, om deras kvantitet, värde och sammansättning inte varierar väsentligt.

Nettoförsäljningsvärde är i normalfallet högre än anskaffningsvärde eftersom företagen gör ett vinstpålägg innan varorna säljs. Undantaget från denna huvudregel kan vara om varulagret ska värderas exempelvis i samband med en klädbutiks sista sommarrea.[1399]

4.6.2 K3

Klassificeringen utgår från ÅRL och i K3 p. 4.4 anges det att företagets avsikt vid förvärvet är avgörande. En tillgång anses inte vara avsedd att stadigvarande brukas eller innehas i verksamheten, och är därmed en omsättningstillgång, när

a. företaget avser att sälja eller förbruka tillgången under företagets normala verksamhetscykel,
b. företaget primärt har förvärvat tillgången för handelsändamål,
c. företaget avser att realisera tillgången inom tolv månader, eller
d. tillgången utgörs av likvida medel, om inte tillgången omfattas av restriktioner vad gäller byte eller användning för att reglera en skuld senare än tolv månader efter balansdagen.[1400]

En tillgång ska inte omklassificeras endast för att företaget beslutar att avyttra eller utrangera en anläggningstillgång. Omklassificering till omsättningstillgång ska göras av en materiell anläggningstillgång som innehas för uthyrning när uthyrningen upphör, men endast om företaget rutinmässigt säljer sådana tillgångar vid uthyrningsperiodens slut.

[1397] af Sandeberg, Årsredovisningslag (1995:1554), kommentaren till 4 kap. 11 §, Karnov internet, Juno.
[1398] 17 kap. 3 § 2 st. IL.
[1399] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 304, Drefeldt, Törning, Årsredovisning enligt K2, s. 244.
[1400] K3, p. 4.4.

Anskaffningsvärdet är då tillgångens redovisade värde vid tidpunkten för omklassificeringen.[1401]

Likaså ska en omsättningstillgång omklassificeras om företaget beslutar att stadigvarande bruka eller inneha tillgången. Anskaffningsvärdet för en sådan tillgång är dess redovisade värde vid tidpunkten för omklassificeringen.[1402]

Varulager utgörs av sådana omsättningstillgångar som är avsedda att säljas i den löpande verksamheten, under tillverkning för att säljas, eller i form av material eller förnödenheter som ska förbrukas i tillverkningsprocessen eller vid tillhandahållandet av tjänster.[1403]

Med hänvisning till 4 kap. 9 § 1 st. ÅRL anges i K3 att lägsta värdets princip gäller. Huvudregeln är att värdet ska bestämmas för varje vara för sig. Avvikelser från post-för-post-värdering får endast göras vid värdering av homogena varugrupper eller om en individuell värdering inte kan motiveras av kostnadsskäl. En vara anses ingå i en homogen varugrupp om den i alla avseenden som är relevanta för värderingen kan jämställas med andra varor i gruppen.[1404] Exempelvis kan regeln om homogen varugrupp tillämpas om varorna hör till samma produktlinje och används för samma ändamål eller har samma slutanvändning, om de tillverkas och säljs i samma geografiska område och om det är praktiskt ogenomförbart att värdera en varutyp åtskild från en annan inom samma produktlinje.[1405]

Om det är svårt att få fram korrekta uppgifter eller om en mer exakt värdering inte kan motiveras av kostnadsskäl, får en schablonmässig metod användas om tre villkor är uppfyllda. Det ska finns ett relevant och tillförlitligt underlag för schablonen, schablonen ska används konsekvent och schablonen måste ge ungefär samma värde som en värdering med utgångspunkt från faktiska förhållanden.[1406]

[1401] K3, p. 4.5.
[1402] K3, p. 4.6.
[1403] K3, p. 13.2.
[1404] K3, p. 13.3.
[1405] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 13.3.
[1406] K3, p. 13.4.

Till anskaffningsvärde för varulager ska räknas utgifter för inköp, tillverkning samt andra utgifter för att bringa varorna till deras aktuella plats och skick.[1407]

Innebörden av först-in-först-ut utvecklas något i K3 genom att ”likartade tillgångar” i 4 kap. 11 § ÅRL definieras som varor som är utbytbara. Vilka varor som är utbytbara bestäms utifrån varornas beskaffenhet och användning för företaget.[1408] För varor som inte är utbytbara och för varor som produceras för och hålls åtskilda för särskilda projekt, beräknas anskaffningsvärdet med utgångspunkt i de specifika utgifter som är hänförliga till respektive produkt.[1409]

Till utgifter som är direkt hänförliga till förvärvet, 4 kap. 3 § ÅRL, räknas exempelvis inköpspris och tullavgifter samt utgifter för transport och hantering. Handelsrabatter, prisavdrag och liknande ska dras av.[1410]

I K3 preciseras innebörden av skälig andel av indirekta tillverkningskostnader som får räknas in i anskaffningsvärdet.[1411] Alla utgifter som är nödvändiga för att bringa varan till dess aktuella plats och skick ska räknas in. Det innebär att exempelvis onormalt stort råvaruspill, onormalt höga arbetskostnader eller andra tillverkningskostnader inte får räknas in. Inte heller lagringskostnader som inte är nödvändiga i tillverkningsprocessen eller administrativa omkostnader som inte bidrar till att bringa varan till dess aktuella plats och skick samt försäljningskostnader får räknas in.[1412]

Innebörden av lägsta värdets princip förtydligas i K3.[1413] I K3 p. 13.10 anges att försäljningsvärde är det pris som varan kan säljas för enligt villkor som är normala i verksamheten som avses. Priset ska fastställas utifrån de förhållanden som råder på balansdagen och hänsyn ska tas till inkurans.[1414] Med försäljningskostnad avses de kostnader som

---

[1407] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 13.4.
[1408] K3, p. 13.5.
[1409] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 13.5.
[1410] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 13.5.
[1411] 4 kap. 3 § 3 st. ÅRL.
[1412] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 13.7.
[1413] 4 kap. 9 § 1 st. ÅRL.
[1414] Inkurans innebär att varornas värde har minskat t.ex. till följd av att varorna har skadats, blivit omoderna eller är övertaliga, BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 13.13.

direkt kan hänföras till försäljningstransaktionen. Precis som med nettoförsäljningsvärde finns försäljningsvärde inte med i Bilaga 1 innehållande definitioner. Vid beräkning av nettoförsäljningsvärde av varulager innehåller K3 även regler för hur värderingen ska genomföras av varor som är under tillverkning för att säljas samt material eller förnödenheter som ska förbrukas i tillverkningsprocessen eller vid tillhandahållandet av tjänster.[1415]

4.6.3 K2

Liksom i K3 anges det i K2 att företagets avsikt vid förvärvet är avgörande för om det är en anläggnings- eller omsättningstillgång.[1416] Av särskild relevans för varulager är att om avsikten vid inköpet är att sälja tillgången i den normala verksamheten så klassificeras den som omsättningstillgång, även om den inte blir såld inom 12 månader.[1417] Omsättningstillgångar ska omklassificeras om företaget beslutar att stadigvarande bruka eller inneha tillgången, exempelvis om en bilhandlare beslutar att en lagerbil ska användas som tjänstebil.

I K2 p. 12.2 anges att omsättningstillgångar avsedda att säljas i den löpande verksamheten, under tillverkning för att säljas, eller tillgångar som ska förbrukas i tillverkningsprocessen eller vid tillhandahållandet av tjänster, utgör varulager.[1418] Det innebär att råvaror, halvfabrikat och förnödenheter anses vara varulager. Förnödenheter utgörs av omsättningstillgångar som förbrukas i företagets normala tillverkningsprocess, exempelvis bränsle, smörjmedel, slipmaterial, rengöringsmedel och tillsatsmaterial.[1419]

Post-för-post värdering är en huvudregel som gäller för hela K2.[1420] Kollektiv värdering får endast användas för homogena varugrupper eller om en individuell värdering inte kan motiveras av kostnadsskäl. En vara anses ingå i en homogen varugrupp om den i alla avseenden som är relevanta för värderingen kan jämställas med andra varor i

---

[1415] K3, p. 13.12, 13.13.
[1416] K2, p. 9.5.
[1417] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 9.5.
[1418] Uppräkningen är identisk med den i K3, p. 13.2.
[1419] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 12.2.
[1420] K2 kap. 2 grundläggande principer. Avsnitt 3.3.2.8.

gruppen.[1421] Homogen varugrupp syftar på utbytbara varor, exempelvis råvaror av samma kvalitet. Ett kostnadsskäl som kan motivera att frångå post-för-post värdering är att varulagersystemets uppbyggnad inte tillåter det.[1422]

Precis som i K3 ska lägsta värdets princip tillämpas på omsättningstillgångar i K2.[1423] Anskaffningsvärdet ska beräknas enligt K2 p. 12.7–12.12 och nettoförsäljningsvärdet ska bedömas. Om det är uppenbart att nettoförsäljningsvärdet är högre än anskaffningsvärdet behöver nettoförsäljningsvärdet inte beräknas.[1424] Varje vara eller varugrupp ska värderas till det lägsta av anskaffningsvärdet och nettoförsäljningsvärdet. En bedömning av varulagrets totala nettoförsäljningsvärde är inte ett alternativ.[1425]

En skillnad från K3 är att varulagret i K2 även får värderas enligt regeln om inkuransavdrag i 17 kap. 4 § IL där det anges att tillgångarna får tas upp till 97 procent av lagertillgångarnas sammanlagda anskaffningsvärde. Regeln får endast tillämpas om värdet inte är högre än värderingen enligt lägsta värdets princip, varför regeln inte blir aktuell i en kontrollbalansräkning.[1426]

Vid beräkning av anskaffningsvärde för varulager gäller med utgångspunkt i 4 kap. 9 och 11 §§ ÅRL att utgifterna för tillgångens förvärv eller tillverkning ska beaktas. Består varulagret av likartade tillgångar får först-in-först-ut-principen, vägda genomsnittspriser eller någon annan liknande princip tillämpas.

Avseende förvärvade varor anges att frakt, importavgifter och tull är sådana utgifter som är direkt hänförliga till förvärvet enligt 4 kap. 3 § ÅRL, men avdrag ska göras för varurabatter, bonus och andra liknande prisavdrag.[1427]

En punkt i det allmänna rådet som K2 är ensamt om är att detaljhandelsföretag och handelsföretag får beräkna anskaffningsvärdet till försäljningspriset exklusive moms med avdrag för antingen det pålägg

---

[1421] K2, p. 12.3. Formuleringen är identisk med K3, p. 13.3.
[1422] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 12.3.
[1423] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 9.7.
[1424] K2, p. 12.4.
[1425] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 12.4.
[1426] K2, p. 12.5.
[1427] K2, p. 12.7.

som används i priskalkylen eller bruttovinstmarginalen för den aktuella varan eller varugruppen.[1428] Det är fråga om en förenklingsregel som gör det möjligt att schablonmässigt beräkna anskaffningsvärdet för en förvärvad vara eller varugrupp.[1429]

I anskaffningsvärdet för egentillverkade varor ska bland de direkta utgifterna räknas in inköpspriset för material, utgifter för lön m.m. till personal som arbetar med att tillverka varorna, samt de utgifter som ska räknas in för förvärvade varor.[1430] Att utgifterna är direkta innebär att de kan hänföras till tillverkningen av en specifik vara och att utgifterna är direkt relaterade till produktionsvolymen.[1431]

En skälig andel av indirekta tillverkningskostnader får även räknas in.[1432] Eftersom förnödenheter inte hänförs till en bestämd vara eller order är de indirekta tillverkningskostnader. Även avskrivningar på anläggningstillgångar som använts i tillverkningen räknas till indirekta tillverkningskostnader.[1433]

Ränteutgifter, lagerhållningskostnader, administrationsomkostnader, försäljningsomkostnader samt forsknings- och utvecklingskostnader får aldrig räknas in i anskaffningsvärdet för en egentillverkad vara.[1434]

Med försäljningsvärde, 4 kap. 9 § ÅRL, avses det pris som varan kan säljas för enligt villkor som är normala i verksamheten. De förhållanden som råder på balansdagen är utgångspunkten och hänsyn ska tas till inkurans.[1435] I kommentaren utvecklas att hänsyn ska tas till information som finns tillgänglig efter balansdagen om informationen bekräftar förhållanden som förelåg på balansdagen.[1436]

För varor som är under tillverkning är utgångspunkten försäljningspriset för den färdiga varan. Priset reduceras med alla kostnader som återstår fram till dess att varan är färdig. Försäljningskostnad

---

[1428] K2, p. 12.8.
[1429] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 12.8.
[1430] K2, p. 12.10.
[1431] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 12.10.
[1432] 4 kap. 3 § 3 st. ÅRL.
[1433] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 12.11.
[1434] K2, p. 12.12.
[1435] Formuleringen överensstämmer med den i K3, p. 13.10.
[1436] K2, p. 2.11, BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 12.14.

definieras som de kostnader som är direkt hänförliga till försäljningen. Det som avses är varurabatter, bonus och provisioner. Normal lön till anställda, lagringskostnader och ränta under lagrings- och kredittid är inte kostnader som inte är direkt hänförliga till försäljningstransaktionen.[1437]

I 4 kap. 9 § 3 st. ÅRL anges att återanskaffningsvärdet får användas istället för nettoförsäljningsvärdet om det finns särskilda skäl. Dessa särskilda skäl utvecklas i K2 avseende råvaror och halvfabrikat. Om försäljning av dessa varor inte ingår i företagets normala verksamhet kan det vara svårt att fastställa ett nettoförsäljningsvärde. Att värdering till nettoförsäljningsvärde inte kan motiveras av kostnadsskäl anges även som giltigt skäl. Återanskaffningsvärdet beräknas enligt samma metoder som anskaffningsvärdet, men baseras på balansdagens priser.[1438]

4.6.4 Omsättningstillgångar, särskilt varulager, i kontrollbalansräkning med K3 och K2

ÅRL innehåller ganska många värderingsprinciper för varulager varför varken K3 eller K2 har fyllts ut med så många bestämmelser.[1439] Värderingsreglerna i K3 och K2 är därför påtagligt lika där flera delar av de allmänna råden är identiska. En skillnad är att K2 innehåller fler exempel och förtydliganden i kommentarerna samt vissa förenklingsregler, exempelvis inkuransregeln i 17 kap. 4 § IL.

Om varulager redovisas enligt K-regelverken innebär det en värdering som till stor del framgår redan av ÅRL. Eftersom en kontrollbalansräkning som huvudregel ska upprättas under principen om fortsatt drift kommer värdering till nettoförsäljningsvärde, 25 kap. 14 § 1 st. 2 p., i de flesta fall vara den mest fördelaktiga värderingen i en kontrollbalansräkning. Nettoförsäljningsvärdet för varor som är under

---

[1437] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 12.15.
[1438] K2, p. 12.16, BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 12.16.
[1439] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 303, Drefeldt, Törning, Årsredovisning enligt K2, s. 243.

tillverkning ska exempelvis som utgångspunkt sättas till det förväntade försäljningspriset på den färdiga varan.[1440]

Vid upprättande av kontrollbalansräkning tycks inte värdering av varulager innebära några svårigheter särskilt orsakade av valt K-regelverk. De problem som kan uppstå vid värdering av varulager hänför sig istället till svårighet att uppskatta försäljningsvärde och försäljningskostnader, vilket kan vara särskilt svårt i förlustbolag eller i en lågkonjunktur.[1441]

4.7 Nettoförsäljningsvärde i kontrollbalansräkningen

4.7.1 Definition i ABL, ÅRL, K3 och K2

Enligt 25 kap. 14 § 1 st. 2 p. ABL får tillgångar redovisas till nettoförsäljningsvärde i kontrollbalansräkningen. Nettoförsäljningsvärde har nämnts i avsnitten om materiella anläggningstillgångar och omsättningstillgångar ovan med hänvisning till 4 kap. 9 § 3–4 st. ÅRL där följande anges:

”Med nettoförsäljningsvärde avses försäljningsvärdet efter avdrag för beräknad försäljningskostnad. Om det finns särskilda skäl, får återanskaffningsvärdet, i förekommande fall med avdrag för inkurans, eller något annat värde som är förenligt med 2 kap. 2 och 3 §§ användas i stället för nettoförsäljningsvärdet.

Med återanskaffningsvärde avses det belopp som motsvarar den utgift för anskaffandet som företaget skulle ha haft, om tillgången anskaffats på balansdagen.”

I K3 p. 13.10 och K2 p. 12.14–15 hänvisas till definitionen i ÅRL. Innebörden av försäljningsvärde anges vara det pris som varan kan säljas för enligt villkor som är normala i verksamheten. I prop. 1975:104 anges att försäljningsvärdet är det pris som rörelsen uppnår vid normal försäljning i den löpande verksamheten.[1442] Nästan samma formulering används av FAR i RedR 2 där det anges att försäljningsvärdet ska bestämmas med utgångspunkt i det pris som bolaget beräknar kunna uppnå vid normal försäljning i den löpande verksamheten.

[1440] K3 p. 13.12, BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 12.15.

[1441] Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkning, s. 55.

[1442] Prop. 1975:104, s. 221.

Delvis utomrättsliga metoder kan behövas vid värdering av objekt för rättsliga ändamål.[1443] För att svara på hur värdering till nettoförsäljningsvärde ska genomföras i kontrollbalansräkningen tas i det följande hjälp av andra begrepp rörande värdering, närmare bestämt marknadsvärde, verkligt värde och nyttjandevärde.

4.7.2 Marknadsvärde

4.7.2.1 Definition inom företagsekonomi

Marknadsvärde som mått på en egendoms objektiva värde är ett centralt mått från såväl rättslig som ekonomisk synvinkel.[1444] En definition av marknadsvärde som fått internationell spridning (det är den officiella definitionen i Storbritannien) är den som utfärdas av The International Valuation Standards Council (IVSC).[1445]

> ”Market Value is the estimated amount for which an asset or liability should exchange on the valuation date between a willing buyer and a willing seller in an arm’s length transaction, after proper marketing and where the parties had each acted knowledgeably, prudently and without compulsion.”[1446]

De som skriver under på denna definition kallades av Lusht ”value estimators”. De gör en uppskattning av vad som borde inträffa på en rimligt effektiv marknad. Ett alternativt synsätt är att de som värderar är ”price predictors”. Enligt dem är marknadsvärde istället det mest sannolika försäljningspriset. Skillnaden mellan definitionerna är att det i det senare fallet handlar om vad som *är* snarare än vad som *borde vara*. Utgångspunkten är priser på observerade transaktioner medan marknaden inte omnämns.[1447]

[1443] Hager, Ämnet värderingsrätt och förhållandet mellan juridik och ekonomi, SvJT 2007, s. 283.

[1444] Hager, Ämnet värderingsrätt och förhållandet mellan juridik och ekonomi, SvJT 2007, s. 284.

[1445] Lind, Nordlund, The concept of market value in thin markets and its implications for international accounting rules (IFRS), Journal of Property Investment & Finance, Vol. 37 No. 3, 2019, s. 301, Hager, Värderingsrätt, s. 144.

[1446] IVS 104, Bases of value, p. 30.1.

[1447] Lusht, Data, the Appraisal Process, and the Market Value Definition, Appraisal Journal Vol. 49 Iss. 4 (1981), s. 534.

”Prediction implies a more objective justification. Estimation is relatively subjective, based more on opinion, and implies less precision.”[1448]

Det är inte vattentäta skott mellan ”prediction” och ”estimation”. Lind och Nordlund argumenterar för att olika värderingsmetoder interagerar under värderingsprocessen.[1449]

I företagsekonomisk litteratur skiljs det på värde och pris, vilket är särskilt relevant för marknadsvärdesdiskussionen.[1450] Med pris avses ett historiskt inträffat faktum, en transaktion som ägt rum mellan säljare och köpare. Värde avser vanligtvis ett uppskattat pris.[1451]

”The nature of value, its source, and its relationship to price and market behaviour has long been a topic of concern among philosophers, economists, business people, and real estate professionals. It was important to the Greek philosophers Socrates, Plato and Aristotle, and in the Middle Ages Thomas Aquinas and other debated the subject.”[1452]

Uppskattning av överlåtelsevärden inom företagsekonomisk litteratur söker typiskt sett inte fastställa ett exakt pris, utan ett spann inom vilket försäljning kan komma till stånd. Det slutliga priset avgörs i en förhandling mellan köpare och säljare.[1453] Ett intervall kan pekas ut men sällan en exakt summa, t.ex. vid fastställande av marknadsvärde.[1454]

4.7.2.2 Marknadsvärde som nettoförsäljningsvärde

Om en kontrollbalansräkning aldrig upprättats räcker det att borgenären visar att det förelegat en faktisk kritisk kapitalbrist. Detta kan ske genom exakta värderingar, men även genom att visa på ett intervall inom vilken värderingen ligger. Om kritisk kapitalbrist föreligger oavsett var i intervallet det exakta värdet är, torde detta räcka för att bevisbördan ska vara uppfylld. Vid prövning av om värderingen i en

---

[1448] Lusht, Data, the Appraisal Process, and the Market Value Definition, Appraisal Journal Vol. 49 Iss. 4 (1981), s. 539.

[1449] Lind, Nordlund, A Transparent Two-Step Categorization of Valuation Methods, The Appraisal Journal, Summer 2014, Vol. 82 Iss. 3, s. 244 ff.

[1450] Plattner, Value and price, The appraisal journal, oktober 1985, s. 516 ff., Hager, Värderingsrätt, s. 140.

[1451] Hager, Värderingsrätt, s. 140.

[1452] Plattner, Value and price, The appraisal journal, oktober 1985, s. 516.

[1453] Victorin, Hager, En ohållbar position? Tre teser om värdering av rörelseskada vid obefogad uppsägning av lokalhyresavtal, SvJT 2006, s. 796.

[1454] Hager, Ämnet värderingsrätt och förhållandet mellan juridik och ekonomi, SvJT 2007, s. 279, Hager, Värderingsrätt, s. 142 ff.

upprättad kontrollbalansräkning är korrekt behöver inte heller ett exakt värde fastställas. Det räcker för domstolen att konstatera huruvida de i kontrollbalansräkningen upptagna värdena kan accepteras och huruvida det leder till att det egna kapitalet understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet eller inte. Att kontrollbalansräkningen ska visa företagets överlevnadsförmåga i kombination med att likvidation och personligt ansvar kan vara konsekvensen av en felaktig värdering, talar för att en hög värdering som ligger inom ett rimligt spann ska accepteras. Att borgenären har ett värderingsutlåtande av en expert som visar på ett lägre värde innebär därför inte automatiskt att styrelseledamöternas högre värdering är felaktig och därmed potentiellt ansvarsgrundande. Innebörden av marknadsvärde i den ekonomiska litteraturen är därför relevant för bedömningen av värdering till nettoförsäljningsvärde i 25 kap. 14 § 1 st. 2 p. ABL.

För att beskriva hur tillgångar ska värderas enligt 25 kap. 14 § 1 st. 2 p. ABL används både termerna *pris* och *värde*, exempelvis i prop. 1975:104:

> ”Som verkligt värde anses enligt andra stycket i första hand nettoförsäljningsvärdet (försäljningspris minskat med försäljningskostnader).
>
> […]
>
> I formuleringen ’försäljningsvärdet efter avdrag för försäljningskostnaderna’ åsyftas med försäljningsvärdet det pris som rörelsen uppnår vid normal försäljning i den löpande verksamheten. I försäljningskostnaderna bör inräknas skälig andel av rörelsens administrationskostnader.”[1455]

Det framgår av prop. 1975:104 att vad som åsyftades med verkligt värde är en form av marknadsvärde, om än inte preciserad i ekonomiska termer.[1456]

Oppenheimer, Blomberg och Mandorff använder termen marknadsvärde synonymt med nettoförsäljningsvärde. I återgivandet av prop. 2000/01:150 skriver de:

[1455] Prop. 1975:104, s. 221.

[1456] Se avsnitt 2.2.3–2.2.5 avseende användningen av verkligt värde vid värderingen i kontrollbalansräkning i ABL 1910, 1944 och 1975.

”Om det inte finns något fastställbart *marknadsvärde* [min kursivering] att utgå ifrån vid värderingen av försäljningsvärdet får man använda uppskattade värden.”[1457]

I prop. 2000/01:150, som är källan till uttalandet, används istället termen nettoförsäljningsvärde.[1458] Tidigare i samma förarbete används däremot marknadsvärde för att beskriva de övervärden som ska åskådliggöras i en kontrollbalansräkning.[1459]

I praxis från HD används inte termen marknadsvärde i något av fallen som direkt behandlar likvidationsplikt vid kapitalbrist.

I RÅ 2004 not 176 var det fråga om skattetillägg. HFD bedömde att uppgift i deklaration om marknadsvärdet på aktier i fåmansföretag inte ansågs utgöra sådan oriktig uppgift som krävs för skattetillägg. I bolaget hade flertalet kontrollbalansräkningar upprättats. HFD konstaterade att det var förenat med betydande svårigheter att fastställa ett entydigt marknadsvärde på aktier av ifrågavarande slag. Oavsett vilka metoder som användes menade HFD att dessa endast kunde tjäna som ett hjälpmedel för bedömningen av vilket pris aktierna skulle betinga vid en försäljning på den allmänna marknaden.

4.7.2.3 Observerbart nettoförsäljningsvärde existerar inte

I förarbetena framgår att med ordet ”tillgångar” avses inte endast sådana tillgångar som enligt god redovisningssed får redovisas i den offentliga redovisningen utan också andra resurser som har ett påvisbart värde för bolaget.[1460] Uttalandet tycks innebära att tillgångsbegreppet är vidare när nettoförsäljningsvärde beräknas enligt 25 kap. 14 § 1 st. 2 p. ABL än vad det är i K3 och K2. Vidare anges i förarbetena att ordet ”nettoförsäljningsvärde” inte är avsett att förhindra att en tillgång eller skuld tas upp till ett uppskattat nettoförsäljningsvärde i de fall ett observerbart sådant inte existerar.[1461]

Frågan är hur en borgenär ska leda i bevis att nettoförsäljningsvärdet är för högt satt om styrelsens värdering ska accepteras trots att, som det anges i förarbetena, något observerbart sådant inte existerar.

[1457] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 49.

[1458] Prop. 2000/01:150, s. 92.

[1459] Prop. 2000/01:150, s. 38.

[1460] Prop. 2000/01:150, s. 93. Se även avsnitt 2.5.4 och 4.3.1.

[1461] Prop. 2000/01:150, s. 93.

Formuleringen ger närmast intryck av att så länge en värdering är gjord av styrelsen och det finns *någon* grund för denna kan den inte ifrågasättas i efterhand. Min mening är att uttalandet inte ska tolkas så. Mina skäl för detta presenteras nedan.

Lindskog menar att nettoförsäljningsvärdet vid en uppskattning inte får baseras på en fiktion eller framtidsförhoppningar utan ska bygga på en bedömning av vad en försäljning kan inbringa med utgångspunkt i de rådande marknadsförutsättningarna.[1462] Jag menar att den använda värderingsmetoden måste ha vetenskapligt stöd och vara accepterad av redovisningsexpertisen. Formuleringen i prop. 2000/01:150 framstår som rimlig om den läses i ljuset av den företagsekonomiska diskussionen om marknadsvärde. I de fall där marknadsvärde bestäms utifrån *estimation* så måste det inte finns något iakttagbart värde på den specifika tillgången. Uppskattningen görs istället med utgångspunkt i marknaden. Dessa uppskattningar kan göras på flera olika sätt med hjälp av skilda metoder, vilket utvecklas av Lind och Nordlund.[1463] Vid ”prediction of market values based on direct evidence”[1464] hamnar man närmare vad som i förarbetena beskrivs som ”observerbart” nettoförsäljningsvärde.[1465] Finns ett observerbart nettoförsäljningsvärde ska detta användas, men även de metoder som bygger på *estimation* måste alltså accepteras.

Värdering till nettoförsäljningsvärde i kontrollbalansräkning är inte någon särskild form av nettoförsäljningsvärdes-värdering. En enskild metod pekas heller inte ut. Uttalandena i förarbetena bör istället tolkas som att olika metoder som faller inom ramen för vad som är att betrakta som nettoförsäljningsvärde och marknadsvärde är acceptabelt vid tillämpningen av 25 kap. 14 § 1 st. 2 p. ABL. Gissningar kan däremot inte accepteras.

[1462] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.3.1.

[1463] Lind, Nordlund, A Transparent Two-Step Categorization of Valuation Methods, The Appraisal Journal, Summer 2014, Vol. 82 Iss. 3, s. 244 ff.

[1464] Lind, Nordlund, A Transparent Two-Step Categorization of Valuation Methods, The Appraisal Journal, Summer 2014, Vol. 82 Iss. 3, s. 244.

[1465] Prop. 2000/01:150, s. 93.

4.7.3 Verkligt värde

4.7.3.1 Verkligt värde i ÅRL

Inledningsvis ska nämnas att termen verkligt värde användes i 4 kap. 9 § 3 st. ÅRL till och med 2004 då den ersattes av nettoförsäljningsvärde.[1466] Anledningen till förändringen var att verkligt värde skulle användas i de nya värderingsbestämmelserna för finansiella instrument, motsvarande begrepp kunde därför inte användas i 4 kap. 9 § ÅRL. Någon ändring i sak i 4 kap. 9 § ÅRL var inte avsedd.[1467] Skälet till förändringen var IAS-förordningens ikraftträdande den första 1 januari 2005. Avsikten var att ÅRL skulle ändras så att lagen i högre grad än tidigare medgav en tillämpning av de värderingsprinciper som finns i IAS/IFRS. Det ansågs att värdering till verkligt värde skulle tillåtas enligt IAS 16 (materiella anläggningstillgångar), IAS 38 (immateriella tillgångar), IAS 40 (förvaltningsfastigheter) och IAS 41 (biologiska tillgångar, t.ex. växande skog).[1468]

Det identifierades ett behov av en allmän begränsning som innebar att värderingen skulle vara förenlig med god redovisningssed och kravet på rättvisande bild. Alltför detaljerade värderingsbestämmelser skulle stå i strid med ÅRL:s karaktär av ramlag varför bestämmelserna skulle behöva fyllas ut av kompletterande normer.[1469] Riktlinjer för hur det verkliga värdet fastställdes skulle utgå från hur det verkliga värdet för andra slag av tillgångar bestämdes. Uppfattningen i förarbetena var att riktlinjerna borde ansluta sig till vad som föreskrevs i IAS/IFRS. I IAS 16, 38, 40 och 41 grundas det verkliga värdet i ett eller annat avseende på ett marknadsvärde. En sådan bestämmelse ansågs i tillräcklig utsträckning inrymma de begränsade variationer i uttryckssätt som finns i IAS/IFRS.[1470]

Värderingsreglerna innebar att ett företag i större utsträckning än tidigare fick redovisa orealiserade vinster.[1471] Bestämmelserna syftade främst till att noterade företag skulle ges möjlighet att tillämpa samma

---

[1466] Lag 2004:1174.
[1467] Prop. 2002/03:121, s. 44, s. 69.
[1468] Prop. 2004/05:24, s. 92.
[1469] Prop. 2004/05:24, s. 94.
[1470] Prop. 2004/05:24, s. 94.
[1471] Prop. 2011/12:26, s. 11 f.

värderingsprinciper i årsredovisningen som de på grundval av EU-rättsliga regler skulle tillämpa i koncernredovisningen. I avvaktan på kompletterande lagstiftning tillämpades aldrig reglerna innan de togs bort 2012, bland annat av skattemässiga skäl.[1472]

Möjligheterna till värdering till verkligt värde enligt ÅRL är idag begränsat till vissa finansiella instrument, 4 kap. 14 a och 14 d §§ ÅRL. I 4 kap. 14 a § 1 st. ÅRL anges att derivatinstrument och andra finansiella instrument får tas upp till sitt verkliga värde. Av 2 st. samma paragraf anges att det verkliga värdet ska bestämmas på grundval av instrumentets marknadsvärde. Marknadsvärde ska förstås som ”t.ex. den noterade kursen på en aktie.”.[1473] Kan marknadsvärde endast bestämmas för dess beståndsdelar ska det göras. Detta kan tillämpas exempelvis om ett finansiellt instrument består av både en obligation och en rättighet att vid ett visst tillfälle förvärva ett annat finansiellt instrument till ett förutbestämt pris. Det verkliga värdet kan även bestämmas på grundval av likartade instruments marknadsvärde.[1474] Om inte heller det är möjligt, ska det verkliga värdet i sista hand ”bestämmas med hjälp av sådana allmänt accepterade värderingsmodeller och värderingsmetoder som ger en rimlig uppskattning av marknadsvärdet. Som exempel kan nämnas vedertagna modeller för att värdera onoterade aktieoptioner.”[1475]

4.7.3.2 Verkligt värde och marknadsvärde

Verkligt värde är alltså en form av marknadsvärdes-värdering och inte en företagsspecifik värdering, så som historiska anskaffningsvärden.[1476] Lind och Nordlund skriver följande avseende marknadsvärde och verkligt värde:

”Our conclusion is then that there is no fundamental difference between MV [market value] and FV [fair value]. Value assessment in accordance with the

---

[1472] Prop. 2011/12:26, s. 12 ff.
[1473] Prop. 2002/03:121, s. 71.
[1474] Prop. 2002/03:121, s. 71.
[1475] Prop. 2002/03:121, s. 70.
[1476] IFRS 13, p. 2, Bjuvberg, Tillförlitliga och relevanta värden, i Karlsson-Tuula (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, s. 25.

definition of MV should in all essential aspects work as estimation of FV according to IFRS 13, and the other way around."[1477]

Lind och Nordlund menar att begreppen i allt väsentligt har samma innebörd. Lorentzon och Maneschiöld jämställer termerna genom att hänvisa till värderingsmetoden som "marknadsvärde, s.k. verkligt värde".[1478]

I IFRS 13 p. 9 definieras verkligt värde som det pris som vid värderingstidpunkten skulle erhållas vid försäljning av en tillgång eller betalas vid överlåtelse av en skuld genom en ordnad transaktion mellan marknadsaktörer.[1479] Definitionen är mycket lik IVSC:s definition av marknadsvärde.[1480]

I IFRS for SMEs anges att:

"[F]air value is the amount for which an asset could be exchanged, or a liability settled, between knowledgeable, willing parties in an arm's length transaction. In situations in which fair value measurement is permitted or required, the guidance in paragraphs 11.27–11.32 shall be applied."[1481]

Formuleringen har agerat förlaga för K3 där det anges i p. 27.6 att verkligt värde med avdrag för försäljningskostnader är det pris som ett företag beräknar kunna erhålla vid en försäljning mellan kunniga parter, som är oberoende av varandra och som har ett intresse av att transaktionen genomförs, med avdrag för sådana kostnader som är direkt hänförliga till försäljningen. Formuleringen i K3 uppvisar stora likheter både med nettoförsäljningsvärde i 4 kap. 9 § 3 st. ÅRL och IVSC:s definition av marknadsvärde.

[1477] Lind, Nordlund, The concept of market value in thin markets and its implications for international accounting rules (IFRS), Journal of Property Investment & Finance, Vol. 37, No. 3, 2019, s. 302.

[1478] Lorentzon, Maneschiöld, Redovisningsinformation och värdering av fastigheter till verkligt värde – hur påverkas aktiekursen?, i Karlsson-Tuula (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, s. 77, 79.

[1479] Den historiska användningen av värdering till verkliga värden vid beräkning av kapitalbrist infördes som nämnt ovan i avsnitt 2.2.3 redan i ABL 1910. Innebörden var vid införandet oklar. I 146 § 2 st. och 100 § 4 mom. 2 st. ABL 1944 blev det tydligt att begreppet som huvudregel innebar försäljningsvärde efter avdrag för försäljningskostnaderna, men att det i sista hand kunde vara fråga om en annan värdering i enlighet med god redovisningssed, avsnitt 2.2.4. Se även avsnitt 3.3.2.12.

[1480] Avsnitt 4.7.2.1.

[1481] IFRS for SMEs, 2015, p. 2.34 b.

Det finns flera olika metoder för att fastställa marknadsvärdet för en post i en balans- eller resultaträkning.[1482] I IFRS 13 p. 24 utvecklas innebörden av verkligt värde och det förklaras att priset som avses är ett *exit price*:

> ”Det verkliga värdet är det pris som vid värderingstidpunkten skulle erhållas vid försäljning av en tillgång eller betalas vid överlåtelsen av en skuld genom en ordnad transaktion på huvudmarknaden (eller den mest fördelaktiga marknaden) under aktuella marknadsförhållanden (”exit price”), oavsett om priset är direkt observerbart eller beräknat med hjälp av en annan värderingsteknik.”

Grundläggande för värderingen är att det är en viss tillgång eller skuld som avses. Hänsyn ska tas till tillgångens eller skuldens karaktärsdrag, om marknadsaktörerna vid värderingstidpunkten skulle beakta dessa karaktärsdrag vid prissättningen av tillgången eller skulden. Det kan exempelvis vara fråga om tillgångens skick och plats samt eventuella begränsningar för försäljning eller användning av tillgången.[1483] Tillgången eller skulden kan antingen vara fristående eller del av en grupp.[1484] Vilken av dessa som ska används beror för redovisnings- eller upplysningsändamål på dess beräkningsenhet och framgår av den IFRS som hänvisat till IFRS 13.[1485] När verkligt värde får användas framgår inte i IFRS 13.

Det är en tänkt transaktion som är utgångspunkt för värderingen.[1486] Tillgången eller skulden ska värderas utifrån en vid värderingstidpunkten ordnad transaktion mellan marknadsaktörer under aktuella marknadsförhållanden.[1487] Värderingen ska utgå från huvudmarknaden för tillgången eller skulden, eller i avsaknad av en sådan, den mest fördelaktiga marknaden.[1488] Detta innebär att den marknad ska användas som maximerar det belopp som skulle erhållas vid försäljning av

---

[1482] Bjuvberg, Tillförlitliga och relevanta värden, i Karlsson-Tuula (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, s. 24.
[1483] IFRS 13, p. 11.
[1484] IFRS 13, p. 13.
[1485] IFRS 13, p. 14.
[1486] Bjuvberg, Tillförlitliga och relevanta värden, i Karlsson-Tuula (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, s. 26.
[1487] IFRS 13, p. 15.
[1488] IFRS 13, p. 16.

tillgången eller som minimerar det belopp som skulle betalas vid överlåtelse av skulden.[1489]

Lind och Nordlund skriver särskilt om fastigheter, men även generellt gäller att *transaction price* eller *entry price* kan beskrivas som det överenskomma priset mellan aktörer när ett avtal tecknas. Det är alltså fråga om ett anskaffningsvärde. *Exit price* representerar verkligt värde medan *entry price* eller *transaction price* kan men inte måste motsvara verkligt värde. På en effektiv marknad med ett stort antal liknande fastigheter och många välinformerade aktörer vet aktörerna om marknadsvärdet och ingen skulle betala mer än det. På en sådan marknad kan *entry price*, *exit price* och marknadsvärde vara desamma. På en smal marknad med få transaktioner samt få säljare och köpare kan innebörden av marknadsvärde vara svårare att fastställa. Det verkliga värdet fastställs utifrån en tänkt avyttring, det vill säga ett säljarperspektiv. Detta är skälet till att transaktionspriset inte alltid är lika med det verkliga värdet. Det är marknaden generellt, inte vad en specifik aktör är beredd att betala, som ska avgöra.[1490] På en smal marknad kan aktörer ha ganska olika reservationspriser (på efterfrågesidan det högsta priset en köpare är villig att betala, på utbudssidan det lägsta priset till vilket en säljare är villig att sälja). Priset fastställas då genom förhandlingar och det överenskomna priset kan bli betydligt över reservationspriset för aktören med näst högsta reservationspriset. Lind och Nordlund argumenterar för att *exit price* då bör ligga under vad marknadsvärde var före transaktionen och under *entry price*, och enligt gällande redovisningsregler bör värdet i balansräkningen då ligga under det pris som betalats.[1491] Syftet med Lind och Nordlunds artikel är att diskutera hur begreppen marknadsvärde och *exit price* ska tolkas på smala marknader och hur redovisningsregler kan behöva ändras för att ta hänsyn till detta.

[1489] IFRS 13, Bilaga A Definitioner.

[1490] Lind, Nordlund, The concept of market value in thin markets and its implications for international accounting rules (IFRS), Journal of Property Investment & Finance, Vol. 37, No. 3, 2019, s. 301 ff., Bjuvberg, Tillförlitliga och relevanta värden, i Karlsson-Tuula (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, s. 27, IFRS 13, p. 2.

[1491] Lind, Nordlund, The concept of market value in thin markets and its implications for international accounting rules (IFRS), Journal of Property Investment & Finance, Vol. 37, No. 3, 2019, s. 301 ff.

I IFRS 13 p. 62 anges att tre vanliga värderingstekniker är marknadsansatsen, kostnadsansatsen och avkastningsvärdeansatsen. För värdering till verkligt värde ska ett företag använda värderingstekniker som stämmer överens med en eller fler av dessa ansatser.[1492] Marknadsansatsen använder priser eller annan relevant information som genereras av marknadstransaktioner med identiska eller liknande tillgångar.[1493] Kostnadsansatsen innebär att återanskaffningsvärde används som verkligt värde.[1494] Med avkastningsvärdeansatsen räknas framtida belopp fram till ett enda nuvärde. När avkastningsvärdeansatsen används återspeglar värderingen till verkligt värde marknadens nuvarande förväntningar om dessa framtida belopp.[1495] Inom varje ansats anges i IFRS 13 olika värderingstekniker.[1496] Inom respektive värderingsansats används olika indata som delas upp i nivå 1–3.[1497] Indata på nivå 1 består av noterade priser på aktiva marknader för identiska tillgångar eller skulder.[1498] Ett noterat pris på en aktiv marknad är den mest tillförlitliga uppgiften om verkligt värde.[1499] Indata på nivå 2 är andra indata än noterade priser som ingår i nivå 1, vilka är direkt eller indirekt observerbara.[1500] Till nivå 2 hänförs exempelvis noterade priser för liknande tillgångar eller skulder på aktiva marknader eller noterade priser för identiska eller liknande tillgångar eller skulder på marknader som inte är aktiva.[1501] Indata på nivå 2 kräver någon form av justering för att det ska återspegla verkligt värde.[1502] Indata på nivå 3 är icke observerbara indata för tillgången eller skulden.[1503] Värderingen baseras

---

[1492] Se Bjuvberg, Tillförlitliga och relevanta värden, i Karlsson-Tuula (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, s. 28 f.
[1493] IFRS 13, Bilaga B Vägledning vid tillämpning, B 5.
[1494] IFRS 13, Bilaga B Vägledning vid tillämpning, B 8.
[1495] IFRS 13, Bilaga B Vägledning vid tillämpning, B 10.
[1496] IFRS 13, Bilaga B Vägledning vid tillämpning, B 5–B 30.
[1497] Marton, Lundqvist, Pettersson, IFRS i teori & praktik, s. 174 f., Bjuvberg, Tillförlitliga och relevanta värden, i Karlsson-Tuula (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, s. 29.
[1498] IFRS 13, p. 76.
[1499] IFRS 13, p. 77.
[1500] IFRS 13, p. 81.
[1501] IFRS 13, p. 82.
[1502] IFRS 13, p. 83, Marton, Lundqvist, Pettersson, IFRS i teori & praktik, s. 175, Bjuvberg, Tillförlitliga och relevanta värden, i Karlsson-Tuula (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, s. 30.
[1503] IFRS 13, p. 86.

då på antaganden och bedömningar från det redovisande företagets sida.[1504] Nivå 3 ska endast användas om data på nivå 1 och 2 inte finns tillgänglig.[1505]

Det är alltid ett exitpris som ska fastställas, oavsett indata och ansats. Marknadsansatsen ligger närmast definitionen av verkligt värde och är att föredra.[1506]

4.7.4 Marknadsvärde och verkligt värde i kontrollbalansräkningen

Verkligt värde innebar i kapitalbristreglerna i ABL 1910, 1944 och 1975 en huvudregel om värdering till försäljningspris minskat med försäljningskostnader (idag nettoförsäljningsvärde), alternativt värdering till återanskaffningsvärde eller annat värde i enlighet med allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased (idag motsvarat av god redovisningssed).[1507] Som visat i föregående avsnitt tar betydelsen av verkligt värde idag tar sin utgångspunkt i IFRS 13.

I lagkommentaren till 25 kap. 14 § ABL finns spår av hur användningen av begreppet historiskt har varierat. Hänvisningen till verkligt värde i Junos djupkommentar Lexino anges både för vad som måste syfta på god redovisningssed och nettoförsäljningsvärde (med koppling till den nutida innebörden av marknadsvärde/verkligt värde). Under avsnitt 2.1 anges följande:

”De tillåtna justeringarna är följande:

- Tillgångar och skulder får tas upp till verkliga (faktiska) värden.
- Tillgångar får redovisas till nettoförsäljningsvärdet.”[1508]

Under avsnitt 2.6.4 istället:

[1504] Marton, Lundqvist, Pettersson, IFRS i teori & praktik, s. 176.
[1505] IFRS 13, p. 87.
[1506] Bjuvberg, Tillförlitliga och relevanta värden, i Karlsson-Tuula (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, s. 31.
[1507] Avsnitt 2.2.5.
[1508] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 14 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.1.

”Om således den ordinarie balansräkningen upptar omsättningstillgångar till verkligt värde, dvs. nettoförsäljningsvärdet”.[1509]

Så som 25 kap. 14 § ABL är utformad måste rättsläget förstås på så sätt att värdering till nettoförsäljningsvärde och värdering i enlighet med god redovisningssed är två skilda metoder. Någon begränsning i lagen mot att värdera vissa tillgångar enligt den ena eller andra metoden finns inte.[1510]

Exakt hur ett nettoförsäljningsvärde ska fastställas anges vare sig i lagtexten eller i förarbetena till 25 kap. 14 § ABL. Som angivet ovan kan inte gissningar accepteras.[1511] Metoden, eller tillvägagångssättet, för att komma fram till ett försäljningsvärde måste preciseras. I avsnitten ovan används marknadsvärde och verkligt värde för att visa på variationer av metoder/tekniker för att värdera tillgångar och skulder på ett sätt som utgår från försäljningsvärde. Definitionerna av nettoförsäljningsvärde, marknadsvärde och verkligt värde uppvisar stora likheter. När det gäller marknadsvärderingar förekommer olika tekniker och metoder för att identifiera ett värde. För vissa tillgångsslag är det lättare att fastställa ett försäljningsvärde, exempelvis om tillgången handlas med på en aktiv marknad. I ekonomisk forskning har det även lyfts fram att det i praktiken kan vara svårt att värdera tillgångar till marknadsvärde.[1512] Förarbetenas uttalande om att försäljningsvärdet är det pris som rörelsen uppnår vid normal försäljning i den löpande verksamheten kan exempelvis tillämpas på omsättningstillgångar, men inte för anläggningstillgångar.[1513]

Det ska framhållas att tillämpningen av verkligt värde enligt IFRS 13 inte är tillåtet avseende den löpande redovisningen för K3- och K2-företag. I den löpande redovisningen måste god redovisningssed följas. I förarbetena anges att nettoförsäljningsvärde i en

---

[1509] Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 25 kap. 14 §, Lexino 2019-07-01, avsnitt 2.6.4.

[1510] Om värdering post-för-post se vidare avsnitt 4.10.

[1511] Avsnitt 4.7.2.3.

[1512] Lorentzon, Maneschiöld, Redovisningsinformation och värdering av fastigheter till verkligt värde – hur påverkas aktiekursen?, i Karlsson-Tuula (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, s. 79, Penman, Financial reporting quality: is fair value a plus or a minus?, Accounting and Business Research, 37 (1), s. 33 ff.

[1513] Prop. 1975:104, s. 221. Det finns inte något som kan betraktas som ”normal försäljning i den löpande verksamheten” avseende anläggningstillgångar.

kontrollbalansräkning kan tillämpas på så sätt att en tillgång eller skuld får tas upp till ett uppskattat nettoförsäljningsvärde i de fall ett observerbart sådant inte existerar.[1514] De tekniker som används inom ramen för värdering till verkligt värde, men även övriga teorier kring bestämmande av marknadsvärde, ger ledning i frågan om hur värden kan uppskattas. Eftersom gissningar aldrig kan accepteras i en kontrollbalansräkning, är det min uppfattning att dessa källor till kunskap om värdering bör användas som stöd för värdering till nettoförsäljningsvärde i en kontrollbalansräkning.

4.7.5 Nyttjandevärde

Nyttjandevärde definieras i K3 som nuvärdet av framtida kassaflöden som en tillgång eller en kassagenererande enhet väntas ge upphov till.[1515] Nuvärdet beräknas dels genom att uppskatta de framtida kassaflöden som tillgången eller den kassagenererande enheten kommer att ge upphov till i den löpande verksamheten samt när den avyttras eller utrangeras, dels genom att diskontera de framtida kassaflödena.[1516]

Värdering till nyttjandevärde är under vissa omständigheter tillåtet i K3 vid nedskrivning av anläggningstillgångar.[1517] Nyttjandevärde används även som en beräkningsmodell när det ska påvisas att en tillgång sannolikt kommer att generera framtida ekonomiska fördelar.[1518]. I IAS 36, Nedskrivningar, definieras nyttjandevärde som nuvärdet av de framtida kassaflöden en tillgång eller kassagenererande enhet väntas ge upphov till.[1519] I K2 nämns inte nyttjandevärde.

Uppskrivningar utifrån nyttjandevärde så som det definieras i K3 måste idag anses falla utanför de tillåtna justeringarna i 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL. Det torde vara mycket svårt att argumentera för att användningen av nyttjandevärde för uppskrivningar utgör god redovisningssed, oberoende av vilket redovisningsregelverk som tillämpas av bolaget.

[1514] Prop. 2000/01:150, s. 93.
[1515] K3, p. 27.7. Se avsnitt 4.4.2.1, 4.4.4 och 4.5.2 om nyttjandevärde i K3.
[1516] K3, p. 27.8.
[1517] K3, p. 27.13.
[1518] K3, p. 18.12.
[1519] IAS 36, p. 6.

I förarbetena till ABL 1944 angavs att tillgångars bruksvärde i vissa fall kunde användas. Det angavs att ett försäljningsvärde ofta inte kunde fastställas på begagnade anläggningstillgångar. Om en tillgång kunde brukas för bolagets verksamhet ansågs att en ökning eller minskning av försäljningsvärdet beroende på växlande konjunkturer ej omedelbart skulle beaktas. Istället skulle det verkliga värdet[1520] för bolaget framför allt bestämmas av tillgångens användbarhet i verksamheten, ett värde som benämndes bruksvärde.[1521] Resonemangen förs inom ramen för hur verkligt värde skulle bestämmas, alltså den värderingsmetod som i ABL 1944 angav hur värdena i kontrollbalansräkningen fick justeras.

Oppenheimer, Blomberg och Mandorff anger att exempel på sådana situationer skulle kunna vara om en industrifastighet har förvärvats billigt i ett område där det inte finns en aktiv marknad vid tidpunkten för upprättande av kontrollbalansräkning. Vidare kan tänkas fordringar som är för osäkra för att få tas upp enligt god redovisningssed och dessutom inte är överlåtbara för tillfället, men som ändå har ett värde för bolaget.[1522]

Den bedömning som gjordes i SOU 1941:9, och som exemplifieras av Oppenheimer, Blomberg och Mandorff är enligt min uppfattning som nämnt ovan inte tillämplig avseende justeringar förenliga med god redovisningssed, 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL. Den enda möjligheten som kvarstår är att det inom ramen för värdering till nettoförsäljningsvärde, 25 kap. 14 § 1 st. 2 p. ABL, skulle kunna tillämpas en metod för marknadsvärdesvärdering som tillåter nyttjandevärden, exempelvis vid avsaknad av en aktiv marknad. Förarbetenas uttalande att användandet av ordet ”nettoförsäljningsvärde” inte är avsett att förhindra att en tillgång eller skuld tas upp till ett uppskattat nettoförsäljningsvärde i de fall ett observerbart sådant inte existerar, torde kunna stödja en sådan tillämpning.[1523]

[1520] Den i ABL 1944 använda termen i kapitalbristreglerna, inte att blanda ihop med verkligt värde i IFRS 13 som diskuteras ovan.

[1521] SOU 1941:9, s. 379.

[1522] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 49.

[1523] Prop. 2000/01:150, s. 93.

4.7.6 Försäljningskostnad

För att få fram nettoförsäljningsvärde enligt ÅRL ska försäljningsvärdet minskas med beräknad försäljningskostnad.[1524] En fråga som tidigare har lyfts är om endast direkta försäljningskostnader eller även indirekta sådana ska inkluderas.[1525] Kontrollbalansräkningen ska som huvudregel upprättas under antagande om fortsatt drift. Att räkna in indirekta försäljningskostnader skulle direkt strida mot detta. Konsekvensen av att även indirekta kostnader räknades in vore att kostnader för den organisation som krävs för att leverera varorna och hämta hem betalning ska ingå. Detta skulle innebära att övervärden i varulager skulle vara mycket svåra att finna.[1526]

I K3 och K2 anges att endast kostnader som direkt kan hänföras till försäljningstransaktionen avses.[1527] I FAR RedR 2 anges uttryckligen att endast direkta försäljningskostnader ska räknas in när nettoförsäljningsvärdet beräknas i kontrollbalansräkningen. I äldre versioner av RedR 2 angavs att indirekta försäljningskostnader skulle räknas in, men detta är alltså historia nu.[1528] Eventuella frågetecken får därför anses uträtade och rättsläget betraktas som klart i denna fråga.

4.8 Byte mellan K-regelverk

4.8.1 BFN:s allmänna råd 2012:4

BFN:s allmänna råd om byte mellan K-regelverk, BFNAR 2012:4[1529] reglerar ”under vilka förutsättningar det är förenligt med god redovisningssed att byta från ett allmänt råd till ett annat”.[1530] De regelverk

---

[1524] 4 kap. 9 § 3 st. ÅRL.

[1525] Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkningen, s. 55, Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 58.

[1526] Thorell, Melin Jakobsson, Grip, Kontrollbalansräkningen, s. 55.

[1527] K3, p. 13.10, K2, p. 12.15.

[1528] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff skriver avseende varulager att förutom direkta försäljningskostnader ska även beaktas: Rabatter, provisioner, bonus etc. som lämnas vid försäljning och andra direkta försäljningskostnader, skälig andel av indirekta försäljningskostnader, skälig andel i allmän administration, samt, lagringskostnader. Möjligen har skrivningen dröjt kvar från den tidigare upplagatn. Författarna hänvisar till RedR 2, men vid tiden för bokens utgivning hade FAR ändrat sin rekommendation. Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 58.

[1529] Konsoliderad version – senast ändrad genom BFNAR 2016:11.

[1530] BFNAR 2012:4, p. 1.

som omfattas är K3 och K2. Till att börja med så får ett företag alltid byta till K3[1531] eftersom K3 anses vara en bättre redovisning.[1532] Ett företag som tillämpar K3 får byta till K2 i vissa fall. Det krävs särskilda skäl för bytet om företaget vid något tidigare tillfälle har tillämpat någon version av K2. Skatteskäl är inte särskilda skäl.[1533] Externa och interna omständigheter kan vara särskilda skäl. Det kan t.ex. vara att företaget har bytt huvudägare eller att företagets verksamhet har minskat betydande i omfattning.[1534] Det anges vidare att ett byte av K-regelverk är att anse som ett byte av redovisningsprincip.[1535]

4.8.2 Övergångsregler i K3

Det finns övergångsregler i båda K-regelverken som enbart gäller första gången ett företag tillämpar regelverket. Första gången ett företag tillämpar K3 ska reglerna i K3 35 kap. tillämpas. Ett företag som istället åter tillämpar K3 efter att ha tillämpat andra kompletterande normer ska tillämpa reglerna om byte av redovisningsprincip i K3 10 kap.

Förstagångstillämpare av K3 ska vid tidpunkten för övergång räkna om posterna i balansräkningen, resultaträkningen, kassaflödesanalysen och noterna enligt 35 kap.[1536] Omräkningen ska ske retroaktivt, som om företaget alltid hade tillämpat K3.[1537] Vid tidpunkten för övergång ska en förstagångstillämpare upprätta en ingångsbalansräkning, vilken är en balansräkning per tidpunkten för övergång.[1538] I denna ska det allmänna rådets redovisnings- och värderingsprinciper tillämpas retroaktivt.[1539] Det innebär att den nya redovisningsprincipen ska tillämpas på transaktioner samt andra händelser och förhållanden som om den alltid hade tillämpats.[1540]

[1531] BFNAR 2012:4, p. 2.
[1532] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 33.
[1533] BFNAR 2012:4, p. 2.
[1534] BFN, Uttalande om byte mellan K-regelverk, uppdaterat 2016-11-29, Allmänt råd (BFNAR 2012:4).
[1535] BFNAR 2012:4, p. 3.
[1536] K3, p. 35.2.
[1537] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 33.
[1538] K3, p. 35.5–6.
[1539] K3, p. 35.8.
[1540] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 35.8.

I ingångsbalansräkningen ska exempelvis poster omklassificeras som enligt tidigare tillämpade redovisningsprinciper har redovisats som ett visst slag av tillgång, skuld eller komponent i eget kapital men som enligt detta allmänna råd utgör ett annat slag av tillgång, skuld eller komponent i eget kapital. Vidare ska alla tillgångar och skulder värderas enligt K3.[1541]

I vissa fall är retroaktiv tillämpning inte tillåten. Uppskattningar och bedömningar som gjorts före tidpunkten för övergång får inte ändras.[1542] Regeln innebär exempelvis att en tidigare gjord avsättning inte får ändras i ingångsbalansräkningen, även om man vet att avsättningen var för hög eller för låg.[1543] Vidare får utgifter som avser en internt upparbetad immateriell anläggningstillgång inte redovisas som tillgång om utgifterna har kostnadsförts i tidigare finansiella rapporter.[1544] Avskrivning på goodwill som gjorts före tidpunkten för övergång får inte räknas om.[1545] Materiella anläggningstillgångar som enligt K3 ska delas upp på komponenter, men som enligt den tidigare redovisningen inte delades upp på komponenter, får inte räknas om retroaktivt. Det redovisade värdet för dessa tillgångar ska istället delas upp på komponenter i ingångsbalansräkningen.[1546]

Förutom omständigheterna då retroaktiv tillämpning inte är tillåten, finns det frivilliga undantag från retroaktiv tillämpning. Indirekta tillverkningskostnader som inte räknats in i anskaffningsvärdet för en tillgång före tidpunkten för övergång behöver inte räknas in i anskaffningsvärdet för tillgången.[1547] Kapitel 19 i K3 behöver inte tillämpas på rörelseförvärv som gjorts före tidpunkten för övergång. Om ett företag ändå väljer att räkna om ett rörelseförvärv ska alla rörelseförvärv som gjorts efter det omräknade rörelseförvärvet räknas om.[1548] Finansiella leasingavtal som före ingångsdagen redovisats som operationella

---

[1541] K3, p. 35.9.
[1542] K3, p. 35.15.
[1543] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 34.
[1544] K3, p. 35.16.
[1545] K3, p. 35.17.
[1546] K3, p. 35.18, Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 35.
[1547] K3, p. 35.23.
[1548] K3, p. 35.24.

leasingavtal behöver inte räknas om. De får istället värderas till det återstående värde de har enligt leasingavtalet.[1549]

Är det praktiskt ogenomförbart att räkna om en eller flera poster i ingångsbalansräkningen får omräkningen istället göras vid ingången av räkenskapsåret.[1550]

Om ett företag vid något tidigare tillfälle har tillämpat K3 gäller inte dessa övergångsregler. Då är kap. 10 tillämpligt. Byte av redovisningsprincip innebär att företaget bryter ett tidigare systematiskt mönster för sin redovisning varför det i K3 finns ett antal begränsningar för hur byte får ske.[1551] Det anges i K3 att ett företag endast får byta redovisningsprincip om:

”a) det krävs på grund av en ändring i lag eller i detta allmänna råd,

b) det leder till att den finansiella rapporten kommer att innehålla mer tillförlitlig och relevant information om effekterna av transaktioner, andra händelser eller förhållanden på företagets finansiella ställning, resultat eller kassaflöden,

c) företaget byter koncerntillhörighet, eller

d) företagets verksamhet har minskat väsentligt i omfattning.”[1552]

Drefeldt och Törning anger att byten av redovisningsprincip är mycket ovanliga.[1553] Om det skulle vara svårt att skilja byte av redovisningsprincip från ändrad uppskattning och bedömning ska det inträffade anses som ändrad uppskattning och bedömning.[1554] Ändrade uppskattningar och bedömningar syftar på en ändring av företagets bedömning av aktuell status på tillgångar och skulder samt uppskattning av förväntade framtida ekonomiska fördelar och förpliktelser som sammanhänger med dessa.[1555] Ett exempel är ändrad nyttjandeperiod på en tillgång. Det är inte fråga om rättelse av fel[1556] eller byte av princip

[1549] K3, p. 35.28.
[1550] K3, p. 35.30.
[1551] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 199.
[1552] K3, p. 10.2.
[1553] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 200.
[1554] K3, p. 10.3.
[1555] K3, p. 10.8.
[1556] För rättelse av fel se K3, p. 10.11–10.13.

eftersom ändringarna har sin grund i ny information eller i en ny utveckling.[1557]

Av 3 kap. 5 § ÅRL framgår att ett byte av redovisningsprincip måste göras retroaktivt ett år bakåt för att jämförbarheten inte helt ska gå förlorad. Detta gäller inte om det framgår något annat av lagstiftning eller K3.[1558] Ändrade uppskattningar och bedömningar ska endast redovisas framåtriktat.[1559] För mindre företag behöver någon omräkning retroaktivt inte ske så länge företaget lämnar en upplysning om det, 3 kap. 5 § 4 st. ÅRL.

Rättelser av fel i tidigare finansiella rapporter ska enligt K3 redovisas retroaktivt liksom byte av redovisningsprinciper.[1560]

4.8.3 Övergångsregler i K2

Motsvarande regler i K2 återfinns i 20 kap. under rubriken ”[s]ärskilda regler första gången årsredovisning upprättas enligt detta allmänna råd”. Reglerna gäller endast för företag som tidigare tillämpat annan normgivning, inte för nystartade företag.[1561]

Vid byte till K2 blir föregående räkenskapsårs fastställda utgående balans räkenskapsårets ingående balans. Följande tillgångar/skulder/avsättningar får inte redovisas i K2:

- Egenupparbetad immateriell anläggningstillgång,
- materiell anläggningstillgång till följd av att ett leasingavtal redovisats som finansiell leasing,
- skuld till följd av att ett leasingavtal redovisats som finansiell leasing,
- uppskjuten skattefordran,
- uppskjuten skatteskuld till följd av att en anläggningstillgång tidigare har skrivits upp, samt
- uppskjuten skatteskuld i andra fall än ovan.[1562]

[1557] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, kommentar till p. 10.8, Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 202.
[1558] K3, p. 10.4.
[1559] Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 205.
[1560] K3, p. 10.11–10.13, Drefeldt, Törning, Finansiell rapportering enligt K3, s. 204 f.
[1561] K2, p. 20.1.
[1562] K2, p. 20.2.

Tillgångens/skuldens/avsättningens redovisade värde ska i det ingående egna kapitalet korrigeras och bokförs antingen mot balanserat resultat, fond för utvecklingsutgifter alternativt uppskrivningsfond, se närmare K2 p. 20.2.

Företag som byter till K2 kan även ha en tillgång eller ett åtagande som enligt K2 ska redovisas, men som tidigare inte redovisats i balansräkningen. Även i dessa fall ska en korrigering redovisas mot eget kapital.[1563] Det vanligaste exemplet är åtaganden för pensioner som tidigare har redovisats som eventualförpliktelse.[1564]

Ett företag som i den utgående balansen för det närmast föregående räkenskapsåret har tillgångar eller skulder värderade enligt nedan, ska redovisa följande korrigeringar mot ingående eget kapital.[1565]

Tabell 4.8.3.1, Korrigeringar mot ingående eget kapital

Tillgång/Skuld	**Korrigeringsbelopp**	**Post i ingående eget kapital**
Andra uppskrivna anläggningstillgångar än byggnad och mark	Kvarvarande uppskrivning	Uppskrivningsfond, till den del den avser den uppskrivna tillgången Balanserat resultat, till den del uppskrivningsfonden inte täcker korrigeringen för kvarvarande uppskrivning
Finansiella instrument värderade till verkligt värde enligt 4 kap. 14 a § årsredovisningslagen (1995:1554)	Skillnaden mellan verkligt värde och värde enligt kapitel 11, 14 respektive 17	Balanserat resultat eller i förekommande fall Fond för verkligt värde

[1563] K2, p. 20.3.

[1564] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 20.3. Avseende pensionsåtaganden finns det en särskild regel i 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL som anger hur de ska redovisas i en kontrollbalansräkning, avsnitt 2.5.3.

[1565] K2, p. 20.4.

Utöver de skillnader som tas upp i K2 p. 20.2–20.4 kan det finnas ytterligare skillnader. För dessa ska ingen korrigering göras vid övergången.[1566]

4.8.4 Övergångsreglernas tillämplighet när kontrollbalansräkning upprättas

FAR anger i RedR 2 att BFNAR 2012:4 inte är tillämplig när kontrollbalansräkning upprättas. FAR menar att reglerna i 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL tar över eftersom dessa regler specifikt anger att det är tillåtet att tillämpa alternativa värderingsprinciper i en kontrollbalansräkning.[1567] Detta innebär att ett mindre företag som tillämpar K3 i den ordinarie redovisningen enligt FAR kan välja att tillämpa K2 i flera kontrollbalansräkningar som upprättas vid olika tillfällen.[1568] Övergångsreglerna i K3 kap. 35 och K2 kap. 20 ska inte tillämpas enligt FAR. När ett alternativt regelverk tillämpas i en kontrollbalansräkning tillämpas värderingsprinciperna fullt ut som om regelverket alltid tillämpats (full retroaktiv tillämpning).[1569] Vidare anger FAR att företag som i den ordinarie redovisningen kan välja mellan K3 och K2 kan göra samma val även i en kontrollbalansräkning, utan att byte av redovisningsregelverk för den skull måste ske i den ordinarie redovisningen.[1570]

Både K3 och K2 ska enligt BFN tillämpas i sin helhet.[1571] Härifrån avviker alltså FAR:s ställningstagande i RedR 2. FAR:s uppfattning får enligt min mening stöd i förarbetenas uttalanden till bestämmelserna i ABL.[1572] Termen god redovisningssed togs för första gången in i den föreslagna lagtexten i prop. 2000/01:150.[1573] Det ansågs nödvändigt att i en särskild regel ange att byte av redovisningsprincip var möjligt när en kontrollbalansräkning upprättades.

[1566] BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, kommentar till p. 20.6.
[1567] FAR, RedR 2, p. 5.11.
[1568] FAR, RedR 2, p. 5.12. Detta är inte möjligt enligt BFNAR 2012:4.
[1569] FAR, RedR 2, p. 5.13.
[1570] FAR, RedR 2, p. 5.9.
[1571] BFN, Vägledning till BFNAR 2012:1, uppdaterad 2019-02-14, s. 10, BFN, Vägledning till BFNAR 2016:10, uppdaterad 2019-12-06, s. 11. Avsnitt 3.5.3.6–3.5.3.8.
[1572] Prop. 2000/01:150.
[1573] Prop. 2000/01:150, s. 11.

”Om en annan värderingsprincip leder till ett större eget kapital än de värderingsprinciper som har tillämpats i årsredovisningen, bör således den förstnämnda principen kunna tillämpas.”[1574]

Formuleringen i 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL att kontrollbalansräkningens värden kan justeras ”om de värderingsprinciper som används vid upprättande av kontrollbalansräkningen är förenliga med god redovisningssed” syftar alltså till att möjliggöra byte av redovisningsprincip. Termen god redovisningssed lyftes in i lagtext i en tid då redovisning i överensstämmelse med god redovisningssed innebar stor flexibilitet.[1575] När det som idag framgår av 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL skrevs innebar god redovisningssed en betydande valfrihet där olika rekommendationer och principer kunde blandas.

”Det finns därför inte anledning att förbjuda ett bolag att i kontrollbalansräkningen tillämpa andra värderingsprinciper än det har tillämpat i årsredovisningen eller i en tidigare kontrollbalansräkning, under förutsättning att de tillämpade värderingsprinciperna står i överensstämmelse med lag och god redovisningssed.”[1576]

Innebörden av citatet ovan är att man måste hålla sig inom lagen och den redan betydande valfriheten avseende god redovisningssed. Lagändringen som följde innebar ett helt nytt kap. 13[1577] där justerad värdering förenlig med god redovisningssed infördes i 13 kap. 13 § ABL 1975. Avsikten med att föra in god redovisningssed som term i lagen var att förtydliga att det var tillåtet att byta värderingsprinciper i kontrollbalansräkningen eftersom jämförbarhetsprincipen i 2 kap. 4 § ÅRL inte behövde upprätthållas.

Att tolka 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL på så sätt att byte mellan två tillåtna redovisningsprinciper (K3 och K2) förhindrades vore därför i strid med det syfte som framkommer i förarbetet. BFNAR 2012:4 och övergångsreglerna i 35 kap. K3 och 20 kap K2 är därför inte tillämpliga när kontrollbalansräkning upprättas.

Att följa övergångsreglerna skulle vidare vara tidskrävande och motverka skyndsamhetskravet i 25 kap. 13 § ABL. Även om min uppfattning är att byte mellan K-regelverk är tillåtet vid upprättande av

---

[1574] Prop. 2000/01:150, s. 39.

[1575] Jfr Lindskog, Aktiebolagslagen, s. 219 f.

[1576] Prop. 2000/01:150, s. 37 f.

[1577] Lag 2001:932.

kontrollbalansräkning aktualiseras tidsaspekten. Drefeldt skriver följande passus om arbetet vid upprättande av årsredovisningar:

”Under arbetets gång kan det vara lämpligt att fundera på om företagen verkligen har valt rätt regelverk. Det är ju nu valet av regelverk ställs på sin spets. Att byta mitt under bokslutsarbetet är inte att tänka på men för nästa år kanske? Det är inte att förglömma att regelverken, trots att de handlar om upprättande av årsredovisning, påverkar den löpande redovisningen.”[1578]

Den retroaktiva omräkningen kan vara omfattande. Byte av K-regelverk i kontrollbalansräkning kräver att det tas i beaktande vilken tidsåtgång bytet innebär. Oppenheimer, Blomberg och Mandorff föreslår t.ex. att bolag som valt K2 dokumenterar samtliga kostnader för forskning och utveckling enligt K3-reglerna för den händelse att man senare kan behöva upprätta en kontrollbalansräkning, risken är annars att underlag saknas.[1579]

4.9 Blanda K-regelverk

FAR:s policygrupp för redovisning lyfte 2014 frågan om det var möjligt att tillämpa vissa värderingsregler från K2 och vissa från K3 i en kontrollbalansräkning.[1580] Frågan aktualiserades eftersom 2014 var det första året då alla aktiebolag var tvungna att börja tillämpa K3 eller K2. Policygruppen ställde följande fråga i en artikel i Balans:

”Är det möjligt att i en kontrollbalansräkning tillämpa vissa värderingsregler i K2 och vissa i K3? Är det med andra ord möjligt att blanda regler från K2 och K3 i en kontrollbalansräkning eller måste ett enda regelverk tillämpas i sin helhet?”[1581]

I det preliminära uttalandet avseende frågan var argumenten för att tillåta blandning av K3 och K2 följande:

[1578] Drefeldt, Dags att omvärdera råden om K2 och K3?, Balans nr. 4 2017, s. 25.

[1579] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 54 f.

[1580] Abrahamsson, Lundqvist, Månsson, Kontrollbalansräkning med K2 eller K3, Balans nr. 7 2014, s. 35 f.

[1581] Abrahamsson, Lundqvist, Månsson, Kontrollbalansräkning med K2 eller K3, Balans nr. 7 2014, s. 35. I artikeln lyftes även frågan om ett företag är bundet till det K-regelverk som det får använda i årsredovisningen, eller om exempelvis ett större företag kan välja att tillämpa K2, eller vissa enskilda värderingsregler i K2, vid upprättandet av en kontrollbalansräkning. Den frågan har besvarats nekande i avsnittet ovan varför frågan inte behöver behandlas närmare här.

- Årsredovisningen och kontrollbalansräkningen har olika syften.
- Lagkommentarerna till ABL 25 kap. 14 § anger att företag fritt ska kunna välja mellan alla redovisningsalternativ inom ramen för god redovisningssed. Begränsningarna i K2 och K3 är därför inte förenliga med syftet med ABL:s regler, vilket innebär att lagparagrafen går före reglerna i de allmänna råden.
- Enligt etablerad praxis vid upprättande av kontrollbalansräkningar kan ett företag välja att tillämpa en enskild värderingsregel hämtad från ett alternativt regelverk.[1582]

Argumenten mot att tillåta blandning av K3 och K2 var följande:

- Begreppet god redovisningssed i 25 kap. 14 § kan inte tolkas på annat sätt än vad som gäller vid upprättande av en ordinarie årsredovisning.
- Syftet med ABL 25 kap. 14 § att visa på företagets överlevnadsförmåga beaktas genom att tillgångar under alla omständigheter får tas upp till sitt nettoförsäljningsvärde.[1583]

Policygruppen menade att en restriktiv tolkning av vad som var tillåtet enligt god redovisningssed skulle innebära att företag som tillämpar K2 inte skulle kunna värdera egenupparbetade utvecklingsutgifter till sitt anskaffningsvärde i en kontrollbalansräkning utan att tillämpa K3 i sin helhet i kontrollbalansräkningen. Detta ansågs inte vara i överensstämmelse med ABL:s syfte. FAR:s policygrupp gjorde därför den preliminära bedömningen att det var i överensstämmelse med ABL:s syfte och etablerad praxis att tillåta företag att tillämpa regler ur både K3 och K2 vid upprättande av en kontrollbalansräkning.[1584]

I den remiss som gick ut samtidigt med artikeln, bland andra till mig och till BFN, behandlades även frågan om de förenklade redovisningsreglerna i K2 skulle få tillämpas vid upprättande av

---

[1582] Abrahamsson, Lundqvist, Månsson, Kontrollbalansräkning med K2 eller K3, Balans nr. 7 2014, s. 35 f.

[1583] Abrahamsson, Lundqvist, Månsson, Kontrollbalansräkning med K2 eller K3, Balans nr. 7 2014, s. 35 f.

[1584] Abrahamsson, Lundqvist, Månsson, Kontrollbalansräkning med K2 eller K3, Balans nr. 7 2014, s. 35 f.

kontrollbalansräkning, eftersom de kunde innebära att tillgångar övervärderas och skulder undervärderas. De värderingsregler i K2 som åsyftades var bland annat de följande:

”Nyttjandeperioden för maskiner, inventarier och immateriella anläggningstillgångar får bestämmas till fem år.”[1585]

Denna förenklingsregel i 10.27 gäller oavsett den faktiska längden på nyttjandeperioden.

”Aktieägartillskott som ett företag lämnar ska öka det redovisade värdet på aktierna när utfästelsen lämnas. Lämnas utfästelsen efter räkenskapsårets utgång men innan årsredovisningen avges får tillskottet redovisas på balansdagen.”[1586]

”Företaget behöver inte redovisa åtaganden som avsättningar om summan av dessa kan antas understiga det lägsta av 25 000 kronor och 10 procent av det egna kapitalet vid årets ingång.”[1587]

Policygruppen gjorde från början bedömningen att det vore märkligt att inte tillåta värdering enligt dessa regler i en kontrollbalansräkning. Det skulle indirekt innebära att man inte ansåg K2 vara i överensstämmelse med ÅRL. BFN angav i sitt remissvar att en tillämpning av K2 ”skulle i enskilda fall i och för sig kunna innebära att redovisningen ger en gynnsammare bild än vid en tillämpning av t.ex. K3-regelverket. Utformningen av K2-regelverket har emellertid försiktighetsprincipen som utgångspunkt.”[1588] I denna fråga var jag då, och är ännu, enig med policygruppen och BFN. Ett företag som i sin ordinarie redovisning skulle kunna tillämpa K2 får enligt min mening även i kontrollbalansräkningen göra det, utan några begränsningar.

Avseende frågan som FAR ställde i artikeln angav BFN i sitt remissvar ”att god redovisningssed inte kan tolkas på annat sätt i aktiebolagslagen än i årsredovisningslagen.”[1589] BFN angav att utvecklingen

---

[1585] K2, p. 10.27.

[1586] K2, p. 11.12. Se avsnitt 4.3.7.3 avseende aktieägartillskott, där frågan om antedatering av tillskott i förhållande till kontrollbalansräkning behandlas.

[1587] K2, p. 16.6.

[1588] BFN Brevsvar 2014-10-14, Redovisning i kontrollbalansräkning enligt aktiebolagslagen, http://www.bfn.se/upload/sv/skrivelser/brevsvar/Redovisning_i_kontrollbalansrakning_enligt_aktiebolagslagen.pdf, hämtad 2019-12-09.

[1589] BFN Brevsvar 2014-10-14, Redovisning i kontrollbalansräkning enligt aktiebolagslagen, http://www.bfn.se/upload/sv/skrivelser/brevsvar/Redovisning_i_kontrollbalansrakning_enligt_aktiebolagslagen.pdf, hämtad 2019-12-09.

av god redovisningssed skulle kunna begränsa möjligheterna till en mer gynnsam värdering av tillgångar, avsättningar och skulder i kontrollbalansräkningen. Samtidigt skulle det även ha kunnat innebära det motsatta. BFN:s slutsats var att den redovisning som är tillåten i årsredovisningen även ska tillämpas i kontrollbalansräkningen. I ett mindre företag kan K3 därför tillämpas istället för K2 medan ett större företag inte kan tillämpa K2.

”Inte heller torde en blandning av redovisningsregler från K2 och K3 vara möjlig så som aktiebolagslagen är utformad.”[1590]

Policygruppens argument för att tillåta en blandning mellan K3 och K2 vid upprättande av kontrollbalansräkning är ännu relevanta. Årsredovisningen och en kontrollbalansräkning har skilda syften. Vidare innebar de nya K-regelverken en begränsning i förhållande till tidigare praxis. Eftersom K-regelverken är skapade för årsredovisningen är konsekvenserna för kontrollbalansräkningen sannolikt inte avsiktliga, men som BFN anför hade utvecklingen lika gärna kunnat gå åt motsatt håll. Begränsningen ligger primärt i ABL eftersom det där hänvisas till god redovisningssed. Frågan ligger därför utanför BFN:s ansvarsområde.

Till skillnad från vad som anfördes i artikeln i Balans[1591] landade policygruppen slutligen i att K-regelverken inte får blandas, vilket nu framgår av RedR 2.[1592] Under rubriken ”Justeringar enligt 25 kap. 14 § p. 1 ABL” presenterar FAR sin uppfattning om hur K-regelverken påverkar reglerna om likvidationsplikt vid kapitalbrist. Exempelvis anges att det inom K3 finns många situationer där olika redovisningsprinciper är möjliga att tillämpa[1593] medan dessa möjligheter är mer begränsade i K2.[1594]

[1590] BFN Brevsvar 2014-10-14, Redovisning i kontrollbalansräkning enligt aktiebolagslagen, http://www.bfn.se/upload/sv/skrivelser/brevsvar/Redovisning_i_kontrollbalansrakning_enligt_aktiebolagslagen.pdf, hämtad 2019-12-09.

[1591] Abrahamsson, Lundqvist, Månsson, Kontrollbalansräkning med K2 eller K3, Balans nr. 7 2014, s. 35 f.

[1592] FAR, RedR 2, p. 5.5.

[1593] Exempelvis kan K3-företag välja att aktivera eller inte aktivera egenupparbetade immateriella tillgångar, FAR, RedR 2, p. 5.3.

[1594] Det finns valmöjligheter även inom ramen för K2. Exempelvis kan företag välja att redovisa intäkter från tjänsteuppdrag till fast pris baserat på färdigställandegraden eller när uppdraget är fullgjort, FAR, RedR 2, p. 5.4.

Det som är god redovisningssed i årsredovisningen är det som ska tillämpas även i kontrollbalansräkningen. Att byte av K-regelverk är tillåtet utan att använda sig av övergångsreglerna beror på att det är ett byte av redovisningsprincip. *Byte* av K-regelverk är därför att betrakta som ett undantag från de kompletterande normerna/allmänna råden som motiveras av tydliga uttalanden i förarbetena. Att *blanda* K-regelverk är däremot inte tillåtet enligt någon redovisningsprincip i årsredovisningen och samma sak gäller därför i kontrollbalansräkningen. Som tidigare behandlats i avsnitt 3.5 har BFN inte monopol på att utveckla god redovisningssed och det kan finnas andra sätt att redovisa på än K-regelverken. Om ett företag har uppgett att det är ett visst K-regelverk som tillämpas har mottagarna av redovisningsinformationen skäl att förvänta sig just redovisning enligt K-regelverken. Att blanda K-regelverk skulle därmed innebära ett brott mot regelverket självt och vad intressenterna väntar sig. Vidare är risken stor att en blandning av K-regelverk skulle få konsekvensen att redovisningen stred mot ÅRL, exempelvis kravet på rättvisande bild.

En värdering som går ut på att blanda K3 och K2 inom ramen för 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL går inte att finna stöd för. Även om det i teorin vore möjligt att finna en redovisning som innebär att innehållet i K3 och K2 blandas, som inte strider mot ÅRL, vore det alltså inte möjligt eftersom det skulle strida mot K-regelverken. Det är inte möjligt, rent definitionsmässigt, att kalla det en blandning av K3 och K2 då detta enligt regelverken själva inte finns.

Rent teoretiskt vore det möjligt, exempelvis av ett privaträttsligt expertorgan, att självständigt utarbeta en redovisning:

- Den måste vara i överenstämmelse med ÅRL.
- Den får inte strida mot K-regelverken. Skrivningar om att ett K-regelverk tillämpas kan alltså inte finnas.
- God redovisningssed måste följas, enligt 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL.

Min bedömning är att denna typ av redovisning skulle vara svår att genomföra. Även om BFN inte har monopol på att utarbeta god redovisningssed, och även om BFNAR rent konstitutionellt inte måste följas, torde det vara mycket svårt att visa att redovisningen följer god redovisningssed om detta tillvägagångssätt används. Om ett företag inte vill

tillämpa K3 eller K2 i sin helhet är man i nuläget hänvisade till värdering till nettoförsäljningsvärde, 25 kap. 14 § 1 st. 2 p. ABL, mer om det i det följande avsnittet, 4.10.

Att en kontrollbalansräkning ska visa minst samma värde som en årsredovisning gäller alltså inte värderingen av enskilda tillgångar, post-för-post, eftersom K3 och K2 inte kan blandas:

> ”Om t.ex. ett mindre företag följer K3 i den ordinarie redovisningen och väljer att följa K2 i en kontrollbalansräkning för att undvika nedskrivningsreglerna i K3 så måste K2 tillämpas i sin helhet vilket exempelvis kan innebära att aktiverade utvecklingsutgifter måste bokas bort eller att redovisat värde på en skuld som är diskonterad till nuvärde måste ökas till det nominella värdet.”[1595]

Att K3 och K2 inte kan blandas i kontrollbalansräkningen kan därför i vissa fall innebära att enskilda tillgångar värderas lägre i kontrollbalansräkningen än i årsredovisningen.

4.10 Värdering post-för-post i kontrollbalansräkning

Förutom värdering post-för-post som går ut på att blanda K-regelverk (vilket alltså inte är tillåtet) kan man tänka sig en värdering där 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL (god redovisningssed) blandas med 2 p. (nettoförsäljningsvärde).[1596] Lagligheten i en sådan värdering utreds nedan.

Tillvägagångssättet vid justering av kontrollbalansräkningen beskrivs av FAR i RedR 2 som att varje post i balansräkningen ska gås igenom för att fastställa om några tillgångar kan få ett högre värde eller om några skulder kan få ett lägre värde. De tillåtna justeringarna enligt 25 kap. 14 § ABL anges i RedR 2 endast kunna förbättra ställningen i förhållande till den ordinarie balansräkningen.[1597] Framställningen ger intryck av att företagen när justeringar görs från post till post får välja fritt mellan 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. och 2 p. ABL.[1598] Lindskog har vid ett flertal tillfällen gett uttryck för uppfattningen att värdering till nettoförsäljningsvärde tar sikte på tillgångarnas sammanlagda värde. Om

---

[1595] FAR, RedR 2, p. 5.6.

[1596] Värdering post-för-post i en kontrollbalansräkning ska skiljas från värderingsprincipen i 2 kap. 4 § 1 st. 5 p. ÅRL där det anges att varje tillgång och skuld ska värderas för sig, så kallad post-för-post värdering, jfr avsnitt 3.3.2.8.

[1597] FAR, RedR 2.

[1598] Jfr Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.3.1.

regeln tillämpas på en post ska den tillämpas på alla poster.[1599] Så som regeln är formulerad i 25 kap. 14 § ABL finns inget förbud mot värdering post-för-post.[1600] Alternativen som presenteras i 25 kap. 14 § 1 st. 1–3 p. ABL skiljs åt endast av en punkt. Det signaleras inte att de skulle vara alternativa genom ett ”eller”.

Lindskog menar att sammanhängande produktionsmedel under alla omständigheter måste värderas som en helhet och att kontrollbalansräkningen rimligen måste upprättas på grundval av ett sammanhållet synsätt beträffande bolagets fortlevnad. Om vissa tillgångar värderas till nettoförsäljningsvärden, eller slaktvärden som Lindskog uttrycker det, förutsätts att verksamheten avvecklas.[1601] Att samtidigt värdera andra tillgångar enligt fortlevnadsprincipen skulle då vara inkonsekvent.

I årsredovisningen är det nödvändigt att ha ett sammanhållet synsätt på bolagets fortlevnad. Antingen är bolaget *going concern*, eller så är det inte det. Bokslutet som är grund för de tillåtna justeringarna i 25 kap. 14 § 1 st. ABL måste även upprättas på detta sätt. Redovisningsprinciperna om försiktighet och jämförbarhet gör sig däremot inte gällande i kontrollbalansräkningen. Tillgångarna får värderas till nettoförsäljningsvärdet och kontrollbalansräkningen upprättas inte årligen. Kontrollbalansräkningen är en räkneoperation som inte är förankrad i företagets dagliga drift. Att denna justering i årsredovisningen skulle vara inkonsekvent hindrar inte att den tillämpas i kontrollbalansräkningen. Att nettoförsäljningsvärden[1602] blandas med värdering *going concern* säger inte något om företagets eventuella obestånd. Värderingen i kontrollbalansräkningen ska inte sammanblandas med insolvenslagstiftningen.

K-regelverken innebär en viss begränsning av möjligheterna till justering.[1603] Man bör inte tolkningsvägen ytterligare begränsa flexibiliteten i värderingen på ett sätt som inte har uttryckligt stöd i lagtexten.

[1599] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.3.1, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag (2008), s. 67, Lindskog, Aktiebolagslagen, s. 221 f.

[1600] I ABL 1975 13 kap. 2 § 3 st. 1 men. var ordalydelsen en annan och kan i detta hänseende inte jämföras med i 25 kap. 14 § ABL.

[1601] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 4.3.1.

[1602] Som enligt min uppfattning inte bör benämnas slaktvärden.

[1603] Avsnitt 4.3–4.6 och 4.8–4.9.

Det finns argument som talar för att värdering post-för-post inte är tillåtet. Samtidigt bör företagen tillåtas att vara flexibla i värderingen för att inte, som det anges i förarbetena, ”livsdugliga bolag tvingas vidta åtgärder som egentligen inte är nödvändiga.”[1604] Min uppfattning är sammantaget att lagen bör tolkas på så sätt att värdering post-för-post är tillåten i kontrollbalansräkningen och att värdering enligt 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. och 2 p. ABL kan blandas.

4.11 Värderingsregler i finländska ABL

Från att ha haft ett regelverk liknande det svenska avskaffades likvidationsplikten vid kapitalbrist i Finland i och med FABL.[1605] Skadeståndsansvaret vid underlåtenhet att följa de gamla reglerna hade via praxis närmast kommit att bli ett strikt ansvar. I FABL kan underlåtenhet att följa 20 kap. 23 §, som ersatte likvidationsplikten vid kapitalbrist i FABL 1978, leda till skadestånd. Skillnaden är att skadeståndsbedömningen ska ske enligt samma principer som i övriga FABL.

Att skadeståndsansvaret som liknade ett strikt ansvar har mönstrats ut innebär att ageranden i strid med FABL från ledande befattningshavares sida vilka inte har ett tillräckligt starkt orsakssamband med en skada inte längre föranleder skadeståndsansvar. Borgenärer som lidit skada i en konkurs och vars fordran tidsmässigt uppstått då styrelsen varit i underlåtenhet i förhållande till skyldigheterna enligt kapitalbristreglerna, behandlas inte längre annorlunda än andra borgenärer som lidit skada.

Förändringen i 20 kap. 23 § FABL har inneburit att tillgångar, avsättningar och skulder delvis värderas vid andra tidpunkter än tidigare. I 13 kap. 2 § FABL 1978 krävdes att en likvidationsbalansräkning upprättades om orsak fanns att anta att bolagets eget kapital var mindre än hälften av aktiekapitalet. Vid upprättandet av likvidationsbalansräkningen skulle till det egna kapitalet fogas en post vilken utvisade den sammanlagda ökningen av värdet på egendomsposterna om dessa poster skulle värderas till sannolikt överlåtelsepris med avdrag för de särskilda kostnaderna för överlåtelsen. Anläggningstillgångar vilkas värde fortlöpande minskade skulle likväl antecknas till anskaffningsvärdet

[1604] Prop. 2000/01:150, s. 37.
[1605] Avsnitt 2.13.

minskat med erforderliga avskrivningar, om detta värde var högre än överlåtelsepriset, 13 kap. 2 § 3 st. FABL 1978.

Efter lagändringen år 2007 är det endast publika aktiebolag som måste vidta åtgärder om bolagets eget kapital utgör mindre än hälften av aktiekapitalet. I denna del innebär den nya lagen därför en lättnad av regelbördan för privata aktiebolag. Att någon typ av åtgärder ska vidtas i publika aktiebolag framgick vid tidpunkten för lagändringen av artikel 6 i direktiv 77/91/EEG, kapitaldirektivet.[1606] Skillnaden från FABL 1978 är att styrelsen enligt FABL måste upprätta ett helt bokslut och en verksamhetsberättelse för att klarlägga bolagets ekonomiska ställning. Om bolagets eget kapital enligt balansräkningen då utgör mindre än hälften av aktiekapitalet ska styrelsen utan dröjsmål kalla till bolagsstämma för att besluta om eventuell sanering av bolagets ekonomi, 20 kap. 23 § 3 st. FABL. Publika aktiebolag har i regel en väl utvecklad ekonomisk rapportering och resurser avsatta för att arbeta med redovisning. De publika aktiebolagen torde därför ha större möjligheter än majoriteten av privata aktiebolag att upptäcka en stundande kapitalbrist i god tid och därmed åtgärda den innan lagens regler om kapitalbrist blir tillämpliga. Eftersom det i 20 kap. 23 § 3 st. FABL inte anges något om avvikande värderingsprinciper är det fråga om ett ordinarie bokslut som ska upprättas. Eftersom praxis från högsta instans ännu inte kommit avseende 20 kap. 23 § FABL finns det frågor som ännu inte är besvarade, exempelvis innebörden av ”utan dröjsmål”.[1607] Även om samma begrepp användes i 13 kap. 2 § FABL 1978 kan omständigheterna visa sig sådana att ny praxis krävs.

Enligt 20 kap. 23 § 1 st. FABL ska en registeranmälan göras till handelsregistret hos Patent- och registerstyrelsen om bolagets styrelse konstaterar att bolagets eget kapital är negativt. Denna bestämmelse gäller för både publika och privata aktiebolag. Beräkningen av när bolagets kapital är negativt innebär att en värdering av bolagets tillgångar, avsättning och skulder måste göras. I sin ursprungliga lydelse angavs avseende värderingen att kapitallån fick räknas som en del av det egna kapitalet. Kapitallån är enligt 12 kap. 1 § FABL efterställda lån

---

[1606] Nu ersatt av dir. (EU) 2017/1132, konsolideringsdirektivet, art. 58. Se avsnitt 2.2.6, 2.2.8 och 2.2.9.

[1607] Begreppet används två gånger i 23 kap. 20 § 3 st. FABL.

”1) vars kapital och ränta under bolagets likvidation och konkurs får betalas endast med sämre företrädesrätt än alla övriga skulder,

2) vars kapital i övrigt får återbetalas och ränta betalas endast till den del beloppet av bolagets fria egna kapital och samtliga kapitallån vid betalningstidpunkten överskrider förlusten enligt bolagets balansräkning för den senast avslutade räkenskapsperioden eller enligt balansräkningen i ett nyare bokslut, samt

3) för vars återbetalning eller ränta bolaget eller dess dottersammanslutning inte får ställa säkerhet.”

Några andra avvikande värderingsregler angavs inte när regeln infördes.

Redan efter ett år reviderades paragrafen och mer utförliga värderingsregler infördes. I 20 kap. 23 § 2 st. FABL anges idag:

”När beloppet av eget kapital beräknas enligt 1 mom. hänförs kapitallån som avses i 12 kap. till det egna kapitalet. Den ackumulerade differensen mellan bokförda och planenliga avskrivningar på bolagets egendom (avskrivningsdifferens) samt frivilliga reserver ska dessutom beaktas som ökning av bolagets eget kapital. Om det sannolika överlåtelsepriset på bolagets egendom inte bara tillfälligt är betydligt högre än bokföringsvärdet, får även skillnaden mellan det sannolika överlåtelsepriset och bokföringsvärdet beaktas som ökning av det egna kapitalet. Vid dessa ökningar av det egna kapitalet ska särskild försiktighet iakttas och en motiverad redogörelse om dem lämnas i verksamhetsberättelsen eller med stöd av 8 kap. 5 § 1 mom. i noter till balansräkningen.”

I förarbetena anförs att det vid bedömningen av förutsättningarna för en anmälan till handelsregistret om förlust av aktiekapital ska kunna beaktas att bolagets kapitalsituation är bättre än vad bokslutet visar, och att detta på vissa villkor ska kunna tillgodoräknas som en ökning av bolagets eget kapital.[1608] Vid sidan av kapitallån, avskrivningsskillnad och frivilliga reserveringar kan man under vissa förutsättningar också beakta att bolagets sannolika överlåtelsepris är högre än bokföringsvärdet. Möjligheten till uppskrivningar är mer omfattande än enligt uppskrivningsreglerna i 5 kap. 17 § finländska bokföringslagen. För det första gäller möjligheten inte endast vissa typer av poster i balansräkningen utan all egendom som bolaget har, på samma sätt som vid upprättande av likvidationsbalansräkning enligt 13 kap. 2 § 3 st. FABL

[1608] Något som uppvisar stora likheter med den situation som uppstod i Sverige nästan exakt 100 år tidigare när i 98 § ABL 1910 infördes: ”Vid förlustens beräkning skola tillgångarna upptagas till sina verkliga värden.” Avsnitt 2.2.3.

1978. För att överlåtelsepriset ska få användas förutsätts det att skillnaden är sannolik om den ska beaktas som en ökning och att detta inte endast är tillfälligt. För uppskrivning enligt 5 kap. 17 § finländska bokföringslagen krävs istället att överlåtelsepriset ska vara varaktigt högre än anskaffningsutgiften. Trots den generösare värderingsregeln är styrelsen skyldig att fortlöpande kontrollera bolagets kapitalsituation och genast vidta åtgärder för att rätta till kapitalsituationen eller göra anmälan till handelsregistret om förlust av kapital.[1609]

På samma sätt som i 5 kap. 17 § finländska bokföringslagen måste särskild försiktighet iakttas vid ökning av det egna kapitalet. Detta innebär bland annat att en skatteskuld som sannolikt ingår i avskrivningsskillnaden samt frivilliga reserveringar eller annan ökning av det egna kapitalet ska beaktas som minskning. Om det sannolika överlåtelsepriset uppskattas till ett väsentligt högre värde än bokföringsvärdet, kräver den särskilda försiktigheten att ökningen måste bygga på en bedömning av en utomstående sakkunnig om inte bolagets styrelse på annat sätt kan påvisa att den är motiverad. Avdrag för sannolika försäljningskostnader måste även göras.[1610]

Om balansräkningen i bokslutet redovisar ett negativt kapital, men styrelsen med stöd av bestämmelserna i paragrafen anser att den inte är skyldig att göra registeranmälan om förlust av kapital, ska detta redogöras för i verksamhetsberättelsen eller i bokslutsnoterna som lämnas i samband med räkenskapsperiodens bokslut. En redogörelse i samband med bokslutet bör även lämnas om det inte längre finns något behov av en ökning av egna kapitalet, men där man under räkenskapsperioden använt sig av paragrafen för att hjälpa upp ett negativt kapital.[1611]

Vid ökningar av det egna kapitalet ska även en motiverad redogörelse lämnas i verksamhetsberättelsen. I fråga om kapitallån räcker det att nämna att dessa beaktats. Övriga ökningar måste motiveras på ”lämpligt sätt med beaktande bl.a. av vad som ovan sagts om iakttagande av särskild försiktighet.”[1612] Motiveringsskyldigheten ansågs i förarbetena vara särskilt viktig då ökningen av det egna kapitalet

---

[1609] RP 103/2007 rd, s. 56 f.
[1610] RP 103/2007 rd, s. 57.
[1611] RP 103/2007 rd, s. 57.
[1612] RP 103/2007 rd, s. 57.

bygger på bedömningen att egendomens sannolika överlåtelsepris är högre än dess bokföringsvärde.[1613]

Värderingsmomentet kvarstår i Finland men den finländska rätten innehåller inte hänvisningar till god redovisningssed eller någon annan rättslig standard som i Sverige. Följande förarbetsuttalande avseende vinstutdelning illustrerar att värderingen i balansräkningen i Finland identifierats som ett osäkerhetsmoment. Att använda balansräkningens värden som jämförelseobjekt för att avgöra om aktiekapitalet ”förbrukats” är inte oproblematiskt om balansräkningens värdering grundar sig i uppskrivningar som är förenade med osäkerhetsfaktorer:

> ”Trots att de internationella redovisningsstandarderna, i synnerhet IFRS-standarderna understryker balansräkningens betydelse som källa till ekonomisk information om bolaget, har utvecklingen lett till att balansräkningen blivit mindre användbar som grund för bolagsrättslig utbetalning av medel. Den allt vanligare förekomsten av olika typer av immateriell egendom ökar skillnaden mellan ett verksamt bolags balansomslutning och det belopp som fås vid realisering av bolagets egendom. De internationella redovisningsbestämmelserna innebär bl.a. att eget kapital i balansräkningens i större utsträckning än för närvarande kan bestå av uppskrivningar som är förenade med osäkerhetsfaktorer. När dessutom i synnerhet vinstutdelningen baseras på en balansräkning som upprättats ur det bolags synvinkel som fortsätter med verksamheten, är det problematiskt om utdelningen leder till att verksamheten upphör.”[1614]

Om värderingen betraktas som problematisk är det en logisk följd att inte basera ett likvidationsbeslut på detsamma.

Jämfört med ABL kan särskilt två skillnader lyftas fram. För det första är likvidationsplikt inte en direkt följd av förlorat aktiekapital. Istället finns likvidationsförfarandet vars syfte är att utreda bolagets ekonomiska ställning, realisera en behövlig mängd egendom och betala bolagets skulder samt att betala ut överskottet till aktieägarna eller andra enligt vad som föreskrivs i bolagsordningen. För det andra finns det inte något medansvar direkt kopplat till reglerna. Tillgångarna måste fortfarande värderas, men medansvar blir inte en direkt följd vid underlåtenhet att följa reglerna. Däremot har skadeståndsreglerna i 22 kap. FABL utökats med en presumtion om oaktsamhet vid agerande i strid med FABL på annat sätt än endast genom överträdelse av de principer som avses i 1 kap. eller om skadan har orsakats genom överträdelse av en bestämmelse i bolagsordningen, om inte den som är

---

[1613] RP 103/2007 rd, s. 57.

[1614] RP 109/2005 rd, s. 127.

ansvarig för förfarandet visar att han eller hon har handlat omsorgsfullt, 22 kap. 1 § 3 st. FABL. Reglerna om minskning av bolagets tillgångar, 20 kap. 23 § FABL, innehåller alltså inga ansvarsregler, men via praxis skulle ansvarsregler kunna utvecklas, liksom i FABL 1978.[1615]

Den tydligaste förändringen består i att de aktiebolagsrättsliga skadeståndsreglerna ska tillämpas vilket först och främst innebär att skada måste ha uppkommit och att adekvat kausalitet måste föreligga mellan handlingen och skadan. De finländska förarbetena anger att aktiekapitalet inte kan betraktas som ett borgenärsskydd. I senaste lagändringen avskaffades dessutom kravet på lägsta aktiekapital för privata bolag.[1616] Att förlust av aktiekapital skulle kunna bevisas ha orsakat en skada framstår då som osannolikt. Min tolkning är att det krävs mer än endast förlorat aktiekapital och underlåtelse att registrera detta för att grund för skadestånd ska uppkomma.

Värderingsfrågan är fortfarande viktig i Finland,[1617] även om dess betydelse är mindre än i Sverige sedan likvidationsplikten och det personliga ansvaret avskaffades. Så länge aktiekapitalet är en central del av aktiebolagslagstiftningen kommer däremot redovisnings- och värderingsfrågor vara nödvändiga att förhålla sig till vid tillämpningen av borgenärsskyddsregler kopplade till kapitalbrist.

4.12 Sammanfattande slutsatser

Utgångspunkt för en kontrollbalansräkning är ett bokslut upprättat enligt ÅRL. I detta bokslut görs justeringar enligt 25 kap. 14 § ABL. Bokslutet upprättas dock enligt samma regler som årsredovisningen varför principen om fortsatt drift som utgångspunkt gäller. Bokslutet upprättas inte utifrån några avvikande redovisningsprinciper med hänvisning till kontrollbalansräkningens funktion.

De uttalanden om fortlevnadsprincipen som finns i förarbetena till kapitalbristreglerna i ABL samt NJA 1993 s. 484 kan tolkas som att det finns en aktiebolagsrättslig version av principen. I själva verket är

---

[1615] Eftersom det i förarbetena angavs att skadeståndspåföljderna för brott mot bestämmelserna varit stränga från bolagsledningens synpunkt, framstår det som mindre sannolikt att HD skulle skapa en sådan praxis igen, RP 109/2005 rd, s. 29. Avsnitt 2.13.3.3.

[1616] Avsnitt 2.13.4.

[1617] Jfr Jokinen, Osakeyhtiölain uudistunut selvitystilasääntely ja pääoman vähenemistä koskeva sääntely, Edilex 2012-01-03, s. 42 f.

tolkningen i NJA 1993 s. 484 och i förarbetena i linje med K3 och IFRS. Förenklingsregeln i K2, att fortlevnadsprincipen endast ska avvikas från om beslut att avveckla verksamheten har fattats, framstår som en överförenkling och mindre lämplig i en kontrollbalansräkning.[1618]

I K3 definieras en tillgång som en resurs över vilken företaget har det bestämmande inflytandet till följd av inträffade händelser och som förväntas ge upphov till ett inflöde av resurser som innefattar framtida ekonomiska fördelar. Företag som följer K2 ska i balansräkningen redovisa de ”tillgångar som det äger”. Enligt K2 kan en tillgång exempelvis inte vara leasad, vilket är möjligt i K3 där *substance over form* tillämpas.[1619] Skulder definieras på liknande sätt i K3 och K2. Eventuella skillnader som kan uppstå på tillgångssidan i en balansräkning ”balanseras” därmed inte av skuldsidan och skillnaden kan därmed påverka det egna kapitalets storlek.[1620]

Tillskott av kapital är ett av de viktigaste medlen för att läka en kritisk kapitalbrist. I icke-noterade bolag som tillämpar K3 och K2 är det vid kapitaltillskott typiskt sett fokus på praktiska finansieringslösningar. Betydelsen av överlevnad snarare än långsiktig finansiering gör att de rättsliga aspekterna blir viktigare än de ekonomiska. I noterade företag är mer invecklade finansiella lösningar vanligare där den ekonomiska sidan spelar större roll. Behovet av en förlusttäckning kan framkomma först när hela bokslutet har upprättats och ska överlämnas för revision. För att ett tillskott ska läka en kritisk kapitalbrist är därför regler om vid vilken tidpunkt tillskottet får bokföras som en tillgång av betydelse.[1621]

En viktig skillnad mellan K3 och K2 som identifierats i undersökningen avseende kapitaltillskott består i att kapitaltillskott enligt K2 under vissa omständigheter får bokföras retroaktivt. Om en kapitalbrist uppdagas under bokslutsarbetet och ett tillskott ges innan årsredovisningen avges, så får tillskottet redovisas på balansdagen. Detta skulle innebära att någon brist aldrig uppstått. Det finns dock ett problem det detta. K2 är ett allmänt råd och kan presumeras ge uttryck för god redovisningssed. God redovisningssed kan dock aldrig strida mot

---

[1618] Avsnitt 4.2.2.
[1619] Avsnitt 4.3.4.
[1620] Avsnitt 4.3.5.
[1621] Avsnitt 4.3.7.1.

lag. Genom att antedatera tillskotten riskerar 25 kap. 13 § ABL att kringgås. Att K2 tillåter retroaktivt bokförda tillskott har ingen påverkan på styrelsens skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning då man borde haft skäl att anta kritisk kapitalbrist. Att ett kapitaltillskott bokförs retroaktivt förhindrar inte att en ansvarsperiod inleds då styrelsen borde ha upptäckt kapitalbristen. Denna regel i K2 p. 15.5 är enligt min uppfattning ett exempel på att även om BFNAR kan vara det bästa sättet att redovisa på för att uppfylla god redovisningssed, så finns det situationer (såväl teoretiskt, men även som i detta fall, påvisbart) där följsamhet med BFNAR strider mot lag, och därmed inte är att betrakta som god redovisningssed.[1622]

Vid beräkning av anskaffningsvärdet av materiella anläggningstillgångar är K3 och K2 förhållandevis lika. Skillnaderna består till stor del av mindre variationer där det är tydligt att K2 är ett förenklat regelverk. Vid uppskrivningar skiljer sig regelverken åt såtillvida att enligt K2 får endast uppskrivning göras i kategorin byggnad och mark medan K3 även tillåter uppskrivning av maskiner och andra tekniska anläggningar, inventarier, verktyg och installationer samt pågående nyanläggningar och förskott avseende materiella anläggningstillgångar. En kontrollbalansräkning upprättad utifrån K2 kan alltså inte innehålla någon uppvärdering av materiella anläggningstillgångar annat än byggnad och mark. Maskiner och inventarier som av skattemässiga skäl har kostnadsförts direkt kan alltså inte med tillämpning av K2 skrivas upp i en kontrollbalansräkning, trots att de kan ha ett inte obetydligt värde. Vidare så kostnadsförs leasingavtal oavsett innebörd och form i K2, medan rättigheter och skyldigheter enligt ett finansiellt leasingavtal i K3 ska redovisas som tillgång och skuld i balansräkningen. Ett åkeri som tillämpar K2 där lastbilarna är leasade är ett exempel på företag där redovisning enligt K2 skulle vara ofördelaktigt i en kontrollbalansräkning eftersom lastbilarna inte alls får tas upp som tillgång. Att synen på vad som är en tillgång skiljer mellan K3 och K2 återspeglas i balansräkningen och därmed även i en kontrollbalansräkning. Redovisning enligt K3 ger en högre årlig avskrivning och utbyten av komponenter är balansgilla. I K2 är den årliga avskrivningen lägre och byte av

[1622] Avsnitt 4.3.7.3.

vad som i K3 skulle kallats komponent anses som reparation och underhåll vilka kostnadsförs och påverkar resultatet det året.[1623]

Redovisningen av immateriella anläggningstillgångar i kontrollbalansräkningen påverkas dels av vilka tillgångar som får aktiveras enligt K3 respektive K2, men kanske lika mycket av klassificeringsfrågan. I K2 är 50 %-regeln ensamt utslagsgivande. En anläggningstillgång som består av både immateriella och materiella delar anses i sin helhet vara materiell om den materiella delen utgör 50 procent eller mer av det sammanlagda anskaffningsvärdet vid investeringstidpunkten. I K3 tillåts företaget självt bedöma vilken del som betyder mest för företaget. Bedömningen i K3 är alltså mer flexibel. Betydelsen av klassificeringen är stor eftersom immateriella anläggningstillgångar aldrig får tas upp som tillgång enligt K2. För att immateriella anläggningstillgångar ska få tas upp som tillgång i en kontrollbalansräkning krävs att K3 sedan tidigare tillämpas och företaget har valt aktiveringsmodellen. Under dessa omständigheter finns tillgångarna redan i balansräkningen. Det är inte möjligt att vid upprättande av en kontrollbalansräkning byta värderingsprincip i detta avseende.[1624]

Om tillgången inte är avsedd att stadigvarande brukas i företagets verksamhet är den en omsättningstillgång. Huvudregeln är att omsättningstillgångar tas upp till det lägsta av anskaffningsvärdet och nettoförsäljningsvärdet.[1625] ÅRL innehåller förhållandevis många värderingsprinciper för varulager varför det inte finns så många kompletterande bestämmelser i K3 och K2. Värderingsreglerna i K3 och K2 är påtagligt lika och till delar identiska. K2 innehåller något fler exempel och förtydliganden i kommentarerna samt vissa förenklingsregler. Vid upprättande av kontrollbalansräkning tycks inte valt K-regelverk orsaka några särskilda svårigheter.[1626]

Enligt 25 kap. 14 § 1 st. 2 p. ABL får tillgångar redovisas till nettoförsäljningsvärde i kontrollbalansräkningen. I 4 kap. 9 § 3–4 st. ÅRL anges att med nettoförsäljningsvärde avses försäljningsvärdet efter avdrag för beräknad försäljningskostnad. Ledning i frågan hur detta försäljningsvärde ska bestämmas i en kontrollbalansräkning ges inte i

[1623] Avsnitt 4.4.4.
[1624] Avsnitt 4.5.4.
[1625] Avsnitt 4.6.1.
[1626] Avsnitt 4.6.4.

ABL. I förarbetena anges att med ordet ”tillgångar” avses inte endast sådana tillgångar som enligt god redovisningssed får redovisas i den offentliga redovisningen utan också andra resurser som har ett påvisbart värde för bolaget. Vidare anges att ordet ”nettoförsäljningsvärde” inte är avsett att förhindra att en tillgång eller skuld tas upp till ett uppskattat nettoförsäljningsvärde i de fall ett observerbart sådant inte existerar.[1627] Ledning i frågan om hur försäljningsvärde ska fastställas hämtas i denna undersökning i delvis utomrättsliga metoder.[1628] Marknadsvärde som mått på en egendoms objektiva värde är ett centralt mått från såväl rättslig som ekonomisk synvinkel. Med utgångspunkt i förarbetena till ABL och företagsekonomiska definitioner av marknadsvärde framgår att det är en marknadsvärdes-värdering som ska genomföras vid värdering till nettoförsäljningsvärde. Olika tekniker för att bestämma marknadsvärde är därför tillämpbara när nettoförsäljningsvärde enligt 25 kap. 14 § ABL ska fastställas.[1629] Värdering till verkligt värde är en form av värdering till marknadsvärde som förts in i ÅRL med anledning av IAS-förordningen. Definitionen av verkligt värde återfinns i IFRS 13. Av betydelse för värdering till nettoförsäljningsvärde är att det i IFRS 13 anges flertalet olika tekniker för att fastställa verkligt värde. Alla tekniker syftar till att fastställa ett exitpris:

> ”[D]et pris som vid värderingstidpunkten skulle erhållas vid försäljning av en tillgång eller betalas vid överlåtelsen av en skuld genom en ordnad transaktion på huvudmarknaden […] under aktuella marknadsförhållanden […], oavsett om priset är direkt observerbart eller beräknat med hjälp av en annan värderingsteknik.”[1630]

I förarbetena till ABL och ÅRL ges vissa exempel på vad som avses med försäljningsvärde. I IFRS 13 ges utförlig information med tydligt angivna tekniker för värdering.[1631] Det är viktigt att poängtera att värdering till verkligt värde enligt IFRS 13 inte är tillåtet avseende den löpande redovisningen för K3- och K2-företag. I den löpande redovisningen måste god redovisningssed följas. De tekniker som används inom ramen för värdering till verkligt värde, men även övriga teorier

---

[1627] Avsnitt 4.7.2.3.

[1628] Avsnitt 4.7.1.

[1629] Avsnitt 4.7.4.

[1630] IFRS 13 p. 24, avsnitt 4.7.3.2.

[1631] Avsnitt 4.7.3.2.

kring bestämmande av marknadsvärde, ger däremot behövlig ledning i frågan om hur försäljningsvärden kan uppskattas. Eftersom gissningar aldrig kan accepteras i en kontrollbalansräkning, är det min uppfattning att dessa källor till kunskap om värdering bör användas som stöd för värdering till nettoförsäljningsvärde i en kontrollbalansräkning.[1632]

Det finns ett särskilt allmänt råd, BFNAR 2012:4, som anger under vilka omständigheter det är tillåtet att byta mellan K3 och K2. Det är alltid tillåtet att byta till K3 eftersom det är bättre redovisning medan byte till K2 endast får ske i vissa fall.[1633] Både K3 och K2 innehåller övergångsregler som ska tillämpas om ett företag byter mellan regelverken.[1634] FAR anger dock i RedR2 att såväl BFNAR 2012:4 som övergångsreglerna inte behöver tillämpas vid upprättande av kontrollbalansräkning. RedR2 motsäger alltså K3 och K2 som anger att de ska tillämpas i sin helhet. Min mening är att BFNAR 2012:4 och övergångsreglerna i 35 kap. K3 och 20 kap K2 inte ska tillämpas när kontrollbalansräkning upprättas. Grund för denna uppfattning finns i förarbetena inför att termen god redovisningssed, varpå tillämpningen av K3 och K2 vilar, togs in i kapitalbristreglerna. Detta skedde så sent som i den föreslagna lagtexten i prop. 2000/01:150. Syftet var att tydliggöra att byte av redovisningsprinciper var tillåtna i en kontrollbalansräkning. Att tolka 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL på så sätt att byte mellan två tillåtna redovisningsprinciper (K3 och K2) förhindrades vore därför i strid med det syfte som framkommer i förarbetet.[1635]

Frågan om det är möjligt att inom en och samma kontrollbalansräkning blanda redovisning från de olika K-regelverken måste hanteras på ett annat sätt. Att byta K-regelverk innebär byte till en i årsredovisningen tillåten redovisningsprincip. Att blanda K-regelverk är däremot inte tillåtet enligt någon redovisningsprincip i årsredovisningen och samma sak gäller därför i kontrollbalansräkningen. Även om BFN inte har monopol på att utveckla god redovisningssed och BFNAR från ett konstitutionellt perspektiv inte måste följas har ett företag som uppgett att det är ett visst K-regelverk som tillämpas gett mottagarna av

[1632] Avsnitt 4.7.3–4.7.4.
[1633] Avsnitt 4.8.
[1634] Avsnitt 4.8.2–4.8.3.
[1635] Avsnitt 4.8.4.

redovisningsinformationen skäl att förvänta sig just redovisning enligt K-regelverken. Att blanda K-regelverk skulle vara ett brott mot K-regelverket självt samt det som intressenterna förväntar sig.[1636]

Bland annat eftersom justeringar förenliga med god redovisningssed även måste vara tillåtna i årsredovisningen för att kunna tillämpas i kontrollbalansräkningen kan inte K-regelverken blandas. Däremot är det möjligt att inom 25 kap. 14 § blanda värdering enligt 1 p. och 2 p. Lagtexten innehåller ingen begränsning i detta hänseende. Eftersom K-regelverken inneburit en begränsning av möjligheterna till justering i förhållande till tidigare praxis bör man inte tolkningsvägen ytterligare begränsa flexibiliteten i värderingen.[1637] Exempelvis i fråga om inventarier som kostnadsförts direkt enligt K2 och därför inte kan skrivas upp, kan nettoförsäljningsvärde användas, samtidigt som övriga poster värderas enligt K2.[1638]

Värderingen i balansräkningen i Finland identifieras som ett osäkerhetsmoment. Att använda balansräkningens värden som jämförelseobjekt för att avgöra om aktiekapitalet ”förbrukats” är inte oproblematiskt om balansräkningens värdering grundar sig i uppskrivningar som är förenade med osäkerhetsfaktorer. Om värderingen betraktas som problematisk är det en logisk följd att inte basera ett likvidationsbeslut på detsamma. Trots att likvidationsplikt vid kapitalbrist avskaffats i FABL kvarstår värderingsmomentet. Den finländska rätten innehåller däremot inte hänvisningar till god redovisningssed eller andra rättsliga standards.

Vid en jämförelse med ABL kan särskilt två skillnader lyftas fram. För det första den avskaffade likvidationsplikten vid kapitalbrist. För det andra finns det inte något medansvar direkt kopplat till reglerna. Värderingsfrågan är trots detta fortfarande viktig i Finland. Så länge aktiekapitalet är en central del av aktiebolagslagstiftningen kommer redovisnings- och värderingsfrågor vara nödvändiga att förhålla sig till vid tillämpningen av borgenärsskyddsregler kopplade till kapitalbrist.[1639]

[1636] Avsnitt 4.9.
[1637] Avsnitt 4.10.
[1638] Avsnitt 4.10.
[1639] Avsnitt 4.11.

5 Avslutning

5.1 Undersökningen

Syftet angavs inledningsvis till att utreda hur värderingen ska genomföras vid upprättande av kontrollbalansräkning enligt svensk rätt, samt om och i så fall hur värderingsreglerna i synnerhet och kapitalbristreglerna i allmänhet behöver ändras.[1640] I det följande presenteras de viktigaste slutsatserna av undersökningen samt förslag *de lege ferenda*.

Inledningsvis presenteras under 5.2 slutsatserna avseende kapitalbristreglernas funktion. I avsnitt 5.3 presenteras den konstitutionella statusen i normgivningshänseende av de normer som utgör god redovisningssed för noterade samt privata aktiebolag. För att uppfylla syftet har i studien centrala delar i värderingen vid upprättande av kontrollbalansräkning undersökts. Slutsatserna kring detta presenteras i avsnitt 5.4 till 5.7. I avsnitt 5.4 och 5.5 sammanfattas hur värdering genomförs enligt K3 och K2 samt värdering till nettoförsäljningsvärde. I avsnitt 5.6 sammanfattas vad som gäller vid byte mellan K-regelverk. Värdering post-för-post behandlas i avsnitt 5.7. Dansk, norsk och finländsk rätt behandlas i avsnitt 5.8. Kapitlet avslutas i avsnitt 5.9 med reflektioner *de lege ferenda*.

5.2 Kapitalbristreglernas funktion

Materiella regler på aktiebolagsrättens område ska tillämpas på så sätt att rättsskipningen medverkar till att reglernas ändamål förverkligas.[1641] I flertalet rättsfall har HD valt att lösa frågor med hjälp av resonemang kring aktiebolagslagens ändamål och bestämmelsernas syften.[1642] Denna undersöknings huvudsakliga ansats är att fastställa gällande rätt. Om lagtexten varit oklar har ledning sökts i övriga rättskällor. Har dessa inte gett någon klar ledning har utgångspunkt tagits i aktiebolagslagens ändamål i bemärkelsen lagstiftningens avsedda funktioner.[1643]

[1640] Avsnitt 1.2.

[1641] Jfr Ekelöf m.fl., Rättegång, första häftet, s. 99 ff. Avsnitt 1.3.3.

[1642] Se exempelvis NJA 1995 s. 742, NJA 1997 s. 418, NJA 2005 s. 792, NJA 2012 s. 858, NJA 2013 s. 725, NJA 2014 s. 892, NJA 2014 s. 948, NJA 2018 s. 602, NJA 2018 s. 1038 samt HD mål nr T 1274-19 meddelad den 3 december 2019.

[1643] Almlöf, Bolagsorganens reglering och dess ändamålsenlighet, s. 33.

I avsnitt 2.3.3 och 2.3.4 har kapitalbristreglernas funktioner som borgenärsskydd och aktieägarskydd behandlats. Den grundläggande strukturen i ABL, såväl historiskt som i nutid, utgår från aktiekapitalet och dess betydelse för bolagets existens. Kapitalskyddsregler betraktas typiskt sett främst som borgenärsskyddsregler. Det gör även kapitalbristreglerna. I förarbeten, praxis och doktrin ges det uttryck för att kapitalbristreglernas avsedda funktion är att verka handlingsdirigerande och genom detta vara ett borgenärsskydd och aktieägarskydd. Samtidigt som fokus i Sverige har legat på reglernas borgenärsskyddande funktion ger reglerna om förlust av eget kapital i art. 58 i direktivet intryck av att i första hand vara informationsregler för aktieägarna, förvisso sammanhängande med kapital- och borgenärsskyddet.

En av slutsatserna av analysen som genomförts inom ramen för undersökningens syfte är att kapitalbristreglerna är konstruerade på så sätt att lagtexten och de avsedda funktioner som tillkännages i förarbetena inte alltid är förenliga. Att kapitalbristreglerna kan framstå som svårtillgängliga tycks delvis bero på de undantag och tolkningar som kommer av praxis och doktrin med hänvisning till just reglernas ändamål eller syften. Resonemang med hänvisning till reglernas ändamål så som de tillkännages i förarbeten leder enligt min mening ofta till materiellt tillfredställande lösningar. Varje undantag innebär samtidigt större svårigheter att överblicka helheten, särskilt för de styrelseledamöter som reglerna är till för att vägleda.

Samtidigt som kapitalbristreglernas avsedda funktion främst har varit att tillhandahålla skydd för borgenärerna har kravet på lägsta aktiekapital i privata bolag sänkts till historiskt låga 25 000 kr. Av förarbetena som föregick sänkningen framgår att aktiekapitalet i allt mindre utsträckning betraktas som ett borgenärsskydd. Detta innebär att även kapitalbristreglernas funktion som ett borgenärsskydd bör ifrågasättas. Att lagtexten och de avsedda funktionerna inte är förenliga blir tydligare i och med det sänkta kravet på minsta aktiekapital och den förändrade synen på dess funktion som borgenärsskydd. Krav på agerande från styrelsen på grund av minskande aktiekapital som i ett förarbete motiveras med borgenärsskydd blir svåra att förstå syftet med om ett annat förarbete konstaterar att aktiekapitalet inte innebär något egentligt borgenärsskydd.

Slutsatsen att kapitalbristreglernas verkliga funktion inte överensstämmer med den avsedda funktionen, att vara borgenärsskyddande,

kan endast få en begränsad betydelse för fastställandet av gällande rätt eftersom det är lagen och inte ändamålen som ska tillämpas.

De utvecklingslinjer som kan skönjas i såväl Sverige som internationellt i synen på aktiekapital och borgenärsskydd har istället störst betydelse för resonemang *de lege ferenda*.[1644] Den avsedda funktionen så som den kommer till uttryck i förarbeten, att skydda borgenärer, kan svårligen infrias med nuvarande lagstiftning. Rättstillämparna står i och med detta inför ett svårlöst problem. Den enklaste och bästa åtgärden på detta problem är enligt min uppfattning lagändringar.

5.3 God redovisningssed och konstitutionella frågor

När en kontrollbalansräkning upprättas får justeringar göras när det egna kapitalets storlek beräknas. Enligt den första justeringsregeln får tillgångar tas upp till ett högre värde och avsättningar och skulder tas upp till ett lägre värde än i den ordinarie redovisningen under förutsättning att de använda värderingsprinciperna är förenliga med god redovisningssed.[1645] Inom ramen för undersökningens syfte har rollen av BFN:s allmänna råd och dessas konstitutionella status i normgivningshänseende undersökts och analyserats. Det har vidare utretts i vilken utsträckning de allmänna råden måste följas vid upprättande av kontrollbalansräkning och om detta i så fall följer av att dessa normer har fått bindande karaktär eller är ett uttryck för vad som i varje fall är god redovisningssed, samt om det kan finnas utrymme för andra sätt att redovisa enligt god redovisningssed.

Ansvarig myndighet för utvecklingen av god redovisningssed är BFN.[1646] För noterade bolag hänvisar BFN[1647] till RFR som i sin tur tolkar och utvecklar god redovisningssed med utgångspunkt i IFRS. IFRS så som det är antaget av EU i IAS-förordningen ska tillämpas av alla bolag vars aktier är noterade på en reglerad marknad i något medlemsland. Innehållet i god redovisningssed för de noterade bolagen som det presenteras av BFN och RFR vilar därför på en stabil konstitutionell grund i normgivningshänseende.[1648]

[1644] Avsnitt 5.9.
[1645] 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL.
[1646] 8 kap. 1 § BFL.
[1647] BFNAR 2012:3.
[1648] Avsnitt 3.5.

Tillkomsten av de redovisningsnormer som de privata aktiebolagen tillämpar följer inte normgivningskedjan fullt ut. Privata aktiebolag hänvisas idag till BFN:s K-regelverk. Det finns enskilda regler i K-regelverken som inte härstammar från lag eller förordning, även om regelverken som helhet grundas på ÅRL. K-regelverken är allmänna råd vilka ska betraktas som generella rekommendationer om tillämpningen av en författning som anger hur någon kan eller bör handla i ett visst hänseende, men där det likväl står den enskilde fritt att välja en annan väg för att nå det önskade resultatet.[1649] Allmänna råd kan inte skapa rättsnormer och de måste inte följas. Det kan däremot finnas goda skäl för att ändå göra det. De kan exempelvis ge uttryck för en rimlig uppfattning av hur lagbestämmelser ska tillämpas, de kan bidra till en enhetlig rättstillämpning och som anges i NJA 1995 s. 693 kan de ge uttryck för en etablerad eller önskvärd branschsedvänja.[1650]

I instruktionerna till SamRoB-utredningen angavs att ett system med allmänna råd inte kan fungera:

”om inte åtminstone de grundläggande reglerna tillämpas som om de vore bindande.... [sic!] I praktiken måste därför de allmänna råden åtminstone i de grundläggande delarna uppfattas och tillämpas som om de vore bindande.”[1651]

I SOU 2014:22 anges att uttalanden från normgivande organ inte utgör bindande föreskrifter i regeringsformens mening, men att det är naturligt att tillmäta dem mycket stor betydelse när man tar ställning till vad som utgör god redovisningssed.[1652] I prop. 1998/99:130 presenteras en nyanserad uppfattning kring de begränsningar som RF ställer upp tillsammans med behovet av anpassningsbara kompletterande normer:

”Det är å ena sidan inte lämpligt att godta endast de synsätt och standarder som kommer till uttryck i redan förekommande praxis som god redovisningssed. Å andra sidan är det från grundlagssynpunkt inte möjligt att låta varje uttalande från ett normgivande organ konstituera god redovisningssed; en sådan ordning skulle i själva verket innebära att det normgivande organet gavs en egen föreskriftsrätt.”[1653]

[1649] 1 § författningssamlingsförordningen, Ds 1998:43, s. 25, avsnitt 3.5.4.2.

[1650] Hultqvist, Legalitetsprincipen, s. 180, 347.

[1651] Påhlsson, SOU 2008:80, del 2, bilaga 2, s. 631.

[1652] SOU 2014:22, s. 179.

[1653] Prop. 1998/99:130, s. 187.

Enligt min uppfattning ger citatet ovan en bra bild av det komplexa förhållandet mellan god redovisningssed och allmänna råd. Genom att skilja på de allmänna råden och god redovisningssed underlättas förståelsen för K-regelverken. En bra utgångspunkt är att god redovisningssed innebär en skyldighet att följa lag och i lag intagna redovisningsprinciper.[1654] God redovisningssed kan aldrig bryta mot lag. Redovisning i enlighet med kompletterande normer kan presumeras ge uttryck för god redovisningssed.[1655] Följsamhet med BFNAR är oftast det bästa sättet att uppfylla god redovisningssed, men det innebär inte att alternativa sätt att redovisa på automatiskt kan uteslutas.[1656]

BFN har inte delegerats rätt att meddela föreskrifter och har ingen normgivningskompetens. K-regelverken bör därför betraktas som en deskription av vad BFN uppfattar som god redovisningssed, men även som myndighetens uppfattning om vad som är på väg bland annat i och med den internationella utvecklingen. Med detta synsätt blir K-regelverken en reaktion på något och inte primärt normerande.

BFN har en särställning när det kommer till produktion av kompletterande normer dels beroende på att deras deskriptiva framställningar håller hög kvalitet och är trovärdiga (de är ett expertorgan) dels på grund av myndighetens ansvar enligt 8 kap. 1 § BFL. K-regelverken ska betraktas som helheter som i utgångspunkt återspeglar god redovisningssed. K2-regelverket har exempelvis försiktighetsprincipen som utgångspunkt. Vidare präglas reglerna i K2 av förenklingar med möjligheter att välja schablonlösningar. Att då kunna välja att tillämpa enstaka delar ur K2 skulle kunna innebära att redovisningen blir missvisande.

BFN anger i K-regelverken att avvikelser från ett K-regelverk inte är tillåtna. Min tolkning är att detta i princip gäller, att skälen för detta sammanfattningsvis är två, men att avvikelser ändå kan göras i vissa fall. För det första gäller att om ett företag har angett att redovisning sker enligt ett K-regelverk är företaget i förhållande till borgenärer och övriga intressenter skyldigt att följa detta eftersom redovisningen utgör

---

[1654] Prop. 1995/96:10, del 2, s. 181, von Bahr, Beskattning, god redovisningssed och domstolspraxis, Skattenytt 1991, s. 749.

[1655] Wiklander, Kommunal redovisning, s. 166.

[1656] Hultqvist, Sambandet redovisning och beskattning i ett konstitutionellt perspektiv, SvSkT 2009:3, s. 264.

företagets kommunikation till intressenterna. Att ange att ett K-regelverk tillämpas trots att så inte är fallet är direkt felaktigt i förhållande till borgenärer och övriga intressenter. För det andra kan inte avvikelser från ett K-regelverk tillåtas i den utsträckning redovisningen då skulle riskera att bryta mot exempelvis god redovisningssed, rättvisande bild, eller någon annan i ÅRL intagen redovisningsprincip. I denna del är avvikelser inte förbjudna för att BFN säger det, utan för att BFN riktigt identifierar riskerna med sådana avvikelser. I den utsträckning avvikelser inte är tillåtna beror detta på att det skulle bryta mot god redovisningssed och inte beroende på att det skulle bryta mot det allmänna rådet.

Eftersom god redovisningssed aldrig kan bryta mot lag är avvikelser från K-regelverken inte bara tillåtna, utan nödvändiga, om en bestämmelse i BFNAR skulle bryta mot lag. Avvikelse i den delen från BFNAR är inte en avvikelse från god redovisningssed. Regeln i K2 p. 15.5 som anger att kapitaltillskott kan antedateras är ett exempel på att även om BFNAR kan vara det bästa sättet att redovisa på för att uppfylla god redovisningssed, så finns det situationer där följsamhet med BFNAR strider mot lag (i detta fall mot kapitalbristreglerna) och därför inte är att betrakta som god redovisningssed.

Med utgångspunkt i rättskällornas status är det inte ett problem i konstitutionell mening att det anges i såväl K3 som K2 att regelverken ska tillämpas i sin helhet och att avvikelser från dem inte får göras.[1657] Med reservation för att delar av K-regelverket som eventuellt strider mot lag inte ska tillämpas, kan det accepteras att BFN vill att regelverken tillämpas som helhet. Däremot är det ett problem att det i BFN:s allmänna råd K3 anges att företag *ska* tillämpa detsamma med undantag för IFRS-företag och företag som ska tillämpa K2 eller RFR 2.[1658] Eftersom BFN inte har normgivningsmakt kan de inte uttryckligen förbjuda andra sätt att redovisa på.

Enligt min bedömning är betydelsen av att K-regelverken i egenskap av allmänna råd inte måste följas i nuläget begränsad. Om ett företag avviker från K-regelverken kan det bli svårt att visa att avvikelse inte samtidigt skett från god redovisningssed. Så länge det inte finns några

[1657] K3, p. 1.4, K2, p. 1.4.
[1658] K3, p. 1.3.

alternativ som allmänt accepteras som god redovisningssed kan avvikelser från K-regelverken vara svåra att motivera.

Min uppfattning är att det inom systemet finns utrymme för att alternativ till BFN:s allmänna råd utvecklas som ger uttryck för god redovisningssed för de privata aktiebolagen. De privaträttsliga organen RFR som ansvarar för att anpassa och utveckla god redovisningssed för noterade bolag samt FAR som har stort inflytande på sina medlemmar och hur de uppfattar god redovisningssed skulle kunna spela en roll i en framtida utveckling.

Termen god redovisningssed är idag något missvisande såtillvida att beteckningen sed inte är en korrekt beteckning på vad som i själva verket utgör en systematisk regelproduktion.[1659] RFR 2, K3 och K2 utgör omfattande regelverk och kan inte beskrivs som en sed. Om branschen menar att K-regelverken på någon punkt inte ger uttryck för god redovisningssed ska istället det som uppfattas som god redovisningssed följas. Det är inte uteslutet att ”seden” i god redovisningssed delvis kan återvända om en ”faktiskt förekommande praxis hos en kvalitativt representativ krets bokföringsskyldiga”[1660] tydligt talar för andra sätt att redovisa på.

En god redovisningssed särskilt för upprättande av kontrollbalansräkning finns det inget stöd för, men det är tillåtet att inom de givna ramarna göra vissa val.[1661] Vid tiden för RÅ 1999 ref. 32, Key Code,[1662] var ramen för innehållet i god redovisningssed vidare. HFD konstaterade då att det fanns alternativa sätt att redovisa på som ännu var inom ramen för god redovisningssed. Om K-regelverken tillämpas är den ramen tydligare definierad och valmöjligheterna ibland mindre. Det finns ännu valmöjligheter inom respektive K-regelverk, men valmöjligheterna är mer begränsade när ett regelverk väl har valts.

[1659] Jfr Påhlsson, SOU 2008:80, del 2, bilaga 2, s. 629, avsnitt 3.5.4.3.

[1660] Prop. 1975:104, s. 31. Se även SOU 1973:57, s. 94.

[1661] Med anledning av HD:s dom i NJA 1988 s. 620 lyftes frågan om det kunde tänkas utvecklas en speciell god redovisningssed för upprättande av kontrollbalansräkning. Posselius, HDs tillskott om ABL 13:2, Balans nr 4 1989. Abrahamsson, Lundqvist och Månsson lyfte återigen frågan 2014 inför införandet av K-regelverken. Abrahamsson, Lundqvist och Månsson, Kontrollbalansräkning med K2 eller K3, Balans nr. 7 2014, s. 35 f.

[1662] Avsnitt 3.5.3.3.

Konsekvensen för styrelsen av att inte följa god redovisningssed i en kontrollbalansräkning kan i förlängningen bli personligt betalningsansvar. Om revisorn godkänner en kontrollbalansräkning där det kan ifrågasättas om god redovisningssed har följts riskerar revisorn ansvar enligt skadeståndsreglerna i 29 kap. 2 § ABL. Det är därför osannolikt att upprättande av kontrollbalansräkningar kommer vara det område där god redovisningssed utvecklas. Medansvaret kommer sannolikt göra att styrelsen och revisorn håller sig till den värdering som är accepterad som god redovisningssed, det vill säga K-regelverken. Att en domstol skulle underkänna en kontrollbalansräkning upprättad efter K-regelverken framstår som mycket osannolikt. En eventuellt framtida utveckling av god redovisningssed ser jag istället som mest sannolik inom ramen för olika expertorgans verksamhet, som en motvikt till BFN.

5.4 K3 och K2 vid kapitalbrist

5.4.1 God redovisningssed

Privata aktiebolag är, såsom framgått ovan, i dagsläget som utgångspunkt hänvisade till K3 eller K2 för att redovisa i överensstämmelse med god redovisningssed.[1663] Om företaget är större[1664] är K3 enda alternativet medan mindre bolag kan välja mellan regelverken. Slutsatserna kring vilka återverkningar valet av K-regelverk får i kontrollbalansräkningen presenteras nedan.

5.4.2 Bokslutet

Ett bokslut upprättat enligt ÅRL är utgångspunkt för de justeringar som får göras enligt 25 kap. 14 § ABL. Några justerade redovisningsprinciper med hänvisning till kontrollbalansräkningens funktion används inte i det första skedet.[1665] Det framgår av NJA 1993 s. 484 och förarbetena till kapitalbristreglerna att fortlevnadsprincipens tillämpning vid upprättande av kontrollbalansräkningen i princip

---

[1663] K-regelverken inte är tvingande men alternativen är oklara. Få företag och revisorer torde i nuläget ta riskerna det innebär att redovisa avvikande från K-regelverken och hävda att god redovisningssed ändå har följts. Jfr avsnitt 5.3.

[1664] 1 kap. 3 § 4 st. ÅRL.

[1665] Avsnitt 4.2.

överensstämmer med det som anges i ÅRL, K3, K2, IFRS for SMEs och IAS 1 om principens tillämning i årsredovisningen. K2 innehåller en förenklingsregel som innebär att fortlevnadsprincipen endast vid beslut om avveckling av verksamheten inte ska tillämpas. Fortlevnadsprincipen sträcker sig längre i K2 än i K3 och vid upprättande av en kontrollbalansräkning kan det finnas en risk att kapitalbristreglernas syfte att visa på överlevnadsförmåga förfelas.

Definitionen av vad som är en tillgång skiljer sig något mellan K3 och K2. I K2 ska de tillgångar företaget äger redovisas. En tillgång kan exempelvis inte vara leasad. I K3 gäller principen *substance over form* vilket bland annat leder till att leasing under vissa omständigheter redovisas som en tillgång.[1666]

5.4.3 Kapitaltillskott

Tillskott av kapital är ett av de viktigaste medlen för att läka en kritisk kapitalbrist. Avgörande är att kapitaltillskottet klassificeras som eget kapital och inte som skuld.[1667] Skillnaden mellan K3 och K2 består inte i kontrollbalansräkningens innehåll, utan i vilka poster som får tas med i årsbokslutet. En kontrollbalansräkning kan ersättas av en fastställd årsredovisning som visar att brist inte föreligger.[1668] En årsredovisning som visar att kapitalbrist föreligger skulle omvänt kräva att styrelsen agerade enligt kapitalbristreglerna.

K3 och K2 skiljer sig såtillvida att K2 innehåller regler för retroaktiv bokföring av aktieägartillskott, K2 p. 15.5. Ett kapitaltillskott (eller utfästelse om kapitaltäckningsgaranti) efter balansdagen men före undertecknande kan läka en kapitalbrist om K2 tillämpas, men inte om K3 tillämpas. Problemet med detta är att kapitalbristreglerna riskerar att kringgås genom antedatering av tillskotten. Att ett kapitaltillskott bokförs retroaktivt förhindrar inte att en ansvarsperiod kan inledas då styrelsen borde ha upptäckt och agerat på kapitalbristen. Regeln i K2 p. 15.5 är som ovan nämnt i avsnitt 5.3 ett exempel på att även om BFNAR kan vara det bästa sättet att redovisa på för att uppfylla god

[1666] Avsnitt 4.3.
[1667] Avsnitt 4.3.7.
[1668] NJA 2012 s. 858, prop. 2000/01:150, s. 95.

redovisningssed, så kan god redovisningssed inte strida mot lag och allmänna råd som strider mot lag ska inte följas.

5.4.4 Materiella anläggningstillgångar

I K3 finns liten ledning om hur uppskrivningar av tillgångar får göras. I K2 anges att uppskrivningar endast får ske i kategorin byggnad och mark. Samma sak gäller därmed i en kontrollbalansräkning.[1669] Det innebär exempelvis att så kallade treårsinventarier, som det skatterättsligt kan vara fördelaktigt att kostnadsföra omgående, inte kan skrivas upp med K2.

I K3 delas tillgångar upp i komponenter som skrivs av var för sig. Det innebär att ett företag som redovisar enligt K3 får en högre årlig avskrivning av materiella anläggningstillgångar och när komponenter byts ut så tas de nya upp som tillgångar i balansräkningen (eftersom den gamla komponenten kommer att vara avskriven). I K2 är den årliga avskrivningen istället lägre och byte av vad som i K3 skulle kallats komponent kostnadsförs som reparation och underhåll och påverkar resultatet det året.

Innehas en materiell anläggningstillgång via ett leasingavtal påverkas kontrollbalansräkningen av om K3 eller K2 tillämpas. I K2 redovisas finansiella leasingavtal som operationella leasingavtal och kostnadsförs alltid. Finansiella leasingavtal får användas inom ramen för K3 och rättigheter respektive skyldigheter redovisas där som tillgång och skuld i balansräkningen.

5.4.5 Immateriella anläggningstillgångar

I och med ändringarna i ÅRL som följde på det nya redovisningsdirektivet är det inte längre tillåtet att ta upp forskningsutgifter som en tillgång.[1670] Utvecklingsarbeten är ännu tillåtna att ta upp som tillgångar under vissa förutsättningar. Uppskrivningsregeln i 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL är däremot i princip inte tillämplig på utvecklingsarbeten.[1671] Det är heller inte möjligt att i en kontrollbalansräkning byta redovisningsprincip på ett sätt så att tidigare kostnadsförda

[1669] Avsnitt 4.4.
[1670] Avsnitt 4.5.
[1671] Avsnitt 4.5.4.

utvecklingsarbeten tillgångsförs. Av betydelse för kontrollbalansräkningen är istället om företaget har valt att redovisa på så sätt att utvecklingsarbeten redan finns tillgångsförda i årsredovisningen. För att utvecklingsarbeten ska få redovisas måste K3 användas och aktiveringsmodellen ha valts.

K3 och K2 skiljer sig även åt i klassificeringsfrågan (huruvida det är en materiell eller immateriell tillgång). I K2 avgörs klassificeringen avseende tillgångar som består av både immateriella och materiella delar av 50-procentsregeln. Regeln innebär att om den materiella delen utgör 50 procent eller mer av det sammanlagda anskaffningsvärdet vid investeringstidpunkten betraktas hela tillgången som materiell och får därmed enligt K2 tas upp som tillgång. Är tillgången till övervägande del, men inte helt, immateriell, klassas den som immateriell och får inte tas upp som tillgång enligt K2 i någon del.

K3 är mer flexibelt och företaget får bedöma vilken del som betyder mest för företaget. Innebörden av att upprätta en kontrollbalansräkning enligt K3 eller K2 är alltså inte främst en fråga om olika värderingar avseende utvecklingsarbeten, utan en fråga om huruvida tillgången över huvud taget får tas upp.

5.4.6 Omsättningstillgångar, särskilt varulager

ÅRL innehåller ett flertal värderingsregler för varulager.[1672] K3 och K2 innehåller relativt få värderingsregler och de som finns uppvisar stora likheter regelverken emellan. Värderingen av varulager i kontrollbalansräkning tycks inte innebära några svårigheter särskilt orsakade av valt K-regelverk.

5.5 Värdering till nettoförsäljningsvärde

Eftersom ett bokslut ligger till grund för de justeringar som får göras enligt 25 kap. 14 § 1 st. ABL baseras bokslutet på det K-regelverk[1673] som företaget valt.[1674] Ett företag som valt K2 kan därför inte ta med några poster som avser exempelvis leasing, utvecklingsarbeten eller

---

[1672] Avsnitt 4.6.

[1673] Eller det som är god redovisningssed för bolaget i fråga, alltså RFR 2/IFRS för ett noterat bolag.

[1674] Ett bokslut som endast förhåller sig till ÅRL och inte god redovisningssed (primärt RFR 2/IFRS för noterade bolag och K-regelverk för privata bolag) är inte möjligt att upprätta.

redan avskrivna materiella tillgångar i det bokslut som upprättas. Om tillgångarna ska redovisas till nettoförsäljningsvärde får endast de tillgångar som redan finns i bokslutet värderas på detta sätt. Denna tolkning ligger enligt min uppfattning närmast lagtexten. Tolkningen utesluter värdering till nettoförsäljningsvärde av tillgångar som inte får tas upp enligt det regelverk som valts för den ordinarie redovisningen. I förarbetena till ABL framgår det däremot avseende justering till nettoförsäljningsvärde att:

”Med ordet ’tillgångar’ avses i detta sammanhang inte endast sådana tillgångar som enligt god redovisningssed får redovisas i den offentliga redovisningen utan också andra resurser som har ett påvisbart värde för bolaget.”[1675]

Bolagens överlevnadsförmåga lyfts även fram som central och det anges att livsdugliga bolag inte ska tvingas i likvidation om de har dolda reserver.[1676] En tolkning som bättre kan förenas med förarbetena är att då tillgångar redovisas till nettoförsäljningsvärde enligt 25 kap. 14 § 1 st. 2 p. ABL så är det möjligt att lägga till poster i kontrollbalansräkningen. Min uppfattning är att denna tolkning ska tillämpas för att undvika att bolag som har dolda reserver tvingas i likvidation.

När det avgjorts vad som är en tillgång som får tas med i kontrollbalansräkningen ska det bestämmas hur värderingen till nettoförsäljningsvärde ska genomföras. I ÅRL anges att med nettoförsäljningsvärde avses försäljningsvärdet efter avdrag för beräknad försäljningskostnad.[1677] I K3 och K2 anges att försäljningsvärde avser det pris som varan kan säljas för enligt villkor som är normala i verksamheten.[1678] Avseende exempelvis varulager passar denna metod bra. För tillgångar som företaget inte har för avsikt att sälja är det däremot svårare att definiera vad ”villkor som är normala i verksamheten” innebär.

Marknadsvärde som ett mått på en egendoms objektiva värde är centralt från såväl rättslig som ekonomisk synvinkel.[1679] IVSC:s definition av marknadsvärde anger att:

”Market Value is the estimated amount for which an asset or liability should exchange on the valuation date between a willing buyer and a willing seller in

---

[1675] Prop. 2000/01:150, s. 93. Avsnitt 2.5.4, 4.7.

[1676] Prop. 2000/01:150, s. 39, prop. 1975:103, s. 500 f. Avsnitt 2.3.3.

[1677] 4 kap. 9 § 3–4 st. ÅRL.

[1678] K3 p. 13.10, K2 p. 12.14.

[1679] Avsnitt 4.7.2.

an arm's length transaction, after proper marketing and where the parties had each acted knowledgeably, prudently and without compulsion."[1680]

Verkligt värde definieras i IFRS 13, p. 9 som det pris som vid värderingstidpunkten skulle erhållas vid försäljning av en tillgång eller betalas vid överlåtelse av en skuld genom en ordnad transaktion mellan marknadsaktörer. IVSC:s definition av marknadsvärde och IFRS definition av verkligt värde uppvisar stora likheter. Även i svensk lag möts definitionerna då det avseende finansiella instrument i 4 kap. 14 a § 2 st. ÅRL anges att det verkliga värdet ska bestämmas på grundval av instrumentets marknadsvärde. Verkligt värde i IFRS for SMEs liknar definitionen i IFRS 13 och den har även agerat förlaga för definitionen i K3.

Nettoförsäljningsvärde, försäljningsvärde, pris, marknadsvärde och verkligt värde definieras på mycket liknande sätt i olika delar av rättssystemet och i den företagsekonomiska litteraturen. Det ges inte någon närmare ledning i ABL eller ÅRL hur man går tillväga för att fastställa ett nettoförsäljningsvärde. Värdering till nettoförsäljningsvärde i kontrollbalansräkning är inte någon särskild form av nettoförsäljningsvärdes-värdering. Min uppfattning är att man bör söka ledning i de värderingstekniker som definieras i IFRS 13 samt övriga teorier kring bestämmande av marknadsvärde.[1681]

Vid prövning av om en kontrollbalansräkning blivit korrekt upprättad behöver inte ett exakt värde på egendomen fastställas. Det räcker för domstolen att konstatera huruvida det i kontrollbalansräkningen upptagna värdet faller inom den ram som kan accepteras som nettoförsäljningsvärde. Om någon kontrollbalansräkning inte har upprättats ska det i efterhand bedömas om kritisk kapitalbrist förelegat. Det måste då avgöras vad tillgången minst måste vara värderad till för att undvika att bolagets eget kapital ska understiga hälften av det registrerade aktiekapitalet. Likvidationsplikt och personligt ansvar kan bli följden av en felaktig värdering. I kombination med att försiktighetsprincipen inte gör sig gällande i kontrollbalansräkningen på samma sätt som i den ordinarie redovisningen bör även höga värderingar som ligger inom ett rimligt spann accepteras.

[1680] IVS 104, Bases of value, p. 30.1.

[1681] Avsnitt 4.7.3–4.7.4.

5.6 Byte mellan K-regelverk

Både K3 och K2 innehåller övergångsregler som endast ska tillämpas första gången regelverket tillämpas.[1682] Det finns även ett allmänt råd[1683] som anger under vilka omständigheter och på vilket sätt byte mellan K-regelverken är tillåtet. Att tillämpa dessa regler vid upprättande av kontrollbalansräkning skulle innebära merarbete och i vissa fall omöjliggöra byte av K-regelverk i kontrollbalansräkningen. Principiellt är det ett brott mot K-regelverket att inte tillämpa reglerna om byte av K-regelverk samt övergångsreglerna. I de allmänna råden nämns inga undantag.

Syftet med att införa termen god redovisningssed i 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL var att i en särskild regel ange att byte av redovisningsprincip var möjligt när en kontrollbalansräkning upprättades.[1684] Att tillämpa 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL så att byte mellan två tillåtna redovisningsprinciper (K3 och K2) förhindras vore i direkt strid med syftet bakom regelns införande. Slutsatsen är att reglerna om byte av K-regelverk samt övergångsreglerna i K3 och K2 inte måste tillämpas när kontrollbalansräkningen upprättas. En avvikelse från K-regelverken i detta hänseende måste därför accepteras.

Det har varit ett grundantagande att två identiska företag ger identiska kontrollbalansräkningar oberoende av föregående redovisningsprinciper för den ordinarie balansräkningen.[1685] K-regelverken gör att grundantagandet i vissa fall riskerar att inte längre stämma fullt ut. Två mindre företag som är identiska i allt förutom att det ena redovisar enligt K3 och det andra har valt K2 kan få svårt att upprätta identiska kontrollbalansräkningar. Exempelvis kan underlag som krävs för att byta från K2 till K3 saknas och utvecklingsavgifter kan inte tas upp i K2. I den mån det är möjligt bör kapitalbristreglerna tillämpas på så sätt att olikheterna minimeras. Ett exempel på detta är att reglerna om byte av K-regelverk samt övergångsreglerna i K3 och K2 inte gäller vid upprättande av kontrollbalansräkning.

[1682] Avsnitt 4.8.

[1683] BFNAR 2012:4, Konsoliderad version – senast ändrad genom BFNAR 2016:11.

[1684] Prop. 2000/01:150, s. 37 ff.

[1685] Oppenheimer, Blomberg och Mandorff, Företag i kris, s. 51.

5.7 Värdering post-för-post

Det är i strid med K-regelverken och god redovisningssed att blanda värderingsregler från K3 och K2 i en kontrollbalansräkning. Det anges däremot inte i 25 kap. 14 § 1 st. ABL något som förbjuder att de olika justeringsreglerna blandas.[1686] Alternativen som presenteras i 25 kap. 14 § 1 st. 1–3 p. ABL skiljs åt endast av en punkt. Det signaleras inte att de skulle vara alternativa genom ett ”eller”.

Ett argument för att inte tillåta att post-för-post blanda 1 p. med 2 p. är att kontrollbalansräkningen då inte skulle upprättas på grundval av ett sammanhållet synsätt beträffande bolagets fortlevnad. Det skulle innebära att nettoförsäljningsvärde endast kunna användas avseende tillgångarnas sammanlagda värde. I årsredovisningen är det nödvändigt att ha ett sammanhållet synsätt på bolagets fortlevnad. Redovisningsprinciperna om försiktighet och jämförbarhet gör sig däremot inte gällande i kontrollbalansräkningen. Exempelvis får tillgångarna värderas till nettoförsäljningsvärdet och kontrollbalansräkningen upprättas inte årligen. Kontrollbalansräkningen är en räkneoperation som inte är förankrad i företagets dagliga drift. Att en justering skulle vara inkonsekvent i årsredovisningen hindrar inte att den tillämpas i kontrollbalansräkningen eftersom de har olika syften.

Flexibiliteten i värderingen bör inte via lagtolkning begränsas på ett sätt som inte har uttryckligt stöd i lagtexten. Det finns argument som talar för att värdering post-för-post inte är tillåtet. Samtidigt bör företagen tillåtas att vara flexibla i värderingen för att inte, som det anges i förarbetena, ”livsdugliga bolag tvingas vidta åtgärder som egentligen inte är nödvändiga.”[1687] Min uppfattning är sammantaget att lagen bör tolkas på så sätt att det är tillåtet att välja mellan värdering enligt 1 p. och 2 p. post-för-post i kontrollbalansräkningen.

5.8 Dansk, norsk och finländsk rätt

Den korta presentationen av kapitalbristreglerna i Danmark och Norge tillåter inte mer långtgående slutsatser än att de följer EU-direktivet och därmed liknar de svenska reglerna, men inte innehåller en tydligt reglerad likvidationsplikt och personligt ansvar på det sätt som de

[1686] Avsnitt 4.10.

[1687] Prop. 2000/01:150, s. 37.

svenska reglerna gör. I undersökningen har störst fokus lagts på de finländska reglerna. FABL 1978 innehöll regler som uppvisade stora likheter med kapitalbristreglerna i nu gällande ABL. I nya FABL som trädde i kraft 2006 har reglerna om likvidationsplikt vid kapitalbrist avskaffats. Likvidation är i den nya lagen ett separat förfarande som inte kopplas till kapitalbrist. I den nya lagen infördes samtidigt ett solvenskrav vid värdeöverföringar.[1688] Regeln innebär att medel inte får betalas ut ur bolaget om det då betalningsbeslutet fattades var känt eller borde ha varit känt att bolaget var insolvent, eller att utbetalningen skulle leda till insolvens.[1689] Regeln är avsedd att stärka borgenärsskyddet.

Reglerna om minskning av bolagets tillgångar ändrades delvis redan efter ett år. I sin ursprungliga lydelse angavs i 20 kap. 23 § FABL att styrelsen var skyldig att utan dröjsmål upprätta ett bokslut och en verksamhetsberättelse för att klarlägga bolagets ekonomiska ställning om bolagets eget kapital utgjorde mindre än hälften av aktiekapitalet. Visade balansräkningen att det egna kapitalet var mindre än hälften av aktiekapitalet skulle styrelsen kalla till bolagsstämma för att besluta om sanering av bolagets ekonomi. Vidare angavs att om styrelsen konstaterade att bolagets eget kapital var negativt, skulle den utan dröjsmål göra en registeranmälan om förlusten av aktiekapitalet.

Ett år efter införandet avskaffades kravet på att upprätta bokslut och verksamhetsberättelse om bolagets eget kapital utgjorde mindre än hälften av aktiekapitalet för privata bolag. Regeln finns kvar för publika bolag. Samtidigt infördes ett nytt stycke 2 i 20 kap. 23 § FABL innehållande värderingsregler:

> ”När beloppet av eget kapital beräknas enligt 1 mom. hänförs kapitallån som avses i 12 kap. till det egna kapitalet. Den ackumulerade differensen mellan bokförda och planenliga avskrivningar på bolagets egendom (avskrivningsdifferens) samt frivilliga reserver ska dessutom beaktas som ökning av bolagets eget kapital. Om det sannolika överlåtelsepriset på bolagets egendom inte bara tillfälligt är betydligt högre än bokföringsvärdet, får även skillnaden mellan det sannolika överlåtelsepriset och bokföringsvärdet beaktas som ökning av det egna kapitalet. Vid dessa ökningar av det egna kapitalet ska särskild försiktighet iakttas och en motiverad redogörelse om dem lämnas i verksamhetsberättelsen eller med stöd av 8 kap. 5 § 1 mom. i noter till balansräkningen.”

[1688] Avsnitt 2.13.3, 4.11.

[1689] 13 kap. 2 § FABL.

Dessa uppskrivningsregler i FABL är inte lika generösa som i ABL när det egna kapitalet ska beräknas. I ABL behöver inte försiktighetsprincipen tillämpas och nettoförsäljningsvärden är tillåtna. I FABL krävs mindre försiktighet än i den ordinarie redovisningen, men man har i Finland inte gått så långt som att reservationslöst tillåta nettoförsäljningsvärden. Behovet av större uppskrivningar finns inte i Finland på samma sätt som i Sverige eftersom likvidationsplikten är avskaffad. Ett livsdugligt bolag riskerar inte att likvideras på grund av för strikta uppskrivningsregler. Alltför restriktiva uppskrivningsregler i Sverige skulle däremot kunna leda till att livsdugliga bolag likvideras.

FABL innehåller inga regler om personligt betalningsansvar för ledande befattningshavare vid underlåtenhet att följa reglerna i 20 kap. FABL. De aktiebolagsrättsliga skadeståndsreglerna i 22 kap. FABL har samtidigt utökats med en presumtion om oaktsamhet vid agerande i strid med FABL. Det krävs dock att överträdelsen avser annat än endast överträdelse av de principer som avses i 1 kap. eller att skadan har orsakats genom överträdelse av en bestämmelse i bolagsordningen. Ansvaret gäller inte om den som är ansvarig för förfarandet visar att han eller hon har handlat omsorgsfullt.[1690] Ansvarsregler skulle kunna utvecklas via praxis, men givet de förändringar som ägt rum och uttalanden i förarbetena om att aktiekapitalet inte kan betraktas som ett borgenärsskydd framstår det som osannolikt. Den tydligaste förändringen består i att de aktiebolagsrättsliga skadeståndsreglerna ska tillämpas vilket innebär att adekvat kausalitet måste föreligga mellan underlåtenheten/handlingen och den uppkomna skadan. I senaste lagändringen avskaffades dessutom kravet på lägsta aktiekapital för privata bolag.[1691] Min tolkning är att det bör krävas mer än endast förlorat aktiekapital och underlåtelse att registrera detta för att grund för skadestånd ska uppkomma.

Avsaknaden av värderingsregler i den första versionen av 20 kap. 23 § FABL kan tolkas som ett försök att undvika de tillämpningssvårigheter som det innebär att blanda in redovisnings- och värderingsregler i aktiebolagsrätten. Det var ett steg i rätt riktning, men man tycks ha landat i en situation som liknar den som uppstod i början på 1900-talet

[1690] 22 kap. 1 § 3 st. FABL.
[1691] Avsnitt 2.13.4.

i Sverige när aktiekapitalet i ABL 1895 skulle mätas med hjälp av ordinarie fastslagen balansräkning. I ABL 1895 var likvidationsplikt kopplat till kapitalbrist varför reglerna ändrades i ABL 1910 där tillgångarna fick värderas till sina verkliga värden.[1692] I FABL var likvidationsplikten avskaffad, men förlust av kapital var ändå kopplat till en negativt laddad skyldighet – att registrera förlusten hos Patent- och registerstyrelsen. FABL innehåller nu ett värderingsmoment vid förlust av kapital där det egna kapitalet ska mätas och värderingsfrågan är fortfarande viktig i Finland.[1693]

Min uppfattning är att så länge aktiekapitalet är en central del av aktiebolagslagstiftningen kommer redovisnings- och värderingsfrågor vara en nödvändig del av kapitalbristregelverket. ABL 1895 och FABL är exempel på att kapitalbristregler kan distansera sig från värderingen, men att förändringarna blir kortvariga. Att bokförda värden så tydligt kan avvika från olika former av marknadsvärden gör regleringsformen omöjlig när det kommer till kapitalskyddsregler. Att tvinga bolag till åtgärder när det uppenbart finns övervärden är helt enkelt mycket svårt att motivera i förhållande till företagen själva.

Det har i finländsk doktrin getts uttryck för att införandet av solvenskravet som en ny form av borgenärsskydd har varit en bra men otillräcklig förändring.[1694] Solvenskravet är endast tillämpligt vid värdeöverföringar. Ett förslag på förändring i doktrinen är att även låta ett solvenskrav vara en del av borgenärsskyddsreglerna om minskning av bolagets tillgångar i 20 kap. 23 § FABL.[1695]

Om de svenska kapitalbristreglerna genom åren har genomgått en långsam evolution har man i Finland valt att helt bryta med reglerna om likvidationsplikt vid kapitalbrist, utan att för den skull göra för omfattande förändringar i lagen i övrigt.[1696] Trots den språkliga

---

[1692] ”Vid förlustens beräkning skola tillgångarna upptagas till sina verkliga värden”, 98 § ABL 1910.

[1693] Jokinen, Osakeyhtiölain uudistunut selvitystilasääntely ja pääoman vähenemistä koskeva sääntely, Edilex 2012-01-03, s. 42.

[1694] Jokinen, Osakeyhtiölain uudistunut selvitystilasääntely ja pääoman vähenemistä koskeva sääntely, Edilex 2012-01-03, s. 47.

[1695] Jokinen, Osakeyhtiölain uudistunut selvitystilasääntely ja pääoman vähenemistä koskeva sääntely, Edilex 2012-01-03, s. 51.

[1696] Jokinen, Osakeyhtiölain uudistunut selvitystilasääntely ja pääoman vähenemistä koskeva sääntely, Edilex 2012-01-03, s. 49.

barriären[1697] är det min slutsats att den svenska aktiebolagsrättsliga forskningen framgent skulle kunna ha utbyte av jämförande studier mellan svensk och finländsk rätt.

5.9 Reflektioner *de lege ferenda*

Det har framhållits att alternativ till dagens kapitalbristregler kan tänkas skapas inom ramen för andra borgenärsskyddsregler, som 11 kap. brottsbalken (1962:700) och KL:s återvinningsregler.[1698] Vid en framtida översyn av reglerna har det även föreslagits att någon form av *wrongful trading*-regler borde övervägas, även om det är svårt att utforma välavvägda sådana.[1699] I undersökningen har denna typ av alternativa borgenärsskyddsregler inte behandlats varför det inte är möjligt att uttala sig om vilka sådana förändringar borde vara. Utifrån det som *har* behandlats kan jag göra följande reflektioner om likvidationsplikten, medansvaret och informationsgivning.

Värderingsreglerna i 25 kap. 14 § ABL hänger nära samman med likvidationsplikten. Min analys är att regeln om likvidationsplikt som en följd av kapitalbrist har varit en avgörande komponent i utvecklingen av värderingsreglerna. I ABL 1895 låg en ordinarie balansräkning till grund för beräkningen av huruvida aktiekapitalet gått förlorat, 54 § ABL 1895. Värderingen torde då ha varit oproblematisk eftersom några justeringar inte behövdes, eller ens fick göras. För att undvika att bolag likviderades och styrelseledamöter hölls ansvariga på vad som kunde betraktas som felaktiga grunder, det vill säga när övervärden fanns, infördes värdering till verkliga värden i likvidationsbalansräkningen i ABL 1910. Motiveringen till förändringen var kort och gott borgenärsskyddet.

Vad det förbättrade borgenärsskyddet bestod i är inte helt tydligt. Ett bolag med 1895 års regler måste, allt annat lika, ha varit tvångslikvidationspliktigt tidigare än vid en tillämpning av 1910 års regler eftersom högre värderingar kunde uppnås med värdering till verkligt värde. De högre värderingarna måste antingen ha inneburit att färre

---

[1697] Offentligt tryck finns på svenska medan praxis och doktrin i huvudsak är författad på finska.

[1698] Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 1.1.1.

[1699] Stattin, Recension av Stefan Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag. Kommentar till kap. 25:13–20 ABL, Norstedts Juridik, 2008, 231 s., JT 2009/10 nr 1, s. 157 f.

bolag likviderades eller att likvidationen skedde vid en senare tidpunkt. Om förändringen innebar en förbättring eller försämring för de existerande borgenärerna är svårt att uttala sig om eftersom det inte går att veta om de bolag som undgick likvidation drevs vidare in i konkurs där värdeförstöringen fått fortsätta, eller om de lyckats vända ekonomin. Möjligheterna att förutse om kapitalbrist föreligger är vidare mindre om justeringar tillåts. När ABL 1895 tillämpades kunde alla med tillgång till en balansräkning räkna ut om kapitalbrist förelåg eller inte. Med reglerna i ABL 1910 och nyare lagar krävs information om exempelvis balansposternas verkliga värde, nettoförsäljningsvärde eller värdering förenlig med god redovisningssed. Denna information finns typiskt sett inte utanför bolaget, och även inom bolaget tar det tid att ta fram den.

Aktieägarna tycks ha gynnats av lagändringen eftersom de inte tvingas skjuta till medel för att undvika likvidation trots att övervärden fanns i balansräkningen.[1700] Borgenärskollektivet i vid bemärkelse kan möjligen ha gynnats av att färre bolag tvingades i likvidation med de nya värderingsreglerna.[1701] Om bolag som har övervärden inte tvångslikvideras torde stabiliteten på marknaden öka, vilket gynnar både borgenärerna och andra aktörer. Borgenärsskyddet angavs som skälet till förändringen av värderingsreglerna. Samtidigt uppfattar jag det som att ytterligare en aspekt spelat stor roll: det faktum att det instinktivt framstår som olämpligt att likvidera bolag på grund av kapitalbrist, när kapitalbristen endast framgår i bokföringen och övervärden uppenbart finns i bolaget.

Att justera värdena i kontrollbalansräkningen innebär ett merarbete. I motiveringen till kapitalbristreglerna så som de ser ut idag anges att möjligheten att justera värden i balansräkningen finns till ”[f]ör att säkerställa att livsdugliga bolag inte tvingas i likvidation”.[1702] I den svenska lagen har likvidationsplikt alltid varit den slutgiltiga

---

[1700] I NJA 1912 s. 425 där ABL 1895 tillämpades konstaterades att om en prövad balansräkning visade att aktiekapitalet var förlorat med två tredjedelar var enda vägen för att undvika personligt ansvar att skaffa tillskott eller likvidera bolaget. En konstaterad brist kunde inte hjälpas upp av en uppvärdering av bolagets tillgångar.

[1701] Danielsson menade att det lika gärna kunde skada borgenärerna att verksamheten likviderades som att den drevs vidare, Danielsson, Aktiekapitalet, s. 52. Avsnitt 2.3.3.

[1702] Prop. 2000/01:150, s. 37 f.

konsekvensen av icke åtgärdad kapitalbrist. Givet den syn man hade på aktiekapitalet i de äldre lagarna, att det utgjorde ett faktiskt skydd för borgenärerna och var den rättsliga grunden för bolagets existens,[1703] är likvidationsplikt en logisk följd av kapitalbrist. Idag framgår det av förarbeten att aktiekapitalets funktion som borgenärsskydd kan ifrågasättas.[1704] Om aktiekapitalet som borgenärsskydd kan ifrågasättas är det en naturlig följd att även ifrågasätta likvidationsplikten som en direkt följd av förlorat aktiekapital.

Så länge likvidationsplikten finns kvar är det nödvändigt att tillåta justerade värden i kontrollbalansräkningen, annars kommer livskraftiga bolag tvingas till likvidation. Eftersom det inte endast finns ett svar på vad en tillgång är värd, det finns många beroende på redovisningen, kommer mer eller mindre invecklade värderingsregler vara nödvändiga så länge tvångslikvidation på grund av kapitalbrist finns kvar i ABL. Om man vill förenkla värderingen i kontrollbalansräkningen är det min uppfattning att lagändringar krävs i ABL. Det är inte möjligt att skapa en alternativ god redovisningssed för upprättande av kontrollbalansräkning. Att 25 kap. 14 § 1 st. 1 p. ABL innehåller en hänvisning till god redovisningssed är utanför BFN:s kontroll.

Att kontrollbalansräkningen betraktas som ett verktyg för att mäta överlevnadsförmåga är vidare missvisande. Överlevnadsförmåga kopplat till kontrollbalansräkning är egentligen bara relevant i förhållande till likvidationsplikten i 25 kap. 17 § ABL. Så länge likvidationsplikten vid kapitalbrist finns kvar är det av betydelse för bolagets överlevnad om kapitalbrist föreligger. I andra avseenden kan kontrollbalansräkningen inte mäta överlevnadsförmåga. Avvecklingsintresset är vidare lågt prioriterat redan som reglerna ser ut nu.[1705]

En följd av en avskaffad likvidationsplikt skulle även vara att betydelsen av rådrumsintresset i sin nuvarande form försvann.[1706] Utan en bortre gräns i form av likvidation är termen rådrum felaktig. De

---

[1703] Förslag till lagar om enkla bolag och handelsbolag, om aktiebolag samt om föreningar för ekonomisk verksamhet m.m., i Bihang till Riksdagens protokoll vid lagtima riksdagen i Stockholm år 1895. Andra samlingen. 2:dra afdelningen. Första bandet. Komitébetänkanden m.m., s. 126.

[1704] Prop. 2019/20:21, s. 10 f., Ds 2019:6, s. 5 f., 15 ff.

[1705] Avsnitt 2.3.3.

[1706] Avsnitt 2.3.4, 2.14.

åtgärder som ska vidtas av styrelsen vid kapitalbrist skulle i förhållande till aktieägarna istället kunna kallas informations- eller upplysningsintresset. Aktieägarna skulle fortfarande ha ett intresse av att informeras om situationen även om de inte var skyldiga att likvidera bolaget. En reglering som mer fokuserade på information till aktieägarna skulle även vara mer i linje med direktivets utformning.

En avskaffad likvidationsplikt skulle vidare minska betydelsen av tillgångsvärderingen. Jämförelsen med Finland visar att värderingsreglerna behövs så länge bundet kapital används som bas i aktiebolaget. Samtidigt som likvidationsplikten vid kapitalbrist avskaffades i Finland infördes ett solvenskrav, avvecklat medansvar samt registreringsplikt av negativt aktiekapital. Precis som i Finland bör en avskaffad likvidationsplikt följas av fler förändringar.

Vilka följdverkningar en avskaffad likvidationsplikt skulle få behöver utredas närmare. Även om jag ifrågasätter på vilket sätt likvidationsplikten har möjlighet att skydda borgenärer bör den inte bara avskaffas. Det bästa vore en övergripande utredning av borgenärsskyddsregler liknande den som när detta skrivs genomförs i Finland.[1707]

Det personliga betalningsansvaret är den del av kapitalbristreglerna som sticker ut mest internationellt. I förhållande till enskilda borgenärer utgör det personliga ansvaret ett borgenärsskydd i de fall då styrelsen blir personligt betalningsansvarig. Den reparativa effekten finns, men endast en liten del av borgenärerna får del av skyddet. Vilka dessa är torde från borgenärernas sida framstå som ett resultat av slumpen eftersom de inte på förhand kan veta om ”deras” gäldenär kommer bryta mot kapitalbristreglerna. Av de borgenärer som lidit skada i en konkurs är det endast de som har fordringar som uppstått under styrelsens medansvarsperiod som kan bli ersatta av styrelseledamöterna personligen. Som diskuteras i avsnitt 2.3.3 är antalet konkurser avsevärt många fler än antalet fall då styrelseledamöter blir personligt betalningsansvariga i domstol.

I förarbetena anges tydligt att regelverket ska ha en handlingsdirigerande funktion och att avsikten inte primärt är att borgenärerna ska

---

[1707] Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet, Osakeyhtiön velkojiensuojan selventäminen ja suojamenettelyiden helpottaminen, https://tietokayttoon.fi/hankkeet/hankeesittely/-/asset_publisher/osakeyhtion-velkojiensuojan-selventaminen-ja-suojamenettelyiden-helpottaminen, hämtad 2019-12-09, avsnitt 2.13.4.

skyddas genom att eventuell skada repareras.[1708] Medansvaret träffar den enskilde styrelseledamoten hårt. Det kan ifrågasättas om ansvaret står i proportion till den handlingsdirigerande effekten som man enligt förarbetena vill uppnå. Det bör i vart fall utredas om det finns alternativa sätt att uppnå denna handlingsdirigerande effekt. Om en styrelseledamot eller vd när denne fullgör sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar bolaget ska skadan ersättas. Samma sak gäller när skadan tillfogas en aktieägare eller någon annan genom överträdelse av ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen.[1709] Om medansvaret avskaffas skulle aktieägarna inte stå helt utan skydd, men det skulle krävas att det finns ett adekvat orsakssamband mellan styrelsens agerande och den uppkomna skadan. Avseende medansvar krävs inget sådant orsakssamband.

Kontrollbalansräkningar offentliggörs inte. När offentliggörande av kontrollbalansräkning diskuterades i förarbeten från 1987 ansågs det inte vara möjligt av affärsmässiga skäl. Redan själva ingivandet av en kontrollbalansräkning ansågs av affärspartners, kreditgivare, marknadskonkurrenter och andra kunna uppfattas som en krissignal och bidra till att bolagets ställning snabbt förvärrades.[1710] Patent- och registreringsverket förordade 2005 att upprättad kontrollbalansräkning skulle ges in till registreringsmyndigheten. Förslaget infördes aldrig eftersom kontrollbalansräkningens primära funktion ansågs vara att utgöra ett kontrollinstrument och beslutsunderlag för aktieägarna och styrelseledamöterna.[1711]

Idag anges det i K3 och K2 att det måste framgå av årsredovisningen om en kontrollbalansräkning har upprättats under året eller om skyldighet att göra det föreligger.[1712] Eftersom offentliggörandet delvis sker i efterhand varnas tillkommande borgenärer bara delvis. Det är när årsredovisningen ges in till Bolagsverket som den blir offentlig, vilket

---

[1708] Prop. 2000/01:150, s. 43, prop. 2012/13:65, s. 7, Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, avsnitt 1.2.4, Johansson, Tvångslikvidation på grund av kapitalbrist, i Edlund m.fl. (red.), Festskrift till Stefan Lindskog, s. 348.

[1709] 29 kap. 1 § ABL.

[1710] SOU 1987:59, s. 144.

[1711] Prop. 2004/05:85, s. 873.

[1712] K3, p. 3.11, K2, p. 5.7, 18.22.

ska ske inom en månad från bolagsstämman.[1713] Av NJA 2014 s. 948 framgår även att styrelsen har en indirekt upplysningsplikt. Om styrelsen har upplyst en borgenär om styrelsens underlåtenhet, kan denne inte i efterhand hålla styrelsen personligt ansvarig enligt 25 kap. 18 § ABL. Olika former av offentliggörande är alltså redan gällande rätt.

I Finland ska anmälan till handelsregistret ske när det egna kapitalet blivit negativt. Att själva kontrollbalansräkningen skulle offentliggöras är knappast aktuellt då den kan innehålla känslig information.

Någon form av ökad informationsgivning är ett alternativ till kapitalbristreglerna. Vad denna information ska bestå i för att utgöra ett skydd för borgenärerna måste dock utredas. Om likvidationsplikten avskaffades kan varningen till borgenärerna inte bestå i att bolaget kan bli likvidationspliktigt. Att varna om att halva eller hela aktiekapitalet är förbrukat kan ha en viss betydelse, men ökad transparens och information kunde med fördel kopplas till andra delar av bolagets ekonomi av större intresse för borgenärerna.

Min analys är slutligen att det finns utrymme för förändringar inom ramen för de nu gällande kapitalbristreglerna som skulle minska avståndet mellan reglernas avsedda funktioner och lagens ordalydelse. En mer långsiktigt hållbar lösning vore dock en översyn av kapitalskyddsreglerna som helhet.

[1713] 8 kap. 3 § ÅRL. Om styrelsen vill undvika att offentliggöra årsredovisningen kan de förhala insändandet av handlingarna ända fram tills den tidpunkt vid vilken de själva kan bli personligt betalningsansvariga, 15 månader efter räkenskapsårets utgång, 8 kap. 12 § ÅRL.

English summary

Aim of study

The aim of the study is to investigate how valuation shall be carried out in drawing up balance sheet for liquidation purposes under Ch. 25, sects. 13–14, Swedish Companies Act (SFS 2005:551) (SCA) and whether valuation rules, in particular, and rules on involuntary liquidation due to capital deficiency, in general, need to be changed.

According to Swedish law, the board is under the obligation to draw up a balance sheet for liquidation purposes without delay when there is reason to expect that the company's own capital is less than half of the registered shareholder equity. Balance sheet for liquidation purposes shall be drawn up pursuant to applicable law on annual reports, but in calculating its own assets a number of adjustments may be made. Under Ch. 25, sect. 14, SCA, assets may be reported at a higher value and provisions and liabilities at lower value in the regular accounting if the valuation principles used in drawing up the balance sheet are consistent with the generally accepted accounting principles (Swedish GAAP). Reporting assets at net realisable value is also permitted.

Paving the way for a better understanding of how valuation should be made, the rules on involuntary liquidation due to capital deficiency are **first** investigated and analysed in a present and past perspective.

The reference made to the Swedish GAAP in SCA means that norms developed by public as well as private bodies in addition to laws and regulations greatly influence the type of valuation principles that are acceptable in drawing up balance sheet for liquidation purposes. Accounting norms in Sweden, centring on the Swedish GAAP, have changed from being application of professional praxis to being implementation of written regulations, but only partly in the form of laws. The Swedish Accounting Standards Board (BFN) is, according to the Book-Keeping Act of 1999, responsible for the development of the Swedish GAAP, while the authority has no regulatory rights. **Second,** the role of the guidelines issued by the Swedish Accounting Standards Board is investigated and analysed in terms of their constitutional status regarding norm setting. This study examines to what extent the obligation to comply with the general guidelines applies in balance sheet valuation for liquidation purposes.

Third, valuation procedures in balance sheet for liquidation purposes are investigated and analysed, especially in terms of valuation of types of assets such as material facilities, intellectual property (development work in particular) and working capital (stock) in private limited companies. In addition, the effects of the permitted use of net realisable value are investigated and how these relate to valuation complying with the Swedish GAAP.

Fourth, the rules on capital shortage in Denmark, Norway and Finland are investigated and analysed with an emphasis on Finland. The Finnish law constitutes an interesting object of comparison with the Swedish regulations because of their common past and present changes. The importance and difficulty of designing valuation rules are especially interesting to examine in comparison with Finnish law.

Swedish Companies Act

If the balance sheet for liquidation purposes shows that the company's shareholder equity is less than one-half of the registered share capital, the board of directors shall call a general meeting to consider whether the company shall go into liquidation. If the balance sheet for liquidation purposes, presented at the initial meeting for liquidation consideration, fails to show that shareholder equity, calculated pursuant to section 14, on the date of the meeting amounts to at least the registered share capital, and the general meeting has not resolved that the company shall go into liquidation, the general meeting shall, within eight months of the initial meeting for liquidation purposes, reconsider the issue whether the company shall go into liquidation.

A court of general jurisdiction shall order that the company go into liquidation if a second liquidation meeting is not held. The same applies if the balance sheet for liquidation purposes presented at the second liquidation meeting has not been reviewed by the company's auditor or fails to show that shareholder equity, calculated pursuant to section 14, amounts to at least the registered share capital and the general meeting has not resolved that the company shall go into liquidation.

If the board of directors has failed to prepare and ensure that the company's auditors have reviewed a balance sheet for liquidation purposes, and failed to convene an initial meeting for liquidation purposes, or to petition the court for an order to go into liquidation, the members of the board of directors shall be jointly and severally liable for such

obligations as are incurred by the company during the period of such failure to act, Ch. 25, Sect. 18, SCA.

A shareholder, who participates in a decision to continue the company's operations with knowledge of the company's obligation to go into liquidation, shall be jointly and severally liable together with those persons who are liable under section 18.

Article 58 in dir. (EU) 2017/1132 states that in the case of "a serious loss of the subscribed capital", a general meeting of shareholders shall be called within the period laid down by the laws of the Member States, to consider whether the company should be wound up or any other measures taken. It is furthermore stated that the amount of a loss deemed to be serious in the sense of section 1 shall not be set by the laws of Member States at a sum higher than half of the subscribed capital.

The Swedish regulations go beyond the requirements of the EU directive, and the duty to liquidate and individual liability stand out in an international perspective. The rules on involuntary liquidation due to capital deficiency have been present in all Swedish company acts in various forms sine 1895. In the preparatory works to the current SCA, it is stated that the purpose of the rules is to protect creditors from finding that all the company's capital has been consumed before the beginning of closure. It is also stated that the function of the balance sheet for liquidation purposes is to differentiate between companies lacking the financial conditions to continue in business from those that have potentials. The idea is that the board, the CEO, and shareholders should take measures to strengthen the company's situation or initiate an orderly closure of the company.

Swedish GAAP

In the 1970s, it was stated that the Swedish GAAP was an actual existing praxis in a qualitatively representative circle of parties under duty to keep accounts, an identified praxis among the actors. This description is far from the present situation as it is specifically stated in the general guidelines issued by the BFN that private companies must comply with the guidelines.

From a constitutional perspective and in terms of norm setting it could be problematic that BFN's accounting recommendations enjoy a position comparable to a law. This will not be a problem, however, if

the general guidelines are understood as BFN's interpretation of what constitutes the Swedish GAAP. The parts of the guidelines that may be perceived as norm setting can also be viewed as a description of what BFN anticipates in the international development in the area of accounting. In this case, the general guidelines are a response to something and not primarily norm setting.

Accounting according to these supplementary norms can be presumed to manifest the Swedish GAAP. This does not, however, prevent other actors besides BFN from developing recommendations that are consistent with the Swedish GAAP. On the basis of the status of the legal sources, it is thus a problem that the BFN general guidelines state that companies shall apply the rules. By contrast, it is not a problem in a constitutional sense that the guidelines state that rules, when applied, shall be applied in their entirety and that deviations from them are not allowed.

Valuation in drawing up balance sheet for liquidation purposes

For public limited companies, it is in accordance with the Swedish GAAP to report in accordance with IFRS. This follows from Regulation (EC) No 1606/2002 of the European Parliament and of the Council of 19 July 2002. Private limited companies draw up the annual report in accordance with the category regulations issued by the BFN, known as "K regulations". If the limited company is a smaller undertaking, according to the limits set out in the Annual Accounts Act, the company may choose to prepare its annual reports according to K2 – Annual accounts in small-scale companies (BFNAR 2016:10). If the limited company chooses not to apply K2, the annual accounts must be prepared in accordance with K3 – Annual accounts and corporate groups (BFNAR 2012:1).

The balance sheet for liquidation purposes is drawn up in accordance with the chosen K regulations and adjustments may be made later. To start with, it is noted that the going concern principle is applied in the same way in the balance sheet for liquidation purposes as in the regular accounting. An important difference between K3 and K2 identified regarding capital contribution is that this in some circumstances, according to K2, may be reported retroactively. This K2 rule means that SCA is circumvented, and in my opinion, it is an example that even if BFN's guidelines can be the best way to satisfy the Swedish GAAP, there

are situations in which the law is violated and therefore no longer consistent with the Swedish GAAP.

The valuation of types of assets in balance sheet for liquidation purposes is partly influenced by the K regulations. Especially the leasing of material property and development work can be valuated differently.

In Ch. 25 sect. 14, it is provided that assets mat be valuated at net realisable value in balance sheet for liquidation purposes. This is a departure from both the principle of prudence and comparability in accounting. Net realisable value is not defined in SCA. In the Annual Accounts Act, it is stated that net realisable value refers to sale value after deduction of estimated sales costs. In K3 and K2, sale value refers to the price something would normally make in a line of business. Regarding assets that the company has no intention of selling, it is difficult to ascertain the meaning of this.

Market value as a measure of the objective value of property is central from a legal as well as an economic perspective. A common definition of market value is the following:

> "Market Value is the estimated amount for which an asset or liability should exchange on the valuation date between a willing buyer and a willing seller in an arm's length transaction, after proper marketing and where the parties had each acted knowledgeably, prudently and without compulsion."[1714]

Fair value is defined in IFRS 13, p. 9 as "the price that would be received to sell an asset or paid to transfer a liability in an orderly transaction between market participants at the measurement date".

Valuation at net realisable value in balance sheet for liquidation purposes is not a particular kind of valuation. In my view, guidance should be sought in the valuation techniques defined in IFRS 13 and other theories on determining market value.

Denmark, Norway and Finland

The rules on "serious loss", i.e. net assets falling below a certain limit of the subscribed capital, in Denmark and Norway follow the EU directive and resembles the Swedish rules. However, they do not involve obligation to liquidate or personal liability in the same way as the Swedish rules do and previously also the Finnish rules. This study has its

---

[1714] IVS 104, Bases of value, p. 30.1.

main focus on the Finnish rules, which till 2006 were more or less identical with the current Swedish rules. The comparison with Finland is interesting since the Finnish rules were abolished on the grounds that they deviated from the general insolvency principles since the obligation to liquidate a company was based on a schematic assessment of the company's financial situation, according to the balance sheet and not insolvency. The rules were deemed not to have the expected effect.

In the Finnish company act, effective from 2006, new rules protecting creditors were introduced, for example, in the form of a solvency test in value transfer. Obligation to liquidate due to capital deficiency and personal liability for managing directors were abolished. At the same time, it has proven difficult to bypass the assets valuation. After the deletion of valuation rules from the law in 2006, they were reinstated a year later. In my opinion, as long as equity capital is a central part of limited company legislation, accounting and valuation issues will remain an essential part of legislation on insufficiency of funds.

Conclusion

Previous Swedish studies have emphasised that there may be alternatives to the present rules on insufficiency of funds within the frame of other creditor protection rules. Alternative creditor protection rules are not considered in this study. However, the study shows that the purposes of the rules on involuntary liquidation due to capital deficiency as expressed in the preparatory works are not met in the application of the regulations. Creditor protection is stated as central to the existence of the rules, but the structure of the Swedish Companies Act does not protect creditors in the way intended.

Especially since the time when the requirement for the minimum capital equity was dropped to SEK 25 000, it has not been justified to demand liquidation at a loss of half the registered capital equity. If the obligation to liquidate was abolished together with the personal payment liability, valuation in balance sheet for liquidation purposes and the problems thus generated would decrease in importance.

In conclusion, my analysis shows that, under the current Swedish regulations regarding obligation to liquidate due to capital deficiency, there is room for changes which would reduce the distance between intended functions and the wording of the law. A more long-term

solution, however, would require a total review of the capital protection rules.

Källförteckning

OFFENTLIGT TRYCK

PROPOSITIONER

Prop. 1895:6

Prop. 1910:54, Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lag om aktiebolag och till lag om vissa ändringar i lagen om handelsbolag och enkla bolag den 28 juni 1895

Prop. 1929:189, Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till bokföringslag

Prop. 1944:5, Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om aktiebolag, m.m.

Prop. 1973:90, Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning m.m.

Prop. 1973:93, Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om konvertibla skuldebrev m.m.

Prop. 1975:6, Regeringens proposition om ändring i konkurslagen (1921:225) m.m.

Prop. 1975:103, Regeringens proposition med förslag till ny aktiebolagslag, m.m.

Prop. 1975:104, Regeringens proposition med förslag till ny bokföringslag m.m.

Prop. 1975/76:112, om kungörande av lagar och andra författningar

Prop. 1979/80:143, med förslag till ny lagstiftning om handelsbolag m.m.

Prop. 1982/83:94, om ändrade regler för beskattning av näringsbidrag, m. m.

Prop. 1983/84:119, om förenkling av myndigheternas föreskrifter, anvisningar och råd

Prop. 1986/87:90, om ny konkurslag

Prop. 1986/87:99, om ledning av den statliga förvaltningen

Prop. 1987/88:10, med förslag till lag om styrelserepresentation för de privatanställda, m. m.

Prop. 1990/91:198, om vissa ändringar i aktiebolagslagen

Prop. 1991/92:113, om börslagstiftning m.m.

Prop. 1993/94:196, Ändringar i aktiebolagslagen (1975:1385) m.m.

Prop. 1994/95:56, Nya lagar om tobaksskatt och alkoholskatt, m.m.

Prop. 1995/96:10, Års- och koncernredovisning, del 1 och 2

Prop. 1997/98:99, Aktiebolagets organisation

Prop. 1998/99:130, Ny bokföringslag m.m.

Prop. 2000/01:150, Likvidation av aktiebolag m.m.

Prop. 2002/03:121, Redovisning och värdering av finansiella instrument

Prop. 2004/05:24, Internationell redovisning i svenska företag

Prop. 2004/05:85, Ny aktiebolagslag

Prop. 2006/07:65, Informationskrav i noterade företag, m.m.

Prop. 2009/10:61, En sänkning av kapitalkravet för privata aktiebolag

Prop. 2009/10:80, En reformerad grundlag

Prop. 2009/10:204, En frivillig revision

Prop. 2011/12:26, Värdering till verkligt värde

Prop. 2012/13:65, Förkortad tid för styrelseledamöters personliga betalningsansvar

Prop. 2015/16:3, Tydligare redovisningsregler och nya rapporteringskrav för utvinningsindustrin

Prop. 2019/20:21, Lägre kapitalkrav för privata aktiebolag

UTSKOTTSBETÄNKANDEN

KU 1983/84:24, om den statliga verksamhetens styrning och organisation m.m.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 1931:40, Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser angående beskattning av aktiebolag och andra näringsföretag m. m.

SOU 1941:9, Lagberedningens förslag till lag om aktiebolag m. m.

SOU 1967:49, Förslag till lag om skyldighet att föra räkenskaper, m.m.

SOU 1971:15, Förslag till aktiebolagslag m.m.

SOU 1973:57, Förslag till bokföringslag

SOU 1978:66, Andelsbolagslag

SOU 1987:59, Ansvarsgenombrott m.m. Betänkande av betalningsansvarskommittén med förslag till ändringar i aktiebolagslagen

SOU 1992:83, Aktiebolagslagen och EG

SOU 1994:17, Års- och koncernredovisning enligt EG-direktiv, del 1

SOU 1996:157, Översyn av redovisningslagstiftningen

SOU 1999:36, Likvidation av aktiebolag

SOU 2008:49, Aktiekapital i privata aktiebolag

SOU 2008:80, Beskattningstidpunkten för näringsverksamhet, del 2

SOU 2014:22, Genomförande av EU:s nya redovisningsdirektiv

SOU 2015:8, En översyn av årsredovisningslagarna

SOU 2016:72, Entreprenörskap i det tjugoförsta århundradet

DEPARTEMENTSSERIEN

Ds C 1984:12, Ram eller lag? Om ramlagstiftning och samhällsorganisation (Håkan Hydén)

Ds 1998:43, Myndigheternas föreskrifter, Handbok i författningsskrivning

Ds 2019:6, Lägre kapitalkrav för privata aktiebolag

KOMMITTÉDIREKTIV

Kommittédirektiv 1991:71, Översyn av redovisningslagstiftningen

Kommittédirektiv 1992:19, Tilläggsdirektiv för en översyn av redovisningslagstiftningen

Kommittédirektiv 2019:60, Nya regler om företagsrekonstruktion

ÖVRIGT OFFENTLIGT TRYCK

Förslag till lagar om enkla bolag och handelsbolag, om aktiebolag samt om föreningar för ekonomisk verksamhet m.m., Stockholm, 1890, i Bihang till Riksdagens protokoll vid lagtima riksdagen i Stockholm år 1895. Andra samlingen. 2:dra afdelningen. Första bandet. Komitébetänkanden m.m.

Förslag till Lag Om Aktiebolag Äfvensom till Andra Därmed Sammanhängande Författningar, Stockholm, 1908, i Kommitté Betänkanden 1910, 2 saml. 2 afd. 1 band

RÄTTSFALLSFÖRTECKNING

EU-DOMSTOLEN

C-14/83, Domstolens dom den 10 april 1984. Sabine von Colson och Elisabeth Kamann mot Land Nordrhein-Westfalen

C-106/89, Domstolens dom (sjätte avdelningen) den 13 november 1990. Marleasing SA mot Comercial Internacional de Alimentacion SA

C-334/92, Domstolens dom (femte avdelningen) den 16 december 1993. Teodoro Wagner Miret mot Fondo de garantía salarial

C-144/99, Domstolens dom (femte avdelningen) den 10 maj 2001. Europeiska kommissionen mot Konungariket Nederländerna

C-212/04, Domstolens dom (stora avdelningen) den 4 juli 2006. Konstantinos Adeneler m.fl. mot Ellinikos Organismos Galaktos (ELOG)

HÖGSTA DOMSTOLEN

NJA 1912 s. 425

NJA 1919 s. 23

NJA 1936 A 247

NJA 1937 s. 87

NJA 1942 s. 696

NJA 1951 s. 6 I och II

NJA 1970 s. 3

NJA 1979 s. 30

NJA 1985 s. 439

NJA 1987 s. 120

NJA 1988 s. 620

NJA 1992 s. 518 I och II

NJA 1993 s. 484

NJA 1995 s. 693

NJA 1995 s. 742

NJA 1997 s. 418

NJA 2002 s. 112

NJA 2005 s. 792

NJA 2009 s. 210

NJA 2009 s. 291

NJA 2012 s. 858

NJA 2013 s. 725

NJA 2014 s. 892

NJA 2014 s. 948

NJA 2018 s. 602

NJA 2018 s. 1038

HD, mål nr T 1274-19 meddelad den 3 december 2019

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLEN

RÅ 1987 ref 166

RÅ 1999 ref. 32

RÅ 2004 not 176

HOVRÄTTERNA

RH 1989:43

RH 1992:41

RH 1993:115

RH 1996:114

RH 2003:15

Svea Hovrätt, T 709/02, 2003-04-16

Svea Hovrätt, T 3553/04, 2005-06-16

Göta Hovrätt, T 1743/05

Hovrätten för Västra Sverige, T 2383/06

Hovrätten för Västra Sverige, T 2480/06, 2007-11-22

Hovrätten för Västra Sverige, T 4430/11

JUSTITIEOMBUDSMANNEN

JO 1973 s. 571

DANSKA FÖRARBETEN

Økonomi- og Erhvervsministeret, Modernisering af selskabsretten, Betænkning 1498, november 2008

FINLÄNDSKA FÖRARBETEN

RP 1977 rd. Nr. 27

RP 109/2005 rd, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ny lagstiftning om aktiebolag

RP 103/2007 rd, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till associationslagstiftning om gränsöverskridande fusioner och delningar i bolag med begränsat ansvar

RP 238/2018 rd, Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om slopande av minimikapitalkravet för privata aktiebolag

Kommittébetänkande 1969: A20

Ekonomiutskottets betänkande 7/2006 rd

NORSKA FÖRARBETEN

Prop. 111 L (2012–2013), Endringer i aksjelovgivningen mv. (forenklinger)

Prop. 112 L (2016–2017), Endringer i aksjelovgivningen mv. (modernisering og forenkling)

NOU 1996:3, Ny aksjelovgivning

NOU 2016:22, Aksjelovgivning for økt verdiskaping

FINLÄNDSK RÄTTSFALLSFÖRTECKNING

HD 1990:177

HD 1991:55

HD 1996:46

HD 2000:106

HD 2012:65

NORSK RÄTTSFALLSFÖRTECKNING

LB-2013-170795, Borgarting Lagmannsrett, 2014-12-19

BOKFÖRINGSNÄMNDEN

BFNAR 2000:2, Tillämpning av Redovisningsrådets rekommendationer och uttalanden

BFNAR 2000:3, Redovisning av varulager

BFNAR 2006:1, Enskilda näringsidkare som upprättar förenklat årsbokslut

BFNAR 2008:1, Årsredovisning i mindre aktiebolag

BFNAR 2010:1, Ideella föreningar och registrerade trossamfund som upprättar förenklat årsbokslut (K1)

BFNAR 2012:1, Årsredovisning och koncernredovisning

BFNAR 2012:3, Tillämpning av rekommendationer från Rådet för finansiell rapportering

BFNAR 2012:4, Byte mellan K-regelverk

BFNAR 2016:10, Årsredovisning i mindre företag

BFNAR 2016:11, Ändring i Bokföringsnämndens allmänna råd (BFNAR 2012:4) om byte mellan K-regelverk

BFNAR 2017:4, Upphävande av vissa allmänna råd, rekommendationer och uttalanden om årsredovisning, årsbokslut och bokföringsskyldighet

Uttalande om byte mellan K-regelverk, uppdaterat 2016-11-29, Allmänt råd (BFNAR 2012:4)

Vägledning till BFNAR 2012:1, Årsredovisning och koncernredovisning (K3), uppdaterad 2019-02-14

Vägledning till BFNAR 2016:10, Årsredovisning i mindre företag (K2), uppdaterad 2019-12-06

FAR

RedR 1 Årsredovisning i aktiebolag

RedR 2 Kontrollbalansräkning

RevR 1 Granskning av kontrollbalansräkning

REDOVISNINGSRÅDET

RR 2:02 Varulager

IASB:s Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter, 2001, översättning till svenska av IASC, Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements, 1989

RÅDET FÖR FINANSIELL RAPPORTERING

RFR 1 Kompletterande redovisningsregler för koncerner

RFR 2 Redovisning för juridiska personer

IASB/IASC

IAS 1 Utformning av finansiella rapporter

IAS 16 Materiella anläggningstillgångar

IAS 32 Finansiella instrument: Klassificering

IAS 36 Nedskrivningar

IAS 37 Avsättningar, eventualförpliktelser och eventualtillgångar

IAS 38 Immateriella tillgångar

IAS 40 Förvaltningsfastigheter

IAS 41 Jord- och skogsbruk

IFRS 1 Första gången International Financial Reporting Standards tillämpas

IFRS 13 Värdering till verkligt värde

IFRS 16 Leasingavtal

IFRS for SMEs

Conceptual Framework for Financial Reporting, IASB, 2018

Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements, IASC, 1989

REMISSYTTRANDEN

Kammarrätten i Jönköping, Yttrande över förslag till föreskrifter om krav på amortering av nya bolån, 2015-04-16, diarienr. 82-2015/51

Kammarrätten i Jönköping, Yttrande över promemorian Amorteringskrav, 2015-10-26, diarienr. 234-2015/51

LITTERATUR

Abrahamsson, Göran, Lundqvist, Pernilla, Månsson, Johan, Kontrollbalansräkning med K2 eller K3, Balans nr 7 2014, s. 35–36

Accounting Principles Board (APB), Basic concepts and accounting principles underlying financial statements of business enterprises, statement nr 4, Accounting Principles Board, New York, 1970

af Sandeberg, Catarina, Årsredovisningslagen (1995:1554), Karnov Internet, Juno

Agell, Anders, Rationalitet och värderingar i rättsvetenskapen, Med en exkurs om rättsvetenskapen i Sverige, Svensk juristtidning 2002, s. 243–260

Agell, Anders, Malmström, Åke, Sigeman, Tore, Civilrätt, upplaga 19, Malmö, Liber, 2005

Alhager, Eleonor, Alhager, Magnus, Sambandet mellan redovisning och beskattning: en introduktion, upplaga 2, Kraków, Polpress.PL Publisher, 2004

Alhager, Magnus, Dispens från inkomstskatt, Uppsala, Iustus, 1999

Almlöf, Hanna, Aktiebolagsrätt i domstol – En rättsfallsstudie, Juridisk Tidskrift 2017/18 nr 4, s. 785–801

———, Bolagsorganens reglering och dess ändamålsenlighet: en aktiebolagsrättslig studie om ägarledda bolag, Stockholm, Jure, 2014

American Accounting Association (AAA), Committee to Prepare a Statement of Basic Accounting Theory, A statement of basic accounting theory, American Accounting Association, Ohio, 1966

Andersen, Paul Krüger och Andersson, Jan Bertil och Bartkus, Gintautas och Baums, Theodor och Clarke, Blanaid J. och Conac, Pierre-Henri och Corbisier, Isabelle och Daskalov, Waltschin och Engrácia Antunes, José och Fuentes, Mónica och Giudici, Paolo och Hannigan, Brenda och Kalss, Susanne och Kisfaludi, Andras och de Kluiver, H. J. och Opalski, Adam och Patakyova, Maria och Perakis, Evanghelos Emm. och Porkona, Jarmila och Roest, Joti och Sillanpää, Matti J. och Soltysinski, Stanislaw och Teichmann, Christoph och Urbain-Parleani, Isabelle och Vutt, Andres och Sørensen,

Karsten Engsig och Winner, Martin och De Wulf, Hans, European Model Company Act (EMCA) (September 1, 2017). European Model Company Act (EMCA), First Edition, 2017; Nordic & European Company Law Working Paper No. 16–26

Andersson, Håkan, Styrelseledamots kapitalbristansvar – associationsrättslig språklig ytstruktur med skadeståndsrättslig funktionell djupstruktur, i Edlund, Lars, Herre, Johnny, Johansson, Svante O., Kleineman, Jan, Lennander, Gertrud (red.), Festskrift till Stefan Lindskog, s. 1–14, Jure Förlag AB, Stockholm, 2018

Andersson, Jan, Kapitalskyddet i aktiebolag: en lärobok, upplaga 6, Uppsala, Litteraturcompagniet, 2010

———, Om vinstutdelning från aktiebolag: en studie av aktiebolagsrättsliga skyddsregler, Uppsala, Iustus, 1995

Andersson, Sten, Johansson, Svante, Skog, Rolf, Aktiebolagslagen (2005:551), Norstedts Juridik, Juno Internet, Digitalt ISBN 9789139307761

Arden, Justice, True and fair view: a European perspective, European Accounting Review, 6:4, 1997, s. 675–679

Armour, John, Legal capital: An outdated concept?, European Business Organization Law Review, March 2006, Vol. 7, Iss. 1, pp. 5–27

Artsberg, Kristina, Normbildning och redovisningsförändring: värderingar vid val av mätprinciper inom svensk redovisning, Lund, Lund Univ. Press, 1992

———, Redovisningsteori -policy och -praxis, Malmö, Liber ekonomi, 2005

Arvidsson, Niklas, Aktieägaravtal, Särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar, Stockholm, Thomson Reuters Professional, 2010

———, Begreppet sedvana, i Dahlman. Christian, Wahlberg, Lena (red.), Juridiska grundbegrepp: en vänbok till David Reidhav, s. 193–238, Lund, Studentlitteratur, 2019

Bebchuk, Lucian Arye, Fried, Jesse M., The Uneasy Case for the Priority of Secured Claims in Bankruptcy, The Yale Law Journal, Vol. 105, No. 4, pp. 857–934

Bergström, Sture, Förutsebarhet, Uppsala, Iustus, 1987

———, Skatter och civilrätt: en studie över användningen av civilrättsliga termer i skatterättsliga sammanhang, Stockholm, LiberFörlag, 1978

Bjuvberg, Jan, Redovisningens betydelse för beskattningen, Stockholm, Mercurius, 2006

———, Tillförlitliga och relevanta värden, i Karlsson-Tuula, Marie (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, s. 19–34, Lund, Studentlitteratur, 2019

Båvestam, Urban, Aktiebolagsstyrelsens möjligheter att delegera sina uppgifter med ansvarsreducerande verkan, Juridisk Tidskrift 2001/02 nr 2, s. 252–277

Danielsson, Erik, Aktiekapitalet: studier över aktiekapitalets kapitalkonstruktion enligt svensk rätt, Lund, Gleerup, 1952

Dotevall, Rolf, Aktiebolagsrätt: fördjupning och komparativ belysning, Stockholm, Norstedts juridik, 2015

———, Bolagsledningens skadeståndsansvar, upplaga 2, Stockholm, Norstedts juridik, 2008

———, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör: en aktiebolagsrättslig studie i komparativ belysning, Stockholm, Norstedt, 1989

———, Något om lagval och personligt ansvar i aktiebolag, i Edlund, Lars, Herre, Johnny, Johansson, Svante O., Kleineman, Jan, Lennander, Gertrud (red.), Festskrift till Stefan Lindskog, s. 145–154, Jure Förlag AB, Stockholm, 2018

Drefeldt, Caisa, Dags att omvärdera råden om K2 och K3?, Balans nr 4 2017, s. 25

———, Första säsongen med nya K2, Balans nr 6 2017, s. 26

Drefeldt, Caisa, Törning, Eva, Finansiell rapportering enligt K3, upplaga 3, Lund, Studentlitteratur, 2017

———, Årsredovisning enligt K2, upplaga 2, Lund, Studentlitteratur, 2017

———, Redovisa Rätt 2019: 2019 års uppslagsbok med anvisningar och rekommendationer för löpande bokföring, årsbokslut och årsredovisning 2019, Stockholm, Sanoma Utbildning, 2019

Edvinsson, Rodney, Söderberg, Johan, A consumer price index for Sweden, 1290–2008, Review of Income and Wealth, 57, 2011, s. 270–292

Ekelöf, Per Olof, Är den juridiska doktrinen en teknik eller en vetenskap?, Lund, Gleerup, 1951

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik, Heuman, Lars, Pauli, Mikael, Rättegång, Första häftet, upplaga 9, Stockholm, Wolters Kluwer, 2016

Engerstedt, Urban, Svernlöv, Carl, Debatt: Behövs verkligen bestämmelserna om tvångslikvidation på grund av kapitalbrist?, Balans nr 5 2009

———, Debatt: Hellre följa John än sitta ensamma i sandlådan, Balans nr 10 2009

Enricues, Luca, Macey, Jonathan R., Creditors versus Capital Formation: The case against the European Legal Capital Rules, Cornell Law Review, Vol. 86, 2001, pp. 1165–1204

Erhvervsstyrelsen, Analyse af iværksætterselskaber, september 2018

Ervo, Laura, Comparative analysis between East-Scandinavian countries, i Bernitz, Mahmoudi, Bakardjieva Engelbrekt (red.), Scandinavian studies in law, vol. 61, s. 135–152, Stockholm, Stockholm Institute for Scandinavian Law, 2015

Esping, Hans, Ramlagar i förvaltningspolitiken, Stockholm, SNS (Studieförbundet Näringsliv och samhälle), 1994

Fehr, Martin, Två spörsmål ur svensk civilrätt, Uppsala, Almqvist & Wiksell, 1913

Financial Accounting Standards Board (FASB), Statement of Financial Accounting Concepts No. 1, Objectives of Financial Reporting by Business Enterprises, as issued 1978

———, Statement of Financial Accounting Concepts No. 8, September 2010, FASB

Folkesson, Enar, Företaget i ekonomisk kris: en inblick i insolvensjuridiken, upplaga 7, Stockholm, Talentum fakta, 2008

Forsebäck, Anna, Det aktiebolagsrättsliga borgenärsskyddet i EU: hög tid för reform, Juridisk Tidskrift 2008/09 nr 1, s. 200–219

Frigell, Anders, Kontrollbalansräkning – en viktig angelägenhet för styrelsen, Advokaten 1993, s. 322–328

Gerner-Beuerle, Carsten, Schuster, Edmund-Philipp, The Evolving Structure of Directors' Duties in Europe, European Business Organization Law Review (EBOR), Vol. 15, Iss. 2 2014, pp. 191–233

Gometz, Ulf, Huldén, Lennart, Likvidationsplikt och kontrollbalansräkning, Balans nr 5 1983

Gordley, James, Comparative Legal Research: Its Function in the Development of Harmonized Law, The American Journal of Comparative Law, Vol. 43, No. 4, pp. 555–567

Grady, Paul, Inventory of generally accepted accounting principles for business enterprises, New York, American Institute of Certified Public Accountants, 1965

Göranson, Ulf, Traditionsprincipen: de svenska reglerna om köparens skydd mot säljarens borgenärer i komparativ och historisk belysning, Uppsala, Iustus, 1985

H. Persson, Annina, Förbehållsklausuler: En studie om en säkerhetsrätts nuvarande och framtida ställning, Stockholm, Jure, 1998

H. Persson, Annina, Karlsson-Tuula, Marie, Företagsrekonstruktion: i teori och praktik, upplaga 3, Stockholm, Wolters Kluwer, 2017

H. Persson, Annina, Saf, Carolina, Mellanmän: om kommissionärer, handelsagenter och andra representanter, Stockholm, Liber, 2015

Hager, Richard, Värderingsrätt, Särskilt om ersättning och värdering vid expropriation, Stockholm, Jure, 1998

———, Ämnet värderingsrätt och förhållandet mellan juridik och ekonomi — en grundläggande frågeställning. Om förutsättningar brister, Svensk juristtidning 2007, s. 277–296

Hagströmer, Johan, Om aktiebolag enligt svensk rätt, Stockholm, 1872

Hellner, Jan, Lagstiftning inom förmögenhetsrätten: praktik, teori och teknik, Stockholm, Juristförlaget, 1990

———, Metodproblem i rättsvetenskapen: studier i förmögenhetsrätt, Stockholm, Jure, 2001

Hellner, Jan, Ramberg, Jan, Speciell avtalsrätt 1, Köprätt, upplaga 2, Stockholm, Juristförlaget, 1991

Hellners, Trygve, Mellqvist, Mikael, Lagen om företagsrekonstruktion, en kommentar, upplaga 2, Stockholm, Norstedts juridik, 2013

Hessler, Henrik, Allmän Sakrätt: om det förmögenhetsrättsliga tredjemansskyddets principer, Stockholm, Norstedt, 1973

Heuman, Lars, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, Stockholm, Norstedts juridik, 2005

Holmberg, Erik, Stjernquist, Nils, Isberg, Magnus, Eliason, Marianne, Regner, Göran, Grundlagarna, upplaga 3, Stockholm, Norstedts juridik, 2012

Holmquist, Carin, Lundin, Rolf A., Sundin, Elisabeth, Förhandla mer räkna mindre, Stockholm, LiberFörlag, 1984

Hultqvist, Anders, Legalitetsprincipen vid inkomstbeskattning, Stockholm, Juristförlaget, 1995

———, Sambandet redovisning och beskattning i ett konstitutionellt perspektiv, Svensk Skattetidning, 2009:3, s. 250–266

Hydén, Håkan, Rättssociologi som rättsvetenskap, Lund, Studentlitteratur, 2002

Hägge, Ulrik, Fordrans uppkomst vid offentligt ackord, 3 kap. 3 § lagen om företagsrekonstruktion, Svensk juristtidning 2011, s. 290–298

International Valuation Standards Council, IVS 104, Bases of value, April 2016

Jareborg, Nils, Rättsdogmatik som rättsvetenskap, Svensk juristtidning 2004, häfte 1, s. 1–10

Johansson, Kjell, Substance over form: en redovisningsrättslig studie, Stockholm, Jure Förlag, 2010

Johansson, Svante, Bolagsstämma, Stockholm, Juristförlaget, 1990

———, Svensk associationsrätt i huvuddrag, upplaga 12, Stockholm, Norstedts juridik, 2018

———, Tvångslikvidation på grund av kapitalbrist, i Edlund, Lars, Herre, Johnny, Johansson, Svante O., Kleineman, Jan, Lennander, Gertrud (red.), Festskrift till Stefan Lindskog, s. 337–354, Jure Förlag AB, Stockholm, 2018

Jokinen, Juha, Osakeyhtiölain uudistunut selvitystilasääntely ja pääoman vähenemistä koskeva sääntely, Edilex, 2012-01-03, www.edilex.fi/lakikirjasto/8477, tidigare publicerad i Mähönen, Jukka, Vahtera, Veikko (red.), Yhteisöoikeudellisia kirjoituksia VII, Åbo universitet, juridiska fakulteten, 2009

Karlsson-Tuula, Marie (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, Lund, Studentlitteratur, 2019

———, Bolagsledningens ansvar vid ett företags ekonomiska problem i svensk rätt de lege ferenda, i Edlund, Lars, Herre, Johnny, Johansson, Svante O., Kleineman, Jan, Lennander, Gertrud (red.), Festskrift till Stefan Lindskog, s. 367–380, Jure Förlag AB, Stockholm, 2018

Kaser, Max, Knütel, Rolf, Romersk privaträtt, Stockholm, Rättsgenetiska institutet, 2013

Kellgren, Jan, Mål och metoder vid tolkning av skattelag - med särskild inriktning på användning av förarbeten, Uppsala, Iustus, 1997

Kellgren, Jan, Bjuvberg, Jan, Redovisning och beskattning: om redovisningens betydelse för inkomstbeskattningen, upplaga 3, Lund, Studentlitteratur, 2014

Kirsch, Hanno, Olsson, Stefan, Specific accounting rules for small and medium-sized entities: The IFRS for SMEs-Standard of the IASB in comparison, Skattenytt Akademisk årsskrift 2011, s. 102–117

Kristoffersson, Eleonor, Något om komparativ metod i skatterätten, Svensk Skattetidning 2010:3, s. 278–289

Knudsen, Gudmund, Forenkling og modernisering av aksjeloven, En utredning av advokat Gudmund Knudsen Skrevet etter oppdrag fra Justis- og politidepartementet (Knudsen-utredningen), Justis- og politidepartementet, 2011

Leffler, Teodor, Kontrollbalansräkning, ansvar och ansvarstalan, Juridisk Tidskrift 2008/09 nr 4, s. 803–826

Legrand, Pierre, Paradoxically, Derrida: For a comparative legal studies, 27 Cardozo Law Review 631, 2005, s. 655–660

Lehrberg, Bert, Förutsättningsläran: allmänna betingelser för möjligheten att frånträda rättshandlingar på grund av okända eller oförutsedda omständigheter, Uppsala, Iustus, 1989

———, I aktiebolagens skymningsland: en studie rörande upplösta aktiebolags rättskapacitet, med beaktande även av rättsläget vid handlande för ett nybildat, ännu ej registrerat aktiebolag, Uppsala, Iustus, 1990

Liliedahl, Nils, Norberg, Claes, Thorell, Per, Företagens redovisning: att förstå årsredovisningar, upplaga 9, Uppsala, Iustus förlag, 2019

Lind, Hans, Nordlund, Bo, A Transparent Two-Step Categorization of Valuation Methods, The Appraisal Journal, Summer 2014, Vol. 82, Iss. 3, pp. 244–250

———, The concept of market value in thin markets and its implications for international accounting rules (IFRS), Journal of Property Investment & Finance, Vol. 37, No. 3, 2019, pp. 301–310

Lindskog, Stefan, Aktiebolagslagen, 12:e och 13:e kapitlet, Kapitalskydd och likvidation, upplaga 2, Stockholm, Juristförlaget, 1995

———, Kapitalbrist i aktiebolag: Kommentarer till kap. 25:13–20 ABL, upplaga 1, Stockholm, Norstedts juridik, 2008

———, Kapitalbrist i aktiebolag: Kommentarer till kap. 25:13–20 ABL, upplaga 2A, Norstedts juridik

Lorentzon, Johan, Maneschiöld, Per-Ola, Redovisningsinformation och värdering av fastigheter till verkligt värde – hur påverkas aktiekursen?, i Karlsson-Tuula, Marie (red.), Värdering av tillgångar vid insolvens, s. 77–90, Lund, Studentlitteratur, 2019

Lundqvist, Pernilla, Tillämpning av redovisningsnormer: intäkter och avsättningar, Göteborg, BAS, 2014

Lusht, Kenneth M., Data, the Appraisal Process, and the Market Value Definition, The Appraisal Journal, Vol. 50, October 1981, pp. 534–546

Löfgren, Kent, Fagerberg, Kerstin, Lagerstedt, Anders, Persson Österman, Roger, Svensson, Bo, Personligt ansvar vid likvidationsplikt, värdeöverföringar, företrädaransvar samt skattefrågor vid obestånd, upplaga 6, Stockholm, Wolters Kluwer, 2017

Malmborg, Leif, Likvidation av aktiebolag: en kommentar till 25 kap. aktiebolagslagen, Stockholm, Jure, 2014

Marcusson, Lena, Offentlig förvaltning utanför myndighetsområdet, Uppsala, Iustus, 1989

Martinson, Claes, Ejendomsrettens overgang – Norden kontra verden, Förhandlingarna vid Det 39:e nordiska juristmötet i Stockholm 18–19 augusti 2011

Marton, Jan, The Role and Current Status of IFRS in the Completion of National Accounting Rules – Evidence from Sweden, Accounting in Europe, Vol. 14, 2017, Iss. 1–2

———, Vad är eget kapital och vad är skuld?, Balans, nr 5 2018, s. 42

Marton, Jan, Lundqvist, Pernilla, Pettersson, Anna Karin, IFRS i teori & praktik, upplaga 5, Stockholm, Sanoma utbildning, 2018

Michaels, Ralf, The Functional Method of Comparative Law, i Reimann, Mathias, Zimmermann, Reinhard (red.), The Oxford handbook of comparative law, s. 345–389, upplaga 2, Oxford, Oxford University Press, 2019

Moll, Sebastian, Upprättande av kontrollbalansräkning under pågående företagsrekonstruktion, Insolvensrättslig Tidskrift, nr 2 2017, s. 22–33

Moonitz, Maurice, The basic postulates of accounting, New York, American Institute of Certified Public Accountants, 1961

Munck, Johan, Några frågor om Finansinspektionens allmänna råd, 2011-02-12, utlåtande, inkommit Finansinspektionen 2011-03-29

Mähönen, Jukka, Finland: corporate governance: Nordic tradition with American spices, i Fleckner, Andreas, Hopt, Klaus (red.), Comparative Corporate Governance: A Functional and International Analysis, s. 393–443, Cambridge, Cambridge University Press, 2013

———, Do we need law and economics in company law?, Nordisk tidsskrift for selskabsret 2009:1–2, s. 146–157

———, Capital maintenance and distribution rules in modern European company law, i Krüger Andersen, Paul, Engsig Sørensen, Karsten (red.), Company law and finance, Copenhagen, Thomson, 2008

———, Tulo ja pääoma: kirjanpidon merkitys osakeyhtiön sääntelyssä, Helsinki, Edita, 2001

Mähönen, Jukka, Villa, Seppo, Aktiebolag I, Allmänna läror, Helsingfors, Talentum Pro, 2016

Nerep, Erik, Aktiebolagsrättslig analys: ett tvärsnitt av nyckelfrågor, Stockholm, Mercurius, 2003

———, Aktiebolagsrättsliga studier: särskilt om kapitalskyddet, Stockholm, Juristförlaget, 1994

Nerep, Erik, Adestam, Johan, Samuelsson, Per, Aktiebolagslag (2005:551), Lexino, internet

Nerep, Erik, Samuelsson, Per, Aktiebolagslagen – en lagkommentar, Karnov Internet

Nergelius, Joakim, Svensk statsrätt, upplaga 3, Lund, Studentlitteratur, 2014

Neville, Mette, Engsig Sørensen, Karsten, Promoting Entrepreneurship – The new company law agenda, European Business Organization Law Review, Vol. 15, Iss. 4, December 2014, pp. 545–584

Neville, Mette, Nordic company law reforms in an international regulatory perspective, i Neville, Mette, Engsig Sørensen, Karsten (red.), The regulation of companies: a tribute to Paul Krüger Andersen, Copenhagen, Thomson, 2003

Nial, Håkan, En nordisk aktielag?, i Abitz, Erik Andreas (red.), Festskrift til professor, dr. juris O. A. Borum 30. juli 1964, s. 323–328, København, Juristforbundets vorlag, 1964

———, Svensk associationsrätt i huvuddrag, upplaga 3, Stockholm, Norstedt, 1985

———, Svensk rättspraxis. Obligationsrätt 1936–1940, Svensk juristtidning 1942, häfte 1, s. 211–226

———, Två aktiebolagsrättsliga prejudikat, Svensk juristtidning 1943, häfte 1, s. 697–707

Nilsson, Stellan, Redovisningens normer och normbildare: en nationell och internationell översikt, upplaga 5, Lund, Studentlitteratur, 2014

Nobes, Christopher, A judgemental international classification of financial reporting practices, Journal of Business Finance & Accounting, Vol. 10, Iss. 1 1983

———, Towards a General Model of the Reasons for International Differences in Financial reporting, ABACUS, Vol. 34, No. 2, 1998

Norberg, Claes, Reglering och beskattning av banker: en skatterättslig studie över bankregleringens påverkan på resultatberäkningen i banker, Uppsala, Iustus, 1991

Nyman, Jonas, NJA 2013 s. 725 Styrelsens medansvar – inget som stör ledamöternas nattsömn, Juridisk Publikation, nr 1/2014, s. 153–165

Olsson, Stefan, De internationella redovisningsnormernas rättsliga betydelse i Sverige, i Bjuvberg, Jan, Monsenego, Jérôme (red.), Vänbok till Bertil Wiman, Stockholm, Norstedts juridik, 2019

———, Författningsprövning i skatterätten: en studie kring svensk och tysk konstitutionell praxis påverkan på skatterätten, Uppsala, Iustus, 2006

———, God redovisningssed i speciallagstiftning, Skattenytt 2012, s. 266–275

———, God sed som rättslig standard, Skattenytt, nr 7–8 2017, s. 461–484

———, Punktskatter, rättslig reglering i svenskt och europeiskt perspektiv, Uppsala, Iustus, 2001

———, Redovisningsrätt: en introduktion, Stockholm, Norstedts juridik, 2012

———, Rättsvetenskaplig termbildning – några exempel, Skattenytt nr 1 2018, s 15–33

———, Sanktioner vid avvikelser från god redovisningssed, Uppsala, Iustus, 2010

Oppenheimer, Bertil, Bertil Oppenheimer svarar Urban Engerstedt och Carl Svernlöv: Måste vi följa John?, Balans nr 6/7 2009

———, Debatt: Behåll nuvarande aktiekapitalnivå och kontrollbalansräkningen!, Balans nr 4 2009

———, Debatt: BFN beaktar inte risken för personligt betalningsansvar enligt ABL, Balans nr 11 2009

———, Kontrollbalansräkning: Nya RedR 2 behöver ett förtydligande, Balans nr 6 2015, s. 32–34

Oppenheimer, Bertil, Blomberg, Gunnar, Mandorff, Göran, Företag i kris: vad en styrelseledamot, aktieägare, advokat, revisor och redovisningskonsult bör tänka på, upplaga 5, Stockholm, Jure [i samarbete med] BDO AB och Fylgia, 2013

Paton, William Andrew, Littleton, Ananias C., An introduction to corporate accounting standards, Chicago, American Accounting Association, 1940

Peczenik, Aleksander, Om den förvaltningsrättsliga forskningen och rättsdogmatiken, Förvaltningsrättslig tidskrift, häfte nr 2 1990, s. 41–52

———, Rätten och förnuftet: en lärobok i allmän rättslära, Stockholm, Norstedt, 1986

———, Vad är rätt?: Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation, Stockholm, Fritze, 1995

Penman, Stephen H., Financial reporting quality: is fair value a plus or a minus?, Accounting and Business Research, 37 (1), s. 33–44, 2007

Pehrson, Lars, Högsta domstolen tolkar bestämmelserna om tvångslikvidation på grund av kapitalbrist, Juridisk Tidskrift 2005/06 nr 3, s. 667–673

Plattner, Robert H., Value and price, The Appraisal Journal, October 1985, pp. 516–523

Posner, Richard, No thanks, we already have our own laws: The court should never view a foreign legal decision as a precedent in any way, Legal Affairs, July–Aug. 2004, pp. 40–43

Posselius, Elisabet, HDs tillskott om ABL 13:2, Balans nr 4 1989

Prytz, Jesper, Tamm, Mart, Tillskott utan aktieteckning, Stockholm, Juristförlaget, 1995

Påhlsson, Robert, Konstitutionell skatterätt, upplaga 4, Uppsala, Iustus förlag, 2018

———, Riksskatteverkets rekommendationer, Uppsala, Iustus, 1995

Ramberg, Christina, Malmström, Åke, Malmströms civilrätt, upplaga 25, Stockholm, Liber, 2018

Rickford, Jonathan, Legal Approaches to Restricting Distributions to Shareholders: Balance Sheet Tests and Solvency, European Business Organization Law Review, Vol. 7, Iss. 1, pp. 135–179

Rodhe, Knut, Aktiebolagsrätt: enligt 1944 års lag om aktiebolag, upplaga 3, Stockholm, Norstedt, 1961

———, Aktiebolagsrätt, upplaga 8, Stockholm, Norstedt, 1976

———, Aktiebolagsrätt: enligt 1975 års aktiebolagslag, upplaga 13 Stockholm, Norstedt, 1987

Rodhe, Knut, Skog, Rolf, Rodhes aktiebolagsrätt, upplaga 24, Stockholm, Norstedts juridik, 2018

Sacklén, Mats, Om skyddet för aktiebolagets borgenärer, Svensk juristtidning 1994, s. 136–178

Sandgren, Är rättsdogmatiken dogmatisk?, i Sandgren, Claes, Vad är rättsvetenskap?, Stockholm, Jure, 2009

Sandström, Torsten, Analys av två domar om kapitalbrist i aktiebolag, www.infotorg.se, publicerad 2009-06-08, hämtad 2020-02-10

———, Ansvaret för kapitalbrist i aktiebolag – växling av styrelseledamöter, www.infotorg.se, publicerad 2013-06-12, hämtad 2020-01-26

———, Svensk aktiebolagsrätt, upplaga 7, Stockholm, Norstedts juridik, 2020

Schroeder, Richard G., Clark, Myrtle W., Cathey, Jack M., Financial accounting theory and analysis: text and cases, upplaga 9, Hoboken, Wiley, 2009

Sjåfjell, Beate, Mähönen, Jukka, Upgrading the Nordic Corporate Governance Model for Sustainable Companies, European Company Law, 11(2), 2014, s. 58–62

Smith, Dag, Brännström, Daniel, Jansson, Andreas, Redovisningens språk, upplaga 4, Lund, Studentlitteratur, 2015

Smits, Jan M., Comparative Law and its Influence on National Legal Systems, i Reimann, Mathias, Zimmermann, Reinhard (red.), The Oxford handbook of comparative law, s. 502–523, upplaga 2, Oxford, Oxford University Press, 2019

Stattin, Daniel, Företagsstyrning: en studie av aktiebolagsrättens regler om ägar- och koncernstyrning, upplaga 2, Uppsala, Uppsala universitet, 2008

———, Några frågor om personligt betalningsansvar i aktiebolag, Juridisk Tidskrift 2009/10 nr 1, s. 126–131

———, Recension av Stefan Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag. Kommentar till kap. 25:13–20 ABL, Norstedts Juridik, 2008, 231 s., Juridisk Tidskrift 2009/10 nr 1, s. 157–164

Sterzel, Fredrik, Författning i utveckling: tjugo studier kring Sveriges författning, Uppsala, Iustus, 2009

Strömberg, Håkan, Normgivningsmakten enligt 1974 års regeringsform, upplaga 3, Lund, Juristförlaget, 1999

Strömholm, Stig, Användning av utländskt material i juridiska monografier, Svensk juristtidning 1971, s. 251–263

———, Rätt, rättskällor och rättstillämpning: en lärobok i allmän rättslära, upplaga 5, Stockholm, Norstedts juridik, 1996

Svernlöv, Carl, Aktiebolagslagen: en översikt, Stockholm, Norstedts Juridik, 2014

———, Ansvarsfrihet: dechargeinstitutet i svensk aktiebolagsrätt, upplaga 1, Stockholm, Norstedts juridik, 2007

———, Styrelse- och VD-ansvar i aktiebolaget: en introduktion, Stockholm, Norstedts juridik, 2012

Thorell, Per, EG:s redovisningsrätt: kommentar till fjärde, sjunde och elfte bolagsdirektiven, Uppsala, Iustus, 1993

———, Redovisning och juridik, Uppsala, Iustus, 2008

———, Utlåtande till bokföringsnämnden 2006-07-05, Rätten att inskränka tillämpningen av uttryckliga lagregler i den kompletterande

normgivningen på redovisningsområdet, Ernst & Young, även publicerad i Thorell, Per, Redovisning och juridik, s. 195–212, Uppsala, Iustus, 2008

———, Skattelag och affärssed: en skatterättslig studie över sambandet mellan den bokföringsmässiga och skattemässiga redovisningen, Stockholm, Norstedt, 1984

Thorell, Per, Melin Jakobsson, Annika, Grip, Jesper, Kontrollbalansräkningen, Stockholm, Ernst & Young, 2009

Tuula, Marie, Rekonstruktion av företag inom insolvenslagstiftningens ramar: en jämförande studie av svensk och amerikansk insolvensrätt, upplaga 2, Stockholm, Norstedts juridik, 2001

Undén, Östen, Svensk sakrätt, 1, Lös egendom, upplaga 9 Lund, LiberLäromedel/Gleerup, 1974

Victorin, Anders, Hager, Richard, En ohållbar position? Tre teser om värdering av rörelseskada vid obefogad uppsägning av lokalhyresavtal, Svensk juristtidning 2006, s. 794–812

Villiers, Charlotte, Mähönen, Jukka, Accounting, auditing, and reporting: supporting or obstructing the sustainable companies objective?, i Sjåfjell, Beate, Richardson, Benjamin (red.), Company Law and Sustainability: Legal Barriers and Opportunities, s. 175–225, Cambridge, Cambridge University Press, 2015

Wiklander, Per-Ola, Kommunal redovisning, En rättsvetenskaplig studie, Karlstad, Karlstad University studies, 2016

Wolk, Harry I., Dodd, James L., Rozycki, John J., Accounting theory: conceptual issues in a political and economic environment, upplaga 8, Thousand Oaks, California, SAGE Publications, 2013

von Bahr, Stig, Beskattning, god redovisningssed och domstolspraxis, Skattenytt 1991, s. 745–756

Zweigert, Konrad, Kötz, Hein, An Introduction to comparative law, upplaga 3, Oxford, Oxford University Press, 1998

Åhman, Ola, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten: om aktiebolagets ställföreträdare och gränserna för deras representationsrätt, Uppsala, Iustus, 1997

Östberg, Jessica, Styrelseledamöters lojalitetsplikt: särskilt om förbudet att utnyttja affärsmöjligheter, Stockholm, Jure, 2016

RAPPORTER M.M.

Dotevall, Rolf, Den internationella utvecklingen på området aktiebolagsrätt – påverkan på svensk rätt, Tillväxtanalys, PM 2015:12

IASB, IFRS Standards Discussion Paper DP/2018/1, Financial Instruments with Characteristics of Equity, June 2018

Tillväxtanalys, Konkurser och offentliga ackord 2009, Statistik 2010:01

Tillväxtanalys, Konkurser och offentliga ackord 2010, Statistik 2011:02

Tillväxtanalys, Konkurser och offentliga ackord 2011, Statistik 2012:01

Tillväxtanalys, Konkurser och offentliga ackord 2012, Statistik 2013:03

Tillväxtanalys, Konkurser och offentliga ackord 2013, Statistik 2014:02

Tillväxtanalys, Konkurser och offentliga ackord 2014, Statistik 2015:01

Tillväxtanalys, Konkurser och offentliga ackord 2015, Statistik 2016:02

Tillväxtanalys, Konkurser och offentliga ackord 2016, Statistik 2017:01

Tillväxtanalys, Konkurser och offentliga ackord 2017, Statistik 2018:01

Tillväxtanalys, Konkurser och offentliga ackord 2018, Statistik 2019:01

WEBBSIDOR

Andersson, Håkan, Formalians materialisering (II) – betydelsen av den materiella culpabedömningen vid formellt löpande ansvarsperiod i kapitalbristsammanhang, www.infotorg.se, publicerad 2015-08-19, hämtad 2020-02-13

Bokföringsnämnden, Information om ändrad inriktning på normgivningsarbetet, 2004-05-10, <http://www.bfn.se/sv/om-bokforingsnamnden/k-projektet> hämtad 2019-12-09

Bokföringsnämnden, 2014-10-14, Redovisning i kontrollbalansräkning enligt aktiebolagslagen, <http://www.bfn.se/upload/sv/skrivelser/brevsvar/Redovisning_i_kontrollbalansrakning_enligt_aktiebolagslagen.pdf>, hämtad 2019-12-09

Eduskunta, Riksdagen, <https://www.eduskunta.fi/SV>

Finlex, <https://www.finlex.fi/sv>

Föreningen för god sed på värdepappersmarknaden, <http://www.godsedpavpmarknaden.se/om-foreningen/om-foreningen-for-god-sed-pa-vardepapper__16>, hämtad 2019-12-09

IFRS, IFRS Advisory Council, <https://www.ifrs.org/groups/ifrs-advisory-council/>, hämtad 2019-09-03

———, IFRS Interpretations Committee, <https://www.ifrs.org/groups/ifrs-interpretations-committee/>, hämtad 2019-09-03

———, IFRS Foundation Monitoring Board, <https://www.ifrs.org/groups/ifrs-foundation-monitoring-board/>, hämtad 2019-09-03

———, Our structure, <https://www.ifrs.org/about-us/our-structure/>, hämtad 2019-09-03

———, The Trustees of the IFRS Foundation, <https://www.ifrs.org/groups/trustees-of-the-ifrs-foundation/>, hämtad 2019-09-03

———, Who we are, <http://www.ifrs.org/about-us/who-we-are/> hämtad 2019-12-09

———, Who we are, History, <https://www.ifrs.org/about-us/who-we-are/#history>, hämtad 2019-09-03

Norstedts Juridik, Rättsfall, <https://www.nj.se/juno/rattsfall> hämtad 2019-12-09

Prisomräknare från medeltiden till 2100 <http://www.historicalstatistics.org/Jamforelsepris.htm> hämtad 2019-12-09

Rådet för finansiell rapportering, Om Rådet, <http://www.radetforfinansiellrapportering.se/om-radet/om-radet__232> hämtad 2019-12-09

Socialdemokraterna, januariöverenskommelsen, <https://www.socialdemokraterna.se/globalassets/aktuellt/utkast-till-sakpolitisk-overenskommelse.pdf> hämtad 2019-12-09

Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet (Finland), Osakeyhtiön velkojiensuojan selventäminen ja suojamenettelyiden helpottaminen, <https://tietokayttoon.fi/hankkeet/hanke-esittely/-/asset_publisher/osakeyhtion-velkojiensuojan-selventaminen-ja-suojamenettelyiden-helpottaminen>, hämtad 2019-12-09

Törning, Eva, Principbaserat eller regelbaserat – vad är enklast för CFO?, 13 nobember 2013, <http://cfoworld.se/principbaserat-eller-regelbaserat-vad-ar-enklast-for-cfo/> hämtad 2019-12-09

———, Så skiljer sig K2 och K3 vid redovisning av tillgångar, 8 september 2014, <http://cfoworld.se/sa-skiljer-sig-k2-och-k3-vid-redovisning-av-tillgangar/> hämtad 2019-12-09

Värdering vid upprättande av kontrollbalansräkning

Föremålet för undersökningen är värdering vid upprättande av kontrollbalansräkning enligt 25 kap. 13–14 §§ aktiebolagslagen. En kontrollbalansräkning ska genast upprättas när det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. Vid beräkningen av det egna kapitalets storlek får bland annat justeringar förenliga med god redovisningssed göras. Tillgångar får även redovisas till nettoförsäljningsvärde.

I studien undersöks bland annat utvecklingen av god redovisningssed och betydelsen detta har haft för värdering i kontrollbalansräkningen. Bokföringsnämndens allmänna råd, särskilt K-regelverken, spelar en viktig roll och de allmänna rådens konstitutionella status i normgivningshänseende utreds. För att kontrastera de svenska reglerna och ge ytterligare substans åt uttalanden *de lege ferenda* undersöks och analyseras vidare kapitalbristreglerna i Finland. Den finländska lagen utgör med sin gemensamma historia och nutida förändringar ett intressant jämförelseobjekt till den svenska regleringen.

I slutsatserna anges bland annat att skyddet av borgenärer framträder som den främsta av reglernas avsedda funktioner, men att detta inte återspeglas i reglernas konstruktion och tillämpning.

ISBN 978-91-7867-099-4 (tryck)

ISBN 978-91-7867-109-0 (pdf)

ISSN 1403-8099

DOKTORSAVHANDLING | Karlstad University Studies | 2020:16

Värdering vid upprättande av kontrollbalansräkning

Föremålet för undersökningen är värdering vid upprättande av kontrollbalansräkning enligt 25 kap. 13–14 §§ aktiebolagslagen. En kontrollbalansräkning ska genast upprättas när det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. Vid beräkningen av det egna kapitalets storlek får bland annat justeringar förenliga med god redovisningssed göras. Tillgångar får även redovisas till nettoförsäljningsvärde.

I studien undersöks bland annat utvecklingen av god redovisningssed och betydelsen detta har haft för värdering i kontrollbalansräkningen. Bokföringsnämndens allmänna råd, särskilt K-regelverken, spelar en viktig roll och de allmänna rådens konstitutionella status i normgivningshänseende utreds. För att kontrastera de svenska reglerna och ge ytterligare substans åt uttalanden de lege ferenda undersöks och analyseras vidare kapitalbristreglerna i Finland. Den finländska lagen utgör med sin gemensamma historia och nutida förändringar ett intressant jämförelseobjekt till den svenska regleringen.

I slutsatserna anges bland annat att skyddet av borgenärer framträder som den främsta av reglernas avsedda funktioner, men att detta inte återspeglas i reglernas konstruktion och tillämpning.

Rättsvetenskapliga studier
vid Karlstads universitet | **NR 2**

Doktorsavhandling, Karlstad University Studies, 2020:16
ISBN 978-91-7867-099-4 (tryck)
ISBN 978-91-7867-109-0 (pdf)
ISSN 1403-8099